

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra historie

Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna
na dálku mezi svými:

Korespondenční vazby s (arci)biskupy a dalšími církevními aristokraty
a jejich význam pro socializační a rodinné kariérní strategie

Disertační práce

Mgr. et Mgr. Zuzana Paštrnáková

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Olomouc 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v seznamu pramenů a literatury.

Olomouc, 4. září 2024

Zuzana Paštrnáková

Poděkování

Mé velké díky patří pracovnícím a pracovníkům jednotlivých institucí, archivů a knihoven, které byly zdrojem mých pramenů a informací, za jejich erudici, profesionální a vstřícný přístup.

Děkuji také za odbornou i lidskou podporu členkám a členům olomoucké katedry historie, především pak vedoucí mé práce, paní docentce Prchal Pavlíčkové, za podporující, trpělivé, přátelské a inspirující vedení, bez něhož by disertace v této podobě nemohla vzniknout.

A můj nejvřelejší dík patří mým rodičům, sestřám, rodině a přátelům, kteří se mnou byli po celou dobu, především pak mému milovanému manželovi Patrikovi za jeho nekonečné zásoby povzbuzení, lásky a pomoci se zapeklitou barokní latinou.

Obsah

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ.....	1
PODĚKOVÁNÍ	2
OBSAH.....	4
ÚVOD.....	8
KORESPONDENCE BISKUPA KARLA A JEJÍ AKTÉŘI VE SVĚTLE HISTORIOGRAFIE A METODOLOGIE	12
KORESPONDUJÍCÍ (ARCI)BISKUPOVÉ A KANOVNÍCI	17
PRAMENY.....	21
BAROKNÍ KORESPONDENCE, JEJÍ SPECIFIKA, PRAKTIKY A FORMÁLNÍ NÁLEŽITOSTI	25
1. BLAHOPŘÁNÍ JAKO PŘÍLEŽITOST, DAR I KORESPONDENČNÍ STÁLICE	29
VÁNOČNÍ A NOVOROČNÍ PŘÁNÍ.....	34
BLAHOPŘÁNÍ – KARIÉRNÍ VZESTUP A JINÉ PŘÍLEŽITOSTI.....	37
KONDOLENCE.....	39
2. PRAHA A HRADEC KRÁLOVÉ	42
ARNOŠT VOJTĚCH Z HARRACHU (1598–1667).....	44
JAN VILÉM LIBŠTEJNSKÝ Z KOLOVRAT (1624–1668)	48
MATOUŠ FERDINAND SOBEK Z BÍLENBERKA (1618–1675).....	48
JAN BEDŘICH Z VALDŠTEJNA (1642–1694).....	61
JAN FRANTIŠEK KRYŠTOF Z TALMBERKA (1644–1698).....	65
JAN JOSEF BREUNER (1641–1710).....	66
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL.....	70
3. VRATISLAV	73
SEBASTIAN IGNAZ VON ROSTOCK (1607–1671).....	73
FRIEDRICH VON HESSEN-DARMSTADT (1616–1682)	86
FRANZ LUDWIG VON PFALZ-NEUBURG (1664–1732).....	96
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL.....	99
4. VÍDEŇ.....	101
PHILIPP FRIEDRICH VON BREUNER (1597–1669).....	101
WILDERICH VON WALDERDORFF (1617–1680).....	108
EMMERICH SINELLI (1622–1685).....	110
ERNST TRAUTSON VON FALKENSTEIN (1633–1702).....	112
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL.....	114
5. LUBLAŇ.....	116
OTTO FRIEDRICH VON PUCHHEIM (1606–1664)	116
JOSEPH VON RABATTA (1620–1683).....	119
SIGISMUND CHRISTOPH VON HERBERSTEIN (1644–1716).....	121
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL.....	121
6. UHRY.....	123
JAN SALIX (+1668), PĚTIKOSTELÍ.....	127
GYÖRGY PONGRÁCZ (1625–1676), VÁC	129
GYÖRGY SZELEPCSÉNYI (1595–1685), NITRA – KALOČA – OSTŘIHOH.....	134

LEOPOLD KARL VON KOLLONITSCH (1631–1707), NITRA – WIENER NEUSTADT – RÁB – KALOČA	146
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	162
7. POLSKO-LITEVSKÁ BISKUPSTVÍ.....	165
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	168
8. ŘÍŠSKÁ KNÍŽECÍ BISKUPSTVÍ STŘEDO- A ZÁPADONĚMECKÉ OBLASTI.....	170
BAMBERG A WÜRZBURG	172
PETER PHILIPP VON DERNBACH (1619–1683)	173
MARQUARD SEBASTIAN SCHENK VON STAUFFENBERG (1644–1693)	179
PADERBORN A MÜNSTER	181
FERDINAND VON FÜRSTENBERG (1626–1683).....	182
ŠPÝR, TREVÍR, MOHUČ A KOLÍN NAD RÝNEM.....	183
LOTHAR FRIEDRICH VON METTERNICH-BURSCHEID (1617–1675)	184
JOHANN VIII. HUGO VON ORSBECK (1634–1711)	185
WORMS.....	186
KARL HEINRICH VON METTERNICH-WINNEBURG (1622–1679).....	187
LUDWIG ANTON VON PFALZ-NEUBURG (1660–1694)	191
EICHSTÄTT	194
MARQUARD SCHENK VON CASTELL (1605–1685) A JOHANN EUCHAR SCHENK VON CASTELL (1625–1697).....	194
ŠTRASBURK	197
KOSTNICE	197
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	198
9. TRIDENT	205
ARNOŠT VOJTĚCH Z HARRACHU (1598–1667)	205
SIGMUND ALPHONS VON THUN (1621–1677)	205
FRANCESCO ALBERTI DI POJA (1610–1689).....	208
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	209
10. BRIXEN	211
PAULINUS MAYR (1628–1685).....	211
JOHANN FRANZ KHUEN VON BELASI (1649–1702).....	213
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	214
11. ŘEZNO A FREISING	215
ADAM LORENZ VON TOERRING/TÖRRING-STEIN (1614–1666).....	215
GUIDOBALD VON THUN-HOHENSTEIN (1618–1668)	218
ALBRECHT SIGISMUND BAVORSKÝ (1623–1685).....	220
JOSEF CLEMENS BAVORSKÝ (1671–1723)	222
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	222
12. PASOV	224
WENZESLAUS VON THUN-HOHENSTEIN (1629–1673).....	224
SEBASTIAN JOHANN VON PÖTTING UND PERSING (1628–1689).....	235
JOHANN PHILIPP VON LAMBERG (1651–1712)	238
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	247
13. GURK.....	249
POLYKARP VON KUENBURG (1633–1675)	250
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	254
14. SEKAVA	256

MAX GANDOLF VON KUENBURG (1622–1687)	256
WENZEL WILHELM VON HOFKIRCHEN (1611/1612–1679)	257
JOHANN ERNST VON THUN-HOHENSTEIN (1643–1709)	269
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	270
15. CHIEMSEE	272
FRANZ VIGIL VON SPAUR UND VALÖR (1609–1670)	272
SIGMUND IGNAZ VON WOLKENSTEIN-TROSTBURG (1644–1696)	275
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	277
16. LAVANT	279
FRANZ CASPAR VON STADION (1637–1704)	279
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	280
17. SALCBURK	282
GUIDOBALD VON THUN-HOHENSTEIN (1616–1668)	282
MAX GANDOLPH VON KUENBURG (1622–1687)	286
JOHANN ERNST VON THUN-HOHENSTEIN (1643–1709)	295
PŘEHLED DOCHOVANÉ KORESPONDENCE V ZAO-OL	308
18. SALCBURSKÁ KAPITULA A JEJÍ OSOBNOSTI JAKO BISKUPOVI KORESPONDENTI	310
KAPITULA JAKO CELEK	310
JEDNOTLIVCI, PŘÁTELÉ A SPOLUBRATŘI	316
CARL FERDINAND VON MUGGENTHAL (1613/4–1687), SENIOR KAPITULY A DÁVNÝ BLÍZKÝ PŘÍTEL	318
KONRAD FORTUNAT VON SPAUR (1625?–1694), NEJPILNĚJŠÍ KAPITULNÍ KORESPONDENT	322
CARLO CASTELBARCO (1619–1689), SOUPUTNÍK Z MLÁDÍ A ITALSKÝ PÍŠÍČÍ PROBOŠT	329
FERDINAND LEOPOLD BENNO MARTINIC (1619–1691), VYŠEHRADSKÝ PROBOŠT A PROPAGÁTOR PIARISTŮ	334
WILHELM VON FÜRSTENBERG (1623–1699), BUDOUCÍ DĚKAN	339
19. BISKUPOVI SYNOVCI A JEJICH CÍRKEVNÍ KARIÉRA V SALCBURKU	344
BISKUPŮV SYNOVEC MAX ADAM (1647–1706) JAKO PRODLOUŽENÁ RUKA, PROSTŘEDNÍK A PŘIPOMÍNKA STRÝCE V SALCBURKU	352
KORESPONDENCE STRÝCE A SYNOVCE MAXE ADAMA	356
SPOLEČNÁ KOMUNIKACE A KAPITULNÍ SYNDIKOVÉ SCHIDENHOFEN A JEHO PŘEDCHŮDCE REITER	388
SALCBURK NA DÁLKU A PŘÍCHOD DRUHÉHO SYNOVCE, FRANTIŠKA MAXMILIÁNA (1667–1746)	394
TYROLSKO-MORAVKÁ KOOPERACE – FRANTIŠEK MAXMILIÁN A RODINNÉ INTERAKCE	395
VEŘEJNÁ TVÁŘ VERSUS INTERNÍ KOMUNIKACE STRÝCE, SYNOVCE A DALŠÍCH OSOB	403
ZÁVĚR	408
PRAMENY A LITERATURA	413
SEZNAM ZKRATEK	437
SUMMARY	438
ANOTACE	440

Úvod

„Vnß ist absonderlich wol bewust was für guete correspondenz Eur Liebe vnd dero Lobliche Vorfahrern seelige gegen disem Bistum Trient iederzeit gepflogen...“¹

Výše uvedený citát tridentského a brixenského biskupa, adresovaný jeho olomouckému protějšku, biskupovi Karlovi z Lichtensteinu-Castelcornu, používá ve svém stylisticky květnatém vyjádření o vzájemné korespondenci představitelů zmíněných biskupství sloveso, které se v biskupské korespondenci (a nepochybně nejen v ní) objevuje opakovaně – korespondence, stejně jako dobré vztahy,² se *pěstují*. O biskupu Castelcornovi je díky obsáhlé historiografii dobře známo, že během svého života a episkopátu pěstoval mnohé – nejen rozmanité rostliny ve své nádherné Květné zahradě, ale také bohatý hudební život na svém dvoře, pečoval také o duchovní, hospodářský a kulturní rozkvět své diecéze a spravovaných biskupských statků, stejně jako připravoval půdu pro svůj odkaz a paměť na své působení. Ovšem právě ono pěstování korespondence, zmíněné v úvodu, tento důležitý nástroj socializace a integrace duchovní aristokracie, rozprostřené na širokém geografickém prostoru, a tudíž často odkázané na kontakty na dálku, přitom spojené řadou rodinných, sociálních, kariérních a zájmových vazeb, stojí v centru pozornosti předkládané disertační práce.

Olomoucký biskup Karel nezůstává pouze objektem zájmu historiček a historiků a jejich akademických či popularizačních prací. S jeho odkazem v podobě staveb, uměleckých sbírek a dalších památek, v podstatě míst paměti,³ se vědomě či nevědomě setkávají návštěvníci a turisté, potažmo veřejnost celkově, mezi níž jsou kromě některých kulturních památek patrně neznámější oblastí s ním spjatou nechvalně proslulé severomoravské čarodějnické procesy, jež probíhaly v jeho diecézi za jeho episkopátu. I v jiných podobách si nicméně osobnost tohoto biskupa (v příštím roce 330 let zesnulého)

¹ Tridentský a brixenský biskup Sigmund Alphons von Thun-Hohenstein (1621–1677) olomouckému biskupovi Karlovi z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695), Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Fond Arcibiskupství Olomouc 1141–1961, díl II. (nelistinná část), sv. 1., karton 80, f. 391 (1670-04-20, Trident).

² Salcburský kanovník Carl Ferdinand Muggenthal rovněž Castelcornovi, tamtéž, karton 115, f. 334 (1681-08): „*Mein Gott, mein gnedigster fürst vnd herr, wie offit gedenkhe ich an die grosse Vertreylikhait, weliche, da dieselbe alhier wahren mit einander gepflogen.*“

³ V tomto konceptu je zpracován 2. díl kolektivní monografie Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, ed., *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019).

občas proklestí cestu do veřejného prostoru a připomene nám, že v obecném povědomí je zapsán jako poněkud kontroverzní postava pobělohorské doby, která (pokud už je vůbec známa) je, jak se zdá, patrně částí veřejnosti vnímána, obdobně jako zřejmě i další osobnosti církve a vysokého kléru 17. století, nejen jako tmářský biskup, který nezabránil jasnému bezpráví na svých statcích, ale také jako určitý – hovorovým jazykem vyjádřeno – „barokní papaláš“. V tomto způsobu chápání je alespoň prezentován v nedávné odmítavé petici, reagující na aktuální snahy vedení města Kroměříže, vystavět Castelcornovi před tamním zámek pomník.⁴ Úkolem této dizertace není vypořádávat se s podobou a současným vnímáním biskupova odkazu,⁵ zmíněná veřejná kauza ale může být připomínkou toho, jak skrze nepochybnou propast času a kompletní proměnu společenských paradigmat může být pro současníka obtížné naladit se na myšlenkové světy a logiku reality barokní církevní aristokracie.⁶

Odlišný, pozitivně pojatý a v historiografii velice zakořeněný, přitom, jak si všímá Radmila Prchal Pavlíčková, v zásadě sekularizovaný⁷ pohled na biskupa Castelcornu jej vnímá (zcela oprávněně) jako mecenáše, stavitele, sběratele, zakladatele, případně jako rekatolizátora a obnovitele diecéze. Je prezentován jako muž, jehož episkopát představoval zásadní období pro barokní rozvoj Moravy a který s příchodem do Olomouce postavil svou identitu na své roli biskupa a duchovního pastýře rozsáhlé oblasti, stejně jako předního moravského zeměpána. Podprahově je mu také, vzhledem k jeho odkazu, dodnes silně patrnému v tvářnosti moravské krajiny a řady jejích měst a městeček, přisuzována pozice zemského patriotismu. To je navíc podpořeno faktem, že Castelcorn skutečně splňoval

⁴ Facebookový profil petice s několika desítkami sledujících a řadou příspěvků ve výše popsaném duchu srov. <https://www.facebook.com/ne.castelcorn.km/> [cit. 2024-08-28]. V současnosti se po změně stanoviska památkářů na souhlasné předpokládá realizace v průběhu roku 2025, srov. <https://zlin.rozhlas.cz/pred-arcibiskupskym-zamkem-v-kromerizi-bude-stat-pomnik-biskupa-karla-ii-z-9272930> [cit. 2024-08-28].

⁵ Tímto zajímavým tématem, zaměřeným na zachycení paměti biskupa v dobových funerálních památkách a následně v moderní historiografii, ale též literární a filmové produkci, se zabývala Radmila Prchal Pavlíčková, která i v uměleckém ztvárnění biskupa (kniha a film *Kladivo na čarodějnice*) rozeznává především přívětivé ztvárnění jeho osobnosti, pokračující tak v odkazu barokní tradice upomínání na biskupa, srov. Radmila Prchal Pavlíčková, „Vzpomínání na biskupa konstrukce paměti ve funerálních památkách a 18. až 20. století“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcorn (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 51–56.

⁶ To, s čím se už vyrovnala historiografie, to znamená ukončení přezíravého postoje a odsudků barokní teatrality, pompéznosti, ve vztahu k ceremonálu, projevům společenské hierarchie a potažmo i dobové korespondenci k domnělé vyumělkovanosti, přetvářky, podlézavosti a dalším konceptům, přehodnocení a reinterpretace ve smyslu přijetí a snahy o detailní pochopení tehdejších společenské reality, sociálního řádu a pomocí zmíněných fenoménů takto konstituovaných, udržovaných a prezentovaných zákonitostí, možná stále zůstává podstatou toho, jak alespoň určitá část veřejnosti vnímá barokní společnost a její elity.

⁷ Prchal Pavlíčková, „Vzpomínání na biskupa konstrukce paměti ve funerálních památkách a 18. až 20. století“, 56.

jeden z ideálů potridentské biskupské služby,⁸ totiž setrvalého pobytu v diecézi, kterou prakticky neopouštěl, a kterou navíc upřednostnil v situaci, kdy byl v 80. letech zvolen vratislavským biskupem a nebyla mu umožněna kumulace funkcí.

Zjednodušeně by se dalo říci, že tradičně byl badatelský pohled na biskupa a jeho episkopát obrácen logicky spíše směrem dovnitř, na jeho působení a přínos pro Moravu, v nejrůznějších tematických oblastech, včetně regionální historie a silně zejména v umělecko-historickém bádání.⁹ V něm, ale například také v muzikologii, byly mnohokrát akcentovány a ukázány i biskupovy vazby mimo Moravu, a to i například skrze angažované umělce, architekty, hudebníky, skrze importované a implementované kulturní vlivy, jež jsou dosud přítomné v realizovaných dílech a počinech. Postupně práce, reflektující biskupa Castelcornu, dosáhly značné tematické šíře a pozoruhodného záběru. Například rezidenční síť a specifické funkce jednotlivých biskupských sídel v různých částech Moravy analyzovala Radmila Pavlíčková,¹⁰ práce Tomáše Parmy zase zásadním způsobem přispěly k poznání církevní správy a fungování diecéze za biskupa Castelcornu.¹¹ Není možné (a není to ani cílem) podat zde reprezentativní přehled úctyhodně rozsáhlé historiografie ke Castelcornovi, z minulých i současných badatelů jmenujme dále alespoň Miloše Kouřila, Milana Tognera, Ladislava Daniela, Jana Dvořáka, Ondřeje Jakubce, Cyrila Měsíce, Miroslava Myšáka, Radku Nokkala Miltovou, Martina Pavlíčka, Jiřího Sehnala, Jana Štěpána, Rostislava Švácha, Janu Zapletalovou a rovněž další členky a členy autorského týmu recentní dvoudílné monografie, jež také obsahuje podrobně zhotovenou bibliografii.¹² V posledním období se historiografie, často v interdisciplinárním pohledu, v castelcornovském bádání obrací také více k této

⁸ K tomu podrobněji např. Bettina Braun, „Das tridentinische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption“, in *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, ed. Nikolaus Staubach (Frankfurt am Main, 2012), 309–19.

⁹ V 1. polovině 20. století zakladatelské práce Antonína Breitenbachera a Františka Václava Peřinky.

¹⁰ Radmila Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelcornu 1664-1695* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001); Radmila Prchal Pavlíčková, „Mezi sídly: Biskupova rezidenční síť jako systém jeho reprezentace“, in *Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti.*, ed. Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 51–67.

¹¹ Tomáš Parma, „Biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcornu a správa moravské církve v závěru 17. století“, in *Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 75–98; Tomáš Parma, „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Liechtensteinu-Castelcornu a jeho zprávy o stavu diecéze“, *Studia Theologica* 19, č. 4 (2017): 141–59.

¹² Ondřej Jakubec, ed., *Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 366–79. Druhý díl Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, ed., *Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019).

perspektivě směrem ven z Moravy, a zajímá se intenzivněji o tyto biskupovy vazby a kontakty jako takové, jejich fungování a význam.¹³

Na první pohled tak může vyvstat otázka, zda už není téma vyčerpáno. Z určitého úhlu pohledu se však zdá, že zmíněné monografie a projekt, v rámci něhož vznikly a jenž umožnil i nové systematické zpracování některých pramenů, může i do budoucna spíše přinášet nové badatelské podněty a výzvy a umožnit práci na nových, dříve náročně realizovatelných typech témat. Tato disertační práce by se ráda zařadila do tohoto proudu a nabídla analýzu biskupské korespondence s církevními aristokraty střední Evropy. Jednou z dosud málo zmapovaných oblastí jsou právě Castelcornovy vztahy a vazby v rámci širšího středoevropského prostoru, a to se zaměřením na církevní prostředí, především na muže obdobného statusu v církevní hierarchii, tedy biskupy a arcibiskupy. Vzhledem k biskupově celoživotní vazbě a orientaci na Salcburk, a to nejen z hlediska vlastní církevní kariéry, ale v pozdějším věku zvláště kariéry jeho synovce Maxmiliána Adama z Lichtensteinu-Castelcornu a vzdálenějšího synovce Františka Maxmiliána z tyrolské větve rodiny, jsou neméně důležité také kontakty na tamní kapitulou, její členy, biskupovy známé a přátele (jakkoliv ošemetné a nejednoznačné může být užití tohoto termínu v daném sociálním prostředí).

Zajímat mě tedy bude podoba této korespondenční sítě, způsob navazování a udržování kontaktů, její vývoj a proměna v čase, stejně jako komparativní charakteristika jednotlivých korespondenčních vazeb a hledání možných zdůvodnění. Zároveň se budu snažit postihnout a charakterizovat jednotlivé příležitosti těchto kontaktů a jejich účel, a kde je to možné, také to, jak biskup a jeho korespondenti tyto vztahy reflektují, co pro ně reprezentují a jak se sami v těchto vazbách vnímají. Korespondenční vztahy jako forma sociální sítě na dálku plnily pro biskupa řadu funkcí, které se také pokusím postupně rozkrývat a na jednotlivých příkladech demonstrovat. Jak uvidíme, pro určité typy informačních a jiných sociálních potřeb a cílů se na příkladu salcburských kontaktů pokusím ukázat, že podstatná část komunikace a upevňování sociálních vazeb v prostředí, které mělo být inkubátorem vysoké církevní kariéry, probíhala i s komunikanty v hierarchicky odlišném, klientsko-patronsém postavení a že tyto korespondenční vztahy

¹³ Např. Zapletalová, „(Art) Agents: Giovanni Petignier and the Network of Agents of the Olomouc Bishop Karl von Lichtenstein-Castelcorno“, *Umění* 65, č. 4 (2017): 347–62. Jana Zapletalová a Zuzana Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 141–62.

díky své bohatosti mohly plnit celou řadu účelů a posloužit v podstatě biskupovým cílům i vhodnější formou, než nabízela oficiální korespondence s arcibiskupem. Následně do struktur této komunikační sítě zapojím i biskupovy synovce, podobně jako to reálnými kroky, s řadou rad, instrukcí a doprovodných dopisů činil biskup Karel, a zaměřím se na to, jakým způsobem v kooperaci s nimi (především se starším Maxem Adamem) pomáhal budovat jejich vlastní sociální vazby, ale také je využíval ke svým vlastním aktivitám a záměrům jako své distanční spolupracovníky. Bližší poznání fungování biskupovy církevní komunikační sítě tak může být zajímavé nejen z hlediska komunikačních a sociálních praktik konkrétního biskupa, a to i v kontextu jeho rodinných kariérních strategií, ale vzhledem k tomu, že dochování obdobně kompaktně dochovaných pramenných korpusů z tohoto období a této sociální skupiny je poměrně výjimečné, může posloužit také jako modelový a referenční příklad při zamýšlení se nad charakterem a funkcí sociálních praktik církevní aristokracie v širším kontextu.

Úvodní pojednání si nečiní v žádném případě nároky na kompletní zhodnocení a přehled dosavadní historiografie k obsaženým tématům, je spíše problematiku uvozující mozaikou různých prací a momentů, které se ukázaly jako přínosné pro studium, interpretaci a kontextualizaci Castelcornovy korespondence a jeho vazeb na vysoký klérus i komunikaci uvnitř vlastní rodiny s cílem integrovat její členy do téhož prostředí.

Korespondence biskupa Karla a její aktéři ve světle historiografie a metodologie

Raně novověká korespondence je v soudobém metodologickém pojetí jako specifický typ ego-dokumentu chápána především jako médium, zachycující interakce a vztahy a tím také reflektující podobu komunikační sítě daného jednotlivce, potažmo skupiny. V podstatě je tak pramenem osobní povahy jen zčásti, protože jeho smyslem je být komunikován směrem ven a svým sdělením docílit určitého účinku na adresáta, přičemž tento účinek, jak uvidíme v dalším textu práce, může být velice různorodý – od navázání kontaktu, udržování vztahu, zprostředkování doporučení třetí osobě, snahy zajistit sobě nebo svým blízkým podporu, přes zasílání darů, blahopřání, prezentování vlastních úspěchů až po domlouvání společných strategií a spojenectví, sdílení interních i veřejně dostupných informací a podobně. Tomu pak odpovídají i různé dílčí subžánry korespondence pro specifické komunikační příležitosti, jež byly návodně pojednávány v dobových korespondenčních příručkách a tzv. briefstellerech, jimž (a jejich příslušné

historiografické reflexi) ještě bude věnována pozornost ve stati o raně novověké korespondenci jako takové.

Dopis, jak výstižně formuluje Sophie Ruppel, je „*nástrojem interakce a aktivity* [...] *a zvláště v dvorské kultuře fungoval jako nástroj dynastického manévrování a mezidynastické komunikace, jako médium informace, prostředek vyjednávání nebo jako způsob navazování a udržování aristokratických vazeb a sítí.*“¹⁴ V historiografické literatuře starších období se tak z moralistních pozic kritizovaná, až vysmívaná raně novověká, zejména barokní korespondence přesunula do jiného interpretačního rámce, kde je její standardizace, jasné vyjádření hierarchických pozic ve formálních znacích a náležitostech a květnatá mluva, akcentující službu a protislužbu, řazena, jak uvádí Tilman Haug, do kontextu studia zdvořilostních rituálů, v tomto případě vedených na dálku – „*pomocí silně konvencionalizovaného jazyka se potenciální klienti v naprosto explicitní formě odvolávali k principiálně sdíleným normativním základům osobních vztahů, skrze což aktéři komunikace dokazovali, že jsou ochotni a schopni nadále komunikovat podle daných sociálních norem,*“ přičemž dopisy sloužily jako „*zpřítomnění nepřítomného*“.¹⁵ Naprosto oprávněné je tedy tvrzení Carmen Furger o tom, že psaní dopisů bylo komplexní kulturní praxí s řadou na to navázaných dílčích fenoménů a dopis ve svých nejrůznějších podobách představoval důležitý nástroj jednání, *Handlungsinstrument*.¹⁶

Obdobně můžeme rozhodně chápat i biskupskou korespondenci, která výše zmíněným tvrzením rovněž odpovídá. Je to poměrně logické, přihlédneme-li navíc k multidimenzionální identitě knížat-biskupů v raném novověku, spojující duchovní a světskou moc, k jejich zasíťování a kontaktům napříč církevními i světskými mocensko-politicko-společenskými strukturami i vzhledem k jejich sociálnímu původu. Ve většině případů se jednalo o aristokraty,¹⁷ kteří nadále zůstávali členy svých rodin a původních sítí, a to nejen v případě biskupů, ale z velké části i členů kapitul – některé z těchto institucí šlechtickým původem dokonce podmiňovaly členství v nich, což byl ve sledovaném období

¹⁴ Sophie Ruppel, „Family Politics, Family Networks and the “Familial Self”: Sibling Letters in Seventeenth Century German High Aristocracy”, in *Mapping the ‘I’: Research on Self-Narratives in Germany and Switzerland*, ed. Claudia Ulbrich, Kaspar von Greyerz, a Lorentz Heiligensetzer, Egodocuments and History Series 8 (Leiden: Brill, 2015), 252.

¹⁵ Tilman Haug, „Korrespondenz in Diplomatie und/oder Patronage-Beziehungen der Frühen Neuzeit”, in *Handbuch Brief. Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 746–47.

¹⁶ Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 45, 56, 52–57.

¹⁷ Peter Hersche u dómských kapitul říšských knížecích biskupství v 17. a 18. století uvádí přibližně pouze okolo 10% členů neurozeného původu, srov. Peter Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. III. Tabellen* (Bern, 1984), 10–11.

případ i olomoucké kapituly. Je tedy nasnadě předpokládat, že v podobném významovém rámci realizovali a využívali své korespondenční vazby a sítě i církevní aristokraté, biskupa Castelcorna nevyjímaje. Jeho dopisy nám tyto praktiky umožňují studovat na poměrně velkém vzorku osob a dopisů v delším časovém horizontu, zhodnotit vazby na určité lokality, porovnat jednotlivé vazby na církevní aristokraty v jejich vývoji i mezi sebou navzájem v nejrůznějších aspektech.

Pokud je mi známo, příliš mnoho takto zaměřených prací i vzhledem k pramenné základně dosud není k dispozici. Naprosto zásadním a nepřekonaným počinem k poznání světa a kontaktů církevního knížete představují mnohosvazkové edičně vydané osobní zápisky kardinála Harracha.¹⁸ V českém prostředí se zkoumání aristokratických sítí a rodových komunikačních a sociálních strategiích (zejména z perspektivy dvorských kariér necírkevních šlechticů) věnoval zvláště Rostislav Smíšek,¹⁹ základní přehledová analýza je k dispozici i ke Castelcornově korespondenční síti jako celku,²⁰ poznatky a postřehy k raně novověké šlechtické korespondenci nedávno v českém prostředí podnětně shrnula Lenka Maršálková.²¹ Velice nápomocnou je pak recentní kolektivní monografie, nesoucí sice v názvu pojem příručka, nicméně zabývající se na úctyhodném prostoru z celé řady badatelských a metodologických perspektiv korespondencí jako pramenem od raného novověku až do současnosti.²² V kontextu zahraničního bádání o korespondenci osobností, působících v církevních strukturách mimo české země, jsou k dispozici různé kratší studie,²³ pro mladší období prezentuje sourozeneckou korespondenci edice dopisů posledního salcburského knížete-arcibiskupa Colloreda s jeho bratrem,²⁴ mezi podnětné

¹⁸ Katrin Keller a Alessandro Catalano, ed., *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598-1667)*. Bd. 1–7, (Wien: Böhlau, 2010).

¹⁹ Rostislav Smíšek, „Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století“, *Theatrum historiae*, č. 9 (2011): 333–56; Rostislav Smíšek, „Císařský dvůr a „dvorská“ kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.“ (Dizertační práce, České Budějovice, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2007). Obdobně i některé jím vedené kvalifikační práce se zaměřují na korespondenci a komunikační sítě jednotlivých aristokratů, např. Ondřej Kříž, „Španělská korespondence Jana Adolfa ze Schwarzenberku“ (Diplomová práce, České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018).

²⁰ Soňa Chmelíková et al., „Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna na základě rozboru jeho korespondence“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 59–72.

²¹ Další práce jsou zmíněny v podkapitole o barokní korespondenci jako prameni.

²² Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al., ed., *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart* (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020).

²³ Např. starší studie Helmut Lahrkamp, „Brieftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, *Westfälische Zeitschrift*, č. 115 (1965): 459–87.

²⁴ Elisabeth Lobenwein, *Ein Fürstenleben zwischen Alltag und Aufruhr: Die französische Korrespondenz (1772–1801) des letzten Salzburger Fürsterzbischofs Hieronymus Colloredo mit seinem Bruder Gundaker* (Wien Köln: Böhlau Verlag, 2022).

práce zvláště pro další studium rodiných vazeb, v nichž bude potřebné doplnit mezi biskupa a jeho moravského synovce Maxe Adama také jeho bratra a pokračovatele rodu, Františka Karla, patří práce Sophie Ruppel, věnující se sourozenecké korepondenci.²⁵

Cílem této disertace je tedy kromě dalšího rozšíření poznatků ke Castelcornovi a jeho zasazení do mimomoravského kontextu také přispět k poznání komunikačních strategií a sociálních sítí katolických církevních aristokratů po třicetileté válce, které udržovali v rámci své mezinárodní komunity. Následující práce se více či méně dotýká konkrétní dochované korespondence Castelcornova s přibližně pěti desítkami osob z církevní sféry. To samozřejmě nutně vede k určitému schematismu či zploštění často velice zajímavých osobností a prostředí jednotlivých knížecích biskupství, o nichž zpravidla není možné vzhledem k omezenému prostoru a velkému počtu korespondentů podat komplexnější informace (pokud nemají přímou vazbu k záležitostem v korespondenci). Skupina knížat-(arci)biskupů, respektive biskupů v prostoru střední Evropy přitom představuje poměrně heterogenní skupinu, ani tak z dobového úhlu pohledu (jejich sociální původ, kariérní cesta i formace mohly mít různé podoby, ale vždy bychom našli u velké části z nich alespoň základní podobné rysy), jako spíš z hlediska historického bádání a pozornosti jim věnované.

Setkáme se s (arci)biskupy, k nimž byly zpracovány jak analytické životopisné práce,²⁶ tak interdisciplinární výpravné monografie, doprovázející výstavy, věnované těmto osobnostem a celému lokálnímu univerzu jejich episkopátu,²⁷ či publikace, analyzující určitý aspekt jejich působení.²⁸ Naproti tomu u některých osobností zůstávají

²⁵ Sophie Ruppel, *Verbündete Rivalen: Geschwisterbeziehungen im Hochadel des 17. Jahrhunderts* (Köln: Böhlau Verlag Köln, 2006).

²⁶ V českém kontextu kromě prací Alessandra Catalana k Harrachovi také např. práce Jiřího Havlíka k Janu Bedřichovi z Valdštejna, včetně monografie Jiří M. Havlík, *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka* (Praha: Vyšehrad, 2016).

²⁷ V tomto ohledu je skvěle podchycen Salcburk, z velkého množství prací např. Peter Keller, *Erzbischof Paris Lodron: (1619 - 1653) ; Staatsmann zwischen Krieg und Frieden ; [Dommuseum zu Salzburg 2003, 16. Mai bis 26. Oktober 2003], Sonderschau des Dommuseums zu Salzburg ; 28 (Salzburg: Dommuseum zu Salzburg, 2003); Roswitha Juffinger et al., *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft* (Salzburg: Residenzgalerie Salzburg, 2008); Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687* (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018); Christoph Brandhuber a Maximilian Fussl, *In Stein gemeißelt: Salzburger Barockinschriften erzählen*, Uni Bibliothek / Universitätsbibliothek Salzburg ; 6 (Salzburg-Wien: Mury Salzmann, 2017); Christoph Brandhuber, Edith Tutsch-Bauer, a Hubert Auer, *Kräuterkunst & Knochenäuge: Medizin am Hof der Salzburger Barockfürsten*, Uni-Bibliothek / Universitätsbibliothek Salzburg ; 5 (Salzburg Wien: Mury Salzmann, 2015).*

²⁸ Např. fungování státního aparátu, ale také nepotistické praktiky a mnoho dalšího, srov. např. Hans Jürgen Brandt a Karl Hengst, „Der erste Pastor im Bistum bin ich! Die geistlichen Zentralbehörden unter Ferdinand von Fürstenberg“, in *Ferdinand von Fürstenberg: Fürstbischof von Paderborn und Münster ; Friedensfürst und Guter Hirte*, ed. Norbert Börste a Jörg Ernesti, Paderborner theologische Studien ; 42 (Paderborn Wien [u.a.]: Schöningh, 2004), 155–82; Hannes P. Naschenweng, „Der Nepotismus des Salzburger Erzbischofs

kromě dílčích studií dosud nejobsáhlejším zpracováním práce z 19. století.²⁹ I z tohoto důvodu je velice důležitou pomůckou a základním zdrojem informací již klasická, encyklopedicky pojatá kolektivní práce pod vedením Stephana Jankera a Erwina Gatze o biskupech Svaté říše římské v raném novověku.³⁰ Pro bližší poznání skupiny církevních aristokratů jako specifické sociální skupiny, včetně vystižení různých dlouhodobějších trendů, zahrnutí historicko-sociologické perspektivy, všestranně orientovaného sběru a analýzy dat či bohatě zpracované prosopografie, jsou pak neocenitelným přínosem práce Petera Herscheho k německým kapitulám,³¹ podobně pak v témže prostředí a dále ve vztahu k Salcburku úctyhodné dílo Manfreda Thaler k tamní kapitule a jejím členům,³² což se personálně promítá také do poznatků k řadě představitelů tamních sufragánních biskupství. Velice inspirativní je pak práce Bettiny Braun, která zpracováním západoněmeckých knížecích-biskupů a jejich sebevnímání a sebeprezentace ukazuje možné budoucí metodologické cesty a díky komplexnímu zmapování dané sociální vrstvy poskytuje důležitý srovnávací materiál pro kontextualizaci případu biskupa Castelcorn.³³

S kým vším tedy biskup Castelcorn během svého dlouhé episkopátu komunikoval? Lze nějak tuto skupinu charakterizovat jako celek? A jakým způsobem bude v následující práci strukturována a členěna tak, aby bylo možné podat relevantní obraz dochované korespondence a tím i blíže definovat a interpretovat jednotlivé korespondenční vazby? V následující podkapitole se zaměříme na celkové představení této skupiny a formulování

Maximilian Gandolf Graf von Khünburg (1668-1687).", *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, č. 144 (2004): 99–144.

²⁹ Například vratislavští biskupové, zde konkrétně kardinál Friedrich von Hessen-Darmstadt, Paul Buchmann, *Friedrich, Landgraf von Hessen-Darmstadt, Malteserritter, Kardinal und Bischof von Breslau* (Breslau: G. P. Aderholz, 1883).

³⁰ Stephan M. Janker a Erwin Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches: ein biographisches Lexikon : 3 : 1648 bis 1803 / unter Mitw. von Stephan M. Janker* (Berlin: Duncker & Humblot, 1990). Dále obdobně k biskupstvím Erwin Gatz, *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation: [ein historisches Lexikon]* (Freiburg im Breisgau: Herder, 2003).

³¹ Peter Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. Band I-III.* (Bern, 1984).

³² Manfred Josef Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806): Verfassung und Zusammensetzung*, Wissenschaft und Religion ; 24 (Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011); Manfred Josef Thaler, *Das Schneeherrenstift am Dom zu Salzburg (1622 bis 1806): ein Beitrag zur nachtridentinischen Kirchenreform*, Wissenschaft und Religion ; 23 (Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011); Manfred Josef Thaler, *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803): Grundzüge ihrer Verfassung im Vergleich*, Rechtshistorische Reihe ; Band 468 (Frankfurt am Main: PL Academic Research, 2017).

³³ Bettina Braun, *Principes et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, 1. Aufl., Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz Band 230 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013); Bettina Braun, „Das tridentinische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption“, in *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, ed. Nikolaus Staubach (Frankfurt am Main, 2012), 309–19.

některých jejích charakteristik, včetně zdůvodnění další struktury práce a logiky řazení kapitol, které se postupně věnují jednotlivým (knížecím) biskupstvím a jejich představitelům s finálním zacílením na Salcburk a synovce, tedy témata, jež se v určitém bodě z velice dobrých důvodů protnou.

Korespondující (arci)biskupové a kanovníci³⁴

Pojďme se nyní zaměřit blíže na to, kdo tvoří zvolenou skupinu korespondentů, formující tento církevně-aristokratický segment Castelcornovy rozsáhlé komunikační sítě, zahrnující jinak, jak ještě bude upřesněno, stovky osob, a také na to, jakou formou a v jaké zvolené struktuře bude jejich korespondence v práci představena. Jak již bylo zmíněno, zajímat nás budou ojedinělé i pravidelné kontakty s biskupy a arcibiskupy střední Evropy, dále vazby na Salcburk, tamní kapitolu, v níž biskup Karel začínal a z níž řada biskupů vzešla, a posléze alespoň zčásti bohatá korespondence se synovci, kteří s pomocí strýce budovali svou kariéru nejen v moravských církevních strukturách, ale právě též v Salcburku.

Bylo by možné oprávněně namítnout, že je takto opomíjena řada dalších korespondentů z řad církve, jako byli řeholníci a řeholnice, především ve vedení klášterů, příslušníci rytířských řádů mimo biskupské pozice³⁵ či osobnosti z nejvyšších církevních kruhů, kardinálové a papežští, především vídeňští nunciové. Jejich zapracování a ukotvení v biskupově komunikační síti nepochybně patří k důležitým momentům dalšího výzkumu a bude důležité pro komplexnější uchopení biskupova církevně-politického ukotvení, jeho

³⁴ V práci se objevuje značné množství osobních jmen. Přirozeně vyvstala i otázka způsobu jejich zápisu z jazykového hlediska. Ve středoevropském prostoru zřejmě není možné najít bezvýhradně ideální řešení, proto jsem zvolila určitý kompromisní systém, který se snaží zohledňovat při volbě jazykové varianty několik hledisek, respektive jejich kombinaci (převažující působiště osob s ohledem na jejich existující, ne/přítomnost rodu v zemích Koruny české, zaužívaná podoba jména v tuzemské českojazyčné historiografii, případně blízký vztah a příbuznost s biskupem Karlem, u něž zaužívaná varianta v češtině je a užití stejného přízviska v různých jazykových variantách, často v rámci jednoho souvětí, by dle mého názoru působilo zvláště). Zvolený způsob vychází převážně z úzu, který jsme si stanovili a z něhož jsme vycházeli při zpracování jmenného rejstříku v katalogizovaném soupisu Castelcornovy korespondence, k pravidlům podrobněji Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695) : katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019), 45–48.

³⁵ Zde se nabízí velké možnosti výzkumu korespondence a vztahů s Johannem Casparem von Ampringen (1619–1684), velmistrem Řádu německých rytířů (a vzhledem k řádovému bruntálskému panství biskupovým sousedem), které fungovaly po více osách, nejen s biskupem Karlem, ale i členy jeho rodiny. Kromě olomoucké korespondence dochován i obsáhlý korpus dalších dopisů paralelně s několika Castelcorny, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Große Korrespondenz, karton 30.

komunikačních a sociálních strategií.³⁶ Pro zmapování biskupových vazeb směrem ven z diecéze a z moravských církevních a politických struktur, pro studium jejich utváření a fungování se příhodně hodilo poznat lépe nejprve onu biskupskou část jeho identity a prostudovat blíže jeho pozici a vztahy v rámci středoevropského společenstva církevních hodnostářů v obdobných pozicích nebo na takové posty aspirujících. Nabízelo by se rovněž zakomponování světících/pomocných biskupů – zde jsem však při rešerši narazila na fakt, že kromě olomouckého světícího biskupa Breunera (k němuž se vyjadřuji v kontextu jeho pozdějšího působiště, tedy pražské arcidiecéze) a pražského světícího biskupa Otto Reinholda Andrimonta³⁷ jsou biskupové zastoupeni v naprosto marginální míře.

V práci byl z hlediska přehlednosti a také faktu, že velká část této korespondence je systematicky zpracována vůbec poprvé, zvolen převážně geografický princip uspořádání, to znamená postupné představování vazeb a kontaktů s jednotlivými oblastmi či diecézemi, respektive knížecími biskupstvími a jejich představiteli. Toto členění, jak se ukáže, není zase tak nahodilé či vytvářející umělé struktury, protože byť je pokrytí některých lokalit skutečně silně vázáno personálně, tzn. existence, neexistence či frekvence daného kontaktu souvisí především s danou konkrétní osobu, která post v té době zastávala, přesto lze vysledovat zacílení biskupova zájmu na určité preferované, silněji zastoupené oblasti. To je vcelku přirozené a předpokladatelné, je ale určitě užitečné si to připomenout.

Biskup Castelnovo nastupem do svého olomouckého úřadu vstoupil také do určité nové reality, která byla určitým způsobem formována, ovlivňována a zakotvena v (nad)regionálních souvislostech a orientacích. Jako duchovní kníže, zeměpán a správce biskupských panství, v diecézi, jíž procházela řada dalších struktur (např. řádová panství Německých rytířů, provincie jednotlivých řádů apod.), byl zároveň sousedem dalších diecézí a jejich představitelů, s nimiž sdílel řadu témat, problémů, praktických záležitostí.

Pokud bychom chtěli použít nějakou vizualizační metaforu, můžeme si představit soustředné kruhy na vodní hladině. Je nutno říci, že jde o zjednodušené podání, které bude dále precizováno, částečně rozporováno i příslovečně potvrzováno výjimkami, ale čím blíže k centru, tedy k olomoucké diecézi, tím byl biskupův kontakt s jeho kolegy (arci)biskupy častější a tematicky bohatší, nikoliv pouze zdvořilostní a příležitostný,

³⁶ K široké problematice raně novověkých kardinálů se recentně z celé řady věnuje publikace, rozhodně podnětná pro případné zpracování korespondence s kardinály, Mary Hollingsworth, Miles Pattenden, a Arnold Witte, ed., *A Companion to the Early Modern Cardinal* (Leiden: Brill, 2020).

³⁷ Soupis srov. Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelnova (1624-1695) : katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019), 65.

přičemž relativní geografická blízkost mnohem více umožňovala i případná osobní setkání, která máme v korepondenci v některých případech rovněž doložena. Je podstatné si uvědomit, že korespondence jako taková byla vlastně jen jednou z možných sociálních praktik či distančních nástrojů, jimiž mohli jedinci navazovat, udržovat a potvrzovat své vztahy – o využívání a kombinování dalších praktik se ostatně dozvídáme i z ní samotné, ať už se jednalo o zasilání různých darů, zprostředkování doporučení, vyřizování vzkazů a předávání listů přes třetí osoby aj. To, jak úzce byly podle všeho středoevropské církevní elity provázány, můžeme vypořádat i z dalších drobných informací, jako je např. zmínka v pozůstalostním inventáři tridentského kanovníka Giovanni Battisty Lodrona z roku 1700 o tom, že měl v místnosti portrét „*del vescovo d'Olmiz è [...] d'un vescovo di Thun*“, tedy kromě pasovského, salcburského či tridentského Thuna také vzhledem k době a kontextu téměř nepochybně našeho olomouckého Castelcornu.³⁸

Vrátíme-li se zpět k vizualizaci intenzity Castelcornových kontaktů, touto logikou budu pokračovat i ve výstavbě a řazení jednotlivých kapitol a přesouvat se postupně k méně nebo jinak zastoupeným oblastem. Mým cílem není popisně zpracovat obsah dopisů, ale poskytnout kromě zajímavých textových momentů (k čemuž místo samostatných příloh raději hojně využívám transliterované pasáže pramenů na příslušných místech v poznámkovém aparátu) i jejich komplexnější interpretaci, snažím je provazovat a kontextualizovat i s dalšími příklady a ve vzájemném srovnání vyvodit určité obecnější výklady.

Korespondence s jednotlivými komunikanty je sice vždy určitým způsobem jedinečná, zároveň ale často tíhne k podobným schémátům, využívá určité podžánry dopisu, které se objevují v obdobných komunikačních příležitostech, uchyluje se k obdobným jazykovým prostředkům a pochopitelně podléhá ustálené struktuře, spojené s určitými formálními znaky. Různým způsobem se také pohybuje na škále oficiální, semioficiální a soukromé korespondence, přičemž prolínání těchto úrovní je jedním z typických rysů dobové korespondence. Pakliže je to možné a příhodné, upomínám na styčné body a paralely jednotlivých příkladů průřezově napříč korespondencí. Pokud jde o často se opakující charakteristické dopisy v určitých komunikačních příležitostech, setkáváme se např. s doporučujícími dopisy, prosbami o podporu, dopisy sloužícími

³⁸ Domizio Cattoi, „L'inventario della dimora del canonico Giovanni Battista Lodron“, *Studi Trentini. Arte* 95, č. 1 (2016): 61.

k navázání kontaktu (tzv. Anwerbungbriefe³⁹) oznámeními o zvolení či jmenování (arci)biskupem, kondolence či velmi četná blahopřání, zpravidla u příležitosti Vánoc a Nového roku či při osobním kariérním úspěchu. Právě tento typ dopisů, v kvantitativním měřítku zřejmě nejhojnější typ, je zpracován v první, průřezově pojaté kapitole. Poté se již zaměříme postupně na jednotlivé oblasti a jejich představitele. Zahrnuty jsou pouze ty oblasti, v nichž skutečně evidujeme nějaký doložený kontakt.⁴⁰ V závěru každé kapitoly jsou poté pro přehled uvedeny tabulkové soupisy dochovaných listů v olomouckém korpusu korespondence, případně z jiných archivů.

Intenzivní korespondenční styk platí zejména pro (arci)biskupy ze zemí Koruny české, čili královéhradecké biskupy a především pražské arcibiskupy a vřatislavské biskupy. Překvapivě méně je pak zastoupena korespondence s vídeňskými biskupy, nad čímž se zamýšlím v další kapitole, od níž se přesuneme do Lublaně. Specifický obsah má následně pojednaná korespondence s některými uherskými biskupy, jejichž situace byla ve sledovaném období dosti komplikovaná a nejen vzhledem k dění v Uhrách, s nimiž olomoucká diecéze sdílela dlouhou hranici, měl biskup nemálo důvodů udržovat jistý kontakt. Naopak polsko-litevské diecéze a jejich duchovní pastýři jsou zde zahrnutí minimálně, i když zde nalezneme i zajímavý ozvuk vzpomínek z mládí. Další oblastí, vzhledem k velmi nerovnoměrnému zastoupení biskupů mozaikovitě pojatou, jsou střední a západní regiony Svaté říše římské, kde uvidíme příklady komunikací, motivovaných skutečně různorodými důvody, jako bylo například politické zpravodajství či ubytování synovců na cestách. Poté se naše pozornost začne stáčet do oblastí, k nimž měl Castelnorn konkrétněji definované dřívější vazby. Nejprve se přesuneme do oblasti tyrolských diecézí, tedy do oblastí, v níž měl Castelnorn rodové vazby, a z nichž pocházela také řada kanovníků salcburské kapituly. Následovat bude Řezno s Freisingem a Pasov, tradičně personálně opět značně propojený se Salcburkem, a následně salcburská vlastní biskupství (Gurk, Sekava, Chiemsee, Lavant). Posléze bude značný prostor věnován Salcburku samotnému, ovšem nejen s ohledem na korespondenci s arcibiskupy, ale také na další neméně (a v některých ohledech možná i podstatnější) vazby a komunikační kanály, sahající od členů kapituly přes kapitulní syndiky až po správce tamní rezidence. A konečně,

³⁹ Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 56.

⁴⁰ Proto např. není zahrnuta diecéze Vídeňské Nové Město (její jediný v korespondenci se objevující biskup Kollonitsch je vzhledem k těžišti své politické činnosti pojednan v rámci Uher) nebo některá knížecí biskupství v západních oblastech Svaté říše římské.

další perspektivu poté doplním skrze představení vztahů a rodinných plánů se synovci, kteří s dalšími salcburskými postavami vytvářejí jakýsi pomyslný komunikační víceúhelník, jehož písemné doklady mají zajímavou výpovědní a dokumentační hodnotu pro záměry této práce.

Prameny

Hlavním a takřka výhradním pramenem k hledání odpovědí na vytčené otázky a ke zmapování biskupovy komunikační, respektive korespondenční sítě, který je v této práci využit, je bohatě dochovaná Castelcornova korespondence z olomouckého pobočky Zemského archivu v Opavě. Ta je poté doplněna o některé další prameny, především korespondenci z jiných, nepoměrně torzovitějších zdrojů. Castelcornově korespondenci byla v minulosti i v nedávném období věnována pozornost, vždy byla neopomenutelným zdrojem informací k biskupu Karlovi a jeho episkopátu. Bádání se vztahovalo většinou k jejím jednotlivým částem, obvykle týkajícím se konkrétního, často uměleckohistorického dílčího tématu, kde byly v záplavě dopisů kromě datace vždy hlavním vodítkem starší zpracovatelské poznámky archivářů, kteří fond v minulosti třídili a intenzivně využívali ve své vlastní historické práci, čemuž napovídá i výběr archiválií, opatřených těmito marginálními poznámkami.⁴¹ Enormní množství korespondence, zahrnující při započítání přijaté, odeslané a též příslušné úřednické korespondence přes 140 běžných kartonů, bylo na jednu stranu badatelským požehnáním, na druhou stranu poměrně těžko překonatelnou překážkou.

V rámci relativně nedávného výzkumného projektu,⁴² zaměřeného na komplexní a metodologicky aktuální zpracování a prezentaci poznatků života a doby episkopátu tohoto olomouckého biskupa, jsme v užším týmu, jehož jsem měla čest být součástí, korespondenci systematicky katalogizovali. Přes různé dílčí nedostatky její následně publikovaný soupis, opatřený rejstříkem, umožňuje do budoucna důsledněji zmapovat dílčí

⁴¹ Z větší části Antonín Breitenbacher (1874–1937) a jeho práce, týkající se kroměřížské obrazárny, v menší míře patrně František Václav Peřinka pro své vícedílné Dějiny města Kroměříže, podrobně Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695): katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019), 10–11. K prve zmíněnému recentně Kryštof Kouřil, „Muž v pozadí: Životní příběh arcibiskupského archiváře Antonína Breitenbachera (1874-1937) ve světle jeho deníků“ (Disertační práce, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2024).

⁴² Za chrám, město a vlast. Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu uprostřed barokní Evropy, NAKI II: Program na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (2016 až 2020), Kód projektu DG16P02M013, Období řešení 3/2016 - 12/2019, participující instituce FF MUNI Brno, UP Olomouc, Muzeum umění Olomouc.

pramenné celky jednotlivých korespondentů, jejich skupin či korespondence z určitých lokalit, ale také zaměřit se na doposud nerealizovatelné typy výzkumů nejrůznějších metodologických a historiografických přístupů, které plošně a ve větším měřítku vytěžují a interpretují určitý segment korespondence.⁴³ Jedním z takových pokusů je ostatně i předkládaná disertační práce, excerpující pouhou část biskupovy komunikační sítě. Ta jako celek v úhrnu za třicet let čítala stovky pravidelnějších pisatelů z nejrůznějších sociálních skupin, při zahrnutí všech (alespoň jedenkrát písemně komunikujících) fyzických osob či institucí až okolo pěti tisíc korespondentů.⁴⁴

Zmíněná Castelcornova korespondence je uložena v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě jako součást rozsáhlého fondu Arcibiskupství Olomouc.⁴⁵ Její naprostá většina pochází z dob olomouckého episkopátu biskupa Karla s menšími přesahy do staršího období.⁴⁶ Zajímavým doplňujícím pramenem, dokládajícím snahu o evidenci kontaktů a jejich proměnu a nárůst v čase, je adresář-titulář z prostředí biskupovy kanceláře.⁴⁷ V centru pozornosti budou stát dopisy Castelcornova s přibližně pěti desítkami osobností, které v době odeslané korespondence či v budoucnu působili jako (arci)biskupové v českých zemích a širší střední Evropě. Zároveň, vzhledem k důležitým vazbám biskupa Karla na Salcburk a celé tamní církevní milieu (arcibiskupové, sufragánní biskupové salcburských vlastních biskupství, členové kapituly) bude prostor věnován i těmto osobám a následně též rodinné korespondenci s Castelcornovými synovci, kteří se věnovali církevní dráze a které biskup pomáhal integrovat do těchto sociálních a komunikačních kruhů.

Příběh biskupa Karla vzhledem k množství a kvalitě dochování písemných zdrojů může posloužit jako případová studie či modelový příklad k zamýšlení se nad komunikačními sítěmi a strategiemi středoevropského vysokého kléru ve studované době, u nějž je minimálně v našich končinách, pokud je mi známo, korespondence dochována zpravidla v mnohem menším množství, což jen podtrhuje ojedinělost a tím i určitou referenční hodnotu olomouckého castelcornovského korpusu.

⁴³ Další možné cesty využití korespondence v návaznosti na její katalogizovaný soupis, který je součástí citované publikace, navrhuji Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornova (1624-1695)*, 7–42.

⁴⁴ Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornova (1624-1695)*, 12. Rejstřík jmenný i místní tamtéž.

⁴⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Fond Arcibiskupství Olomouc 1141–1961, díl II. (nelistinná část), sv. 1., kartony 67–178 (podrobný soupis využitých kartonů v seznamu pramenů na konci práce). Vzhledem k častému citování pramenů jsou vždy uváděny pod zkratkou AO (číslo kartonu/inv. č.), folium, datace.

⁴⁶ Tamtéž, fond AO, inv. č. 1401–1403.

⁴⁷ Tamtéž, fond AO, inv. č. 299, Titulář a adresář osob s rejstříkem.

To se plně ukázalo při snaze získat další archivní materiál, který by doplnil diskontinuity a mezery ve studovaných komunikačních vláknech. V naprosté většině jsem narazila, pokud vůbec, tak pouze na jednotliviny stran komunikace s Castelnornem. Nicméně ani celkové množství korespondence (tj. nejen s biskupem Karlem) u jednotlivých vytipovaných osobností, které bylo možno perspektivou olomouckého korpusu označit za Castelnornovy frekventovanější korepondenty, nikdy nedosahovalo ani zdaleka takového množství, jako představují olomoucké kartony. Na tomto místě lze zmínit např. korespondenci arcibiskupa kardinála Harracha, uloženou ve Vídni,⁴⁸ korespondenci (nevlastních) bratří Thun-Hohensteinů z rodinného archivu v Děčíně⁴⁹ či torzovitou korespondenci arcibiskupa Sobka z Národního archivu.⁵⁰ V prvním případě dva Castelnornovy listy, v dalších případech vždy jeden dopis, byly do práce rovněž zařazeny. Při zběžném pohledu do kontextu archiválií, v nichž jsou uloženy, je patrný vcelku pochopitelný překryv vzájemných komunikačních sítí, tzn. mezi Harrachovými a Thunovskými korespondenty narazíme i na jména, známá z dopisů biskupa Karla, což by do budoucna bylo možné a zajímavé rovněž zmapovat. S ohledem na frekvenci kontaktu a geografickou blízkost byl kromě zmíněných archivů prověřen i archiv vratislavský,⁵¹ ovšem s obdobným výsledkem, jako např. diecézní archiv ve Vídni či zemský archiv v Salcburku,⁵² tedy absencí jakékoliv systematicky dochované, respektive dohledatelné Castelnornovy korespondence s danými (arci)biskupy. Vzhledem k značnému počtu biskupů z dalších lokalit s obvykle menší frekvencí kontaktu jsem poté z praktických důvodů a vzhledem k dostačujícímu vzorku dopisů rezignovala na dohledávání jednotlivin v dalších evropských archivních institucích, ale do budoucna je možné tímto směrem pokračovat v bádání.

⁴⁸ Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 150, sig. 150.41, Salzburg. Erzbischof Karl (1664). Druhá existující složka je špatně vložena ke kardinálu Harrachovi, adresátem dopisů je totiž Ferdinand Bonaventura z Harrachu, Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 147, sig. 147.15, Olmütz, Bischof Karl von Liechtenstein (1664–1665).

⁴⁹ Fond RA Thun-Hohensteinů, Klášterec nad Ohří, 1459–1945, S = Akta Quidobalda Thuna, T = Akta Václava Thuna, U = Akta Jana Arnošta Thuna.

⁵⁰ Fond Archiv pražského arcibiskupství, kart. 2003, inv. č. 3290, sg. C 103/1, Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka. V kontextu pražských (arci)biskupů a hradeckých biskupů též (bez úspěchu) prověřeny NA, Archiv pražského arcibiskupství, kart. 2003, inv. č. 3289, sg. C 103/1 (Arnošt z Harrachu); kart. 2004, inv. č. 3291, sg. C 103/2 (Jan Bedřich z Valdštejna); Státní oblastní archiv v Praze, Rodinný archiv Valdštejnů, dokeská manipulace, kart. 25; pražská manipulace, kart. 256, inv. č. 4418 (Jan Bedřich z Valdštejna); Státní okresní archiv Hradec Králové, fond Biskupství Hradec Králové.

⁵¹ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Archiwum Biskupstwa Wrocławskiego, sg. 82/120/0/1/40, 52, 54, 75, 77.

⁵² V malé míře v práci využívám alespoň dílčí zmínky Salzburger Landesarchiv, fond Domkapitel, Domkapitelprotokolle 1668, 1687.

Naopak velice bohatým zdrojem se ukázal být fond brněnské kapituly v brněnském diecézním archivu, kde je uložena početná dlouholetá korespondence synovce Maxe Adama⁵³ nejen s jeho strýcem biskupem, ale opět i s řadou dalších, vzájemně sdílených korespondentů zejména ze Salcburku. S korespondencí biskupových synovců, snažících se prosadit v církevních strukturách, podrobně pracuje zejména poslední kapitola práce, vzhledem k množství a tematické rozmanitosti dopisů se ale také zde nabízí široké pole působnosti do budoucna. Další bohatou pramennou základnu pro zmapování širších rodinných vazeb a strategií, nejen s ohledem na duchovní členy rodu, včetně dynamiky rodinných vztahů, biskupovy autority a jejího projevování se v rámci Castelcornovy moravské (a částečně i tyrolské) větve rodiny lze v budoucnu čerpat ve fondu rodinného archivu Podstatských-Lichtenštejnů.⁵⁴

Co se týče formální podoby korespondence (která je v baroku nerozlučně spjata i s obsahovou stránkou dopisů a prozrazuje řadu informací, mimo jiné vztah pisatelů, komunikační pozici na škále od oficiální po soukromou korespondenci, která je velice prostupná a často nejasná, až po informace odvozené z paleografických a dalších detailů, např. vývoje vnější podoby písma a podpisu pisatele v souvislosti s jeho zdravotními problémy apod.),⁵⁵ dle pisatele a konkrétního korespondenčního vztahu se setkáme jak s oficiálními, plně písařsky zpracovanými listy, včetně oficiální titulace a sebetitulace, přes dopisy s vlastnoručními doplňky, přípisky pisatelů a využitím zkrácené podpisové formule, až po zcela vlastnoručně komponované a sepsané listy, stylisticky i vzhledově pojaté volnější formou.

Obdobně to platí i v případě Castelcornových početných konceptů, kde volba písaře nebo vlastnoručního zápisu souvisela patrně nejen s povahou vzájemného vztahu s pisatelem, ale dost možná také s praktickými a časovými možnostmi, v pokročilejším věku také s biskupovými zdravotními problémy, v souvislosti s korespondencí zejména s bolestivými záchvaty dny, která neumožňovala jemné motorické úkony. Jazykově se jedná většinou o německy psané listy, v menší míře se setkáme s latinou a italštinou, v duchu dobové komunikační praxe občas dochází k pronikání slov či frází v jiném jazyce,

⁵³ Diecézní archiv Biskupství brněnského, Fond Kapitula sv. Petra a Pavla v Brně, inv. č. 228, karton 167, Korespondence, akta, osobní spisy proboštů a biskupů. Probošt Maxmilián Adam z Liechtensteina. Tamtéž tři další kartony dokumentů.

⁵⁴ Např. po smrti svého bratra vystupuje jako zprostředkovatel dohody a urovnatel sporů mezi dědici, srov. Moravský zemský archiv (MZA), Fond RA Podstatských-Lichtenštejnů, inv. č. 137, Dohoda o dědictví po hraběti Maxmiliánovi (etc.).

⁵⁵ Příkladem nemusí být jen biskup Karel, ale také např. vácovský biskup Pongrácz a kolísavá roztržesenost jeho podpisu, objevující se v dopise, zmiňujícím akutní problémy s dnou, AO 94, f. 40–41 (1676-04-01, Trnava).

než v jakém je list primárně psán. Vzhled a ztvárnění dopisů je variabilní, ale vždy alespoň do určité míry odráží dobové náležitosti a představy o adekvátním dopisu. Zjednodušeně řečeno obvykle platí úměra – čím bližší vztah, tím rozvolněnější forma a otevřenější tón komunikace (opět ale zpravidla v intencích dobových komunikačních praktik, čili stále s jistou mírou (sebe)stylizace⁵⁶), což je patrné zejména v korespondenci se synovcem Maxem Adamem, ale nalezneme i různé výjimky, v nichž si pisatelé „nebrali servítky“.⁵⁷

Barokní korespondence, její specifika, praktiky a formální náležitosti

Jak upozorňuje Gunilla Bude, korespondence jako typ pramene je nepochybně velice atraktivní – lze od ní očekávat „*príslib authenticity*“, zprostředkování jinak nedostupných informací či nahlédnutí vybraných událostí a témat z jiné perspektivy, případně přiblížení osobnosti pisatele, jeho vnímání a prožívání. Zároveň je jasné, že právě barokní korespondence taková očekávání ne vždy dokáže naplnit, ba naopak, je s ní spojena řada úskalí. Jak píše citovaná autorka Bude, korespondence obsahuje menší či větší míru sebe prezentace, sebestylizace, v případě bližších vztahů může překypovat nejrůznějšími narážkami a náznaky, které pro nás bez znalosti dalšího kontextu zůstávají nedekódovány (a nemusí jít pouze o interní, nepsané informace, ale často pouze o odkazování se na dřívější nedochované dopisy nebo na nezaznamenané obsahy osobních setkání).⁵⁸ Do toho všeho ještě vstupuje těžko uchopitelný svět emocí, které jsou v dopisech 17. století reprezentovány často specifickým a náročně dešifrovatelným způsobem.⁵⁹ Jak Bude dále výstižně shrnuje, pro co nejlepší pochopení a interpretaci je také vždy zásadní, kdo a komu píše – „*sociální původ, pohlaví, konfese, národní příslušnost pisatele, stejně*

⁵⁶ Přesně tyto přístupy, tedy určitý odstup či z tehdejšího pohledu vumělkovanost, později kritizovala osvícenská a posléze (pre)romantická dopisní teorie a praxe, která programově tíhla k větší bezprostřednosti či přirozenosti formulací textů, na druhou stranu vedoucí až k určité literarizaci (což pak ve vývoji literatury zase vede k etablování žánru epistolárních románů), předvojem nového, jasnějšího a stručnějšího pojetí dopisu byla příručka *Teutscher Secretarius* z roku 1656 od Georga Philippi Harsdörfera, srov. Regina Dauser, „Brieftheorie der Frühen Neuzeit“, in *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 669. V době osvícenství se dokonce některé prvky, například košatá oslovení, parodovaly, srov. Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 106–107.

⁵⁷ Srov. kapitola o saleburském kanovníkovi Ferdinandu Leopoldovi Bennovi z Martinic a jeho svérázném komunikačním stylu.

⁵⁸ Gunilla Bude, „Geschichtswissenschaft“, in *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 66, 68.

⁵⁹ Vynikající kapitola s řadou konkrétních příkladů nabízí Carmen Furger (např. oblíbené vyjádření emocí přes personifikaci pera nebo ruky, které něco vyjadřují, s. 189), obecně chápe v návaznosti na Norberta Eliase emoce v dopisech 17. století rovněž jako nástroj sebe prezentace a sebeinscenace s tím, že emoce se vyjadřovaly s ohledem na zamýšlený účinek, mohly tedy být nejen potlačovány, ale naopak předstírány či silně zvýrazňovány, Furger, *Briefsteller*, 178–208.

*jako adresáta, jsou přitom stejně rozhodující, jako téma, příležitost, cíl a pozice dopisu v komunikačním procesu.*⁶⁰

Pro účel a záměry této práce by snad zmíněná úskalí neměla být fatálním problémem – samozřejmě, že nás budou zajímat informace v korespondenci obsažené, zároveň ale stejnou měrou budeme pátrat, jaké typy a objemy informací jsou mezi korespondenty komunikovány, z jakých pozic a důvodů, tedy nejen co, ale zejména jak, jak často, mezi kým a proč putuje na stránkách dopisů jednotlivých církevních aristokratů napříč střední Evropou.⁶¹

Nepochybně důležitou součástí s vlastní výpovědní hodnotou je (nejen) u barokního dopisu jeho materialita a vnější vzhled, podpořený členěním do určité struktury, jejíž jednotlivé části, zejména úvodní a závěrečná, nejvíce (kromě užívaných rétorických prostředků v textu samém) odhalují povahu a hierarchii vztahu mezi pisateli. Celý komplexní proces, tedy dopis jako médium s jeho materiální, jazykovou, estetickou, obsahovou stránku, náležitě zvolenou formou, správným oslovením, ve spojitosti s danou komunikační příležitostí a zamýšleným účinkem, k tomu jeho způsob doručení a další případné doprovodné jevy, dohromady vytvářející již zmíněný na dálku realizovaný akt, se v historiografii označuje termínem dopisní ceremoniál (*Briefzeremoniell*).⁶² Jeho osvojení a adekvátní užití bylo, jako v případě řady dalších všeobecně přijímaných sociálních norem, pro daného jedince, v našem případě biskupa, nezbytné, aby vše mohlo fungovat tak, jak má.

Jak správně psát, v tom odesílatelům a zhotovitelům listů (tedy např. také sekretářům a kancelářskému personálu) pomáhaly oblíbené a frekventované příručky, tzv. *briefstellery*, kterých bylo v průběhu raného novověku vydáno velké množství.⁶³ Tyto *briefstellery* sloužily a fungovaly nejprve téměř jako formulářové sbírky, s přesným

⁶⁰ Bude, „Geschichtswissenschaft“, 67.

⁶¹ Doplňující otázkou by také mohlo být, jak rychle nebo jak pomalu. V některých případech, jak bude uvedeno na příslušných místech práce, máme na konkrétních datech doloženo, jak v případě podstatných informací bylo možné z konkrétní lokality doručit dopis nesrovnatelně rychleji (a tedy i dražší), než v případě běžné, neurgentní komunikace. Informačně bohatý, přitom stručný přehled k poštovníctví raného novověku, včetně postřehů k nákladnosti korespondence až do 19. st. srov. Veit Didczuneit, „Postgeschichte“, in *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 164–71.

⁶² Bliže úvod k rozsáhlé kapitole, postupně řešící jednotlivé zmíněné aspekty, Furger, *Briefsteller*, 101–102.

⁶³ Diethelm Brüggemann, *Vom Herzen direkt in die Feder: die Deutschen in ihren Briefstellern* (München: Taschenbuchverlag, 1968). Ze starší literatury je patrně nejpodrobněji pojatá publikace s citovanou kapitolou k 2. polovině 17. století, Reinhard M. G. Nickisch, *Die Stilprinzipien in den deutschen Briefstellern des 17. und 18. Jahrhunderts: Mit einer Bibliographie zur Briefschreiblehre (1474-1800)* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1969), 77–140. V relativně nedávné době se *briefstellerům* a raně novověkému dopisu v reprezentativní publikaci s řadou užitečných postřehů věnovala již citovaná Furger, *Briefsteller*. Ta také od s. 29 s odkazem na Nickische uvádí přehled vydaných *briefstellerů* 17. a počátku 18. století.

konkrétním znění ideálního listu pro danou příležitost, ale postupně v průběhu 17. století se jejich pojetí rozvolňovalo a obsahovaly poté zpravidla velké množství a řadu variant dopisů, stejně jako vhodných stylistických obrátů,⁶⁴ jimiž bylo možné se inspirovat pro sestavení dopisu. Některé briefstellery nabízely i rozlišování různých stylů komunikace pro různé typy vztahů a příležitostí.⁶⁵

Podstatnou součástí celé problematiky byl obvykle i detailní přehled všech možných variant oslovení pro nerůznější symetrické i asymetrické vztahy, v němž bylo nutno zohlednit adekvátní formou a správně zvoleným způsobem adresátovo postavení a úřady.⁶⁶ Naopak se v oslovení v úvodu dopisu zapovídalo uvádění křestních i rodových jmen (neboť zde šlo primárně o vyjádření vztahu a role, jež jedince ve společnosti definovala⁶⁷), těm byl vyhrazen prostor zpravidla pouze ve vnější, adresní titulatuře, sloužící k doručení listu.⁶⁸ Jak uvádí Carmen Furger, správné oslovení bylo velmi důležité, protože „*korespondovalo nejen se stavovskou ctí oslovované osoby, ale zrcadlilo také sociální hierarchii, panující mezi korespondenčními partnery.*“⁶⁹ Později uvidíme, že tato teorie odpovídá i praxi v Castelnorových dopisech. Naopak některá jiná ideální doporučení dobových příruček, týkající se například grafického rozvržení dopisu, v praxi biskupa Karla a jeho korespondentů obvykle příliš dodržována nebyla, patrně z praktických a ekonomických důvodů. Přitom zde opět vidíme úměru – zdvořilostní list oficiálnější povahy se vizuálně výrazně liší od dopisů osobnějšího charakteru, např. hustě popsaných

⁶⁴ Např. Der Teutsche Secretarius Georga Philipa Harsdörfera nabízí kromě kompletních návrhů dopisů pro jednotlivé příležitosti desítky očíslovaných stylistických formulací, klasifikovaných pro vyjádření jednotlivých dílčích komunikačních záměrů, srov. příklady nadpisů jako Danksagung, Dienstbieden, Schluß, Freundschaftversicherung, Briefe loben, Dienstbietung a mnohé další, Georg Philipp Harsdörffer, *Der Teutsche Secretarius. Das ist: Allen Cantzleyen, Studir- und Schreibstuben nütliches, fast nohtwendiges, und zum drittenmal vermehrtes Titular- und Formularbuch.* (Nürnberg: Endter, 1656), zejména 738–742.

⁶⁵ Např. Weise rozlišuje tzv. politický, tedy rozvláčnější, oficiálnější styl (od s. 322), oproti němu stručnější, tzv. sentenciózní styl (od s. 415), dále tzv. vysoký náročný styl, který dle něj není vhodný k užití v rodině nebo jiných blízkých vztazích, ale lze jej použít v gratulaci či kondolenci (s. 486–488). Některé styly dokonce spojuje s určitou geografickou oblastí, např. norimberský styl (s. 491) či vratislavský styl, který dává do souvislosti s odkazem slezského literáta Martina Opitze a považuje jej za vážnější, serióznější (s. 501), srov. Christian Weise, *Curiöse Gedancken von Teutschen Brieffen: Wie ein junger Mensch sonderlich ein zukünfftiger Politicus, die galante Welt wohl vergnügen soll. In kurtzen und zulänglichen Regeln so dann in anständigen und practicablen Exempeln ausführlich vorgestellt.* (Dresden: Johann Christoph Mieth, 1691).

⁶⁶ Např. Kaspar von Stieler, *Der Allzeitfertige Secretarius Oder: Anweisung, Auf Was Masse ein jeder Halbgelehrter bey Fürsten, Herrn, Gemeinden und im Sonderleben, nach jetziger Art, einen guten wolklingenden und hinlänglichen Brief, schreiben und verfassen könne* (Nürnberg, 1693), 149–57.

⁶⁷ Carmen Furger, *Briefsteller*, 109.

⁶⁸ K tomu podrobněji Carmen Furger, *Briefsteller*, 144–145.

⁶⁹ V rámci velice přínosné a informačně bohaté kapitoly k titulaci a oslovení Carmen Furger, *Briefsteller*, 101–115, zde 109.

stran, obepsaných dalšími řádky okolo okrajů papíru v případě dopisů biskupova synovce Maxe Adama.⁷⁰

K tomu, aby v korespondenci byla využita náležitá a hlavně aktuální titulatura, sloužily také tituláře, ať už rukopisné, zhotovené pro soukromou potřebu pro zachycení vlastního souboru kontaktů, nebo tištěné.⁷¹ Jeden takový je ostatně dochován, jak již bylo zmíněno ve stati o pramenech, i v olomouckém fondu.⁷² Problematika náležitého oslovení byla v korespondenci velmi podstatná, vyjadřovala uctivým způsobem status komunikanta a rovněž uznání a potvrzení existujícího hierarchického vztahu mezi komunikujícími osobami, jenž byl velmi precizně definovanými osloveními, odrážejícími každou nuanci, přesně vyjádřen. O významu této problematiky svědčí i to, že si našla cestu také do obsahu korespondence samotné, například do listu pražského arcibiskupa Sobka, který s Castelcornem řeší oslovování kardinála von Hessen-Darmstadt (budoucího vratislavského biskupa).⁷³ Záležitostí týkajících se oslovení a jejich specifik si ostatně ještě vícekrát budeme všimnat na konkrétních místech následující práce.

Jak již bylo řečeno, kromě individuálně sestavovaných dopisů pro konkrétní specifické komunikační situace nalezneme v biskupské korespondenci řadu dopisů, které byly koncipovány pro určité ustálené, i v *briestellerech* definované komunikační příležitosti, a pro něž se tedy nabízí zajímavá srovnání napříč pramenným souborem. Jednomu z těchto typů dopisů, tedy nejrůznějším gratulačním psaním (a kondolencím)⁷⁴ je věnována následující průřezová kapitola, po níž se naše pozornost obrátí na jednotlivé korespondenty a jejich v dopisech zachycené vazby s biskupem Castelcornem.

⁷⁰ Jedním z takových doporučení bylo např. dodržovat široké prázdné okraje a na titulní straně uvádět kromě oslovení pouze 3–5 řádků textu, srov. kapitola o vizuálních a formálních znacích dopisu Carmen Furger, *Briefsteller*, 116–133, zde 122.

⁷¹ Rukopisnou i tištěnou produkci raně novověkých titulářů mapuje projekt s online databází, srov. <https://titularbuecher.ku.de/s/titularbuecher-der-fruehen-neuzeit/page/startseite>.

⁷² Fond Arcibiskupství Olomouc, nelistinná část, inv. č. 299, Titulář a adresář osob s rejstříkem.

⁷³ Sobek AO 79, f. 107 (1669-07-07): „*Cardinalis ab Hassia per Tertium intimari fecit quomodo Titulandus videlicet Ewer Lb. vnd durchleicht, aut Eminenc, et non Gnaden. Quia Natus Princeps, non detrectabo dare Eminenc alterum non.*”

⁷⁴ August Bohse, *Der allzeitfertige Briefsteller oder ausführliche Anleitung, wie so wohl an hohe Standespersonen als an Cavalliere, Patronen, gute Freunde, Kauffleute und auch an Frauenzimmer ein geschickter Brieff zu machen und zu beantworten* (Leipzig Frankfurt, 1690), 142–255.

1. Blahopřání jako příležitost, dar i korespondenční stálice

Zajímavou dílčí část korpusu a jak už bylo zmíněno, jeden z velmi frekventovaných žánrů dopisu, představují dochovaná blahopřání, zasílaná biskupy navzájem. Vysoce formalizované dopisy, koncipované podle soudobých pravidel korespondenčního styku, zachycených v příručkách, tzv. *briefstellerech*, představují důležitou součást sociální a komunikační sítě jednotlivých korespondentů, ale také, jak píše Carmen Furger, jakýsi společenský moment setkání na dálku. Tento sociální, ne pouze komunikační rozměr, je silně přítomen právě v příležitostné korespondenci, sloužící mimo jiné k navázání, upevnění či potvrzení vztahu, která v sedmnáctém století zažívá období velkého vzestupu.⁷⁵ Typický žánr tvoří gratulační dopisy, koncipované při nejrůznějších životních, periodických i ojedinelých příležitostech. To, že se jednalo o důležitou komunikační situaci, lze vidět i v *briefstellerech*, např. Bohse nejrůznějšími příklady a formulacím gratulačních listů, přizpůsobeným na míru pro velice konkrétní i specifické příležitosti, věnuje poměrně rozsáhlou kapitolu.⁷⁶

Jak můžeme vidět u biskupa Karla, jednalo se též o jednu z důležitých příležitostí, kdy v případě některých korespondentů písemný kontakt vůbec nastával. U některých představitelů vzdálenějších diecézí je nasnadě se domnívat, že šlo v podstatě o komunikaci jedinou, jak naznačuje jejich dochovaná monotematická korespondence. Příkladem může být Ferdinand von Fürstenberg, biskup v Paderbornu a Münsteru, od něhož jsou v korpusu dochovány pouze čtyři listy, a to čistě blahopřejného charakteru.⁷⁷ Týká se to ovšem i osob, u nichž bychom mohli očekávat kontakt intenzivnější, jako například pasovského biskupa Sebastiana von Pötting und Persing, u nějž je kromě oznámení o jeho zvolení biskupem na jaře roku 1673 dochováno z následujících let pouhých pět blahopřání.⁷⁸ Tento kontrast je

⁷⁵ Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 55–58.

⁷⁶ August Bohse, *Neu-erleuteter Briefsteller: das is gründliche Anweisung, wie ein geschickter deutscher Brief so wohl an Standes-Personen und Cavalliere, Kriegs-Bediente, Gelehrte und Kauff-Leute, als auch an Frauenzimmer abzufassen ...* (Leipzig: J.F. Gleditsch, 1716), od 260 gratulace, od 340 kondolence. Obdobně v první vydání z roku 1690 7. kapitola věnovaná kondolencím, 8. kapitola gratulacím, obsahující přibližně 25 typů gratulací, včetně návrhů odpovědí na některé z nich, August Bohse, *Der allzeitfertige Briefsteller oder ausführliche Anleitung, wie so wohl an hohe Standespersonen als an Cavalliere, Patronen, gute Freunde, Kauffleute und auch an Frauenzimmer ein geschickter Brieff zu machen und zu beantworten* (Leipzig Frankfurt, 1690), 142–255.

⁷⁷ AO 100, f. 390 (1678-12-20), AO 109, f. 28 (1681-01-04), AO 110, f. 373 (1681-12-16), AO 110, f. 525 (1681-12-29).

⁷⁸ AO 88, f. 216 (1673-03-13), AO 89, f. 34a (1673-12-30), 100, f. 406 (1678-12-24), AO 104, f. 428 (1679-12-30), AO 119, f. 231 (1680-12-26).

jasně patrný s relativně hojnou a obsahově rozmanitější korespondencí a patrně osobnějšími vazbami jeho předchůdce Wenzeslawa von Thun-Hohenstein a přivádí nás opět k momentálně nezodpověditelné otázce, nakolik stav dochování odráží realitu a množství proběhlé komunikace. Co se týče obsahové skladby dochovaných listů jednotlivých korespondentů, nalezneme naopak i příklady, kdy u daného pisatele blahopřání zcela absentují.⁷⁹

Co se týče dochovaného množství, napříč archivním souborem nalezneme desítky a desítky blahopřání, nerovnoměrně rozprostřená mezi korespondencí s jednotlivými pisateli (pokud bychom počítali i další pisatele mimo tuto práci, pak se dostáváme zcela jistě na stovky dopisů). Naprostá většina blahopřání mezi námi sledovanými biskupy byla zaslána u příležitosti Vánoc a nástupu nového roku, který je v listu obvykle výrazně akcentován. Druhou příležitostí jsou pak gratulace k získání obvykle biskupského postu.⁸⁰

S přihlédnutím ke skutečnosti, že se pohybujeme ve vrstvě vysokých církevních hodnostářů, se může na první pohled jevit jako překvapivé, že nemáme téměř dochována přání k nevýznamnějším svátkům církevního roku, tedy k Velikonocům. Takové gratulace jsou skutečně ojedinělé a objevují se pouze u několika málo korespondentů a to obvykle jen jako stručná součást jiného listu.⁸¹ Velikonoční přání přitom byla naopak dosti četná a obvyklá v okruhu pisatelů z řad zemské šlechty, vysokých úředníků, členů olomoucké a dalších moravských kapitul či představených klášterů a pro některé roky je máme dochována v poměrně hojném počtu.⁸²

Výraznou odlišností ve srovnání s touto skupinou pisatelů, je také naprostá absence biskupských přání k Lichtensteinovým jmeninám, zasílaná u příležitosti listopadového svátku jeho jmenovce Karla Boromejského. Původní objem takové korespondence z převážně moravského a slezského prostředí mohou přiblížit některé celistvěji dochované úseky, kde lze narazit na desítky takových listů v jednom roce.⁸³ Při bližším pohledu se ovšem důvod zdá být v tomto případě zřejmější než u Velikonoc – vzhledem k hierarchicky vrcholnému postavení biskupa v rámci domácích zemských, církevních

⁷⁹ Např. vácovský biskup György Pongrácz, srov. samostatná kapitola o uherských biskupech.

⁸⁰ Tyto jsou obvykle dochovány v konceptech jako odchozí listy, gratulací k Lichtensteinově nástupu na olomoucký biskupský stolec máme k dispozici minimum, jelikož lze předpokládat, že je obdržel z větší části ještě v Salcburku, přičemž tato „předolomoucká“ korespondence je dochována jen velmi torzovitě.

⁸¹ Např. obsahově rozmanitý, latinský psaný list pražského arcibiskupa Sobka z Bilenberka je pouze uveden krátkým velikonočním blahopřáním, AO 80, f. 336 (1670-03-29): „[...] *per festa Paschalia concinat Alleluia et Caelestibus Consolationibus in anno plurimos* [...]“; poděkování za obdržené Karlovo přání, AO 83, f. 329 (1671-03-22), AO 86, f. 374 (1672-04-14).

⁸² Např. pro rok 1692 AO 136, f. 307–322 a AO 137, f. 3–32.

⁸³ Např. více než tři desítky listů z roku 1691 (AO 134) či 1692 (AO 138).

struktur, potažmo aristokratické sociální skupiny a vzájemně provázaných vztahů je nasnadě, že olomoucký biskup rozhodně patřil mezi ty osoby, jimž bylo žádoucí a společensky očekávané blahopřání zaslat. Naproti tomu v mezinárodně rozprostřené heterogenní množině (arci)biskupů asi nebylo příliš reálné a ani ekonomické sledovat jmeniny všech významných potentátů a reagovat na ně v průběhu roku individuálně koncipovaným přáním. Vánoční svátky a nový rok, cyklická, repetitivní událost, odehrávající se v jednom termínu pro všechny, byla naopak ideální příležitostí pro navázání nebo naopak upevnění a potvrzení existujících vztahů a vzájemně prokazované přízně.

Nabízí se otázka, do jaké míry lze i v tak formalizovaném žánru, jakou je blahopřejná korespondence, podléhající silně dobovým stylistickým schémátům a formulacím, vysledovat jemné odstíny či specifika jednotlivých pisatelů. Na základě studovaných dopisů se jeví, že čím vzdálenější či formálnější byl vztah pisatelů, tím více narážíme na opakující se schémata, květnaté fráze a obdobnou strukturu listu. To je poměrně logické, vezmeme-li v navíc potaz, že stále větší dostupnost příruček (*briefstellerů*) měla zejména v pozdním 17. století slovy Tilmána Hauga „*standardizační efekt*“⁸⁴ na podobu (nejen) příležitostné korespondence a že značná část takové produkce byla sestavována sekretáři, kteří opakovaně využívali dostupná schémata. To potvrzuje i skutečnost, že naprostá většina těchto listů je psána písařem a odesílatel pouze připojil svůj podpis.

Naopak jisté stopy individuálního přístupu můžeme nalézt v dopisech pisatelů, u nichž s biskupem Karlem předpokládáme bližší vazby či kontakt. Často jsou taková blahopřání i o poznání kratší a jdou takříkajíc příměji „k věci“. Příkladem mohou být dopisy Wenzela Wilhelma von Hofkirchen, příznačně vlastnoručně psané. Tento salcburský kanovník a pozdější sekavský biskup,⁸⁵ jenž se s Karlem znal osobně již z jeho pobytů v Salcburku, v úvodu jednoho ze svých přání doslovně píše, že mu chce gratulovat ve stručnosti, „*bez mnoha slov*“.⁸⁶ Příznačné je pro ně také občasné včleňování dalších témat do blahopřání, které se pak v jistém ohledu vymyká z roviny formální zdvořilostní komunikační příležitosti. Příklad najdeme mezi blahopřáními tehdejšího sekavského

⁸⁴ Tilmán Haug, „Korrespondenz in Diplomatie und/oder Patronage-Beziehungen der Frühen Neuzeit“, in *Handbuch Brief. Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 747.

⁸⁵ Jeho korespondence je podrobněji pojednána v kapitole k sekavským biskupům.

⁸⁶ AO 97, f. 368 (1677-12-22): „*E[uer] L[ieb]d[e] wünsche ich, ohne viel wortt glickselige Feyrdäg vnnnd hernachfolgendes mehrers Jahr, der Allerhöchste verleihe Ihnen alles waß sie selbst verlangen, Ihnen Gn[aden] seel vnnndt leib getohilig(?) ist, Mein gegen deroselben threwes gemueth, redtlich auffmachtes herzen, kehnnen sie verhoffentlich ohne das, werdt auch also bis zu meinen Thodt verbleibe*“.

biskupa Johanna Ernst von Thun-Hohenstein, která jedním dechem oznamují jeho zvolení biskupem či novinku, že v Salcburku se mají usadit theatini.⁸⁷ To poměrně dává smysl – komunikují-li spolu pisatelé na pravidelnější a osobnější bázi, mohou si snáze dovolit opustit formální stylistické hranice, vytyčené dobovými zvyklostmi a v úvodu práce zmiňovaným *dopisním ceremoniálem* (*Briefzeremoniell*). Jisté hranice ovšem překračovány nejsou – a sice normy oslovení a sebetitulace. Specifikem v pramenném souboru blahopřání je pak snaha o originální, kreativní pojetí přání v podobě košatých barokních latinských frází, patrně vlastní produkce, z pera pražského arcibiskupa Sobka,⁸⁸ zcela zapadající do kontextu a stylu jeho korespondence:⁸⁹

„Když odchází dny roku 1670, do roku, který se otevírá a nikdo nezavírá, zavírá a nikdo neotvírá,⁹⁰ pospícháme ke svátkům Boha, který se rodí, který svým narozením uzavřel staré a na obřezání otevřel a učinil nové, na jeho bedrech je vláda, to jest plnost moci. A proto nechť se Vaší Milosti z této plnosti moci šťastně uzavře tento rok a velmi šťastně se otevře ten následující.“

Přání nebyla nutně personalizovaná a mohla být v dané variantě v daném roce rozeslána více adresátům, vždy však respektovala danou společenskou vrstvu a tím i formální danosti takového dopisu (*Kurialien*), jež odpovídaly obdobnému postavení adresátů v rámci struktur církevní hierarchie. Dokladem této praxe je i Lichtensteinův kancelářský koncept vánočního přání z roku 1677, v jehož záhlaví jsou uvedeni jako adresáti vratislavský biskup a kardinál Friedrich von Hessen-Darmstadt, trevírský arcibiskup Johann Hugo von Orsbeck a salcburský arcibiskup Max Gandolph von Kuenburg.⁹¹

⁸⁷ AO 119, f. 235 (1684-12-21). Theatiny pozval tehdejší arcibiskup Kuenburg, vybudovali zde svůj klášter a dodnes existující kostel sv. Kajetána.

⁸⁸ AO 82, f. 197–199 (1670-12-12-): „[...] *Decrescentibus Anni 1670.mi diebus, ad Annum, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit, properamus ad Nascentis videlicet Dei solennia, qui nativitate sua clausit vetera, et in Circumcisione aperit et fecit nova, super cuius humerum Imperium, id est plenitudo potestatis. Ut ergo Vestrae Dilectionis eiusdem Potestatis plenitudine faeliciter claudat Annum hunc, et faelicissime subsequentem aperiat [...]*“.

⁸⁹ Srov. kapitola o korespondenci s pražskými arcibiskupy a hradeckými biskupy.

⁹⁰ První věta je patrně aluzí na verše z biblické knihy Zjevení Janovo (3:7–8): „*Andělu církve ve Filadelfii piš: Toto prohlašuje ten Svátý a Pravý, který má klíč Davidův; když on otvírá, nikdo nezavře, a když on zavírá, nikdo neotevře: „Vím o tvých skutcích. Hle, otevřel jsem před tebou dveře, a nikdo je nemůže zavřít. Neboť ačkoli máš nepatrnou moc, zachoval jsi mé slovo a mé jméno jsi nezapřel.“*“ (Cit. dle Českého ekumenického překladu.) Zmíněná první pasáž se také objevuje v antifoně O Clavis David (Ó klíči Davidův), jež je součástí starobylého sedmidílného cyklu tzv. Ó antifon, zpívaných v období posledního týdne adventu jako součást nešpor. Podrobněji srov. Egbert Ballhorn, „Die O-Antiphonen: Israelgebet der Kirche“, *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 37 (1998): 20–22.

⁹¹ AO 152, inv. č. 566, f. 158 (1677-12-04).

Praxe zasílání blahopřejných listů dle korespondenční etikety (*Briefzeremoniell*) obvykle zahrnovala nevyřčenou povinnost přání s poděkováním oplatit. To ostatně ukazují i dochované *briefstellery*, kde kromě vzorů blahopřání různým adresátům nalezneme také návrhy odpovědí, které gratulaci oplácejí.⁹² V takovém případě, máme-li štěstí na dochování jak přijatého, tak odeslaného listu či konceptu, lze sledovat, jaké byly zvyklosti při zasílání blahopřání. V jakém časovém horizontu (před, během svátků či po nich) se blahopřání posílala? Kdo z korespondenčních partnerů obvykle přání posílá první a nakolik to souvisí s postavením pisatelů v společenské hierarchii i ve vztahu k sobě navzájem?

Dopisy řady budoucích biskupů, jak již bylo řečeno jinde, máme ve studovaném archivním souboru dochovány i z doby před jejich episkopátem, kdy byl takový úřad sice kýženým cílem, ale přesto stále hudbou budoucnosti. Některé osobnosti tak máme zachyceny dosud v pozici kanovníků významných středoevropských kapitul, což je samozřejmě vzhledem k Lichtensteinově statusu knížete-biskupa hierarchicky nerovný vztah. V případě, že biskupovi píše níže postavený církevní hodnostář, se tento fakt může projevit i v obsahové rovině, kdy pisatel do přání zahrnuje svou touhu, aby biskup zůstal nadále jeho patronem a ochráncem,⁹³ přičemž obdobné formulace se používaly i tam, kde takový vztah mezi korespondenty fakticky neexistoval.⁹⁴ V případě, kdy již pisatelé stojí na stejném hierarchickém stupni, bývá tato fráze obvykle nahrazena různě varioványi ujistěními o připravenosti a vůli prokázat svou službu.⁹⁵ Hierarchické postavení ale ovlivňovalo i to, kdo komu psal jako první – zpravidla tedy níže postavený hodnostář výše postavenému, který posléze reagoval děkovným dopisem, v němž přání oplatil.

⁹² Např. v již citovaném vydání proslulého Bohseho Briefstellersu po vzorových formulacích pro obecné *Gratulation-Schreiben* (s. 312–330) následuje stať s názvem *So können auch in Beantwortung der Gratulation-Schreiben folgende Formeln der Gelegenheit nach gebracht werden*, srov. August Bohse, *Neuerleuteter Briefsteller: das is gründliche Anweisung, wie ein geschickter deutscher Brief so wohl an Standes-Personen und Cavalliere, Kriegs-Bediente, Gelehrte und Kauff-Leute, als auch an Frauenzimmer abzufassen ...* (Leipzig: J.F. Gleditsch, 1716), 330–32. Obdobně návrh odpovědi na novoroční přání od přítele tamtéž, s. 281–282. Pohled do rejstříku v závěru knihy ukazuje, že vzory odpovědí následují po značné části dopisních vzorů pro konkrétní příležitosti, srov. tamtéž, nepaginováno.

⁹³ Např. budoucí pasovský biskup a kardinál Johann Philipp Lamberg, v roce 1675 jako olomoucký a čerstvě i salcburský kanovník, AO 93, f. 428 (1675-12-19): „[...] ferners mein gnäd[iger] H[err] und Patron zu verharren.“ Obdobně Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg, od roku 1687 biskup v Chiemsee píše o dekádu dříve jako salcburský kanovník, AO 95, f. 445 (1676-12-17): „[...] ich hin zwischen Euer fürst[liche] Gn[aden] hochanseliche protection geniessen möge [...]“. Podobně budoucí salcburský arcibiskup Johann Ernst von Thun-Hohenstein, AO 91, f. 309, 1674-12-13: „[...] mich noch führohin in dero fürstlichen genaden vndt gnediger Protection zu erhalten.“

⁹⁴ Haug, „Korrespondenz in Diplomatie und/oder Patronage-Beziehungen der Frühen Neuzeit“, 747.

⁹⁵ Jako jeden z mnohých např. Wenzeslaus von Thun-Hohenstein, Pasov, AO 70, f. 362 (1665-12-07): „[...] dero ich zu angnehmer dienst erweisung willig und beraith verbleibe.“ Z ojedinělých kontaktů vyplývá obdobně, např. wormský biskup Waldbott zu Bassenheim, AO 104, f. 202 (1679-12-14): „[...] womit Eur Ld zu angenehmen dienst gefälligkeiten ieder zeit so willig als schuldig verbleibe“.

Datum, kdy byla blahopřání odesílána, pochopitelně v první řadě ovlivňovala také vzdálenost, kterou musel dopis ke svému majiteli dorazit, a to patrně ideálně ještě (těsně) před Vánoce nebo alespoň v prostoru mezi svátky a příchodem nového roku. V návaznosti na to pak byly ve druhé vlně odesílány (právě nejčastěji v tomto časovém okně) gratulační odpovědi s poděkováním. V případě, že přání obou stran byla napsána, odeslána a následně doručena v podobnou dobu, následovala pak obvykle ještě druhá, děkovaná odpověď s opětovným zopakováním přání.⁹⁶

Vánoční a novoroční přání

Pojďme se nyní nad rámec již vyčteného blíže podívat na obsahovou stránku vánočních a novoročních blahopřání. Jaká témata se zde objevují a jak jsou formulována? Je struktura přání vesměs identická nebo se objevují odlišnosti či tematické variace?

Lze nalézt několik základních prvků, jež jsou společné prakticky většině přání a vyskytují se i v příkladech, jež nám poskytuje již citovaný Bohseho *briefsteller*.⁹⁷ Ten sice nabízí čistě novoroční přání, nicméně naše příklady vždy do přání zahrnují i vánoční svátky, ačkoliv většina textu je navázána na příchod nového roku. Vzhledem k velikosti vzorku lze ale předpokládat, že se jednalo o běžnou praxi, jako je tomu ostatně dodnes. Mezi ony základní součásti každé gratulace patří připomenutí, že dotyčný nemohl opomenout příležitost napsat dané přání, dále přání blahobytu, prosperity a tělesného zdraví, dále oblíbená formulace, že toto přání vyprošují „*nejen na nadcházející, ale i na mnohá další léta*“.⁹⁸ Skrže toto dobré bytí má pak profitovat i adresátovo širší okolí, blahobyt má tedy posloužit nejen jeho osobnímu dobru, ale dovolit mu prospěšně působit ve všech jeho individuálních rolích a pozicích. Nechybí obligátní ujištění o věrnosti, úslužnosti a vzájemné přetrvávající náklonnosti.

Na tomto základu pak ale biskupská blahopřání rozvíjí a varíují mnohá další témata. V zásadě je lze rozdělit na 1) přání v individuální rovině, týkající se osobně adresáta, 2) přání, která se týkají adresáta a jeho sociálních rolí, potažmo jeho okolí a 3) přání obecná,

⁹⁶ Z řady takových příležitostí můžeme jmenovat např. vánoční výměnu přání s vratislavským biskupem Neuburgem v roce 1684, srov. jeho přání AO 119, f. 201–201 (1684-12-15, Vídeň) a jeho lednová odpověď na Cstelcornovo nedochované přání AO 120, f. 49–51 (1685-03-01, Nisa). V případě pasovského biskupa Pöttinga bylo v prvním roce jeho episkopátu toto opětování ještě výraznější – máme dochovaný list již z 30. prosince, v němž děkuje Castelcornovi za odpověď na jeho původní (tj. Pöttingovo přání), srov. AO 89, f. 34a (1673-12-30, Pasov): „*Eur Lbden haben durch dero hoch angenehmen antworth vnd respektive widerhaltens congratulation schreiben dergestalten, meine obligationes vermehrt.*“

⁹⁷ Bohse, *Neu-erleuterter Briefsteller*, 278–79, 309.

⁹⁸ Tamtéž, v biskupské korespondenci prakticky v každém citovaném listu.

týkající se celé křesťanské společnosti. Na individuální rovině v souvislosti se zdravím nacházíme poněkud ojedinělou formulaci salcburského arcibiskupa Kuenburga, jenž píše, že jej Karlovo „*tělesné zdraví a šťastný stav těší ne méně, než vlastní blahobyť*“.⁹⁹ Některá přání se soustředí nejen na přivolání dobrého, ale též odvrácení všeho zlého, co by biskupa mohlo potkat.¹⁰⁰ S tím souvisí i příslib, že na biskupa bude pisatel pamatovat ve svých modlitbách i při bohoslužbách.¹⁰¹ Svátek, respektive příchod nového roku je explicitně chápán jako „*vytoužená příležitost k prokázání úslužné povinnosti*“,¹⁰² případně „*milé služby*“.¹⁰³ Je to vlastně příležitost nemateriální formou daru opět prokázat vzájemnou přízeň, ať už samotnou korespondencí a věnovanou pozorností, nebo též spirituálním darem odsloužené bohuslužby.¹⁰⁴

Vyřčeno může být i přání, mít více příležitostí vidět se osobně,¹⁰⁵ míněné špýrským biskupem Orsbeckem spíše jako zdvořilostní formulka, uvážíme-li, že biskup Karel svou diecézi opouštěl naprosto minimálně a celá jejich dochovaná komunikace zahrnuje pouze oznámení o zvolení biskupem a tři vánoční/novoroční gratulace.

V souvislosti s tím, jak je důležité blaho biskupa pro blaho jeho okolního světa, se v přáních vyskytují formulace, které žehnají nejen jeho osobě, ale též jemu svěřené diecézi, zemi a lidu,¹⁰⁶ vyprošují, aby byl zachován ve zdraví právě pro svůj lid a zemi¹⁰⁷ a přejí mu šťastnou a klidnou vládu.¹⁰⁸

⁹⁹ Max Gandolph von Kuenburg, AO 119, f. 197 (1684-12-14): „*Demnach Ew L[ieb]de Leibs gesundheit vnd glücklicher zuestandt vnns nicht minder, als vnser selbst aigne wolffahrt erfreuet [...]*“.

¹⁰⁰ Např. koncept biskupa Karla vídeňskému biskupovi Wilderichovi von Walderdorff, AO 148, f. 235 (1670-12): „*[...] von deroselben alles widerwertiges gnädiglich abwenden lassen wölle [...]*“.

¹⁰¹ Tridentský biskup Alberti di Poja 121, f. 272–273 (1685-12-09).

¹⁰² Lublaňský biskup Joseph Rabatta, AO 108, f. 282 (1680-12-17): „*[...] vndt damit antretende Jahrswexl dienet mir zu erwünschter gelegenheit Ewer Ld meine dienstschuldige pflichte zuerweisen.*“

¹⁰³ Pasovský biskup Sebastian von Pötting-Persing, AO 100, f. 367 (1678-12-18): „*[...] die gelegenheit yberkhommen möge, Eür Ld. angenehme dienst zuerweisen.*“

¹⁰⁴ Rozměru korespondence jako textového daru si všimá např. Veronika Čapská, „Výzkum raně novověké směny darů a prameny osobní povahy. K možnostem antropologizace ekonomických dějin střední Evropy“, *Dějiny - Teorie - Kritika* 14, č. 2 (2017): 204–9, Felicity Heal, *The Power of Gifts: Gift Exchange in Early Modern England* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2014), 43. Význam Nového roku jako příležitosti pro dávání darů nejrůznější druhu blíže rozebírá např. Natalie Zemon Davis, *The Gift in Sixteenth-Century France* (Oxford: Oxford University Press, 2000), 36–39.

¹⁰⁵ Špýrský biskup Johann Hugo von Orsbeck 119, f. 224 (1684-12-18): „*[...] wir aber öffters die gelegenheiten haben mögen, Ew. Ld. in der that tesmoigniren zu können.*“

¹⁰⁶ Tridentský biskup Poja, AO 119 173–174 (1684-12-10): „*[...] zu dero vnd Ihrer Landt vnd Leüthen sonder barer consolation vnd völligem contento ville nachvolgende Jahre müldreichlichen erhalten [...]*“.

¹⁰⁷ Salcburský arcibiskup Kuenburg, AO 93, f. 376 (1675-12-15): „*[...] in bestendiger gueter Leibs disposition zu trost ihrer Landt vnd Leüthen Väterlich zuerhalten [...]*“.

¹⁰⁸ Paderbornský biskup Ferdinand von Fürstenberg, AO 100, f. 390–391 (1678-12-20): „*[...] glückliche und ruhige Regierung [...]*“.

V nejširší rovině pak nalézáme přání takřikající společensko-politická. Patří sem např. apel biskupa Karla na jednotu křesťanských panovníků.¹⁰⁹ Velice časté je volání po míru, a to zejména v souvislosti se Svatou říší římskou, v dopise salcburského arcibiskupa Kuenburga, ale též eichstättského biskupa Marquarda Schenk von Castell označovanou jako milovaná „*Vatterlandt*“.¹¹⁰ Formulováno bývá přání, odvíjející se od aktuální politické situace, aby buď v Říši zavládl mír a byla od země a lidu odvrácena válka,¹¹¹ aby se země pozvedla ze zmaru,¹¹² případně aby byl draze zasloužený mír uchován¹¹³ a aby bylo možno užít si dlouhá léta v míru.¹¹⁴ Důraz je případně kladen opět na jednotu a spolupráci v Říši, skrze což bude umožněno odvrácení zbraní nepřátel a navrácení míru.¹¹⁵ Příznačné přitom je, že topos Svaté říše římské a míru v různých variacích nacházíme právě typicky v dopisech knížat-biskupů z říšského prostoru. V případě zjištěné situace tureckých válek po úspěšně odvráceném obléhání Vídně a následném politickém vývoji jsou pak některá přání značně podrobná a detailní. Tak brixenský biskup Paulinus Mayr přeje biskupu Karlovi pro rok 1684 „*aby skrze příměří prve utišené křesťanské zbraně byly opět obráceny proti obecnému dědičnému nepříteli, a skrze to aby pod silnou paží Nejvyššího a podle jeho neproniknutelné vůle mohly v silnějším vítězném postupu při příštím válečném tažení o to šťastněji postupovat.*“¹¹⁶

¹⁰⁹ Lichtensteinův citovaný trojitý koncept, AO 152, inv. č. 566, f. 158 (1677-12-04).

¹¹⁰ Kuenburg, 93, f. 376, 1675-12-15: „[...] *auch vnserm geliebten Vatterlandt Teutschen Nation, nach einsmahliher sopirung der hin vnd wider abschweben den schweren Kriegs troubles, den hocherwünschten lieben friden* [...]“. V každém svém gratulačním listu přání míru tematizuje také Marquard Schenk von Castell (Eichstätt), např. AO 89, f. 367, 1673-12-17: „[...] *der fridt- und Ruhestandt in Röm[ischen] Reich vnseres geliebten Vatterlandt restabliert, in sonderheit aber Chur fürsten vndt Ständt bey der hergebrachten deütschen derzeit nicht wenig periclitirente libertet kräftiglich conserviret vndt manuteniert werdtten mögen* [...]”; AO 108, f. 285, 1680-12-11: „[...] *sambt ohnzahlbahr viel hinnachfolgenden friedt ferttigen Jährens bey noch immerhin obschwebenden fast gefährlichen Coniuncturen vndt Sterbs läuffen* [...]“.

¹¹¹ Tridentký biskup Poja AO 121, f. 272–273 (1685-12-09), Kuenburg 91, f. 293 (1674-12-09): „[...] *von dem H.R.R. alle entstandene Krigsgefährlichkeiten und Unruhe abwenden und den von iedermeniglich verlangten fridlichen Ruehestandt widerumb einführen wollen.*“ Dále např. vídeňský biskup Walderdorff, AO 93, f. 374, 1675-12-15: „[...] *vorderist aber, daß gantze Röm[ische] Reich von allen gefährlichen Krieges troablen erlödtigt, vndt in den erwütschten Rhue vndt fridenstandt widervmben gesetzt werdtten möge.*“

¹¹² Paderbornský biskup Ferdinand von Fürstenberg AO 109, f. 28 (1681-01-04): „[...] *daß Hey[lig]er] Röm[ischer] Reich von gegenwehrtig noch wehrenden gefehrlichen Kriegesleufften durch einen bestendigen frieden liberiren vnd desen getrewe ständer deß so schweren Lasts vnd besorgender fernerer ruin entheben wolle.*“

¹¹³ Max Gandolpf von Kuenburg AO 108, f. 243 (1680-12-16): „[...] *dem gesamnten Röm. Reich die gnad dergleichen damit selbiges den so theuer erworbenen frieden bestendig geniessen.*“; velmi podobně též AO 110, f. 368 (1681-12-15).

¹¹⁴ Münsterský biskup Christoph von Galen, AO 95, f. 449 (1676-12-18).

¹¹⁵ Brixenský biskup Sigismund Alphons Thun, AO 91, f. 338, 1674-12-16: „[...] *durch ain feste zusammensenyung vnd einigkheit des H[eiligen] Röm[ischen] Reichs Hautb vnd Glieder die Waffen des Feindts allgemainer Teitscher nation widerumb von vnserm Vatterlandt khönde abgewendet vnd in demselben der alte ersprießliche friden vnd teitsche Libertet eingepflanzt vnd konserviert werden.*“

¹¹⁶ Brixenský biskup Mayr, AO 119, f. 176 (1684-12-11): „[...] *das die durch das armistitium ainsmahln gestillte Christliche Waffen, wider den Allgemeinen Erbfeindt gewendet, vnd dardurch vnter dem starcken*

Aspektem, který je značně variabilní a individuální, je délka jednotlivých gratulací. Pramenný soubor obsahuje přání, která obsahují téměř všechny výše zmíněné tematické body. Naopak některá přání jsou spíše stručná, obecněji koncipovaná, bez rozvíjení dalších témat (mír, politika apod.). Formulace jsou soustředěny okolo typických základních „stavebních kamenů“ přání dlouhých let, prosperity, zdraví a samozřejmě vzájemného přátelství a úslužnosti.¹¹⁷

Blahopřání – kariérní vzestup a jiné příležitosti

Druhým specifickým příkladem gratulací jsou blahopřání k nominaci, zvolení (respektive jmenování) nebo uvedení do úřadu, v našem případě biskupského, či získání kardinálského klobouku. Tyto gratulace jsou v korpusu biskupské korespondence dochovány méně četně, i vzhledem k nižšímu počtu a (na rozdíl od cykličnosti vánočních svátků) jednorázovému charakteru takových příležitostí, přičemž se jedná obvykle o opisy či koncepty Lichtensteinových dopisů a případné reakce na ně. Gratulace často přímo navazovaly na doručená oznámení, kterými daní církevní hodnostáři při zisku daného postu obesílali příslušníky své sociální skupiny. Tyto dopisy často obsahují zajímavá topoi i více či méně stylizované reflexe nově nastalé životní situace a kariérního vzestupu.

Prvotním kontaktem při této sociální příležitosti bývalo obvykle oznámení, rozesílané nově zvoleným biskupem příslušným adresátům. Pisatelé měli obvykle ve zvyku zdůrazňovat špatný stav získané diecéze, případně knížecího biskupství (mezi obvyklá klíčová slova patří chudý, zruinovaný, těžké břímě, náročná doba apod.), a vyjadřovat tak nepřímou náročnost úkolu, který mají před sebou a k němuž potřebují podporu.¹¹⁸ Je otázkou, do jaké míry se jednalo vždy o realitu odrážející stav, daný objektivně náročnou epochou všestranně potřebné obnovy po třicetileté válce, konkrétní situaci daného biskupství a jeho stavu po působení biskupova předchůdce, a konečně rétorickou formulaci

Armb des Allenhöchsten, die, dessen vnerforschlichen willen nach, in etwas gestärkhte Siegreiche progress, bey khonfftigen Veldtzug desto gliekhlicher fortgesetzt werden.“ Obdobně opět Max Gandolph von Kuenburg, AO 119, f. 197 (1684-12-14): „[...] das iüngst erhaltene Armistitium die so hoch nothwendige tranquilliter vnd gemainen Weesens wolfahrt genießen, vnd mithin dem Erbfeindt Christlichen Nammens desto mehrern abbruch zuefüegen möge.“

¹¹⁷ Např. pražský arcibiskup Valdštejn, 97, AO f. 339 (1677-12-12), AO 119, f. 212 (1684-12-16) aj.

¹¹⁸ Např. špýrský biskup Orsbeck, AO 93, f. 45 (1675-07-23, Špýr): “Wiewohlen wir nuhr solche schwere Bürden noch ietzigen Jahr verderblicher Zeit vndt Beschaffenheit vnsers armen ruinirten Stiffts Speyer, vndt Probstey Weissenburg auff vnß zunehmen billiges bedencken getragen [...]” Podobně I Castelcorn v poděkování za gratulaci Harrachovi prosí o zachování přízně, AO, kart. 145, inv. č. 553, f. 67–68 (1664-04-27): „Euer Eminenz geruehen, dem erwarbeten vnd ruinirten Stifft Olmütz das sehr große vnd erpriessliche Beneficium zuerweisen.“

s určitým zamýšleným účinkem na adresáta. S největší pravděpodobností se v konkrétních případech jednalo o unikátně a specificky namíchanou směs všech těchto faktorů.

Metaforou, která se v souvislosti se získáním biskupské mitry v korespondenci pojí rovněž, je variace na biblické téma Krista–ženicha a jeho církev–nevěstu.¹¹⁹ V tomto případě je ženichem biskup a nevěstou jeho diecéze. Metaforu o personifikovaném biskupství najdeme v konverzaci biskupa Karla s jeho starým salcburským známým, Wenceslaem von Thun-Hohenstein, a to v roce, kdy byli oba krátce po sobě zvoleni biskupy a byli tak v podobné situaci – Thun v zadluženém pasovském biskupství a Castelcorn v tom olomouckém, jež bylo rovněž značně komplikovaným stavu. V tomto rozpoložení Thun Karlovi přeje, aby svou „nevěstu našel v lepším stavu,“ i když naznačuje, že zde také hrozí jisté nebezpečí.¹²⁰ Castelcorn na oplátku odpovídá, že Thunova nevěsta svému novému pánovi díky jeho schopnostem nakonec přinese spokojenost,¹²¹ a co se týče jeho olomoucké nevěsty, pak nelze říct než „pomáhej Bůh“.¹²²

Gratulanti (ať už jsou to pisatelé, blahopřející Karlovi k získání olomouckého biskupství, nebo mnohem častěji Castelcorn, gratulující ostatním) obvykle zdůrazňují v obecné rovině kvality kandidáta, díky nimž si získaný úřad či hodnost plně zaslouží.¹²³ Získaný post mu pochopitelně zcela a „ze srdce přeji“ a vyprošují také to nejpodstatnější k výkonu – tedy boží přízeň a požehnání.¹²⁴ Zpravidla také vyjadřují svou radost, kterou sdílí a prožívají s novým biskupem v jeho úspěchu, jímž jsou jeho kvality odměněny. Odměněna je také diecéze, která pro sebe získává novou schopnou hlavu a duchovního pastýře.¹²⁵ Na straně příjemce blahopřání, tedy zvoleného biskupa, je poté v odpovědi

¹¹⁹ K tomuto předobrazu blíže např. Bardo Weiß, „Die Kirche als Leib und Braut“, in *Kirche und Sakramente bei den frühen deutschen Mystikerinnen* (Leiden: Brill, 2013), 405–66.

¹²⁰ Thun, AO 68, f. 79 (1664-04-14, Passau): „zweifelt mier nicht dero Braudt (ob selbe zwar dermahlen der gefahr etwas nehender) so werden sie doch solche in bessern Standt gefunden [...]“

¹²¹ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 75 (1664-05): „Dero Brauth hett schon den erwehten herrn bekommen, welcher so wohl an hocher vernunft als anderwertigen mitlen der gestalt qualificiret, das sie ihn alle satisfaction versprechen kan.“

¹²² Castelcorn se dovolává boží pomoci zejména v souvislosti s válečnou situací v Uhrách, kterou naznačil už výše Thun, tamtéž: „von meiner Brauth last sich nicht anderst melden, als helfe Gott, das wir es vorab bey gegenwertigen gefehrlichen nachbarschaft mit einander wohl iberwinden.“

¹²³ Např. Castelcornův koncept nově zvolenému vídeňskému biskupovi Sinellimu, Koncept AO 154, f. 279 (1680-11-23, Kroměříž): „[...] vndt bischoff in Wien erkleret worden, vndt gleich wie nun dieselbte an dero hohen vndt vertrefflichen quoliteten dißer verliheren würde gar wohl würdig vndt worth.“

¹²⁴ Např. Castelcornův koncept vídeňskému biskupovi Walderdorfovi, AO 147, inv. č. 558, f. 133 (1669-07-16, Kroměříž): „Wie nun dieselbte mit solchen vortrefflichen qualiteten begabt, daß sie dißer Ihro zu gestandenen bischoff. Dignitet gar wohl vndt Mehrers würdig sein, vndt Ich Ihro dieselbe von Herzen gönne alß thue ich hierzu nicht allein wohlmeinendt congratuliren sondern auch von dem Allmechtign die Hohe benediction winschen [...]“

¹²⁵ Např. Castelcornův koncept nově zvolenému salcburskému arci biskupovi Kuenburgovi, AO 147, f. 172 (1668-08-18, Olomouc): „Gleich wie mit Ewer Ld vnd Gn wir vnß höchlichen erfrewen, daß dero hohe Meriti praemirt, vnd der vidirte Erzstift mit einem so vortrefflichen haubt vnd vorsteher versehen worden [...]“

obvykle formulována vděčnost za projevenou přízeň, jež je zároveň chápána jako závazek do budoucna.¹²⁶ Formulace o neutuchající přízni a stálé připravenosti být si k službám je ostatně nedílnou součástí závěrečné pasáže téměř každého barokního dopisu.

Kondolence

Mezi příležitostnou korespondencí nalezneme ve studovaném pramenném celku i kondolenční dopisy, ve srovnání s blahopřání však v mnohem menším množství. Opět narážíme na limity dochování ve vztahu ke skutečnému objemu proběhlé korespondence. V katalogizované biskupské korespondenci pod klíčovým slovem „kondolence“ a jeho variantách nalezneme celkem přibližně 75 konceptů kondolencí, které biskup adresoval jedincům napříč celým společenským spektrem, přičemž ve skutečnosti listů, zahrnujících smuteční přání, může být v souboru i více.¹²⁷ Biskup Karel kondoluje v naprosté většině příslušníkům aristokratické vrstvy, jak sekulární, tak církevní, dochována je však i jeho kondolence synovi a zeti zesnulého syndika salcburské kapituly, s nímž byl Lichtenstein v kontaktu.¹²⁸ I v několika dalších případech máme k dispozici dopisy, zasílané samostatně více příbuzným jednoho zesnulého.¹²⁹ Přijatá kondolence je pak z pochopitelných důvodů mnohem méně četná, necelá desítka zachycených psaní se vztahuje k úmrtí Karlova bratra Maxmiliána v závěru roku 1675,¹³⁰ jedno k úmrtí synovce Kryštofa Filipa v roce 1688.¹³¹

Co se týče vyčleněné skupiny biskupů či šířeji prostředí církevních hodnostářů, jedná se pouze o necelou desítku dokumentovaných případů,¹³² můžeme ale předpokládat,

¹²⁶ Např. Castelcornovo poděkování kardinálu a pražskému arcibiskupovi Harrachovi za blahopřání ke zvolení z dubna 1664, AO, kart. 145, inv. č. 553, f. 62–64 (1664-04-17).

¹²⁷ Vzhledem k rozsahu a počtu zpracovaných položek nebylo reálné uskutečnit u všech katalogizovaných listů zevrubnou obsahovou analýzu a opatřit je detailními registrovými poznámkami či aspirovat na komplexní zpracování klíčových slov k jednotlivým dopisům.

¹²⁸ K nim blíže v rámci Salcburku podkapitola Kapitulní syndikové Schidenhofen a jeho předchůdce Reiter.

¹²⁹ Např. kondolence z roku 1681 k úmrtí Eleonory Marie z Nostic, adresované v týž den jejímu synovi Kryštofu Václavovi (AO 154, f. 426 (1681-08-27)) a ovdovělému manželovi Janu Hartvíkovi (AO 154, f. 426 (1681-08-27)). Dalším příkladem je kondolence synům zesnulého Johanna Maxmiliána Lamberga, Kasparu Friedrichovi a Franzi Josephovi (AO 155, f. 285 a f. 286 (1682-12-20)).

¹³⁰ Listy v kartonu AO 93 a 94. Je zajímavé, že mezi prvními pisateli, kteří svou kondolenci zasílají již 22. prosince, je tyrolský zemský hejtman Künigl von Ehrenburg (AO 93, f. 468) či Karl Forstlehner, úředník lichtensteinských tyrolských statků a dlouholetý biskupův korespondent (AO 93, f. 471–472), zatímco ostatní korespondence dalších pisatelů, kteří patrně nebyli o skutečnosti informováni, v daném období Vánoc a nového roku obsahuje převážně gratulace ke svátkům, přičemž další kondolence jsou zachyceny až v prvních lednových dnech, a to z moravského prostředí (AO 94, Karel Jindřich ml. Ze Žerotína, olomoucký kanovník a probošt Losenstein či přísedící moravského královského tribunálu).

¹³¹ Psaní Johann Bernarda Mayera von Mayerswald, právníka v dlouholetých službách kapituly a konzistoře, AO 126, f. 325 (1688-03-26).

¹³² Nejsou zde započítány dopisy, řešící úmrtí v jiném ohledu, např. oznámení o úmrtích třetích osob. Např. reakce biskupa Karla (v níž se zavazuje poskytnout podporu vdově a sirotkům, AO 150, inv. č. 562, f. 17

že se podobně jako v případě výše pojednaných přání jednalo o vcelku běžnou praxi. Zachycené kondolence se týkají výhradně úmrtí osob z církevního prostředí, přičemž byly obvykle přímou reakcí na obdrženu zprávu o takové události. Adresátem reakce na takovou zprávu mohla být např. celá kapitula, která ztratila svého člena, jako v případě salcburské kapituly a jejího zesnulého probošta Polykarpa von Kuenburg. V tomto případě ale rozměr útěchy a vyjádření soucitu ustoupil spíše řešení praktických a naléhavých otázek ohledně volby nového probošta a řešení celkové situace, včetně Karlovy omluvy z účasti na volbě.¹³³ Kondolence v pravém slova smyslu nalezneme spíše mezi jednotlivci, a to i v poněkud překvapivé souvislosti, jako např. kondolence velmistrovi Řádu německých rytířů, Johannu Casparovi von Ampringen k úmrtí vácovského biskupa Györgyho Pongrácze.¹³⁴

Dalším příkladem může být úmrtí salcburského arcibiskupa Guidobalda von Thun-Hohenstein v roce 1668. Biskup Karel byl o smutné novince informován z více stran a kondolenci odeslal Franzi Vigilu von Spaur und Valör, biskupovi v Chiemsee,¹³⁵ ale také Wenzeslauovi von Thun-Hohenstein, již vícekrát zmíněnému pasovskému biskupovi a nevlastnímu bratrovi zesnulého arcibiskupa.¹³⁶ Zatímco kondolence Spaurovi je poměrně stručná a úsporná, druhá je rozsáhlejší. Navíc vzhledem k předpokládané přátelské povaze vztahu s posledně zmiňovaným pasovským biskupem je příznačné, že koncept z velké části vlastnoručně koncipoval sám biskup Karel, respektive nahradil z velké části původní písařem psanou stat', případně doplnil přípis *mit sonderen Mitleiden* apod. Biskupem doplněný text také obsahuje výraznější formulace útěchy a povzbuzení,¹³⁷ a to v souladu

(1673-01-27)) na list pražského pomocného biskupa Andrimonta z Frankfurtu, oznamující úmrtí společného známého, politika barona Johanna Christiana von Boyneburg. Jeho smrt, jak píše Andrimont, společně oplakali s hrabětem Lichtensteinem a Urschenbeckem (zde blíže neurčenými Karlovými příbuznými) při jejich nedávné návštěvě ve Wetzlaru, v návaznosti na což vyzdvihuje nebožtíkovy zásluhy přednosti a přátelství s Lichtensteinským rodem, AO 78, f. 50 (1673-01-07). Zmíněný Boyneburg byl zajímavou osobností říšského politického, veřejného i kulturního života, mj. jako vychovatele svých synů zaměstnával filozofa Leibnize, srov. s. Hans Saring, „Boineburg, Johann Christian von“, in *Neue Deutsche Biographie*, 2 (Berlin: Duncker & Humblot, 1955), 424–25.

¹³³ Koncept AO 151, inv. č. 564, f. 83 (1675-07-24).

¹³⁴ AO 152, inv. č. 565, f. 33 (1676-03-13). Při bližším pohledu se věc jeví trochu smysluplněji, neboť Ampringen byl od r. 1673 také uherským gubernátorem a vácovští biskupové sídlili v inkriminované době v „exilu“ v královských Uhrách, neboť jejich diecéze byla ještě pod tureckou nadvládou.

¹³⁵ AO 147, f. 118 (1668-06), reakce na nedochovaný list z 2. června. Biskupové z Chiemsee, sufragánního biskupství, obvykle sídlili po většinu času v Salzburgu, odkud jsou většinou adresovány i jejich listy. Proto byla také jeho zmiňovaná zpráva z centra událostí datována o tři dny dříve než zpráva arcibiskupova bratra z Pasova.

¹³⁶ Thunův dopis se smutečním oznámením AO 76, f. 171 (1668-06-05) a následná kondolence AO 147, inv. č. 557, f. 126 (1668-06-16).

¹³⁷ Např. „[...] protože musíme vše přijmout z rukou Božích, [...] musí se toto utrpení s trpělivostí překonat“, srov. tamtéž.

s tehdejší představou o účelu a cíli kondolence, kterou zachycují příručky *Briefsteller*.¹³⁸ Emocemi, které měla barokní kondolence vyjádřit, byl zejména smutek, soucit, případně šok či vyděšení, přičemž otázka jejich autentičnosti nebo inscenovanosti zde vlastně příliš nehraje roli – jde zejména o jejich patřičnou komunikaci v dané sociální situaci a zahrnutí do sebe prezentace.¹³⁹ Na rozdíl od tištěných vzorů však biskupské kondolence vždy obsahují ještě jeden podstatný prvek – ujištění, že neopomenou zesnulého spolubratra zahrnout do modliteb a všech „*gewöhnlichen Suffragiis*“, tedy všech obvyklých zádušních úkonů, a posloužit tak jeho duši.¹⁴⁰

V této kapitole jsme se věnovali dílčí části korespondence, dochované napříč komunikací s desítkami nejen církevních, ale i laických pisatelů, tedy blahopřejných dopisů, které, jak ukázala výše řečená kapitola, představovaly do určité míry standardizovaný koncept, podléhající dobovým rétorickým a komunikačním trendům, zachyceným v korespondenčních příručkách (byť zde nalezneme i příklady individuálních pojetí a vlastního kreativního přístupu). Nyní se přesuneme k jednotlivým individuálním vláknům Castelcornovy komunikační sítě, která je strukturována do bloků, tedy jednotlivých diecézí, případně oblastí, v rámci nichž se blíže zaměříme na biskupovu korespondenci s jejich jednotlivými duchovními představiteli.

¹³⁸ K žánru kondolenčních dopisů podrobněji s odkazy na literaturu Paweł Zarychta, „Trostbrief/ Kondolenzbrief/ Trauerbrief“, in *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 582–93.

¹³⁹ K emocím v barokních Briefstellerech, potažmo korespondenci FURGER, Carmen. *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert*. Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010, s. 178–208., zejména ke kondolenci od s. 185, role emocí od s. 204.

¹⁴⁰ Např. tamtéž: „[...] vnd dero abgeleiteten Seelen mit dem gewöhnlichen Suffragiis so wir nit vnderlassen werden, zu pflegen.“ Obdobně i v citované kondolenci Spaurovi a Ampringenovi.

2. Praha a Hradec Králové¹⁴¹

První oblastí, kterou se budeme zabývat, jsou z různých důvodů Čechy a zdejší (arci)diecéze. Mezi zmíněné důvody můžeme zařadit faktory jako geografická blízkost, součást zemí Koruny české, sociální a kulturní provázanost, alespoň přibližně obdobná společenská situace rekatolizace a obnovy farní sítě i hospodářské situace svěřených statků, společná témata a problémy. Jak uvidíme, to vše se odráží nejen v obsahové rovině, ale také (ve srovnání s ostatními) v nebyvale vysokém počtu dochovaných listů, jež svým charakterem odkazují na poměrně intenzivní a tematicky bohaté kontakty. V dochované korespondenci nalezneme komunikaci s pražskými arcibiskupy, ale také s biskupy sousední, zcela nové královéhradecké diecéze, jejíž první dva představitelé, Sobek a Valdštejn, se nakonec stali i pražskými arcibiskupy a také z této pozice si s Castelcornem dopisovali. V korespondenci naopak zcela chybí jakákoliv dochovaná komunikace s představiteli třetí a poslední tehdejší, poněkud vzdálenější diecéze, tedy s litoměřickými biskupy.¹⁴²

Jak již bylo vícekrát zmíněno, pramenem, jenž bude klíčem k zodpovězení daných otázek, je zmíněná Castelcornova osobní korespondence. Ta byla, na rozdíl od oficiálních církevních dopisů, ale také od značné části listů, jež si biskup vyměňoval s představenými klášterů, psána až na výjimky v německém jazyce. K dispozici jsou především přijatá psaní a dále koncepty Castelcornových listů. Vzhledem k tomu, že uvedené písemnosti se sice dochovaly ve velkém množství, ale pravděpodobně jde jen o zlomek veškeré korespondence,¹⁴³ dalším krokem bylo pokusit se o doplnění pramenného korpusu, avšak snaha dohledat Castelcornovy dopisy či naopak koncepty listů, které mu byly adresovány,

¹⁴¹ Následující kapitula o biskupech českých diecézí je převzatým článkem autorky, z nějž z většiny vychází a v některých pasážích jej doplňuje. Text vznikl v rámci doktorandského výzkumu, za podpory grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky reg. č. IGA_FF_2018_006 *Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk IV*. Zuzana Orálková, „Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorn (1626–1695) a jeho korespondence s představiteli českých diecézí“, *Časopis Matice moravské* 138, č. 1 (2019): 51–70.

¹⁴² První biskup od roku 1655 Maxmilián Rudolf Schleinitz a v letech 1676–1709 Jaroslav Ignác ze Šternberka (1643 – 1709) nejsou v korpusu korespondence vůbec zastoupeni.

¹⁴³ O tom spolehlivě svědčí časté odkazy na dnes již neexistující dokumenty nebo na listy nacházející se na neidentifikovaných místech.

zatím (až na drobné výjimky)¹⁴⁴ nepřinesla kýžené ovoce.¹⁴⁵ Tato skutečnost jen podtrhuje nesamozřejmost a výjimečnost dochované olomoucké sbírky. Mezi představené korespondenty jsou na větším prostoru pojednáni biskupové a arcibiskupové, kteří byli během Castelcornova episkopátu instalováni a reálně působili v daném úřadu,¹⁴⁶ tedy Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667), Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, Jan Bedřich z Valdštejna a Jan František Kryštof z Talmberka. Harrachův nástupce Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat je zmíněn pouze v krátkosti, neboť byl sice zvolen už za Castelcornova episkopátu, nicméně reálně už úřad nestihl vykonávat.

Obdobně v případě posledního v řadě pražských arcibiskupů Castelcornovy doby, Jana Josefa Breunera, původně olomouckého kanovníka a pomocného biskupa, je zde zařazena a blíže představena pouze korespondence z doby, kdy již změnil své působiště a jako pražský arcibiskup změnil svůj status a tím i hierarchickou pozici a celou komunikační situaci vůči biskupu Karlovi. Bylo by jistě velmi zajímavé a záslužné věnovat se jejich dopisům v celém kontinuu a pokusit se tak lépe zachytit vývoj a proměnu jejich vztahu a spolupráce. Do úplného závěru roku 1694 však jeho pozice jakožto světícího biskupa (a později také kapitulního děkana) ve vztahu k olomouckému biskupovi byla hierarchicky přímo podřízená a tím pádem v podstatě neporovnatelná s osobnostmi, stojícími vně struktur olomouckého biskupství. Množství jejich dochované korespondence je navíc vzhledem k intenzivní komunikaci a kooperaci poměrně enormní, čítá přibližně 130 přijatých a přes 40 odeslaných listů.¹⁴⁷ Proto v této práci Breunerovu korespondenci reflektujeme pouze z období, kdy už byl zvolen pražským arcibiskupem, s vědomím, že jeho vztah s biskupem Karlem měl specifickou, dlouhou a pro další zainteresované badatele dobře doloženou historii.

¹⁴⁴ Jediný list biskupa Castelcornova v Sobkových materiálech, srov. Národní archiv (= NA), Archiv pražského arcibiskupství (= APA), kart. 2003, inv. č. 3290, sg. C 103/1, Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, f. 209–210, 29. 10. 1668. V souvislosti s Harrachem viz Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA), Allgemeines Verwaltungsarchiv (= AVA), Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinál, Korrespondenz (1641–1667), kart. 147, inv. č. 147.15, Olmütz, Bischof Karl von Liechtenstein (1664–1665).

¹⁴⁵ Dopusud (bez úspěchu) prověřeno: NA, APA, kart. 2003, inv. č. 3289, sg. C 103/1 (Arnošt z Harrachu); kart. 2004, inv. č. 3291, sg. C 103/2 (Jan Bedřich z Valdštejna); Státní oblastní archiv v Praze, Rodinný archiv Valdštejnů, dokeská manipulace, kart. 25; pražská manipulace, kart. 256, inv. č. 4418 (Jan Bedřich z Valdštejna); Státní okresní archiv Hradec Králové (hradečtí biskupové), Biskupství Hradec Králové; Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Archiwum Biskupstwa Wrocławskiego, sg. 82/120/0/1/40, 52, 54, 75, 77 (vratislavští biskupové).

¹⁴⁶ V kapitole tudíž není výrazněji zahrnut Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat (zesnul v roce 1668, ještě před intronizací) ani Jan Josef Breuner (byl intronizován až 6. listopadu 1695, tedy již po Castelcornově smrti).

¹⁴⁷ K tomu ještě přibližně 15 listů (opět téměř jistě pouhý zlomek), adresovaných různým biskupským úředníkům, přehled a posléze rejstřík s jednotlivými dopisy srov.

Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667)

Castelcornova korespondence s pražským arcibiskupem, kardinálem Harrachem,¹⁴⁸ je dochována v dosti skrovném počtu – ve výše představeném pramenném korpusu nalezneme pouze pět přijatých listů¹⁴⁹ a sedm konceptů,¹⁵⁰ které doplňují další pouhé dva dopisy, uložené v rodinném archivu Harrachů ve Vídni.¹⁵¹ V úvahu je ovšem nutno vzít také fakt, že oba muži byli souběžně v úřadu pouze tři roky (většina dochovaných listů spadá do roku 1664). Harrach se s budoucím olomouckým biskupem osobně setkal již v padesátých letech v Salcburku. V roce 1654 tam zavítal, aby udělil svěcení novému salcburskému arcibiskupovi, jímž byl zvolen Guidobald Thun-Hohenstein (1616–1668). Během svého pobytu se kardinál také zúčastnil hostiny, kterou pořádal právě Castelcorn, tehdejší salcburský kapitulní děkan.¹⁵²

Případný další vzájemný (písemný) kontakt až do počátků Castelcornovy olomoucké životní etapy není zatím pramenně doložen, ale můžeme ho předokládat. Jméno kardinála Harracha totiž nalezneme v tituláři, jenž je spojován právě s Castelcornovou děkanskou kanceláří.¹⁵³ Jména dalších biskupů, o nichž tato kapitola pojednává, příznačně ve zmiňovaném tituláři chybí. To potvrzuje domněnku, že více či méně pravidelný kontakt s těmito osobami Castelcorn udržoval podle všeho (s některými výjimkami)¹⁵⁴ teprve v době po svém zvolení do čela diecéze.

¹⁴⁸ K Harrachovi viz řadu prací Alessandra Catalana, zejména shrnující monografii *Alessandro Catalano, Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008).

¹⁴⁹ Všechny psal písař, převážně německy, Harrach je pouze signoval.

¹⁵⁰ K dohledání v AO 68, inv. č. 521, AO 70, inv. č. 522, AO 71, inv. č. 523, AO 145, inv. č. 553 a 554, AO 146, inv. č. 555.

¹⁵¹ Zde lze mimo jiné najít pro budoucí výzkum i další srovnávací materiál, totiž korespondenci Harracha s dalšími biskupy. Castelcornovy dopisy srov. Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinál, Korrespondenz (1641–1667), kart. 150, sig. 150.41, Salzburg. Erzbischof Karl (1664).

¹⁵² Katrin Keller a Alessandro Catalano, ed., *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598-1667)*, 3 (Böhlau, 2010), 853., záznam z 29. září 1654 o večeři před dvěma dny.

¹⁵³ ZAO-O, AO, nelistinná část, inv. č. 299, titulář a adresář osob s rejstříkem (z okruhu Karla z Lichtensteinu-Castelcornu). U záznamů byl v případě úmrtí dopsán křížek. Tyto značky se objevují pouze u osob zesnulých do roku 1664 včetně, u později zesnulých již nikoliv. Z toho lze usuzovat, že po biskupově nástupu do funkce již titulář nebyl zcela systematicky aktualizován, byť do něj byly některé kontakty patrně nově připsovány, například z řad moravské zemské šlechty atd.. Pravděpodobně byla vytvořena jiná, možná paralelně užívaná, nicméně dnes nedostupná kancelářská pomůcka, jež refletovala novou podobu biskupovy komunikační sítě.

¹⁵⁴ Například osoby, jež měly co do činění s olomouckou kapitulou (Jan Fridrich z Valdštejna či – mimo rámec této studie – Jan Josef Breuner, kanovník, pozdější světitel biskup, na samém sklonku Castelcornova života zvolený pražský arcibiskup).

První dochovaný koncept Castelcornova listu z olomouckého korpusu, adresovaný Harrachovi, pochází z poloviny dubna 1664.¹⁵⁵ Je mimo jiné děkovnou reakcí na nedochovanou Harrachovu gratulaci ke zvolení olomouckým biskupem z 2. dubna¹⁵⁶ a obsahuje typické formulace vděku za projevenou přízeň, již Castelcorn s radostí opětoval a jež mu zároveň byla závazkem do budoucna.¹⁵⁷ Vzhledem k tomu, že se v uvedené době čekalo na potvrzení volby ze strany papeže Alexandra VII., žádal Castelcorn vlivného kardinála, disponujícího mnohými kontakty v Římě, o podporu.¹⁵⁸ Harrach mu zřejmě doporučil angažovat agenta, který by vyřizoval příslušné záležitosti a získal mu lepší vyjednávací pozici. Castelcorn však s díky odmítl, neboť si podle vlastních slov jednoho schopného muže ve Věčném městě již platil.¹⁵⁹ S velkou pravděpodobností měl na mysli svého agenta Giovanniho Petigniera, jenž pro něho pracoval až do roku 1695.¹⁶⁰

V dalším konceptu, pocházejícím z konce dubna, biskup Harracha opět žádal o kolegiální podporu ve věci odpuštění anátů – ve své argumentaci poukazyval na tristní stav diecéze, jež mu měla být svěřena, a na nedostatek prostředků. Zprávu o olomoucké diecézi poloviny šedesátých let Castelcorn nemusel příliš nadsazovat, jeho záměrně emotivní formulace¹⁶¹ však zcela jistě apelovala na Harrachovu obdobnou zkušenost s náročnou obnovou poničené a narušené diecéze.¹⁶² Zatímco v Čechách už alespoň utichla válečná vřava, poznamenal Castelcorn, Morava se musela vzpamatovávat z tatarského

¹⁵⁵ AO 145, inv. č. 553, f. 62–64, koncept listu Harrachovi ze 17. dubna 1664.

¹⁵⁶ O průběhu volby podrobněji pojednal František Šigut, „Volba olomouckého biskupa Karla z Lichtenštejna a její zákulisí“, *Slezský sborník*, č. 68 (1970): 43–52.

¹⁵⁷ AO 145, inv. č. 553, f. 62–64, koncept listu Harrachovi ze 17. dubna 1664: „*Auß Eüer Eminentz von 2 dieses an mich abgelassenen Gratulationsschreiben, thue dero gegen meiner unverdienten Person tragende beharrliche fürstliche Zuneigung, davor ich ie und alzeith obligiert bleibe, höchsterfreülich aberhaben.*“

¹⁵⁸ Tamtéž: „[...] also hiermit dasselbe widerhole und E[ure]. Emin[enz] inständig gehor[samst] ersuche, Sie belieben hierinfalls mier befürdersamb zuerscheinen, dero hochvermögende Interposition an dienlicher Orten zu Rom einzuwenden, und damit beykommende Keyser vnd König[liche] mier allergnedigst gemeinte Promotorialien in einem und andern Punct ihren Effect umb so viel mehrers erreichen mögen [...]“

¹⁵⁹ Tamtéž: „[...] obwohlen E[ure] Eminentz treugemeinten Vorschlag ich zubevolgen von Herzen verlangete, seitenmahlen aber bereith eine geraumbe Zeith ein anderer gleichsfalls von gezimmender Tauglichkeit ist, alda zu Rom von mier in Besoldung gehalten wird und ich seiner noch zur Zeith nicht wohl entbehren kan, ich vor diesmahl dies Orths noch zurukhstehen, werde iedoch auff künfftige bessere Fügung seinethalben bedacht sein.“

¹⁶⁰ Tento kuriální agent později biskupovi zajišťoval i rozličné zboží uměleckého charakteru, včetně oltářního obrazu od předního římského malíře Luigiho Garziho. Srov. Zapletalová, „(Art) Agents: Giovanni Petignier and the Network of Agents of the Olomouc Bishop Karl von Lichtenstein-Castelcorn“, *Umění* 65, č. 4 (2017): 347–62. O biskupových agentech stručně pojednal také Miloš Kouřil, „Biskupa Karla Liechtenštejna rádci a zpravodajci“, ed. Jan Bistrický, *Historická Olomouc a její současné problémy*, č. 5 (1985): 111–16.

¹⁶¹ Srov. níže.

¹⁶² K období po třicetileté válce viz Catalano, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, 310–63. Dále přehledově Marie Ryantová, „Náboženská situace a církevní správa v Čechách za třicetileté války a po ní“, in *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, ed. Jiří Hrbek, Petr Polehla, a Jan Zdichynec (Ústí nad Orlicí: Ofis, 2008), 166–80.

vpádu z roku 1663.¹⁶³ Zcela nedostačující a nepřiměřený byl podle jeho slov také stav biskupství ve smyslu administrace, zázemí či rezidenčních možností.¹⁶⁴ Za této situace tedy považoval téměř za nemožné (i když by tak samozřejmě učinil velice rád) realizovat stanovený finanční odvod¹⁶⁵ a prosil Harracha, aby svou podporou ráčil „zruinované olomoucké diecézi prokázat velké a záslužné dobrodiní“.¹⁶⁶ Soudě dle dalších konceptů Castelcornových listů Harrach v dané záležitosti skutečně intervenoval.¹⁶⁷ V biskupových děkovných formulacích se kardinál stával patronem jeho osoby a úřadu, ale tu „čest a štěstí“ být pod Harrachovou ochranou měla i celá olomoucká diecéze, což bylo pro Castelcornu v jeho nelehké situaci velkou útěchou.¹⁶⁸

Co se týče výše zmíněných dvou listů, datovaných ještě ze Salcburku a uložených ve Vídni, týkají se rovněž úkonů a záležitostí, spojených s nově získaným úřadem. V prvním z nich biskup Karel, opět s odkazem na „známý zruinovaný stav olomouckého biskupství“ děkuje kardinálovi za jeho příslib a ochotu podpořit jej v jeho žádosti a intervenovat v Římě za „*remission der völligen Taxa zu Rhom*“ a dodává, že pokud by ve zmíněné zruinované diecézi byly prostředky, kardinála by své prosby ušetřil. Na důkaz vděčnosti do dopisu Karel připojil ještě svou vlastnoruční děkovnou poznámku, odkazující na fakt, že Harrach příslibil ve věci instruovat svého římského agenta.¹⁶⁹ Dopis obsahuje

¹⁶³ AO 145, inv. č. 553, f. 67–68, koncept listu Harrachovi z 27. dubna 1664: „[...] was gestalten das Bistumb Olmütz nicht allein von voriger schwehrer Ruin sich dato fast weg erholet, sondern erst verwichnen Jahrs durch der Tartern Einfall ainen neuen harten Stoss erlitten, und uberdis die alles verzorente Kriegsflammen annoch so nahe dabey grassiert [...]“

¹⁶⁴ Rezidenční síť sice byla v dosti neutěšeném stavu, nicméně nešlo o naprosto nevyužitelné objekty, o čemž svědčí konání hostiny v olomoucké rezidenci pro 300 hostů (včetně zajištění ubytovacích prostor) u příležitosti Castelcornova vjezdu do města na podzim roku 1664. Srov. Radmila Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001), 146–147.

¹⁶⁵ AO 145, inv. č. 553, f. 67–68, koncept listu Harrachovi z 27. dubna 1664: „[...] auch der Zeit ganz und zumahl die geringste Paarschafft, (Haus und Hoff oder) Mobilien oder anderer Vorrath (wienigkeitene ainigen bischoffliche Wohnung) nicht verhanden [...] warvon man nach angetrettener Administration für mich ainen genauen, dem Standt weit nicht angemessen Underhalt und andere in dergleichen Fählen unvermeidenliche Ausgaben bestreiten möge, ia ainmahl unmuglich fallen will, die gewohnliche Annaten, wie gerne solches als beschehe, zu Rohm abzuführen.“

¹⁶⁶ Tamtéž: „Euer Eminenz geruehen, dem erwarbten vnd ruinirten Stiffi Olmütz das sehr große vnd erpriessliche Beneficium zuerweisen.“

¹⁶⁷ AO 145, inv. č. 553, f. 72–73, 151, 264–265, koncepty listů Harrachovi z konce dubna až července 1664. Celá záležitost by si jistě zasloužila bližšího pojednání, není však ústředním tématem tohoto příspěvku.

¹⁶⁸ Tamtéž, f. 72–73, koncept listu Harrachovi z 30. dubna 1664: „[...] den bey der auf meine Wenigkeit gelangete schwehren Burde des Bischofflichen Ampts ich mich nit zum wegisten darin consolirt, das der Stiffi Olmütz die Ehr und Glück hat, unter Euer Eminenz vermögenden hohen Protection zu sein.“

¹⁶⁹ ÖeStA, AVA, Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 150, sig. 150.41, Salzburg. Erzbischof Karl (1664), nefoliováno (1664-05-22, Salcburk): “[...] daß Eüer Eminenz nicht allein dero gebührende regalia von der proposition des Bistumbs Olmütz gebettenermassen nachzusehen, sondern auch ihrem Agenten die einwendung möglicher officien wegen gleichmessigen remission der völligen Taxa zu Rhom befelch zu ertheilen geruehen wollen [...] zu ersagtem Rhom das Werk haubtsächlich facilitiren warden. [...] und versichere zumahlen, daß wan nur bey dem bekantlich ruinirten Stiffi Olmütz die Mittl vorhanden gewesen, Eüer Eminenz mit diser ungelegenen Ansuechung wohl verschont bliben wahren.”

i koncept Harrachovy odpovědi, z níž je zřejmé, že do spolupráce s římským agentem zapojil i v Římě aktuálně pobývajícího hraběte, olomouckého a pražského kanovníka Jana Viléma Libštejnského z Kolovrat (o němž také ještě bude řeč níže).¹⁷⁰ Castelcornova odpověď na tuto zprávu z počátku července je plná obvyklých děkvných formulací a ujištění o své snaze v budoucnu prokázaná dobrodiní oplatit.¹⁷¹

I další dochovaná korespondence má převážně utilitární charakter. Příkladem může být doporučení pro vratislavského kanovníka Absolona Wenzela Paczenského,¹⁷² aspirujícího na místo kanovníka v Olomouci po zesnulém Vavřinci Janu Rudavském,¹⁷³ či intervence v blíže nezjištěné záležitosti ve prospěch Marie Alžběty, rozené z Hodic, manželky kladského hejtmána Jana Jiřího z Götzenu.¹⁷⁴

Korespondence s kardinálem arcibiskupem Harrachem minimálně v dochovaném vzorku nijak výrazněji nenasvědčuje, že by vzájemný vztah obou biskupů překračoval meze formálních styků vyplývajících z jejich pozice a úřadu.¹⁷⁵ Přesto po skonu kardinála Harracha biskup Karel ve své kondolenci, adresované Harrachovu synovci, hraběti Ferdinandu Bonaventurovi (1637–1706),¹⁷⁶ kromě ujištění, že za zesnulého nechá odsloužit obvyklé zádušní obřady, kardinála Harracha za svého „*sonderbahrer hocher Freundt*“, tedy poměrně obvyklou formulací, užívanou i jinde komunikaci ve snaze vyjádřit a uznat vzájemný oboustranně pozitivní vztahy, ne nutně přátelství v současném slova smyslu.¹⁷⁷

¹⁷⁰ Tamtéž, Harrach též avizuje určité průtahy kvůli papežově nepřítomnosti: „[...] sonsten erinnere ich daß HGv Kolobrath schon mitt meinem Agenten wegen Befürderung der Expedition conferirt hatt und stellet sich die sache nun etwas wegen Ihr Pabst Heil. und Card. Colonna Abwesenheit von Rom.“

¹⁷¹ Tamtéž, nefoliováno, biskup Karel (1664-07-03, Salcburk).

¹⁷² Později se stal tamním proboštem. Viz Paul Buchmann, *Friedrich, Landgraf von Hessen-Darmstadt, Malteserritter, Kardinal und Bischof von Breslau* (Breslau: G. P. Aderholz, 1883), 28. Útržkovitě je dochována rovněž jeho korespondence s biskupem Castelcornem. Viz například AO 92, 95, 109, 111, 117, 145, listy ze sedmdesátých a osmdesátých let 17. století.

¹⁷³ AO 70, f. 141–142, Harrachův list z 2. září 1665.

¹⁷⁴ Tamtéž, kart. 71, f. 391–392, Harrachův list z 24. července 1666. Jde mimochodem o jediný dochovaný vlastnoručně psaný dopis.

¹⁷⁵ Tento kontrast se ukáže zejména ve srovnání s korespondencí pozdějšího pražského arcibiskupa Sobka, srov. jedna z následujících podkapitol práce.

¹⁷⁶ I s tímto Harrachem (1637–1706; 1671–1674 nejvyšší maršálek císařského dvora; 1673–1677 císařský vyslanec ve Španělsku; 1677–1699 nejvyšší štolba císařského dvora; 1699–1705 nejvyšší hofmistr císařského dvora; císařský tajný rada a komoří) dochována korespondence v časovém úseku téměř panácti let, srov. soupis uzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695) : katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019), 124.

¹⁷⁷ Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 147, sig. 147.15, Olmütz, Bischof Karl von Liechtenstein (1664–1665), nefoliováno (1667-11-02, Kroměříž): „[...] *des Herrn Graffen geliebter Herr Vetter, undt mein sonderbahrer hocher Freundt* [...] *Ich nun förderist der abgeleibten Seele durch gewöhnliche geistliche Suffragia pflügen lasse* [...]“. Citovaná složka obsahuje několik málo dalších dopisů, ty jsou ovšem špatně zařazeny, všechny jsou totiž adresovány zmíněnému Ferdinandu Bonaventurovi.

Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat (1624–1668)

Specifický případ arcibiskupa Kolovrata, který zesnul dříve, než se ujal své funkce, je zde zmíněn spíše z hlediska kontinuity zastoupení pražských arcibiskupů. V rámci krátkého představení jeho nečetné dochované korespondence je třeba hned na úvod říct, že všechny listy pochází ještě z doby předtím, než byl v roce 1668 jmenován pražským arcibiskupem a velmistrem Řádu křižovníků s červenou hvězdou. Jeho dopisy tvoří jistou jazykovou výjimku – bez ohledu na lokalitu odeslání, ať už je to Řezno,¹⁷⁸ Řím či Olomouc, jsou psány vždy italsky, v jednom případě latinsky. Olomoucký, pražský a tridentský kanovník, od roku 1663 arcijáhen olomoucké kapituly,¹⁷⁹ olomouckému biskupovi obvykle psal o aktuálním dění a novinkách v místě, kde se zrovna pohyboval či informacích, které získal. Z Říma tedy informuje o plánovaném pobytu papeže v Castel Gandolfu¹⁸⁰ či o novém salcburském kanovníkovi Fürstenbergovi, lublaňském biskupovi Rabbatovi či kardinálu Harrachovi,¹⁸¹ po návratu na Moravu poté (a stále italsky) píše o novinkách z kapituly, kapitulních statcích, jednotlivých kanovnících nebo např. i tom, že kapitulní děkan odjel do lázní ve Velkých Losinách.¹⁸²

Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka (1618–1675)

Hojná korespondence s královéhradeckým biskupem a posléze pražským arcibiskupem Sobkem se od ostatních dosud studovaných případů poněkud liší už svou formou. Dochovány jsou přibližně tři desítky přijatých listů z let 1666–1672,¹⁸³ v menší míře pak v počtu třinácti kusů koncepty biskupa Castelcorna.¹⁸⁴ Na rozdíl od ostatních zde zohledněných příkladů psal Sobek naprostou většinu dopisů vlastnoručně, a to (v kontextu ostatní, převážně německy psané Castelcornovy biskupské korespondence) ve značně svérázně latině, plně komplikovaných a ne vždy zcela srozumitelných formulací.¹⁸⁵

¹⁷⁸ AO 68, f. 68–69 (1664-04-04, Řezno).

¹⁷⁹ Metoděj Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944* (Olomouc, 1945), 138.

¹⁸⁰ Vzhledem ke květnovému datu se pravděpodobně bude jednat o informaci v souvislosti s řešením olomouckých záležitostí, o nichž si psal biskup Karel i s Harrachem, jak bylo zmíněno výše)

¹⁸¹ AO 68, f. 99 – 100 (1664-05-03, Řím).

¹⁸² AO 71, f. 313 (1666-02-06, Olomouc): „*Il Signor decano e andato hoggi alli bagni d’Ullerstorff*.”

¹⁸³ AO 71, 75–83, 86, 87, 93.

¹⁸⁴ Tamtéž, AO 145, inv. č. 553, f. 260, koncept Castelcornova listu z 30. prosince 1664; AO 71, inv. č. 523, f. 223, koncept Castelcornova listu ze 7. dubna 1666.

¹⁸⁵ Za zásadní pomoc s překladem latinského textu patří mé velké díky dr. Patriku Paštrnákoví.

Obdobně i část Castelcornových latinských konceptů je psána vlastnoručně,¹⁸⁶ většinou ale písarskou rukou.

Bylo to snad dáno Sobkovou zálibou v uvedeném jazyce, případně tím, že byl jako benediktinský řeholník a opat¹⁸⁷ patrně zvyklý vést korespondenci v latině – díky poměrně širokému vzorku těchto korespondentů z řádového prostředí v Castelcornově korespondenci je zjevné, že minimálně při písemné komunikaci s biskupem (ale dost možná i mezi sebou navzájem) volili převážně latinu.¹⁸⁸ Za zvážení však stojí i domněnka, že se tímto způsobem mohl snažit demonstrovat svou učenost a sociální vzestup mezi duchovní knížata. Pocházel totiž z prosté jihomoravské rajhradské rodiny a díky studiím a následnému kariérní postupu v rámci benediktinského řádu postupně pronikl mezi domácí církevní elitu. Texty jeho latinských dopisů nicméně na řadě míst plynule přecházejí do němčiny, pokud si Sobek potřeboval vypomoci některým z ustálených a zaužívaných obrátů.¹⁸⁹ Toto přepínání kódů a střídání jazyků, které mohlo mít čistě praktické význam, ale nést také určité vnitřní intelektuální a symbolické konotace, nalezneme i u dalších korespondentů, bylo však poměrně rozšířeným rysem dobové aristokratické korespondence.¹⁹⁰

Sobek, jenž pocházel ze selské rodiny usazené v moravském Rajhradu a v mládí mimochodem studoval v Olomouci, se postupně prosadil jako výrazná osobnost v rámci benediktinského řádu. Jeho organizační schopnosti a činorodost, které prokázal v čelných funkcích na několika působištích (zejména Broumov, Praha, Svatý Jan pod Skalou),¹⁹¹ ho v očích císaře Leopolda I. postavily do role ideálního kandidáta na post biskupa nově zřízené královéhradecké diecéze, jedné ze čtyř zamýšlených nových diecézí, jež měly být

¹⁸⁶ Značná paleografická náročnost těchto Castelcornových latinských rukopisů je důvodem, proč jim v této práci není věnován bližší rozbor.

¹⁸⁷ Nejprve byl převorem broumovského kláštera, od 1649 opatem pražského kláštera u sv. Mikuláše na Starém městě, od 1655 navíc i ve sv. Janu pod Skalou, začal se věnovat literární činnosti (sepsal životopis sv. Ivana), za své aktivní působení byl v roce 1656 nobilitován Karel Uhl, „Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka“, in *Tuřany ve Svornosti. Sborník k 50. výročí Katolické vzdělávací besedy Svornost v Tuřanech*, ed. Josef Bárta (Tuřany: Katolická vzdělávací beseda, 1948), 46–47.

¹⁸⁸ Platí i pro řeholnice a představené klášterů, podrobnější přehled s využitím rejstříku, kde je vždy uveden i jazyk daného dopisu srov. Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*.

¹⁸⁹ Například výraz *Aufzug* při líčení jeho slavnostního vjezdu do Prahy v pozici nového arcibiskupa. Viz AO 78, inv. č. 526, f. 446, Sobkův list z 15. května 1669.

¹⁹⁰ Např. pasovský biskup Wenzeslaus von Thun-Hohenstein (1629–1673) v kapitole k pasovskému biskupství. K zmíněnému fenoménu srov. např. Elvira Glaser, Michael Prinz, a Stefaniya Ptashnyk, ed., *Historisches Codeswitching mit Deutsch: Multilinguale Praktiken in der Sprachgeschichte*, Studia Linguistica Germanica 140 (Berlin-Boston: De Gruyter, 2021).

¹⁹¹ Podrobněji Marie Macková, „První královéhradecký biskup“, in *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993*, ed. Jindřich Francek (Jičín, 1995), 95–97. Karel Uhl, „Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka“, in *Tuřany ve Svornosti. Sborník k 50. výročí Katolické vzdělávací besedy Svornost v Tuřanech*, ed. Josef Bárta (Tuřany: Katolická vzdělávací beseda, 1948), 44–47.

ustaveny v rámci reorganizace církevní správy v Čechách,¹⁹² a to namísto původně vybraného Jana Caramuela z Lobkovic. Téměř šest let po svém jmenování biskupem se v roce 1665¹⁹³ ujal svého úřadu, jehož vykonávání s sebou neslo řadu obtíží – od organizačních a administrativních úkolů přes problémy spjaté se zajištěním majetkového a hospodářského zázemí či se správou doposud ani zdaleka kompletně rekatolizovaného regionu po spory s městem Hradec Králové.¹⁹⁴

O nic méně náročný úkol pak představovala správa pražská arcidiecéze, jejímž duchovním pastýřem byl Sobek zvolen již o pár let později, konkrétně v roce 1668.¹⁹⁵ Zde navázal na rekatolizační činnost svého předchůdce Harracha, počátkem sedmdesátých let se intenzivně zasazoval o završení snah o zřízení plzeňské diecéze¹⁹⁶ a podporoval formy lidové zbožnosti (bratrstva, procesí), zejména v souvislosti s pěstováním kultu svatého Václava.¹⁹⁷ Inicioval také vytvoření nového českého překladu Bible, tedy vznik proslulé *Svatováclavské bible*. Za jeho života započala první etapa práce, svěřené jezuitům, tedy příprava překladu Nového zákona. Ten byl vydán roku 1677¹⁹⁸ a – jak ještě bude zmíněno – arcibiskup se o něm zmiňoval i v korespondenci s Castelnorem.

Možná právě sdílená zkušenost obdobně náročného úkolu (například rekonstrukce farní sítě),¹⁹⁹ snaha obhájit a uhájit vlastní pozici ve stavovské struktuře a správě země, značně intenzivní kontakt v souvislosti se Sobkovým nástupem do úřadu (pallium přijal právě z Castelnorových rukou), příslušnost ke stejné generaci a koneckonců i obdobné

¹⁹² K tomuto tématu existuje dosti bohatá literatura. Prostor je mu věnován i v citovaných pracích k arcibiskupům Harrachovi a Valdštejnovi, kteří se otázce zakládání nových diecézí během svého arciepiscopeátu intenzivně věnovali. K Plzni Zdeňka Kokošková, in *Z archivních depozitářů. Pavle Burdové k 70. narozeninám. Praha 1998* (Praha: Státní ústřední archiv, 1998), 46–56. K Hradci Králové Nicolas Richard, „Proč v Čechách v 17. století založit novou diecézi? Pastorační strategie u zrodu biskupství v Hradci Králové“, in *350 let královéhradecké diecéze*, ed. Petr Polehla (Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015), 21–35.

¹⁹³ Jmenován byl 24. prosince 1659, potvrzen ve funkci 10. listopadu 1664, konsekrován 15. března 1665 a instalován 29. července 1665. Srov. Macková, „První královéhradecký biskup“, 98..

¹⁹⁴ Jana Vojtíšková, „Vztah města a královéhradeckého biskupství v době jeho založení“, in *350 let královéhradecké diecéze*, ed. Petr Polehla (Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015), 47–53.

¹⁹⁵ Původní zvolený nástupce zesnulého kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu, Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat, zemřel před faktickým zahájením svého působení, respektive před konsekrací. Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 240.

¹⁹⁶ Pro potřeby ekonomického zázemí zamýšleného biskupství zakoupil i panství Janovice nad Úhlavou. Podrobněji Kokošková, Pokusy, 48–53.

¹⁹⁷ Uhl, „Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka“, 46–47.

¹⁹⁸ Ondřej Koupil, „Nový zákon tzv. Svatováclavské bible (1677)“, *Historie – otázky – problémy* 5, č. 2 (2013): 96–97.

¹⁹⁹ Jiří Mikulec, ed., *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě* (Praha: Historický ústav, 2013), 344–59.

problémy soukromého rázu²⁰⁰ přispěly k důvěrnějšímu a sdílnějšímu rázu korespondence²⁰¹ než v ostatních případech.²⁰²

Dochována jsou formálně stylizovaná velikonoční a vánoční přání (spojená s novoroční gratulací), obsahující poděkování za psaní obdobného charakteru a ujištění o vzájemně dobrých vztazích.²⁰³ Větší množství listů je doloženo až pro období počínaje rokem 1668, kdy Sobek oznámil, že ho císař vybral za nového pražského arcibiskupa. Nominaci císař udělal 10. června, tedy deset dní po skonu předchozího Kolovrata, Sobek na Moravu biskupa informoval 21. června.²⁰⁴

V korespondenci nalezneme také několik doporučení – jak ze strany Sobka, například pro blíže neurčeného rytíře,²⁰⁵ tak ze strany Castelcorna.²⁰⁶ Příkladem může být jeho nabídka služeb římského agenta Petigniera, o níž se dozvídáme ze Sobkovy uctivé, ale odmítavé odpovědi s argumentem, že už svého člověka v Římě má.²⁰⁷ O vzájemných (přátelských) kontaktech nejen s Castelcornem samým, ale i s osobami z prostředí olomoucké kapituly pak svědčí Sobkův list, v němž sděluje, že povečeřel v Zábrdovicích s hrabaty Oppersdorfem a Pöttingem a že společně vzpomínali právě na adresáta listu. V postskriptu pak dává pozdravovat olomouckého kapitulního děkana Petrucciho.²⁰⁸

Doporučení se ale také mohla týkat řemeslníků a poptávání vzájemných informací a zkušeností s nimi. Takovým příkladem je z pozdějšího období Castelcornův koncept z léta 1673 ohledně doporučovaného tapecíra Ludvíka Serina, jenž měl pro biskupa Karla

²⁰⁰ S ohledem na zdravotní obtíže lze konstatovat, že oba preláti trpěli dnou a v korespondenci si na tyto problémy stěžovali. Srov. níže.

²⁰¹ Sám Sobek na několika místech uvádí, že „*píše takto důvěrně*“.

²⁰² Opět je třeba zdůraznit, že závěry v tomto směru ovlivňuje četnost dochovaných listů.

²⁰³ Například AO 82, inv. č. 527, f. 197–199, Sobkův list z 12. prosince 1670.

²⁰⁴ AO 76, inv. č. 525, f. 237–238, Sobkův list z 21. června 1668. List obsahuje řadu formulací, demonstrujících skromnost, pokoru, bázeň a úzkost pociťované v souvislosti s nabytím svěřeného úřadu či poručení se do vůle Boží: „*Timor et tremor venerunt super me, non tantum ob tam insperatam et subitam Suae M[ajestatis] resolutionem, sed vel magis ob tanto oneris, humeris meis debilibus impositionem, et ob id angustiatur cor meum, dum ante oculos propositos considerat labores, sollicitudines, molestias, imo invidiosas adversitates. In Deo meo fiducia tota [...]*“ Počínaje tímto listem také Sobek užívá podpisové formule odrážející jeho nový status (zatím pouze) jmenovaného arcibiskupa („*Neonominatus Archiepiscopus Pragensis*“). Datum císařovy nominace srov. Uhl, „Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka“, 47.

²⁰⁵ Jméno v listu není zmíněno, dotyčný jej totiž sám doručil k biskupovým rukám. AO 93, inv. č. 532, f. 243, Sobkův list z 25. října 1668.

²⁰⁶ Např. v roce 1670 jeho doporučení pro brněnského advokáta Gestmana, AO 148, f. 226 (1670-11-19, Kroměříž): „*[...] pro parte Philippi Gestman Advocati Brunensi, in locuor D. Waldorf subrogandi liberi subscriberem [...]*“.

²⁰⁷ AO 77, inv. č. 525, f. 40, Sobkův list z 29. srpna 1668: „*[...] Libentissime faverem d[omi]no Pettinger a tantis patronis recommendatio, sed quia iam antehac sum provisus cum uno agente, qui mihi notissimus, et de facto satisfactionem dedit [...]*“ O koho konkrétně šlo, zatím není známo.

²⁰⁸ AO 75, inv. č. 525, f. 19, Sobkův blíže nedatovaný list (snad z roku 1668): „*[...] significo heri me hora septima Zabrdovicium appullisse, ubi reperi supremum capitaneum, comitem de Oppersdorff, quibus dum in mensa essemus accessit comes de Bötting memores fuimus Suae Dilectionis sollenniter. [...]* R[everendissimi]m d[ominum] Petrucium salute amicissima venerar, uti et duos comensales Viscovia.“

zhotovovat zlacené kožené tapety. Protože Castelcorn věděl, že řemeslník pracoval i pro Sobka, požádal jej o radu a informace, kolik přibližně za tyto výrobky platil.²⁰⁹ Biskupové si mezi sebou ale některé uměleckořemeslné předměty zprostředkovávali přímo. Castelcorn tak v zimě roku 1674 s díky odmítnul Sobkem zasláné blíže neurčené ukázky křišťálového skla s tím, že nabízená cena je příliš vysoká.²¹⁰

Vraťme se nicméně zpět do doby, kdy byl v roce 1668 byl Sobek jmenován pražským arcibiskupem, neboť záležitosti s tím spojené v korespondenci také dost rezonují. Sobek, který pěstoval s Castelcornem zvláště ve svých arcibiskupských letech kontakty poměrně intenzivně a jeho autority si zjevně považoval, se zřejmě snažil sbírat zkušenosti ostatních biskupů a seznámit se s praxí formálních záležitostí, spojených s nástupem do funkce a ujímání se diecéze. O tom svědčí i Castelcornův list z koncem října 1668, v němž odpovídá Sobkovi s tím, že mu zasílá k nahlédnutí dokumenty k jeho vlastnímu biskupskému začátku před pár lety, ale upozorňuje jej zároveň na existující specifika a odlišnosti mezi olomouckým biskupstvím a arcibiskupstvím, kvůli nimž pochybuje, že budou Sobkovi v jeho situaci k užítku.²¹¹

Značný prostor²¹² je pak v korespondenci věnován záležitostem souvisejícím se Sobkovou instalací a charakteristickým neustálými změnami plánů v závislosti na předpokládané době doručení pallia a příslušných papežských bul, termínu Velikonoc a plánovaného slavnostního Sobkova vjezdu do Prahy.²¹³ Sobek na závěr vyslovil přání přijmout pallium od Castelcorna (jehož bude „nejvěrnějším služebníkem a přítelem

²⁰⁹ Koncept AO 150, inv. č. 562, f. 129 (1673-08-09): „*Recommendavi prioribus Dilectionis Vestrae Protectioni Ludovicum Serine Tapetiarius qui pro usibus meis tapetes aliquos ex corio inaurate facturum est, quam cum intelligam eidem etiam laborasse, pro directione mea cuperem informari quanti maior et minor corii inaurati pellis eidem fuerit persoluta.*“ Zakázka byla realizována, protože v květnu 1674 biskup Karel Sobka prosil o uvolnění tohoto pražského řemeslníka na určitý, aby vyrobené kožené tapety mohl doručit (a patrně také instalovat). Z dopisu není známo, pro který objekt byly tapety určeny. Blíže koncept AO 151, inv. č. 563, f. 36 (1674-05-09): „[...] *per Ludovicus Serins Tapetiarius Pragensem [...] Dilectionis Vestram perhumaniter requiro quatenus interpositum autoritate suam, eo deducere placeat, ut passum suum obtineat vigorem, et memoratus Tapetiarius confector pro me tapeter libere defarre possit [...].*“

²¹⁰ Koncept AO 151, inv. č. 563, f. 15 (1674-02-24): „*Transmissar a Dilectione Vestram vitrorum crystallinorum formar accepi quidem sed pretium videtur nimis esse magnum unde pro communicatione illorum Gratias refero [...].*“

²¹¹ Srov. list biskupa Karla (na rozdíl od Sobkových autografů psaný písařem a biskupem pouze signovaný) v Sobkově korespondenci, Archiv pražského arcibiskupství, kart. 2003, inv. č. 3290, sg. C 103/1, Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, f. 204 (1668-10-29, Kroměříž): „*Modum introductionis Prioris meae seu acquistitae possessionis quem Vestram Dilectio prioribus sibi communicari desideravit, praesentibus submitto, compactata vero cum Capitulo quae in Archivio Olomucensi asservantar et ab electione potius dependent propter locoru et Constitutionem diversitatem, quicquam Dilectioni Vestre profutura dubito, caeterum maneo ad obsequia quaevis praestanda.*“

²¹² Srov. AO 78, inv. č. 526, Sobkovy listy z jara 1669.

²¹³ Tamtéž, f. 320–321, Sobkův list z 23. března 1669; f. 354–355, Sobkův list z 3. dubna 1669. Jako nejpraktičtější místo pro přijetí pallia se jeví Brno a jeho okolí.

navěky“²¹⁴) v Tuřanech, kde se „*bude moci jako Moravan zasvětit zázračné Matce Boží*“.²¹⁵ K tomu nakonec došlo 28. dubna 1669. Volba lokality dosti neobvyklé pro vykonání daného obřadu, obvykle situovaného do významnějších center, ideálně do biskupského rezidenčního města, byla vedena vedle praktických důvodů²¹⁶ zejména Sobkovou úctou k Matce Boží Tuřanské, proklamovanou ve starší literatuře, a též jeho podporou zdejšího oblíbeného starobylého poutního místa.²¹⁷

Zajímavý list pochází z poloviny května téhož roku, tedy z doby, kdy se již Sobek ujal výkonu své nové funkce. Castelnovi v něm oznamuje, že mu přílohou zaslal popis svého slavnostního vjezdu do Prahy, opis dokumentu, který zaslal císaři. Dle Sobka však forma tohoto aktu nebyla s ohledem na význam situace zcela adekvátní a náležitě slavnostní a neodpovídala zažitým zvyklostem – „*cechy nenesly své zástavy, nebubnovalo se na tympány, ani měšťané neměli prapory, nezněly salvy z děl, pouze se střílelo z ručnic*“.²¹⁸ To, co by na první pohled mohlo současnému čtenáři evokovat určitou osobní ješitnost, má však ještě další, z dobového úhlu pohledu poměrně racionální vrstvu. Celá problematika raně novověkých festivit a slavnostních vjezdů, reprezentace a demonstrace moci se v této příležitosti jasně koncentruje, a to navíc v kontextu rekatolizačních snah církve v Čechách. Z pohledu nové hlavy arcidiecéze (a nepochybně nejen jí) bylo potřeba jasně a pevně uchopit otěže po předchůdci v úřadu (navíc v situaci komplikovaného období, kdy prve zvolený arcibiskup Kolovrat ještě před faktickým nástupem zemřel) a toto předání církevní autority také patřičným směrem komunikovat široké veřejnosti. Dojem, že se celá akce neodehrála adekvátním způsobem, pak skutečně nemusel být pouhým osobním rozhořčením a zklamáním, byť k němu pisatel mohl tíhnout z více důvodů.²¹⁹

Z řady pasáží Sobkových listů každopádně vysvítá jeho celkově sebevědomý přístup k pojetí biskupského úřadu a kontinuální snaha hájit svěřená privilegia i pozice na

²¹⁴ Tamtéž, f. 366, Sobkův list z 8. dubna 1669: „*Quod Vestra Dilectio tantam sinceritatem erga me immeritum remonstret, ago summas gratias ubi adero, professionem faciam in proprias manus, me Vestrae Dilectionis aeviternem per mansurum fidelissimum servum et amicum.*“

²¹⁵ Tamtéž: „*Placet locus Turanensis ob Miraculosam Beatissimam Matrem, cui me utpote Moravus devovere potero.*“

²¹⁶ Jedním z nich byla vzdálenost přijatelná pro oba biskupy. Sobek měl v plánu zastavit se na své venkovské rezidenci v Červené Řečici a odtud vyrazit směrem do Brna. Viz tamtéž: „*Die jovis sancto conficiam sacros liquores et discedam ad festa ad archiepiscopale dominium Rzeczyz, inde cogito discedere Brunam versus et transeundo aut sinendo ad partem Brunam directe in Turas. Bruna distat Rzeczyzio bonis 12 milliaribus, iter est versus Polnam, Medrzyz et Bitesch.*“ Vzhledem k Sobkově následné cestě do Prahy šlo o vhodnější výchozí bod, než jaký by představovala například Olomouc.

²¹⁷ Uhl, „Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka“, 44–45.

²¹⁸ Sobek AO 78, inv. č. 526, f. 446–447 (1669-05-15).

²¹⁹ Například (pokud se nebudeme bránit lehce psychologizujícímu přístupu k výkladu) zde mohlo zapůsobit i jeho vnímání určitého sociálního hendikepu v podobě nearistokratického původu, který měl být slavnostním aktem kompenzován a potvrdit jeho novou sociální roli apod.

nejrůznějších úrovních – at' už šlo o zjednání pořádku v metropolitní kapitule z titulu arcibiskupa,²²⁰ či o otázku práv a privilegií arcibiskupského úřadu²²¹ i duchovního stavu v rámci struktur zemské správy nebo ve vztahu k panovníkovi.²²² Tyto problémy byly důvěrně známy i Castelcornovi na Moravě.²²³

Naléhavě a důvěrně s apelem na spolupráci se Sobek na olomouckého biskupa obrátil například také v záležitosti, jež se dotýkala jich obou (respektive jejich diecézí), totiž v souvislosti s plánovaným vznikem samostatné české provincie kapucínského řádu jejím vyčleněním z dosavadní provincie česko-rakouské. Zvolená varianta, podle níž měly do české provincie spadat konventy v zemích Koruny české,²²⁴ však dle Sobkova (opět důvěrného) listu v některých detailech nerespektovala ani zemské, ani diecézní hranice – značně významné konventy v příhraničních oblastech, jmenovitě Znojmo, Mikulov a České Budějovice, totiž měly připadnout provincii rakouské. To by však znamenalo, že v rámci jedné diecéze budou působit dva provinciálové, což by se stalo zdrojem možných konfliktních situací. Dle Sobka bylo nutno vyvinout patřičnou iniciativu a intervenovat ideálně v Římě jak u provinciála řádu, tak u protektora Germánie. Castelcorn vyzýval ke

²²⁰ V textu dále užil řečnických otázek demonstrujících oprávněnost jeho svrchovaného postavení a vědomí vyplývajících důsledků. Vypomohl si novozákonní metaforou těla a údů církve, posléze aplikovanou na církevní hierarchii – Sobek byl jakožto arcibiskup hlavou, kapituláři pak jeho podřízenými údy. Viz tamtéž: „*Hodie Caesar scripsit sibi complacere. Cum capitulo habui diversa, sed pulchro modo complanavi, prius tamen durius egi non oportet statim ad initium cedere, respondi ego sum archiepiscopus et caput, illi sunt membra capiti subiecta. Abbates assenserunt directe ante canonicos incedere sed ut nil intersit nisi, sola crux archiepiscopalis.*“

²²¹ Podobně jako Castelcorn v případě olomouckého biskupství se i Sobek v listech odvolával na knížecí titul pražských arcibiskupů, který obnovil Rudolf II. Jeho legitimitu se snažil ověřit ve starších pramenech a zdůrazňoval, že císař tento titul obnovil, nikoliv vytvořil, jak tvrdili oponenti. Obdobně jako Castelcorn se snažil uvést veškerá privilegia opět v praxi, neboť podle jeho slov nepozbyla platnost, přestože dříve nebyla uplatňována. Viz Sobek AO 87, inv. č. 529, f. 453–454 (1672-12-07): „[...] *de principatu imperii scribit mihi pater Bucelinus, notus historicus, quod omnino competat sessio in comitiis imperii et citat praeter Goldastum, Bartium, Limmaeum, Basoldum, Wernerum, Wiecheum, qui scripserunt de matriculis et comitis imperii, item matriculam Friderici tertii Imperatoris, quae expresse habet in sessione archiepiscopum Pragensem, ego nil ambigo, idem esse de episcopo Ollommucensi. In hoc aemuli in aula decipiuntur et vel maxime princeps de Lobkowitz, Rudolphus Imperator non creavit novum principem, sed declaravit, quod talis sit et antea fuerit, quod factum hic cum Berka, idem factum cum Pawlowski in Moravia. [...] Mei antecessores ob bella haec aut neglexerunt, aut nesciverunt, eminentissimus quia erat eminentissimus ne quidem de his inquirebat, sed horum ignorantia aut negligentia non potest praeiudicare cum successoribus.*“

²²² Obdobná problematika je podrobně zpracována v případě Sobkova nástupce Valdštejna. Viz Jiří Havlík, „Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)“ (Disertační práce, Praha, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2008). Jiří Havlík, „Spor českého duchovenstva o imunity církve. K politickým aktivitám pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna“, *Český časopis historický* 107, č. 4 (2009): 769–96.

²²³ Stačí vzpomenout například na řešení problému Castelcornovy pozice na zemském soudu a sněmu či na obnovování starších zvyklostí. Srov. Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695*, 164–169.

²²⁴ Podrobněji o rozdělení pojednal Marek Brčák, „Působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě (1618–1673).“ (Rigorózní práce, Praha, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2014), 71–79.

společnému postupu, neboť s ohledem na prostředí jižní Moravy spadala celá věc do sféry i jeho zájmu.²²⁵

Sobek se Castelnovi svěřil také se svými dojmy z Horní Lužice.²²⁶ Biskupská vizitace jako jedna z důležitých náplní biskupského úřadu v intencích ideálu potridentské církve²²⁷ se v případě Sobkovy cesty do specifického prostředí převážně protestantské Lužice stala také demonstrací rekatolizačního úsilí. Lužice, která byla prostřednictvím pražského míru v roce 1635 udělena jako dědičné léno českého krále saským kurfiřtům,²²⁸ byla po správní i konfesní stránce specifickým územím. Součástí ujednání byl také tzv. návrat k tradici (Traditionsrezess) čili garance toho, že budou respektovány konfesní poměry k roku 1618, a tudíž i práva katolíků, včetně zachování dosavadních farností a klášterů, v jejichž okolí se koncentrovala katolická menšina. Dost komplikovaná realita soužití katolíků a protestantů tak byla provázána řadou sporů i v rovině stavovského uspořádání země.²²⁹

Vizitaci Budyšina a klášterů Marienstern a Marienthal²³⁰ realizoval Sobek v zimě roku 1670. Návštěva byla ze strany zemských úřadů a zástupců Budyšina, kam zavítal

²²⁵ AO 83, inv. č. 528, f. 329–330, Sobkův list z 22. března 1671: „Unum confidenter scribo patres cappucini volunt provinciam Boemicam dividere, et Moraviam ac Silesiam Boemiae coniungere, cogitant autem duo monasteria videlicet Znoimense et Nickelsburgense ad provinciam Austriae trahere. Habebant in animo Budiviciam quoque a provincia avellere, sed ut existimo timebant meam resistantiam, hinc requirerem Dilectionem Vestram, ut tempesive obviet et non sinat sua monasteria in alienam trahere provinciam, ego tuebor propter titulum provinciae. Vestra Dilectio tueatur propter titulum territorii habere duos provinciales, est res in seipsa inconveniens, mature obviandum et Romam scribendum ad generale deffinitorum, imo ad ipsummet cardinalem Bonelli Protectorem idem ego faciam. Et facile possent oriri dissensiones animorum inter ordinarium Austriacum et ordinarium Moraviae, retineat sua Austriacus, habeat sua Moravicus.“

²²⁶ O této otázce dosud nebylo v literatuře podrobněji pojednáno. Krátkou zmínku uvádí Jan Zdichynec, „Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století“ (Rigorózní práce, Praha, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2007), 409.

²²⁷ K rezidenční povinnosti, patřičnému vzdělání, zodpovědné pastoraci, včetně udělování svátostí a kazatelské činnosti v rámci normativního ideálu biskupa potridentské doby srov. například Hubert Jedin, „Das Bischofsideal der Katholischen Reformation. Eine Studie über die Bischofsspiegel vornehmlich des 16. Jahrhunderts“, in *Kirche des Glaubens. Kirche der Geschichte. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge. Bd. 2: Konzil und Kirchenreform* (Freiburg: Herder, 1966). Recentněji Bettina Braun, „Das tridentinische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption“, in *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, ed. Nikolaus Staubach (Frankfurt am Main, 2012), 309–19.

²²⁸ Podrobněji Jan Zdichynec, „Předání Lužic Sasku v letech 1620–1635“, in *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, ed. Jiří Hrbek, Petr Polehla, a Jan Zdichynec (Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008), 70–86. Dále Joachim Bahlcke a Volker Dudek, ed., *Welt – Macht – Geist. Das Haus Habsburg und die Oberlausitz 1526–1635* (Görlitz - Zittau: Gunter Oettel, 2002).

²²⁹ Příkladem mohou být spory o účast opatů na zemském sněmu, srov. Winfried Töpler, „Der Kaiser vor Ort: Das Kloster Neuzelle als katholische Enklave in der Niederlausitz“, in *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft II. Frühe Neuzeit.*, ed. Heinz-Dieter Heimann, Klaus Neitmann, a Uwe Tresp (Berlin: Lukas Verlag, 2014), 142–45.

²³⁰ Podrobně o vazbách klášterů a pražského arcibiskupství pojednal Jan Zdichynec, „Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století“ (Rigorózní práce, Praha, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2007).

nejdříve, evidentně vnímána se značnou nelibostí. Dle Sobkova líčení argumentovali, že takové jednání, které zavání vměšováním, neodpovídá dohodě mezi císařem a kurfiřtem a představuje nežádoucí precedens. Sobek však oponoval, že jeho počín je možná neobvyklý, ale oprávněný,²³¹ neboť vizitací ho pověřil císař Leopold I.²³² Před příjezdem Sobka se prý rozšířila přepjatá fáma, že arcibiskup hodlá dorazit do města s vojskem, zmocnit se zdejšího kostela a předat jej jezuitům. Budyšín ho proto přivítal ve zbrani a plný vojenských hlídek. Svůj původní úmysl se následně zástupci města snažili zakrýt tvrzením, že tak učinili v zájmu Sobkova bezpečí.²³³ Návštěvu, která nakonec proběhla poklidně, pražský arcibiskup v listu Castelnovi zhodnotil jako „nejprotivnější a nejméně příjemnou vizitaci“.²³⁴ Budyšínskou kapitolu údajně našel v rozkladu, na druhou stranu ho však velmi potěšilo, kolik zde shledal katolíků,²³⁵ a nadšen byl zejména z návštěvy ženského cisterciáckého kláštera v Marienthalu, jednoho z ohnisek katolické víry v regionu.²³⁶ Na tomto místě, jak Sobek konstatoval, se „stále zachovávají zásady víry, takže jsou zde sotva nějakí heretici“.²³⁷ Zde, podle vlastních slov dojat až k slzám, udělil svátost biřmování údajně více než 1 200 věřících a ti „děkovali Bohu, že ještě před smrtí se

²³¹ AO 80, inv. č. 527, f. 5–6, Sobkův list z ledna/února 1670: „*Capitaneus provinciae cum adiuncto, quid vocatur Obrambtshaubttman, dederunt visitam sed fecerunt sollennem protesta[tionem], quod sit haec visita[tio] in praeiudicium Electoris et contra recessum, qui factus est inter Caesarem et Electorem, haec enim novitas est, quae prohibetur. Respondi bene, actus est novus, sed jus nullatenus, hoc enim sibi Sua Maiestas reservavit et dum utitur suo jure nulli facit iniuriam, quod actum hactenus intermiserit sciet ipsamet Sua Maiestas reddere causas.*“

²³² S odkazem na uložení vizitačních dokumentů v Drážďanech Jan Zdichynec, „Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století“ (Rigorózní práce, Praha, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2007), 409.

²³³ Sobek záležitost glosoval přirovnáním, že v celé zemi byl při jeho příjezdu zmatek jako za časů krále Heroda v Jeruzalémě při příchodu tří králů. Viz AO 80, inv. č. 527, f. 5–6, Sobkův list z ledna/února 1670: „*In meo adventu fuit in tota provincia conturbatio, sicut Herodis in Hierosolyma in adventu regum. A Saxone petierant militem collocandum ad confinia, fabulabantur me venire cum 500 equitibus et bis mille peditibus, quod sim rapturus ecclesiam in Bautzen et jesuivitis traditurum, praeter illorum opinionem ingressus sum Lusatiam, non existimabant me posse venire in tanta intemperie aeris, civitas Bautzen seu Budissina armavit omnes cives, et dum venirem, omnia in armis, haec tamen deinde spargebant factum fuisse pro mei exceptione, interim quamdiu fui ibi, in omnibus plateis erant vigiliae etiam ante ipsum templum.*“

²³⁴ Tamtéž: „*Et hinc hisce significo me odiosissimam et molestissimam visita[tionem] in Lusatia peregrisse faeliciter.*“

²³⁵ Tamtéž: „*Capitulum inveni utrunque fallens, sed desunt subiecta, et vere periclitabitur non detur tempestivum remedium, et sunt tamen adhuc ad decem millia catholicorum. Canonici quia non habent inspectorem vivunt in libertate et iuxta desideria inferioris hominis, deest exemplum et hinc exigui fructus.*“

²³⁶ K situaci lužických klášterů kromě jeho citované rigorózní práce též Jan Zdichynec, „Vztah obnoveného pražského arcibiskupství k ženským klášterům v Horní Lužici v 16. a 17. století“, in *Klasztor w Kościele średniowiecznym i nowożytnym*, ed. Anna Pobóg-Lenartowicz a Marek Derwich (Warszawa: DiG, 2010), 261–75. Jan Zdichynec, „Vim vi pellere licet...?“ Vývoj konfesních poměrů na farnostech hornolužických ženských klášterů v průběhu 17. století“, in *Locus pietatis et vitae. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007*. (Praha, Locust, 2007), 351–91.

²³⁷ AO 80, inv. č. 527, f. 5, Sobkův list z ledna/února 1670: „*In Marienthal, est mon[aste]rium cisterciense monialium, ibi adhuc conservantur subditi in fide, sunt valde pauci haeretici [...].*“

jim dostalo takové milosti, neboť nikdy předtím nebyl v těchto místech arcibiskup“.²³⁸ Svě
ličení vizitace uzavřel konstatováním, že „*jako byl pro luterány monstrum, tak byl pro
katolíky zázrakem*“.²³⁹

V souvislosti se Sobkovou rekatolizační činností ještě stojí za zmínku již
zmiňovaná iniciativa v souvislosti s přípravou nového překladu bible, tzv. *Svatováclavské
bible*. Nový český překlad bible jednak představoval důležitý počin v rámci obnovy a
rekatolizace diecéze,²⁴⁰ jednak je interpretován také v kontextu Sobkovy pověsti
podporovatele a ochránce českého jazyka, jíž se těšil v dílech svých současníků.²⁴¹ O svých
plánech a záměrech se v tomto směru Sobek rozepsal i v korespondenci s Castelnorem.
V polovině roku 1672 již byla zřejmě podstatná část práce na Novém zákoně hotova, neboť
mu zaslal ukázkou a v listu podrobně vysvětlil celkové pojetí vydání, včetně grafické
podoby.²⁴² Svěřil se, že by rád znal biskupův názor i jeho hodnocení a také se dozvěděl, o
kolik exemplářů by měl případně zájem. Podstatnou součástí listu je i Sobkovo explicitní
vyjádření účelu vydání Bible, jež se shoduje s interpretací zachycenou v dosavadní
historiografii. Sobek uvedl, že ačkoliv je jeho záměrem vydat celou Bibli, bylo nutné
zaměřit se nejprve na Nový zákon, jenž je v pastorační praxi nejvíce potřeba. Doufal, že
nové vydání vymytí „*husitskou a pikartskou Bibli*“.²⁴³ Castelnorova reakce byla
minimálně v dopise prezentována jako nadšená, nový překlad vítal se zájmem a chápal jej
jako možnost nahradit a odstranit „*husitskou Bibli*“, tedy převrstvit a nahradit starší

²³⁸ Tamtéž: „[...] *ibi praesumpsi dare confirmationem, tantus accursus cum tantis suspiriis ac devotione et vere fuerim illacrimatus, ultra mille ducenti sunt confirmati et senes gratias egerunt Deo, quod ante mortem hanc gratiam sunt consecuti. Nunquam antehac fuit in his locis archiepiscopus.*“

²³⁹ Tamtéž: „[...] *sicut lutheranis putabar monstrum, sic catholicis eram quasi miraculum. Deus sit per omnia benedictus.*“

²⁴⁰ Byl reakcí na absenci českého překladu, který by odpovídal aktuální katolické doktríně, a měl potírat vliv starších „kacířských“ překladů (Melantrichova či Kralická bible). K tématu podrobněji např. Ondřej Koupil, „Nový zákon tzv. Svatováclavské bible (1677)“, *Historie – otázky – problémy* 5, č. 2 (2013): 95–106.

²⁴¹ Například v předmluvě k *Čechořečnosti* Václava Jana Rosy z roku 1672. Podrobněji Koupil, „Nový zákon tzv. Svatováclavské bible (1677)“, 95–97.

²⁴² AO 86, inv. č. 529, f. 499–500, Sobkův list z 1. června 1672: „*Mitto Vestrae Dilectioni duas phylleras ex Novo testamento boemici idiomatis per annos duos laboratum est in vera et genuina versione, adduntur ad quodvis caput notae controversisticae et doctrinales pro captu meliori communis populi, curo affabre sculpi etiam imagines ante quemvis librum, id est ante evangelium Matthaei, Marci, Joannis, Lucae, ante Acta apostolorum, ante Epistolas et Appocalypsim. Indices erunt triplices aut quadruplices, scire libenter vellem an Vestrae Dilectioni placebit aliqua exemplaria accipere et quot, si enim in maiori numero peterentur, plura curarem imprimi exemplaria [...].*“

²⁴³ Šlo stále o palčivý problém, neboť – jak píše dále – nedlouho před tím se našlo více než sto svazků heretických knih. Viz tamtéž: „[...] *sequetur etiam Vetus testamentum sed, tanquam magis necessarium, praemisi novum ad instantiam multorum primariorum, per hoc spero quod Biblia hussitica et pikartitica ab hominibus semovebuntur, non pridem in una civitate reperi ultra centum volumina haeretica in abdito haerentia, in aliis locis plurimos libros.*“

čtenářskou praxi používání nekatolických překladů,²⁴⁴ a odhaduje, že ve své diecézi může bez problému distribuovat údajně přibližně pět set kopií.²⁴⁵

V korepondenci nalezneme i další stopy Sobkových snah a zájmů, odrážejících jeho myšlenkový svět a v souladu s rekatolizačními praktikami i důraz na propagování zemských patronů a jejich svátků, jak bylo typické pro tehdejší duchovenstvo, tíhnoucí k baroknímu zemskému patriotismu.²⁴⁶ Už dříve, v létě 1669, Sobek například poslal Castelcornovi bližší neurčenou „knížičku o svatém Václavovi“, za níž mu biskup obratem poděkoval. Společně poté v korespondenci probírali i záležitosti, spjaté s kultem sv. Václava, respektive s jeho svátkem, o jehož zařazení do římského breviáře usiloval už kardinál Harrach a Sobkovi se tento záměr podařilo naplnit,²⁴⁷ k čemuž mu olomoucký biskup v korespondenci v reakci na tuto radostnou novinku gratuloval.²⁴⁸ Podporu svatováclavské úcty ve své diecézi v návaznosti na Sobkovy aktivity deklaroval i Castelcorn.²⁴⁹

V korespondenci Sobek svému moravskému kolegovi ovšem sděloval také nejružnější novinky a zajímavosti, jako například informaci o tradičním pobytu rodiny saského kurfiřta v lázních Teplice.²⁵⁰ Arcibiskup se ostatně zmiňoval i o svých léčebných

²⁴⁴ Nad recepcí a čtenářským publikem Svatováclavské bible se zamýšlí Jiří M. Havlík, „Polemika v komentářích aneb Kdo měl číst Bibli svatováclavskou“, *Historie - Otázky - Problémy* 6, č. 2 (2013): 83–93.

²⁴⁵ Koncept AO 150, inv. č. 561, f. 115, 1672-06-12 (Kroměříž): „*Editio novi testamenti lingua Boemiae ad tollenda Hussitum Biblia, meam opinione multum erit profima, unde enictimarem per Diaecesiam meam quingenta viciter exemplaria distrahi posse.*“

²⁴⁶ Ke kultu sv. Václava v kontextu barokního patriotismu Pavla Obrazová a Jan Vlk, *Svatý kníže Václav: Maior Gloria* (Litomyšl: Paseka, 1994), 183–92.

²⁴⁷ Papež jej povolil jako tzv. „podvojný“ svátek v červenci roku 1670 Pavla Obrazová a Jan Vlk, *Svatý kníže Václav: Maior Gloria*, 182.

²⁴⁸ Sobek zmiňuje v souvislosti se snahou o zařazení světcova svátku do římského breviáře, AO 79, f. 107 (1669-07-07): „*Mitto suae Dilectioni Libellum de S. Wenceslao supplicavi summo Pontifici ut huius Sancti festu Breviario Romano si non sub Duplici minimum semiduplici inserat, et quia in memoriali motiva poni debuissent per labellum eadem divulgavi.*“ Biskup Karel koncept AO 147, inv. č. 558, f. 135 (1669-07-21, Kroměříž): „*Ex literis Dilectionis Vestrae, Zelum quo pro honore Divi Wenceslai in aula Pontificia affectuosius laborat [...] pro communicato autem libello gratias habeo [...].*“ O rok později Castelcorn Sobkovi gratuloval k jeho úspěchu se svátkem sv. Václava, srov. AO 148, f. 184 (1670-09-15, Kroměříž): „*Congrulator [...] de assecuta Romae intentione suam, et obtentam universali Divi Wenceslai Patroni Nostri Veneratione, impensum pro honore suo laborem et industriam [...].*“

²⁴⁹ Koncept AO 149, f. 97 (1671-04-22, Kroměříž): „*Pro communicato Divi Wenceslai Officio, opera Dilectionis Vestrae, recenter in urbe approbato, refero gratium illud per Dioecesim meam, alias hinc Sancto Singulariter obstructam debite publicaturque, commendabit non dubie opus hoc insignem erga Patriae Patronos Zelum, et benevole ad posteror transmittet memoriam ut non tantum conterrancorum, sed Universalis Ecclesiae erga hunc Sanctum crescat affectus Veneratio [...].*“

²⁵⁰ AO 78, inv. č. 526, f. 446, Sobkův list z 15. května 1669: „*Dux Saxoniae una cum Ducissa est in thermis Teplensibus.*“ Teplice se staly oblíbeným místem rekreace saských kurfiřtů už během 16. století a celkově představovaly lázeňskou destinaci atraktivní pro příslušníky různých společenských vrstev, srov. Jitka Budinská, *Kapitoly z dějin lázeňství* (Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006), 78–84. K baroknímu lázeňství v Čechách, topografii a fungování lázní a spirituálně-rekreační rovině pobytů v barokních lázeňských areálech recentně Lucie Rychnová, „Krajinou barokního lázeňství - za uzdravením těla i duše, rozptýlením a užitkem“, in *Krajiny barokních Čech*, ed. Robert Šimůnek (Praha: Nakladatelství Lidové

kúrách v tomto městě, kde se snažil ulevit svým problémům s dnou.²⁵¹ Několikrát také olomouckému biskupovi psal, s kým se setkal například na snídani a co bylo předmětem jejich hovoru.²⁵² Typickou součástí přátelských vztahů byla také vzájemná výměna darů,²⁵³ často různých potravin a pochutin. Zmínky o takovém jednání nacházíme i v tomto případě – příkladem může být Sobkův list, v němž zmiňuje, že Castelcornovi posílá mladé lososy.²⁵⁴

Vzájemné kontakty obou biskupů se však neomezovaly pouze na písemný styk. Korespondence ukazuje, že minimálně jedenkrát Sobek Castelcornu také soukromě navštívil v jeho rezidenci na Mírově, využívané především v letních měsících k rekreaci a audiencím.²⁵⁵ Právě tato návštěva v létě roku 1672 a její plánování zaujímá v korespondenci prostor hned v několika na sebe navazujících listech. Poté, co se v červnovém Castelcornově dopise objevuje pozvání na Mírov s poznámkou, aby společně se Sobkem stanovili termín,²⁵⁶ následně koncem měsíce doplněné ujištěním, že pokud nezasáhne vyšší moc, očekává biskup Karel s nadšením arcibiskupovu návštěvu,²⁵⁷ se Sobek v červenci 1672 vydal přes Žumberk na krátkou návštěvu Litomyšle.²⁵⁸ Biskup o dva dny později z Olomouce ve své odpovědi oznamoval, že vyše osobu ze svého dvora,

noviny, 2022), 82–104. Lázeňské pobyty měli v oblibě i Castelcornovi příbuzní a zmínky o nich se v korespondenci objevují rovněž (např. synovec František Karel vyhledával bližší, na Moravě ležící Slatinice), srov. kapitola o synovci Maxi Adamovi.

²⁵¹ Pobyt v lázních byl pro něho natolik blahodárný, že dle svých slov nadále nemusel používat přenosné křeslo. Srov. AO 86, inv. č. 529, f. 450, Sobkův list z 21. května 1672: „*Thermae Teplicenses Deo sint laudes bene conduxerunt, et membra corroborarunt ita ut nunc sella portatili non indigeam.*“ Podobně tamtéž, f. 499, Sobkův list z 1. června 1672: „*Ego Deo sint laudes vivo sanus, post absolutum balneum in thermis Teplicensibus, quae mihi singulariter contra podagram favent [...].*“

²⁵² Významným hostem byl například bývalý polský král Jan II. Kazimír, s nímž prý Sobek „*důvěrně pohovořil*“. Viz AO 79, inv. č. 526, f. 224–225, Sobkův list z 28. srpna 1669.

²⁵³ K tomuto tématu kromě prací, citovaných v jiných částech práce dále např. kolektivní monografie německojazyčné proveniencí z širšího pohledu historické antropologie, Gert Dressel a Gudrun Hopf, ed., *Von Geschenken und anderen Gaben. Annäherungen an eine historische Anthropologie des Gebens* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2000). Dary aristokratům jsou doloženy i ze strany Castelcornu, například téměř každoroční jarní zásilky chřestu tovačovskému sousedovi, hraběti Ferdinandu Juliovi ze Salm-Neuburgu. Viz například jeho poděkování in AO 99, inv. č. 535, f. 31–32, Salm-Neuburgův list z 5. května 1678. Další příklady uvedeny např. Zapletalová a Orálková, „Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a import luxusního zboží v kontextu životního komfortu duchovního aristokrata“, 168–69.

²⁵⁴ AO 83, inv. č. 528, f. 329, Sobkův list z 22. března 1671.

²⁵⁵ V případě nebezpečí také jaké bezpečné útočiště, např. v roce 1683, podrobněji k Mírovu Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelcornu 1664-1695*, 103–118.

²⁵⁶ Koncept AO 150, inv. č. 561, f. 115 (1672-06-12, Kroměříž): “[...] *Ita dum modo placeat denominare diem, eandem Mirovii libentissime praestolabor [...].*“

²⁵⁷ Koncept tamtéž, f. 121 (1672-06-29, Kroměříž) obsahuje Castelcornovu vlastnoručně doplněnou poznámku, že návštěvu může zmařit kromě vůle boží jen druhá největší autorita – povinnost služby císaři, srov.: „*Desideratam mihi semper fore Dilectionis Vestrae praesentiam, et prioribus (quae non dubie interea exhibiti sunt) respondi, et praesentibus reitero, unde nisi divinitur ^vel ob servitium caesaris vel potien impedimentum aliquod suboriendam gratios hospitie adventum designatum die Mirovii infallibiliter praestolabor [...].*“

²⁵⁸ AO 87, inv. č. 529, f. 45, Sobkův list z 13. července 1672, datován z Žumberka.

kteřá Sobka jeho jménem přivítá.²⁵⁹ Z Litomyšle Sobek poté poslal 16. července později spěšné psaní, že má v plánu pokračovat přes Svitavy, kde v pondělí přenocuje, dále na Mírov a že tam dorazí pravděpodobně v úterý 18. července dopoledne, neboť je zvyklý „vždy se časně zrána vydat na cestu“.²⁶⁰

Začátkem srpna již byla návštěva končena, protože 7. srpna Castelnorn reagoval na nedochovaný Sobkův dopis z Jihlavy z 2. srpna. V jeho textu je zachycena ještě jedna tematická rovina, která dost možná pronikala i do připaných dalších nedochovaných dopisů, a sice sdílení, ověřování a komentování politických novinek a aktuálních událostí a vyvracení či alespoň zpochybňování případných misinformací. Tak je tomu i v tomto případě, kdy biskup Karel reflektuje zřejmě Sobkem zaslanou informaci (snad se jednalo o obsah některé ze dvou příloh, možná novinových avíz, za něž biskup ve vlastnoruční poznámce děkuje) ohledně obléhaného Amsterdamu v rámci francouzsko-nizozemské války, naopak s pochybnostmi se vyjadřuje o údajné třicetitisícové armádě francouzského krále a bitvě s vojskem braniborského kurfiřta, jenž v ní měl údajně padnout.²⁶¹ Zatímco první údaj považoval za uvěřitelný, u druhého doporučoval počkat si na bližší informace.

Korespondence s (arci)biskupem Sobkem představuje velice zajímavý, v mnoha ohledech svébytný pramen, dotýkající se celé řady témat. Nejen jeho arcibiskupský post, ale též řadu projektů (např. realizaci zmíněné Svatováclavské bible) po jeho smrti přejal aristokrat Jan Bedřich z Valdštejna, jehož poněkud odlišné pojetí episkopátu zahrnovalo i široké pole aktivit v oblasti církevní politiky, což nachází svou ozvěnu i v korespondenci s biskupem Karlem.

²⁵⁹ Koncept AO 150, inv. č. 561, f. 140 je sice datován k 13. 7., jedná se ale patrně o omyl – datace listu, na nějž koncept reaguje, tedy výše zmíněný Sobkův list ze Žumberka, na němž je uvedena příjemecká poznámka, že odpověď byla odeslána 15. července: „*Gaudeo proiti per literas certiortus sum Dilectionem Vestram feliciter Litomislium appulisse, et quia occasionem nencisu desidero, tam gratiosa hospiti Mirovii personaliter inserviendi mitto auli mei familiarem N.N. (?) qui meo nomine eandem humerossime invitet, et ad locum memoratum deducat, ubi desideratam eiusdem praesentiam indubie praestolabor.*“

²⁶⁰ Tamtéž, f. 55, Sobkův list z 16. července 1672.

²⁶¹ Koncept AO 150, inv. č. 561, f. 154 (1672-08-07, Kroměříž): „*Nova quae de capto seu in deditionem compulso Amsterodamo spargentur, vis sunt credibilia, fama tame nest Regem Galliae exercitum triginta millium direxisae contra Electorem Brandenburgium qui in vicinim illa cum suo milite moritur, eventus rem declarabit.*“

Jan Bedřich z Valdštejna (1642–1694)

Castelcornova korespondence s Janem Bedřichem z Valdštejna, mimo jiné nevlastním synovcem kardinála Harracha,²⁶² kterého už v dosti mladém věku i díky patronátu jeho vysoce postaveného strýce čekala zářná kariéra,²⁶³ čítá zatím třináct přijatých, obvykle nepřilíh dlouhých dopisů a rovněž dvě desítky konceptů Castelcornových odpovědí. V sledovaném vzorku tak patří k nejintenzivněji dochovaným, obsahově zajímavým korespondenčním kontaktům. Jan Bedřich, příslušník přední šlechtické rodiny,²⁶⁴ studoval nejprve v Praze, poté rok v Lovani a posléze strávil přestávkami několik let v Římě (1663–1667), kde byl i vysvěcen na kněze a získával i své kanonikáty, včetně olomouckého v roce 1664 a salcburského o rok později. Pronikl a etabloval se v nejvyšších římských církevních kruzích, a v hledáčku jej měl i císař, který o něm jako o možném kandidátovi na pražského biskupa uvažoval již po Harrachově smrti.²⁶⁵

Pouze jeden (příznačně italsky psaný) dopis je datován ještě z doby Valdštejnova pobytu v Římě, kdy byl Valdštejn, který ve městě pobýval, jako vhodná osoba pověřen návštěvou a předáním relace *ad limina* a v dopise potvrzuje, že úkol vykoná, což se také stalo.²⁶⁶ Většina dopisů však pochází až z období jeho působení v úřadu pražského arcibiskupa, převážně z osmdesátých let. Vztahují se tedy k době, kdy vedle problémů zděděných po předchůdcích (rekatolizace, rekonstrukce farní sítě, potřeba zakládat nové diecéze)²⁶⁷ Valdštejn soustavně řešil komplikovanou otázku církevních imunit a privilegií

²⁶² Jiří Havlík vyvrací častou informaci, že byl Harrachovým synovcem, byli pouze nepokrevní příbuzní, s Harrachy byl propojen skrze nevlastní matku, srov. Jiří M. Havlík, „Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)“ (Disertační práce, Praha, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2008), 35.

²⁶³ Už během studií v Římě navázal úzké vztahy s papežským dvorem a posléze u něj získal funkci čestného komorníka. Usiloval o lukrativní kanonikáty (včetně olomouckého), stanul v čele hradeckého biskupství, získal post velmistra řádu křížovníků s červenou hvězdou a konečně po Sobkově smrti se stal pražským arcibiskupem. Podrobně Jiří M. Havlík, *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka* (Praha: Vyšehrad, 2016), 21–95.

²⁶⁴ Barokním Valdštejnům, včetně jejich sebezprezentace v transgenerační perspektivě se v tematicky bohaté rozsáhlé monografii věnoval Jiří Hrbek, *Barokní Valdštejnové v Čechách* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013).

²⁶⁵ Jiří M. Havlík, „Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)“, 37. K jeho mládí a období v čele hradeckého biskupství tamtéž, 39–51.

²⁶⁶ Valdštejn AO 73, f. 373 – 374 (1667-07-16, Řím). Podrobněji k této návštěvě *ad limina* Tomáš Parma, „Návštěvy *ad limina* olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu--Castelcornu a jeho zprávy o stavu diecéze“, *Studia Theologica* 19, č. 4 (2017): 147.

²⁶⁷ Právě během Valdštejnova arciepiškopátu se začalo upouštět od dosavadních plánů na zřízení plzeňské a českobudějovické diecéze, neboť jako vhodnější se jevila strategie investovat do dokončení rekonstrukce farní sítě. Srov. Richard, „Proč v Čechách v 17. století založit novou diecézi? Pastorační strategie u zrodu biskupství v Hradci Králové“, 31–35.

ve vztahu k panovníkovi, především ve finanční rovině. Ta nabyla na důležitosti v době vyhlášení mimořádných daní na protiturecké války v krizové situaci konce roku 1682.²⁶⁸ Zároveň jej tížila částečně související otázka práv a povinností duchovenstva i jeho představených v kontextu zemského zřízení a zemského sněmu. Lze říci, že tyto záležitosti zaměstnávaly Valdštejna téměř po celou dobu jeho arciepiscopeátu,²⁶⁹ a nelze v nich nevidět další styčný bod s Castelnornovou situací na Moravě.

Co se týče povahy dochovaných listů, prakticky až do roku 1684 se setkáme zejména s německy či latinsky koncipovanými, vzletně formulovanými vánočními²⁷⁰ či velikonočními přáními²⁷¹ obsahujícími ujištění o vzájemné náklonnosti a oboustranně přátelských vztazích.²⁷² Jednu z výjimek představuje Valdštejnův dopis, v němž Castelnorna oficiálně informuje o událostech posledních dní souvisejících s přijetím pallia z rukou vídeňského arcibiskupa a s následným slavnostním nástupem do úřadu pražského arcibiskupa dne 14. března 1676, o němž biskupa informoval o týden později – dopis má kromě informativní role i obvyklou funkci definování a potvrzení vzájemných dobrých vztahů.²⁷³

Soubor dopisů z podzimu roku 1684 a prvních měsíců roku 1685²⁷⁴ se týká téměř výhradně záležitostí spojených s plánovanou konferencí v Kladsku, kde se měli setkat vyslanci pražského arcibiskupa a biskupů olomouckého a vratslavského jakožto zástupci duchovního stavu českých zemí. Celá situace souvisela s širší problematikou církevních imunit a zdanění duchovenstva. Dlouho se vlekoucí spor byl vyvolán opětovným císařovým vyhlášením mimořádné daně na další válku s Turky koncem roku 1683. Tento poplatek byl na zemském sněmu odsouhlasen, ovšem duchovenstvo v čele s Valdštejnem

²⁶⁸ Problematiku velmi podrobně rozebral od citované strany dále Jiří M. Havlík, *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka* (Praha: Vyšehrad, 2016), 70.

²⁶⁹ K této problematice viz vedle již citovaných Havlíkových prací Jiří M. Havlík, „Rekonstruktion des Pfarmetzes, Steuern für Türkenkriege und Johann Friedrich von Waldstein (1642–1694)“, in *Wallenstein und noch viel mehr. 850 Jahre Familie Waldstein*, ed. Zdislava Röhsner (Wien: Verlag Fassbaender, 2009), 87–102.

²⁷⁰ Výjimku tvoří Castelnorna latinská odpověď na nedochované přání k Letnicím, koncept AO 147, inv. č. 557, f. 112 (1668-05-20, Olomouc).

²⁷¹ Latinsky psané Valdštejnovo přání AO 109, f. 221–222 (1681-04-02), ale též Karlův koncept AO 145, inv. č. 554, f. 42 (1665-03-31).

²⁷² Viz například AO 145, inv. č. 554, f. 42, Castelnornův koncept odpovědi na Valdštejnovo přání z 31. března 1665; AO 73, f. 373–374; AO 82, f. 311–312; AO 97, f. 339–340; AO 100, f. 361–363; AO 108, f. 280–282; AO 109, f. 221–222; AO 110, f. 424–425, Valdštejnovo přání z let 1670, 1677, 1678, 1680 a 1681 (to je výjimečně psáno latinsky, AO 110, f. 424 (1681-12-18)).

²⁷³ AO 94, inv. č. 533, f. 168–169 (1676-03-21, Praha): „*Alß haben wir vnserer gegen Eüre Lbd. tragenden Devotion gemäß zu sein erachtet, deroselben hiemit davon parte zu geben, vndt fernere vnserere geneigte freündtschafft vndt dienstferttgkheit zu entbieten [...]*.“ K tomu Castelnorna gratulační odpověď v souladu s obvyklou podobou tohoto žánru, představenou v kapitole o blahopřáních, AO 152, inv. č. 565, f. 43 (1676-03-30, Kroměříž).

²⁷⁴ Jak přijaté listy, tak koncepty k této záležitosti byly již historicky vloženy do společné složky, AO 170.

se nařízení odmítlo podvolit, neboť je vnímalo – vzhledem k tomu, že věc předem neschválil papež – jako (další) neoprávněné porušení církevních imunit. V průběhu roku se Valdštejn dostal do ostrého sporu s císařem a jeho úředníky.²⁷⁵ Zmíněná konference v Kladsku, konaná od poloviny února 1685, byla vyústěním dosavadních událostí a její náplní bylo jednání o způsobech splátky kontribuce, tentokrát již potvrzené ze strany papeže, jejíž celková suma za duchovní stav českých zemí měla činit 225 000 zlatých.²⁷⁶ Daná situace se pochopitelně týkala i Castelcorna a jeho korespondence s Valdštejnem z daného roku tak souvisela téměř výhradně s touto problematikou.²⁷⁷ Počátkem roku se v dopisech řeší opakovaně upřesnění termínu a organizační záležitosti, což se neobešlo bez obvyklých komplikací a jistého komunikačního šumu a koordinace dat vysílání zástupců do Kladska tak, aby dorazili z Prahy i z Moravy v obdobný čas.²⁷⁸

Ústředním tématem posledního dochovaného bloku listů,²⁷⁹ pocházejících z roku 1686, byly záležitosti spjaté se svobodným pánem Maxmiliánem Zikmundem z Althannu, olomouckým kanovníkem, jenž zesnul v září uvedeného roku, o čemž se zmiňuje Valdštejn v dopise, v němž žádá o podporu svého bratrance Talmberka (budoucího hradeckého biskupa), který se o Althannův uvolněný kanonikát hodlal ucházet.²⁸⁰ Ještě předtím však Valdštejn a Castelcorn řešili Althanna za jeho života v létě téhož roku, totiž otázku Althannu v literatuře dosud blíže nereflektovaného závažného přečinu, za nějž byl zadržen a momentálně vězněn, přičemž celá záležitost byla řešena i v Římě.²⁸¹ Valdštejn

²⁷⁵ Komplikovaný spor podrobně vyložil od cit. stran Havlík, „Spor českého duchovenstva o imunity církve. K politickým aktivitám pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna“, 81. Havlík, *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka* (Praha: Vyšehrad, 2016), 81.

²⁷⁶ Havlík, 181–182.

²⁷⁷ Listy jsou uloženy v AO 170, inv. č. 587, koncept f. 217 (1685-01-05, Kroměříž), f. 233–235 (1685-01-13, Praha), koncept 242 – 243 (1685-01-22, Kroměříž).

²⁷⁸ AO 170, f. 273 – 275 (1685-01-31, Praha), koncept f. 190 (1685-02-05, Kroměříž). Termín odjezdu se ladil až do poslední chvíle, srov. Castelcornův koncept z 10. února, kde píše, že podle posledních informací od Valdštejna tedy narychlo změnil plány a také vyšle své zástupce až 15. nebo 16. února, aby byli 20. února v Kladsku, koncept tamtéž, f. 306 (1685-02-10, Kroměříž): “[...] *mier deputirte dahin dirigiret gehabt, daß Sie den 11ten dito wehren von Ollmitz aufbrechen vndt sich den 15ten zue Glatz eingefunden hetten, weilen aber vor dero aufbruch mir dieses andere zu gekommen, alß habe Ihnen bedeüten lassen. Daß Sie vmb den 15ten oder 16ten von Ollmitz aufbrechen vndt gegen dem 20ten zue Glatz sich einfunden werden.*“

²⁷⁹ Listy jsou uloženy AO 158, inv. č. 575; kart. 122, 123, inv. č. 543.

²⁸⁰ Podobně jako v jiných doložených případech s olomouckou kapitulou zde Castelcorn s pomyslným pokrčením ramen konstatuje, že ve věci nemůže nijak zasáhnout, AO 158, f. 132 (1686-10-15): “*von herzen gerne secundiren wolte, dennoch aber mich in die wahl der Canonicorum meiner thumb kkirchen nicht einzuseschlagen pflege, alß betawre daß deroselben hirunter nicht dinen vndt daß verlangen nit erfüllen khan.*“

²⁸¹ V literatuře nalezeny pouze kusé zmínky se základními údaji (životní data, kanonikát v Olomouci a rodinné vazby) ve starších lexikonech šlechty. Viz například Wissgrill, Franz Carl: *Schauplatz des landsässigen Nieder-Oesterreichischen Adels von Herren- und Ritterstande, von dem XI Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten V*. Wien 1694, s. 112. Při základní rešerši v rámci korpusu (další prameny zatím nebyly cíleně dohledávány) na něj v biskupské korespondenci narazíme opakovaně. Jeho prvotní delikt byl řešen již v roce 1668 a týkal se primárně obvinění z cizoložným poměrem s jeho bývalou hospodyní. Rozsáhlá

se přimlouval za řešení případů v rámci církevní jurisdikce a nepředání světské moci, a to v kontextu a souladu s jeho aktivitami za udržení církevních imunit, což explicitně zmiňuje i v listu.²⁸² Biskup Karel s navrženým postupem v politováníhodném případě souhlasil a ocenil Valdštejnův přístup, přitom připomíná, že už byl Althann kvůli „jistému přečinu“ obviněn a je třeba s ním vést proces.²⁸³ Neznámý příběh měl ještě celkem zajímavé pokračování, když se z Castelnova konceptu z konce srpna dozvídáme, že hrabě Althann z arestu „velmi podezřelým způsobem zmizel“²⁸⁴ a o nedlouho později, jak bylo zmíněno výše, zemřel. Bližší prozkoumání Althannova případu by jistě mohlo být zajímavým příspěvkem k otázce přečinů a trestání vyššího kléru v dané době v našem prostředí.

Vrátíme-li se ke shrnutí poznatků o korespondenci pražského arcibiskupa Valdštejna, zdá se zatím, že dostupné dopisy Castelnova s tímto o generaci mladším duchovním hodnostářem, opět příliš nesvědčí o nějakých bližších přátelských vazbách. Korespondence je vedena zejména praktickou nutností vzájemné informovanosti a spolupráce v aktuálních oblastech. Tematicky se vztahuje k formálním, repetitivním

korespondence s mnoha adresáty, např. i s biskupskými úředníky či správcem hukvaldského panství, kde byl na tamním hradě Althann po nějakou dobu internován, v korespondenci dále i uložen zápis výsledku dotyčnou hospodyní (AO 76, 1668-06-18) či dalším svědkem, stopa Althannovského příběhu s dobrodružnými prvky, kdy se ještě před svým zadržením snažil v březnu uprchnout, vede i do Krnova, srov. příslušné kartony k roku 1668, AO 75, 76, 147, 182 aj. Není nicméně zatím zmapováno, jak jeho osud pokračoval dále a jaká je souvislost s řešenou situací roku 1686 a jeho uvězněním v Praze. Podrobné zpracování případu by bylo jistě zajímavým příspěvkem a sondou do problematiky přečinů kněží a jejich řešení a postihů, včetně potřebné infrastruktury pro jejich internaci v olomoucké diecézi za Castelnova episkopátu. Tématu se pro pozdější dobu 18. st. i s uvedením do problematiky věnovala Jitka Jonová, srov. Jitka Jonová, *Domus correctionis Müroviensis Korekční dům pro kněze na Mírově : (1761–1850)* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012).

²⁸² Přičemž navrhuje Althanna držet ve vazbě v barnabitském kolegiu na Hradčanech a vyčkává Castelnova vyjádření jakožto Althannova ordináře, srov. AO 122, f. 327 (1686-07-10, Praha): *“Ewer Liebden werden auß dem Papstlichen Innschluß vernehmen, waß für ein Casus mitt dero Graffen Sigismundt von Altheimb sich zugetragen. Weilen Ich in Manibus Laicae Jurisdictionis Ihn zu laßen, nit vor rathsamb erachtet, alß habe zur Conservirung der gemeinen geistlicher Immunität, von davon Königl. Herrn Stadthaltern begehret, daß Er mir gelieffert werden möchte, wie dann auch nit allein die bewilligung erfolget, sondern auch alle anstalt gemacht, daß er meinem alldortigen Vicario Foranco außgehandiget, vnndt vnserm sicheren Geleith allhero gebracht, vnndt in dem Collegio der Barnabiteren, ad interim in honesta et competenti Custodia verbleiben solle, biß von Ewer Lden, alß dessen Ordinario, eine fernere Nachricht einlauffen wirdt.“*

²⁸³ Koncept AO 157, f. 68 (1686-07-20): *„Gleich wie nun aber diser casus zue betauern, alß haben Ewr Lieb. Gar wohl gethan, daß dieselbe hirunter die geistliche Jurisdiction in obacht genommen, vnndt gedachten grafen von Althan auß handen der weldlichen Jurisdiction in die geistliche erheben lassen. Zuemahlen er aber vorhin schon wegen gewissen Vmbrechen sich schuldig gemacht, vnndt also der behörige process wider Ihn wirdt müssen vorgenommen werden.“* Komunikace dále pokračovala Valdštejnovým listem, v němž je patrné, že věci byl zplnomocněn kanovník Reharment, s jehož jménem se v této práci setkáme ještě mnohokrát, AO 122, f. 415 (1686-08-3).

²⁸⁴ Koncept AO 158, f. 99 (1686-08-28): *„[...] inmassen er aber auß seinen custodia auf ein deroselben sehr verdächtige weiß entwichen, dieselbe vmb so viel mehr inquiriren, vnndt wan es möglich, selben zue finden, mir denselben wohl verwahrter zue stellen lassen wolten [...].“*

zvyklostem (blahopřání) či církevním záležitostem, ať už šlo o otázku finančních dávek a církevních imunit, nebo o specifický případ kanovníka Althanna. V jediném případě Valdštejn soucitně reagoval na informaci o biskupových potížích s podagrou, zmíněných v nedochovaném listu. Z kontextu je ale zřejmé, že byly uvedeny pouze jako zdůvodnění jeho žádosti o odklad pro vyslání zástupců do Kladska na zmíněnou konferenci.²⁸⁵

Jan František Kryštof z Talmberka (1644–1698)

Z korespondence s posledním královéhradeckým biskupem, jehož reálné působení v úřadu se protulo s dobou Castelcornova episkopátu, se dochoval pouze zlomek pravděpodobné původní komunikace. Bratranec pražského arcibiskupa Valdštejna²⁸⁶ se stal nástupcem svého příbuzného na východočeském biskupském stolci již v roce 1677,²⁸⁷ z období vymezeného skolem biskupa Castecorna, tedy z doby dlouhých 18 let, jsou však zatím k dispozici pouze tři Talmberkovy listy (latinská vánoční a novoroční přání z ruky písaře) a jeden Castelcornův německy psaný koncept.

I na základě takto malého vzorku se však lze domnívat, že úroveň styku nejspíš nijak zvlášť nepřekročila hranice formálního vztahu mezi dvěma biskupy. Ostatně existence pouhých několika listů a to příležitostné a zdvořilostní povahy má také určitou vypovídací hodnotu. Jediný Castelcornův koncept z roku 1686 je navíc odpovědí na Talmberkovu žádost o podporu jeho synovce Františka Antonína z Talmberka²⁸⁸ při kandidatuře na uvolněný kanovnícký post v olomoucké kapitule.²⁸⁹ To bylo, jak ještě potvrdí další příklady, poměrně klasické téma korespondence církevních aristokratů. Castelcorn ve své odpovědi velice zdvořile, nicméně jasně vysvětluje, že do dané věci jakožto záležitosti kapituly nemůže nijak zasáhnout.²⁹⁰ To sice byla (ve vztahu k volbě jako

²⁸⁵ Na základě této informace se i Valdštejn rozhodl pozdržet odjezd svých zmocněnců přibližně o čtyři dny. Viz AO 170, inv. č. 587, f. 273, Valdštejnův list z 31. ledna 1685: „*In dehme aber Eüer Liebde zugestandene Podagra (wegen welcher Ich ein hertzliches Mitleyden trage) die nöthige Conferirung mit Ihren Deputirenden in etwas noch zurukhalten möchte [...]*.“

²⁸⁶ Podrobněji Petra Vokáčová, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka* (Praha: Academia, 2014), 21–23.

²⁸⁷ Císař ho jmenoval a papež ve funkci potvrdil v průběhu roku 1676. Dne 3. ledna 1677 byl vysvěcen v Praze. Přehledově je o jeho životě a působení pojednáno v Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 500.

²⁸⁸ Ten se zjevně snažil s biskupem udržet kontakt a získat si jeho přízeň (zřejmě v souvislosti s podobnými záměry) i v pozdějších letech. V souboru biskupovy korespondence se nachází jeho typicky oddané formulované vánoční a novoroční přání. Viz AO 135, inv. č. 548, f. 235, Talmberkův list z 19. prosince 1691.

²⁸⁹ Právě po výše zmíněném Maxmiliánu Zikmundovi z Althannu.

²⁹⁰ AO 158, inv. č. 575, f. 129, koncept Castelcornova listu ze 7. října 1686: „[...] *ob ich nun wohl das Verlangen hirinfahls gerne erfüllen wollte, so kan ich aber nit, dass ich mich in dergleichen Wahlsache*

takové) formálně pravda, nicméně z jiných příkladů víme, že Castelnorn zjevně dokázal intervenovat ve prospěch zájmů konkrétních osob, s nimiž ho pojily bližší osobní vazby.²⁹¹ Sám se také rozhodně nebál o podobnou přízeň a podporu požádat ve prospěch svých příbuzných a vlastních rodinných kariérních zájmů – ne nutně hlavu diecéze, ale (možná ještě strategičtěji) své spolubratry v salcburské kapitule, když se snažil dosáhnout kanonikátu pro své synovce.²⁹²

Jan Josef Breuner (1641–1710)

Breuner byl v podstatě po celý Castelnornův episkopát jednou ze zásadních postav olomouckého biskupství a také členem kapituly, kde postupně zastával různé hodnosti, až se roku 1689 stal kapitulním děkanem. V roce 1670 se stal zdejším světicím biskupem i titulárním biskupem nikopolským, od roku 1672 byl také generálním vikářem diecéze.²⁹³ Téměř tři desítky let korespondence jsou tak formovány a rámovány jeho postavením a pozicí vůči biskupovi. Breuner byl po zhruba půlroční sedisvakanci po smrti pražského arcibiskupa Valdštejna v prosinci²⁹⁴ císařem nominován na místo jeho nástupce, za nicméně jeho intronizace a slavnostní vjezd do sídelního města se již odehrál až po smrti biskupa Karla v listopadu roku 1695.²⁹⁵ Období nové Breunerovy identity a statusu jakožto arcibiskupa, stojícího nyní v žebříčku nad svým bývalým ordinářem, bylo tedy velice

obgedachten meines Capitels nicht zueschlagen pflge, und diesernach bethauere, das so gehrn mich auch wolte, Ewer Hochw[ürde] Desiderium hierinfahls nit erfüllen kan, in übrigen aber alzeit verharre Ewer Hochw[ürde] und wird mich derselben vor entschuldiget halten, das hierunter, wie gerne ich auch wolte, nit villfahren khan.“

²⁹¹ Jak se ukazuje také na příkladu některých klientsko-patronsých vztahů či v případě osob, jež bychom vzhledem k povaze služeb mohli označit za Castelnornovy agenty, eventuálně u jejich příbuzných. Lze zmínit záznam dokládající podporu, kterou biskup prostřednictvím svého agenta v Římě Giovanniho Petigniera vyjádřil synu svého právníka a notáře Jana Bernarda Mayerswalda, když na počátku devadesátých let usiloval o získání postu olomouckého kanovníka (AO 141, f. 142–143, Petignierův list z 30. ledna 1691) nebo děkovný dopis brněnského obchodníka a agenta Elisea Giorgia (AO 113, f. 166, Giorgiův list z 22. února 1682), v němž pisatel vysvětluje, jak podpora ze strany mocných patronů, včetně biskupa Castelnorna, zvýšila šance jeho bratra na získání brněnského kanonikátu. Je možné uvést také úspěch biskupova korespondenta a agenta z Rovereta, Pietra Paola Mazzucchiho, jenž získal post nesídelního kanovníka kroměřížské kapituly, či kariérní postup Petra Reharmona, brněnského kanovníka, který z biskupova pověření vykonal několik cest ad limina, přičemž po návratu z poslední z nich se v roce 1694 stal proboštem mikulovské kapituly.

²⁹² První polovina 70. let, rok 1673, podrobněji kapitola o Salcburské kapitule.

²⁹³ Základní životopisný přehled Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 46–47.

²⁹⁴ Citovaný Podlaha uvádí 17. prosince, Gatz 23. prosince.

²⁹⁵ Podrobně se Breunerovi věnoval zejména Antonín Podlaha v samostatném svazku svého díla k dějinám pražské arcidiecéze. K období Breunerova nástupu, včetně popisu slavnostního vjezdu aj. Antonín Podlaha, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl I.* (Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1917), 2–29.

krátké a v korespondenci zcela marginální. Přesto, díky dlouhodobě intenzivnímu kontaktu, se i tak pro období ani ne půl roku jedná o pět přijatých listů a pět konceptů.

První dopis, který zmiňuje nepřímo nadcházející výběr arcibiskupa, je Breunerův list biskupovi z 29. listopadu 1694. Breuner v něm naznačuje, že ze strany dvora, zejména díky „*tak uklidňujícím přesvědčováním budoucího císaře*“, tedy arcivévody Josefa, již měl zřejmě náznaky o záměru svěřit mu arcibiskupský úřad, takže rovnou formuluje své odevzdání se věci příštím a poroučí svůj osud bohu.²⁹⁶

Další dopisy, stále vlastnoručně psané, jsou doloženy až od března roku 1695 dále, kdy už se naplno rozjel informativní proces a další potřebné kroky k tomu, aby se nominovaný arcibiskup, jak se nyní Breuner i podepisoval a jak byl označován i v příjemeckých poznámkách na jeho listech, mohl koncem roku skutečně ujmout své nové arcidiecéze. Proměnu vzájemného vztahu naznačuje i subtilní změna oslovení biskupa Breunerem, z něhož se vypouští slovo „*nejmilostivější*“.²⁹⁷ Obsahově jsou některé listy, až do konce stále datované z Olomouce, ve zkratce směsí informací o dění v kapitule a novinek o procesu na cestě k arcibiskupskému stolci.²⁹⁸ Nalezneme zde Breunerovo doporučení třetí osobě,²⁹⁹ Castelcornovo velikonoční přání (v korpusu korespondence poměrně neobvyklá záležitost).

Poslední větší koncentrace dopisů, v podstatě souvislé konverzační vlákno, je dochováno ze začátku září, tedy pár dnů před Castelcornovým skolem. Z Breunerovy zmínky v listu z 1. září je zjevné, že před nedávnem biskupa navštívil v Kroměříži. Zdá se také, že se společně s biskupem, předtím, než se měl Breuner, jak zmiňuje i v dopise, odebrat do Vídně složit koncem září přísahu císaři,³⁰⁰ ještě snažili navzájem sdílet co nejvíce užitečných informací a podnětů. Ze strany Castelcornova snad mohlo jít i o předávání

²⁹⁶ V přehledové tabulce je sice uvedeno více listů, pochází ale z předchozí části roku 1694. Breuner, AO 142, f. 391 (1694-11-29, Olomouc): „[...] die persuasiones aber sein so trostreich von denen kunfftigen H lhro Mtt [...] ob sie schon allein in mente concipirt sein, habe also mein affirmationem auch gestern per staffetam zurukh geschicket, weilen man dium concordibus consiliis nicht entgegen kan, sed qud mihi ventura sunt nescio, als mus man sich in den Weillen Gottes ergeben qui diam praesidet, et dibus providet.“

²⁹⁷ Z „*Hochwirdigist hochgeborner gnedigster fierst undt Herr*“ na „*Hochwirdigist hochgeborner fierst*“.

²⁹⁸ Např. AO 141, f. 252–254 (1695-03-24, Olomouc) kromě řady jiných témat (např. volba Orlika z Laziska kapitulním proboštem) s biskupem sdílí informace ohledně hospodářského stavu arcidiecéze, který mu již byl prostřednictvím zasláných tabulek příjmů komunikován: „*Der proces von der Nuntiatour ist mir entlich verwichnen Montag eingelassen, welche ich Mitwoch nacher Rom bevirdet [...] mit denen annaten genedig sein wolte, stinde ein baldige confirmation zu hoffen, welches Prag, so woll in spiritali als temporalis voneten hat, dan ich aus denen mier iberschikten tabellen der einkunfftigen undt ausgaben der Erzb. Gieter von 94 Jahr ein wunderliche Wiertschafft sehe, so ich Ewr lieb. mit dero er laubnus zu communiciren nicht unterlasen werde.*“ Poobně koncem dubna biskup Karel reflektuje Breunerem zasláné přílohy, kapitulní záležitosti a informace ke správě pražských spirituálií a temporálií, concept AO 165, f. 243 (1695-04-29, Kroměříž).

²⁹⁹ Breuner AO 143, f. 363 (1695-03-26, Olomouc), Castelcorn concept AO 165, f. 179 (1695-03-26, Kroměříž).

³⁰⁰ Antonín Podlaha, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl 1.*, 21.

jakéhosi hospodářsko-biskupského know-how. Breuner mu například děkuje za domluvené zaslání opisů dokumentů moravské lánové komise (lánové vizitace), které, jak píše, se „*mu v budoucnu při nějaké příležitosti v Čechách mohou hodit*.“³⁰¹ Castelcornova odpověď z následujícího dne se nese ve velmi přívětivém tónu, biskup Breunerovi děkuje „*za vynikající kooperaci*“ a omlouvá se za opožděné zaslání požadovaných spisů, neboť se protáhlo vyhotovení jejich opisů.³⁰²

V korpusu pak následuje poslední výměna listů, která je vlastně (zřejmě nepředvídaným) posledním rozloučením obou mužů. Breuner ve svém dopise z 6. září píše o svém blížícím se odjezdu do Vídně ke složení přísahy, odkud se již odebere přímo do Čech. Proto by chtěl při této příležitosti biskupovi poděkovat za „*všechny, po dlouhých 29 let obdržené milosti, a zároveň by se chtěl co nejpěkněji rozloučit*“. Zvýraznění dlouholeté společné cesty je pak stvrzeno Breunerovou další vůlí, „*v Praze i na všech jiných místech*“ Castelcornovi prokazovat svou službu, přičemž mu velice optimisticky přeje ještě dlouhá a šťastná léta v čele biskupství.³⁰³ Biskup Karel svou odpověď uvozuje omluvou, že by se slušelo, aby Breunerovi „*posloužil a rozloučil se osobně, což by si ze srdce přál*“, ale jeho špatný zdravotní stav, který je ostatně Breunerovi dobře znám, mu to nedovoluje (připomeňme, že o pouhé dva dny později biskup zemřel). Biskup poté uděluje své téměř až otcovské požehnání a přeje hodně štěstí na cestu i do dalšího osudu v čele arcibiskupství. Breunerovi poté biskup Karel (a můžeme spekulovat, zda pouze v souvislosti

³⁰¹ Breuner, AO 144, f. 395 (1695-09-01, Olomouc): „*Hochwürdigist hochgebohrner Fürst. Insonders geliebter Herr vnd Freundt. Ich habe bey mein neylicher zu Crembsier Anwesenheit, vnter anderen daßelbst empfangenen Gnaden, auch diese Hoffnung überkommen, daß Eüer Lbden so güttig zuseyn, vnd mir die Mahrtsche LahnCommission, nebst allen beygesetzten Anmerckungen, hieher nacher Ollmütz zuzuschicken belieben wollen. Weilen dann Ich, geliebt es Gott, den negstzukünftigen Sambstag, über acht Tag (wann sonst keine sonderliche Verhindernuß inzwischen kombet) von hierauß nacher Wienn abzureisen gedencke, Alß werden mich Eüer Lbden sehr hoch obligiren, wann sie mir obengedachte Mahrtsche LahnCommission, annoch vor meiner von hier Abreiß, vnbeschwert zukommen lassen möchten, damit Ich mich bey sich etwa eraygneter Gelegenheit, derselben in Böheimb bedienen möge.*“

³⁰² Biskup Karel, koncept AO 165, f. 482 (1695-09-02, Kroměříž): „*[...] erstatte schuldig[en] Danck, vor die vorträg[liche] Coopera[ti]on, in Erhaltung meineß Desiderii, hette auch die verlangte Schriffiten bereits überschicket, da man mit Abschreibung deroselben hette können fertig werden, so aber in kürze folg[en] sollen.*“ Na to reaguje Breunerovo poděkování ze 4. září, obdržel již zasláné „*lánové insrukce*“, AO 144, f. 403 (1695-09-04, Olomouc).

³⁰³ Breuner AO 144, f. 409 (1695-09-06, Olomouc): „*Gesonders geliebter herr vnd freundt. demnach meine von hierauß nacher Wienn Abreis auf der negst zu künftiger Sambstag, geliebt es Gott! fest gestellt, und Ich nicht mehr hieher, sondern nach daselbst abgelegten Juramento Fidelitatis, geraden Weegs, in das Königreich Böheimb mich zu transportiren gedencke. Alß habe meiner tragender Schuldigkeit, nicht entgehen sollen, mich nochmahdens, vor alle mir, durch die 29. Jahr lang, von Ewer bden wiederfahrene hohe Gnaden schuldigist zubedancken, und zugleich mich mit deroselben zum schönsten hiemit zubeurlauben, nebst dienstlicher Pitt, Eüer Lbden belieben wollen, mit meiner Persohn, zu Prag, und sonsten aller Orthen, wann Ich darzu tauglich und capabel befunden werde, frey zubefehlen. Inmassen Ich umb damit Eüer Lbden noch viel nachfolgende Jahren, in glücklicher Vorstehung dieses hohen Stiffts vnd Bisthumbs, fernershin continuiren möchten, hiemit hertzinniglich anerkünsche, und anbey versichere, daß wie bißhero, also auf hinführo allzeith zu seyn und unveränderlich zu verharren verlange.*“

s rozloučením se ve společné službě, či v náhledu na blížící se konec pozemského spoluputování) přívětivými slovy děkuje za jeho nasazení při dlouholeté službě, za což se mu cítí být velmi zavázán a přeje si, aby mu Všemohoucí vše plně vynahradil za jeho léta „*bey meiner Kirche und Hochstift*“.³⁰⁴

Jak jsme mohli vidět v této kapitole, s představiteli pražské arcidiecéze a královéhradecké diecéze³⁰⁵ spojovaly Karla z Lichtensteinu-Castelcornu nejen závazky plynoucí z potridentského pojetí biskupské služby a příslušnost ke špičce duchovního stavu v rámci monarchie, ale také ukotvení ve stejné společenské a politické realitě či nutnost řešit obdobné problémy a vzájemně kooperovat. Přesto je zřejmé, že jejich komunikace vykazovala vedle oficiálních rysů, daných vyřizováním církevně-politických záležitostí, poskytováním a přijímáním doporučení či tradičním ujišťováním se o vzájemných dobrých vztazích (mimo jiné formou pravidelně se opakujících blahopřání u příležitosti hlavních církevních svátků), také prvky různého stupně důvěrnosti či blízkosti. I když prakticky všechny listy představených korespondentů obsahují obligátní oslovení *dobrý pán a přítel*, škála vztahů pokrývajících jeho referenční pole byla dosti široká. Jak uvidíme v dalších kapitolách této práce a jak ostatně uvádí dobové korespondenční příručky, toto oslovení má spíše zdvořilostní charakter a nelze mu automaticky přisuzovat hlubší významy a vyvozovat z něj silnější přátelské vazby. Ačkoliv nás při vynášení jakýchkoliv soudů limituje dochování pramenné základny, zdá se, že ze skupiny českých (arci)biskupů pojily Karla z Lichtensteinu-Castelcornu nejbližší nebo lépe řečeno nejrozmanitější vazby se Sobkem z Bílenberka (nepochybně podpořené iniciativou a zájmem druhého ze jmenovaných), jehož korespondence odkrývá řadu témat, osobních názorů či postřehů a prozrazuje, na rozdíl od řady jiných korespondenčních vláken, s nimiž se ještě v následujícím textu setkáme, mnohé o osobnosti pisatele či o jeho pojetí biskupské služby.

³⁰⁴ Biskup Karel, AO 165, f. 488 (1695-09-06, Kroměříž): „*Es erforderte zwar meine Schuldigkeit Ewer L[ie]bde in Persohn zu bedienen, und von deroselben mich zu beurlauben, so Ich auß von Herten gerne volzuge. Es ist aber Ewer L[ie]bde von selbsten guttermaßen bekand in waß miserablen Stand ich mich befinde [...] deroselben den göttlichen Seeg und alleß Glück zu der vorhabenden Abreiß, und Antretung d[er]o Ertzbisth[um]bs, anwintschen, und hiemit den schuldigen Dank erstatten muß, daß Ewer L[ie]bde so viel lange Jahr sich bey meiner Kirch und Hochstift alß nutzlich und rühmblich applicirt haben, also das Ich dessenthalebn eine sondere obligation geg[en] deroselben conservire, und allein verlange, daß die Ersetzung hirdurch erworbenen meritis von dem Höchsten supplicirt werde, inmassen Ewer L[ie]bde mit mir in allen Vorfallenheiten, wo sie mich zu d[er]o Diensten taugl[ich] finden, libere zu disponiren.*”

³⁰⁵ Jak již bylo řečeno v úvodu, komunikace s litoměřickými biskupy není dochována.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667; 1623–1667 arcibiskup Praha, 1665–1667 biskup Trident)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)	AVA, FA Harrach
1664	3	5	1	2
1665	1	1		
1666	1	1		
Celkem	5	7	1	2

Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat (1618–1675; 1664–1668 biskup Hradec Králové, 1669–1675 arcibiskup Praha)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	2		
1665	1		
1666	3		
Celkem	6		

Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka (1618–1675; 1664–1668 biskup Hradec Králové, 1669–1675 arcibiskup Praha)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664		1	
1666	2		
1668	5		
1669	7	3	

1670	7	2	
1671	3	1	
1672	8	4	
1673		1	
1674		1	
Celkem	32	13	

Jan Bedřich z Valdštejna (1642–1694; 1668–1675 biskup Hradec Králové, 1668–1694 velmistr Křižovníků s červenou hvězdou, 1675–1694 arcibiskup Praha)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1665		1	
1667	1		
1668		1	
1669	1		
1670	1	1	
1676	1	1	
1677	1		
1678	1		
1680	1		
1681	2		
1684	1	8	
1685		8	
1686	3		
Celkem	13	20	

Jan František Kryštof z Talmberka (1642–1694; 1668–1675 biskup Hradec Králové, 1668–1694 velmistr Křižovníků s červenou hvězdou, 1675–1694 arcibiskup Praha)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1679	1		
1683	1		
1684		2	
1685	1		
1686		1	
1687	1		
1689		1	
Celkem	4	4	

Jan Josef Breuner (1642–1694; 1668–1675 biskup Hradec Králové, 1668–1694 velmistr Křižovníků s červenou hvězdou, 1675–1694 arcibiskup Praha)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1694	5	2	
1695	5	5	
Celkem	10	7	

3. Vratislav

Vratislavské biskupy bychom mohli v obecné rovině označit za poměrně logické a po českých (arci)biskupech nejbližší korespondenční partnery, s nimiž lze přepokládat relativně vysokou míru kontaktu. Jak se pokusí ukázat následující kapitola, i biskup Karel měl se svými slezskými souputníky řadu společných témat a korespondence spolu sousedících biskupů byla nepochybně důležitým nástrojem k udržování a obnovování vzájemných vztahů. Šíře řešených témat je značná, do obsahu se také propisuje další součást vratislavské biskupské identity a role, totiž funkce slezského zemského hejtman. Během Castelnova episkopátu se na vratislavském biskupském stolci vystřídaly v mnoha ohledech (původ, kariérní minulost aj.) velmi rozmanité osobnosti. Konečně i sám biskup Karel jakožto člen zdejší kapituly se téměř stal jedním z nich, když byl v roce 1682 zvolen vratislavským biskupem, ale nebylo mu umožněno spravovat obě diecéze, takže upřednostnil setrvání na svém dosavadní postu.³⁰⁶

Sebastian Ignaz von Rostock (1607–1671)

Sebastian von Rostock je jedním z nemnoha biskupů sledovaného období, jenž nepocházel z aristokratického prostředí, a jehož cesta vzhůru byla dána především jeho vlastním postupným kariérním vzestupem, spjatým s dlouholetým působením v daném regionu a vazbou na zdejší kapituly. Narodil se v rodině řemeslníka ve slezském Grottkau, dnešním Grodkówě. Svá studia absolvoval v Olomouci, kde byl také v roce 1633 vysvěcen. Působil ve slezské Nyse jako farář i rektor zdejšího malého semináře. V roce 1637 se stal kanovníkem kolegiální kapituly sv. Kříže v Opolí a o pár let později získal kanonikát ve Vratislavi, kde již natrvalo zakotvil.³⁰⁷ V padesátých letech působil jako generální vikář diecéze, během episkopátu mladičského Karla Josefa Habsburského byl administrátorem v duchovních záležitostech. Po jeho smrti v lednu 1664 byl z císařské strany preferovaným kandidátem kardinál a pražský arcibiskup Harrach, ale kapitula nakonec v dubnu zvolila

³⁰⁶ Volbám vratislavských biskupů v raném novověku se věnoval také Hubert Jedin, „Die Krone Böhmen und die Breslauer Bischofswahlen 1468-1732“, in *Kirche des Glaubens - Kirche der Geschichte. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge*, ed. Hubert Jedin (Freiburg Basel Wien: Verlag Herder KG, 1966), 413–53.

³⁰⁷ Stephan M. Janker a Erwin Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches: ein biographisches Lexikon : 3 : 1648 bis 1803 / unter Mitw. von Stephan M. Janker* (Berlin: Duncker & Humblot, 1990), 404.

svého člena, Rostocka. Ten byl začátkem následujícího roku potvrzen papežem a 12. dubna 1665 konsekrován. Ještě téhož roku jej císař jmenoval slezským zemským hejtmanem, úřadu, který biskupové tradičně zastávali již od ustanovení úřadu na počátku 15. století, avšak před Rostockem tomu tak více než pět desetiletí nebylo.³⁰⁸

Ve vratislavském biskupu Rostockovi podobně jako u všech raně novověkých knížat-biskupů se tak opět propojuje několik identit – soukromá osoba, biskup, kníže zeměpán, a v tomto případě i nejvyšší zemský úředník. Všechny tyto roviny se také propisují do poměrně hojně dochované korespondence s olomouckým biskupem (dvanáct listů od obou pisatelů). Oba biskupy a dobu jejich episkopátu také spojovala řada témat a fenoménů, k nimž často pojímali obdobná stanoviska a jež nacházejí ozvuk i v dopisech – protireformační aktivity a obnova diecéze, s tím související stavební a fundační aktivity, politická a společenská situace kléru jakožto stavu a soudobé výzvy, před něž byl stavěn (např. finanční odvody a speciální daně). K tomu je spojoval jejich úřad, geografická blízkost území jejich diecézí, jež byly obě součástí zemí Koruny české, takže se jich často týkaly obdobné záležitosti, personální provázanost obou jim podřízených kapitul. Mezi Slezskem a Moravou, respektive vratislavskou a olomouckou diecézí také docházelo k oboustranné mobilitě jak ve vrstvě aristokratické, tak mezi kněžským dorostem. Od 40. let 17. st. docházelo ke kontaktům mezi olomouckými jezuity a vratislavskou jezuitskou kolejí a to i v rovině personálního obsazení,³⁰⁹ v Olomouci na jezuitské univerzitě získávala už dříve vzdělání řada studentů ze Slezska,³¹⁰ kteří sem směřovali zejména v období před založením vratislavského vysokého učení v roce 1702,³¹¹ a to včetně samotného Rostocka, který, jak už bylo zmíněno výše, zde rovněž mezi roky 1627–1633 strávil svá studijní léta i přijal kněžské svěcení.³¹²

Podíváme-li se blíže na skladbu Rostockovy korespondence s biskupem Karlem, pak z klasických obsahových schémat a komunikačních příležitostí v souboru nalezneme

³⁰⁸ Janker a Gatz, 405.

³⁰⁹ Marie Sobotková, „Ze vztahů mezi městy Vratislaví a Olomouci II : Do uzavření Vratislavského míru 1742“, ed. Zofia Tarajło-Lipowska a Jarosław Malicki (Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2003), 294.

³¹⁰ Slezský původ nemalého množství studentů ve starším období, tj. ještě před Castelnovským episkopátem lze vysledovat v edici první univerzitní matriky, srov. Libuše Spáčilová a Vladimír Spáčil, ed., *Nejstarší matrika olomoucké univerzity z let (1576) 1590-1651 = Die älteste Matrikel der Olmützer Universität aus den Jahren (1576) 1590-1651* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017). K dějinám instituce v daném období recentní přehled Jiří Fiala et al., *Univerzita v Olomouci 1573-2023* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023), 44–77. Ke studentům též starší práce Andělín Grobelný, *Polští a ruští studenti na olomoucké universitě v l. 1576-1663* (Opava: Slezský studijní ústav, 1954).

³¹¹ Jiří Fiala, „Ze vztahů mezi městy Vratislaví a Olomouci II : Do uzavření Vratislavského míru 1742“, ed. Zofia Tarajło-Lipowska a Jarosław Malicki (Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2003), 298–99.

³¹² Janker a Gatz, 404.

pouze jedno vánoční přání.³¹³ Mnohem více jsou zastoupena doporučení, která se týkají osob různého sociálního statusu. Časově nejstarším z nich je Rostockův list z května 1665, obsahující doporučení pro hraběte Ludvíka Maxmiliána Hodického z Hodic,³¹⁴ který měl „v jistých záležitostech“ cestu do Olomouce a měl v úmyslu dostavit se i na audienci k biskupovi, za což se Rostock přimlouvá a k čemuž dotyčného i doporučuje.³¹⁵ Mezi koncepty je uložena o pouhých pět dnů později koncipovaná Castelcornova odpověď, v níž vágně přislíbuj podporu.³¹⁶

Další doporučení pak nalezneme v Castelcornových konceptech. Prvním je doporučení z ledna 1667 pro „zchudlého a dlouhodobou nemocí stíženého kavalíra“, svobodného pána Mikuláše Orlíka z Laziska.³¹⁷ Jedná se podle všeho o Mikuláše Felixe, v historiografii nechvalně zapsaného bývalého majitele zábřežského panství na Ostravsku, dědice dalších orlíkovských panství, bratra a strýce olomouckých kanovníků Jana Kryštofa (1616–1667) a Karla Julia (1651–1716).³¹⁸ Dochován je i jeden list od něj osobně, již z podzimu 1664, kde zmiňoval svou pět let vleklou chorobu, jež mu údajně zabraňovala dostavit se osobně, a zaslal mu svůj memoriál, přičemž doufal, že Castelcorn „jemu, chudému lazarovi ve své knížecí autoritě zajistí spravedlnost.“³¹⁹

Biskup Karel ve svém dopise ostatně zmiňuje Orlíkovy opakované, zjevně už delší dobu se táhnoucí prosby o přímluvu, o nichž se Rostock může přesvědčit v nedochované příloze. V listu tak tedy činí a prosí, aby Orlíkovi Rostock ze své pozice v jeho situaci na

³¹³ Biskup Rostock biskupu Karlovi, AO 72, f. 127–128 (1666-12-17, Vratislav).

³¹⁴ Člen větve moravského rodu, usazené ve Slezsku, syn bývalého opolského a ratibořského generálního vojenského komisaře, vlastník Jindřichova v sousedství olomouckých biskupských statků osoblažského paství. Martin Kolář, „Hodičtí z Hodic“, in *Ottův slovník naučný*, 11 (Praha: J. Otto, 1897), 430.

³¹⁵ AO 69, f. 244 (1665-05-14, Nysa): „[...] herr Ludwig Maximilian Graff von Hoditz von hier nacher Ollmütz in gewissen angelegenheiten zuverreisen, vndt aldort Ew. Ld. auffzuwarten willens, vnß vmb Intervention gehorsambst gebetten, wann wir nun dem Supplicanten zu vorhabender intention gern geholffen sehen wolten. Alß ersuchen Ew. Ld. freündtdienstlich, sie belieben gedachtem herrn Grafen von Hoditz in seinem petito bester massen recommendiret zu halten.“

³¹⁶ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 71 (1665-05-19, Kroměříž): „[...] bey vnß eingewendete Intervention Schreiben haben wir zurecht erhalten, auch in Ansehung deren besagten herrn Graffen in denen Ihm abgelegene Verrichtungen vmbsoviel fördersamere außrichtung massen er solches selbstn wird bezeigen können, widerfahren lassen welches deroselben wie in freündt. Antwort haben bedeüten wollen [...]“.

³¹⁷ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 25 (1667-01-21, Brno): „[...] ist auß hierbey ligenden einschluß mit mehrerm zu ersehen wie instendig umb Intercession an dieselbe vnß H. Nicolaus der Eltere Orlik freyherr von Lazyska schriftlichen angelangt. Wie nun insonderheit dergleichen erarmeter vnd mit lengwührigen Krankheit behaffter Cavaglier nit trostzulassen [...]“.

³¹⁸ Jiří Stibor, „Černá ovce rodu Orlíků z Laziska. (Ze života těšínské šlechty v 17. století.)“, *Těšínsko : vlastivědný časopis okresů Frýdek-Místek a Karviná* 36, č. 4 (1993): 7–10. Petr Mašek, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti. Díl II* (Praha: Argo, 2010), 40.

³¹⁹ Orlík Castelcornovi, AO 68, f. 315 (1664-09?, Olomouc): „[...] wegen meiner durch den Gewaldt Gottes daß fünffte Jahr stette Krankheiten [...] wie ich gern wolte, gehorsambst persöhnlich nicht aufwarthen khan [...] geruhen wolten, beyliegendt meines memorial in Gnaden zu erwegen, undt die hochheylige Justitz mier armen Lazaro in fürstl. Autoritet zu administriren.“

příslušných místech pomohl.³²⁰ Vratislavský biskup reagoval o měsíc později³²¹ a z jeho odpovědi získáváme bližší obrázek. Jeho stanovisko je zamítavé, přičemž celá věc se týkala majetkoprávní problematiky a blíže neurčeného panství, které byl zřejmě Orlík nucen nevýhodně prodat místo zamýšlených 9950 tolarů za 9950 říšských zlatých.

Rostock byl poměrně nekompromisní – tentokrát prostě nemůže vyhovět a uvádí důvody, mezi jinými i zpusťlost panství a trochu škodolibě i fakt, že je na celé situaci vinna i Orlíkova manželka, když ještě jako vdova odehнала problematickým jednáním (doslova „*disgustiret*“) tehdejšího zájemce o koupi za solidní cenu.³²² Neznáme další detaily tohoto případu, jeho další mapování však pro tuto chvíli není podstatné. Zdá se být logické, že zmíněné panství se zřejmě nacházelo na území buď přímo vratislavského nebo jiného slezského knížectví, vzhledem k tomu, že je věc řešena právě s Rostockem. Důležitý je pro nás spíše fakt, že majetkoprávní problematika třetích osob a snaha o intervenci (můžeme spekulovat, že nejen na základě proseb vlastního suplikanta, ale i rodinných vazeb na členy kapituly?) proniká i do biskupské korespondence, kde v danou chvíli získává navrch světská dimenze identity vratislavského biskupa.

Druhé doporučení se týká konvertitky na katolickou víru, slezské šlechtičny Kathariny Elisabethy von Popschütz.³²³ Jak prozrazuje dopis z počátku listopadu 1668, biskup ji sice neznal, ale dáma mu byla doporučována, čili se nezdráhal i on doporučení poskytnout a Rostocka poprosit o pomoc.³²⁴ Péče o příkladné konvertity, na nichž se vlastně demonstroval úspěch katolické církve, byla důležitou součástí rekatolizačních aktivit.³²⁵ Ty

³²⁰ AO 146, inv. č. 556, f. 25): „[...] vor ihm zu intercediren wie Ihme nicht abschlagen können, ersuchen diesemnach E Ld fr. dienst. sie ihme Herrn Orlik zu dem seinigen vmb so viel förderlich vnd nachdrikklicher gehörigen orths verhelffen vnd lassen wollen.“

³²¹ AO 73, f. 120 – 121 (1667-02-23, Nysa)

³²² Tamtéž: „Also klagen wir, daß vor dießmahl es nicht geschehen könne, in deme gedachter freyherr von Lazißka, lauth Classification sentenzen, vor die ihme zu erkannte Neun Tausendt Neun Hundert vnd fünffzig Thaler, wegen nicht zu reichenden Kauffgeldes der proportion noch nicht mehr alß 9950 floren Rheinisch bekommen können, worüber Er auch albereit durch seinen Mandatarium ordentliche Verzicht thuen lassen, zu geschweigen daß seine Eheliebste selbstn daran schuldig, weil sie in ihrem Wittibstandt den damahligen General Commendanten, titul herrn Grafen von Mannßfeldt so die Güetter pro 46 000 thal. erkauffet, disgustiret, das Er von dem Kauff wiederumb abgelassen, die Güetter in die 7. Jahr wüeste vnd sine possessore geblieben, biß endlich weyland herr Graff Georg Maximilian von Hodiz vmb ein geringers Kauffweise angenommen, worauß erfolget, das alle in secunda classe specificierte pro rata gehen, vnd vor einen Thaler einen floren Rheinisch annehmen müssen: die in Tertia Classe aber ganz nichts erhalten haben.“

³²³ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 219 (1668-11-05, Kroměříž).

³²⁴ Tamtéž: „[...] ansuchen dieselbige wollen dißsen vnß zwar vnbekanten doch hoch recommendirten Jungfrauen Gott seeliges verlangen bestermassen beobachten vndt Ihr zu Ihren vor haben ihr würklichen zu verhelffen.“

³²⁵ Další literaturu k otázce podchycení konvertitů (v o něco pozdějším období, věnující se např. finanční podpoře konvertitů v prostředí císařského dvora nebo domům pro konvertity v tomto směru zmiňuje Radmila Prchal Pavličková, které tímto děkuji za upozornění, srov. Radmila Prchal Pavličková, Iveta Coufalová, a Hana Ferencová, ed., *Vytváření konvertity: Jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku* (Nakladatelství Lidové noviny, 2021), 22. Ines Peper, *Konversionen im Umkreis des Wiener Hofes um 1700*

byly charakteristické pro episkopáty obou biskupů, kteří na tuto sféru kladli důraz. Biskup Karel v osobním dopise, určeném Rostockovi, používá formulace, které by se neztratily ani v dobové kazatelské literatuře. Zmíněná šlechtična „*se odhodlala ke katolické víře z tlaku vlastního svědomí*“ – Castelcornio používá těžko přeložitelný termín „*Aufrieb*“, doslova něco jako dření, škrábání. Kvůli svému rozhodnutí musí nyní zažívat těžký čas, protože zůstává „*opuštěna od svých druhdy dobrých přátelství*.“³²⁶ Olomoucký biskup předjímá, že by z této neutěšené situace mohlo vyvstat nebezpečí, že „*z naléhavé nouze přilne ke špatnému životu, či dokonce k odpadu*“ (myšleno od pravé víry). Přitom ovšem jediné, co si šlechtična přeje, je „*strávit zbytek svého života v klášteře*.“³²⁷ Biskup dále apeloval na Rostocka jakožto duchovního pastýře zapáleného pro rozvoj katolické víry a podporu konvertitů – je mu známa Rostockova „*slavná horlivost, zvláště pro zachování duší, v minulosti přivedených ke katolické víře*“ a proto nepochybuje, že „*bude jistě sám od sebe nakloněn podpoře onoho chvályhodného úmyslu*.“³²⁸

Odpověď z Vratislavi následovala koncem měsíce.³²⁹ Rostock zde na oplátku komentuje Castelcornovy kvality – z dopisu „*vycítil jeho nanejvýš chvályhodnou, doporučujícím listem i jindy dosvědčenou starostlivost*.“³³⁰ Jak jistě biskup Karel ví, Rostock má vždy „*v obzvláště velké pozornosti na něj směřované (Castelcornovy) požadavky, v tomto případě ale doznává, že se ještě o to více cítí být zavázán jeho nejproslulejším odhodláním k zachování této nově obrácené duše*“ a tudíž jak jen to bude možné, bude této šlechtičně „*co nejdříve v jejím bohulibém záměru pomozeno*.“³³¹ Nevíme, jaký byl další osud Elisabethy Kathariny von Poppeschütz, nicméně její přání zůstalo

(Wien-München, 2010), 49–84. Martin Scheutz, „Die ‘fünfte Kolonne’. Geheimprotestanten im 18. Jahrhundert in der Habsburgermonarchie und deren Inhaftierung in Konversionshäusern (1752-1775)“, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 2006, 329–80.

³²⁶ Tamtéž: „*Catharina Elisabeth von Popschitz auß eigenen aufschub Ihres gewißen sich zu der Catholischen Religion bequembt vndt nun dessentwegen von Ihrer sonst gutten anderlichen freundschaft ganz verlassen bleibt [...]*“.

³²⁷ Tamtéž: „*[...] wohl entlichen einige gefahr sich ereignen möchte, daß sie auß andringenden Noth, zu einem yblen Lebe veranlast, oder ja gar zu dem Abfahl getreten wurde, hingegen aber gedachte von Popschitz mehrers nicht verlangt, alß Ihr leben in einem Jungfrau Kloster zuwollenden. [...]*“

³²⁸ Tamtéž: „*wan vnß dan Ewer Ld hochberümbter Eüffer insonders in conservirung der Einsmahl auff den Catholischen Glauben gebrachten seelen Guttermassen bekannt ist vndt dahero ausser zweiffel sezen sie werden von selbsten geneigt sein dergleichen löbl. Vorhaben bestermassen zubefürdern.*“

³²⁹ AO 77, f. 277–278 (1668-11-24, Vratislav).

³³⁰ Tamtéž: „*[...] abgelaßenen recommendation schreiben haben deroselben löblichst hierinnen bezeügende Sorgfalt wie in mehren zueverspiere.*“

³³¹ Tamtéž: „*Inmaßen nun auch sonsten Ew. Lieb. Ihre an vnß ergehende ansinnungen wie iederzeit in sonderbahrer hohen obacht halten, dießfalß aber deroselben rühmlichsten eyfer zue erhaltung dieser new convertirten Seelen heyl zuebefolgen vnß vmb so viel mehro verbunden zue sein erkennen thuen, werden wie dahin bedacht zu bleiben nicht vnterlaßen, das der gemelten Catharina Elisabet von Popschütz durch vnsere beförderung, so viel möglich sein wierdt, ehist künfftig zue ihrem Gott gefälligen vorhaben geholffen werden können.*“

zachováno na stránkách dopisů jako doklad kooperace dvou sousedících, rekatolizaci oddaných duchovních pastýřů.

Nepřímo je doloženo i doporučení pro důstojníka Kniggeho regimentu, Friedricha de la Haye. Nebylo to ostatně poprvé, co mu olomoucký biskup poskytl své doporučení – doložen máme i starší koncept z roku 1667, v němž dotyčného doporučuje markraběti bádenskému s ohledem na jeho vojenské zásluhy ve službách španělského krále.³³² Tentokrát se na biskupa Castelcornu obrátil v říjnu 1670 s poměrně obsáhlým listem. Důstojník totiž pojal rozhodnutí oženit se, když se mu nabízely výhodné sňatky „*s jedněmi či druhými zdejšími šlechtickými osobami, jimž se zřejmě zalíbilo jeho prosté vystupování*“.³³³ Jeho volba padla, jak podrobně píše, na dceru zámožné rodiny původem z Uher, jež je však již čtrnáct let usazena ve Slezsku a disponuje majetky ve třech slezských knížectvích a nemá mužského dědice, pouze „*jednoho vetchého syna, jenž bude sotva dlouho žít*“³³⁴ – zjevně ideální partie pro naprosto otevřeně formulujícího pisatele. Jediné, co by ženich-adept potřeboval, je doporučení pro (a následně od) vratislavského biskupa, v jehož službách otec dotyčné působil. Pisatel si od toho sliboval nejen přímluvu pro uzavření manželství, ale do budoucna možnost dostat se k nějakému úřadu.³³⁵ Proto žádal Castelcornu o doporučení jak k rukám biskupa, tak potenciálního tchána. Dle dílčích údajů z obou listů byl dotyčným šlechticem jistý Andreas Franz Klobuczinsky von Klobuczín, jenž byl ve službách vratislavských biskupů od 50. let a působil jako hejtman ve slezském Preichau,³³⁶ jak je zmiňován i v Rostockově dopise.

³³² Koncept markraběti bádenskému AO 146, inv. č. 556, f. 116 (1667-06-23, Brno) – Haye jej zřejmě doručoval sám, neboť je v listu zmíněn jako „*nositel tohoto listu*“. Sám Haye biskupovi psal minimálně ještě jednou, a to v roce 1672, srov. jeho dopis AO 86, f. 577–578 (1672-06-30, Opava), v němž prosí o biskupovi přímluvu a doporučení na novou volnou velitelskou pozici, vzniklou s souvislostí s doverbováním nových jednotek.

³³³ De la Haye, AO 82, f. 13 (1670-10-06, Ząbkowice Śląskie): „*[...] wie das von ein undt anderen hießigen Adelsperschonon, denen vielleicht mein einfältiger thun und laßen gefallen, eine vorstehendt zuträgliche Heyrath an mich gebracht.*“

³³⁴ Tamtéž: „*Pershon von Adelichen wohlvermögenden Eltern, welche noch in Leben, zwar den Herkhommen nach auß Ungarn, aber bereits über die 14 Jahr in Schlesiens ansässig, sich vor Edlleuth legitimirt, undt in dreyerley hießig Schlesischen Fürstenthumber schöne Güter besietzen, undt darumben von großen Vermögen geriemet sein, keine andere Khinder, als einen armseeligen Sohn, so schwerlich lang zu leben, undt die mir vermeinte Tochter, welche sambt Ihren Eltern (Nahmens von Klobuzinschky) ich bereits gesehen undt gesprochen, auch so weith kommen, das ich allein eintzig solch hochschätzliche recommendation zu erkhandtnuß meiner Pershon [...]*“.

³³⁵ Tamtéž: „*[...] an seine fürst. Gn. hießigen Herrn Bischoffen (deßen meiste Güter Herr Klobuzinschky theils in müdung undt administrirung hat) zu weg bringen möchte, wardurch der Herr Bischoff ein gnädigstes Gefallen gegen dieseß Heyrath wolte spieren laßen, auch ins khünfftig als ein löbliches Oberambt ein gnädigstes Augauff mich setzen.*“

³³⁶ Rostock AO 82, f. 74 (1670-10-27): „*an den gestrengen vnsern Preuchawischen haubtman, vnd lieben getrewen Franz von Klobuzin auf Eisemost vnd Rennerßdorff [...]*“ V Preichau (dnes Przychowa) se Klobuczinsky se podílel na obnově řady kostelů na panství. Rodina získala už dříve slezský inkolát i rytířský titul, podrobnější informace k němu i k rodině Klobuczinsky, jejíž různé větve se vyskytovaly v různých

Olomoucký biskup toto doporučení zjevně odeslal, neboť Rostockův výše zmiňovaný dopis je potvrzením, že biskupovo přání vyplnil a „*nemá pochyb o zdárném výsledku*“.³³⁷ Vidíme tak, že biskupská korespondence do sebe vtělila i zprostředkování dobrozdání pro uzavírání manželských svazků a umožňovala tak stoupaní po sociálním žebříčku i mimo církevní a rodinné prostředí.

Poslední dvě doložená doporučení jsou vlastně prosbou a podkladem k poskytnutí podpory dvěma mladým mužům. V březnu 1671 se obrátil biskup Karel na Rostocka s doporučením pro Christoffa Georga von Berg, který „*jej dojemně požádal*“, aby mu poskytl průvodní dopis. List je doporučením do služeb a zároveň dobrozdáním pro finanční transakci. Berg by si rád vyzvedl částku 600 říšských tolarů, jež mu náležely u Frankfurtské univerzity, a to ideálně u hlohovského zemského hejtmána nebo zemských stavů, kteří měli u univerzity podle všeho pohledávku ve výši 3000 tolarů.³³⁸ Jako v předchozím případě, i zde evidentně Castelcorn dotyčného znal jen zprostředkovaně, neboť se v závěru odvolává na dobré doporučení, zaslané jako nedochovaná příloha, které mu poskytl císařský generál a v té době i velitel hlohovské pevnosti, Jobst Hilmar von Knigge,³³⁹ biskupův častý korespondent.³⁴⁰ Castelcorn by Berga „*kvůli jeho dobrým kvalitám*“ rád přijal do svých služeb, kdyby už místo nebylo obsazeno, proto prosí Rostocka, aby mu „*dle možnosti nabídl nakloněnou ruku*“.³⁴¹ Tentokrát příliš nepochodil, vratislavský biskup ve své odpovědi s omluvou konstatoval, že bohužel nemá pro kandidáta u svého dvora

regionech nejen Slezska <http://www.ibf-kassel.de/projekte/famforkk.html> [cit. 2023-12-16], https://web.archive.org/web/20160130185345/http://www.nobility.eu/familie.php?id_familie=17779 [cit. 2023-12-16].

³³⁷ Rostock AO 82, f. 74 (1670-10-27): „*Bey vnß vor des Löbl. Kniggischen Regiments verordneten Leutenandt titul Fridrich de la Haye eingelegte freündtliche intervetion haben wir daß ienige so von vnß zu deßen verlangen zuträglichen erachtet worden, an den gestrengen vnsern Preuchawischen haubtman, vnd lieben getrewen Franz von Klobuzin auf Eisenmost vnd Rennerßdorff alsobalt abgehen zulaßen nicht ermanglet, wollen auch inzwischen des gutten außschlages keinen zweifel tragen.*“

³³⁸ Koncept AO 149, f. 68 (1671-03-14, Brno): „*Vnß hat Christoff Geörg von Berg beweglich ersucht, bey Ewer Ld. mit dießer vnßerer Vorschrift ihm daher zubeglaiten, auff daß er vermittelst vnserer recommendation so wohl bey deroselben nicht allein würcklich accommodirt, alß auch jenige bey der Vniversität zu Frankfurt uxorio nomine praetendirende 600 Reichsth. von dem Groß Glogauischen Landes haubtman [...] oder von selbigen Landständen gesagte universität drey tausendt Reichth. Nechstens erheben solle, erhalten und compensiren möge.*“

³³⁹ Tamtéž: „*Wann vnß nun gedachter von Berg von der Röm. Kay. May. Gnal. Wachtmeister, bestelten Obristen vndt Commendanten zu Großglogau herrn Just Hilmar freyherr von Knigge, wie der Beyschluß zeigt, absonderlich recommendirt worden [...]*“.

³⁴⁰ Blíže Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695) : katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019), 38–39.

³⁴¹ AO 149, f. 68: „*[...] wie ihm auch seiner guten qualiteten halben In vnßer dienst gerne auffgenommenen hetten, da anderst die verlangte Stelle von vnß nicht ersetzt wäre. Alß gelanget an E. Ld vnßer dienstfr. Ansuchen, selbige geruhen mehrberührten von Berg wegen seiner guten qualiteten in ein so anderen seinen Begehren nach Möglichkeit genaigte Handt zu bitten.*“

momentálně žádné volné místo a co se týče jeho finanční záležitosti, bude nejlepší, když se obrátí přímo na zemské hejtmanství, kde „*pomocná ruka nebude odepřena*.“³⁴²

O tři roky dříve vystavené, poměrně stručné doporučení pro Gottfrieda Franze Jacoba, narozeného ve Falkenbergu (zde podle kontextu tedy patrně v opolském Niemodlinu), ukazuje na zajímavou situaci. Biskup Karel totiž obdržel zprávu od mladíkovy matky, jež ho nechala vzdělávat v semináři a byla mu tudíž určena kněžská dráha. Protože prý ale student „*vykazuje neobyčejnou chuť k hudbě a zejména k trumpetě*“, biskup by jej rád nechal vyučit v hudbě, čímž by padlo jeho studium v semináři. Biskup proto listem prosí Rostocka o svolení, aby „*mu řečeného Gottfrieda Franze Jacoba přenechal*.“³⁴³ Rostockova odpověď není dochována, ale podle všeho byla kladná, neboť Jacob (či v literatuře jako Jacobi) se skutečně nejspíš přímo v Kroměříži vyučil a stal se biskupským trubačem a posléze i polním trubačem,³⁴⁴ jak je podepsán i ve svém jednom dochovaném nedatovaném dopise v biskupské korespondenci, který dle kontextu zřejmě pochází z roku 1671.

Tento list má totiž také souvislost s vratislavským, v tom čase již zesnulým biskupem Rostockem. Jacobi zmiňuje svůj předchozí list s prosbou o uvolnění na cestu do Vratislavi, na nějž mu prý Castelcorn odpověděl, že by se měl „*předem informovat u vykonavatelů závěti biskupa blahé paměti, zda je jako přítel také zmíněn v jeho závěti*“. Není jasné, zda takovou domněnku pojal biskup nebo trubač, kterého se biskup snažil v nereálných očekáváních mírnit. Jacobi se nicméně obával, že mu vykonavatelé, totiž světící biskup Franz Neander von Petersheide a ještě jeden kanovník, jakožto „*einer geringen Persohn*“ nebudou chtít odpovědět a prosí proto olomouckého biskupa o intervenci.³⁴⁵ Jestli do Vratislavi nakonec biskupský trubač odjel s nadějí nebo ne, nevíme, ale epizoda opět dokládá další možný obsahový rozměr biskupské korespondence.

³⁴² AO 84, f. 423 (1671-04-17, Vratislav): „[...] *er supplicat gewieß alle rechtmäßige hieffbietung zuerwarthen, vnd derowegen solche seine anliegende notturffien bey alhiesigen König. Oberambt allwo mit genugsamben promotorialibus an gehörige orth vnd stelle die hilfliche handt nicht entzogen werden solle [...] auch vor den von Berg keine der gleichen vacanz bey vnserm hoff sich izeo ereigne [...]*“.

³⁴³ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 174 (1668-08-22, Kroměříž): „*Demnach vnß zu verlaßliche Nachricht einkommen, was gestalten Gottfridt Franz Jakob von Falkenberg gebürtig durch seine Mutter Ewer Ld vberlassen worden, vnndt dieselbe Ihme auch in dem Seminario verlegt vndt vnterhalten gehabt, dieweilen Er aber zu der Music vndt insonderheit zum Trompeten eib absonderlichen Lust erzeigt vndt wir Ihme gern selbige Kunsterlehrnen lassen wollte, Ehe vndt anvor aber alß wir in dißes sein anlangen verwilligen Ewer Ld. ersuchen wollen Ihme besagten Gottfridt Franz Jacob vnß zuberlassen.*“

³⁴⁴ Jiří Sehnal, „Trubači a hra na přirozenou trompetu na Moravě v 17. a 18. století“, *Časopis Moravského muzea. Vědy společenské*, č. 1–2 (1988): 177, 189. K biskupským trubačům dále bohatá Sehnalova bibliografie.

³⁴⁵ AO 175, inv. č. 593, f. 1–2 (nedat., po 1671).

Z dalších dopisů nám o ostatní komunikaci biskupů poskytuje alespoň nějaký obrázek zejména skupina Castelcornových konceptů, celkem sedm kusů z let 1664–1665. První z nich pochází ze září 1664, je také nejstarším dochovaným písemným kontaktem, stejně jako dokladem o snaze o osobní přímý kontakt, bohužel neuskutečněný. Biskup Rostock se před krátkou dobou vracel z Vídně přes Moravu do Vratislavi a měl v plánu se s Castelcornem „setkat a pohovořit.“ Biskupa Karla, který z vyznění dopisu o tomto snad spontánním záměru (alespoň dle svých slov) nevěděl, toto ne-setkání mrzelo o to více, že po něm „také ze své strany velmi toužil a měl v úmyslu biskupovi posloužit a navázat s ním blízkou známost.“³⁴⁶ Ponechme stranou poněkud škodolibou interpretaci, že se biskup snažil dovednou stylistikou zamaskovat zapomenuté blahopřání k Rostockovu dubnovému zvolení biskupem, když v dalším řádku píše, že „poté, co se rozhodl svou upřímnou gratulaci k volbě přeložit na doufanou (Rostocku) osobní přítomnost, ale tentokrát mu příležitost utekla z rukou,“ to musí nyní vynahradit a své přání připojuje alespoň zde. Následuje ujištění o tom, že neopomene nic, co by mohlo být přínosné pro upřímné „Freündt- und Nachbarschaft“,³⁴⁷ tedy nejen obvykle tematizované přátelství, ale v tomto případě také sousedství. Je nasnadě, že obě strany nejen v rétorické rovině, ale i v reálném uvažování považovaly po mnoha stránkách sousedské a sobě blízké diecéze za podstatný fakt, okolo nějž bylo záhodno pro prospěch obou stran budovat funkční a pozitivní vztahy.

Navázané vazby zřejmě záhy našly své využití při prokázání blíže neurčených služeb či vyřízení určitých záležitostí, za což biskup Karel začátkem prosince Rostockovi děkoval v reakci na jeho nedochované listy a příslušné přílohy.³⁴⁸ Vzhledem k tomu, že byl Rostock slezským hejtmanem, do korespondence proniká agenda naprosto neduchovní povahy, jak jsme již viděli ve výše popsaném Orlickově případě. Ještě staršího data právě z let 1664 a 1665 jsou Castelcornovy koncepty, v nichž například žádá Rostocka o intervenci u niských úřadů jménem Jana Křtitele z Verdenberka, jenž řešil dědické

³⁴⁶ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 171 (1664-09-01, Kroměříž): „Was massen E. Lbden bey dero jüngst von Wien durch Mahren gethanern zurukhreibß meine Person anzutreffen vnd zubesprechen gesinnet gewesen, thue ich von meinem H. Bruedern vmb so viel mehr bedewerlich vernhomben, daß eben meiner seits ich ein hohes verlangen getragen vnd nach E Ldn bedienen vnd in dero vertrewelicher Kundtschafft mich insinuiern zukönnen.“

³⁴⁷ Tamtéž: „Nachdeme ich auch wegen der auff Sie außgefallenen wahl mit meiner trewherzigen congratulation zu verhoffter persöhnlich gegenwert verschoben vnd nun aber für diesmahl mier die gelegenheit auß henden gangen, als habe hiermit dasselbe ersezen [...] und heil anwünschen wollen [...] versicherend das ich an mier nichts ermanglen lassen werde, was immer zu Forthpflanzung gueter auffrichtiger Freündt= und Nachbarschaft ersprieslich sein mag.“

³⁴⁸ AO 145, inv. č. 553, f. 195 (1664-12-04): „Was E. Lden von 21 vnd 8 Monathstag Novembris jüngsthin mier freündt. communiciren wollen habe ich sowohl auß dero hoch annehmblichen Schreiben alß bey verwahrten Einschließen wohlvernohmben für welche erzeugte willfahung wie ich mich ganz dienst. Bedanke vnd obligat zu sein erkenne.“

záležitosti své ženy, týkající se majetků právě v niském knížectví. Věci zřejmě nešly moc hladce a tak se Karel kvůli tomuto svému „dobrému příteli“ obrátil na Rostocka, jehož opět označuje jako horlivého zastánce spravedlnosti, zda by byl ochoten hraběti pomoci v uspišení a hladšímu průběhu jeho věci.³⁴⁹ Ani ne o měsíc později prosil opět, tentokrát kvůli veliteli olomoucké pevnosti Matthiasi Renzovi, jež měl nevyřešenou pohledávku u blíže nespecifikovaného hraběte Trautsmansdorfa a celá věc byla i v tomto případě řešena i u niských úřadů. Cílem listu je opět prosba, aby se vratislavský biskup pokusil intervenovat v prospěch dotyčného a uspišení jeho záležitosti ke zdárnému konci.³⁵⁰

Pomoc, respektive radu hledal biskup Karel u vratislavského kolegy i pro svou vlastní osobu. V lednu 1665 v návaznosti na jejich předchozí zmíněnou, nicméně nedochovanou listopadovou komunikaci, v níž řešili lenní záležitosti,³⁵¹ se na oplátku Castelcorn pokoušel zjistit detaily ohledně podoby a průběhu ceremoniálního aktu složení holdu a lenní přísahy císaři, což jej na jaře téhož roku čekalo.³⁵² Biskup Karel proto prosil Rostocka o informace, jak se v takových případech v minulosti postupovalo u jeho předchůdců, zda jsou k tomu dochovány nějaké zprávy či jiné dokumenty, o něž by bylo možné se opřít a které by mu Rostock zprostředkoval. Zároveň jej zajímalo, zda je akt spojen s nějakým finančním poplatkem („*taxa oder regalien*“) u české dvorské kanceláře.³⁵³

³⁴⁹ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 241 (1664-12-10): „*Mir hatt Johan Baptista freyherr von Werdenberg zuerkennen gegeben, was gestalten deroselbe bey E. Lden Neüsischen regirung Neüßischen Tribunal oder administration wegen gewisser seine Gemahlin gebohrne Winzin betreffender Erbschafft die behörige rechtliche notturfft anzubringen. Nun obwohlen E. Lden zu dero lieben Justitz tragender, sonderbahren Eyffer mier vorhin bekant damit ich iedoch Ihme freyherrn von Wertenberg alß sonst meiner gueten freünd diefalls nicht außhenden gehe danenhero ersuche E. Ld fr. dienst. ob deroselben beliebig ware bey ernanten dero Neüsischen regirungs Instanz die verführung zu thuen, das dieselbe Ihme schleinigere befürder vnd außrichtung widerfahlen.*“

³⁵⁰ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 8 (1665-01-09, Kroměříž): „[...] Obrister vnd Commendant zu Olmiz herr Matthiaß freyherr von Renz zu vernehmben gegeben, was gestalten Er gewisse Schuldt bey dem herrn Graffen von Trautmansdorff zu suchen, solche praetension Sach auch bey E. Ld. Neüsischen regirung anhängig gemacht habe, mit dem gesinnen weilen erwehnte rechtsfertigung bereith zu der execution gedingen, geh für ihme bey E. Ld. Mein vorworth dahin einwenden wolte, auff daß ihme hierin falls schleiniger außrichtung widerfahren möchte, [...] also ersuche E. Ld. Fr. dienst. ob deroselben beliebig ware bey dero Neüsischen tribunal die sach dahin zu committiern, damitt besagter commendant der verlengenden billichen beförderung geniessen vnd dieser meiner recommendation sich erfrewen möge.“

³⁵¹ Koncept AO 145, inv. č. 554, 13 (1665-01-21): „*was dieselbe mir eine wilfährige Vertröstung wegen fernerer communicirung, was sich wegen dero Lehenspflicht hierfir thun mechte der bewußten Comagial Schrifftten vnd documenten, ein recht abgewichenen Monath. Novembris ertheilt haben [...]*“

³⁵² Samotný akt proběhl 15. dubna 1665, popis celého pobytu a průběhu aktu je součástí podrobného rukopisu ke všem ceremoniálním aktům, spojeným s nástupem do funkce (AO, sign. C19, inv. č. 24, f. 105), který cituje Ondřej Jakubec a Radmila Prchal Pavličková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v kontextu. Salcburská předejra a olomoucké finále“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 22.

³⁵³ Tamtéž: „[...] *auch wegen der bey meinem Hochstiftt praetendirenden Huldigung oder Lehenspflicht an dero Kayser vnd König. Richtigkheit zupflegen, also wurde ich sehr obligirt wan E Ld. Die dergliche dies falls bey dero anvertrauten Hochstiftt in dergleichen fallen vorgangene actus vnd derentwegen verhandene*

Dopis nám naznačuje jakousi organizační nejistotu nebo spíše absenci podkladů, jež by dokumentovaly dřívější praxi a o něž by se mohl olomoucký biskup při přípravě na tento významný moment opřít. Je logické, že se v tom případě obracel na biskupy z okolních diecézí, kteří byli v obdobném postavení vůči císaři jako on sám. Roli zde hrálo zřejmě více faktorů – biskup Karel byl přeci jen v moravském prostředí a zdejším právním a zvyklostním rámci nováčkem. Dosavadní nejdelší období svého života a kariéry strávil v salcburském prostředí, kde byl arcibiskup svrchovaným pánem a tato zkušenost s tím, jak vypadá reálná pozice knížete-biskupa, se nejspíše promítla i do jeho pojetí a prezentace svého episkopátu, včetně důrazu na knížecí titul olomouckých biskupů,³⁵⁴ demonstrovány různými způsoby, mimo jiné touto holdovací cestou.

Navíc minulá desetiletí znamenala v olomouckém prostředí poněkud nestandardní situaci, kde byl biskupem krátkou dobu mladičkový rakouský arcivévoda a před ním arcivévoda Leopold Vilém, za nějž diecézi spravovala řada administrátorů. Biskup Karel, ač paradoxně sám neměl zřejmě příliš mnoho informací, o něž by se mohl opřít, nakonec formou svého lenního slibu a příslušného ceremoniálního pojetí nastavil jakýsi nový standard či precedens, podle nějž byly přibližně po další století pojímány sliby jeho nástupců, kteří byli povinni toto tzv. homagium panovníkovi jakožto českému králi složit buď osobně či prostřednictvím zástupce.³⁵⁵

I poslední koncept, který zde zmíníme, se vztahuje k jedné ze součástí identity olomouckého biskupa jakožto vládce a jeho specifického postavení, které se kromě lenního systému a titulu knížete projevovalo také privilegiem ražby vlastních mincí.³⁵⁶ Biskup Karel velice záhy již v roce 1664 započal s ražbou vlastních mincí a hned v počátečních letech se mu podařilo obnovit biskupskou mincovnu v Kroměříži a postupně spustit poměrně značnou produkci oběživa.³⁵⁷ V námi sledované době poloviny 60. let se kvalitní ražby olomouckého biskupa setkávaly s kritikou a následnými nařízeními centrálních

nachrichtliche documenta sofern ich etwas mehrers über die mier vorhero frewlich communicirte schriften sich die zeithero erreignet, inwederheit aber ob vnd was bey so beschehenen pflichtleistungen an taxa oder regalien bey der König. Bohmischen Cantzley begehrt oder auffgewendet werden mier zu kommen zulassen beliebig ware.“ Po složení slibu se skutečně platil určitý poplatek české dvorské kanceláři, a to za správu temporálií, jeho výše se v průběhu let měnila, srov. Rudolf Zuber, *Osudy moravské církve v 18. století. I. 1695-1777* (Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987), 17.

³⁵⁴ Jakubec a Prchal Pavličková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále“, 22.

³⁵⁵ K homagiu olomouckých biskupů a jeho průběhu v případě biskupa Karla podrobněji Zuber, *Osudy moravské církve v 18. století. I. 1695-1777*, 16–17.

³⁵⁶ Miroslav Myšák a Jan Videman, „Mincovníctví Karla z Lichtensteinu-Castelcorna“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 125.

³⁵⁷ Myšák a Videman, 127–32.

úřadů.³⁵⁸ Výhrady však měl zřejmě i vratislavský biskup, jenž také disponoval právem vlastní ražby, respektive jeho okolí, jež je v dopise primárně zmíněno, ale čtenář se poněkud nemůže ubránit dojmu, že Castelcornova argumentace je tak trochu cílena i na Rostocka samotného. Ve zmíněném nedatovaném konceptu Castelcorn uvádí, že se mu prostřednictvím olomouckého a vratislavského kanovníka Johanna Franze von Poppen (1622–1689)³⁵⁹ donesla informace, kterou Rostock sdělil jak jemu, tak biskupovi, totiž že „*se prý vyskytly nějaké stížnosti proti jeho raženým grošům.*“³⁶⁰ V tomto ohledu tak chtěl Castelcorn jednoznačně ujistit, že jeho mince jsou raženy podle platných císařských nařízení a mají stejnou kvalitu.³⁶¹ Zároveň by chtěl Rostocka požádat, aby mu byl nápomocen a pokud se opět objeví stížnosti, zasáhl a vyvrátil je pomocí právě sdělených informací „*a zavčasu tak zatrhł všechny nepatřičné a nepodložené pochyby,*“ které podle Castelcornova vlastnoručního přípisu „*se u duhovenstva tak často podněcují.*“³⁶²

Ze záležitostí, týkajících se duhovenstva a jeho povinností, zde zachytíme pouze jeden Castelcornův koncept z ledna 1667.³⁶³ Poměrně obsáhlý text, psaný písařskou rukou a doplněný řadou biskupových vlastnoručních úprav, se týká problematiky zdanění duhovenstva. Olomoucký biskup zde žádá o spolupráci s Rostockem tak, aby ideálně dosáhli zachování dosavadního stavu a příslušných imunit. Jednalo se zde jmenovitě o situaci v opavském a krnovském knížectví, kde se biskup obával dvojího zdanění duhovenstva a apeloval na vratislavského biskupa, aby „*ze svého vysokého místa trval na tom, aby byla zmíněnému kléru zachována jeho imunita a prastará právní zvyklost*“.³⁶⁴

³⁵⁸ Týkalo se stříbrných drobnějších mincí, v souvislosti s císařovými reformními snahami v oblasti mincovnictví, v případě moravských biskupských ražeb zejména patnáctikrejcaru a šestikrejcaru (dvojgroše), jež byly posléze pozastaveny, razily se též třikrejcaru (groše), srov. Myšák a Videman, zejména 128, 131.

³⁵⁹ Poppen získal olomoucký kanonikát v roce 1659, vratislavský v roce 1663. V roce 1673, kdy se stal i kroměřížským kanovníkem, byl zvolen děkan olomoucké kapituly, srov. Metoděj Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944* (Olomouc, 1945), 138.

³⁶⁰ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 238 (1665?): „*Durch Vnsern Canonicus Johann Frantz von Poppen haben wir vernohmen was gestalten Ewer Ld. meiner nicht allein sich wohlmeinendt erinnert sondern auch gegen Ihme erwohnet haben, waß massen wid[er] meine Gemüntzte Groschen einige beschwerde vorkommen sollen.*“

³⁶¹ Tamtéž: „*Alß von dieselbige Ich wohl versichern daß meine Groschen den Kay. Außsatz nach so wohl in schrott alß korn jedes mahls gemüntzet werden.*“

³⁶² Tamtéž: „*Dieweilen aber in der gleichen schietmüntz gleichsamb vnmöglich fallet, daß ein stukh nicht schwerer oder geringer alß das anderer theil seye, vndt daher die Prob der Minz nach vndt zwar nicht mit außgesuchten Groschen zumachen ist, alß habe Ewer Ld. dienst. zu ersuchen wollen da etwa hirunder einiger discours fallet, die erzehlte bewandnuß vndt nachricht vnbeschwerdt zuerstaten, vndt alle Vnzeitige vndt vnfundirte Scrupel (+ so man oft gern in der Geistligkeit movirt) zeitlichen abzuschneiden.*“

³⁶³ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 29–30 (1667-01-31, Brno).

³⁶⁴ Tamtéž: „*Welchem nach dan E Ld wir fr dienst ersuchen sie belieben dero hohen Orths darab zu sein, damit oft bemelter Clerus bey seiner Immunitet vnd uralter observantz erhalten, vnß auch in derwohlen hergebrachten bettmessigkeit kein Nachtheil zuegefüget werde.*“

Jednalo se totiž o knížectví, která územně patřila ke Slezsku, ale co se týče duchovní správy, byla součástí olomoucké diecéze.³⁶⁵

Této otázce se věnuje také jediný latinsky psaný oficiální Rostockův list z března téhož roku 1667, jenž je v podstatě reakcí na předchozí Castelcornův dopis. Nápadné je přitom užití latiny, v kontextu jejich komunikace jde o jediný případ. Užití tohoto jazyka jako by podtrhovalo charakter listu jakožto oficiální formulace Rostockova stanoviska k dané problematice, určeného nejen jeho přímému adresátovi, ale také všem zainteresovaným v této situaci. Nemáme to sice nijak doloženo, ale bylo by v takovém případě možné, že znění dopisu vzhledem k jeho společenské aktuálnosti mohlo být dále šířeno v opisech, podobně jako máme v korpusu biskupské korespondence dochovány opisy dokumentů třetích stran.³⁶⁶ Vratislavský biskup v textu uvádí, že chápe jeho „*chvályhodný zápal při obraně církevních imunit*“ a že „*stížnosti duchovních čte a poslouchá s největší bolestí svého srdce*.“³⁶⁷ Kromě jeho ujištění, které jim poskytl, totiž že bude dbáno na to, aby odvody nebyly „*contra sacrorum Canonum Decreta*“ a že není třeba se bát, jedním dechem dodává, že se nicméně nelze protivit nařízením císaře.³⁶⁸ Varuje také před tím, že by se kněží neměli zapojovat do odporu vůči těmto daním z důvodů, které biskup Karel sám jistě zná. Relevantní argumenty se snažil předávat dál, ale zdůrazňuje, že zejména „*v těchto turbulentních časech*“ není dobré, aby se duchovenstvo svými kroky a odporem posléze vystavilo riziku „*nenávisti lidu*“³⁶⁹ – to je možná míněno i v kontextu rekatolizačních snah a budování dobrého obrazu katolických

³⁶⁵ Srov. mapka Tomáš Parma, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a správa moravské církve v závěru 17. století“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 85.

³⁶⁶ Např. zvací či svolávací dopis varmijského biskupa Jana Wyzdzy, svolávající šlechtu v Prusku na „předsněm“ před hlavním sněmem, patrně tzv. *sejmik przedsejmowy*, AO 93, f. 399, 416 (1675-12-17, Lidzbark Warmiński): „*Litterae Rev[erendissimi] E[pis]copi Varmiensis pro convocanda Nobilitate ad Conventus Ante Comitiales in Prussia*.“

³⁶⁷ AO 73, f. 178 (1667-03-22, Vratislav): „*Dum nimirum laudabilem Illustrissimae Dilectionis Vestrae Zelum in propugnanda immunitate Ecclesiastica ex iisdem abundem intellexi. Fateor equidem me eius modi lamenta clericorum cum intimo cordis dolore legere et audire*.“

³⁶⁸ Tamtéž: „*Vnde etiam a me mandatum ullum, quo ipsor ad praedictas praestationes illicitas contra sacrorum Canonum Decreta adigenem non habent quod vereantur, nihilo minus tamen quia et supremi huius Provinciae Praefecti vicem sustine, ac propterea intentionem Caesaream hac in parte si non secundare, saltem non impedire teneor*.“

³⁶⁹ Tamtéž: „*Vnde cognoscet haud dubiem Illustrissima Dilectio Vestra causas ex quibus Clero in contradictione contra tales exactiones expressem assistere prohibear. Veruntamen etiam his non obstantibus, ut et muneri meo pastorali me satisfacere conatum fuisse quibus perspiciat, lamenta memorata, et argumenta, quibus Clerus contra insolitas exactiones legitimum utitur, Sacrae Caesar. Maiestati quam proximem remonstrabo. Quamvis si res ipsa in se consideretur, querelae hae omnes non in tantum, uti primam facie inducuntur, aestimandae sint, imo potius verendum, ne turbulentis hisce temporibus Clerus, dum vel tantillum quidem ad communes necessitates contribuere renuit, in vatianum odium plebis sine hoc Haereticae et extremum detrimentum delabatur*.“

duchovních, což bylo nepochybně klíčové zvláště v těchto regionech, kde byla historicky dominantně zastoupena reformovaná vyznání.

To byl ostatně úkol obou duchovních pastýřů, jejichž korespondence obsahuje řadu zajímavých momentů, představených v této kapitole. Posledním dokumentem k Rostockovi, jenž už nebyl adresován přímo jemu, je Castelcornův latinský koncept, adresovaný patrně vratislavské kapitule jako kondolence k biskupově úmrtí v roce 1671.³⁷⁰ Jeho nástupcem byl představitel tradičněji zastoupené sociální vrstvy, totiž aristokrat Friedrich von Hessen-Darmstadt.

Friedrich von Hessen-Darmstadt (1616–1682)

Další vratislavský biskup pocházel z významného protestantského panovnického rodu hesenských landkrabat. V mladém věku však v roce 1637 však během pobytu v Římě konvertoval (k velké nevoli své rodiny a potěšení katolického tábora)³⁷¹ ke katolické víře a postupně dosáhl zářné církevní kariéry. Dosáhl vysoké pozice ve vedení maltéžského řádu, kde působil na Maltě a vyznamenal se jako velitel v bojích s Turky. Díky svým výborným kontaktům v Římě na nejvyšších místech církevní hierarchie a přízni papeže byl již v roce 1652 kreován kardinálem. Drobný detail, totiž přijetí kněžského svěcení si Hessen nechal na později – vysvěcen byl teprve v roce 1672, kdy už byl zvolen vratislavským biskupem.³⁷²

Do té doby však dlouhá léta strávil v Římě, odkud jsou datovány i jeho nejstarší dopisy s Castelcornem, kde díky podpoře papeže sbíral různá středoevropská církevní obročí, přičemž poměrně nákladný životní styl, jež vedl, jej postupně dostával do problematických situací,³⁷³ k nimž se připojuje ještě velice kontroverzní kauza jeho jezuitského zpovědníka Theodericha Becka, jenž se dopouštěl sexuálního zneužívání na mladých chovancích řádových institucí, o čemž kardinál s největší pravděpodobností

³⁷⁰ Koncept AO 149, f. 9 (1671-06).

³⁷¹ Ulrich Köchli, „Trophäe im Glaubenskampf? Der Konvertit und Kardinal Friedrich Landgraf von Hessen-Darmstadt (1616–1682)“, in *Die Jagd nach dem roten Hut. Kardinalskarrieren im barocken Rom*, ed. Arne Karsten (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004), 190–192.

³⁷² Volba proběhla 3. září 1671, blíže Paul Buchmann, *Friedrich, Landgraf von Hessen-Darmstadt, Malteserritter, Kardinal und Bischof von Breslau* (Breslau: G. P. Aderholz, 1883), 26–31. Ulrich Köchli konstatuje, že ke zvolení pomohla i velice štědrá finanční dotace kapitule a jejím členům, Ulrich Köchli, „Trophäe im Glaubenskampf? Der Konvertit und Kardinal Friedrich Landgraf von Hessen-Darmstadt (1616–1682)“, 201.

³⁷³ Např. celní skandál z počátku 70. let, Ulrich Köchli, „Trophäe im Glaubenskampf? Der Konvertit und Kardinal Friedrich Landgraf von Hessen-Darmstadt (1616–1682)“, 198–202.

rovněž věděl a přesto nad ním stále držel ochrannou ruku.³⁷⁴ V Římě Hessen pobýval i dlouhou dobu po svém zvolení roku 1671, do Vratislavi, kde po svém předchůci pokračoval v konsolidaci diecéze, se přesunul až v roce 1676,³⁷⁵ přičemž i tento přesun do střední Evropy se v korespondenci odráží.03.09.24 22:57:00

V dochované korespondenci převažují přijaté dopisy nad koncepty. Menší část listů pochází ještě z doby před jeho volbou vratislavským biskupem, polovina pak z jeho pobytu v Římě, kde strávil od poloviny šedesátých let následující dekádu. Pro tyto listy nemáme dochovány jejich protějšky ze strany biskupa Karla. Příznačná je volba různého jazyka Hessenem jakožto odesílatele, a to na základě místa, odkud byl list odeslán. Dopisy z Říma jsou tak psány italsky a teprve až po příjezdu do střední Evropy jsou vedeny v němčině. Výjimku tvoří list italsky psaný dopis, v němž oznamoval svůj příjezd do slezské Nisy, města patřícího vratislavským biskupům.³⁷⁶

Co se týče italských listů, máme zde doloženo několik vánočních a novoročních přání, jež jsou většinou odpovědí na prve zasláná Castelcornova blahopřání. To odpovídá obvyklé zjištěné praxi, konstatované v kapitole o blahopřáních, totiž že biskup psával kardinálům zpravidla jako první. Tyto listy tak pochází v některých případech ještě z konce prosince, případně z první třetiny ledna.³⁷⁷ Výjimku tvoří rok 1675, kdy již 5. prosince Hessen odeslal své přání a poté 28. prosince přání ještě jednou opětoval v rámci poděkování biskupu Karlovi za jeho doručenou gratulaci.³⁷⁸ Mimo to zde nalezneme jedno doporučení pro mladého novokněze ze Slezska, který právě v Římě dokončil svá studia a rád by se navrátil do vlasti a získal stálé místo, ať už pozici faráře či skrze jiné církevní beneficium.³⁷⁹

V roce 1672 byl kardinál Hessen, jenž teprve téhož roku přijal kněžské svěcení, zvolen vratislavským biskupem. Protože však až do roku 1676 setrval v Římě,

³⁷⁴ Podrobně Ulrich L. Lehner, *Inszenierte Keuschheit - Sexualdelikte in der Gesellschaft Jesu im 17. und 18. Jahrhundert*, Frühe Neuzeit 254 (Berlin/Boston: De Gruyter, 2024), 123–34.

³⁷⁵ K Hessenově životu a episkopátu blíže již citovaný Ulrich Köchli, „Trophäe im Glaubenskampf? Der Konvertit und Kardinal Friedrich Landgraf von Hessen-Darmstadt (1616–1682)“, in *Die Jagd nach dem roten Hut. Kardinalskarrieren im barocken Rom*, ed. Arne Karsten (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004). Paul Buchmann, *Friedrich, Landgraf von Hessen-Darmstadt, Malteserritter, Kardinal und Bischof von Breslau* (Breslau: G. P. Aderholz, 1883). Wolf-Dieter Barz, „Landgraf Friedrich von Hessen und La Goletta : Eine markante Persönlichkeit und ein markanter Ort in der Geschichte des Malteser-Ordens“, *Zeitschrift des Vereins für Hessische Geschichte und Landeskunde* 93 (1988): 73–94.

³⁷⁶ AO 95, f. 35–37 (1676-09-15).

³⁷⁷ Hessen AO 83, f. 98 (1670-01-10, Řím), AO 85, f. 455 (1671-12-26, Řím), AO 89, f. 407 (1673-12-27, Řím).

³⁷⁸ AO 93, f. 334 (1675-12-05, Řím), f. 539 (1675-12-28, Řím).

³⁷⁹ Opět se jedná o dopis, který kněz dle znění textu osobně biskupovi doručil, AO 81, f. 146 (1670-06-10, Řím): „*Matteo Aloysio Tome Sacerdote Silesio, quale havendo terminato il corso de suoi studii in questa Citta, che possono renderlo habile ad esser impiegato in Patria per cure d'Anime o ia altro beneficio ecclesiastico, havendo deciderato di portar seco la mia raccomandazione.*“

zastupoval jej jako administrátor nejprve Johann Heinrich Heymann von Rosenthal, shodou okolností též olomoucký kanovník,³⁸⁰ po výhradách k jeho působení přešla funkce v roce 1673 na vratislavského světícího biskupa Franze Neandera von Petersheide.³⁸¹

Koncem léta 1676 se Hessen přesouval z Říma do Vratislavi, aby se ujal správy své diecéze. Z té doby je dochován jeho list, datovaný z Mikulova z 2. září.³⁸² Hessen v něm děkuje Karlovi za nedochovaný doručený dopis z předchozího dne z Vyškova, jež mu osobně doručil jeho synovec František Karel z Lichtensteinu-Castelcornu. Kardinál v něm odkazuje na rozhovor, proběhlý při jejich osobním setkání s tím, že synovec nepochybně o všem řečeném svému strýci preferuje.³⁸³ Je evidentní, že olomoucký biskup vzhledem k provedené logistice dobře věděl o itineráři vratislavského biskupa, jeho průjezdu Moravou a byl schopen zkoordinovat předání listu tak, aby jej osobně stihl doručit jeho synovec, pobývající často v Brně. Můžeme zatím pouze spekulovat o tom, zda součástí dopisu nebo Castelcornových plánů nebylo i pozvání vratislavského kolegy na návštěvu ve Vyškově, kde od 16. srpna minimálně do 2. září pobýval.³⁸⁴ Vyškov byl důležitou zastávkou při cestě Moravou z jihu na sever a v kontextu námi sledovaného případu i jedním z možných průjezdních míst na trase do Vratislavi, respektive nejprve do slezské Nisy.³⁸⁵ V rámci biskupské rezidenční sítě navíc plnil (kromě výhodné polohy pro samotného biskupa v rámci jeho častých přesunů mezi sídly) tuto roli vhodné zastávky pro projíždějící návštěvy, jejich ubytování či alespoň prohlídku čerstvě přestavěné rezidence a přiléhající zahrady.³⁸⁶

³⁸⁰ Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 142, Konrad Blažek a Heinrich Kadich, *Der Mährische Adel* (Nürnberg: Bauer & Raspe, 1899), 289.

³⁸¹ Joseph Jungnitz, *Die Breslauer Weihbischöfe* (Breslau: Verlag von Franz Goerlich, 1914), 169–170.

³⁸² AO 95, f. 11–13 (1676-09-02, Mikulov).

³⁸³ Tamtéž: „*Wir haben Ew Ld schreiben vnderm gestrigen dato auß dero Statt Wischau durch ruckpringern dis dero Vettern, herrn Frantz Carln Grafen zu Lichtenstein zurecht erhalten, vnd daraus sowohl, alß auch hernach durch erstermelten dero herrn Veters mündtlich gethanes vor vnd anpringen, mehrers vernohmen, aus was für einer wohlmainungen, Ew Ld ahn vns, Ihme herren Grafen abschicken wollen. Wann nun vns dieselbe hier durch sonders obligiret haben, wie auch Ihro darumben den schuldigen danck zusagebn haben, Also thuen wir solchen Ew Ld hiemit gebührend erstatten. Vnd wessen vns hinwider mit mehrerem mindtlich außelassen solches wirt wohlged. dero herr Vetter zu hinterpringen wissen, darauf wir vns gantzlich beziehen.*“

³⁸⁴ Vymezeno přibližně doloženou korespondencí, odtud datovanou, srov. Radmila Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001), 94.

³⁸⁵ K silniční síti v rámci Moravy v té době Christian d’Elvert, *Geschichte der Verkehrs-Anstalten in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien* (Brünn: Gedruckt bei Rudolph Rohrer’s Erben, 1855), 10–12.

³⁸⁶ V roce 1670 hostil Vyškov patrně svou nejvýznamnější návštěvu, císařovnu vdovu cestující s dcerami do Polska za účelem sňatku s polským králem, podrobně Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695*, 94–102. K této cestě dále Radmila Pavlíčková, „Polská cesta roku 1670. Město Olomouc a biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcornu jako hostitelé císařského dvora“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica. Sborník prací historických* 29 (2000).

Odtud se Hessen ozval opět, a to přibližně o dva týdny později, poněkud překvapivě italsky. V listu oznamuje svůj včerejší opožděný příjezd, způsobený zdravotní indispozicí během cesty.³⁸⁷ Zároveň v úvodu značně nekonkrétně, ale o to intenzivněji Castelcornovi děkuje za prokázaná dobrodiní – „*na každém místě i čase si musí připomínat milosti, jež se mnou vaše nejjasnější Signoria tak velkoryse sdílela a touží mít příležitosti vám je svými službami vynahradit*“. Může se opět jednat pouze floskule, ale teoreticky nelze vyloučit ani možné předchozí setkání či návštěvu. Tak či tak, Castelcorn o čtyři dny později reagoval vlastnoručně psaným německým konceptem s poděkováním za informaci a přáním brzkého zotavení s poznámkou, že lituje, že svou povinnost nemohl prokázat ještě lépe, přičemž doufá, že k tomu bude mít častější příležitost.³⁸⁸

Teprve o měsíc později následoval další list, tentokrát informující o tom, že Hessen šťastně dorazil do Vratislavi, kde se ujmul úřadu slezského zemského hejtmana, funkce, která, jak již bylo řečeno výše, tradičně náležela tamějším biskupům. V rámci listu pak propojil svůj nový status s aktualizovanou nabídkou být Castelcornovi vždy k dispozici svou úslužností – „*moci prokázat svou připravenost ke službě v těchto zemích*.“³⁸⁹ Dochována je i gratulační, formálně koncipovaná odpověď biskupa Karla.³⁹⁰

Do společné korespondence pronikla i témata, týkajících se biskupových rodinných příslušníků a jejich finančních záležitostí. Na jaře následujícího roku biskup Karel podle všeho kontaktoval Hessena, jak dosvědčuje jeho odpověď na nedochovaný list, nejen aby mu popřál k Velikonocům, ale též kvůli svému synovci Kryštofu Filipovi a žerotínským, respektive promnitzovským dluhopisům.³⁹¹ K vyřešení svých záležitostí potřeboval

³⁸⁷ AO 95, f. 35 (1676-09-15, Nisa): „[...] mio arrivo a questa Citta solita residenza del mio Vescovato, succeduto solamente hieri per lo ritardo, in cui m'ha posto l'indispositione sopraggiuntami nel viaggio [...]“.

³⁸⁸ Koncept AO 152, inv. č. 565, f. 146 (1676-09-19, Kroměříž): „[...] als wünschen wir auß threuen herzen, das derselbe ein erholter gutter Leibs Constitution in allen firtz. Hohen Wolstandt zubringen mögen [...] Im ibrigen bethauern wir nicht wenig, das unsere schuldigkeit wir nit besser erzigen mögen, verhoffen aber noch öfter die Gelegenheit zu erlegen [...]“.

³⁸⁹ AO 95, f. 167 – 168 (1676-10-23, Vratislav): „Das wir zu Breslau glücklich angelangt seind, vndt die installation vns allergnädigst anvertrauten Königl. Obristen Hauptmannschafft dieses Hertzoglichen Ober vnd Nieder Schlesien allbereit voll bracht worden, davor haben Ew. Ld. aus gutten mit deroselben hergebrachten Vertrauen hiemit wohl meintlich parte geben wollen [...] Ew. Ld. in hiesigen Landen einige angenehme dienstgefälligkeit erweisen zu können.“

³⁹⁰ AO 152, inv. č. 565, f. 186 (1676-10-28, Kroměříž).

³⁹¹ AO 96, f. 348 (1677-04-27, Vratislav): „Daß gegen vns Ewer Ld. sich so güttig erzeigen vndt zu dehnen bereits glücklich hingebachter hochheyligen Osterferien, so trewmeinent congratuliren wollen, dafür erstatten wier deroselben, allen hohen danck [...] Was dann das ienige Betrifft, so vns Ewer Ld. wegen dero Vetteren herrn Christoph Philipp graven von Lichtenstein, razione aufsuchung zweyer von Weylandt Balthasar von Zerotin, dem König. Fiscal in diesem Hertzogthumb Schlesien seel, damit von Venediger, vor iahren cedirten Promnitzischen schuldtbriefe, vndt verhandener acten, nachdrucklich recommendiren wollen, darumben werden wir vnß so viel immer möglich, bestens annehmber, vmb Ewer Ld. dardurch zu bezeigen wie hoch wier dehero recommendatitias aestimiren [...]“.

Spřízněné rody Žerotínů a slezských Promnitzů mezi sebou měli během první poloviny 17. století majetkové spory a finanční pohledávky, v těchto

Kryštof Filip dokumenty, jimiž disponovala slezská kancelář. Biskup Karel proto znovu koncem dubna 1679 požádal kardinála Hessena, a to z jeho titulu nejvyššího zemského hejtmana Slezska o vyhotovení kopií těchto originálů od České dvorské kanceláře z roku 1646, respektive o uspíšení těchto opisů.³⁹² O necelé tři týdny později mu vratislavský biskup potvrdil, že se celé záležitosti věnoval, požadované dokumenty již nechal vyhledat a předat k opsání, přičemž v nejbližší době budou odeslány.³⁹³ Uvedená komunikace opět dokládá přítomnost nejen duchovní, ale též světské mocenské složky identity knížat-biskupů v jejich vzájemném vztahu, tentokrát s využitím v administrativní záležitosti blízkého příbuzného.

Co se týče obecné, ale v principu o to obvyklejší kategorie vánočních a novoročních přání, pro období Hessenova působení ve Vratislavi pracujeme s nejvyšší pravděpodobností opět pouze s torzem, kdy máme dochován jeden Castelcornův koncept k Vánocům 1677, určený v téže podobě třem adresátům (kromě Hessena salcburskému a trevírskému arcibiskupovi, jenž je v záhlaví konceptu označen pouze jako kurfiřt) a vzhledem k soudobé situaci obsahuje apel na ukončení války, mír a sjednocení křesťanských potentátů.³⁹⁴

V korespondenci s vratislavským biskupem Hessenem nalezneme i některé vlastnoruční Castelcornovy koncepty. Kromě jednoho již zmíněného může být dalším příkladem paleograficky náročný list z června 1677. Zde narážíme, obdobně jako v případě předchozího biskupa Rostocka, na personální provázanost olomoucké a vratislavské

vleklých záležitostech figurovaly, jak píše Pavel Lasztovicza, i další šlechtické rody, včetně Lichtenstein-Castelcornů. Pokud se jedná o tuto souvislost, je patrné, že důsledky těchto problémů byly řešeny ještě koncem 70. let. Podrobněji Pavel Lasztovicza, „Po vykročení duše mé, tělo mé poručím zemi“ Žerotínové a jejich věci poslední v letech 1650–1750" (Magisterská diplomová práce, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie, 2023), 25., k citovanému Baltazarovi a jeho bratrovi Bernardovi ze Žerotína na mnoha místech práce tentýž.

³⁹² Koncept AO 96, f. 350 (1679-04-29, Kroměříž): „[...] *Vetter Christoph Philipp Graff zu Lichtenstein zuvernehmen geben, alß wan unlangst dessen Promnitzischen angelegenheit, ein Kay. allergnedigstes rescript an daß König. Ober Amt in Schlesien wegen Verfertigung vnt transmittirung deß dißfahls von dorten auß im A[nno] 1646 an die König. Böhmische hoff Canzeley erstatten Berichts abgelesen sein sollte. Vns ~~nicht~~ danenhero ersuchendt, bey Ewer Eminenz vnd Ld. einiges Vorworth für Ihme einzulegen, auf das von den besagten Königl. Ober Amt die verfertigung sollichen Berichts vmb sovil schleiniger erfolgen möge.*“

³⁹³ AO 102, f. 227–228 (1679-05-19, Vratislav): „[...] *wegen schleüniger Vmbfertigung vndt Beförderung nacher der löbl. König. Böhmischen Hoff Cantzley eines von hieraus noch Anno 1646 erganenen seine bey Ihro Kayser vndt König. Maytt. Vnserm allergnädigsten herren suchende Schuldt praetension concernirenden Oberambt. Berichts [...] wir nun auf Ewer Ld sothanne intervention zu Maturirung des Wercks besondere Reflexion gemacht, also haben wir deroselben in freuntlicher andtwordt nicht verhalten wollen, daß erwehnter bericht sambt allen zu gehörigen Acten bey der König. Oberambts Cantzley, bereiths aufgesuchet, vndt zum Abschreiben unter handen sey, auch mit dem negsten nacher Wohlged. König. Böhmischen Hoff Cantzley vberschücket werden solle.*“

³⁹⁴ Koncept AO 152, inv. č. 566, f. 158 (1677-12-04, Kroměříž): „*auch die biß dato in dem Hey. Römischen Reich schwebende Kriegs gefahrligkheit vndt höchst betrangten zustand mitdem Erwinschten friden vndt Vereinigung der Christlichen Potentaten [...]*“.

kapituly. Biskupa Karla totiž tíží situace dvou kanovníků, bratrů Ferdinanda Leopolda (1647–1702)³⁹⁵ a Alexandra von Schleswig-Holstein (1651–1727)³⁹⁶ a rád by s kardinálem probral, „*co se přihodilo ve vrtislavské kapitule.*“ Problémem totiž byl údajný nízký, respektive neobdržený příjem z vrtislavského kanonikátu a zřejmě také problémy s plněním rezidenční povinnosti. Jak Castelcorn píše, někteří kapituláři museli opakovaně v průběhu roku fungovat „*ohne mitgelt*“, tedy bez svého příjmu.³⁹⁷ Věc se týkala i obou vévodů, což je dle vyznění Castelcornova listu vzhledem k jejich stavu nepřijatelné. Kvůli nedostatku času si „*nemohou užít svého kanonikátu*“, přičemž jak dále píše, v Říši není nic neobvyklého na tom, že se kanovníci během jednoho roku vyskytují u dvou kapitul.

Biskup Karel tak využívá argumentace a odkazování se na širší praxi v kapitulách říšského prostoru. Kromě toho dále uvádí, že jak je obecně známo, nejsou na tom v otázce příjmů vrtislavští kapituláři dobře.³⁹⁸ Na kardinála biskupa Hessena se proto obrací s prosbou, aby zasáhl a požádal kapitolu o nápravu tohoto stavu, totiž aby příjmy dostávali ve stanovených lhůtách a nedocházelo k tomu, že o ně přijdou.³⁹⁹ Uvedený list je tak příkladem specifického využívání autority a pozice biskupa, kdy se korespondence s vrtislavským protějškem stává prostředkem intervence za práva či zájmy členů podřízených kapitul, a to v případě, kdy členem vrtislavské kapituly byl i olomoucký biskup sám. Jeho apel však míří na kardinála biskupa Hessena, aby se z pozice své autority u kapituly pokusil zajistit splnění přednesených požadavků.

Biskup Karel ovšem neintervenoval pouze za stávající členy obou kapitul, ale evidentně se snažil přispívat svou přímluvou ke zvýšení kariérních možností svých olomouckých kanovníků v cizích institucích. Svědčí o tom komunikace z jara 1679. Castelcorn ve svém konceptu s řadou vlastnoručních úprav píše, že se dozvěděl o skonu

³⁹⁵ Olomouckým kanovníkem od roku 1665, sídelním od 1673, v roce 1677 se stal děkanem vrtislavské kapituly, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 141.

³⁹⁶ Olomouckým kanovníkem od roku 1669, sídelním se stal téhož dne jako jeho bratr, tj. 9. června 1673. Kvůli časté absenci na čas o tento status přišel a získal jej zpět v polovině 80. let. Byl též vrtislavským kanovníkem, od roku 1694 tammím arcijáhnem, Zemek, 143.

³⁹⁷ Koncept AO 152, inv. č 566, f. 94 (1677-06-24): „*was gestalten bey dero hochstift Breslau herkommen ist, das selbige Capitularen zu verschidenen mahlen des Jahrs in allem [...] ohne mitgelt ausbleiben kinen.*“

³⁹⁸ Tamtéž: „[...] *beeden Gebrüdern H Herr Leopold Ferdinand vnd Alexander Herzog en von Hollstein Ld Ld wegen disen so kurzen Zeit, vnd das man sich solliche nach gutt befinden nit gebrauchen kan, die hiesige Canonicaten nit genies mögen, den doch in dem Reich nichts neues ist, den man bey zweyen stiftern in einem Jahr defeniren kan, anbey aber bekandt ist, das die breslause Capitularen einkunfft in schlechter austragen, vnd obbemelte Herzogen Lden Lden mit geringen, ihren stand ganz [nečitelné] versehen sein.*“

³⁹⁹ Tamtéž: „[...] *Lden Lden einen bewegliches ansuchen dieselbe geruhen aus getragenen fürstl. [...] bei dem Thum Capitl die Sache dahin zu dirigeren damit beiden Herzogen Lden Lden zu denen [...], und das sich dieser [...] nacheinander in zweyen fristen des Jahres ohne Entgehung diser selbigen Einkunften gebrauchen möge, von dero Thumb Capitl zu verwilliget werden.*“

vratislavského kanovníka a rád by doporučil na uvolněné místa olomouckého kanovníka Parida Julia von Salm.⁴⁰⁰ Vratislavský biskup však odpověděl, že této žádosti nebude moci vyhovět, neboť se již v době obdržení tohoto listu zavázal jinde.⁴⁰¹

Korespondence olomouckého a vratislavského biskupa je ostatně doporučení a přímluv plná, mezi zbývajícími, dosud nepředstavenými listy tato témata v různých podobách naprosto dominují, a to jak ze sekulárního, tak pochopitelně i církevního prostředí. Příkladem může být dobrozdání pro Jiřího Halčnovského z Halčnova, příslušníka drobné šlechty původně ze Slezska, usazené na Moravě,⁴⁰² označovaného v písarském konceptu za „*chudého suplikanta*“ a „*chudého šlechtice*“ a týká se finančních a dědických záležitostí.⁴⁰³

Dopis samotného suplikanta, adresovaný Castelcornovi, je vložen do konceptu a posloužil jako jeho podklad, z něhož jsou do textu převzaty často celé pasáže či formulace. Dle příjemecké poznámky byl jeho list doručen 2. září 1677, tedy pouhý den před datací konceptu.⁴⁰⁴ To navozuje řadu otázek k tomu, jak vůbec celá agenda písemných doporučení fungovala, jakou taková „*rekomendace*“ měla váhu a na základě čeho byla poskytována. Minimálně v tomto případě (ale forma řady dalších, v této práci též zmíněných doporučení dává tušit, že to bude mnohem častější jev) se tak muselo stát bez jakékoliv další verifikace suplikantových tvrzení a hlubšího poznání dané záležitosti. Je pochopitelné, že vzhledem k objemu žádostí tohoto typu toto zřejmě ani nebylo v silách biskupova úřednického aparátu, respektive bylo by to velice neefektivní a zdlouhavé. Doporučení však přesto byla udělována, přičemž z našeho dnešního pohledu to můžeme

⁴⁰⁰ Koncept AO 102, f. 35 (1679-03-31, Olomouc): „[...] *durch den Todt zeitlichen hintritt [...] ein Canonicat erledigt worden seye, mit instendiger bitt herzlichen ansuchen, deroselben Ihme dergestalten zu diser würde zu recommendiren, auff das Er solchen Canonicat vor andern erhalten möchte [...]*“.

⁴⁰¹ AO 102, f. 34 (1679-04-11, Vratislav): „*Mir ist hertzlich leidt, daß Ich Ewer Ld recommendation so deroselben vor dro hochstiftt Canonicum Graffen zu Salmb vndt Neüburg am Yhn, wegen deß Zeitlichen Hintritt des Canonicici von Oberg, vnterm 31. Martii jüngsthin, an mich ergehen zu lassen, beliebt hat, keine satisfaction leisten kan, Vhrsachen Ich nit nur allein bey erhaltung gedachtes Schreibens, schon engagiret gewesen, sondern wann auch dergleichen Canonicatus mehr vacirent wehren, bereits ins künfftige impegniret bin, hoffe also Ewer Ld werden mich vorenschuldiget halten, daß Ich dem Recommendato nicht gratificiren könne [...]*“.

⁴⁰² Halčnovští z Halčnova, doložení ve Slezsku i na Moravě, v námi sledované době příslušníci rodiny vlastnili na střední Moravě např. dvůr v Záběštní Lhotě či Lazničkách na Přerovsku, srov. Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové* (Viedeň: vl. nákladem, 1930), 293.

⁴⁰³ „*des armen Supplicanten Anforderung*“, „*Ihme alß einem armen von Adel*“, srov. koncept AO 152, inv. č. 566, f. 117–120 (1677-09-03, Kroměříž): „*Vnß hatt Geörg Halcznowsky von Halcznow zuvernemen gegeben, waß gestalten er uxorio nomine wegen Einer Erbforderung von dem Mährischen Landtrecht Trinitatis A 1674 an die Graff Plößliche Regierung in Erwegung die praetenirende Verlassenschaft sich allorten befinden solle [...]*“.

⁴⁰⁴ Tamtéž, f. 118 – 119. Příjemecká poznámka f. 119: „ps. den 2. 7br 77.“ Pisatel sám sebe v závěru tituluje „*eine höchst miserable adeliche Person*“.

vnímat jako jakousi inflaci jejich hodnoty. Možná však instrument doporučujícího listu příliš chápeme prizmatem moderní praxe, nefunkční pro raný novověk.⁴⁰⁵

Následující předběžnou tezi je třeba brát s rezervou, nicméně posvěcující autorita biskupa jako by byla všeobjímající – stejně jako bez dalšího uděloval požehnání či almužny, mohl poskytnout i svou písemnou podporu, která z určité perspektivy také představuje podobný symbolický akt velkorysosti jako zmíněné požehnání či almužna. Je možné, že v podobných intencích pak doporučující listy chápal i adresát, jemuž byl subjekt doporučován. Určitým vodítkem by mohlo být také množství listů, v této práci již také představených, v nichž příjemce za doporučení děkuje, nicméně na jeho řešení dané záležitosti to příliš nemá vliv (typicky obsazování uvolněných postů či žádost o budoucí uplatnění), případně je tak trochu „zahráno do outu“. V jiných případech je neurčitě zohledněno, nebo je alespoň učiněn příslib jeho zohlednění.⁴⁰⁶ Pro další zpřesnění by však bylo záhodno analyzovat větší vzorek doporučujících listů, pokusit se vyhodnotit jejich účinnost či sledovat pokračování jednotlivých případů.⁴⁰⁷

Třetí perspektivou je pak pohled a vnímání doporučované osoby, která často doporučení osobně doručovala a jím se prokazovala. To samozřejmě můžeme pouze těžko rekonstruovat, neboť písemná poděkování obvykle nemáme dochována. Vzhledem k objemu dochovaných suplik (jež opět nepochybně představují pouze určitý zlomek) však po doporučení od biskupa byla zřejmě obrovská poptávka, a to v celém bohatém spektru případů a situací. Záštitu od nejvyšší místní duchovní a částečně i světské autority, byť do

⁴⁰⁵ Praxi doporučujících listů, v tomto případě v prostředí říšské dvorní rady 17. a 18. století k dispozici zajímavá studie Thomas Dorfnera. Autor zde konstatuje princip, který platí i v církevním prostředí – doporučení se odehrával nikoliv na základě systematicky stanovené kvalifikace, nýbrž na základě osobních svědectví a sociálních sítí, srov. Thomas Dorfner, „Empfehlungen, die man nicht ablehnen kann? Patronage und Empfehlungsschreiben am Reichshofrat (1658–1740)“, in *Prozessakten, Parteien, Partikularinteressen. Höchstgerichtsbarkeit in der Mitte Europas vom 15. bis zum 19. Jahrhundert*, ed. Alexander Denzler, Ellen Franke, a Britta Schneider (München: De Gruyter, 2015), 140. Suplikám a přímluvným listům v prostředí exulantů v Sasku se věnuje kapitola Alexander Schunka, „Immigrant Petition Letters in Early Modern Saxony“, in *Letters across Borders*, ed. B. S. Elliott, D. A. Gerber, a S. M. Sinke (New York: Palgrave Macmillan, 2006), 271–90.

⁴⁰⁶ Např. odpověď Hessenovi na doporučení slezského kněze, kde Castelnorn neurčitě hovoří o dobré příležitosti, vyhledné pro tohoto novokněze, koncept AO 173, f. 60 (post 1670-06): „*Che vestra Eminenza si sia compiacunta di raccomandarmi il Silesio Sacerdote Matteo Aloysio Tomem, ne la ringratio humilmente, ricevendo questa raccomandatione per comando, al quale non mancherò di corrispondere, con tutto quel buon'animo, che io ho di riverire anche i cenni di vestra Eccellenza. Misi presenti pur qualche buona occasione, di proveder il raccomandato sacerdote, et assicuri vestra Eminenza, che non lasciero, mi passi, senza servirmene, per farle piacere e servizio.*“

⁴⁰⁷ Bylo by též možné biskupská doporučení zasadit šířeji do této praxe, tzn. zahrnout korespondenci dalších předních aristokratů. To nicméně přesahuje rozsah této práce, lze navíc předpokládat jisté pramenné limity. Obvykle nedisponujeme celým komunikačním vláknem, tj. žadatelův list, biskupovo doporučení adresátovi, případná biskupova odpověď suplikantovi, adresátova reakce na doporučení a poté reálné řešení a pokračování situace.

značné míry pouze symbolická, byla jistě suplikanty, kteří se navíc pohybovali na různých, nicméně nepoměrně nižších stupních společenského žebříčku, vnímána jako něco výjimečného.

V žánru intervencí a doporučení se pohybuje i Castelnornův koncept s jeho vlastnoručními poznámkami ze srpna 1678, v němž se přimlouvá ve jménu hejtmana šternberského panství, Petra Richarda von Hohenhausen, jenž jej požádal o přimluvný list u vratislavského biskupa.⁴⁰⁸ V konceptu zaráží jeho dvojí datace – nejprve z Olomouce z 11. srpna a posléze z Mírova 22. srpna. To nahrává domněnce, zda v mezičase nemohlo dojít k ověření či zpřesnění některých skutečností, což poněkud vyvrací výše popsanou hypotézu. Šternberský hejtman⁴⁰⁹ je v biskupské korespondenci několikrát doložen, a to v delším časovém rozpětí. Při svém nástupu do úřadu byl v roce 1670 biskupovi doporučován ze strany rodiny tehdejších majitelů panství, vévodů z Württemberg-Oels, disponující svou základnou panství ve Slezsku.⁴¹⁰ Württembergové byli luteráni a tak až do roku 1685, kdy Šternberk získali katoličtí Lichtenštejnové, se existence nekatolické vrchnosti, sídlící většinou ve Slezsku, bila s rekatolizačními snahami, iniciovanými olomouckým biskupem a realizovanými převážně jezuity v tomto původně silně protestantském městě.⁴¹¹ Hohenhausen sám byl zřejmě, soudě dle korespondence a zejména jednoho konceptu, katolíkem a kvůli konfesním záležitostem se dostal v roce 1674 do poměrně nepříjemné situace.⁴¹² Je dochováno hned několik jeho listů

⁴⁰⁸ Koncept AO 153, inv. č. 567, f. 125 (1678-08-11, Olomouc a 1678-08-22, Mírov).

⁴⁰⁹ Jistý Petr Richard von Hohenhausen byl později v roce 1688 nobilitován pro České království, srov. Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Nachlass Hohenhausen, Nr. 53, záznam archiválie dostupný na <https://www.portafontium.eu/sbguide/bayhsta/580?language=de> [cit. 2024-01-09], nobilitace zmíněna též August von Doerr, *Der Adel der böhmischen Kronländer. Ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome welche in den Böhmischn Saalbüchern des Adelsarchivs im k. k. Ministeriums des Innern in Wien eingetragen sind.* (Prag: Verlag von Fr. Řivnác, 1900), 169.

⁴¹⁰ Elisabeth Maria von Württemberg-Oels (1625–1686), AO 81, f. 271–272 (1670-07-23, Olešnica) a téhož dne ve společném listu také její synové Silvius II. Friedrich von Württemberg-Oels (1651–1697) a Christian Ulrich I. von Württemberg-Oels (1652–1704), tamtéž, f. 273–274 (1670-07-23, Olešnica).

⁴¹¹ David Papajík, ed., *Dějiny Šternberka* (Šternberk: Město Šternberk, 2022), 240, 285–87.

⁴¹² Hohenhausen AO 90, f. 44–45 (1674-01-23, Vratislav) – v tomto obsáhlém listu zmiňuje katolickou církev jako jediný prostředek spásy („*was die Fortpflanzung der allein seeligmachen catholischen Religion betroffen*“), velice zajímavý text obsahuje zjednodušeně řečeno apel na poučení šternberského probošta, aby nevyzrazoval obsah jejich soukromých rozhovorů, které by pisateli a jeho blízkým mohly uškodit u jeho nadřízené vrchnosti. Probošt totiž zřejmě prozradil inspektorovi, vyslanému na šternberské panství, důvěrně prozrazené informace od Hohenhausena, která Württembergové „ostrými slovy“ častovali katolické náboženství, kromě toho údajně dříve zacházel příliš „rigoros“ s tehdy přítomnými nekatolíky. Informace se ovšem dostala k Württembergům a Hohenhausen se obával důsledků. Dle svých slov se navíc domníval, že na diskuse s proboštem se vztahovala jeho povinnost mlčenlivosti: „[...] *nachricht erhalten, das bey meiner gewesten fürst. Obrigkeit, durch den voriezo angesetzten Sternbergischen Inspector [...] ich übel angegeben sey worden, alß ob ich bey meiner damahligen administration der Herrschafft, ratione Religionis, mit denen damahls noch befindtlichen Uncatholischen allzu rigoros, ohne noth, auch ohne Befehl [...] verfahren hette, auch deßenthalben mit dem jezigen Sternbergischen Herrn Probst unterschiedliche geheimbe conferenzen gehalten, welche besagter Herr Probst Ihme Inspectori aniezo vertrawet, unndt daß waß durch mich ratione*

olomouckému biskupovi. Hohenhausen osobně píše v letech 1672–1674, 1676,⁴¹³ a to jak ze Šternberka, tak ze slezské Vratislavi, kam byl koncem roku 1673 povolán.⁴¹⁴ Tentokrát prostřednictvím biskupa Castelcorna žádal o přímluvu, aby nebyl poškozen potrestáním či ztrátou postu v důsledku sporu vévodkyně a bývalé regentky panství Elisabethy Marie von Württemberg-Oels s jejím starším synem, Silviem Friedrichem, týkající se finančních dávek ze šternberského panství, v kteréžto záležitosti je deklarována hejtmanova nevina. Dle dikce listu se zdá být pravděpodobné, že jsou opět přejaty celé pasáže z nedochované, ale přepokládané supliky samotného Hohenhausena biskupu Karlovi.⁴¹⁵ Hessenova odpověď na tuto záležitost následovala až koncem října, s tím, že až do vyřešení celé záležitosti sporu má být ve vztahu k suplikantovi zachován dosavadní status quo a poté bude celá věc ještě vyhodnocena.⁴¹⁶

Religionis in unterschiedlichen discursn durch scharffe worthe undt sachen, so die fürst. Herrschaft der Catholischen Religion zu wieder geredet unndt gethan, solle difulgiret worden sein. [...] vernehme, das hierinfahls Ihr fürst. Gnaen Herzog Sylvius, auf meine unwürdige Person, sehr ungnädig sein sollen, und deßhalben eine action wieder mich, nach erhaltener vorhin erwehnter attestation eyffrigst anzustrengen gemeinet seyen. [...] Ihme in Vertrauen endtecket, jedoch in keiner anderen meinung, alß daß es bey Ihm als einem witzigen Geistlichen gleichsamb sub sigillo confessionis verborgen bleiben [...] womit er unndt seine unterhabnde Geistlichen, mit dehme an praesentirte attestato müßen innehalten, damit ich und die meinigen, so unter dem Herzogen von Öß begüttert sein, nicht in unverschuldete Ungelegenheit ferner kommen möchten.“ Hohenhausen zároveň prosil, aby biskup tyto detaily proboštovi nesděloval, protože se obával, že tento hned o všem opět informuje „nacher Öß“, tamtéž: „[...] bitte gnädiges Belieben zu tragen, dieses mein supplicatum dem Herrn Probsten, de verbo ad verbum nicht zu communiciren, weilen es wieder nacher Öß herinner berichtet werden möchte.“ Castelcorn mu již o tři dny později z Brna odpověděl s vlastnoručně upraveným textem. Rychlost této korespondenční výměny svědčí o tom, že Hohenhausen ve své zděšené situaci nelitoval výdajů a dopis zřejmě poslal po expresním poslovi. Biskup zaslal ujištění, že probošta upomene a zajistí, aby se tak pisateli ani jeho blízkým nestala žádná újma, srov. koncept AO 151, inv. č. 563, f. 10 (1674-01-26, Brno).

⁴¹³ Vánoční a novoroční přání, AO 95, f. 465–467 (1676-12-18, Vratislav).

⁴¹⁴ Soupis Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695)*, 133.

⁴¹⁵ Koncept AO 153, inv. č. 567, f. 125 (1678-08-11, Olomouc): „[...] vnsere Vorschrift für Ihme zu disem einzuwenden, auf das Er der zwischen Ihro Ld frauen Elisabeth Mari Herzogin zu Wittenberg vnd Tekh als frawen Mutter, dan dero Eltern Sohn herrn Sylvio Fridrichen Herzogen zu Wittenberg Ld, auß Vrsachen der von der Herrschafft Sternberg erhobenen Sanct Georgi Termin Gelder erwachßenen differentien nicht entgelten, sondern bey seiner bißhero verwalteten Oberhauptmannschafft zumahlen er seine Vnschuld auß zu führen erbittig wehre, auch intuiten solchen dienstes sein vorgehabtes außkombliches Stukh Broth verlassen hette, nach ferner erhalten, zugleich auch damit dises sein anligen entweder vor einem besondern Judico delegato außfindig gemacht, oder vnter einstem an der dißfahls zu Breslau verordnete Canzley, zu remittirt werden möchte [...]“.

⁴¹⁶ AO 100, f. 120–121 (1678-10-29, Nisa): „[...] wie durch vnsere Interposition es nunmehr dahien gebracht haben, daß biß völliger außtrag der sachen, gedachter von hohenhauß in Statu quo gelaßen, vndt ferners nicht molestiret werden solle. Alß werden wier auch zu sonderen ehren Ewer Ld. zu bestem gerügtem von Hohenhauß eingewendten vorschrift, vns weiters dergestalten erzeigen, daß sobaldt nur das hauptwesen gänzlich gehoben sein wirdt, er von hohenhauß, nach allergnädigster Intention Ihrer Kay. Maytt. (die welche keine weithläufigkeit daraus gemacht wißen wollen) auch gehöret, vndt der billigkeit noch consideriret werden möge [...]“.

Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg (1664–1732)

Nástupcem kardinála von Hessen-Darmstadt na pozici vratislavského biskupa se stal teprve devatenáctiletý mladík, syn falckého kurfiřta a mladší bratr tehdejší císařovny Eleonory Magdaleny. Franz Ludwig pocházel z přední evropské panovnické rodiny. Kromě zmíněné císařovny se jeho mladší sestry staly královnami Portugalska a Španělska, další bratři z početných sourozenců obsadili přední středoevropské, respektive říšské církevní posty – předčasně zesnulý druhorozený Wilhelm Georg měl dobře nakročeno, třetirozený Ludwig Anton, jenž je blíže představen v jiné kapitole práce, sbíral církevní obročí jako jednu trofej za druhou a o rok starší Alexander Sigismund se o něco později stal augsburským biskupem.⁴¹⁷ Patrně i vzhledem k jeho věku a startu kariéry pochází všechny dochované listy z doby, kdy byl (již od roku 1683) vratislavským biskupem. Zlomovým rokem pro něj byl poté rok 1694, kdy po úmrtí svého o čtyři roky staršího bratra Ludwiga Antona v podstatě „zdedil“ všechny jeho zásadní funkce – stal se biskupem ve Wormsu, velmistrem Řádu německých rytířů a proboštem starobylého knížecího proboštví v Ellwangen v dnešním východním Württembersku.

Nejstarším dochovaným listem je vlastnoruční koncept biskupa Karla z roku 1678. V něm mladičkému knížeti gratuluje k získání olomouckého kanonikátu,⁴¹⁸ který se mu podařilo obsadit.⁴¹⁹ O rok později jej oslovil opět, špatně čitelný vlastnoruční koncept se tentokrát týká vojenské tematika a v textu zachytíme i zmínku o manželovi Castelcornovy neteře, důstojníkovi a majiteli regimentu, Alexandrovi Massimim.⁴²⁰

Další komunikaci zachytíme až na přelomu let 1684–1685. Zde se jedná o již tradiční vánoční a novoroční přání. Přání z adventu roku 1684, datované z Vídně, neobsahuje žádnou zmínku, že by se jednalo o odpověď na Castelcornovo předchozí (nedochované) přání, i vzhledem k datu lze tedy předpokládat, že gratulace obou biskupů byly odesílány v podobnou dobu bez vyhraněného pořadí.⁴²¹ Tomu i odpovídá i následný list Franze Ludwiga z 3. ledna, odeslaný po návratu do Slezska z Nisy, v němž děkuje za mezitím obdržené Castelcornovo přání.⁴²²

⁴¹⁷ K němu základní info Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 8–9.

⁴¹⁸ Koncept AO 153, inv. č. 567, f. 89 (1678-06-25, Kroměříž).

⁴¹⁹ Následovaly další posty v řadě kapitul,

⁴²⁰ Koncept AO 153, inv. č. 568, f. 310 (1679-03-29, Olomouc), opět biskupův vlastní rukopis.

⁴²¹ AO 119, f. 201–201 (1684-12-15, Vídeň).

⁴²² AO 120, f. 49–51 (1685-03-01, Nisa): „[...] *erstatte ich vor dero freundt. Weynachts vnd NeuJahrs congratulation allen dienstlichen danck.*“

Dochován je, podobně jako v případě jeho předchůdce kardinála von Hessen-Darmstadt, i list z ledna 1685, oznamující jeho ujmoutí se příslušných světských hodností, tedy úřadu hejtmána Horního i Dolního Slezska, náležejícího zpravidla vratislavským biskupům.⁴²³ Dopis se stal pro Franze Ludwiga příležitostí pro formulování a potvrzení vzájemného dobrého vztahu nejen mezi nimi navzájem, ale i ve vztahu k celému jeho falcko-neuburskému rodu, jemuž dle formulace olomoucký biskup vždy prokazoval dobrou přízeň a náklonnost. Tato náklonnost se má stát základem i jeho vztahu k mladému vratislavskému biskupovi, který jej žádá, aby podobně jako jeho rodu, umožnil i jemu samotnému mít na této přízni podíl, jak si dle svých slov ze srdce přeje a rovněž hodlá oplácet a rozvíjet,⁴²⁴ což potvrdil i Castelcorn ve své následné odpovědi z počátku února.⁴²⁵

Cézuru v dochované korespondenci ukončuje až další Franzovo vánoční přání z roku 1691, jež tentokrát obsahuje apel zejména na to, aby byl jeho soukmenovci dopřán dlouho trávající blahobyť, zejména v těchto „*gefährlichen conjuncturen*“, jimiž z nějakého důvodu narážel na současnou politicko-mocenskou situaci.⁴²⁶ Podobně jako v jiných dokumentovaných příkladech, i zde jsou patrně míněny aktuální konflikty, v nichž byla zainteresována Habsburská monarchie, tedy na západě Devítiletá válka mezi augšpurskou ligou a Francií⁴²⁷ a na východě Velká turecká válka s Osmanskou říší.⁴²⁸

Následuje poslední fáze komunikace z onoho úspěšného roku 1694, v němž se prakticky střídají pouze Neuburgova oznámení a Castelcornovy následné gratulace. Chronologicky první je dopis z druhé poloviny června, oznamující jeho zvolení proboštem v Ellwangen, přičemž je explicitně zmíněna návaznost na bratra Ludwiga Antona, zesnulého 4. května téhož roku.⁴²⁹ Následovalo další oznámení z 13. července, tentokrát

⁴²³ AO 120, f. 104–150 (1685-01-20, Vratislav).

⁴²⁴ AO 120, f. 104 (1685-01-20, Vratislav): „[...] *wie vnßer hauß mit Ew. Ld. in aufrechten inniglichen guttem Vernehmen zustehen, vndt solches fort vndt fort mit Ihro mehrers zu cultiviren sich ieder Zeit befließen auch wir in dessen nachfolge ein gleich mäßiges zuthuen niemahlen vnterlassen werden, nicht zweiffelndt, Ew. Ld werden auch vnß an der vnserem hauße immer dar gezeigter gutter Zunaigung vndt affection fürterhin participiren lassen, die wir gewießlich von Hertzen verlangen, vndt nit ermanglen werden, bey allen occasionen darzuthuen [...]*“.

⁴²⁵ Koncept AO 157, f. 32 – 33 (1685-02-06, Kroměříž).

⁴²⁶ AO 135, f. 107–108 (1691-12-15, Vratislav): „[...] *dieses zu endgehende vnd noch viel folgende Jahre, absonderlich aber bey diesen so gefährlichen conjuncturen in allem selbst desiderirendem wohlstandt fristen vnd erhalten wolle.*“

⁴²⁷ Situace přitom v následujícím roce eskalovala, podrobněji ke konfliktu např. John A. Lynn, *The Wars of Louis XIV 1667-1714* (London, New York: Routledge, 2013), 191–265.

⁴²⁸ Osmanská říše předchozího roku dobyla zpět Bělehrad, v srpnu 1691 ale byla poražena v bitvě u Slankamene v dnešním Srbsku, k následující dekádě blíže Lothar Höbelt, „From Slankamen to Zenta: The Austrian War Effort in the East during the 1690s“, in *The Treaties of Carlowitz (1699). Antecedents, Course and Consequences*, ed. Colin Heywood a Ivan Parvev, *The Ottoman Empire and Its Heritage. Politics, Society and Economy* 69 (Leiden, Boston: Brill, 2020), 153–75.

⁴²⁹ AO 141, f. 464–465 (1694-06-22, Ellwangen): „*Demnach auf tödtlichen hintritt wey. des hochwürdigen durchleüchtigsten fürsten vndt herren Ludwig Anthon [...]* unseren hertzallerliebsten herren Brudern

odeslané z Mergentheimu, hlavního centra Řádu německých rytířů, kde byl v rámci generální kapituly zvolen (opět po svém „*bohužel příliš předčasně zesnulém*“ bratrovi) řádovým velmistrem.⁴³⁰ V případě této letní korespondenční výměny nás může zarazit velice odlišná délka doručení, jejíž důvod sice neznáme, ale dobře demonstruje nevyzpytatelnost raně novověkého poštovního doručování. Zatímco prvně zmíněné oznámení o ellwangenském proboštví k rukám olomouckého biskupa putovalo téměř měsíc, jak dokládá prezentační datum 19. července,⁴³¹ Neuburgovo poděkování za Castelcornovu odpověď s gratulací je datováno o pouhých devět dnů po jejím odeslání, tedy 30. července, opět z Ellwangen.⁴³² I na druhé oznámení o zvolení velmistrem Castelcorn s pomocí svého písaře koncipoval košaté blahopřání, v němž výsledek volby považuje za dar boží prozřetelnosti.⁴³³ Franzi Ludwigovi před samotnou gratulací děkuje za to, že byl o dané věci informován. Situace je opět rétorickými prostředky využita k potvrzení a zdůraznění jejich vzájemného vztahu – biskup píše, že vzkaz chápe jako znak toho, že má Franz Ludwig v úmyslu vůči němu dále pokračovat ve své přízni, což jeho radost ze zvolení ještě znásobuje.⁴³⁴

Korespondence mezi biskupem Castelcornem a posledním námi sledovaným vratislavským biskupem (alespoň v dochovaném vzorku) nepřekračuje rámec zdvořilostní příležitostné komunikace s charakteristickými rysy a momenty, blíže představenými v samostatných kapitolách této práce.

Komunikace s vratislavskými biskupy představovala důležitý Castelcornův kontakt v rámci biskupské komunikační sítě. Zejména s prvními dvěma biskupy, tedy Rostockem a Hessenem, mají jejich relativně početné a tematicky pestré dopisy zajímavou výpovědní hodnotu, přičemž v souboru nalezneme i typická příležitostná, standardizovaně

hochseel. Gedächtnus, wür [...] durch die dan 8.ten dieß vorgangene ördentlich canonische Wahll zum Probst, vndt herren des allhiesigen hochfürst. Stüffis erwöhlet [...] V dopise již užívá plně nově získané titulatury.

⁴³⁰ AO 142, f. 42–43 (1694-07-14, Mergentheim), s opět aktualizovanou titulaturou: „[...] *nach dem Layder all zufrühezeitig erfolgtem tödtlichen abgang wey. Des hochwürdigen durchleüchtigen fürsten herrn Ludwig Anton [...] zum Administratorn des Hochmeisterthumb in Preüssen, vnd Meister Teütschen Ordens, in Teütsch- vnd welchen Landen vermittelt einmüthiger, vnd ordentliche Election seyten erwöhlet [...]*“.

⁴³¹ AO 141, f. 465: „*ps den 19. Julii 1694*“.

⁴³² Castelcornův koncept AO 164, f. 204 (1694-07-21, Kroměříž), odpověď Franze Ludwiga AO 142, f. 117–118 (1694-07-30, Ellwangen).

⁴³³ Koncept AO 164, f. 224 (1694-08-11, Kroměříž): „[...] *ohne zweiffel auß sonderbahrer Providence vndt schückung Gottes von dem in daselbtiger Statt versambleten Groß Capitulo [...] seindt erwöhlet vndt ernennet worden.*“

⁴³⁴ Tamtéž: „*Gleich wie nun wür diese notification für ein Zeichen, Ewer Ld gegen vnß zu continuiren verlangende Gütte vndt propension aufnehmen, vndt darumben die geschöpfte freüd dero erwehlung halber von selbsten vermehren.*“

koncipovaná psaní, například v žánru blahopřání. Specifický význam Vratislavi v kontextu biskupovy korespondence a kontaktů byl dán různými faktory – jednalo se o biskupství ve Slezsku, tedy stále v rámci zemí Koruny české, nadto o diecézi, která sdílela poměrně značnou hranici s diecézí olomouckou. To přinášelo různé situace, například konfliktní momenty ohledně biskupských ražeb, ale také ochotu a vůli k (těžko říci, zda uskutečněným, ale uskutečnitelným) setkáním. Mezi oběma diecézemi probíhala zjevně poměrně čilá fluktuace osob – ať už duchovních či studentů bohosloví, osob, hledajících zajímavé kariérní uplatnění i poddaných, což v případě, že se jednalo o biskupská panství, biskupové jako vrchnost museli řešit. Jak olomoucký, tak vratislavský biskup se také nacházeli v podobné pastorační a organizační situaci – rekatolizace a obnova v komplikovaných regionech s protestantskou tradicí, která generovala celou paletu specifických situací, se propisuje zvláště do korespondence s Rostockem, např. v podobě situace se šlechtickou konvertitkou. Sociální síť obou biskupů byla propojena také dalším způsobem, skrze členy jejich kapitul – poměrně velké množství kanovníků bylo členy vratislavské i olomoucké kapituly.⁴³⁵ Konečně, sám biskup Karel měl ambici spojit obě diecéze takřka dokonale, a to svou vlastní osobou, což mu nakonec bylo odepřeno.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Sebastian Ignaz von Rostock (1607–1671; 1665–1671 biskup Vratislav)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1664		2	2
1665	1		5
1666	1		
1667	2		2
1668	1		2
1670	1		
1671	2		1

⁴³⁵ Tento trend měl delší tradici, srov. přehledy kanovníků za kardinála Ditrichštejna, Tomáš Parma, „Přehled olomouckých kanovníků v době episkopátu kardinála Dietrichštejna a jeho pramenná základna“, *Studia Theologica* 8, č. 2 (2006): 62–79.

Celkem	8		12
--------	---	--	----

Friedrich von Hessen-Darmstadt (1616–1682; 1655 kardinál, 1671–1682 biskup Vratislav)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1665	1		
1670	1		
1671	1		
1673	1		
1675	2		
1676	3	1	2
1677	1		2
1678	1		1
1679	1		2
Nedatováno			1
Celkem	12		8

Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg (1664–1732; 1683–1732 biskup Vratislav, 1694–1732 arcibiskup Worms, 1694–1732 velmistr Řádu německých rytířů, 1716–1729 arcibiskup Trevír, 1729–1732 arcibiskup Mohuč)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1684	1		
1685	2		1
1691	1		
1694	3	1	2
Celkem	7	1	3

4. Vídeň

Komunikace s vídeňskými biskupy představuje kontakt s diecézí, sdílející jižní hranici s teritoriem Castelcornovým a zároveň kontakt s biskupy, sídlícími v centru monarchie. Vídeňští biskupové, podobní těm olomouckým svým statutem knížat-biskupů, ovšem bez zastoupení na říšském sněmu, představují v leopoldinské době skupinu pestré skupiny poměrně odlišných osobností, což se zrcadlí i v dochované korespondenci, která v konečném důsledku není tak hojná, jak bychom mohli na první pohled předpokládat a kromě zdvořilostních kontaktů je orientována na jiná pojítka, než je sdílená identita biskupa (např. na olomouckou kapitolu a příbuzné v ní, jak uvidíme u biskupa Breunera). Zdá se, že mnohem pevnější a bohatší vazby měl biskup Karel na osobnosti, pohybující se zejména na císařském dvoře, ať už se jednalo o nejvyšší úředníky či jeho agenty, případně také na papežské nuncie ve Vídni zhruba v prvních deseti letech svého episkopátu (nejvíce Giulio Spinola,⁴³⁶ dále Antonio Pignatelli⁴³⁷ a Mario Alberizzi⁴³⁸), jejichž korespondence by si zaslouhovala také podrobnějšího samostatného zpracování.

Philipp Friedrich von Breuner (1597–1669)

Prvním z vídeňských biskupů v době Castelcornova episkopátu je Philipp Friedrich von Breuner (1597–1669). Když olomoucký biskup své působení začínal, byl Breuner ve funkci již více než čtvrtstoletí. Jako u jednoho z mála je od něj dochováno několik dopisů ještě dob, kdy budoucí biskup Karel působil jako děkan salcburské kapitoly. Byť se jedná o čtyři „pouhá“ vánoční přání,⁴³⁹ jsou tak dokladem určitého vzájemného kontaktu v dřívějším období Karlova života. Na poměrně krátký časový úsek, v němž se protnul episkopáty obou osobností, máme dochován ve srovnání s ostatními poměrně dobrý vzorek (šest přijatých listů a pět odeslaných, kromě jediného všechny z roku 1665), v němž dopisy na sebe v několika případech přímo navazují.

⁴³⁶ Těžiště dopisů se Spinolou (1612–1691) zejména v letech 1667–1668 (přes deset listů), srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 254.

⁴³⁷ Budoucí papež Inocenc XII. ((1615–1700; 1668–1671 nuncius), srov. srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 214.

⁴³⁸ Alberizzi ((1609–1680; 1671–1675 nuncius), srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 66.

⁴³⁹ AO inv. č. 1401, f. 371–372 (1655-12-15, Vídeň) přání a f. 377–379 (1655-12-29, Vídeň) poděkování za přání Karlovo, f. 418–420 (1656-12-13, Vídeň), inv. č. 1402, f. 145–146 (1660-12-11, Vídeň).

Nejstarší dochovaný list z olomouckého období je Castelcornův koncept ze září 1664 – jedná se o odpověď na nedochovaný Breunerův doporučující dopis, jemuž se olomoucký biskup rozhodl vyhovět (což v kontextu jiných doporučení nemáme často doloženo) a přijmout na místo štolmistra jistého pana „von Hezenberg“.⁴⁴⁰ Breunerovo doporučení či spíše přímluva je dochována i ohledně olomouckého učitele Georga Martina Troppera, otce početné rodiny, který si u vídeňského biskupa stěžoval na svou situaci, kdy mu hrozilo, že přijde o své patnáct let zastávané pracovní místo, a ten jej poroučí pod Castelcornovu ochranu. Tropper se na Breunera přitom neobrátil jen tak náhodou, ale protože ve městě působil ještě v době, kdy i Breuner dlel v Olomouci a v dopise tak připomíná jeho „věrně konanou službu“ a soucit, který k němu chová.⁴⁴¹

Většina ostatních dopisů se týká církevních záležitostí nebo spíše jednotlivých církevních postů v kapitule a záležitostmi spojenými s jejich obsazováním. Philipp Friedrich Breuner se o dění v olomoucké kapitule a církevních úřadech jistě čile zajímal, a to v námi sledovaných letech zejména s ohledem na kariéru svého synovce Jana Josefa, budoucího olomouckého světícího biskupa a pražského arcibiskupa. Sám byl ostatně zejména v dřívější době s olomouckou diecézí pevně spjatý. Byl rezidenčním kanovníkem zdejší kapituly (přičemž kanonikát si podržel i jako vídeňský biskup), deset let administrátorem diecéze a od roku 1630 také sufragánem biskupa Ditrichštejna.⁴⁴² Dodnes existující hmotnou připomínkou jeho olomouckého působení je nákladný relikviiář pro uložení lebky sv. Pavlíny, patronky Olomouce, jež nechal Breuner již jako vídeňský biskup v roce 1640 zhotovit.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 172 (1664-09-03, Kroměříž): „[...] vnß den herrn von Hezenberg zu einem Stallmeister wohlmeinend recommendirt wollen, solches haben wir auß dero angenehmben Schreiben von 23ten erst abgewichenen Monats Augusti mehrern inhalts vernohben [...] dafern ihn von Hezenberg sich einzulassen beliebig gesinnet, stehet demselben bevor sich nechstertagen anhero zuverfüegen vnd so gemelten Stellmeister dienst anzutretten kan [...]“.

⁴⁴¹ AO 70, f. 49 (1665-07-25, Vídeň): „[...] hat demnach gedachter Tropper vnß schriftlich mit wehemueth geklagt, waß massen mann auff vngleiches vorgeben ihme seines nunmehr in die 15. Jahr verwalteten Schueldienst zueetnssetzen gedacht sey [...] wür mit ihme in absonderlicher erwegung seiner 8. maistens kleinen Khindern, auch erkennung seiner vnß etlich iahr getreü gelaister diensten ein billiches mitleiden tragen [...] Sie geruhen auß angeregt erheblichen Vhrsachen ernenten Tropper, alß einen armen bedürfftigen Mann, in gnedige protection zuenemben vndt ihme dabey dero bekhante hochmögende assistenz zueerthailen, damit er bey seiner alten Schuelhaltung verbleiben auch dardurch sich sambt Weib vnd Khindern noch hinfüer mit ehen erhalten vndt durchbringen möge.“

⁴⁴² Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 137. Antonín Podlaha, *Dějiny arcidiecése pražské od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl 1.*, 4–21.

⁴⁴³ Podrobněji Helena Zápalková, Martin Elbel, a Ondřej Jakubec, „Relikviář sv. Pavlíny z pokladu olomoucké katedrály“, in *Olomoucké baroko 1. Úvodní svazek. Proměny ambicí jednoho města* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010), 211–18., Petra Zelenková, „Contra pestem nobis fave’: příspěvek k ikonografii svaté Pavlíny, patronky proti moru v barokní Olomouci“, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná* 55, č. 49 (2005): 27–45.

Z května roku 1665 máme k dispozici ucelenou řadu výměny listů (v počtu pět kusů). Komunikace se týká především problematické situace, způsobené Breunerovým mladým a cílevědomým synovcem Janem Josefem. V prvním z dopisů⁴⁴⁴ Castelcorn oznamuje svůj včerejší zdárný příjezd do Kroměříže a informuje Breunera o tom, že Jan Josef se podle všeho rozhodl kandidovat na uvolněný post olomouckého kapitulního arcijáhna, který se uvolnil po zesnulém Janu Gobbarovi (a dokonce za svou kandidaturu již prý intervenoval u papeže).⁴⁴⁵ Tím mladý Breuner porušil zaběhnutá pravidla (vždyť v té době ještě nebyl ani sídelním kanovníkem), snad z neznalosti prostředí a kapitulních statut, ale možná též z vlastní ctižádosti. Nebyl by ostatně prvním Breunerem na tomto postu – jeho strýc byl olomouckým arcijáhnem v letech 1624–1636.⁴⁴⁶ Jan Josef Breuner byl přitom již asi měsíc po obdržení olomouckého kanonikátu v roce 1659 obdařen jinou kapitulní dignitou, a sice pozicí rektora kostel sv. Anny.⁴⁴⁷

Biskup Karel v tomto ohledu staršímu a zkušenějšímu z Breunerů píše, že „nemůže nezmínit, a Jeho Milost (Breuner) to sám jistě ví, že přidělení zmíněného arcijáhenství je věcí biskupa a nemá co do činění s římskou kurií.“⁴⁴⁸ Z dopisu je patrné, že biskup Karel byl celou záležitostí patrně rozladěn a část listu sám přeformuloval, o čemž svědčí jeho rukou dopsaná pasáž. Zároveň však chtěl v tomto „důvěrném psaní“ svůj záměr, totiž vymezit věci do patřičných kolejí, prezentovat jako dobrou vůli včas Breunery upozornit na vzniklý problém a zabránit tak ještě trapnější a nepříjemnější situaci, protože kromě výše řečeného překročení kompetencí a dodržovaných mechanismů už byl navíc na dané místo arcijáhna vybrán někdo jiný.⁴⁴⁹ Breunerova poměrně obsáhlá reakce z Vídně následovala o týden později, přičemž velice dobře pochopil Castelcornovo sdělení, aby synovci zabránil

⁴⁴⁴ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 68 (1665-05-13, Kroměříž).

⁴⁴⁵ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 68 (1665-05-13, Kroměříž): „[...] herr Vetter [...] Johann Joseph von Breüner [...] das bey ersterwehnten hochstift durch tödtlichen Hintritt des herrn Johann Gobbar vnlengsthin erledigte Archidiaconat zusuchen gemeint seyn, derentwegen auch bey dem Pabst. Hoff albereith sollicitire [...]“. Gobbarovo úmrtí je datováno přibližně o dva měsíce dříve, 11. března 1665, srov. Metoděj Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. I., 1131-1652* (Olomouc, b.r.), 116; Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 138.

⁴⁴⁶ Tomáš Parma, „Přehled olomouckých kanovníků v době episkopátu kardinála Dietrichštejna a jeho pramenná základna“, *Studia Theologica* 8, č. 2 (2006): 69.

⁴⁴⁷ 29. března kanovníkem, 26. 4. rektorem dle Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 137.

⁴⁴⁸ Tamtéž: „[...] dabey wir den vnerinnert nicht lassen können, vnd wirdt sonderzweiffels Ew[er] L[ieb]d[e] selbst vorhin bewußt sein, das erstgemeltes Archidiaconat Collationis Episcopalis seyn und die Ersezung der devolution vmbsoviel weniger der romanischen Curiae für diesmal zustehen kan [...]“

⁴⁴⁹ Tamtéž: „[...] wir auch mittler zeith [dehro wir auch] vigore nostri Juris Episcopalis dasselbe einem anderen albereith actualiter conferiret haben, bey welcher bewandtnueß dan sein obberührtes vorhaben fruchtloß bleiben müßte [toli provisioni partittas sine], so wir Ew[er] L[ieb]d[e] in wolhergebrachter Meinung vnd vertreülicher Nachricht, nicht haben vnangefüegter lassen wollen.“

v dalším postupu k naplnění jeho záměru.⁴⁵⁰ Pojdme se na tento zajímavý dopis podívat blíže.

Ve své odpovědi se Breuner velice omlouvá a snaží se dle svých možností situaci urovnat. Prvním krokem v jeho argumentačním postupu je připomenutí vlastního dlouholetého členství v kapitule a prohlášení o tom, že chce být jako dosud, tak i nadále jejím i biskupovým věrným služebníkem, že chce vždy dodržovat kapitulní svobody a privilegia a že uznává, že se k tomu cítí být zavázán. Pokornost vyjádření je umocněna např. použitím obratu a označení se za „nehodného člena“ kapituly apod.⁴⁵¹ V dalším kroku se od synovcova jednání distancuje – o tom, že mladý Breuner o post zažádal u papežského stolce, údajně ani jeho strýci, ani jeho otci (tedy biskupovu bratrovi) nebylo vůbec nic známo a ani jeden z nich netuší, na čí radu se tak událo.⁴⁵² Lze každopádně říct, že Jan Josef nebyl rozhodně ani první, ani poslední, kdo ať už z neznalosti nebo z vlastního rozhodnutí a představ o budoucnosti tak trochu sabotoval pečlivě vykonstruované rodinné kariérní strategie, do nichž byla zpravidla zapojena řada osob. Vzpomenout můžeme například Františka Antonína z Ditrichštejna, který se odmítnul účastnit vícegeneračního honu na kanonikáty a odhodlal se během svého pobytu v Římě vstoupit do jezuitského řádu,⁴⁵³ případně jeho synovce Waltera Xavera, který se rozhodnul rezignovat na duchovní kariéru úplně.⁴⁵⁴

Vrátíme-li se zpět k Breunerovi, který byl naopak zřejmě až příliš horlivý, pak korespondence prozrazuje, že jak strýc, tak otec byli na mladého kanovníka velmi rozezlení. Vídeňský biskup Breuner dále uvádí, že se jej snažili od celého jeho záměru alespoň písemně odradit. Jan Josef Breuner v té době totiž dokončoval svá teologická studia v Římě,⁴⁵⁵ protože však prý z města odcestoval, jejich psaní nedorazí do Říma včas a svého

⁴⁵⁰ AO 69, f. 249–250 (1665-05-20, Vídeň): „*Welches Ew[er] L[ieb]d[e] vns zue disem Ende notificiret, damit wir gedachten vnser herrn Vettern von disem seinem gethanen anlangen abhalten wolten.*“

⁴⁵¹ Tamtéž: „*Ew. Ld. in persohn, alß auch dero an vertrauten hochstüfft vndt Khirchen, dern wir auch ein vnuwürdiges membrum schon vil vndt lange iahr seindt, nach vnserer schuldigkeit vndt trewe zuedienen ieder zeit verlangt, wir gleicher gestalten auch ins khünfftig an vnß nichts ermanglen lassen wollen, waß wir zue dero wohl gefallen, vndt deß hochstüffts freyheit vnd privilegiem auff allerley weiß erspiesslich zue sein erachten werden: darzue wir dann auch vnß verbunden zue sein nochmahlen von selbsten erkennen.*“

⁴⁵² Tamtéž: „*[...] ist selbiges nicht allein ohne so wohl vnser, alß dessen herrn Vatters absonderlichen instinctu vndt eingeben, sondern so gar auch simpliciter ohne vnser beeder vorwissen (wissen nicht, auß wessen einrathen) beschehen.*“

⁴⁵³ Zuzana Orálková, „František Antonín z Dietrichsteina (1643–1721) – šlechtic v řadách Tovaryšstva Ježišova“, *Theatrum historiae*, č. 20 (2017): 93–121.

⁴⁵⁴ Lenka Maršálková, „Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Aristokrat, který nechtěl být duchovním“ (Disertační práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2017).

⁴⁵⁵ Zemek, Metoděj. *Posloupanost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. I., 1131-1652*. Olomouc, 137. Antonín Podlaha, *Dějiny arcidiecése pražské od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl I.* (Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1917), 4–21.

adresát zastihne (pokud vůbec) se značným zpožděním.⁴⁵⁶ Následně vídeňský biskup navrhuje možný postup a řešení, doprovazené závazkem, že po příjezdu synovce donutí k rezignaci. V následující větě se však jakoby pokouší obrátit problém ve svůj prospěch, respektive svého synovce. Pokud by se totiž papežský stolec rozhodl funkci přidělit mladému Breunerovi, doufá jeho strýc, že biskup Karel „*tuto hodnost spíše a raději udělí našemu synovci, než cizinci*“, přičemž doufá, že jej neuvrhne v nemilost, ale bude mu nakloněn „*mit bischöflichen protection und gnad*“.⁴⁵⁷

V mezičase ovšem biskup Karel Breunerovi poslal další upřesňující dopis s datací 19. května,⁴⁵⁸ v němž již byl konkrétní a sdělil, komu chce svěřit post arcijáhna, podpořený i papežskou provizí – knížeti a kanovníkovi Ferdinandu Leopoldovi von Schleswig-Holstein-Sonderburg.⁴⁵⁹ Připomněl i svůj předchozí list, v němž Breunerovi „*v přátelství a důvěře*“ (biskup Karel vlastnoruční poznámkou výraz upřesnil na „*zcela dobromyslně*“) sdělil nepříjemný fakt o aktivitě jeho synovce.⁴⁶⁰ Breunerova odpověď na tento dopis je datována 24. května.⁴⁶¹ V textu potvrzuje přijetí informace o jmenování Schleswig-Holsteina (byť k ní má zřejmě výhrady) a snaží se v nastalé situaci biskupa ujistit, že jemu a jeho rodině (v tomto kontextu je zřejmě myšlen zejména synovec a kanovník Jan Josef)

⁴⁵⁶ Tamtéž: „[...] von diser seiner gefasten intention ihne zwar bereits schriftlich adhortiret, weilen er aber wie wir interim verständig worden, schon von einer Zeit auff die herausraiß sich erhebt, würdt dises vnser abgelossen letstere Schreiben erst nach seiner abreiß zue Rom ankhomben, vndt also der Zeit ihne nicht zue theil werden.“

⁴⁵⁷ Tamtéž: „Wir wollen aber anbey diser zueversicht leben, daß Ew. Ld. dero jus (so dem vnß zue khombenen bericht nach Curia Romana nicht bestehen will, weilen es post mortem Episcopi, licet in partibus, Beneficium Sedi Apostolicae affectum sein solle) zue genüegen zue manuteriren sich bemöhen werden, Wür auch vnsern Vettern zue seiner anherokhunfft gewiss dahin anhalten vndt ermahnen wollen, daß Er auch ultro resignieren solle, wann die Collatura zue Ew. Ld. freyen disposition die Ihnen auff alle weiß gebührt, a Sede Apostolica würdt remittiert werden. Solten aber dieselbe in ihrem vornembem verharren, leben wir der hoffnung, daß auff solchen fahl Ew. Ld. dise Dignitet vnsern Vettern ehender vndt lieber, alß einem ausslender vergonnen, vndt desswegen khein vngnad auff ihne fassen, sondern mit Bischöflichen protection vndt gnad ihne gewogen sein werden.“

⁴⁵⁸ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 72 (1665-05-19, Kroměříž): „Wie vnß nun aber seithero das widrige vnd daß soliches seiner Ld dem dem herrn Ferdinand fürsten von Hollstein durch Provisionem S. Pontificiis ertheilt werden wolle verlaßlich zu kommen, Also haben wir es auch E. Ld. zu weiteren nachricht wohlmeinend hinterbringen wollen [...]“.

⁴⁵⁹ Ve fondu olomoucké metropolitní kapituly je uložena složka s jeho dokumenty, ZAO, MCO, díl II., sv. 1 (knihy, spisy 1263 - 1950), inv. č. 3230, sig. DIH19, Ferdinand Leopold vévoda Holštýnsko-Šlesvický 1670–1673. Fond Arcibiskupství Olomouc také obsahuje skutečně značný soubor jeho korespondence s biskupem, čítající desítky listů (srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 243. Dle sebetitulace v podpisu v prvním dochovaném dopise biskupovi z ledna téhož roku 1665 (v němž mu zasílá kopii své univerzitní teze z Vídně) se zdá, že v té době ještě nebyl olomouckým kanovníkem, AO 69, f. 86–87 (1665-01-21, Vídeň): „*Ferdinand Leopolt von Gottes gnaden Erbe zu Norwegen Hertzog zu Sleswig, Holstein [...] etc. des hohen Stiffts zu Preslau, Scholasticus und Canonicus. Gantz ergebener Sohn undt Dienstwilliger Diener F. L.*“. V tomto ohledu poté (kromě cizozemského původu) dává větší smysl výše uvedené Breunerovo vyjádření o cizinci.

⁴⁶⁰ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 72 (1665-05-19, Kroměříž): „[...] was wir deroselben wegen dero fr. geliebten Herr Vettern [...] in freundschaft vndt vertrauen [gahrwolmeinend] überschrieben haben [...]“.

⁴⁶¹ AO 69, f. 256 – 257 (1665-05-24, Vídeň).

jde vždy o „zachování a podporu práv církve a biskupství“.⁴⁶² Téma bylo ze strany Castelcorna uzavřeno v odpovědi, v níž potvrdil přijetí Breunerových „dobromyslných“ sdělení ohledně arcijáhenství a pokračování vzájemně nakloněných vztahů.⁴⁶³ Byť se jednalo o nepříjemný incident, nelze říct, že by v delším časovém horizontu nějak negativně ovlivnil biskupův pohled na mladého Breunera či jeho církevní kariéru, ta naopak v následujících letech nabírala na obrátkách, jak ji blíže představuje příslušná kapitola této práce – již v roce 1670 se stal olomouckým světicím biskupem a nakonec v roce 1694 i pražským arcibiskupem.⁴⁶⁴

V roce 1665 však stál teprve na začátku, přičemž jeho strýc Philipp Friedrich se za něj neváhal přimluvit opět, a to ve svém listu ze 4. července.⁴⁶⁵ Tentokrát bylo jeho záměrem (byť ne úplně explicitně vyřčeným) podpořit synovcovu cestu k plnému členství v kapitule, tedy k postu sídelního kanovníka. Že byla intence listu na straně adresáta správně pochopena, svědčí příjemecká poznámka – biskup Breuner se přimlouvá za Jana Josefa kvůli rezidenci v Olomouci.⁴⁶⁶ Mladý Breuner se totiž mezitím již vrátil z Říma (a hodlal se plně realizovat), o čemž je Castelcon informován hned v úvodu listu.⁴⁶⁷ Dle informací z dopisu ještě sice v době jeho napsání nesplňoval všechny požadavky, aby se mohl ucházet o post rezidenčního kanovníka a s tím spojenou rezidenci v Olomouci, protože i když naplňoval formální požadavky ohledně vzdělání, nebyl dosud knězem.⁴⁶⁸ Breuner nicméně ujišťoval, že by po uplynutí měsíce měl mladý kanovník dosáhnout

⁴⁶² Tamtéž: „[...] wollen wir zwar mit dero selben gleichmässiger zuversicht leben, daß Ihre in dero Bischöff[lichen] Jurisdiction hierauss khein praeiudicium oder nachthail anerwachsen werde. Fahls aber wider all vnser verhoffen Ew. Ld. occasione dises Archidiaconats etwas widerig vnd müßfälliges zuestehen solte wir dabey wenigst vnß für glichhseelig halten, daß selbiges Ihre durch vnß oder die vnserige nicht widerfahre alß welche wir zue erhalt vnd promovierung dero khirchen vndt Bistumbsgerechtigkeiten, so vil vns immer möglich, vnß iederzeit schuldig erkhennen [...]“.

⁴⁶³ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 74 (1665-06-03, Olomouc): „[...] haben wir wolerhalten auch was sie wegen des alhiesigen Archidiaconatus wolmeinend vns eröffnen zue ganze vernohmben. Wie nun dero zu vnß vnd vnser Kirchen tragende beharrliche affection vnß hoherfrewet Also seind wir dieselbe mit allen annehmblichen dienstgefälligkeiten zuerwidern jeder Zeith ganz willig vnd bereith, zu werkhstellung dessen auch dero öffteren bevohlen gewertig.“

⁴⁶⁴ Ještě předtím v roce 1666 sídelním kanovníkem, 1668 scholastikem kapituly, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 137.

⁴⁶⁵ AO 70, f. 7–8 (1665-07-04, Vídeň).

⁴⁶⁶ Tamtéž: „Intercedirt vor Johann Joseph Breinern, wegen einer residentz zu Olmütz“.

⁴⁶⁷ Tamtéž: „[...] wir nicht vmbgehen sollen, dero selben nachrichtlich zue notificiren, daß vnser freündtlich geliebter herr Vetter Hanns Joseph Breiner freyherr, thumbherr zur Ollmütz, nunmehr von Rom allhero glichhlich angelangt.“

⁴⁶⁸ Jáhenské svěcení přijal roku 1663 během pobytu v Římě, v roce 1665 dokončil svá studia tamtéž doktorátem z filozofie, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 137.

potřebného věku na kněžské svěcení a moci tak vstoupit do kněžského stavu.⁴⁶⁹ Dopis je pochopitelně doplněn košatou deklarací věrnosti a přízně.

Castelcornova odpověď obsahuje sice formulace, vyjadřující potěšení a sdílenou radost nad návratem Jana Josefa z Říma, nicméně naděje na rezidenci je v konceptu jasně vyvrácena – počet sídelních kanovníků zůstává momentálně nezměněn a všechna místa jsou obsazena.⁴⁷⁰ Zároveň ujistil, že pokud nastane možnost, rád prokáže svou úslužnost a vůli ke spolupráci.⁴⁷¹ Je otázkou, nakolik takové vyjádření bylo podloženo Castelcornovými reálnými možnostmi jednání a ovlivnění situace a zda se nejednalo v první řadě zejména o klasickou formulaci dobové korespondence, jež byla v této práci již vícekrát reflektována.

Vídeňský biskup patrně nebyl z těch, kteří by se snadno vzdávali a zřejmě bedlivě sledoval situaci v kapitule, protože již o měsíc promptně reagoval na novou situaci, a opět intervenoval ve prospěch synovce s cílem zajistit mu rezidenci v Olomouci. Breuner totiž zjistil, že kanovník hrabě Georg Friedrich von Salburg, který byl zároveň kanovníkem pasovským, se rozhodl změnit svůj plán a místo rezidence olomoucké upřednostnit rezidenci pasovskou.⁴⁷² Salburgova a Breunerova dosavadní kariéra měla některé shodné rysy – i (patrně o něco starší) Salburg studoval v Římě (v letech 1653–1662), olomoucký kanonikát získal rovněž v roce 1659 zhruba o šest měsíců později než Breuner. Nakonec i on se stal sídelním kanovníkem v Olomouci v roce 1666, ovšem dle Zemka za specifických podmínek,⁴⁷³ a to přestavbou rezidence, k čemuž přizval špičkové umělce, působící v té době na Moravě, a kde později soustředil i svou obrazovou sbírku.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ AO 70, f. 7–8 (1665-07-04, Vídeň): „*Weilen Er aber mit allen qualitatibus ad residentiam requisitis der Zeit annoch nicht versehen, in deme ihme noch iechtwas in aetate legitima Sacerdotio praescripta ermanglet. Alß würdet Er dessen complierung innerhalb einer Monatsfrüst erraichen, biß dahin praemissis praemittendis den Ordinem Presbyteratus an sich nemben vndt so dann bey Ew. Ld. seinen schuldigen gehorsamb persöhnlich ablegen.*“

⁴⁷⁰ Koncept AO 145, inv. č. 554, f. 102 (1665-07-08, Kroměříž): „[...] *anbey aber nicht verhalten das die Anzahl der Residirenden herrn Thumbherrn noch ~~unverändert verbleibet vnd derzeith die stellen alle besetzt bleiben.~~*“ Přeskrtnutá pasáž je v dopise nahrazena biskupovou špatně čitelnou poznámkou, avšak pravděpodobně obdobného významu.

⁴⁷¹ Tamtéž: „[...] *solte jedoch ins künfftig sich die gelegenheit eraignen bey welcher diese unsere dienstfertigkeit und cooperation gegen E[uer] L[ieb]den vnd dero herrn Vettern bezeigen könten, wird es an uns nicht ermanglen [...]*“

⁴⁷² AO 178, f. 105–106 (1665-08-13, Vídeň): „*Vns ist glaubwürdig zue ohren khomben, daß, obzwar herr von Salenburg Canonicus Olomucensis vast in procinctu die Residentiam zue Ollmütz zuebetretten gestanden, er gleichwohl auff Ew. Ld. beschehene resignation eines Canonicats im hochstüfft Passau sein geschöpffte intention zue mutieren, vndt nacher Passau zuesetzen gewilt sein solle.*“

⁴⁷³ S příslibem výstavby či přestavby tzv. Hittendorfské rezidence na vlastní náklady. Téhož roku se stal i proboštem kroměřížské kapituly, srov. Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 138.

⁴⁷⁴ Jana Zapletalová, „Obrazová sbírka olomouckého kanovníka Georga Friedricha ze Salburgu († 1692)“, *Opuscula historiae artium* 65, č. 2 (b.r.): 120–31, k rezidenci samotné zejména s. 121.

O rok dříve to však dle Breunerova dopisu vypadalo, že možnost získat rezidenci v Olomouci je díky Salburgově upřednostnění Pasova opět otevřená a on ji hodlal získat pro svého synovce. Ve svém dopise prosil v podstatě o otevřenou přímluvu biskupa u kapituly ve prospěch Jana Josefa.⁴⁷⁵ Zajímavostí je, že potřebné dokumenty a doklady pro kapitolu k projednání dle dopisu doručil jeho druhý synovec, Franz Albrecht Julius Breuner.⁴⁷⁶ Na tento list již bohužel přímou Castelcornu odpověď dochovanou nemáme. Mladý Breuner nakonec na svou šanci nemusel čekat zase tak dlouho – rezidenčním kanovníkem se stal již v následujícím roce 1666.⁴⁷⁷

Chceme-li stručně charakterizovat a shrnout dochovnou korespondenci biskupa Breunera s Castelcornem, je zjevné, že máme k dispozici pouze vzorek z velice krátkého období, koncentrovaná v roce 1665. Obsahově se většina z ní týká zejména záležitostí biskupova synovce,⁴⁷⁸ který byl členem „Castelcornovy“ olomoucké kapituly – to je pro nás zajímavé vodítko v uvahách, jaké významy a motivace neslo udržování kontaktu mezi biskupy.

Wilderich von Waldedorff (1617–1680)

Jestliže předchozí vídeňský biskup je v korespondenci přítomen převážně jako jakýsi protektor svého synovce, je korespondence s jeho nástupcem v úřadem značně jednotvárná a formální. To podporuje tezi o tom, že komunikace s biskupy některých diecézí byla orientována na individuální případy, nikoliv na pozici jako takovou a budování kontinuálních vazeb na dané místo a jeho aktuálního duchovního pastýře. S biskupem

⁴⁷⁵ AO 178, f. 105–106 (1665-08-13, Vídeň): „*Alß ersuechen vndt bitten Ew. Ld. [...] herrn Vettern in Bischöffl[ichen] gnaden vndhulden verners zuefovieren, vndt bey besagten [...] Capitulo mit dero hochmögend fürst[lichen] Interposition vndt autoritet so vil zuevermögen, damit dessen requisita ad residentiam capessendam, so hiebey durch vnsern auch fr. villgeliebten herrn Vettern Frantz Albrecht Juli Breiner freyherr vberbracht, vndt mit allen erforderten solleniteten hoffentlich nach genüegen versehn sein werden, de proximo Capitulariter revidiert vndt approbiert, auch so dann wider besagt. vnser herr Vetter Canonicus weilen Er nunmehr vnser erachtens die darzue gehörige qualitates zuesamben compliert hat, ad residentiam actualem fürderlich schreiten möge.*“

⁴⁷⁶ Srov. předchozí poznámka. Tento Breuner, syn biskupovy sestry Evy Reginy, provdané rovněž Breunerové, je v roce 1657 uváděn mezi císařskými komorníky, srov. Rostislav Smíšek, „Císařský dvůr a „dvorská“ kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.“ (Disertační práce, České Budějovice, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2007), 169. <https://kaiserhof.geschichte.lmu.de/14453>.

⁴⁷⁷ Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 137.

⁴⁷⁸ Obsahově se vymyká doporučující dopis pro učitele, již působícího v Olomouci, Breuner AO 70, f. 49 (1665-07-25, Vídeň).

Walderdorfem, jehož episkopát se s Castelcornovým překrývá z vídeňských biskupů nejdéle (11 let) jsou dochovány pouze čtyři přijaté a tři odeslané listy příležitostného charakteru.

Walderdorf působil ve službách císaře Leopolda jako císařský tajný rada a také říšský vicekancléř, ale před svým episkopátem byl spjat především s říšským církevním prostředím – byl kanovníkem ve Würzburgu, Mohuči, posléze kapitulní probošt ve Špýru. Jako biskup se ve Vídni údajně těšil oblibě, i díky své charitativní činnosti.⁴⁷⁹

Pouze jeden jeho list je datován ještě několik před jeho biskupskou kariérou. Je to doporučující průvodní list pro jeho doručitele (jehož jméno zde bohužel není zmíněno), který několik let působil na důstojnickém postu v císařské armádě, ale byl při poslední redukci propuštěn. Biskup jej líčí a doporučuje jako čestného mladého muže a byl by rád, kdyby jej Castelcornu upotřebil do svých služeb.⁴⁸⁰

Další list následoval až po několika letech jako oznámení, že byl Walderdorf jmenován vídeňským biskupem po zesnulém Breunerovi. List obsahuje poměrně typické pokorné přijetí úřadu, který by kandidát raději odmítl (různé variace na náročnost postu, vědomí vlastní nedostatečnosti apod.) – ve Walderdorfově pojetí se jedná o vyjádření, že by se z přijetí takového břímě ze závažných důvodů omluvit, ale protože se jedná o vůli Prozřetelnosti a císaře, byla věc postoupena k potvrzení papežem, a dopis zakončuje podpisem jakožto nominovaný biskup.⁴⁸¹ Olomoucký biskup ve své odpovědi Walderdorfovi gratuloval a pochopitelně zvedl podanou konverzační rukavici, když naopak vyzdvihнул jeho kvality, díky nimž je jistě hoden (nejen) postu biskupa, jež mu „ze srdce přeje, k tomu nejen dobromyslně gratuluje, nýbrž také vinšuje boží požehnání“.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Franz Loidl, *Geschichte des Erzbistums Wien* (Wien: Herold, 1983), 86–89.

⁴⁸⁰ AO 68, f. 200 (1665-06-30, Vídeň): „[...] bringer dieses anlaß, so einige Jahr in Ihren Kay. May. Kriegs diensten sich anfinden, vndt seine anverdraute Leütenands stelle [...] wohlvertretten, die letzte reduction aber ihne mit bedroffen, vndt dardurch herrn loßworden, dahero mich vmb eine vndt andere recommenda tion inständig angesucht [...] mit vnderthänigen bitt, falß dieselbe der gleichen Jungen menschen in dero diensten zu gebrauchen hetten, ihme ein gnadt zu erweisen, Er wirdt sich alß mir lengst bekandter Ehrlichen Mans Kindt in beharrlicher Treue [...]“.

⁴⁸¹ AO 79, f. 102 (1669-07-06, Vídeň): „[...] solch abgeledigtes Bistumb mir allergnädigst übergeben. Wie wohl mich nun bey befanter dieses Stiffits beschafenhait solcher Bürde zu endtladen vndt zur endtschuldigen erhebliche Vrsachen hatte, nach deme es aber fordrist der göttlichen providentz vndt allerhöchsterm. Kay. May. dergestalt gefallen alß habe daßselbe auff ihre Pábst. Heylig. Confirmation allergehorsambt angenommen [...] Wilderich nominirter Bischoff zu Wienn“.

⁴⁸² Koncept AO 147, inv. č. 558, f. 133 (1669-07-16, Kroměříž): „Wie nun dieselbte mit solchen vortrefflichen qualiteten begabt, daß sie dißer Ihro zu gestandenen bischoff. Dignitet gar wohl vndt Mehrers wurdig sein, vndt Ich Ihro dieselbe von Herzen gönne alß thue ich hierzu nicht allein wohlmeinendt congratuliren sondern auch von dem Allmechtign die Hohe benediction winschen [...]“.

Zbylou korespondenci tvoří vánoční a novoroční přání,⁴⁸³ případně poděkování za takové přání.⁴⁸⁴ Tato přání se v zásadě neodlišují od schémat, nastíněných v samostatné kapitole o blahopřáních. Ve srovnání s jedním Castelcornovým konceptem přání jsou Walderdorfovy gratulace obsáhlejší, přičemž v přání z roku 1675 je výrazně akcentováno přání míru pro Svatou říši římskou a ukončení „*všech nebezpečných válečných útrap*“, patrně v souvislosti s probíhající Francouzsko-nizozemskou válkou, v níž bojovala rovněž Svatá říše římská proti Francii a v uplynulém roce uspěla v několika bitvách.⁴⁸⁵

Emmerich Sinelli (1622–1685)

Jestliže předchozí dva vídeňští biskupové měli v době usednutí na biskupský stolec za sebou kariéry v kapitulách, na postech světského kléru či v politice, Emmerich Sinelli je představitelem biskupa – řeholníka, v tomto případě z kapucínského řádu. Byl také jedním z mála tehdejších biskupů neurozeného původu.⁴⁸⁶ Zajímavé bylo jeho rodinné zázemí a cesta rodiny do Uher, kde se Emmerich narodil v pevnostním městě Komárně. Jeho otec pocházel z Říma a do Uher se dostal jako řezník císařské armády. Mladý Emmerich studoval v Pasově, Linci a Ingolstadtu, vstoupil do kapucínského řádu. V rámci misijní a kazatelské činnosti prošel řadou míst (mimo jiné Prahou) a sklízel úspěchy na poli konverzí.⁴⁸⁷ Od roku 1659 působil ve Vídni, kde si i díky své pověsti skvělého rétora v pozici kazatele v Schottenkirche získal pozornost a posléze také dlouholetou přízeň císaře, řadu let byl též ve vedení kapucínské provincie.⁴⁸⁸ Postupem času získával na císařském dvoře stále větší postavení – také pod jeho vlivem např. došlo k nechvalně známému vyhnání Židů z Vídně v r. 1670, podílel se rovněž na různých politických a diplomatických záležitostech. Blízký vztah s císařem, jehož produktem byla později i Sinelliho nominace vídeňským biskupem, v průběhu několika let dokládá jejich bohatě dochovaná korespondence.⁴⁸⁹ Množstvím ani

⁴⁸³ Kromě dvou přijatých i jeden koncept biskupa Karla, AO 148, f. 235 (1670-12, Kroměříž).

⁴⁸⁴ AO 89, f. 410–411 (1673-12-30, Vídeň), poděkování za Castelcornovo přání, zaslané 18. prosince. Protože již dopis neobsahuje kompletní blahopřání, můžeme se domnívat, že Walderdorff své (nedochované) přání zaslal již předtím.

⁴⁸⁵ AO 93, f. 374 (1675-12-15, Vídeň): „[...] *vorderist aber, daß gantze Röm. Reich von allen gefährlichen Kriegen troablen erlödtigt, vndt in den erwütschten Rhue vndt fridenstandt widervmben gesezt werden möge [...]*“. Ke konfliktu a předchozí válce blíže např. Lynn, *The Wars of Louis XIV 1667-1714*, 105–59.

⁴⁸⁶ V této práci dále např. brixenský biskup Paulinus Mayr, srov. kapitola Brixen.

⁴⁸⁷ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 462.

⁴⁸⁸ Tamtéž.

⁴⁸⁹ Helga Kirchberger, „Briefe Leopolds I. an P. Emerich Sinelli 1668–1675“ (Disertační práce, Wien, Universität Wien, 1953).

dalšími parametry se jí samozřejmě dopisy s olomouckým biskupem Karlem nevyrovnají, i tak jim ale věnujme alespoň krátký prostor.

Zajímavostí nepočtené korespondence je přepínání mezi dvěma jazyky, latinou a němčinou. Volba jazyka přitom koreluje s obdobím datace, respektive funkcí či rolí, kterou v té době korespondent zastával. Nejstarší dochovaný přijatý dopis pochází z prosince roku 1670 z Vídně, tedy doby, kdy byl Sinelli ještě „pouhým“ řeholníkem, ovšem s politickým vlivem a konexemi. Při letném srovnání s dalšími příklady v kontextu biskupské korespondence je zřejmé, že právě latina byla převažujícím jazykem, v němž jsou psány dochované dopisy s řeholníky a řeholnicemi.⁴⁹⁰ Výjimku v tomto ohledu tvoří osoby, s nimiž biskup zřejmě komunikoval na pravidelnější bázi a jejichž vztah z různých důvodů nabýval osobnější povahy, v takovém případě narazíme na směs latinských a německých listů.⁴⁹¹ Naopak, jak již bylo řečeno, při soukromé písemné komunikaci vysoce postaveného světského kléru již v tomto období minimálně u vzorku Castelcornovy korespondence (ale předpokládejme, že je to součást běžného trendu) převažuje němčina.⁴⁹²

Korespondence se Sinellim tvoří v podstatě pouhých pár dopisů – období jeho episkopátu otevírá Castelcornova gratulace ke zvolení biskupem. Ta obsahuje obvyklé formulace v rámci žánru, tedy vyprošení zdraví a božího požehnání, stejně jako uznání zásluh a potřebných kvalit, kterými daná osoba oplývá a jimiž si daný úřad plně zaslouhuje.⁴⁹³

Druhým dopisem je Sinelliho vánoční a novoroční přání z roku 1681,⁴⁹⁴ jež je zároveň poděkováním za Castelcornovo prve zasláné nedochované přání. Dopis je odeslán ze Šoproně, kde se tehdy po větší část roku až do jeho závěru konal známý uherský sněm, řešící mimo jiné problematiku nekatolíků a povolení, respektive podmínky tzv.

⁴⁹⁰ Srov. rejstříková a tabulková část v Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*.

⁴⁹¹ Příkladem mohou být někteří opati premonstrátského kláštera Hradisko, ale i další osobnosti, převážně ve vedení klášterů, srov. tamtéž.

⁴⁹² Prosazování vernakulárních jazyků, respektive v tomto případě konkrétně němčiny v raném novověku do takřka všech sfér textové produkce, od 17. st. rovněž do oblasti vědeckých textů, je v literatuře hojně reflektováno, studii, věnující se užití němčiny a latiny v konkrétní sociální skupině duchovenstva (a srovnání textových praktik světského a řádového kléru i řeholnic), jsem doposud hledala neúspěšně.

⁴⁹³ Koncept AO 154, f. 279 (1680-11-23, Kroměříž): „[...] vndt bischoff in Wien erkleret worden, vndt gleich wie nun dieselbte an dero hohen vndt vertrefflichen quoliteten dißer verliheren würde gar wohl würdig vndt worth.“

⁴⁹⁴ AO 110, f. 515 (1681-12-24, Šopron): „Daß Eur Ld. Ihnen so geneigt gefaallen lassen, vnß zu denen instehenden hochhey. Weinnacht ferien vnd zu eingang des darausfolgendien 682gsten Jahrs so vill guetness anzuwischen, erstatten wür hiervor dienstschuldigh freindlichen danckh.“

artikulárních kostelů.⁴⁹⁵ Sněmu se účastnila řada předních osobností aristokracie a politického života monarchie,⁴⁹⁶ o čemž podává drobné svědectví i dokument o dvou foliích, zahrnující opisy několika vánočních přání, datovaných ze Šoproně v předvánočním týdnu.⁴⁹⁷ Kromě opisu citovaného Sinelliho blahopřání ze Štědrého⁴⁹⁸ dne jsou to i listy ze 17. prosince od Ferdinanda z Ditrichštejna, Jana Adolfa ze Schwarzenbergu, Jana Hartvíka z Nostic a Karla Maximiliána Lažanského z Bukové.

Dva latinsky psané listy (přijatý dopis a Castelcornův koncept) pochází ještě z doby, kdy byl Sinelli kapucínským kvardiánem, jak se pod vlastnoručně psaným textem v podpisu tituluje.⁴⁹⁹

Ernst Trautson von Falkenstein (1633–1702)

Ernst Trautson, syn císařského komorníka, studoval v Grazu, ve Vídni, od roku 1644 byl klerikem a domicelárem v Řeznu. V roce 1650 podnikl s otcem, bratrem a svým profesorem, známým jezuitou Avancinim, pouť do Říma, kde následně studoval na Collegiu Germanicu následujících šest let. Jeho otec mu nicméně údajně nechtěl dovolit přijmout kněžské svěcení a plnohodnotně nastoupit duchovní dráhu, neboť jej chtěl přimět ke světské kariéře a správce rodového majetku.⁵⁰⁰ Trautson nakonec při svém duchovním směřování setrval, navíc již během římského pobytu získal skrze papežskou provizi kanonikát v Salcburku, v roce 1661 byl vysvěcen na kněze. V roce 1685 byl císařem vybrán jako nástupce zesnulého vídeňského biskupa Sinelliho.⁵⁰¹

Salcburský kanonikát získal Trautson po volbě nového arcibiskupa Thun-Hohensteina v roce 1654, plným kapitulárem se stal na podzim roku 1659 po svém prvním

⁴⁹⁵ Podrobněji pravidla k výstavbě, přijatá na sněmu, shrnuje např. Blanka Altová a Zdeněk R. Nešpor, „Architektura omezení: Středoevropské protestantské kostely v éře protireformace v komparativní perspektivě I.“, *Lidé města* 15, č. 1 (2013): 109–13.

⁴⁹⁶ Stefan Sienell, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*. (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001), 175–176.

⁴⁹⁷ AO 110, f. 275, 294 (1681-12, Šopron). Jediným opisem odjinud, než ze Šoproně, je z neznámého důvodu zařazené velikonoční blahopřání z 8. dubna, zaslané z Lince Janem Maxmiliáne z Lambergu.

⁴⁹⁸ Toto přání je dochováno i v dopisu na tomtéž foliu jako latinský opis listu od císaře z dubna téhož roku, srov. AO 109, f. 288.

⁴⁹⁹ AO 82, f. 288 (1670-12-20, Vídeň): „*Emericus Capucinus Guardianus*.“

⁵⁰⁰ Franz Hadriga, *Die Trautson: Paladine Habsburgs* (Graz Wien [u.a.]: Styria, 1996), 96–108, zde 96–97.

⁵⁰¹ Tamtéž, 99–100. Přehledově k období jeho episkopátu Loidl, *Geschichte des Erzbistums Wien*, 114–17.

rezidenčním pobytu.⁵⁰² Můžeme tak předpokládat, že měl možnost se s biskupem Karlem, tehdejší kapitulním děkanem, znát osobně.

Období Trautsonova episkopátu není v korespondenci zastoupeno takřka vůbec, potažmo jen svým úplným začátkem. Dochováno je Trautsonovo oznámení⁵⁰³ o doručení papežském potvrzení jeho jmenování biskupem ze strany císaře. V dopise se již typicky podepisuje jako biskup, ale zároveň kumuluje v podpisu i pojmy „*freund, vetter und diener*“.⁵⁰⁴ Oznámení je doplněno (zřejmě formálně míněným) pozváním k biskupskému svěcení, ovšem bez udání termínu. Biskup Karel mu odpověděl relativně dlouhým dopisem,⁵⁰⁵ obsahujícím typické formulace (zásluhy, přejícnost, přání zdraví a požehnání), v němž se z účasti na svěcení omluvil ze zdravotních důvodů.⁵⁰⁶

Zbylé dva dopisy naopak pochází ještě z doby před jeho vídeňským působením a vznikají vlastně v souvislosti s jeho pozicí v salcburské kapitule. Biskup Karel, který se už minimálně od počátku 70. let snažil získat tamní kanonikát pro svého synovce Maxmiliána Adama. Mezi stávajícími kanovníky se tak pro tuto volbu snažil opakovaně získat podporu. Svědčí o tom koncept ze srpna 1673, který měl být ve stejném znění odeslán několika adresátům⁵⁰⁷ – kromě Ernsta Trautsona to byli také tehdejší kapitulní děkan Johann Baptist von Lodron (1625–1681) a kanovníci Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg (1644–1696) a Konrad Fortunat von Spaur (1625–1694). Koncept obsahuje i jednotlivé titulace, příznačně zakončené oslovením *Vetter*, navozujícím sounáležitost s domovskou kapitulou a jejími členy. V dopise se na ně Castelcorn obrací s prosbou, aby si v případě, že se v kapitule uvolní nějaký kanonikát, na jeho synovce „*vzpomněli přede všemi ostatními*“, přičemž v případě zdaru je jim přislíbena nehynoucí snaha obou Castelcornů takovou laskavost odčinit.⁵⁰⁸

⁵⁰² Manfred Josef Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806): Verfassung und Zusammensetzung*, Wissenschaft und Religion ; 24 (Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011), 370–71.

⁵⁰³ AO 121, f. 100 (1685-09-30, Vídeň).

⁵⁰⁴ Tamtéž: „*dienstergebener freundt Vetter vnd Diener Ernst Bischove Zu Wienn*“

⁵⁰⁵ Koncept A0 157, f. 179 (1685-10-09, Kroměříž).

⁵⁰⁶ Tamtéž: „*Wie nun aber die selbe wegen Ihrer vertrefflicher qualiteten diser Ihme zuegestandenen dignitet gar wohl würdig sein, vndt Ihro dieselbe von hertzen gönnen [...] wohlmeinend congratuliren sondern auch von dem allmächtigen die hohe benediction wünschen, damit sie Ihrem an vertrauten Bistumb mit bestendiger guettes Leibes disposition in allen gutten wohlstandt langwüurig vorstehen mögen, [...] mich aber vor entschuldiget halten, daß dieselbe bey der negstfolgenden consecration wegen meiner vnpassligkeit vnd leibes disposition nit bedinen khan.*“

⁵⁰⁷ Koncept AO 150, f. 122 (1673-08-06).

⁵⁰⁸ Tamtéž: „*Dieweilen bey dem hochstüfft Salzburg mit der zeith einige Canonicatsvacanz sich eraignen möchte, alß habe denselben ersuchen wollen, auff sochlen fahl meineß Vettern Maximilian Adam Graffen von Lichtenstein sich vor anderen zuerinnern, mit versicherung, das nicht allein besagter mein Vetter iedesmah Ihme absonderlich angelegen halten wirdt, solchen favor hinwider abzudienen, sondern auch Ich mich beflissen werde, in begebenheiten selbigen in andere weege zuersetzen [...]*“.

Protože se tento záměr ještě po další léta nepodařilo naplnit, nalezneme podobný dopis i o pár let později, jak v podobě biskupova vlastnoručního konceptu,⁵⁰⁹ tak písařského opisu.⁵¹⁰ Tentokrát byl adresátem opět *Vetter Trautson*, dále Johann Friedrich Ignaz von Preysing (1645–1691) a Franz Anton von Königsegg (1638 –1709), obsahem prosba o podporu a pomoc synovci v případě uvolněného místa během tzv. kapitulních měsíců, kdy o udělení kanonikátu rozhodovala kapitula.⁵¹¹ Úspěchem však byla biskupova snaha korunována až o dva roky později, kdy se podařilo získat kanonikát po zesnulém děkanu Lodronovi.⁵¹² Korespondence mohla být jedním z prostředků, jak intervenovat, a to zejména u osob, s nimiž biskupa pojila osobní známost z dřívějších dob, jíž sice nemůžeme vždy přímo doložit, ale s vysokou pravděpodobností předpokládat. U Trautsona je to téměř nepochybné, podobně jako u dlouholetých členů kapituly Lodrona a Königsegga, u Preisinga teoreticky možné – sice získal kanonikát, až když byl biskup Karel v Olomouci, ale v Salcburku předtím studoval.⁵¹³

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Philipp Friedrich von Breuner (1597–1669; 1639–1669 biskup Vídeň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1655	2		
1656	1		
1660	1		
1664		1	1
1665	6		4
Celkem	10		5

⁵⁰⁹ Koncept AO 153, inv. č. 568, f. 328 (1679-04-05, Olomouc).

⁵¹⁰ Koncept AO, 153, inv. č. 568, f. 329 (1679-04-05, Olomouc).

⁵¹¹ Tamtéž: „[...] *alß mit meinem ansuchen beschwerlich zu sein, demnach ich aber ein sonders Vertrauen zu dessen Persohn setze, Alß ersuche derselben Ihme belieben zulassen, bey etwa in mense Capitulari ereigneter Vacanz eines Canonicats beyselbigen Ertzstiftt meines Vettern Maximilian Adam Graffen von Lichtenstein, vor allen andern sich zuerinnern, vndt alßo zu dem aldortigen Canonicat zu verhelffen [...]*“.

⁵¹² Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 371.

⁵¹³ Preysing získal kanonikát 1671 rezignací svého strýce Johanna Franze, Thaler, 433. Wolkenstein studoval v Salcburku též, ale až od roku 1666, srov. Thaler, 628.

Wilderich von Walderdorff (1617–1680; 1669–1680 biskup Vídeň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1665	1		
1669	1		1
1670			1
1673			1
1675	1		
1678	1		
Celkem	4		3

Emmerich Sinelli (1622–1685; kapucín, 1680–1685 biskup Vídeň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1670	1		
1671			1
1680			1
1681	1		
Celkem	2		2

Ernst Trautson von Falkenstein (1633–1702; 1685–1702 biskup Vídeň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept
1673			1
1679			1
1685	1		1
Celkem	1		3

5. Lublaň

V Castelcornově korespondenci nalezneme i určité množství písemné komunikace s lublaňskými knížaty biskupy. Ti měli obdobný status, jako olomoučtí či vídeňští biskupové, jimž byla věnována předchozí podkapitola, tedy formální knížecí titul bez reálných politických pravomocí. Existence Castelcornových kontaktů s nimi se na první pohled může zdát vzhledem k lokalitě mírně překvapivá, při pohledu na personální obsazení lublaňského biskupství ve sledovaném období je ovšem zřejmé, že se nejedná o spojitost s lokalitou jako takovou a případnou orientaci biskupových zájmů na ni, ale o vazby na konkrétní dané osoby, jako ostatně i v případě dalších, vzdálenějších diecézí.

Biskup Puchheim, téměř o dvě dekády starší než olomoucký biskup, byl salcburským kanovníkem,⁵¹⁴ Castelcornův vrstevník, biskup Rabatta byl bratrem olomouckého kanovníka Franze Rabatty,⁵¹⁵ jedním dopisem zastoupený, o generaci mladší biskup Herberstein zase kanovníkem vratislavským.⁵¹⁶

Otto Friedrich von Puchheim (1606–1664)

Osobní korespondence s lublaňským biskupem Puchheimem, která čítá pouhé dva jeho dopisy, patří mezi zřídkaivé případy, kdy se jedná o dopisy ještě z Castelcornova salcburského období v pozici tamního kapitulního děkana, nikoliv olomouckého biskupa, konkrétně z let 1654 a 1662. Jejich episkopáty se protnuly skutečně na kratičkou dobu necelého měsíce od Karlovy volby, neboť Puchheim zemřel již 3. dubna v Pasově. Přesto je zde zařazen, protože nám dokumentuje jinou, v určitém smyslu opačnou komunikační situaci, kdy je Castelcorn zatím „pouze“ kapitulním děkanem, ale udržuje s ním písemný kontakt téměř o generaci starší biskup cizí diecéze z jiné církevní provincie. Vodítkem zde budou opět nejspíš předchozí osobní vazby.

Puchheim studoval ve Vídni, Římě a Sieně, ovšem již v dětském věku získal skrze císařské *preces primariae* v roce 1615 uvolněný kanonikát v Salcburku. Svou první rezidenci zde strávil až po studiích, tedy na přelomu let 1630–1631. V roce 1630 také získal kanonikáty v Halberstadtu a Pasově. Následně byl na jaře roku 1631 vysvěcen na kněze

⁵¹⁴ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 354.

⁵¹⁵ Papežská provize v roce 1665, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 140.

⁵¹⁶ Od roku 1668, Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 183.

a na podzim roku 1631 se stal plným kapitulárem.⁵¹⁷ V roce 1641 jej císař Ferdinand III. jmenoval lublaňským biskupem, Puchheim pomýšlel i na salcburský stolec, ale tato ambice zůstala nenaplněna.⁵¹⁸

Lze předpokládat, že pakliže i jako lublaňský biskup dodržoval svou rezidenční povinnost, jistě na sebe s budoucím biskupem Karlem v Salcburku narazili. Předchozí vztah naznačuje i vnější podoba dopisů – první z nich je celý psán vlastnoručně, druhý částečně písařem, ale značnou část opět doplnil Puchheim osobně. Vědomí sounáležitosti (i ve smyslu příslušnosti ke kapitule jak salcburské, tak pasovské) pak pisatel podtrhl i ve zvoleném oslovení v druhém listu, kdy jej tituluje jako „*děkana, nejmilovanějšího dvojitého chórového bratra a Vettera*“.⁵¹⁹

List z ledna roku 1662, odeslaný z biskupského venkovského sídla Gornji Grad, je v první řadě Puchheimovým poděkováním za Karlovo opožděně doručené přání z 14. prosince, které k biskupovým rukám doputovalo až 12. ledna, a ve svém listu tak vánoční a novoroční gratulaci teprve oplácí. Zmiňuje také omluvně, že se neukázal, „*protože si dokáže představit, že byl [Karel] 14. už zpět v Salcburku, neboť není z těch, kdo umí málo zvládnout*“.⁵²⁰ Vlastnoruční přípis pak obsahuje další různorodé informace, odlišující se od gratulačního charakteru první části. Ty působí sice torzovitým dojmem (který zrovna neulehčuje i poněkud náročnější rukopis), takže jejich interpretace není snadná.⁵²¹ Na druhou stranu, uvádění pouze křestních jmen u zmíněných osob a vynechávání informací, které evidentně druhá strana znala, pro nás mohou být dokladem jisté společné informační báze, pramenící ze společné předchozí komunikace i znalosti určitého prostředí a kontextu, vypovídající opět o povaze dokumentovaného vztahu.

Chronologicky starší, druhý dopis je psán Puchheimem osobně.⁵²² Pisatel se v něm vyjadřuje dosti obšírně, jádrem sdělení je ale fakt, že ačkoliv se chtěl vydat do Salcburku až u příležitosti Castelcornovy slavnostní instalace na post kapitulního děkana, jímž byl nedávno stanoven, a při té příležitosti mu osobně pográtulovat, nakonec své plány trochu

⁵¹⁷Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 439–41.

⁵¹⁸ V roce 1654 předložil kapitule své breve o volitelnosti, vystavené již roku 1643, srov. Thaler, 441.

⁵¹⁹ AO inv. č. 1402, f. 285 (1662-01-16, Oberburg – Gornji Grad): „*Hochwürdig Hoch vnd wolgeborner graff vnnnd herrn Dombdechant. Fr. Geliebtester doppelter herr Cohr Brueder vnd Vetter.*“

⁵²⁰ Tamtéž: „*[...] mit Erinderung, daß Ich mich in diesem fahl nicht hete lassen vorkhomen, da Ich mir hete einbilden khönnen, daß E. Hochw. den 14 d[...]* schon solten wieder zu Salzburg sein, dan sie sein nit auß den jhenigen die wenig laisten khönnen.“

⁵²¹ Např. zmínka o blíže neurčeném zesnulém Christophovi a jeho beneficiích, dále o blíže neurčeném „*Vetter Wenzel*“, úroky z dluhu, blíže neurčené náboženské bratrstvo (Bruderschaft d. Thodt – nabízelo by se salcburské Bratrstvo sv. Josefa, ale to založil až arcibiskup Kuenburg), jemuž má být uhrazena dlužná částka, srov. tamtéž.

⁵²² AO, inv. 1401, f. 290–291 (1654-07-26, Lublaň).

přehodnotil. Castelcorn se Thunovým nástupcem v dosavadní pozici děkana stal hned záhy po jeho zvolení arcibiskupem 3. února 1668, instalován byl 16. července, tedy přibližně deset dní před vznikem zmíněného dopisu.⁵²³

Důvodem Puchheimova rozhodnutí byl zjevně jeho zájem nenechat si ujít jinou, ještě významnější událost (a nemuset tak cestovat do Salcburku krátce po sobě dvakrát), a sice přijet na svěcení nového arcibiskupa Guidobalda von Thun-Hohenstein. Papežská bula s potvrzením, která byla vystavena 4. května,⁵²⁴ už dorazila, jak ostatně Puchheim v dopise zmiňuje a tím pádem se dalo počítat i s brzkou slavnostní intronizací. Lublaňský biskup se tak rozhodl zatím zaslat alespoň tento svůj dopis s prozatímní gratulací a svým vysvětlením.⁵²⁵

List, jak pisatel poněkud rozvláčně zmiňuje, posílá po své známé, jež zrovna nazítří vyrážela do Salcburku za svými záležitostmi. V následujícím obsáhlém odstavci pak jejího manžela, doktora Ettenauera (?) doporučuje k službám, pokud by se náhodou objevilo podobné místo (o němž se domnívá, že již bylo mezitím někým obsazeno), jako se uvolnilo po skonu salcburského „*doktora Feyrtaga*“. Puchheim si u Ettenauera dle svých slov velice považoval jeho píle a výřečnosti a rád by si jej evidentně ve svých službách ponechal, ale chtěl by mu vyjít vstříc a umožnit mu jiné angažmá, neboť mu „*nevyhovuje zdejší povětrí*“,⁵²⁶ což byla poměrně podstatná dobová kategorie a setkáme se s ní i na jiných místech biskupské korespondence.

Zmíněným doktorem Feyrtagem, na jehož místo se Puchheim snažil doporučit svého člověka, by mohl být zřejmě Stefan Feiertag von Oberhausen, nobilitovaný právník činný dlouhá léta na salcburském dvoře v různých úřadech, například ve dvorské komoře či jako tajný rada, jenž zemřel ve věku 75 let 26. května 1654.⁵²⁷ Není jasné, který z úřadů

⁵²³ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 538, 540. Otázka Castelcornova jakožto děkana byla řešena v zasedání kapituly hned od následujícího dne, srov. protokoly citované v Thaler, 367.

⁵²⁴ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 540.

⁵²⁵ AO, inv. 1401, f. 290 (1654-07-26, Lublaň): „*Als ich mir zwar vorgenommen die gebührende congratulation zu der neien, noch lengst verdienten, vndt von mir gewünschten, dignitet biß daß die völlige installation vorüber gangen, zu verschieden, so habe ich miech den noch [...] anderst risoluiren, vndt mitt diser gelegenheith der frau Doctor Ettenauerin (dis in aigen geschäften sich morgen dahin zu verfüegen vermeine) [...] wegen der albereith angelangten confirmation, vnd Pallii auch angestellten consecration meines so gn. Herrn, deß Erzbichoffen meineswegen zu verrichten, weil ich dieselben zu ehr, bey so vill feltigen geschäften, auch in bedanken ich ohne das ein schreiben unlangst dahin expediere.*“

⁵²⁶ Tamtéž: „*Vnnd weil ich mir wohl einbilden kann daß bey Zeitlichen Hintritt des Doctor Feiertag, zweifels ohne, ein anderer dörfte accomodieren werden vnnd also ein daß gutt Doctor Ettenauer, meritis et notis qualitatibus ähnliche stell vacieren möchte, also hab ich hirmitt so viel ahndeütten wollen, daß ihm der allhiege lufft, nit anstehen will, auch sonsten aller handt bedenken (und weil mir seines vleiß und redlichkeith dahin vil wehrt sein) zu einer anderer condition verlangen zu haben, ihm disponieren wollen.*“

⁵²⁷ Martin Franz, „Beiträge zur Salzburger Familiengeschichte. 12. Feiertag von Oberhausen“, *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 70 (1930): 51.

měl Puchheim zrovna na mysli, každopádně se obracel na kompetentní osobu, jež se v daném prostředí pohybovala na nejvyšších pozicích, neboť Castelnorn již v předchozím období krátce působil jako salcburský místodržící a právě v daném roce v polovině července se stal novým prezidentem dvorské komory.⁵²⁸

Joseph von Rabatta (1620–1683)

Korespondence s Josephem von Rabatta je dochována od momentu oznámení jeho úspěchu, totiž získání biskupského postu skrze císařskou nominaci na jaře roku 1664. Rabattův list je datován z Lince 13. května,⁵²⁹ tedy o necelý měsíc později⁵³⁰ a zároveň dva měsíce poté, co byl Castelnorn zvolen olomouckým biskupem. V dopise zaznívá formulace, v níž Rabatta doufá, že „*boží dobrota využije tento jeho změněný stav k rozmnožení své božské úcty*.“⁵³¹ Zároveň v doplněném post scriptu nezapomněl zmínit, že jeho bratr Franz, toho času studující v Ingolstadtu a kanovník v Pasově, získal kanonikát v Olomouci, který mu byl z Říma potvrzen.⁵³² Rabatta vyjadřuje svou radost, která je o to větší, neboť jak doufá, bude se moci bratr stát Castelnornovým služebníkem.⁵³³ Příbuzný v kapitule je tak vítaným prostředkem k možnému navázání, potažmo utužení vztahů.

Biskup Karel reagoval na Rabattovu nominaci obvyklou gratulací, datovanou dosud ze Salcburku, s využitím oblíbené floskule, která si kandidát skrze své kvality zaslouhuje nejen obdrženu, ba i mnohem vyšší hodnost.⁵³⁴ Za pouhých pět dní opět z Lince odpověděl Rabatta svým děkovným listem. Ten ovšem v úvodu uvádí, že děkuje za

⁵²⁸ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 366–67. Castelnornovo působení, vystupování a kompetence jak v kapitule, tak ve zmíněném úřadu přibližuje Jakubec a Prchal Pavličková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelnorna v kontextu. Salcburská předejra a olomoucké finále“, 19.

⁵²⁹ AO 68, f. 128–129 (1664-05-13, Lince).

⁵³⁰ Rabatta byl nominován Leopoldem I. 16. dubna, Gatz, E. (ed.): *Die Bischöfe*, s. 356.

⁵³¹ AO 68, f. 128–129 (1664-05-13, Lince): „[...] *wie nun dieses für eine sonderbare schickung, daß Allmächtigen zu achten, dessen Güete solchen meinen geänderten Standt hoffentlich zuvermehrung seiner Gött. Ehre dirigieren werden.*“

⁵³² Zemek uvádí získání kanonikátu až v roce 1665, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 140.

⁵³³ Tamtéž: „*PS. Erindere dieselbe beynebends was massen mein Brueder graf Frantz Canonicus zu Passau, vnd ietzmahliger Studiosus zu Ingelstatt, dero Canonicat zu Olmützv zu Rom erhalten habe. Erfreye mmich vmb so vil dehro mehr weilen ich hoffe E Ld werden denselben also dero Caplan, sich zu allen gnaden empfolchen lassen sein, er sich auch befeissen wirdt deroselben sich fähig zu machen.*“

⁵³⁴ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 100 (1664-05-20, Salcburk): „[...] *mich vmb soviel mehr zuerfreyen, weilen Sie nicht allein diese sondern vil hochere Digniteten meritiren, gestalten ich dann alle vom gethreuen Herzen anwintsche [...]*“.

blahopřání z 3. května, čili pokud nejde o chybnou informaci, zaslal ještě předtím jednu gratulaci, zřejmě z vlastního popudu, biskup Karel.⁵³⁵

Další komunikační výměnu máme dokumentovány až k roku 1668. Týká se i Rabattova zmiňovaného bratra Franze a jeho olomouckého kanonikátu. Ve svém konceptu z 12. ledna biskup Karel reaguje na nedochovaný Rabattův list z 26. prosince předcházejícího roku, v němž se dle jeho slov přimlouval za svého bratra, aby se stal kanovníkem sídelním a získal rezidenci. Castelcorn poznamenal, že „*nyní záleží především na tom, aby byly do Olomouce co nejdříve zaslány potřebné bratrovy dokumenty*“,⁵³⁶ a byť naznačil, že záležitost není v jeho rukou, pochopitelně nabídl, že pokud by mohl být při splnění Rabattova záměru nějak nápomocen, rád se toho zhostí.⁵³⁷ Následně je dochován Castelcornův koncept z 30. března, v němž děkuje za doručení Rabattova dnes ztraceného dopisu z 13. března, který biskupovi doručil Rabattův bratr Franz, toho času se tedy pohybující v Olomouci. Biskup Karel k poděkování připojuje i ujištění o své ochotě dále „*sloužit*“ a přeje k nadcházejícím Velikonocím „*radostné Alleluja*“.⁵³⁸ O nedlouho později se vyplnilo i Rabattovo přání – Franz Karl byl přijat za sídelního kanovníka, dle Zemkových údajů 12. května.⁵³⁹

Zajímavým detailem je, že oba koncepty jsou doplněny dobovým číslováním – první z nich má číslo 10, druhý 13. Není možné říci, jakou logikou se číslování řídí (od kdy např. koncepty byly číslovány), zdá se ale být nasnadě, že mezi dnes dostupnými listy byly odeslány ještě další dva (11 a 12), které již k dispozici nemáme, stejně jako Rabattovy odpovědi. Drobná informace nám opět pomáhá utvořit si jistý odstup od dochovaného pramenného korpusu a udělat si obrázek o jeho pouze zdánlivé ucelenosti, jíž by jinak mohly naznačovat ony desítky kartonů Castelcornovy korespondence.

⁵³⁵ AO 68, f. 166–167 (1664-05-26, Linec): „*Ewer Ld. zeihlen vom 3. Dits warinnen Sie mir zu meiner von Ihrer Kay. Maytt allergnädigsten Denomination zu dem Bisthumb Laybach congratulieren wollen, hab ich wohl erhalten [...]*“.

⁵³⁶ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 31 (1668-01-12, Brno): „*[...] daß dero herr Brueder graff Frantz bey meiner Cathedral Kirchen die Residenz vberkhommen möge. Ob mir zwar nicht zweifelt daß Ewer Ld albereith die Vnter laufende Beschaffenheit referirt worden. So ligt es aber anietzo vornehmlich andeme, daß dero herr Brueders requisita ohne verliehrung einiger Zeith nach Ollz vberschiekt vndt gebuhrendt eingereicht werden.*“

⁵³⁷ Tamtéž: „*Solte Ich im übrigen zu Ewer Ld. Verlangen etwas beytragen können, will ich solches jedesmahls gern praestiren.*“

⁵³⁸ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 79 (1668-03-30, Olomouc): „*[...] herr Brueder Graff Frantz Rabatta hatt mir dero angenehmes von 13tn dieses wohlverbracht [...] winsche in übrigen Ewer Ld zubevorstehender Heyl. Osterferien ein froliches Alleluia vndt allerselbst verlangende Prosperitet [...]*“.

⁵³⁹ Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 140.

Z dalších let již máme od lublaňského biskupa dochována pouze vánoční a novoroční přání, a to z let 1670,⁵⁴⁰ 1674⁵⁴¹ a 1680,⁵⁴² přičemž nejjobsáhlejší z nich je přání z roku 1674, využívající také nejvíce prostředků z palety gratulačních topoi.

Sigismund Christoph von Herberstein (1644–1716)

Jediným dokladem kontaktu s lublaňským biskupem Herbersteinem, který tento post zastával od roku 1683, je jeho vánoční a novoroční gratulace z počátku episkopátu, které se nijak nevymyká běžným zvyklostem daného žánru se závěrečným přáním o zachování přízně.⁵⁴³ Hrabě Herberstein byl kanovníkem v Pasově a Řezně, posléze proboštem kapituly v Ljubljani, ale také v poměrně vzdálené Vratislavi.⁵⁴⁴

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Otto Friedrich von Puchheim (1604–1664; 1641–1664 biskup Lublaň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1654	1			
1662	1			
Celkem				

⁵⁴⁰ AO 82, f. 233–234 (1670-12-16, Lublaň).

⁵⁴¹ AO 91, f. 296–297 (1674-12-11, Lublaň).

⁵⁴² AO 108, f. 282 (1680-17-12, Lublaň).

⁵⁴³ AO 119, f. 180–181 (1684-12-12, Lublaň): „[...] *verlangen in dero beständigen gewogenheit erhalten zu werden* [...]“.

⁵⁴⁴ Constantin von Wurzbach, „Herberstein, Sigmund Christoph“, in *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 8 (Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1862), <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11811&page=345&scale=3.33&viewmode=fullscreen>.

Joseph von Rabatta (1620–1683; 1664–1683 biskup Lublaň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	1		1	1
1668		2	2	
1670	1			
1674	1			
1680	1			
Celkem	4	2	3	1

Sigismund Christoph von Herberstein (1644–1716; 1683–1716 biskup Lublaň)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1684	1			
Celkem	1			

6. Uhry

Biskupové diecézí, nacházejících se „*in partibus infidelium*“, tedy v oblastech ovládaných Osmanskou říší, žili v exilu, povětšinou v královských Uhrách, obvykle v Trnavě či Prešpurku. Z námi sledovaných diecézí se jedná o Jáger, Kaloču, Pětikostelí, Vác, Čanáád a zejména Ostřihom, jejíž arcibiskup a primas byl klíčovou osobností uherské katolické církve. Biskupové sedmihradský a velkovaradínský měli dokonce zakázán vstup do Sedmihradska. Ve své vlastní diecézi mohli rezidovat a vykonávat svůj úřad (až do změn politické situace na konci 17. století v důsledku habsburských úspěchů v protitureckých vojenských kampaní) pouze biskupové v Záhřebu, Nitře, Rábu, veszprémští biskupové pobývali v nedalekém Sümegu.⁵⁴⁵

Obsazené části Uher nabývaly rozporuplného statusu – odlišná perspektiva a náhled na řešení tohoto problému pak zavdávaly vzniku nejrůznějších konfliktů. Z pohledu Říma se jednalo o ztracené, tudíž misijní území, jehož tamní křesťanské věřící bylo záhodno v rámci možností udržet ve sféře katolické církve skrze působení vizitátorů a misijních biskupů, které zde papež vysílal.⁵⁴⁶ Naopak pro císařskou stranu a uherské biskupy byl aktuální stav považován za krizový, dočasný a tudíž zvolení exilové biskupové platili za právoplatné duchovní pastýře, kteří čekali, až jim příznivý obrat umožní vrátit se do svěřené diecéze a kteří mezitím svou moc mohli vykonávat prostřednictvím vikářů, obvykle z řad řeholníků, nejčastěji františkánů. Výsledkem byly mnohé třecí plochy a krizové situace, jako např. v roce 1679, kdy byli ustanoveni dva budínští vikáři – jeden z pověření arcibiskupa Szelepcsényiho, druhý od bělehradského administrátora, pod jehož misijní sféru oblast spadala.⁵⁴⁷

Uhry však představovaly specifické území nejen kvůli tehdejší politické, mocenské a vojenské situaci, ale obecně také z pohledu církevní organizace a obsazování duchovních úřadů. Právo nominace a prezentace kandidáta na uvolněný biskupský post totiž patřilo tradičně mezi (poměrně nejasně definované) panovníkovy pravomoci, papež volbu pouze

⁵⁴⁵ István György Tóth, „Die Beziehungen der katholischen Kirche zum Staat in Türkisch-Ungarn im 17. Jahrhundert“, in *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa*, ed. Joachim Bahlcke a Arno Strohmeier, *Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa* 7, 1999, 214.

⁵⁴⁶ Podrobněji o misijních biskupech a jejich působení s důrazem zejména na bělehradskou diecézi srov. István György Tóth, „Katholische Erneuerung ‚im Hause des Islams‘: Missionsbischöfe in Türkisch-Ungarn im 17. Jahrhundert“, in *Wege der Neuzeit.: Festschrift für Heinz Schilling zum 65. Geburtstag.*, ed. Stefan Ehrenpreis et al. (Berlin: Duncker & Humblot, 2007), 218–40.

⁵⁴⁷ Detailněji Tóth, „Die Beziehungen der katholischen Kirche zum Staat in Türkisch-Ungarn im 17. Jahrhundert“, 216–17.

potvrzoval, přičemž určitý vliv na rozhodnutí měli i samotní uherští církevní představitelé.⁵⁴⁸ Jak upozorňuje Joachim Bahlcke, ve srovnání s jinými prostředími, například říšským, kde tradičně hrál velkou roli počet kanonikátů a pozice v kapitule, respektive kapitulách, v Uhrách hrály roli spíše „*přátelské a patronsko-klientské vztahy [...] posílené neformálním a osobním charakterem praxe jmenování biskupa*“.⁵⁴⁹

Uherská církev vykazovala také určitou společenskou i etnickou propustnost. Zatímco ve 2. polovině 17. století tvořili většinu středoevropského episkopátu příslušníci šlechty a například olomoucká kapitula dospěla do fáze téměř výlučně šlechtického prostředí,⁵⁵⁰ na případě biskupa Szelepcsényiho sledujeme socioekonomický vzestup a etablování se mezi uherskou duchovní a společenskou elitu u člověka prostého původu, slovenského rodného jazyka.⁵⁵¹ Jiným takovým představitelem může být i Jan Salix, původně opat cisterciáckého kláštera na Velehradě.⁵⁵²

Dalším fenoménem té doby je taktéž obsazování duchovních postů příslušníky původně mimouherských rodin, převážně z řad říšské aristokracie. Ve vyhrocené politické situaci konce 17. století byla v tomto případě měřítkem loajalita, blízkost ke dvoru a osvědčenost v císařských službách, ne nutně zkušenosti s působením v duchovním úřadě.⁵⁵³ Příkladem zde může být mnohovrstevnatá a namnoze zajímavá osobnost kardinála Kollonitsche, jehož korespondenci bude ještě věnována pozornost níže. Ten byl císařem Leopoldem nominován na nitranského biskupa ještě vůbec před započítím studia teologie, zato se zkušenostmi maltézskeho rytíře s pozicí komtura komendy Mailberg, ale především s účastí v protitureckých námořních bitvách na straně císařského spojence Benátek.⁵⁵⁴

⁵⁴⁸ Joachim Bahlcke, „Damit „das Ungarländische zu Revolutionen und Unruhen geneigte Gebluet mit dem Teutschen temperiret [...] werden möchte“ – Deutsche Adelige im ungarischen Episkopat des 17. und 18. Jahrhunderts“, in „*Durst nach Erkenntnis...*“: *Forschungen zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa. Zwei Jahrzehnte Immanuel-Kant-Stipendium*, ed. Heike Müns a Matthias Weber, Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa 29 (Oldenburg: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2007), 79–81.

⁵⁴⁹ Bahlcke, 83.

⁵⁵⁰ Dle Zuberu nejpozději od počátku 70. let 17. století, a to navzdory odlišnému názoru biskupa Karla, jenž dle Zuberu deklaroval svou preferenci sociálně otevřenější instituce; příslušnost ke šlechtickému stavu byla ještě později v 18. století dokonce kodifikována jako podmínka pro vstup, i když prakticky ji kandidáti splňovali již v předchozím období, srov. Zuber, *Osudy moravské církve v 18. století. I. 1695-1777*, 58–59.

⁵⁵¹ Bahlcke, „Damit „das Ungarländische zu Revolutionen und Unruhen geneigte Gebluet mit dem Teutschen temperiret [...] werden möchte“ – Deutsche Adelige im ungarischen Episkopat des 17. und 18. Jahrhunderts“, 83.

⁵⁵² Srov. níže.

⁵⁵³ Bahlcke, „Damit „das Ungarländische zu Revolutionen und Unruhen geneigte Gebluet mit dem Teutschen temperiret [...] werden möchte“ – Deutsche Adelige im ungarischen Episkopat des 17. und 18. Jahrhunderts“, 82–83.

⁵⁵⁴ V literatuře narazíme i na zmínku (bohužel bez uvedení zdroje), že v jedné z bitev údajně ukořistil tureckou zástavu, srov. vedle přehledu životních a kariérních milníků před episkopátem Werner Lamm,

V dochované Castelcornově korespondenci se vůbec nevyskytuje komunikace s biskupy diécezí Jáger, Velký Varadín,⁵⁵⁵ Veszprém či Záhřeb. Chybí též Nitra – biskupové Szelepcsényi i Kollonitsch sice zastávali svého času i tento úřad, ale ne v době, z níž pochází jejich korespondence. Lze říci, že dochovaná korespondence byla vedena pouze s několika málo konkrétními osobnostmi v rozmanitých záležitostech. Nezdá se však, že by měl biskup Karel potřebu stálými kontakty pokrýt dané území. Uhry sice byly součástí habsburské monarchie, ale nejen po stránce církevní organizace a vztahu státu k ní byly značně odlišným prostředím se svými specifickými problémy a velká část tamních prelátů, vsazených do komplikované politicko-mocenské situace, reálně ve své diecézi vůbec nepůsobila.

Dovedeme si tak relativně snadno představit, že biskup Karel neměl nějaké zvláštní důvody navazovat či pěstovat přímé kontakty s větším vzorkem čelních představitelů uherského světského kléru. Dění v Uhrách jako takových přitom bylo nepochybně v centru Castelcornovy pozornosti, i z toho důvodu, že se během jeho episkopátu Moravy často přímo dotýkalo (např. Thökölyho povstání v Uhrách a kurucký vpád na Moravu v roce 1680 a 1682, který se výrazně dotknul i hukvaldského panství⁵⁵⁶ zajištění pohraničního obranného systému⁵⁵⁷). V blízkosti uherské hranice ležely nejen části olomoucké diecéze, ale také některá biskupská panství (Hukvaldy, Kelč). O biskupově informovanosti, respektive přání být informován i o událostech, které se bezprostředně jeho držav nedotýkaly,⁵⁵⁸ svědčí i další korespondence, adresovaná z Uher zejména v letech kulminace

Leopold Graf Kollonitsch: Sonderausstellung im Maltesermuseum Mailberg, Schriftenreihe des Maltesermuseums Mailberg; 6 (Mailberg: Arbeitsgemeinschaft Maltesermuseum Mailberg, 1981), 8.

⁵⁵⁵ Dochován pouze opis latinsky psané relace biskupa György Bársonyho (1626–1678, biskup od r. 1663), adresované císaři Leopoldovi I. ohledně vzpoury poddaných proti rekatolizaci v Turé Lúce u Myjavy, AO 93, f. 410 (1672-07). Tato dramatická epizoda, během níž byl v průběhu biskupem prováděné vizitace a evidence církevních statků za účelem pozdějšího záboru zabit jeho bratr, vyústila v popravu 12 osob, a v podobě opisu Bársonyho rozhořčené relace si zajistila cestu i k olomouckému biskupovi. Subjektivně laděné líčení celé události podává Ladislav Pauliny, *Dejepis superintendencie nitranskej dl'a starých i novších prameňov. Sväzok tretí* (Senica: J. Bežo, 1891), 85–86.

⁵⁵⁶ Desítky listů s řadou korespondentů či opisy různých zpráv, soupisů napáchaných škod apod., hojně reflektováno i v dopisech s biskupskými úředníky, AO 105, nejhojněji 106, dále 107, pro rok 1682 AO 112. Ke škodám napáchaným na Hukvaldském panství, kam kuruci vtrhli v červnu roku 1680, blíže Jan Al Saheb, „Kurucký vpád na hukvaldské panství roku 1680“, *Těšínsko : vlastivědný časopis* 48, č. 1 (2005): 10–12. Skupinu vedl Jan Šuhajda, dochován je jeho dopis, adresovaný jistému uherskému veliteli, AO 106, f. 214–215 (1680-06-26).

⁵⁵⁷ Podrobněji Jan Al Saheb, „Protihabsburské stavovské povstání Imricha Tökölyho v Uhrách a obrana Moravsko-slezsko-uherské hranice - Bibliographie zur Geschichte der Böhmischen Länder“, *Slezský sborník = Acta Silesiaca* 109, č. 3–4 (2011): 187–202.

⁵⁵⁸ Zmínka v úvodu listu od Johanna Karla von Götzen, adresovaného z Komárna, AO 115, f. 1 (1683-06-02): „[...] ich von H[errn] G[rafen] Max Adam Lieb[de] vernommen, das Ewer fürstliche Gn[ade] nicht ungnädig aufnehmen würden, wann ich zu Zaytten unseren Kriegsoperationen ein undt andere Nachricht gehorsambst überschrayben wurde [...]“. Blíže k možnostem využití biskupské korespondence jako pramene

tureckých válek v 80. letech, obsahující informace a novinky ohledně aktuální vojenské situace a vývoje dění z perspektivy jednotlivých pisatelů.⁵⁵⁹ Jedná se například o některé listy biskupových příbuzných⁵⁶⁰ a dalších osob,⁵⁶¹ působících v dané době na důstojnických pozicích v císařské armádě na území Uher.

Vraťme se ale nyní zpět k uherským biskupům a analýze jejich listů. Kromě Kollonitschových příznačně německy psaných dopisů je ve všech dochovaných případech komunikačním jazykem latina, což nelze připisovat na vrub ani tak církevnímu kontextu, jako spíše známému faktu o specifické roli latiny v Uhrách, která byla v prostředí tamních (nejen) elit standardem a dominovala v podstatě až do 19. století uherskému vzdělání, knižní produkci i písemné komunikační praxi.⁵⁶² Užití tohoto jazyka v korespondenci s biskupem Karlem tak nejspíše probíhá v jiném rámci, než v jakém lze interpretovat např. květnaté latinské kompozice pražského arcibiskupa Sobka, u nějž latina svědčí spíše o určité sebestylizaci v prostředí, kde se již mezi preláty prosazovala komunikace ve vernakulárních jazycích, v našich případech tedy převážně v němčině. Zajímavý případ v tomto ohledu (vybočíme-li na chvíli z tématu této kapitoly) tvoří jen velmi nepočetné dopisy polských biskupů, které jsou všechny dochovány v italštině.⁵⁶³ Je nasnadě se domnívat, že v tomto případě volba jazyka také určitým způsobem souvisí se snahou o sebezprezentaci, ale rovněž s celkovou pozicí italštiny v raně novověkém Polsku a silnou kulturní orientací na italské prostředí.⁵⁶⁴

k militárním dějinám srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 37–41.

⁵⁵⁹ Např. již citovaný list důstojníka Götzena, obsahující řadu dílčích informací (přesun z Györu do Komárna, polská vojska, Tataři na Ukrajině, Thököly, situace Moravy a Slezska), srov. AO 115, f. 46–49 (1683-06-11). Z doby o několik měsíců později pochází zpráva (patrně opis) neznámého odesilatele, je datována těsně před zahájením úspěšného podzimního obléhání a dobytí Ostřihomi zpět od Turků, obsahuje zmínky např. o vybudovaném lodním mostu na Dunaji, AO 115, f. 155 (1683-10-20).

⁵⁶⁰ Zde lze zmínit (kromě občasných pobytů v Uhrách hraběte Alessandra Massimi, manžela biskupovy neteře Marie Anny) především příslušníka tyrolské větve z Isery a syna Parida von Lichtenstein-Castelcornu, Karla Romedia. Korespondence s ním je dochována napříč řadou let a kromě jeho mládí a dob studií (patrně jak v Praze, tak v Itálii) jej v 80. letech zachytíme jako důstojníka v císařských službách v Uhrách, především v Debrecíně (v letech 1686–1687, AO 122, f. 418, AO 123, f. 267, AO 124, f. 192, 306–308, 381) a ojedinele v Budě (rok 1687, AO 125, f. 206–208).

⁵⁶¹ Mimo zmíněné např. Jan Wilhelm Raab z Ostřihomi, AO 124, 532 (1687-05-29), 574–4575 (1687-06-05) se zmínkou přijatého dopisu od biskupa Karla.

⁵⁶² S odkazy na další literaturu přehledově Gábor Almási a Lav Šubarić, „Introduction”, in *Latin at the Crossroads of Identity: The Evolution of Linguistic Nationalism in the Kingdom of Hungary*, ed. Gábor Almási a Lav Šubarić (Leiden: Brill, 2015), 4–8.

⁵⁶³ Blíže kapitola o polských biskupech.

⁵⁶⁴ Dlouhodobé a nikoli nevýznamné užívání italštiny polsko-litevskými elitami zmiňuje (kromě dalších příkladů italského vlivu a kulturní výměny, umocněné oblibou (nejen) kavalírských cest do Itálie) Wojciech Tygielski, „The Italian presence in early modern Poland. Its cultural and civilizational consequences”, in *Italien - Mitteldeutschland - Polen: Geschichte und Kultur im europäischen Kontext vom 10. bis zum 18. Jahrhundert*, ed. Wolfgang Huschner, Enno Bünz, a Christian Lübke (Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2013), 760–76., zejména s. 770.

Z jakých důvodů tedy uherští biskupové a jejich olomoucký spolubratr navazovali a pěstovali písemné kontakty? Byly tyto vazby podpořené i jinak?

Jan Salix (+1668), Pětikostelí

První příkladem ze čtyř dotčených osobností je pětikostelský biskup Jan Michal Salix (+1668), někdy uváděný s přídomkem z Felberthalu. Salix pocházel z Uher, z obce Gajary u Malacek. Tento bývalý člen cisterciáckého řádu strávil noviciát na Velehradě, poté studoval v Praze, působil jako farář na několika místech na Moravě i v Uhrách a v roce 1650 se stal opatem velehradského kláštera.⁵⁶⁵ Doba jeho působení byla dost turbulentní a Salix byl po řadě sporů a kontroverzně vnímaných kroků koncem roku 1656 svými spolubratry sesazen. Následně byl načas ještě císařem dosazen zpět, ale v roce 1659 post velehradského opata a ostatně celého cisterciáckého řádu definitivně opustil.⁵⁶⁶ V té době však již byl nominován na biskupa v Pětikostelí, kteréhožto postu se také ujal. Jak už bylo řečeno, tato diecéze byla v dané době součástí Osmany ovládaného území, a proto biskup Salix sídlil jinde. V prvních letech 1659–1663 byl farářem a děkanem ve Skalici,⁵⁶⁷ což patrně představovalo jeho zdroj příjmů, později jej zachytíme v Trnavě, odkud jsou datovány i dva jeho dochované listy. Oba jsou motivovány snahou autora ucházet se o další atraktivní uvolněný post.

První list pochází již z dubna roku 1665 a Salix v něm figuruje v pozici suplikanta, který biskupa s patřičnými uctivými formulacemi a gratulací k nástupu do čela olomouckého biskupství⁵⁶⁸ žádá o uvolněné místo olomouckého světícího biskupa po zesnulém Janu Gobbarovi. Součástí jeho argumentace je připomínka, jak dle svých slov strávil pět let ve službách svého patrona, Karlova strýce Kryštofa Pavla z Lichtensteinu-

⁵⁶⁵ Lajos Némethy, *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXCIV* (Esztergom: G. Buzárovits, 1894), 906. Rudolf Hurt, *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě. 2. 1650-1784* (Olomouc: Akademie velehradská, b.r.), 10.

⁵⁶⁶ K jeho působení na Velehradě a událostem zejména 2. poloviny 50. let velmi podrobně tamtéž, s. 10–97, zejména 73–97.

⁵⁶⁷ V roce 1663 získal post ostříhomského kanovníka a gemerského arcijáhna. Némethy, *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXCIV*, 906.

⁵⁶⁸ Tu lze vnímat buď jako opožděnou nebo snad v kontextu plánované biskupovy cesty do Vídně a udělení biskupství v léno císařem o několik dní později, 15. dubna 1665, podrobněji Jakubec a Prchal Pavlíčková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále“, 22.

Castelcornu, jako farář v Doubravniku⁵⁶⁹ na pernštejnském panství.⁵⁷⁰ Dále se odvolává na své údajné přátelství se zesnulým Gobbarem, který byl jeho „nejlepším přítelem, když [jsem] byl ještě opatem na Velehradě“⁵⁷¹ a také ekonomickou neúnosnost svého úřadu – ačkoliv je vysvěceným biskupem, realita je taková, že dle jeho slov příjmy sotva vystačí pro jednoho kněze.⁵⁷² Biskup Karel záležitost vyřešil ve svém dopise, koncipovaném po návratu z Vídně, kde skládal lenní přísahu císaři. Situaci Salixovi vykládá ve smyslu, že dle zavedené zvyklosti bývá na daný post vybrán vždy výhradně člen olomoucké kapituly, a to z řad rezidenčních kanovníků.⁵⁷³

V druhém případě ještě na podzim téhož roku projevil pětikostelský biskup neúspěšně zájem⁵⁷⁴ o uvolněný post olomouckého kanovníka po nedávno zesnulém Janu Vavřinci Rudawském.⁵⁷⁵ Nabízí se úvaha, jestli se nejednalo o strategický krok v souvislosti s předchozí informací o podmínkách k získání postu světícího biskupa. Každopádně je třeba říci, že ve studovaném pramenném korpusu takováto přímá, adresná žádost o post sufragána, respektive kanovníka pro sebe sama ze strany biskupa s jinou vlastní diecézí představuje určitou výjimku. Příznačně působí fakt, že v obou svých listech Salix Castelcornu v titulaci oslovuje z jakoby podřízené pozice – nejprve jako „nejmoudřejšího otce“⁵⁷⁶ posléze jako „nejmilostivějšího patrona“.⁵⁷⁷

⁵⁶⁹ Hurt uvádí kratší dobu působení než sám Salix, a to rozmezí let 1640–1643, srov. Hurt, *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě. 2. 1650-1784*, 10.

⁵⁷⁰ AO 69, f. 201–202 (1665-04-05): „[...] ita ego minimus Capellanus olim Illustrissimo Domino Christophoro Paulo Comiti a Lichtenstan, optatos dies et annos, apud quem etiam Parochum quinque annis egi, in Dubravnik desiderabam.“

⁵⁷¹ Tamtéž: „Intellexi Dominum Suffraganeum Olomucensem vitam cum morte commutasse, qui alias meus optimus amicus fuit, dum ego Welegradii Abbatem egissem [...]“.

⁵⁷² Tamtéž: „[...] cum sim Episcopus Consecratus et hic Tyrnaviae exiguos redditus habemus, qui pro uno Parocho profeto non valent, nos nihilominus cum illio contenti esse debemus.“

⁵⁷³ AO 145, inv. č.553, f. 70 (1665-05-17): „Quod vero desideratum suffraganeatum attinet, nosse oportet observantio tenet, eum non nisi uni ex Canonici et quidem Residentibus, conferis solere, prout is etiam defacto praecedenti custodi collatus manet.“

⁵⁷⁴ AO 70, f. 207–208 (1665-09-23). Dle zmínky v úvodu listu se dokonce jednalo už o jeho druhý list v této věci, první dopis evidentně doposud zůstal bez odpovědi, jak kulantně Salix poznamenává s narážkou na biskupovu zaneprázdněnost: „De Dato 30 Augusti scripsi [...] literas Viennam, gratiam ejusdem super Canoniatu Olomucensi pro nunc vacante efflagitando, ad quas responsum huiusque solitudinem Pastoraalem praepedivisse non ambigo.“

⁵⁷⁵ Zemřel 8. srpna 1665, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 138.

⁵⁷⁶ AO 69, f. 201–202: „Illustrissime ac Reverendissime Domine Domine Pater Clementissime, Salutem et omne bonum.“

⁵⁷⁷ AO 70, f. 207–208: „Illustrissime Princeps ac Reverendissime Domine Domine Patron gratiosissime“.

György Pongrácz (1625–1676), Vác

Odlišný je případ korespondence s vácovským biskupem Györgym Pongráczem z časově poměrně úzce ohraničeného období pouhých dvou let 1675–1676, ukončených jeho úmrtím. Korespondence sice není nijak hojná, ale odhaluje nám některé zajímavé skutečnosti.

Podle dochovaného listu z května roku 1675 kontakt inicioval Pongrácz, který dle svých vlastních slov slyšel o Castelcornově skvělé pověsti a nejlepším jméně a velmi si přál mu nabídnout své služby.⁵⁷⁸ Tuto svou touhu již tlumočil přes jistého patera Ambrosia Pregla biskupovu sekretáři, a velmi si přál vyjádřit svou přízeň a úslužnost osobně, při vhodné příležitosti, a to ještě před svou plánovanou cestou do Říma.⁵⁷⁹ Jejím důvodem bylo, jak ještě uvidíme, osobně doručit relaci ad limina o stavu vácovské diecéze, což bylo v té době mezi uherskými biskupy dosti výjimečné.⁵⁸⁰

Není jasné, zda v následujícím období došlo k nějakému intenzivnějšímu kontaktu. Další dopis, zasláný o necelé dva měsíce později, tedy v červenci, ovšem vykazuje určitý posun komunikace, potažmo vztahu korespondentů. Na rozdíl od prvního, písařem provedeného listu, je tento psán Pongráczovým rukopisem, autor se podepisuje jako „*věčný pěstitel bratrství*“⁵⁸¹ a v druhé osobě jednotného čísla biskupa „jako zrcadlo upřímného bratrství“ ujišťuje, že „ať půjde kamkoliv, [Karlova] čest, jméno a chvála vždy přetrvají“.⁵⁸² Obdobně i písařský koncept Castelcornovy odpovědi obsahuje vlastnoruční přípisek „*frater celsissime*“⁵⁸³ či ujištění o neutuchající náklonnosti, kdykoliv „*uvidí či uslyší o Pongráczovském jménu*.“⁵⁸⁴ Svou roli při formování jejich vztahu mohl hrát také fakt, že

⁵⁷⁸ Dopis datovaný z Trnavy, AO 92, f. 203–204 (1675-05-09): „*Latissime diffusa ubivis Celsitudinis Vestrae fama, et nomen optimum, stimulabat me expius, occasionem ut quaererem sacras ejusdem manus exosculandi, servitiaque mea humillima deferendi.*“

⁵⁷⁹ Tamtéž: „*Quod ipsum animi mei desiderium curavi insinuari per Admodum Reverendum patrem Ambrosium Prégl Secretario Celsitudinis Vestrae [...] si debita obsequie mea in persona exhibuero, quod anticipato hisce facio, donec dabitur occasio (quam assidue nancisci desidero, prius qua miter Romam versus, quo intendo suscipiam) in persona demonstrandi.*“

⁵⁸⁰ Jak konstatuje Péter Tusor, „Habsburg Hungary and the Papal Court (1605–1689)“, *Theatrum historiae* 23 (2018): 49.

⁵⁸¹ „*Humillimus Capellanus perpetuus fidelis cultor fraternitatis*“, srov. dopis datovaný opět z Trnavy, AO 93, f. 8–9 (1675-07-05). V pozdějších listech jsou součástí sebetitulace v podpisu obdobné formulace, jako např. „*frater obsequantissimus*“ (AO 94, f. 97 (1676-02-05, Holíč) či „*frater cordialissimus*“ (AO 96, f. 36 (1675–1676, Holíč)).

⁵⁸² Tamtéž: „*Celsissime Princeps sinceræ Fraternitatis speculum, persuadens tibi, humillime supplico, quod, quaqua versus transiero, semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.*“

⁵⁸³ AO 151, inv. č. 564, f. 73 (1675-07-11, Vyškov). Oslovení „*frater*“ i v konceptu AO 96, f. 35 (nedatováno, patrně 1675).

⁵⁸⁴ Tamtéž: „[...] *ad unum expressum pectori meo firmino inscupit ut vel sic elogium ab amicissimo utriusque Nostrum, quandum datum, et vera cordialitati, et germanae (misto toho: fraternae) sinceritati ad amussim*

biskupové byli věkově blízcí vrstevníci.⁵⁸⁵ Dalším faktorem bylo asi i celkové zájmové a intelektuální zaměření obou prelátů, Pongrácz sám byl činný na poli drobné literární tvorby. Podobně jako biskup Karel, i Pongrácz plánoval reorganizaci svěřeného území ve složitých podmínkách rekatolizované a okleštěné vácovské diecéze.⁵⁸⁶

Otázkou ovšem také zůstává, jaký objem komunikace proběhl v dané dvouměsíční césuře mezi prvním a druhým dopisem. S největší pravděpodobností také došlo k osobnímu setkání, o němž se dozvídáme zprostředkovaně z Castelnova dopisu dalšímu uherskému biskupovi Szelepcsényimu.⁵⁸⁷ Náznak poskytuje také Pongrácz sám, jenž píše, že totiž biskupovi zaslal „pro rozptýlení psanou legendu, o níž se již zmiňoval, a též několik veršů z již dříve vytvořených chronografů.“⁵⁸⁸ Zde je podle všeho míněn drobný spisek, za jehož vydáním v roce 1673 stál právě Pongrácz a jenž je souborem sesbíraných oslavných nápisů a chronografů u příležitosti svatby císaře Leopolda I. a Klaudie Felicitas Tyrolské téhož roku.⁵⁸⁹ Zmíněná legenda zatím zůstává neidentifikována, podobně jako Pongráczovy tajuplné formulace, která „dovezl do Uher zpět dříve dle zákona ukradený poklad nevyčíslitelné hodnoty“, snad artefakt náboženského charakteru.⁵⁹⁰

Vzhledem k obsahové povaze dopisů se lze domnívat, že podobně jako u některých dalších jedinců zde mezi biskupy bylo navázáno určité korespondenční intelektuální přátelství, jakási biskupská varianta republiky učenců. Zejména ze strany Pongrácze

respondent, ego vicissim quoad Pancratianum nomen videro vel audiero, ad quod in corde faveo omnibus obsequie et fraternia affectibus demereri stadabo manendo.“

⁵⁸⁵ Pongrácz, narozený zřejmě roku 1625, by tak byl o pouhé dva roky mladší než biskup Karel. Srov. TUSOR, Péter. Habsburg Hungary and the Papal Court (1605–1689). *Theatrum historiae*. 2018, roč. 23..

⁵⁸⁶ V roce 1675 uspořádal i diecézní synodu v Garamszentbenedeku, srov. Antal Molnár, „Adatok a váci püspökség török kori történetéhez“, *Egyháztörténeti szemle* 2, č. 2 (2001): 57–86. [online]. Dostupné z: https://epa.oszk.hu/03300/03307/00004/egyhaztortenet_i_szemle_2001_02_057-086.htm. K dějinám vácovské diecéze v období turecké nadvlády Gyula Szarka, *A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában, 1526-1686* (Vác: Váci Történelmi Társ., 2008), https://library.hungaricana.hu/hu/view/VACV_Vtt_05_1526/?pg=0&layout=s..

⁵⁸⁷ Koncept AO 151, inv. č. 564, f. 69 (1675-06-06, Kroměříž).

⁵⁸⁸ AO 93, f. 8 (1675-07-05, Trnava): „*Interca his adnecto, pro distraction legendum scriptum, cuius in praesentia mentionem facerem, et simul exiles aliquor versus Chronographicos iam antehac factos.*“

⁵⁸⁹ Pongrácz v titulu na první straně uvádí, že jej někteří lidé prosili, aby nápisy opsal a dal do tisku. Pod titulem jsou uvedeny jeho iniciály GPEV a znak s biskupskou mitrou a berlou v klenotu. Srov. Georgius Pongrácz, *Centvria Chronographicorum Avgvstissimis Neosponsis Leopoldo Et Claudiae In membrana cum symbolis & figuris, coloribus & auro illuminatis, oblatorum: Quae (antequam in aere ... prodeant) pro interim rogatus à nonullis typis, uti videre est mandari curavi* (Tyrnaviae: Typis Academicis, 1673), <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00007110?page=,1..>

⁵⁹⁰ AO 93, f. 8: „*Dum thesaurum inaestimabili precii licito furto raptum, in Ungariam publice asporto, simulque de fortuna, seu rarissimis una palam glorior, tantam in omnibus excito, participandi hic thesauri preciosissimi aviditatem.*“

některé listy obsahují různé obtížně čitelné narážky⁵⁹¹ a vzletná latinská vyjádření, včetně rétorického využití biblických reálií. Kromě již zmíněného může být dalším příkladem úvod nedatovaného dopisu z Holíče, kde se biskup zastavil u svého v dopise velice opěvovaného souseda Adama Czobora:⁵⁹² „*toto posilám, zatímco já zůstávám němý, abych mohl jinde vylíčit nezměrnou náklonnost Vaší výsosti. Vracím se do Uher, stejně spokojen, jako královna ze Sáby, když spatřila Šalamouna.*“⁵⁹³

Lze se domnívat, že by tím mohla být míněna právě Pongráczova cesta ad limina apostolorum do Říma v roce 1675, reflektovaná i v dalších dopisech. Biskup Pongrácz za tímto účelem sestavil obsáhlou relaci o stavu svěřené diecéze s názvem *Informatio de statu episcopatus Vaciensis*⁵⁹⁴ a jak již bylo řečeno, poněkud neobvykle ji jel také osobně předat a prezentovat do Říma. V souvislosti s tím ve svém dopise biskupovi nejen oznámil zamýšlený termín odjezdu koncem srpna 1675, ale též nabídl své služby – pokud by biskup chtěl, může po něm poslat listy přátelům v Římě či Itálii celkově.⁵⁹⁵ To biskup Karel ve svém vlastnoručním konceptu odmítl s poděkováním a odkazem,⁵⁹⁶ že již využívá služeb svého stálého římského agenta Giovanniho Petigniera, jenž v jeho službách pracoval dlouhá léta.⁵⁹⁷ Zato zřejmě jevil zájem o záležitost vácovské relace, jak naznačuje post scriptum v Pongráczově dopise, v němž údajně vyrozuměl, že biskupa zajímá, jak celá Pongráczova cesta ad limina dopadne.⁵⁹⁸ Ten by mu ji velice rád zaslal, ale zatím neměl k dispozici její opis, který se pokusí opatřit a odeslat z Vídně.⁵⁹⁹ Pongrácze naopak

⁵⁹¹ Nebo opakované zmínky o důvěrných/tajných dokumentech a mlčenlivosti, AO 93, f. 49 (1675-07-26, Trnava): „[...] *quantum ad secreta communicatum scriptum attinet, sum et ero secreti tenex iuxta mandatum et parolam datam faciam.*“

⁵⁹² AO 96, f. 34 (1675, Holíč): „*Haec scripsi Holicii in Domo Charissimi mei Filii Celsitudine Vestrae Vicini et servi humillimi Comitis Adami Czobor quem eodem laude laudare audeo qua laude laudare me dignatus est Celsissimi Princeps Gubernator amicorum inadimabili.*“

⁵⁹³ Tamtéž: „*Hic mitto me mutum ut alibi eloquens Celsitudinis Vestrae Inactimabilem effectum depraedicare voleam. Redeo in Vngaria, certe cum reginae sabae satisfaction, conspectus Salomonis.*“

⁵⁹⁴ Szarka, *A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában, 1526-1686*, 56–57. Dle citované publikace i katalogu Rakouské státní knihovny (ÖNB) se jeden exemplář nachází v ÖNB, Handschriftensammlung (Sbírka rukopisů), Cod. 8472. Druhý exemplář (příčemž mi není známo, v kolika kusech se relace vyhotovily), jsem našla ve fondu knihovny Pennsylvánské univerzity, dostupný online PONGRÁCZ, Georgius. *Informatio de statu episcopatus Vaciensis*. [online]. 1675, rukopis, 22 f.. Dostupné z: <https://colenda.library.upenn.edu/catalog/81431-p3p28x>.

⁵⁹⁵ AO 93, f. 49 (1675-07-26, Trnava).

⁵⁹⁶ Dle biskupa se tak stejně neděje příliš často, AO 96, f. 35 (nedatováno, 1675): „*Corespondentia exceptiis negotiis, quas non adeo frequente occurrunt, nullam foveo, prosequem cum agente meo ibidem continuo Joanne Petignier.*“

⁵⁹⁷ K Petignierovi podrobněji např. Zapletalová, „(Art) Agents: Giovanni Petignier and the Network of Agents of the Olomouc Bishop Karl von Lichtenstein-Castelcorno“, *Umění* 65, č. 4 (2017): 347–62.

⁵⁹⁸ AO 93, f. 49 (1675-07-26, Trnava): „*Intellexi a latore harum, Celsitudine Vestrae legationem Romanam redire cupere[t] scire quo effectu [...]*“.

⁵⁹⁹ Tamtéž: „*Romanum iter ad 16 Aug distulli, ex intimo corde communicarem informationem Episcopatus mei quam fero mecum, verum non dum est descripta, Vienna conabor transmittere eandem.*“

zajímalo, zda již Karel podobnou zprávu sestavoval také (což se po více než deseti letech episkopátu dalo dost dobře očekávat).⁶⁰⁰ Castelnorn měl s relacemi tou dobou už několik zkušeností – k této potridentské povinnosti biskupa přistupoval zodpovědně a prostřednictvím svých prokurátorů ji vykonal v letech 1667, 1671 a 1675.⁶⁰¹ V odpovědi Pongráczovi o tom podává velice pozitivní, sebe prezentativně laděnou sebereflexi a zároveň kritiku svých předchůdců – „*již v prvních letech svého episkopátu jsem [relaci] vykonal, aniž bych měl jakýkoliv příklad na svém dvoře, a obdržel jsem od kongregace nejvyšší chválu a uznání*“.⁶⁰² Jak lze vidět na tomto příkladu, společná povinnost biskupů a sdílení zkušeností tak mohlo tvořit jedno z komunikačních témat. Další pojítka mezi diecézemi a jejími představiteli pak mohla nabídnout historie, nebo spíše její využití a interpretace.

V pramenném souboru korespondence je totiž mimo jiné dochován zajímavý krátký latinsky psaný text či medailon⁶⁰³ o životě a působení (nejen) olomouckého biskupa a kardinála Jana XII. Železného (+1430). Je uveden následujícím oslavným nadpisem: „*PanCratiUs VaClensIs EpIsCopUs gratUs CreMsIrII, hospes VIVat, pretIosUs PraesVL In Regno HVngariae, et sIt nobIs CLypeUs In HUNgaros non obseqUenter fIat*“.⁶⁰⁴ Obsažený chronogram dohromady udává letopočet 1669, tedy rok, kdy se Pongrácz stal vácovským biskupem. Osoba Jana Železného v sobě navíc spojuje dějiny jak olomoucké, tak vácovské diecéze. Během své spletité a bohaté kariéry byl totiž v závěru života, kdy již několik let dlel v uherském exilu, obdařen dispensem pro získání postu právě vácovského biskupa a téměř tak svou osobou propojil dotčená biskupství. Nástupu na stolec se již však nedožil, zemřel v Ostrihomu a ve Vácu byl následně pohřben.⁶⁰⁵ Další perspektivou pro interpretaci je Železného známý silný protihusovský a posléze protihusitský postoj, manifestovaný i osobní účastí v několika bitvách proti husitům. Jako paralelu k výzvám a nábožensko-politickým turbulencím 15. století je snad možno vyložit soudobou realitu

⁶⁰⁰ Tamtéž: „[...] *et an etiam antea Celsitudine Vestra aliquando similem legationem instituerit*.“

⁶⁰¹ Při první z nich byl vyslán pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna, při druhé Christoph Fischer, při třetí Georg Friedrich ze Salburgu, srov. Parma, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelnorna a správa moravské církve v závěru 17. století, 80–81.

⁶⁰² AO 96, f. 35 (nedatováno, 1675): „*Quod ego statim primis annis episcopatus mei, quomvis nullum, apud aulam meam exemplo quod imitarem convencia, executus fui, reducem referent litteram a S. congregatione consilii ordinariae plena laude et solatio [...]*“.

⁶⁰³ AO 78, f. 1–2 (nedatováno, 70. léta 17. století).

⁶⁰⁴ V přibližném překladu: Pancratius, vácovský biskup, vděčný v Kroměříži, ať žije host, drahocenný kníže v království Uherském, buď nám štítem proti neposlušným Maďarům.

⁶⁰⁵ K Janu Železnému nejnověji s přehledem starší literatury Petr Elbel, „Olomoucký biskup Jan Železný a Zikmund Lucemburský. Příspěvek k poznání Zikmundovy spojenecké sítě v českých zemích a jeho dvorských struktur“, *Studia mediaevalia Bohemica* 6, č. 1 (2014): 17–68., zde zejména s. 57–59.

nestabilní situace a multikonfesijního prostředí zmiňovaných „*neposlušných Maďarů*“ v Uhrách, jíž prožívali oba dotčení protireformační biskupové. V titulu obsažená narážka na Kroměříž a provolávání slávy hostu pak vybízí k nepodložené domněnce, zda se nemělo jednat o další drobný intelektuální dar (uvážíme-li navíc Pongráczovu zálibu v chronogramech) u příležitosti osobního setkání obou biskupů.

Do korespondence se propisují ovšem i informace o osobních indispozicích, např. zmínky o v biskupských kruzích důvěrně známé podagře. To je i případ Pongrácze, který během vánočních svátků 1675 oznamuje svůj návrat z Říma a zároveň ze zdravotních důvodů omlouvá nutnost odložit plánované setkání.⁶⁰⁶ I v následujícím listu ze začátku ledna nového roku 1676 Pongrácz reflektuje svůj zdravotní stav a pokračující problémy s dnou (kterou velmi dobře znal i náš biskup Karel), odrážející se i tentokrát ve vnější podobě dopisu – písarský rukopis opět doprovází zřetelně rozechvělý podpis, napovídající o značně bolestivých projevech nemoci.⁶⁰⁷ Znovu též lituje, že se mu nepodaří setkat s biskupem Karlem – zde využívá zajímavého rétorického obratu ve smyslu, že odložené setkání je pro něj mnohem větším trestem, než nápor choroby samé.⁶⁰⁸ Na důkaz své přízně zasílá blíže neurčené drobné dárky z Říma a z Benátek, které měl patrně v plánu předat osobně.⁶⁰⁹

Bohužel kvůli chybějícím, případně velmi stručným konceptům zatím nemáme představu, nakolik byla výměna darů ve vztahu těchto biskupů oboustranná a jak případně probíhala. Jak již bylo ale odkazováno na jiných místech této práce,⁶¹⁰ výměna darů materiální i nemateriální povahy představovala v raném novověku důležitý prostředek navazování, ale zejména udržování a potvrzování vztahů. To lze plně doložit i na právě představeném příkladu, v němž nalezneme celé spektrum dáreků – od pozorností ze zahraniční cesty přes dárky literární povahy až po oslavné kompozice, sdílení informací (*relace ad limina*), a koneckonců i samotné dopisy, protkané uctivými frázemi, jež lze dle současné historiografie také v určitém ohledu chápat v intencích daru jako takového.⁶¹¹

⁶⁰⁶ AO 95, f. 659 (1675-12-29, Trnava).

⁶⁰⁷ AO 94, f. 40–41 (1676-04-01, Trnava).

⁶⁰⁸ Tamtéž: „*Penam damni, retardat se visionis Celsitudinis Vestrae longe maiorem emptior, quam sensus podagre [...]*“.

⁶⁰⁹ Tamtéž: „*In signum autem, quod fuerim in Italia, Rome, ac Vinetii, humilitatis in ara se se offerunt quæsta munuscula Romana partim, partim Vineta, confidit animus dignationi Celsitudine V[estrae]*“.

⁶¹⁰ Např. úvodní kapitola a kapitola o blahopřáních.

⁶¹¹ Veronika Čapská, „Výzkum raně novověké směny darů a prameny osobní povahy. K možnostem antropologizace ekonomických dějin střední Evropy“, *Dějiny - Teorie - Kritika* 14, č. 2 (2017): 204–9; Felicity Heal, *The Power of Gifts: Gift Exchange in Early Modern England* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2014), 43.

Poslední Pongráczův dopis z 5. února téhož roku z Holíče pak obsahuje zmínku o daru značně hodnotném – Pongrácz Karlovi darem zasílá španělského koně.⁶¹² Zároveň se jedná o doklad plánovaného setkání obou biskupů. Pongrácz byl právě na cestě do Brna, kde měl na zemském soudě řešit patrně záležitosti ve věci Pazmányovských dědiců,⁶¹³ ale v Holíči jej zastihla zpráva, že už je jednání bezpředmětné a tak se rozhodl navrátit zpět do Trnavy řešit urgentnější povinnosti.⁶¹⁴ Jedním dechem ovšem dodává, že pravým důvodem cesty bylo právě jejich setkání a možnost osobně mu povyprávět o své cestě do Říma.⁶¹⁵ Jakmile však zjistil, že je biskup Karel zaneprázdněn a mimo svou (myšleno patrně brněnskou) rezidenci, rozhodl se cestu odložit na lepší příležitost. Biskupovi však vyslal alespoň svého blíže neurčeného společníka, kterým s ním do Říma a cestoval, a je tedy s to předat potřebné informace, ale též zmiňovaný živý dárek.⁶¹⁶ K vytouženému (nebo minimálně takto prezentovanému) setkání však pravděpodobně již asi nedošlo, jelikož biskup Pongrácz zemřel o měsíc později, 5. března 1676.

György Szelepcsényi (1595–1685),⁶¹⁷ Nitra – Kaloča – Ostřihom

Jestliže bylo výše zmíněno, že kontakt s uherskými biskupy byl záležitostí jen několika jedinců a jeho stimulem byl obvykle určitý konkrétní společný zájem či řešená záležitost, navázaná nějakým způsobem na Castelnovův biskupský časoprostor, je v tomto ohledu dobrým příkladem i následující reprezentant. Korespondenci, tento

⁶¹² AO 94, f. 97 (1676-02-05, Holíč): „[...] *et praeterea unum equum Hispanicum, quem ipse praesentare volebam.*“ Nejedná se o jediný příklad darovaného koně, např. v kapitole o gurském biskupovi Kuenburgovi, v té době arcibiskupským štolmistrovem, blíže představen případ z roku 1669, kdy salcburský arcibiskup Max Gandolph von Kuenburg poslal Castelnovovi kromě koupených koně také jednoho navíc darem, o tom v dopise Kuenburg AO 79, f. 358–359 (1660-10-24, Salcburk), též Konrad Fortunat von Spaur, AO 79, f. 350–351 (1669-10-24, Salcburk), blíže kapitola o kapitule Salcburk: „*Hiebey vberschickt mein gnedigster herr von den schönisten ob wollen 2 besheller begert sie aber drey genedigist verwilliget welche ernenter aufwarter neben 7 erkhauffte Stutten mit bringet [...]*“.

⁶¹³ Srov. níže stať o biskupovi Szelepcsényim a plánované nadaci pro uherské studenty v Olomouci.

⁶¹⁴ AO 94, f. 97 (1676-02-05, Holíč): „[...] *hodie in medio iam itinere versum Brunam, accipio et quia ex yidem iudicia provincialia finite esse intelligens, inanemque meam eo (ob litem inter Dominum Archiepiscopum haeredes Pazmanianos motam) profectionem autumans, Tyrnaviam redio adurgentibus etiam reditum certis quibusdam urgentibus negotiis.*“

⁶¹⁵ Tamtéž: „*Certum est quod non tam ipsu iudicia provincialia aut tractandum in eis negotium, quam sut praetextu hoc Cel[situdine] V[est]ra gratiosissima praesentia, hanc enim unice desideraba, causa fuit quod ipse in persona hac iter susceperim, quatenus humillima obsequie redux Roma coram deponere, et graedam relatudine praesens referre potuisse. [...] Verum cum sciam Cel[situdine] V[est]rae. defacto multis occupata, neque in propria existere residentia intentionem hanc alio commodiori tempore effectuantam, proposui.*“

⁶¹⁶ Tamtéž: „*Verum cum sciam Cel. Vrae. defacto multis occupata, neque in propria existere residentia intentionem hanc alio commodiori tempore effectuantam, proposui. Interare et iste huc adventus meus inanis sit, expedio unum ex meis testem etiam itineris Romani [...]*“.

⁶¹⁷ V literatuře též znám pod slovenskou variantou jména Juraj Pohronec-Slepčanský.

multidimenzionální pramen, často analyzujeme v ohledu obsahovém, narativním. Hledáme informace, které nám rozšíří známý kontext událostí, dozvídáme se nově o dosud neznámých detailech reality nebo aktérech, porovnáváme subjektivní pohledy korespondentů s nám známými fakty, nasvěcujeme jeviště reflektory z nových úhlů, aby co nejméně koutů zůstalo ve tmě, a občas můžeme pozapomenout, že i to je jen zdání, modelované naší interpretací. V případě Szelepcsényiho lze ovšem dále konstatovat, že korespondence může být také skvělým zdrojem informací k událostem, které se nakonec vůbec nestaly, respektive k plánům, vizím a spolupracím, které nevyšly a které tak jinak můžeme mapovat jen nepřímou. Může obrátit naši pozornost k počínům, které sice nedošly svého naplnění a tvoří tak v ploše dějin jakousi díru, jejíž obrysy nicméně díky korespondenci mohou být alespoň trochu patrné.⁶¹⁸

Dochované listy totiž dokládají řadu let trvající snahu domoci se zisku moravských statků Vsetín a Litenčice z původní pozůstalosti kardinála Pétera Pázmánye, zesnulého již v roce 1637. Ty měly za poměrně nepravděpodobné konstelace (která nicméně koncem 60. let nastala) přejít do vlastnictví ostříhomského arcibiskupství a z jejich výnosů dle kardinálovy závěti měla vzniknout fundace, financující zřízení uherského semináře v Olomouci, tedy koleje pro alumny z Uher. Podobnou instituci, známou jako Pazmaneum, ostatně kardinál ještě za svého života založil v roce 1623 ve Vídni.⁶¹⁹ Jak konkrétně měla být fundace dimenzována, zatím není zcela jasné, pouze jedna zmínka ve starší práci bez uvedení zdroje uvádí Pázmányových údajně pět zamýšlených stipendistů.⁶²⁰

Komplikovaná situace nastala po smrti kardinálova synovce Mikuláše Pázmánye v roce 1667, který v předchozích letech nejednal v souladu se závětí svého strýce a bývalého poručníka z roku 1637.⁶²¹ Ta mu sice odkazovala panství Vsetín a Litenčice, ale zavazovala jej k tomu, že je nesmí prodat. Pokud by ani on, ani náhradní dědici panství z řad jeho širšího příbuzenstva neměli žádné potomky, měla obě panství přejít, jak již bylo

⁶¹⁸ V nadsázce zde můžeme vzpomenout tuto narážku na českého fiktivního géna Járu Cimrmana a jeho filosofickou teorii externismu o patrnosti neexistujících subjektů, představenou v semináři hry Akt z roku 1967.

⁶¹⁹ K jeho historii blíže např. Karl Rajnoch, „Das Wiener Pazmaneum“, in *Austria Slovaca - Slovacia Austriaca. Dimensionen einer Identität.*, ed. Michal Lion (Wien: Österreichische Nationalbibliothek, 1996), 35–44; István Fazekas, „Jesuitenfrömmigkeit und Priesterausbildung am Pazmaneum, dem Ungarischen Seminar in Wien (17./18. Jahrhundert).“, in *Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570-1700*, ed. Anna Ohlidal a Stefan Samerski (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006), 163–76.

⁶²⁰ Gyula Kornis, *Le Cardinal Pázmány (1570-1637)* (Paris: Association Guillaume Budé, 1937), 12–13.

⁶²¹ Edice pramene s úvodním textem Jankovics József, „Pázmány Péter ismeretlen végrendelete 1637-ből“, *Lymbus – Magyarorságtudományi Forrásközlemények* 2 (2004): 65–67. Závěť je uložena v Moravském zemském archivu, MZA, fond Cerroniho sbírka, signatura G 12, Cerr. II. 69. fol. 159-162.

řečeno, do majetku Ostřihomi a z daného jmění měl v Olomouci ve spolupráci s jezuitou vzniknout seminář, zaměřením a patrně i fungováním obdobný Pázmáneu, které kardinál založil už v roce 1623.⁶²² Mikuláš Pázmány Vsetín prodal v roce 1652 hraběti Illesházymu.⁶²³ V roce 1666 nevyhodně opět koupil Litenčice, zatímco v té době se již údajně Szelepcsényi pokoušel bez úspěchu získat zpět Vsetín.⁶²⁴

V roce 1667 však Mikuláš bez mužských dědiců zemřel. Dle nedatované závěti, kterou cituje Ester Kovács, měl zdědit jeho nemovitosti nevlastní bratr Jan Ūrmenyi a rodina zesnulého, movité majetky však odkázal brněnským jezuitům (touto cestou se k nim dostala i jeho knihovna).⁶²⁵ Jeho nakládání s majetky a vlastní závěť, oboje v rozporu s testamentem jeho strýce, se tak patrně záhy po jeho skonu staly ožehavou záležitostí pro dotčená církevní místa.

Přibližně v této konstelaci okolností vznikl nejstarší uložený Castelcornův koncept. V něm olomoucký biskup připomíná (výše popsané) detaily kardinálova testamentu v souvislosti s nedávným úmrtím Mikuláše Pázmánye v Brně. Zdá se, že dopis není reakcí na nějakou předcházející korespondenci, ale že se jedná o biskupovu iniciativu. V dopise uvádí, že dle testamentu v případě smrti bez dědice má vzniknout kolej pro uherské studenty, a to z prostředků plynoucích ze statků Vsetín a Litenčice.⁶²⁶ Když nyní Pázmány zemřel, biskup by rád tuto záležitost připomněl a doufá, že Szelepcsényi s „*pomocí svého práva a církve*“ dá věci do pohybu. Z dopisu je zjevné, že Castelcorn o zřízení koleje minimálně dle svých slov jevil zájem a podnik, který by v případě úspěchu vyžadoval kooperaci obou hierarchů, hodlal podporovat. Svou přízeň formuloval v tom smyslu, že fundaci podpoří, jak by se jistě zamlouvalo zesnulému kardinálovi, a věří, že celá záležitost má větší šanci na úspěch, bude-li se realizovat „*s jednotnou vůlí a silami*“.⁶²⁷

⁶²² Kovács Eszter, „Pázmány Miklós és Olomouc“, *Magyar Sion* 1, č. 2 (2007): 230. Eszter Kovács, „Knihy Mikuláše Pázmánye v olomoucké knihovně“, in *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska sborník z 17. odborné konference Olomouc, 5. - 6. listopadu 2008*, ed. Rostislav Krušínský (Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2009), 84. Mikuláš Pázmány sám v Olomouci u jezuitů studoval, jezuitou se téměř sám stal a proslul jako bibliofil a poeta.

⁶²³ Tamtéž, s. 231. Podrobněji Matouš Václavek, *Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého*, 2. (Vsetín: M. Václavek, 1901), 41–42.

⁶²⁴ Vilmos Fraknoi, *Pázmány Péter és kora: 1632-1637* (Pest: Kiadja Ráth Mór, 1872), 276–77.

⁶²⁵ K převzetí jezuity došlo patrně až roku 1670, byť není známo, v jakém rozsahu. Nejspíše po zrušení řádu se pak některé knihy dostaly do Olomouce, kde jsou dnes součástí fondu Vědecké knihovny, srov. KOVÁCS, Eszter. Knihy Mikuláše Pázmánye v olomoucké knihovně. In: KRUŠINSKÝ, Rostislav, ed. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska sborník z 17. odborné konference Olomouc, 5. - 6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2009, s. 83–84 a 87–88.

⁶²⁶ AO 146, inv. č. 556, f. 69 (1667-03-25), pisařský koncept datovaný z Brna.

⁶²⁷ Tamtéž: „[...] *si forte Juri suo et Ecclesiae invigilare, praedictamus fundationem ad finem debitum promovere placeret memorati Domini Cardinalis mentem propugnare libet. [...] Divinum aestimatae fundationis libertum cooperarii et adlaborare velle tanto meliorem successum sperans, si res unitis votis et viribus agatur.*“

Szelepcsényi ve své odpovědi děkuje za zasláný dopis s oznámením o úmrtí Mikuláše Pázmányho a těší ho Castelcornovo kladné stanovisko. Zároveň nastiňuje záměr fundace pro uherské studenty, jenž měl být veden jezuity, a to pod dohledem jak ostřihomského arcibiskupa a kapituly, tak olomouckého biskupa.⁶²⁸ Předestřel také aktuální problém s majetky, které měly být k financování použity. Szelepcsényi měl údajně k dispozici dopisy zesnulého Mikuláše, který si prý neuvědomil, že majetky pozbyl v rozporu se závětí a k nápravě svého omylu se nabídl, že je získá zpátky (což už jaksi nestihnul).⁶²⁹ Szelepcsényi se tedy rozhodl pustit do akce a jelikož dle svých slov vzápětí odjíždí do Trnavy na svátek sv. Vojtěcha, hned tamtéž povolá dva členy z kapituly, jež vyše ke Castelcornovi, aby mu celou situaci detailně vyložili a probrali.⁶³⁰

Castelcorn v mezičase zřejmě podnikl bližší neznámé kroky, neboť Szelepcsényi v mu v dopise z 22. června opět horlivě děkoval, tentokrát nejen za podporu, kterou chápe jako přízeň celému uherskému kléru, ale také za poskytnuté dokumenty.⁶³¹ Na Moravu vysílá advokáta Adama Ignáce Strella, což byl právník z vídeňské univerzity původem z Horních Uher,⁶³² který se zná s doktorem práv Christianem Karlem Zelionem von Brandis. Posledně jmenovaný se stal v roce 1670 jedním z dvanácti moravských zemských advokátů,⁶³³ můžeme se tedy domnívat, že již v tomto období snad působil v prostředí

⁶²⁸ AO 73, f. 213 (1667-04-18): „[...] *Foundatione Eminentissimi olim Domini Cardinalis Pazmanni pro Alumnis Ecclesiasticis nationis Hungariae in Moravia, sub cura Patrum Societatis JESU, et inspectione Archi-Episcoporum Strigoniensium, tum vero Capituli Strigoniensis, ac etiam Minorum Episcoporum Olomucensium* [...]“.

⁶²⁹ Tamtéž: „*Qui demum errorem suum agnoscens, iteratis suis literis, quae defacto apud me extant, dicta bona se recuperaturum offerebat, asserendo se nunquam scripse ea talitus conditionibus fuisse obligata.*“

⁶³⁰ Tamtéž: „[...] *statim pro Festo Sancti Adalberti Tyrnaviam ibo, ibidemque duas ex gremio Capituli, ad Excellentiam Vestram Principalem cum plena informatione mittendas destinabo, qui eandem de omnibus minutim informare valebunt.*“

⁶³¹ AO 73, f. 377 (1667-06-22, Vídeň): „[...] *ratione Bonorum Wszetin et Littencicz iam binario ad me datas ea qua parest observantia accepi, affectumque et favorem eiusdem tum erga me tum vero universum Hungariae Clerum, oblatum, perquam grato animo intellexi: Pro quo uti summas refero gratias, ita etiam nunquam intermissurus sum, quin eideem, quo ad vixero, una cum reliquie Coepiscopis, et toto Hungariae Statu Ecclesiastico mihi subiecto, eundem omni gratitudinis genere demerear.*“

⁶³² Adam Ignaz Strell (+ 1679) z prešpurské župy byl na univerzitu zapsán pod uherský národ v roce 1653, doktorem práv se stal v roce 1657, v roce 1664 byl přijat do tamního doktorského kolegia, v roce 1678 získal šlechtický titul v trenčinské župě, o působení pro Szelepcsényiho jsem zatím nenalezla žádné zmínky, srov. Béla P. Szabó, „Ungarstämmige Mitglieder des Doktorenkollegiums der Wiener Juristenfakultät vor den Universitätsreformen Maria Theresias“, *Journal on European History of Law* 4, č. 1 (2013): 40–41. V archivu Vídeňské univerzity jsou k dispozici dokumenty k jeho pozůstalosti, AT-UAW/CA VA Fasz. 38 Nr. 14, Strell, Adam Ignat. Záznam archivní jednotky dostupný na <https://scopeq.cc.univie.ac.at/Query/detail.aspx?ID=235954> [cit. 2023-10-23].

⁶³³ Filip Komárek, „Moravští zemští advokáti v 2. polovině 17. století a jejich knihovny“ (Magisterská diplomová práce, Brno, Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2008), 34. Dle údaje, že se o jeho místo v roce 1684 ucházeli další zájemci, můžeme soudit, že Zelion, jenž práva vystudoval stejně jako Castelcorn v Ingolstadt, z funkce buď odstoupil, nebo zemřel, srov. tamtéž, s. 36, 50. V korpusu biskupské korespondence je dochováno několik dopisů od něj nebo s ním souvisejících, avšak žádný z inkriminované doby, AO 70, 81, 196 (1664–1665, 1671–1672).

moravské metropole a tamních institucí. Zdá se ovšem, že další postup uherské strany poněkud vázl, neboť biskup Karel v následujícím konceptu ze srpna podotýká s odkazem na čtyři měsíce starou dubnovou informaci, že žádní dva poslové z trnavské kapituly k němu zatím nedorazili.⁶³⁴ Zároveň připojil sdělení, že „*ani karmelitáni ani jezuité z určitých důvodů pázmányovské dědictví nepřijmou a že tedy bude snadné je získat*“⁶³⁵ (v čemž se nakonec evidentně mýlil).

V konceptu z konce září pak Castelnorn zmínil setkání a předání vzájemných informací s Adamem Strellem. Zároveň formuloval své doporučení, že by další kroky v celé záležitosti měly být svěřeny „*praktickému a solidnímu brněnskému advokátovi, a sice Gotfriedovi von Waldorf, protože právník, kterého navrhovala jeho milost [Szelepcsényi], není zjevně příliš zběhlý v teorii ani praxi a nemá ani žádnou pozici u zemského soudu*“,⁶³⁶ což by zjevně představovalo značnou nevýhodu a nejspíš také snižovalo šance na úspěch. Současně Castelnorn také neopomenul upozornit, že do celé věci má dobrý vhled rektor brněnských jezuitů, kteří byli ve věci Pázmányovy závěti, jak již bylo řečeno výše, rovněž zainteresováni.⁶³⁷

V dochované korespondenci pak následuje více než půlroční pauza, ukončená Szelepcsényiho dopisem z 24. května 1668 z Vídně, v němž však řeší spíše jiné záležitosti, pojednané v dalším textu níže. Fundaci pouze připomíná jako společný podnik, založený „*pro studenty jeho předchůdcem zbožné paměti*“, o nějž má jeho olomoucký kolega, jak zdůrazňuje, horlivý zájem. Rovněž předpokládá, že jej jeho záležitosti patrně v dohledné době zavedou do Brna, a tak doufá, že bude mít možnost vše projednat osobně.⁶³⁸

⁶³⁴ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 159 (1667-08-18): „*Litteras die 18. Aprilis anni huius ad me datas [...] se promoteram et ob eum finem duos ex gremio Capituli Tyrnaviensis addendum mihi majorem informationem, ad me missioram innuit accepi, cum antem hactenus nullus dictorum Dominorum capitularium compareat.*“

⁶³⁵ Tamtéž: „*[...] et haereditas ille Pazmaniani ab In- (Institutis) et Substitutis haeredibus nempe PP Carmelitanis et PP Societatis Jesu ob certas causas non acceptet aderumque per transactionem facile obtinerii.*“

⁶³⁶ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 178 (1667-09-30, Kroměříž): „*[...] arbitror autem inter caetera negotii promotionem alicuius practico et solido Advocato Brunensi commitendam, et quidem Domino Godefrido Waldorff cum alter de quo Dilectio Vestrae in litteris ad me datis mentionem iniicit neque in theoria neque praxi fundatus videatur, imo in actualem advocatum hactenus non receptus sit et locum standii in Iudiciis provincialibus non habeat.*“

⁶³⁷ Tamtéž, včetně načrtnutí dalšího postupu: „*Praeteren non abire erit inspectionem totius rei P Rectori Collegii Brunensis S. Jesu ut pote qui causa seriem iam novit et informationem bonam habet deferre et ut is iuxta ablegatum dilectionis vestrae cum prefato Domino Waldorff de salario annuo contrahet aliquid pro caparra seu arha ad initium solnat, ac in casum sentiori boni effectus et terminandae litis mille thaleros imperiales pro honorario spondeat et paciscatur.*“

⁶³⁸ AO 76, f. 131 (1668-05-24, Vídeň): „*[...] quod intelligam in negotio foundationis illius per praedecessorem meum piae memoriae Cardinalem Pazmannum pro Alumnis factae Celsitudinem Vestram tam zelose rem nostram intendere promovere. Quo in negotio ubi primum licuerit (siquidem alias etiam brevi me Brunam versus concessarum confidam) cum Celsitudine Vestra coram conferre admir.*“

Blíže téma opět otevírá v dalším listu, když v červnu 1668 v dopise datovaném opět z Vídně připomíná, že by se rád vrátil k závazkům vůči olomouckému biskupovi a řešení sporu o Litenčice (a tedy k problematice uherské olomoucké fundace). Byl dosud zaměstnán jistými „uherskými veřejnými záležitostmi, jimiž ho pověřil císař,“ čemuž ostatně odpovídá i datace listu z hlavního města monarchie, pro své další úkoly by snad měl mít prostor na konci července.⁶³⁹

Do tohoto listu je vřazen i Castelcornův koncept, v němž ostráhomskému arcibiskupovi gratuluje k zakoupení panství Letovice. Tato skutečnost je ve formulaci využita opět, jak to již známe z předchozích příkladů, ke zdůraznění vzájemných dobrých vztahů a úslužnosti, vůle k jejich udržování, stejně tak jak zmnožení příležitostí, které se k tomu nyní naskytnout. Biskup zde píše, že si Szelepcsényiho příchod na Moravu vždy přál a že velice rád slyší o novém majiteli letovického panství, s nímž může ještě intenzivněji vést sousedskou korespondenci.⁶⁴⁰ V děkované reakci na to Szelepcsényi uvádí, jakou útěchu (*solantio*) obdržel v Karlových listech nejen s gratulací, ale i s radami a podporou, „aby se nepodvolil námitkám protistrany, které beztak nejsou ničím podloženy“.⁶⁴¹ V tomto ohledu se odvolává i na podpůrné stanovisko nejen Castelcornovo, ale též dalších autorit na úrovni zemských i centrálních úřadů.⁶⁴² Na tomto místě zmiňuje (nikoliv jmenovitě, ale z titulu funkce) nejvyššího hofmistra císařského dvora a posléze i prvního ministra, jímž byl tehdy Václav Eusebius Popel z Lobkovic (1609–1677),⁶⁴³ další císařovy ministry, českou dvorskou kancelář (čili patrně i tehdejšího kancléře Jana Hartvíka z Nostic (1610–1683)⁶⁴⁴ a „svého pana přítele“, moravského zemského hejtmána Františka Karla Libštejnského z Kolovrat (1620–1700).⁶⁴⁵ Tuto údajnou podporu zatím nemáme jak

⁶³⁹ AO 75, f. 193 (1668-06-10, Vídeň): „*Interim autem eram eius animi quatenus me diebus hisce ad debita Excellentissimae Celsitudine Vestrae obsequia praesentassem, atquorum pro Zelo illo Apostolico in negotio Litencziensi contestato gratis retulisse. Verum in certis Commissionibus, publica Hungariae negotia concernentibus per suam sacratissimam Maiestatem missi iniunctis, per aliquot temporis spatium laborare necessum habens intentionem meam [...]*“.

⁶⁴⁰ Nedatovaný koncept, AO 76, f. 194 (1668): „*Adventus suae Dilectionis in Moraviam uti pluribus ex causis mihi semper desideratus fuit, ita singulariter me consolabitur quod occasionem habiturque sim affectum, et obsequia mea, suae Dilectioni coram syncerius contestandi, gaudeo autem vel maxime cum inaudio possessoren dominii Lettovicensii futurem, propter viciniorem correspondentiam et arctiorem mutui affectus communicationem.*“

⁶⁴¹ AO 76, f. 226 (1668-06-18, Vídeň): „*Vix possum exprimere quanto solantio acceperim literas Excellentissimae Celsitudinis Vestrae in quibus mihi de Bonorum Letovicziensium emptione congratulando, suadet ne ullis adversae partis moliminibus, alias nullo fundamento fulcitis, cedam.*“

⁶⁴² Tamtéž: „*Cum autem non solum Dominus Supremus Aulae Praefectus Excellentissimus Princeps a Lobkovich, ac alii Suae Maiestatis Intimiores Ministri, id ipsum mihi suadeant, sed et ipsa Inclita Cancellaria Bohemica ac praecipui ex Excelso Brunensi Tribunali Domini Amici mei [...]*“.

⁶⁴³ Nejvyšší císařský hofmistr v letech 1665–1674, první ministr habsburské říše v letech 1669–1674.

⁶⁴⁴ Nejvyšší kancléř českého království v letech 1652–1683.

⁶⁴⁵ Moravský zemský hejtmán v letech 1667–1700.

doložit, ale Szelepcsényimu její deklarování a odvolání se na tyto autority v dopise posloužilo jako rétorický prostředek k podepření oprávněnosti svých nároků, doslova se cítí utvrzen v tom, aby „*se nepodvoloval protistraně, ale naopak postupoval ještě odvážněji.*“⁶⁴⁶

Na téma ovšem v korespondenci narazíme opět až v lednu roku 1670, kde Szelepcsényi zmiňuje vyslání svého zmocněnce na Moravu k biskupu Karlovi, a sice opata a kanovníka Sebestyána, jemuž dokument sloužil jako průvodní list.⁶⁴⁷ Následujících výměna dopisů z tohoto roku nám torzovitě odhaluje, že již byly podnikány určité právní kroky, do nichž bylo zapojeno vícero spolupracovníků.⁶⁴⁸

Bez další rešerše a prostudování případných jiných zdrojů, týkajících se zamýšleného založení uherské fundace, respektive koleje v Olomouci, o níž mi zatím není známa žádná podrobnější reflexe v literatuře,⁶⁴⁹ není dost dobře možné získat potřebnou komplexnější perspektivu. Snad to na tomto místě nebude na škodu, neboť to není záměrem této stati. Dochovaná korespondence nám nicméně určitou představu může poskytnout, byť cílem v tento moment není ani prostudovat podrobně chronologii a detaily veškeré agendy v té podobě, jak je v jednotlivých listech zachycena. Pokusíme se spíše poukázat na určité zajímavé či podstatné momenty, zachycující vzájemné vazby obou biskupů a spolupráci, o jejichž zmapování nám jde především.

Při bližším prozkoumání dopisů se zdá, že postup uherské strany ve věci řešení pázmányovského dědictví a fundace byl poněkud chaotický. V určitých momentech to s nadsázkou řečeno vypadá, jako by jediný, kdo věděl, co dělá, byl biskup Karel. Svou roli v tom jistě sehrálo nejen jeho vzdělání v oboru práva a erudice v právnických záležitostech, ale také znalost moravského prostředí, orientace ve zdejších právním systému, stejně jako stavovských a institucionálních strukturách.

Může se samozřejmě jednat o pouhou zdvořilostní floskuli ve snaze zalichotit, ale určitou výpovědní hodnotu má i povzdechnutí Andráse Sebestyána, již zmíněného opata františkánského kláštera Földvár a kanovníka ostříhomské kapituly. Ten působil v určité fázi jako Szelepcsényiho zmocněnec a kvůli věci pázmányovského dědictví zajížděl na Moravu. Ve svém dopise z června roku 1670, datovaném z Letovic, píše, že kdyby byly

⁶⁴⁶ Tamtéž: „[...] *eatenusme Jus indubiatum habere assserant, Ideo adversae parti nullo modo cedendum, sed contra audentius eundum mihi duxi.*“

⁶⁴⁷ Pramenný korpus ještě obsahuje list z května roku 1669, ale ten fundaci nereflektuje, týká se Letovic a je blíže pojednán níže.

⁶⁴⁸ Szelepcsényiho dopis AO 80, f. 113 (1670-02-20, Prešpurk), Castelcornův koncept odpovědi AO 148, f. 56 (1670-03-27).

⁶⁴⁹ Vyjma výše nebo níže citovaných zmínek.

bývaly zachovány všechny Castelcornovy rady, už dávno mohli dotčené majetky vlastnit.⁶⁵⁰ Vděk uherské strany ostatně vyjádřil i v předchozím listu, kde prosí o další pomoc a ujišťuje, že ostrihomský arcibiskup se „s celým uherským klérem bude potit vděčností“.⁶⁵¹

Snaha dotáhnout věc ke zdárnému konci však byla záležitostí na další mnohá léta. V korespondenci se téma objevuje ještě i v zimě roku 1678, kdy Szelepcsényi bilancujícím způsobem konstatuje, že se zatím stále nepodařilo dotáhnout plány kardinála blahé paměti. Olomouckého biskupa vnímá dle svých slov jako velkého patrona tohoto záměru a prosí o zachování přízně. V tomto směru k němu posílá své dva delegáty spolu s Hausperským a doufá ve zdar těchto oprávněných snah.⁶⁵² Castelcorn ve své odpovědi potvrdil převzetí potřebných informací od delegátů, svou nadále trvajícím podporu a přislíbil se v případě potřeby angažovat (dokonce se osobně dostavit, pokud to pomůže dát věci do pohybu), pokud by byla záležitost projednávána na zemském soudu, přičemž podotýká, že konečné rozhodnutí stejně připadá dvoru.⁶⁵³

Poslední list související s tématem je Castelcornův koncept z ledna roku 1680, v němž se odráží pokračující konfliktní vztah Szelepcsényiho a držitele Vsetínského panství Illesházyho. Minimálně optikou dopisu je zjevné, na čí straně olomoucký biskup stál. Svého soukmenovce, o němž hrabě údajně šíří mnohé pomluvy, povzbuzuje, že jeho pověst nemůže utrpět ničím, co by si na něj Illesházy mohl vymyslet, přičemž zmiňuje, že různé úskoky od něj zažil on sám i mnozí jiní.⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ AO 81, f. 180 (1670-06-24): „*Utinam Ill[ustrissi]mae CV sapientissimae admonitiones hoc in passu fuissent observatae, huc usque jam bonis possessio haberetur!*“

⁶⁵¹ AO 81, f. 70 (1670-05-19): „*Sua quoque Cel[situ]do Cum universo Regni Hungariae clero omnem praestare regraditudinem sudebit.*“

⁶⁵² AO 98, f. 66 (1678-01-11, Bratislava): „*Proinde cum sciam Reverendissimam Celsitudinem Vestram, causae huius tanquam Ecclesiasticae, singularissimum hactenus Patronum egisse, eandem ulteriori quoque patrocinio et gratiae Reverendissimae Celsitudinis Vestrae obsequiosissime recommendo. Quem in finem mitto etiam certos Ablegatos meos Admodum Reverendos Dominos Iacobum Iaszloczy, et Andream Vinczy, una cum generoso Domino Georgio Hauspersky, velut eiusdem causae Patrono, quo occasione praefatorum modernorum comitiorum, et Celsitudinis Vestrae gratioso favore, et auxilio mediante, iustissima causa haec, ad finem iam tandem optatissimum, et realem effectum deduci valeat.*“

⁶⁵³ Koncept AO 153, f. 30 (1679-01-19): „*Desiderium R.vmae ac Ill.mae Dilectione Vestrae, tam ex ablegatorum relatione, quam ipso literarum contextu, uberius percepi, et iuxta obligationem meam, causae huic Ecclesiasticae, pro viribus suffragari conatus fuisset, si in praesenti iudicio provinciali, res potuisset proponi cum autem processus iste a decreto aulae dependeat non gravabit Dilectione Vestrae ibidem negotium [...] ubi (dummodo facti notitiam habuero) ad contestandam benevoli debiti affectus mei propensionem, in persona lubens comparebo negotium hoc quanti in merit? ad desideratum effectum omnimode promoturus prouti ad gratissima quaevis obsequia praestanda maneo [...]*“

⁶⁵⁴ Koncept AO 154, f. 2 (1680-01-18, Olomouc): „*Quod Suae Dilectioni complacuerit nobis ad auspiciam huius novis anni omnia prospera cum exoptato incolumitatis statu apprecari debitas referimus gratias, reciproce eidem a Divina bonitate exoptantes quatenus non solum hunc inchoatum annum, sed etiam longam seriem futurorum cum omnium desiderabilium bonorum affluentia super vivere valeat. Quod attinet calamniosas loquelas et illusiones Comitum Georgii Illesházy, quibus Sua Dilectio se ab eo hinc inde affici,*

Jak je patrné z přehledu majetkových držeb uherské šlechty, Illesházyové si Vsetín podrželi až do 20. let 19. století,⁶⁵⁵ takže pazmanyovský plán se v konečném důsledku nezdařil a celá fundace pro uherské studenty zůstala nesplněným přáním. Pro nás je spíše podstatné sledovat alespoň v útržcích spolupráci dvou biskupů z diecézí dvou sousedících zemí na společném organizačním záměru. V ní (minimálně z perspektivy korespondence) se zdá být dynamika vzájemného vztahu poněkud vychýlena ve prospěch biskupa Karla, a to z možných důvodů, jež byly popsány výše, bez ohledu na to, že za pomyslným druhým psacím stolem seděl hierarchicky výše postavený arcibiskup a uherský primas.

Záležitost fundace pro uherské studenty však nebyla jediným tématem korespondence. Další doloženou příležitostí je Castelcornova intervence ve věci finanční pohledávky jím nekonkretizované osoby z jeho okolí. Biskup dotyčného jmenuje pouze jako „osobu, jež je nyní v našich službách u konzistoře“ a která se musí starat o manželku a děti.⁶⁵⁶ Z jiného konceptu, který se patrně týká téže věci, se ale dozvídáme konkrétní jméno, a sice kancelisty Georga Norberta Mimmera.⁶⁵⁷ Tento koncept je o čtyři roky mladší (takže problém se podle všeho dosud vyřešit nepodařilo) a byl adresován liptovskému županovi Györgymu Illesházymu (1625–1689), výše zmiňovanému magnátovi, který v roce 1652 odkoupil od Mikuláše Pázmányho panství Vsetín.⁶⁵⁸

Kancelista Mimmer byl údajně věřitelem hraběnky Marie Wesselényiové, rozené Séchyové (1610–1679), v roce 1667 čerstvě ovdovělé manželky po Františkovi Wesselényim (1605–1667), známém vůdci protihabsburského spiknutí. Ta mu měla dlužít 90 zlatých, okolnosti vzniku tohoto dluhu zůstávají nejasné a samotná jeho existence (respektive geneze) působí poněkud překvapivě.

per solutionemque mutuatae pecuniae variis artibus eundem protelare ac tergiversari nobis pluribus conquerendo aperuit. Non est, quod per id, integritati Suae Dilectionis quid piam derogari possit, si quidera notum iam est, qualis illes sit.“ Na konci dopisu doporučuje předání sporu advokátům: „[...] apparentur ex (ac si) ejusmodi actionibus quasi Advocati studio causam istam protrahant, ac proinde arbitrarer optimum fore ut Advocati ad prosecutionem causae arcte stimulentur.“

⁶⁵⁵ Zdeněk Pokluda, „Majetek uherské šlechty v českých zemích v 15.-20. století“, *Časopis Matice moravské* 98, č. 3–4 (1979): 317.

⁶⁵⁶ Brno AO 146, inv. č. 556, f. 106 (1667-06-15, Brno): „quicum in servitiis nostris Consistorialibus actualiter sit.“

⁶⁵⁷ Koncept AO 149, f. 189 (1671-08-05, Kroměříž).

⁶⁵⁸ Václavek, *Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého*, 40–41. Kupní smlouva byla na 96 tisíc říšských tolarů a kromě samotného Vsetína zahrnovala také přibližně 15 k panství náležejících obcí a řadu nemovitostí a pozemků. Illesházy uhradil v den uzavření smlouvy 75 tisíc, zbytek měl být splatný během následujících přibližně tří let. Mezi stranami se nakonec rozhořel soudní spor, v němž Illesházy zažaloval Pázmány za to, že kupní smlouva nerefletovala reálný stav panství, hrabě nedodržel své závazky a na panství vázly nepřiznané dluhy. Spor se uzavřel až v roce 1662, a to v prospěch Illesházyho, jemuž byla jako odškodné odpuštěna zbývající částka k úhradě, tj. 21 tisíc říšských tolarů.

Pro nás je nicméně epizoda zajímavá z hlediska dokladu další vrstvy mezi-biskupské korespondence, a tou je možnost využít své vazby pro jakousi řetězenou intervenci. V tomto případě po linii věřitel (de facto biskupský zaměstnanec) – biskup – arcibiskup – dlužná šlechtična se snahou docílit vyrovnání dluhu, u něhož se bez bližších dokladů můžeme spíše jen domnívat, že (vzhledem k březnovému úmrtí a červnové dataci listu) byl dost možná zděděným dluhem zesnulého Wesselényiho.

Třetím příkladem příležitosti, kdy se biskupové kontaktovali, byla problematická situace a nežádoucí pastorační praxe v příhraničních oblastech na pomezí Moravy a Uher, kde se zemské hranice kryly i s hranicemi obou diecézí. Zároveň tato epizoda v určitém ohledu odkrývá jisté komunikační bariéry či strukturální problémy ve fungování a spolupráci arcibiskupa a jeho podřízených ordinářů. V květnu roku 1668 o tom píše Szelepcsényi,⁶⁵⁹ když zmiňuje, že mezi písemnostmi jeho nedávno zesnulého vikáře Posgaye⁶⁶⁰ našli také nějaké (zatím patrně jím nereflektované) dopisy od biskupa Karla – jejich koncepty bohužel nemáme dochovány.

V dopisech prý bylo vyjádřeno Castelcornovo rozhořčení a znechucení nad rozmáhajícím se nešvarem. Někteří kněží z ostříhomské arcidiecéze totiž neoprávněně oddávali věřící, přicházející z Moravy, v situacích, kdy buď jejich původní manželé či manželky byli odvečeni na turecké území (tudíž nebylo možné potvrdit, ale ani vyvrátit, že manželství stále trvá) nebo se nacházeli v zakázaných stupních příbuzenství.⁶⁶¹ Szelepcsényi v dopise ujišťuje, že situaci bere vážně a okamžitě svého nového vikáře pověřil, aby dotyčné faráře předvolal, a v případě prokázání viny zajistí jejich potrestání.⁶⁶² Zmínění faráři prý z velké části svalovali vinu na sebe navzájem a zejména na vliv „heretického kazatele“, působícího v okolí. Arcibiskup prostřednictvím Györgyho Pongrácze (budoucího vácovského biskupa, zatím lektora ostříhomské kapituly) zajistí jeho výslech a exemplární potrestání, aby se zabránilo činnosti podobných jedinců, kteří škodí víře a katolické církvi.⁶⁶³ Zároveň Szelepcsényi přislíbil prevenci do budoucna a snahu

⁶⁵⁹ AO 76, f. 131 (1668-05-24, Vídeň).

⁶⁶⁰ Dotyčným vikářem, zesnulým asi tři měsíce před odesláním listu, byl Miklós Posgay (1610–16. 2. 1668), srov. <http://lexikon.katolikus.hu/P/Posgay.html> [cit. 2023-10-17], dochován soupis pozůstalosti, obsahující knihy z jeho majetku, srov. <http://historickekniznice.uniza.sk:8080/xmlui/handle/123456789/635> [cit. 2023-10-21].

⁶⁶¹ AO 76, f. 131 (1668-05-24, Vídeň): „[...] in quibus videtur Celsitudo Vestra disgustari adversus quosdam Archidioecesis meae Parochos, ac si iidem ex Moravia aliquos vel adhuc Coniuges habentes in Turcia, vel vero in prohibitis Consanguinitatis gradibus existentes copulasse praesumpsissent.“

⁶⁶² Tamtéž: „Unde constituto novo Vicario sive officiali meo statim commisi, ut dictos Parochos in praesentiam sui citet et reos repertos pro demerito puniat.“

⁶⁶³ Tamtéž: „Verum memorati Parochi, totam culpam in quendam partibus illis Vicinum Praedicantem haereticum coniciunt, contra quem iam etiam medio Lectoris Capituli mei Strigoniensem reverndissimi

spolupracovat a komunikovat s biskupem Karlem, aby bylo možné podobným excesům do budoucna zabránit nebo alespoň utnout v zárodku. Proto je trochu překvapivé, že v dalších jeho dvou dochovaných listech z následujícího měsíce června o celé záležitosti již není ani zmínka (ovšem opět může být na vině torzovitost pramenů).

Společným tématem tedy nicméně pro biskupy byla i vzájemná kooperace (nebo alespoň její deklarování) při vykonávání úlohy dobrého duchovního pastýře a s tím spojeným potíráním rizikových jevů a disciplinace věřících v rámci rekatolizačních aktivit.

Arcibiskup Szelepcsényi patřil mezi představitele té části uherské šlechty, která během 17. století rozšiřovala své majetky nákupem panství na Moravě. Řada rodů se zde vyskytla jen epizodicky, ale některé (např. Serényiové či Forgáčové) zde zapustily trvalejší kořeny.⁶⁶⁴ Sám Szelepcsényi získal již v roce 1659 moravský inkolát, ačkoliv administrativní a formální povinnosti dořešil až v roce 1668. Na jaře téhož roku už ovšem zakoupil za sumu 60 tisíc zlatých panství Letovice na Blanensku a později i několik dalších panství,⁶⁶⁵ z nichž všechna spadala pod území olomoucké diecéze. Na svém letovickém majetku, kde realizoval barokní přestavbu zámku, ostatně v roce 1685 i zemřel.⁶⁶⁶

Do biskupské korespondence tak pronikly ojediněle i záležitosti církevně-správní a vrchnostenské povahy. Biskupové spolu například řešili také blíže neurčené „nepříjemnosti“ týkající se letovického faráře. Dopis bohužel zůstává značně nekonkrétní, Szelepcsényi zmiňuje, že jej Castelcorn varoval před jeho administrátorem Sebestyénem a nepříjemnostmi, způsobenými místnímu faráři. Szelepcsényi jej ujistil o tom, že záležitost prověří a ujistil biskupa o své náklonnosti a snaze být mu více k službám, i s ohledem na

Domini Georgii Pongratz Episcopi Samandriensis (in cuius videlicet Consanguinei bonis Praedicans ille degere perhibetur) inquisitionem fieri curo, omnia adhibiturus media, quibus idem a similibus attentamentis avelli, et pro reatu plecti debeat, exemploque punitiois eius praecaveatur ne imposterum aliquid simile, quod religioni et ecclesiae catholicae praeiudicio esse posset, evenire, contingat.“

⁶⁶⁴ Přehledově k tomuto trendu, jenž dle historiografie souvisel i přesunem těžiště zájmu v důsledku ohrožených či zabraných území v rámci tureckých válek např. Zdeněk Pokluda, „Majetek uherské šlechty v českých zemích v 15.-20. století“, *Časopis Matice moravské* 98, č. 3–4 (1979): 296–325.; nověji Jiří Brňovják, „Stopy uherské nižší šlechty v kvaternech majestátní a slibů věrnosti moravských desk zemských od poloviny 17. do poloviny 19. století“, in *Zemianstvo na Slovensku v novoveku: Časť I, Postavenie a majetky zemianskych rodov*, ed. Miloš Kovačka, Eva Augustínová, a Maroš Mačuha, *Studia historicko-bibliographica Turociensia* 1 (Martin: Slovenská národná knižnica, 2009), 292–312.

. Nepochybně méně pak uherské rody expandovaly do Čech, srov. Marek Starý, „Uherská šlechta v Čechách v raném novověku. Právní konsekvence a prameny poznání“, in *Magnátske rody v našich dejinách 1526-1948: almanach Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti*, ed. Frederik Federmayer (Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012), 224–39.

⁶⁶⁵ Konkrétně kolem pol. 70. let nedaleký Borotín, Drnovice a rovněž Brumov, v roce 1678 blízké Lysice, srov. Brňovják, „Stopy uherské nižší šlechty v kvaternech majestátní a slibů věrnosti moravských desk zemských od poloviny 17. do poloviny 19. století“, 294–96.

⁶⁶⁶ Tamtéž.

to, že nyní bude zproštěn některých svých povinností.⁶⁶⁷ Rovněž se do dopisů otiskla i poddanská agenda, neboť koupí letovického panství se vlastně stali sousedy, čímž do jejich vztahu vstoupila z našeho pohledu další rovina. Letovice totiž sousedily s mírovským panstvím a biskupové, respektive jejich úředníci tak z pozice vrchnosti pravděpodobně opakovaně řešili řadu provozních záležitostí, z nichž některé mohly mít konfliktní potenciál.

Jeden takový příklad se odráží v posledně citovaném dopise, v němž se ostřihomský arcibiskup přimlouvá u Castelcornu za propuštění poddaného.⁶⁶⁸ O případu ho informoval jeho správce letovického panství. Blíže nejmenovaná Szelepcsényiho poddaná z Letovic a Castelcornův poddaný (patrně z mírovského panství) spolu totiž uzavřeli sňatek a novomanžel měl v úmyslu přesídlit za svou ženou na letovickém panství, což mu zatím Castelcornovi úředníci nechtěli umožnit. Szelepcsényi tedy biskupa prosil o intervenci a kladné vyřízení této žádosti. Do korespondence dvou církevních hodnostářů tak díky společným vrchnostenským průsečíkům vstupují i poddanské záležitosti.

Kromě výše popsaného má korespondence v některých případech zdvořilostní a „socializačně-udržovací“ charakter, přičemž některé dopisy jsou po obsahové stránce vlastně čistě tohoto rázu. Příkladem je Szelepcsényiho list z června 1685, složený převážně z formulací o přízni a účtě, a to s souvislostí s tím, že se doslechl, že ke Castelcornovi míří nám již známý vacovský biskup Pongrácz, pročež i takto zprostředkovaně skrze něj chce též nabídnout své služby a vyřídit své pozdravy.⁶⁶⁹ Karlova odpověď svědčí o tom, že skutečně došlo k návštěvě vacovského biskupa, který Szelepcsényiho pozdravy předal.⁶⁷⁰

⁶⁶⁷ AO 78, f. 440 (1669-05-10, Trnava): „*Accepi literas celsitudinis vestrae quibus me monet de [...] Andrea Sebesteny [...] ratione quarundam inconvenientiarum sacerdotem loci illius iniuriosem tangentium, proinde perscripsi illico praefato Domino Abbati, quatenus me in negotio hoc quantocyus informet.*“

⁶⁶⁸ Tamtéž: „*Interim significat mihi dictorum bonorum Lethovicziense provisor, quor quidam colonus Celsitudini Vestrae reverendissimae certam personam subditam meam in consortem sibi ductam, cuperet in attacto dominio ex quo illic substantiolam etiam suam haberet, permanero, verum ab officialibus celsitudine vestrae reverendissimae prohiberetur. Obsecro igitur Celsitudinum vestrum reverendum dignetur hoc in passum mihi patrocinari, memoriae colonum in dominio meo degere.*“

⁶⁶⁹ Pro lepší představu košatosti jinak poměrně prostého sdělení uvedeno celé znění listu, AO 92, f. 273 (1675-06-19, Prešpurk): „*Siquidem intelligam Reverendissimum Dominum Episcopum Vaciensem pergere ad Celsitudinem Vestram ad deponenda Eidem demissa obsequia sua, intermittere non potui, quim ego quoque, occasione ista debita mea Celsitudini Vestrae deferam servitia, securam reddere cupiens, quod si iuxta possibilitatem in aliquo Eidem inservire potero, summae mihi loco fortunae ducam. Plura de debita mea pro demonstratis saepius erga me celsit, Vestrae favoribus et benevolentiiis in eandem obligatione per praefatum Domino. Episcopum repraesentaturus, meaque pro syncera in Celsitudinem Vestram devotione, ac confidentia negotia insinuaturus, maneo semper [...]*“

⁶⁷⁰ Koncept AO 151, inv. č. 564, f. 69 (1675-06-26, Kroměříž): „*Ut officiosie R[evereniss]mae ac Ill[ustriss]mae D[ilectionis] Vestrae literis, et facti orationes per R[everendiss]mum D[ominum] Episcopum Vaciensem, obsequiorum suorum (affectum suis) representationi, pari affectu respondeam, omnem praestolabor occasionem eidem insita notum ac desiderium serviendi, et contestandi quod sim [...]*“

Jestliže nám Szelepcsényiho korespondence poskytla poměrně pestrou paletu témat, může obdobné konstantování platit i pro další osobnost, jejíž působení oscillovalo během dlouholeté kariéry mezi Uhrami, Rakouskem, maltézským řádem a císařským dvorem s jeho politikou.

Leopold Karl von Kollonitsch (1631–1707), Nitra – Wiener Neustadt – Ráb – Kaloča

Osoba kardinála Kollonitsche představuje v našem vzorku biskupů specifický případ. Dobrodružné mládí a vojenská kariéra v 50. letech ve službách maltézského řádu, jehož členem byl až do své smrti, post komtura řádových komend a následně kariéra biskupa nejprve v Uhrách, poté v Rakousku, a poté opět v Uhrách, k tomu blízká navázanost na císaře a jeho politiku a poměrně radikální prosazování protireformace, to vše z něj činilo v jeho době významnou a zároveň kontroverzní osobnost, která byla jako rozporuplná až negativní často chápána i v pozdější historiografii.⁶⁷¹ Naopak mezi pozitivní a oceňované momenty jeho působení byly už v minulosti řazeny jeho aktivity a pomoc za morové epidemii ve Vídni roku 1680 či fakt, že během obléhání Osmany v roce 1683 neopustil Vídeň a vizitoval úplavici zamořené lazarety.⁶⁷² Důležitá byla také jeho politická činnost,⁶⁷³ zejména podíl na návrhu kompletní reorganizace státoprávního uspořádání a společnosti v obnovených Uhrách po vytlačení Osmanů.⁶⁷⁴

⁶⁷¹ Např. pro svůj příklon k habsburské politice a tím i „protiuherské“ jednání byl zejména ve starší, nacionálně orientované maďarské historiografii postavou značně negativně vnímanou, srov. „Das Kollonich-Bild in der ungarischen Geschichtsschreibung“, in *Leopold Graf Kollonitsch: Sonderausstellung im Maltesermuseum Mailberg*, Werner Lamm a Matthias Unger, Schriftenreihe des Maltesermuseums Mailberg; 6 (Mailberg: Arbeitsgemeinschaft Maltesermuseum Mailberg, 1981), 31–33. V roce 1671 byly v „jeho“ Vídeňském Novém, byť za jeho nepřítomnosti, ve městě popraveny dvě vůdčí osobnosti Wesselényiho spiknutí (Petr IV. Zrinský a František Frankopan), což k jeho pozitivnímu obrazu také nepřispělo, Gertrud Buttlar-Gerhartl, „Wiener Neustadt - Bischofssitz von 1469 bis 1785“, *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich* 52 (1986): 36.

⁶⁷² Theodor Wiedemann, „Beiträge zur Geschichte des Bisthums Wiener-Neustadt (X. Leopold Karl Graf von Kollonitsch)“, *Österreichische Vierteljahresschrift für katholische Theologie* 12 (1873): 440–41. Vit Vlnas, *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka* (Praha-Litomyšl, 2001), 41.

⁶⁷³ Joachim Bahlcke, *Ungarischer Episkopat und österreichische Monarchie. Von einer Partnerschaft zur Konfrontation (1686-1790)*, Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 23 (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2005), 116–118, 151–153 a další zmínky.

⁶⁷⁴ Kollonitsch vedl komisi pro vypracování obsáhlého dokumentu, tzv. Einrichtungswerk, jeho vznik a kontext včetně moderní edice podává János Kalmár a János J. Varga, ed., *Einrichtungswerk des Königreichs Ungarn (1688-1690)*, Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 39 (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010).

Těžiště olomouckého korpusu korespondence leží převážně v době Kollonitschova působení ve funkci biskupa diecéze Vídeňské Nové Město.⁶⁷⁵ Je také jediným biskupem této diecéze, s nímž je korespondence dochována, proto jí jinak není věnována samostatná podkapitola. V případě Kollonitschovy osoby přiřazení mezi uherské nebo naopak rakouské (přidržíme se zde logiky zemského členění) může působit jako sporná otázka. Vzhledem k rozprostřenosti jeho aktivit a také blízkým vazbám na císaře, dvůr a vídeňskou politiku (ale zpravidla týkající se Uher) je nesnadná, ale zároveň možná trochu podružná. Vzhledem k nejvyššímu dosaženému postu a celkovému součtu let, strávených v náročném, ale pro další vývoj Uher klíčovém období, v čele uherských diecézí, je zařazen mezi své uherské kolegy.

V době, kdy se stal rábským biskupem a později kaločským arcibiskupem,⁶⁷⁶ je každopádně listů k dispozici o něco méně, což je dáno i kratším časovým obdobím, překrývajícím se s dobou Castelcornova episkopátu. Zároveň i zde můžeme přepokládat značnou torzovitost dochování, o čemž svědčí i relativně vysoký počet (v poměru k celku) listů, které jsou v konceptech reflektovány, ale v kartonech přijaté korespondence absentují. Většina Kollonitschových dopisů je i v „uherském období“ adresována z Vídně, což koresponduje s jeho politickými aktivitami, navázanými na mocenské centrum. Dopisy jsou psány písařskou rukou, signované odesílatelem, což koresponduje s jejich převážně formálním rázem.

Právě v případě biskupa, arcibiskupa a kardinála Kollonitsche platí, že v Castelcornově korespondenční síti s duchovními představovala (mimo země Koruny české a několik dalších, z různých důvodů „zájmových“ diecézí) podstatnějšího hlediska daná konkrétní osoba, než kontinuální vazby s danou diecézí jako takovou. Jak v případě diecéze Wiener-Neustadt, tak v případě uherské Nitry, Kaloče i Györu je Kollonitsch vedle Szelepcsényiho prakticky jediným představitelem, s nímž je dochována přímá osobní korespondence.

Výraznou část zachovalé písemné komunikace mezi Castelcornem a Kollonitschem představuje sféra doporučujících dopisů a reakcí na obdržená doporučení. Pokusíme se tedy na tomto pramenném vzorku blíže představit daný typ korespondence, na nějž ostatně v korpusu narážíme napříč celým spektrem pisatelů.

⁶⁷⁵ Osm přijatých (a jeden zmíněný nedochovaný), devět konceptů odpovědi ze strany Castelcornova.

⁶⁷⁶ Z doby, kdy byl biskupem v Rábu, dva nedochované přijaté listy a dva koncepty (obsahující zmínky o těchto listech), jako arcibiskup kaločský čtyři přijaté (+ 1 jeden zmíněný nedochovaný) a dva koncepty.

Chronologicky prvním dochovaným Kollonitschovým listem, adresovaným biskupu Karlovi, je oznámení, že skrze papežskou provizi byl potvrzen olomoucký kanonikát jeho příbuznému,⁶⁷⁷ o generaci mladšímu bratranci Johannu Christophovi von Khuefstein.⁶⁷⁸ V dopise Kollonitsch odkazuje na dobrodiní, prokázaná Castelcornem jemu a jeho rodině, a prosí, aby tato přízeň byla přenesena i na jeho bratrance, který ziskem postu v olomoucké kapitule nabývá specifického postavení ve vztahu osobě biskupa Karla.

Zde je opět možné připomenout, že veškeré formulace o službách, dobrodiních, zásluhách a přízni není třeba se snažit interpretovat jako odraz nějakých reálných dějů či kroků, ale dost často skutečně jako pouhý konverzační obrat a součást korespondenční etikety nebo chceme-li, dopisního ceremoniálu⁶⁷⁹ ve smyslu udržování a obnovování vztahu pro nyní i pro budoucí příležitosti, kdy by potřeba pomoci nebo projevení přízně mohla nabýt reálné podoby.

Kollonitsch píše doslova, aby kanovníka Kuefsteina Castelcorn „*ráčil přijmout mezi své poslušné služebníky a zůstal jeho milostivým pánem*“, což on, jakož i jeho rodina, rád odčiní svými službami. Biskup Karel ve své odpovědi potvrzuje přijetí kanovníka pod svou ochranu hned po svém vyjádření o tom, jak jej nadmíru těší, že získali „*takového dobrého jedince*.“⁶⁸⁰

Krátce nato zasílá doporučující list i on sám.⁶⁸¹ Dopis má tentokrát konkrétnější záměr a cílí na možnost pomoci nalézt uplatnění (patrně u dvora) konkrétní osobě, k čemuž se Kollonitsch vzhledem ke svému pobytu ve Vídni a svému postavení⁶⁸² jako prostředník dobře hodil. Doporučení je určeno pro Christiana von Greisenberg/Griesenberg, hofmistra hraběte Illesházyho, jenž Castelcorna požádal o jeho dobrozdání. Biskup Karel zde

⁶⁷⁷ V dopise zmiňuje, že tak ještě učinil zesnulý papež Klement IX. (1600–1669), který zemřel v prosinci předchozího roku. V době odeslání listu byl v Římě čerstvě zvolen nový papež, Klement X. (1590–1676). AO 81, f. 001 (1670-05-01, Vídeň): „*Demnach von Ihr Pábst Heiligkeit hochseeligster gedächtnus, meinem Vöttern Johann Christoph Grafen von Kueffstein, ein Canonicat zu Ollnitz gnädigist conferirt worden [...]*“.

⁶⁷⁸ Kollonitschova matka Anna Elisabetha roz. von Khuefstein (1603–1673) byla sestrou Georga Adama (1605–1656), otce zmíněného Johann Christopha (1647–1674), srov. Constantin von Wurzbach, „Kuefstein, die Grafen, Genealogie und Geschichte“, in *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 13 (Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1865), 312–13, https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Kuefstein,_die_Grafen,_Genealogie_und_Geschichte..

Nesídelní kanonikát získal po smrti světicího biskupa Ondřeje Dirre, instalován byl v únoru roku 1672, zemřel však již o dva roky později, blíže Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 144. Osobní spis kanovníka srov. ZAO, Metropolitní kapitula Olomouc 1131 - 1950, díl II., sv. 1 (knihy, spisy 1263 - 1950), sig. DIIk23, kart. 111, inv. č. 3257, Jan Kryštof hr. KUFFSTEIN.

⁶⁷⁹ Prozatímní překlad německého termínu Briefzeremoniell, pojednaného v úvodní části této práce.

⁶⁸⁰ Koncept AO, 148, f. 93 (1670-05-18, Kroměříž): „*Gleich wie Ich mich sonderbahr erfrewe, bey meiner Kirchen ein solches guttes Subiectum uberkhommen zu haben, alßo werde ich auch besagten dero herrn Vettern in meine Protection nehmen [...]*“.

⁶⁸¹ AO 148, f. 115 (1670-06-01, Kroměříž).

⁶⁸² Což koncept reflektuje jako „*Vielvermögenheit*“, srov. tamtéž.

odkazuje nejen na jeho dlouholetou službu, ale také na to, že se díky dobré osobní známosti za něj může zaručit a prosí Kollonitsche, aby mu pomohl a uchoval jej ve své přízni.⁶⁸³

Využití Kollonitsche jako patrona ve Vídni pak biskup Karel hodlal zprostředkovat i hraběti Massimu, o čemž svědčí Kollonitschova odpověď na Castelcornův nedochovaný list.⁶⁸⁴ Byť zde není zmíněno křestní jméno, můžeme se domnívat vzhledem ke kontextu biskupovy komunikační sítě,⁶⁸⁵ že oním šlechticem byl patrně hrabě Alessandro Massimi. Je přitom zajímavé, že se jedná o muže, který se později stal manželem Castelcornovy neteře Marie Anny (+1714), dcery jeho sestry Anny Marie Barbary von Urschenbeck (1612–1671), která působila postupně jako dvorní dáma císařovny Eleonory Gonzaga, a následně střídavě jako hofmistryně dvorních dam a arcivévodkyň, respektive princezen.⁶⁸⁶ Massimi se s Marií Annou oženil dle zmínky v literatuře roku 1671, podle olomouckých pramenů ovšem spíše v roce 1676,⁶⁸⁷ jejich potomci posléze užívali spojeného příjmení Urschenbeck-Massimi.⁶⁸⁸ Sám Massimi (+ po

⁶⁸³ Z náznaku v úvodu listu se zdá, že dotyčného mohl znát i sám Kollonitsch, tamtéž: „*Dieweilen herrn Graff Illeshazi Hoffmeister Christian von Greißenberg so wohl in Ewer Hochw[ürden] Patronaten alß meine recommendation einsonderes Vertrauen setzet, hatt Er mich ersucht Ihme zu dißem Ende zu recommendiren auß daß er vermittelst dero Vielvermögenheit zu der Verträfen(?) Kay. Gnadt einiger accomodation umb so viel leichter gelangen möge. So ich Ihme dann auch wegen habender guten Erkanntuß seiner Pershon, und nunmehr lange Jahre dem herrn Graffen Illieschazi geleisten gutten diensten nicht abschlagen sondern hierdurch sein Verlangen erfüllen und Ewer Hochw[ürde] bestermassen ersuchen wolle ihme Geörg Christian von Greißenberg zu seinen Vorhaben zuverhelffen und bestendig in gutter recommendation zuerhalten.*“

⁶⁸⁴ AO 81, f. 222 (1670-07-05, Vídeň).

⁶⁸⁵ Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 19–20, 182–83.

⁶⁸⁶ Katrin Keller, *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts* (Wien: Böhlau, 2005), 333–34.

⁶⁸⁷ Katrin Keller, „Urschenbeck Anna Maria Barbara Gräfin v.“, in *Lexikon österreichischer Frauen* (Wien: Böhlau, 2016), 3370. Opis svatební smlouvy, dochovaný v korpusu biskupské korespondence, je nedatovaný, vřazený mezi korespondenci z roku 1676, srov. AO 94, f. 147–150 (1676, Vídeň). Je následován datovaným dopisem nevěstina bratra Davida Christopha, v němž zmiňuje zasláný návrh svatební smlouvy, AO 94, f. 151–152 (1676-03-12, Vídeň), a dále list Johanna Maximiliana von Lamberg v souvislosti se situací v Uhrách (a patrně s uvolněním hraběte Massimiho, jež je zmíněn v úvodu), srov. AO 94, f. 153–154 (1676-03-26, Vídeň). Prvně zmíněný bratrův dopis obsahuje zajímavé skutečnosti, jež by si zasloužily bližšího prozkoumání v souvislosti s rodinnou situací a sňatkovou politikou. Zdá se, že Maria Anna jednala buď na vlastní pěst či nejméně bez vědomí svého bratra, který byl ohledně svatby postaven více méně před hotovou věc a v dopise před biskupem obhájuje své rozhodnutí a chladně přijetí tohoto oznámení (na což si sestra u biskupa zjevně stěžovala), nicméně deklaruje též rozhodnutí věc dovést do konce a sestru jako „věrný bratr“ podpořit, srov. f. tamtéž, f. 151: „*Sonsten hab ich vernommen das die Mariandel bey ihr fürst. Gn sich wider mich beschwert, das ich mich ihrer nicht habe nemen wollen. Ich habe genugsame Ursach gehabt, ein resentment gegen ihr zu zogen, weillen sie mir von ihrer intention also spat parte geben, das ich bey meiner Hierherkunfft nichts anders zu thun gehabt habe als glik zu wizen, welichs ihr erster Brief so sie in diser Materi an mich geschriben nach volgendes inhalts genugsam beweist. Liber Bruder waß wirt ihr sagen wan ihr hören wirt das ich ein halbe Braut bin, mit dem Graff Massimi. Lasse also Eür fürst. Gn. gnedigst wahlen, ob ich nicht Ursach gehabt habe, mich kaltsinnig zu erzogen. Wier haben aber mit ein andern uns schon wider verglichen, was ich bey disen vorstehenden Werk als ein treüter Bruder werde ihr zu anzuthun können nicht unterlassen.*“

⁶⁸⁸ Např. listina z roku 1707 o prodeji korutanského zboží Mittertrixen, jež nám prozrazuje bližší informace o rodinných vztazích - panství prodává Franz Christoph von Urschenbeck-Massimi, přičemž Anna Elisabeth

1683) se v pramenech i literatuře objevuje jako „obrist“ v souvislosti s armádou, vlastním regimentem, jenž působil na přelomu 70. a 80. let jako součást vídeňské městské gardy⁶⁸⁹ působením v Uhrách, odkud jsou datovány i některé dochované dopisy.⁶⁹⁰

Vraťme se po tomto malém exkurzu zpět k zmíněnému listu, v němž Kollonitsch potvrzuje svou snahu vyhovět biskupovu přání a „*posloužit hraběti Massimimu, kde jen bude moci*“⁶⁹¹ – lze jej totiž chápat jako drobný příklad prolínání komunikačních a klientsko-patronsých sítí duchovní, světské aristokracie, světa vysoké církevní hierarchie, panovnického dvora, ambicí kariéerně militárně orientovaných šlechticů (a v tomto konkrétním případě z Castelnovovy perspektivy také budoucích příbuzných). V případě hraběte Massimiho na tuto pomoc a „*protection*“ narazíme opakovaně, a to o několik let později, v roce Massimiho svatby s biskupovou neteří. Zde už je v Karlově konceptu zmiňován jako jeho „*milý švagr*“, jenž jej v nedávné době ve svých jistých záležitostech poprosil o přímluvu u Kollonitsche (nic konkrétnějšího se bohužel nedozvíme).⁶⁹² Biskup tak tuto prosbu o pomoc, jež patrně souvisela s Vídní a tudíž vyžadovala podporu vybrané osoby na místě, tlumočí dále a prosí, aby Kollonitsch vzal Massimiho pod svou ochranu a skrze svůj vliv (*Hochvermögenheit*) mu byl nápomocen. Obdobnou prosbu zaslal i na podzim téhož roku.⁶⁹³ Kollonitsch na danou prosbu reagoval (do jisté míry dle očekávání) kladně s vyjádřením, že jemu i jeho blízkým vždy rád poslouží a že je Massimi „*kavalír, který si vše zaslouží*“.⁶⁹⁴

von Urschenbeck-Massimi (patrně jeho sestra) se vzdává svého nároku. Zboží získal od své matky Marie Anny, která jej měla od svého bratra Christoha Davida von Urschenbeck, zde jmenovaného jako Franzova adoptivního otce (respektive poručníka), srov. Kärntner Landesarchiv Eberstein und Hornburg, Christalnigg AT-KLA 227-B-134 F St. Dostupné na: https://www.monasterium.net/mom/AT-KLA/KLA-227/AT-KLA_227-B-134_F_St/charter [cit. 2023-10-30]. Franz Christoph je k roku 1696 zapsán na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, Martin Bakeš, „Aristokratičtí studenti na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze v letech 1650 – 1750“ (Bakalářská práce, Pardubice, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2012), 75.

⁶⁸⁹ Alois Veltzé, „Die Wiener Stadtguardia“, in *Berichte und Mittheilungen des Alterthums-vereines zu Wien*, 36 (Wien: Altherthums-Verein zu Wien, 1902), 47.

⁶⁹⁰ Datace z různých destinací ukazuje na Massimiho poměrně časté přesuny: výběrově AO 94, rok 1676–Videň, Győr a opět Videň, AO 107, rok 1680 – Isera, AO 109, rok 1681 – Šoproň, Neustad (Wiener Neustadt?), Znojmo, AO 111–113, rok 1682 – Pirmendorff, Videň, Laxenburg, Videň, Laxenburg, Videň, Znojmo, AO 114–115, rok 1683 – Brno, Znojmo, Praha. Zejména přesuny mezi Vídní a Laxenburgem.

⁶⁹¹ AO 81, f. 222 (1670-07-05, Videň): „*Gnädiger herr dero Befelch dem H. Graffen Massimi, wo Ich werde dienen können, werde Ich iederzeit gehorsambst nachkommen, deme Ich ohne diß sehr vill obligirt bin.*“

⁶⁹² Koncept AO 152, inv. č. 565, f. 88 (1676-06-18): „*Demnach mein freündl[ich] Geliebter Schwager herr Alexander Graff Massimi Obrister bey Ewer Hochwürden in gewissen seinen Angelegenheiten meine Intervention einzuwenden mich gesucht hate, Alß habe Ich auch mit selbiger Ihme nicht auß Handen gehen wollen, dieselbe dienst[lich] ersuchendt in dero Protection Ihme zunehmen vndt vermittelt hochVermögenheit in diesen Angelegenheiten ersprißliche Hilfe zuleisten [...]*“.

⁶⁹³ Koncept AO 152, inv. č. 565, f. 188 (1676-10-31).

⁶⁹⁴ AO 95, f. 228 (1676-11-05, Videň): „*[...] in deme ich nichts anders Graffen Massime gedient habe, alß waß meine höchste Schuldigkeit mit sich gebracht, wolte wintschen das ich noch seine vnd meinen Verlangen, Ihme und den seinigen dienen khöndte, weillen er ein Cavallier so alles meridirt [...]*“.

Doporučení však mohlo sledovat konkrétní cíl a mít aktuální účel. Taková situace nastala v lednu roku 1672, kdy zemřel Castelnovův bývalý agent u říšské dvorní rady, Ehrenreich Harrer.⁶⁹⁵ Již v řádu několika málo dní se na biskupa začali obracet zájemci (již jako agenti působící), kteří se chtěli o uvolněnou pozici ucházet, a svou kandidaturu obvykle podpořili i doporučujícím listem.⁶⁹⁶ Jedním z adeptů byl i Johann Georg Büchsel/Biseli, který biskupovi napsal z Vídně tři dny po Harrerově skonu.⁶⁹⁷ Svůj list doprovodil dvěma dopisy, a to od Leopolda Wilhelma Königsegg-Rothenfels (1630-1694),⁶⁹⁸ říšského vicekancléře,⁶⁹⁹ a právě biskupa Kollonitsche.⁷⁰⁰

Kollonitsch zde zmiňuje, že dotyčného zná a že by mohl být vhodný k biskupovým službám, což by jak pro agenta, tak pro něj samotného znamenalo „*neobyčejnou milost*“.⁷⁰¹ Vidíme tak, že pisatel svou podporu třetí osobě (čímž ne nutně v tomto případě, ale obecně vzato může sledovat také vlastní zájmy) dokáže rétoricky začlenit do spektra činností a vyjádření, budujících vzájemný vztah a že se tak i doporučení stává dalším prostředkem k deklaraci vlastní vděčnosti, díků a uznání z toho vyplývajícího (implicitního) požadavku reciprocit a tudíž jeho vůle různými možnými způsoby dané dobrodiní oplatit. Tím opět naplňuje jeden z principů barokní korespondence, které byly představeny v obecné rovině v úvodu práce, ale jež také demonstruje řada příkladů, uvedených v této práci.⁷⁰² Vraťme se nyní k odpovědi biskupa Karla, dochované ve vlastnoručně psaném konceptu,⁷⁰³ jež je zamítavá – dle svých slov již delší dobu Harrerových služeb nevyužíval, není tedy třeba

⁶⁹⁵ Podrobněji k jeho působení Jana Zapletalová a Zuzana Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 150–51.

⁶⁹⁶ List agenta říšské dvorní rady Johanna Christopa Kocha (AO 86, f. 72–73 (1672-01-14, Vídeň)) a agenta knížete Falcko-Neuburského u císařského dvora, Franze Winanda Bertrama (tamtéž, f. 78–79 (1672-01-14, Vídeň)), který svůj dopis doplnil doporučením blíže nezjištěného Reinharda Schrödera (tamtéž, f. 80–81 (1672-01-14, Vídeň)). Kollonitschem doporučovaný Büchsel měl tedy z této skupiny co se týče doporučení nejsilnější pozici.

⁶⁹⁷ AO 86, f. 76–77 (1672-01-14, Vídeň).

⁶⁹⁸ Ještě předtím působil řadu let v diplomacii a jako císařský vyslanec, např. v roce 1664 v Anglii, srov. Jiří Kubeš, ed., *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018), 247, 250, 393.

⁶⁹⁹ AO 86, f. 74–75 (1672-01-14, Vídeň).

⁷⁰⁰ AO 86, f. 86–87 (1672-01-15, Vídeň).

⁷⁰¹ Tamtéž: „[...] *diesen Biselium gehor[samst] zu recommendiren, weillen dero bestelter Agent mit Tott abgangen, und dieser mir bekhandt, vnd verhofentlich zu dero diensten tauglich sein wirdt, wofern sye Ihme mit dieser Stell begnaden werden, so geschicht Ihm und mir ein absonderliche Genad dardurch, wie ich mich dan neben Ihm beflissen werde solche zu verdienen [...]*“.

⁷⁰² Příčemž zdaleka ne všechny jsou, vzhledem k rozsahu a cíli práce, zmíněny či citovány.

⁷⁰³ Na jednom listu je vedle sebe zachycen text určený samotnému agentovi a text pro Kollonitsche, AO 150, inv. č. 561, f. 11 (1672-01-17, Kroměříž). Samostatný koncept pro druhého doporučujícího, hraběte Königsegg-Rothenfels tamtéž, f. 12 (1672-01-17, Kroměříž).

pozici obsazovat a on sám bude muset počkat na jinou příležitost, kdy bude moci vyhovět Kollonitschově žádosti.⁷⁰⁴

Paletu doporučení pak doplňuje i Castelcornova zamítavá reakce na nedochované Kollonitschovo doporučení pro Žida Mantela, dokládající praxi, kdy doporučující list plnil i funkci listu průvodního, jímž se daná osoba prokazovala při osobním setkání či audienci.⁷⁰⁵

Posledním příkladem, který zde zmíníme, je Kollonitschovo doporučení pro kněze Melchiora Irmlera.⁷⁰⁶ Kollonitsch nepřímě prosí Castelcornu, kterého tituluje jako „*otce všech zbožných duchovních*“, zda by pro Irmlera⁷⁰⁷ nenašel volné místo ve své diecézi. Irmler byl toho času (patrně provizorně) farářem řádové komendy Mailberg, kde již několik let pobýval. Kollonitsch by si jej prý „*u sebe rád ponechal déle*“, kdyby mu však k tomu mohl být nápomocen nějakou podporou či prostředky.⁷⁰⁸ Sám sebe totiž označuje jako „*tak chudého biskupa, že nemá ve svém biskupství k udělení ani jediné farní léno (kromě městské farnosti, kde je farářem on sám)*“.⁷⁰⁹ Diecéze Wiener Neustadt skutečně tvořila pouze malou oblast samotného města,⁷¹⁰ čili o nějaké farní síti v tomto ohledu nemohla být řeč.

⁷⁰⁴ Koncept je v dané části vícekrát přepisován: „*Demnach ich aber des abgeleiteten Harrers von geraumer Zeit in meinen angelegenheit nicht mehr bedient habe, sondern albereith einen ~~anderen aufgenommen~~ anderwertige stelle? ~~bestellt~~ gemacht habe, also muss ich eine andere Gelegenheit erwarthen dero Verlangen erfüllen zu können.*“ Závěr spolupráce s Harrerem, která obnášela nejen informování o novinkách, ale zejména zajištění agendy ohledně vinných pasů na dovoz vína, není úplně jasný, komunikace s ním ustává během října roku 1670 (neobsahuje však žádné zmínky o ukončení působení v pozici agenta), nicméně Harrer biskupovi psal ještě v září 1671 se zájmem převzít agendu po zesnulé agentu Berisovi (podrobněji Zapletalová a Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“, 149), odezvu na tento dopis zachycenu nemáme, AO 85, f. 120–121 (1671-09-13, Vídeň).

⁷⁰⁵ Koncept AO 162, inv. č. 581, f. 180 (1692?-09-26, Kroměříž): „*Ewer Eminenz angenehme Zeilen von 11tn dises werden mir durch den recommendirten Mantel Juden selbsten zugestellt [...]*“ Biskup Karel dle svých slov příchodího vyslechl, ale (bohužel bez detailů) dle něj dotýčný ve své věci těžko uspěje a není na čem stavět, jednoduše z toho „*nic nebude*“: „*[...] deme Ich auch geren angehört aber darauß so viel abnehmen können, das er in seiner anschlügen gar schwer reusciren werde, vnd auff Ihme gantz nichts zu bauen ist.*“

⁷⁰⁶ AO 95, f. 365 (1676-12-15, Presburg?).

⁷⁰⁷ Osoba stejného jména je doložena v korpusu korespondence ještě jednou, a sice jako pisatel nedatovaného listu, adresovaného vrchnímu regentovi biskupských panství, AO 79, f. 169–170 (před 1669, Olomouc), tento Irmler je podepsán jako preceptor (z dopisu vysvítá, že momentálně tří urozených chlapců), v textu, jenž je prosbou o materiální podporu, obšírně líčí svou náročnou situaci a nepříznivé materiální podmínky. Je otázkou, zda se jedná o tutéž osobu.

⁷⁰⁸ AO 95, f. 365 (1676-12-15, Presburg?): „*Ihnen herrn Melchioren Irmbler der Zeit in meiner Commenda Mailberg Pfarrer in Gnaden lassen befelchen zu sein, weile Er sich schon etlich Jahre bey dieser Commenda Mailberg alß ein gueter gesheter und auferbulicher Pfarrer wol gehalten, und ich Ihme gern lenger bey mir behielte, wan ich einzige befürderung Ihme verhilfflich sein kundte [...]*“

⁷⁰⁹ Tamtéž: „*[...] weil ich aber ein so armer Bischof der nicht ein ainzige Pfarlehen meinen Bistumb (ausser der Statt Pfar wo Ich pfarrer bin) zu vergeben hab, also bite Ewer fürst. Gn. die ein Vatter aller frommen Geistlichen sein, Ihme auch diesen in Gnaden lassen befelchen sein und zu eine Befürderung helffen [...]*“

⁷¹⁰ Právě v době Kollonitschova působení se sice objevily snahy o rozšíření území diecéze, ale ztroskotaly na nesouhlasu císaře Leopolda I., srov. Gertrud Buttler-Gerhartl, „Wiener Neustadt - Bischofssitz von 1469 bis 1785“, *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich* 52 (1986): 34–35.

Jakožto biskup tak Irmleovi nemohl nabídnout žádnou vhodnou alternativu, otázkou zůstává, proč dotyčný farář nemohl zůstat ve svém dosavadním působišti v Mailbergu. Můžeme se domnívat, že s podobnou prosbou se Kollonitsch mohl obrátit i na ostatní okolní biskupy, primárně na vídeňského biskupa. Olomoucká diecéze ve svých tehdejších hranicích navíc ležela poměrně blízko samotného Mailbergu, takže případné přeložení kněze do této diecéze se nabízelo jako jedno z nejlogičtějších řešení.

Přesuňme se nyní k další vrstvě společné komunikace, tématu, které v kontrastu s předchozími statěmi je povahy materiální, praktické či hospodářské. Jak je velmi dobře známo, biskup Karel se pustil již od začátku svého episkopátu do značně intenzivní stavební a rekonstrukční činnosti. Ta pochopitelně vyžadovala velké množství stavebního materiálu, který v zamýšleném množství, podobě či kvalitě nemohl být zajištěn pouze z vlastních zdrojů (např. z vytiženého maletínského lomu a dalších lokalit), dostupných na jednotlivých biskupských panstvích, ale byl těžen, nakupován a přepravován z různých míst, i poměrně vzdálených, jak dokládají objednávky mramoru ze salcburské oblasti.⁷¹¹

V létě roku 1670 se biskup Karel obrátil s žádostí o povolení těžby mramoru i na biskupa Kollonitsche, a to na panství Náměšť nad Oslavou.⁷¹² To sice patřilo rodu Verdenberků, ale situace byla po smrti Jana Ferdinanda z Verdenberku⁷¹³ v roce 1666 poněkud komplikovaná. Jak se do souvislosti s Náměští dostává biskup Kollonitsch? Zesnulý majitel Jan Ferdinand z Verdenberka neměl mužské potomky, pouze dcery, a tak panství v rámci vytvořeného fideikomisu (spolu s Rosicemi a Troubskem) odkázal svému bratranci z dolnorakouské větve, Alexandrovi z Verdenberka (1620–1672), což posléze vedlo ke sporu s Janovými dvěma pozůstalými dcerami.⁷¹⁴ V inkriminovaném roce 1670 nicméně již byla naživu pouze mladší z nich, neboť starší Kateřina Alžběta (1650–1667), provdaná z Valdštejna, zemřela již po necelém roce manželství.⁷¹⁵ Onou mladší dcerou

⁷¹¹ Srov. kapitoly o komunikaci se salcburskou kapitulou, synovci a dalšími osobami v tamním prostředí.

⁷¹² Koncept AO 148, f. 150 (1670-08-23, Vyškov).

⁷¹³ Je pravděpodobné, že biskupova žádost navazovala na předchozí kontakty s Verdenberkem samotným. Hrabě Verdenberk realizoval přestavbu svého náměšťského zámku, jehož interiéry vyzdobil nátěnnými malbami malíř Carpofo Tencalla (1623–1685), jehož později na různé realizace najal i olomoucký biskup Karel. K malířské výzdobě na zámku Náměšť blíže Martin Mádl, in *Tencalla: barokní nástěnná malba v českých zemích*, ed. Martin Mádl a Radka Nokkala Miltová, 2 (Praha: Artefactum, 2013), 19–38. V následujících kapitolách též publikace dále informace k zakázkám pro olomouckého biskupa.

⁷¹⁴ A později mělo i za důsledek rozpad fideikomisu a prodej Rosic a Troubska v roce 1684, srov. Gregor Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren. 3: Znaimer Kreis* (Brünn: Winiker, 1846), 401, Petr Mařa, „Mezi dvorem a provincií. Šlechtiči objednavatelé maleb Carpofo a Giacoma Tencally v habsburské monarchii“, in *Tencalla: barokní nástěnná malba v českých zemích. I, [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, ed. Martin Mádl (Praha: Artefactum, 2012), 116.

⁷¹⁵ Petr Mařa, „Ferdinand z Verdenberka (1625–1666) mezi Rakousy, Moravou a Římem“, *Umění* 59, č. 3–4 (2011): 292.

byla Marie Cecilie (1654–1699), jež podle jiné zmínky v literatuře měla být také dědičkou části fideikomisu.⁷¹⁶ Marie Cecilie byla každopádně v době skonu svého otce nezletilá, a tak jí tento ve své závěti stanovil poručníka – tehdy ještě nitranského biskupa Kollonitsche, jenž také později zprostředkoval její sňatek v roce 1672 s Georgem Wilhelmem von Kollonitsch (1637–1607), svým mladším bratrem.⁷¹⁷ V této pozici poručníka a správce majetku byl také osloven olomouckým biskupem ohledně zmíněného mramoru.

Není bohužel přesně jasné, kterou „*fihrenden Baw*“ měl ve svém dopise biskup přesně na mysli a pro který podnik měl být mramor určen, neboť jeho stavební aktivity byly na počátku 70. let skutečně hojné a např. přestavba řady jeho rezidencí probíhala v určitých svých fázích paralelně.⁷¹⁸ V žádosti Kollonitschovi píše, že by si na náměšťském panství rád nechal nalámat mramor,⁷¹⁹ což však nemůže učinit bez jeho souhlasu, a proto prosí, zda by mohl (Kollonitsch) náměšťskému hejtmanovi udělit rozkaz k nalámání zmíněného kamene.⁷²⁰ Kollonitschova odpověď zrcadlí patrně nejednoznačnou a komplikovanou majetkoprávní situaci náměšťského panství a jeho dědiců. Přeložíme-li volně dopis, pak on sám (Kollonitsch) by totiž proti věci nic nenamítal, ale je mu jasné, že hrabě (Alexander Verdenberk) by proti tomu činil námítky. Prosí nicméně biskupa Karla o trpělivost, neboť se má sejít císařská komise a poté určitě bude možné vyhovět jeho prosbě.⁷²¹ Další dva koncepty, týkající se mramoru, pochází až z června následujícího roku, a vyplývá z nich, že těžba zatím nebyla možná. V něm biskup Karel připomíná Kollonitschovo předchozí vyjádření, že je nutné vyčkat rozhodnutí císařské komise, dozvídáme se i záměr – černý a modrý mramor měl sloužit ke zhotovení blíže neurčených ostění dveří a krbů.⁷²² Nyní

⁷¹⁶ Karl Kuefstein, *Studien zur Familiengeschichte. IV. Teil 18. und Beginn des 19. Jahrhunderts* (Wien Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1928), 27.

⁷¹⁷ Maťa, „Mezi dvorem a provincií. Šlechtičti objednavatelé maleb Carpofoara a Giacomina Tencally v habsburské monarchii“, 89. Petr Maťa zmiňuje i dochovanou svatební smlouvu z 18. června 1672, uloženou v Niederösterreichisches Landesarchiv, srov. tamtéž, s. 117.

⁷¹⁸ Např. biskupská rezidence v Olomouci, dvůr v Brně, zámek ve Vyškově, hrad Mírov, srov. jednotlivé kapitoly Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, ed., *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019).

⁷¹⁹ „*Marmelsteine Blatten und Stukh (Werkhstukh)*“, AO 148, f. 150 (1670-08-23, Vyškov).

⁷²⁰ Celý písařský koncept je poměrně dost upravován Castelcornovou rukou, což ztěžuje orientaci, sdělení je nicméně ve výše parafrázovaném duchov, srov. tamtéž.

⁷²¹ Kollonitschův list, AO 81, f. 352 (1670-08-30, Wiener Neustadt): „*Den Steinbruch bey der Herrschafft Namiest betr[effend] an mich ergangenen Bevelch habe zurecht erhalten, vnnndt gleich wie wür dißfahlß einiges bedänkhnen nicht haben, also hingegen wohl wissen, daß herr Graff von Werdenberg hierüber difficultieren thätte, weilen sich aber die Kay. Commission mit nächsten finden wirdt, alß bätte Ewer fürst[liche] Gn[ade] dieselbe gerueheten noch diese kleine Zeit gedult zu haben, mit Versicherung, daß wür nach vollendter Commission, dero Bevelch in allen nachzukomben gedänkhnen.*“

⁷²² Čistopisný koncept AO, 149, f. 139 (1671-06-10, Kroměříž): „*Obzwar dieselbe ersucht gehabt, die Verwilligung zuertheilen, das ich zu Namiest was von grossen Stucken von Schwartzten vndt blawen Marmel*

svou žádost opakuje značně prosebnou formou s tím, že by tentokrát potřeboval jen malé množství maličkých kousků pro dokončení dlážděné podlahy a prosí, aby mu to bylo umožněno.⁷²³ Zda Karlovo naléhavé přání bylo splněno, se bohužel z korespondence již nedozvídáme.

Korespondence však kromě snah o spolupráci a vyjádření vůle vyjít si vstříc zachycuje ozvuky některých sporů, nikoliv v osobní rovině, ale vznikajících na třecích plochách organizačních, kompetenčních, patronátních, respektive církevně-právních záležitostí. V případě Kollonitsche a biskupa Karla se jednalo o dnešní Hrádek u Znojma (německy Erdberg), bývalou samostatnou johanitskou komendu, jejíž tamější kostel spadal pod komendu Mailberg a její patronátní práva. Komturem komendy, jak víme, byl tehdy právě Kollonitsch. Zároveň ovšem Hrádek spadal do území znojemského děkanátu, čili do olomoucké diecéze, jejíž hlavou byl Castelnorn. (Stranou v tomto případě zůstává ještě třetí faktor, a sice, že Hrádek patřil pod blízké jaroslavické panství, patřící rodu Althannů). Že taková situace mohla zavdávat různým problémům, svědčí i jiný dokumentovaný příklad sporu z doby vlády Marie Terezie.⁷²⁴

V tomto kontextu je třeba chápat několik dokumentů z poloviny 80. let. Jako příloha latinsky psaného listu znojemského děkana Augustina Keindela z května roku 1685, určeného olomoucké konzistoři,⁷²⁵ je vložen opis dopisu z prosince předchozího roku. Adresátem tohoto poměrně ostře formulovaného listu z pera biskupa Kollonitsche byl hrádecký farář Adam Ignác Rauer. V něm přísně „*připomíná, aby ani do Olomouce ani kvůli turecké dani neplatí ani krejcar,*“ jinak se vystavuje riziku „*ztráty fary, nejvyššího trestu a (Kollonitschovy) nemilosti,*“ přičemž *pokud by od něj ještě dále něco bylo vyžadováno, ať odpoví, že má od něj (Kollonitsche) zakázáno cokoli platit.*“⁷²⁶

zu Thieren vndt Caminen brechen lassen möchte, so habe aber von deroselben in Antwort erlangt, daß auß gewissen Vrsachen der außschlag der Commission zuerwarten seye [...].“

⁷²³ Tamtéž: „*Inmittelst aber habe ich etwas von kleinen Stucken zu gewissen Boden Pflastern zusamben gebracht, worzu mir noch etwas ermangelt, zumahlen es hierunder nur vmb kleine stuck zuthun, habe Ewer hochwürden ersuchen wollen, zuerlauben, daß diese wenige anzahl der kleinen Stuck alldorten bey dermahligen guten weg gebrochen werden möge [...].“*

⁷²⁴ Ten skončil pokutou pro johanitského komtura, jenž bez vědomí olomouckého biskupa obsadil tamní faru knězem ze svého řádu, srov. Tomáš Valeš, „Mezi Brnem a Vídní. Umění a umělci ve Znojme a okolí 1715-1815.“ (Disertační práce, Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2013), 121. Tamtéž k historii a umělecké výbavě současného hrádeckého kostela, vybudovaného ovšem až osm desítek let po námi sledovaném období, s. 20–25.

⁷²⁵ AO 170, f. 461, 465 (1685-05-27).

⁷²⁶ V závěru nechybí obligátní změna tématu a přání šťastných svátků a nového roku. AO 170, f. 463 (1684-12-23, Wiener Neustadt): „*[...] das der herr weder nacher Ollmütz, weder Türcken Steyer noch anderen praetext keinen Kreützer zahlen solle, bey Verlust seiner Pfarr, höchsten Straff, vndt meiner Vngnad, undt wan etwan waß von dem herrn weiters wurde gefordert worden, sagen, undt andtwordthen, daß Ihm von mir verbothen, was zu bezahlen, warmit ich dem herrn in Schutz Gottes befihle neben Wünschung glückseeligen Feyertag vndt newen Jahr bin, vndt verbleib.*“

V konceptu je dochován také poměrně razantní Castelcornův list Kollonitschovi z května roku 1686.⁷²⁷ Týká se opět zjednodušeně řečeno kompetenčních sporů a nejasností a je opět pouhým střípkem v jak se zdá, déle řešené záležitosti, neboť Castelcorn v úvodu zmiňuje mimo jiné Kollonitschův i svůj nedochovaný předchozí list. V kontextu jejich ostatní korespondence nezvykle obsáhlý čtyřstránkový koncept řeší pravomoce obou stran ohledně fary ve zmíněném Hrádku.

Dopisu patrně už předcházela nějaká konfrontace, neboť Castelcorn v první části činí příslib, že bude prosazovat (i u svých podřízených) méně vyhocený a konfliktní přístup v postupu vůči záležitostem zdejší fary a zesnulého, jakož i současného faráře, ale jedním dechem dodává, že Kollonitsch v celé věci podle něj zastává zcela mylné stanovisko.⁷²⁸ V dopise několikrát opakuje, že v Hrádku jsou privilegia maltézskeho řádu omezena pouze na patronátní právo ve smyslu práva prezentačního (které přísluší komendě v Mailbergu), nicméně žádná další řádová privilegia zde nemohou být uplatňována.⁷²⁹ Oním zesnulým farářem byl již výše zmíněný Adam Ignác Rauer, který by v Hrádku instalován od března roku 1668 a působil tedy téměř dvě desetiletí. Po jeho skonu 5. dubna 1686 se stal 6. května novým farářem Ferdinand Gerard Böhm.⁷³⁰ Právě v souvislosti s touto situací a domnělým překročením pravomocí vznikl citovaný Castelcornův koncept z 15. května. Kromě výše řečeného je jádrem sdělení ostrá výhrada vůči tomu, že protistrana se dle Castelcorna neoprávněně pustila do převzetí a zpracování farářovy pozůstalosti, sestavila její inventář a a patrně některé předměty již převzala do svého vlastnictví.⁷³¹ Proto biskup Karel „opakovaně co nejsilněji protestuje“ a žádá, aby Kollonitsch věnoval více

⁷²⁷ Koncept AO 157, f. 47, 49 (1686-05-15).

⁷²⁸ Tamtéž, f. 47: „[...] vndt derohalben mich ansinnen, meine vntergebenen zue befehlen sich fürohin von allen gewalthätigkeiten sich gegen diser pfaretey zue enthalten, vndt die erpressung so wohl des verstorbenen alß izigen pfarrerß zue vnterlassen. Allermassen nun aber Ewer bischoff. Hochwürde hirunter in gar einen irrenden supposito zue vertiren scheinen.“

⁷²⁹ Tamtéž: „vndt denen jenigen, welche auf einem gar frembden territorio, gleich wie die Erdberger, situiret vndt dem Orden allein daß jus praesentandi, vndt sonstenweiter nichts zuestehet [...]“; dále f. 49: „Ich auch undt meine vntergebene dißfahß, waß dieße pfaretey auf denen Commenden vndt intra septa anlanget, hin anderß vndt mehrerß nichts alß waß bedeüte Ordenß privilegium außweißen, nicht suchen, vndt in allem übrigen gedachte Päbst. Bullen vndt Indulten, hochachten vndt observiren. Zuemahlen aber diese Pfaretey zue Erdberg nicht intra septa Commendae, sondern auf einem gantz anderen Boden befindlich, vndt Eüre Bischoff[liche] Hochw[ürde] alleinig daß jus praesentandi, darauf zuestehet, noch die besagte Ordenß Freyheiten dahin extendiret werden können. [...]“

⁷³⁰ Gregor Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, II. Abtheilung, Brüner Diöcese, Band II* (Brünn, 1858), 138, k historii hrádecké fary 136–39.

⁷³¹ Koncept AO 157, f. 47, 49 (1686-05-15): „vndt waß nach dem verstorbenen Pfarrer entzogen worden, restituiren lassen.“

péče dodržování řádových privilegií a jemu, potažmo jeho podřízeným nečinil potíže, jakož aby bylo „*vráceno, co bylo po zesnulém faráři odebráno*“.⁷³²

Po tomto zajímavém listu bohužel opět následuje cézura. O dva roky mladší je koncept z dubna 1688, v němž je Kollonitsch, jenž byl od roku 1685 biskupem v Györu, již titulován jako kardinál, neboť kardinálský klobouk získal v roce 1686 a to na císařův návrh.⁷³³ Koncept je reakcí na Kollonitschův nedochovaný list z 11. dubna. Ten se týkal jeho prosby o příspěvek na fungování polního špitálu nejen pro vojáky, ale též osvobozenec z tureckého zajetí, respektive ze znovuzískaných území na území Uher v rámci války s Osmanskou říší.⁷³⁴ Jednalo se přitom patrně o již opakovanou sbírku, neboť biskup Karel v konceptu píše, že se rozhodl „*i tento rok vybrat na zmíněný polní špitál duchovní almužnu*“, jejíž výběr pro toto „*dobré dílo*“ už ostatně nařídil, ale omlouvá se, že vybrané prostředky patrně dorazí pozdě.⁷³⁵ Od roku 1684 se Kollonitsch skutečně podílel významnou měrou (ve spolupráci s vídeňským nunciem Buonvisim) na budování polních špitálů na několika místech Uher, za což již v roce 1685 obdržel písemné poděkování od dvorské komory.⁷³⁶ Díky svému angažmá v tureckých válkách na poli charitativních aktivit si ostatně Kollonitsch vydobyl renomé již o pár let dříve v době obléhání Vídně roku 1683, kdy se staral o zraněné a zejména o sirotky a malé děti, které zachránil z opuštěného tureckého tábora po skončení obléhání.⁷³⁷

⁷³² Tamtéž: „*Alß protestire nochmahlen widerholten am cräftigsten vndt feyerlichsten, vndt versehe mich zue Euer bischoff[lichen] Hochwürden, sie werden füröhin die erwöhnten vndt in dem Ordenßfreyheiten enthaltenen Vnterschied der Pfarretheyen, wie auch die denen Ordinariis ingeraubte gerechtsambe, mehrern fleißes beobachten, vndt mich, noch meine Vntergebene in den excretio derselben, nicht turbirent, vndt waß nach dem verstorbenen Pfarrer entzogen worden, restituiren lassen.*“

⁷³³ Jenž jej upřednostnil před primárně navrhovaným pražským arcibiskupem Valdštejnem, srov. Jiří Havlík, „Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)“ (Disertační práce, Praha, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2008), 76.

⁷³⁴ Biskup zde zmiňuje nárůst po „posledním polním tažení“ – snad má v tomto ohledu na mysli události předchozího roku a srpnovou bitvu u Nagyarsány (známou též jako tzv. Druhá bitva u Moháče, tentokrát vítězná pro Habsburky), srov. koncept AO 160, f. 148 (1688-04-18, Kroměříž): „*vmb weilen verwichenen Feldtzeug viel der armen krancken vndt blesirten Soldaten durch daß Veldspittal nicht allein mit Seel vndt Leib erhalten, sondern auch viel derselbigen auß der türckischen dienstbarkeit erlöset worden.*“

⁷³⁵ Tamtéž: „*[...] mich ansinnen vor besagteß Veldspittal auch dises Jahr ein geistliches Almosen samblen [...] Vndt gleich wie uns dißes guttwerck billich zue befürdern ist, alß habe solche Samblung des Allmosens anbefohlen, welcheß aber anderst nit als spatt eingehen kann, vndt werde solcheß so dan waß einbracht wirdt übermachen lassen.*“

⁷³⁶ Joseph Maurer, *Cardinal Leopold Graf Kollonitsch, Primas von Ungarn. Sein Leben und sein Wirken*. (Innsbruck: Fel. Rauch, 1887), 178. Ke Kollonitschově činnosti a budování polních špitálů v Uhrách v polovině 80. let celkově tamtéž, s. 176–179.

⁷³⁷ Tamtéž, s. 164 a dále. Tento výjev se stal námětem romantizující a poněkud patetické malby z roku 1853 od rakouského malíře Karla Rahla (1812–1865), digitálně dostupné online na <https://sammlung.wienmuseum.at/en/object/972583-leopold-graf-kollonitsch-fuehrt-nach-der-belagerung-wiens-im-jahr-1683-die-kinder-der-ermordeten-christlichen-gefangenen-aus-dem-verlassenen-tuerkischen-lager/> [cit. 2023-11-04].

Kollonitsch byl do vedení zřizování špitálů ustanoven z rozhodnutí císaře v červenci roku 1684, rozběhly se sbírky, podpořené i aktivitami nuncia Buonvisiho. Za rok 1685 bylo vybráno přes 21 tisíc zlatých, z toho 4 300 zlatých ze strany olomouckého biskupa. V následujícím roce byla celková částka i většímu množství přispěvatelů řibližně dvojnásobná, takže byl zajištěn provoz špitálů v Ostřihomi, Komárně, Prešpurku a i v čerstvě dobyté Budě.⁷³⁸

Politické a vojenské události zasáhly společnou korespondenci ještě jednou, a sice již o několik let dříve, v roce 1680. Jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly, v tomto roce v rámci kuruckého vpádu povstalci vtrhli i na Castelcornovo hukvaldské panství.⁷³⁹ Dochovaný koncept je vlastně opakováním patrně ztraceného listu z 25. června 1680, tedy pár dní po vpádu, na nějž se biskup o necelé dva týdny později domáhá odpovědi.⁷⁴⁰ V Příboře totiž byly zadrženy a uvězněny tři „uhersky oblečené“ osoby, považované, vzhledem k vyhocené situaci, za podezřelé, neboť „rebelové tu a tam vysílají špiony“.⁷⁴¹ Jeden z nich se ovšem představil jako Leopold Wilhelm Draheim, „kayserlicher prefectu über alle fiscalische Güter in Hungarn“, což ovšem nebylo možné prokázat a vytvářelo poměrně komplikovanou situaci, která byla prozatímně řešena Draheimovým uvězněním v Hukvaldech.⁷⁴² Na Kollonitsche se biskup obrátil kvůli jeho pozici prezidenta uherské dvorské komory,⁷⁴³ který by měl být schopen poskytnout patřičné informace a potvrdit či vyvrátit Draheimova tvrzení, přičemž ke svému původnímu listu přiložil i dopis, který

⁷³⁸ Tamtéž, s. 191–192.

⁷³⁹ Saheb, „Kurucký vpád na hukvaldské panství roku 1680“.

⁷⁴⁰ Koncept 154, f. 140 (1680-07-07): „[...] *habe Ich vnterm 25.tn Junii jüngsthin, wie beyligendt zusehen parte gegeben, zumahlen mir aber biß dato die Antwortt nicht eingelassen ist, und dahero zweiffle, daß dißes mein Schreiben zurecht worden seye, alß habe mein ersteres hiermit widerhollen vndt bitten wollen, mir Ihrige Antwortt hirüber fürderlichen zuertheilen.*“ Zmíněný ztracený list je dochován ve vlastnoručním konceptu, AO 154, f. 112 (1680-06-25, Olomouc).

⁷⁴¹ Tamtéž: „[...] *3 hungarisch bekleydete Persohnen auff meiner Herrschafft Hochwaldt vnd zwar in meiner Stadt Freyberg, alß suspect, weilen sie Rebellen hin undt wieder ainige Spiones außgeschickt haben, eingebracht vndt angehalten worden [...]*“.

⁷⁴² V korespondenci je v příslušných kartonech AO 106 a 154 v daném období k problému doložena přijatá a odeslaná korespondence (převážně ve velmi čitelném Karlově rukopise) s hukvaldským hejtmanem Karlem Halamou z Jičína, ale též přijaté listy samotného Draheima, psané z vězení na Hukvaldech, AO 106, f. 216–217, 263–264, 267–268. Dle dobové registové poznámky na jinak velmi špatně čitelném Karlově vlastnoručním konceptu hejtmanu Halamovi z 30. června je patrné, že měl hejtman vyčkat Kollonitschova listu s případným potvrzením Draheimovy identity, ale do té doby jej i jeho doprovod držet uvězněny: „[...] *daß man den arrestirten hungarisch[en] p[re]fectu[m] à Draheim, so baldt die ntwortt vom H[errn] Graffen Kolonitsch zu seinm favor einlauffet, sambt seinen Leüth u[nd] Pferden nicht auffhalten werde, doch were Er über die Ihme vorkommene Muthmassung mit Manier zuvernehmen [...]*“ Koncept dále obsahuje pokyny k případu Jana Šuhajdy, jenž zpracoval výše citovaný Saheb, „Kurucký vpád na hukvaldské panství roku 1680“.

⁷⁴³ Tento post Kollonitsch zastával v letech 1672–1681, Karl Friedrich Rudolf, „Kollonidi, Leopold Karl Graf“, in *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas. Band II*, ed. Mathias Bernath a Felix von Schroeder (München, 1976), <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1151>.

Kollonitschovi napsal sám Draheim.⁷⁴⁴ Mezi korespondencí jsou dochovány i tři Draheimovy listy, v nichž podává vysvětlení, obhajuje se a odvolává na možné svědectví relevantních osob.⁷⁴⁵

Korespondence biskupů tedy, jak vidíme, obsahovala často ve značné proporcii sekulární záležitosti, v tomto případě dotýkající se otázek bezpečnosti, ověření identity podezřelých jedinců a zajištění pořádku po nepřátelském vpádu na vlastní panství.

Kollonitsch je také znám pro své rekatolizační aktivity a podíl na znovuoobnovení církevních struktur a náboženského života v Uhrách, respektive celého státoprávního zřízení v zemi po znovudobytí rozsáhlých území, obsazených Turky, v průběhu 80. let.⁷⁴⁶ Součástí jeho agendy byla i náboženská otázka nejen ve znovuzískaných oblastech Uher, kde bylo velké množství křesťanů východního obřadu,⁷⁴⁷ podpora vzdělání budoucích kněží z těchto oblastí v římskokatolickém ritu,⁷⁴⁸ ale také misijní aktivity ve východních oblastech Evropy. Pro toto spíše méně známé téma, v němž má svou malou stopu i biskup Karel, je (co do šíře zpracování) komplexním zdrojem starší publikace z počátku 40. let.⁷⁴⁹ Jezuitská misie v Moskvě byla Habsburky na konci 17. století podporována jak politicky, tak finančně, a od 80. let se začala rozvíjet, postupně bylo založeno několik škol, přičemž zejména na přelomu století zde působila řada jezuitů z českých zemí.⁷⁵⁰ Do misíí byli zapojeni nejen oni, ale zprvu zejména nejezuitští kněží. Olomoucký biskup byl o průběhu

⁷⁴⁴ Koncept 154, f. 140 (1680-07-07): „[...] vnsdt zugleich ein Schreiben an Eür Hochwürde von dem von Draheim beygeschlossen, vndt zwar zu den ende, waß es etwa mit Ihme für eine Bewantnuß haben, mich zu belehren vndt dero Gemüthsmeinung zuvernehmen [...]“.

⁷⁴⁵ Všechny odeslané z arestu na Hukvaldech, dva adresované přímo biskupovi, první z nich latinsky psaný AO 106, f. 216–217 (1680-06-30), druhý o týden mladší německy psaný tamtéž, f. 263–264 (1680-07-07), třetí německy psaný z téhož dne, adresátem ve Vídni hrabě Ferdinand Gottlieb Volkra von Heienreichstein, tamtéž, f. 267–268 (1680-07-07), v dopise mj. popisuje trasu své cesty z Prešova, odkud vyjel 15. června, vedenou přes Polsko a Slezsko kvůli bezpečnosti, právě proto, aby se vyhnul uherským rebelům.

⁷⁴⁶ Jako vedoucí komise byl hlavním tvůrcem tzv. *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn* z roku 1689, dokumentu, jež řešil veškeré právní, správní, finanční, militární a také náboženské a církevní aspekty, z bohaté literatury citujme pouze výběrově komplexně pojatou monografii a edici János Kalmár a János J. Varga, ed., *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn*.

⁷⁴⁷ Kollonitsch sám byl zastáncem prosazování myšlenky unie s katolickou církví, k tématu srov. kromě citovaného díla v předchozí poznámce či Maurerovy životopisné knihy např. starší přehledová studie Willibald Ploechl, „The Church Laws For Orientals Of The Austrian Monarchy In The Age Of The Enlightenment“, *Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America* 2, č. 3 (1944): 711–56.

⁷⁴⁸ Maurer, *Cardinal Leopold Graf Kollonitsch, Primas von Ungarn. Sein Leben und sein Wirken.*, 369–71. Ke katolické formaci kněží z dotčených oblastí znovudobytých Uher, kteří se měli vzdělávat pod vedením jezuitů v Trnavě, Kollonitsch zřídil později i fundaci (tzv. Janiano-Leopoldina, reflektovaná spíše v maďarské a rumunské historiografii), financované zejména z pozůstalosti sirmijského biskupa Jányho, srov. <http://lexikon.katolikus.hu/J/Jany.html> [cit. 2023-11-03].

⁷⁴⁹ Anton Vasiljevič Florovskij, *Čeští jesuité na Rusi. Jesuité české provincie a slovanský východ* (Praha: Vyšehrad, 1941).

⁷⁵⁰ Georg Schuppener, „Die Jesuiten im Bildungswesen Russlands vom 17. bis zum 19. Jahrhundert“, *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte = Revue suisse d'histoire religieuse et culturelle = Rivista svizzera di storia religiosa e culturale* 106 (2012): 591–92.

misie různými způsoby zpravován,⁷⁵¹ též z toho důvodu, že první dva kněží, kteří byli do Moskvy vysláni, pocházeli z jeho diecéze. František Xaver Leffler byl děkanem v Kunštátě, Pavel Josef Jaroš farářem v Brumově, oba byli vybráni přímo svým biskupem.⁷⁵²

Zajímavou zmínku v tomto kontextu tvoří Kollonitschův dopis z prosince 1693.⁷⁵³ Příjemecká poznámka kontextualizuje jinak krátký a nejednoznačný dopis, jenž má souviset s misiemi v Moskvě.⁷⁵⁴ Je reakcí na nedochovaný Castelcornův dopis i s přílohami, z něhož vyplývalo, že dochází k určitým komplikacím či nedorozuměním. Dopis v tomto není úplně jasný, vyjádření se může týkat jak např. knih, tak i samotných misionářů, z nichž „některé již měli a jiné naopak chtějí poslat“. Kollonitsch jako příčinu vidí to, že „*neznají německého jazyka*“ a že celou věc promyslí a pokusí se intenzivně zasadit o zlepšení situace, „*neboť na tom závisí spása mnohých duší*.“⁷⁵⁵ Záležitost může souviset s počátečními těžkostmi při organizace misie, kdy v úvodu byli preferováni česky nebo jinou slovanskou řečí mluvící kněží (vzhledem k příbuznosti jazyků). Ostatně do Moskvy, jak ve starší práci uvádí Florovskij, byli v roce 1692 vysláni z Moravy česky hovořící kněží Leffler a Jaroš, již zmíněni výše. Jak vyšlo ovšem brzy najevo, znalost slovanského jazyka mohla být vhodná pro navázání kontaktů s většinovou pravoslavnou populací, ovšem katoličtí věřící, jimž byla mise určena, byly v naprosté většině německojazyční, na což bylo nutné reagovat a později preference při výběru misionářů zahrnovala nutnost znalosti němčiny.⁷⁵⁶ Je tedy zřejmé, že náš zmíněný dopis se týká tohoto

⁷⁵¹ Florovskij zmiňuje dochovanou relaci olomouckému biskupovi z roku 1692, uloženou v archivu Kongregace pro nauku víry (Archivum Sacrae Congregationis de Propaganda Fide), Florovskij, *Čeští jesuité na Rusi. Jesuité české provincie a slovanský východ*, 127.

⁷⁵² Florovskij, 193. Zajímavostí zde je odlišný přístup pražské arcidiecéze, kde byla (bez velkého úspěchu, ale přeci jen s nějakými zájemci) vyhlášena anketa, v níž padla řada zajímavých představ a vyjádření o možném budoucím působišti, tedy Moskvě, týkající se většinou zimy, špatného povětří, odlišné stravy či obav ze silné vodky, srov. tamtéž, 194–196.

⁷⁵³ AO 140, f. 260–261 (1693-12-02, Vídeň).

⁷⁵⁴ Tamtéž, f. 261: „*Vom herrn Cardinal von Kollonitsch wegen der Missionarien in Moscau*.“

⁷⁵⁵ Tamtéž, f. 260: „[...] *in dero an mich erlassenen schreiben sambt angehefften Beylagen zu communiciren beliebt, habe auß dem eingeschlossenen das mehrere und zwar ungerne vernohmebn müessen, welches vorhin schon gehabt, daß von der auch seiten dise abzufach und andere hingegen zuschikken begehrt worden, vornehmlich auß Vrsachen, weillen Sie der Teütschen Sprach nit kündig, ich werde aber nit ermanglen die sachen reifflich zuyberlegen, und als dan die remedirung nach äussersten Cräfften befürdern helffen, seitemahlen viller Seelen heyl davon gelegen, und von disen neben einandern stehenden Partheyen schwerlich guetes zu hoffen [...]*“.

⁷⁵⁶ Sami zmíněni kněží Jaroš a Leffler zpočátku němčinu téměř neovládali a museli se ji doučit, přičemž na jaře roku 1693 už údajně zvládali i kázání v němčině, čili jich se patrně náš dopis již netýkal. Zajímavou zmínkou je, informace, že místní úřady později dokonce německá kázání nařizovaly, aby domácí obyvatelstvo nemohlo být lákáno k poslechu a vtažováno do katolického prostředí, srov. Anton Vasiljevič Florovskij, *Čeští jesuité na Rusi. Jesuité české provincie a slovanský východ* (Praha: Vyšehrad, 1941), 127–29, zejména 128. Oba kněží v Moskvě působili do roku 1698, jejich misii je věnována kapitola tamtéž, 190–201.

problému, byť je bez dalších pramenů jeho vyznění značně nekonkrétní. Jedná se každopádně o zajímavý střípek, dokládající v této oblasti kooperaci biskupa Karla a kardinála Kollonitsche, mezi jehož agendu tyto aktivity patřily.

Poslední (co do chronologického řazení) tři dopisy se týkají Kollonitschova jmenování ostráhomským arcibiskupem. Jedná se o další příklad obvyklé praxe, jak jsme viděli i v případě dalších biskupů,⁷⁵⁷ kteří obesílali okolní hodnostáře a sdělovali jim touto formální cestou informace, jež už k nim většinou doputovaly skrze jiné informační kanály. S nadsázkou to můžeme označit za jakýsi „ping pong“ blahopřání, díky a zároveň vítanou příležitost, jak opět verbálně stvrdit vlastní vztahy a vzájemně se ujistit o trvajících přízních i tom, že obě strany tuto náklonnost setrvale pocítují a považují si jí.⁷⁵⁸ V prvním dopise Kollonitsch oznamuje, že mu „*bylo Jeho císařským majestátem propůjčeno uvolněné arcibiskupství Ostráhom v Uhrách a předečím na svátek sv. Bonaventury to bylo stvrzeno.*“⁷⁵⁹ Biskup mu oznámení oplatil gratulací s přáním mnoha let ve službě ve zdraví a blahobytu a splněných přání,⁷⁶⁰ na což Kollonitsch reagoval poděkováním a ujištěním o své přízni a vůli být k službám.⁷⁶¹ Další možnou komunikaci však již zastavil Castelnovův skon na podzim téhož roku.

Jakým způsobem lze tedy shrnout a interpretovat korespondenci biskupa Karla s biskupy tehdejších Uher? Je nepochybné, že svou roli sehrála geografická blízkost a společná hranice, projevující se v korespondenci jak řešením řady krizových situací, ale i v rovině majetkových zájmů a plánů. Uherští biskupové 2. poloviny 17. století byli, jak bylo rozvedeno výše, ve velmi specifické situaci, naprosto odlišné od reality Castelnovy moravské diecéze a biskupských statků, stejně jako jakýchkoliv jiných diecézí. Své zájmy biskup Karel v osobním ani rodinném ohledu do Uher nesměřoval, ale z utilitárních důvodů a řady daností kontakt v různých situacích zejména s biskupy blízkých uherských diecézí navazoval a pěstoval. Připomeňme, že se tak na stránkách dopisů⁷⁶² v průběhu let setkával se značně heterogenní skupinou osob (sociální, etnický, jazykový původ), která své zájmy a kariéry soustředila do oblasti okleštěných Uher, ale majetkově v některých případech

⁷⁵⁷ Srov. kapitola o blahopřáních.

⁷⁵⁸ Kollonitschův list AO 144, f. 216 (1695-07-16, Vídeň): „[...] wie nun von Euer Liebden dero gegen mir iederzeit tragende affection und wohlgeuogenheit gespüret.“

⁷⁵⁹ Tamtéž: „[...] daß mir von Ihro Kay[serlichen] M[ajestä]t daß vacirend geweste Erz-Bisthumb Gran in Hungarn allergnedigst verleyhen, und zu demselben vorgestern an den fest S. Bonaventurae declarirt worden.“

⁷⁶⁰ Koncept AO 165, f. 390 (1695-07-27, Kroměříž).

⁷⁶¹ Kollonitschův list AO 144, f. 319 (1695-08-03, Vídeň).

⁷⁶² Výjimku tvoří osobní setkání s vacovským biskupem Pongráczem, srov. výše.

přesahovala na Moravu. U biskupa Kollonitsche, vymykajícího se v řadě ohledů, je navíc třeba vždy vytknout před závorku, z jaké doby je dopis datován, neboť před jeho uherským angažmá jej dlouhá léta zachytíme jako biskupa ve Wiener Neustadt v rakouské části monarchie a příslušné církevní provincii, ale zejména jako příslušníka vysokého kléru, etablovaného a pohybujícího se v prostředí císařského dvora, což zakládá na poněkud jiný kontext i situace v dopisech i v realitě.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Jan Salix z Felberthalu (+1668; 1658–1668 Pětikostelí)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1665	2	1	1
Celkem	2	1	1

György Pongrácz (1625–1676; 1669–1676 Vác)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1675	5	2	2
1676	2	1	
Celkem	7	3	2

György Szelepcsényi, též Juraj Pohronec-Slepčanský (1595–1685; 1648–1666 Nitra, 1657–1666 Kaloča, 1666–1685 Ostřihom, uherský primas)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Koncept
1667	2		4
1668	3		1
1669	1		0
1670	2		1
1671–1673	0		0
1674	0	1	1
1675	1		1
1676–1677	0		0
1678	1		1
1679	0		0
1680	0		1
Celkem	10	1	10

Leopold Karl von Kollonitsch (1631–1707; 1666–1669 Nitra, 1669–1685 Wiener Neustadt, 1685–1691 Ráb, 1691–1695 Kaloča, 1695–1707 Ostřihom)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1670	3		3	1
1671	1		2	
1672	1		1	
1673–1675	0		0	
1676	2		2	
1677	1	1	0	
1678–1679	0		0	
1680	0		1	1
1681–1685	0		0	
1686	0	1	1	1

1687	0		0	
1688	0	1	1	
1689–1691	0		0	
1692	0	1	1	
1693	2		0	
1694	0		0	
1695	2		1	
Celkem	12	5	13	3

7. Polsko-litevská biskupství

Mezi ojedinělé a zřídka kontakty můžeme také zařadit biskupy z polských, potažmo litevských diecézí. Zde je na místě zmínit, že s žádným biskupem z této oblasti nemáme doložen soustavnější kontakt a jedná se tak vesměs o jednotliviny. To není nijak překvapivé, neboť hlavní centra zájmu biskupa Karla ležela poněkud jinde, příslušnost k jiné církevní provincii, potažmo státu nenabízela příliš mnoho průsečíků a i sociální a komunikační sítě zřejmě v této sféře nebyly natolik provázané. To nicméně opět neznamená, že by dění na severovýchod od Moravy biskupa nezajímalo, jak dokazují některé opisy dokumentů, s polskými biskupy a děním v Polsku spojenými.⁷⁶³

Zajímavostí je, že polští biskupové volí jako komunikační jazyk zejména italštinu, což patrně souviselo s celkovou oblibou tohoto jazyka a kultury v tehdejšímu Polsku,⁷⁶⁴ ale je též možné, že se vedle latiny jednalo o jediný jazyk, který ovládaly obě komunikující strany, a svou roli tak hrálo i toto pragmatické hledisko.

Kromě jednoho doporučujícího listu máme dochováno zejména několik vánočních a novoročních přání. Zmíněný latinsky psaný doporučující list pro „*dominum Joannem Adalbertum a Boryn*“⁷⁶⁵ je dochován v opise a je tak diskutabilní, zda byl vůbec biskup Karel jeho adresátem. Odesílatelem byl Tomasz Leżeński (1603–1675), od roku 1667 biskup lucké diecéze na západě dnešní Ukrajiny. Dopis je poměrně netradičně koncipován, v úvodu totiž obsahuje lamentaci nad pleněním Turků, Tatarů a kozáků a právě tato informační hodnota je možná důvodem, proč se v opise dostal k rukám biskupa Karla. Leżeński sugestivně líčí devastaci ruských území a utrpení obyvatel: „*mnoha osob duchovního i šlechtického stavu obou pohlaví bylo odvléčeno do tyranského otroctví Osmanské Porty, další hrůzně zabiti. [...] Zbylí prchli k nám, bez svého movitého*

⁷⁶³ Kromě níže zmíněných např. opis dokumentu s nadpisem *Litterae Rev[erendissi]mi Episcopi Varmiensis pro convocanda Nobilitate ad Conventus Ante Comitiales in Prussia*, jehož pisatelem byl tehdejší warmijský biskup Jan Stefan Wydźga (1610–1683), srov. AO 93, fol. 399, 416 (Lidzbark Warmiński, 1675-12-17). Dále např. opis o něco staršího dokumentu *Manifestatio Archiepiscopi Gnesnensis et sociorum in causa abruptorum Comitiorum*, pod nímž je podepsán jak hnězdenský arcibiskup Mikołaj Prażmowski (1617–1673), tak budoucí polský král, toho času generál Jan Sobieski, srov. AO 87, fol. 001–003 (Warszawa, 1672-07-01).

⁷⁶⁴ Tygielski, „The Italian presence in early modern Poland. Its cultural and civilizational consequences“, 770.

⁷⁶⁵ AO 89, f. 188 (1673-08-20).

*i nemovitého majetku, ožebračení a oloupení, plní ran, prosící o pomoc, ubytování a úkryt.*⁷⁶⁶

V podobné souvislosti můžeme chápat výskyt dalšího dokumentu v korpusu biskupské korespondence. Jedná se o opis dopisu polských vojevůdců a knížat, adresovaného začátkem prosince 1673⁷⁶⁷ Andrzejem Trzebickému (1607–1679), jenž byl od roku 1658 krakovským biskupem. List, zařazený dle dobové systematizační poznámky původně do sekce „*Notabilia Polonica*“, obsahuje popis dobytí pevnosti Chotyn vojsky Jana Sobieského v černovické oblasti, ovládané Turky. Toto významné vítězství v rámci polsko-turecké války mu mimo jiné pomohlo ve volbě polským králem příštího roku.⁷⁶⁸

Co se týče přímých dokumentů, adresovaných biskupovi Karlovi, podívejme se nyní v krátkosti na dochovaná přání. Na rozdíl od ostatních, zejména německy psaných přání, působí dochovaná italsky psaná přání polských biskupů obvykle o něco stručněji a více akcentují vánoční svátky před novým rokem.⁷⁶⁹ Přání v roce 1672⁷⁷⁰ zaslal Castelcornovi Krzysztof Jan Żegocki (1618–1673), od roku 1670 biskup v Chełmu na jihovýchodě dnešního Polska. Dvě přání jsou pak doložena od Andrzeje Olszowského, v letech 1662–1674 biskupa v severopolském Chełmně. Obě jsou datována z Varšavy, z let 1670 a 1671. V prvním z nich Olszewski kromě obvyklých formulací zmiňuje s komplimentem a poděkováním také osobní vzpomínku na uplynulý rok a biskupovu pohostinnost, která v sobě „*stále nese vzpomínku na laskavosti, obdržené v minulém roce v domě Vaší excelence.*“⁷⁷¹ Biskup se patrně účastnil doprovodu, provázejícího v předjaří roku 1670 na svatební cestě rakouskou arcivévodkyní Eleonorou Marii s jejími příbuznými a dvorem z Vídně přes Moravu do Polska, kde ji očekával sňatek s polským králem Michałem Korybutem Wiśniowieckim. Při průjezdu Moravou byl početný průvod

⁷⁶⁶ Tamtéž: „*Post miserabilem et deplorandam terrarum Russiae per Turcas, et Tartaros nec non Casacos, depopulationem post abductionem multarum tam spiritualium quam Nobilium utriusque sexus personarum in Tyranicam Portae Othomanicae servitutem, aliis horrendam trucidatio, non nullis igne consumptis? Caeteri ad nos bonis omnibus mobilibus et immobilibus privati, mulcti ac spoliati, vulneribusque pleni auxilium, domicilia, reclinatoria, et sublevamen postulantem confugerunt.*“

⁷⁶⁷ AO 89, f. 342–343 (1673-12-02, Černovice).

⁷⁶⁸ W. R. Reddaway et al., ed., *The Cambridge History of Poland: From the Origins to Sobieski (to 1696)* (New York: Octagon books, 1978), 535–37.

⁷⁶⁹ Zde by bylo třeba analýzy většího vzorku ke srovnání, např. s využitím korespondence s italskými kardinály.

⁷⁷⁰ AO 87, f. 465 (1672-12-14),

⁷⁷¹ AO 82, f. 244 (1670-12-17, Varšava): „[...] *ch'io portando sempre una memoria delli favori ricevuto l'anno passato nella Casa di VE.*“

s náležitými poctami ubytován a uctěn nejen v centrech v Brně či Olomouci, ale též právě biskupem Karlem ve Vyškově, na což Olszowski zřejmě naráží.⁷⁷²

Zajímavý případ ojedinele pišícího preláta ze vzdálené diecéze, jehož však s biskupem Karlem pojily vazby v minulosti, představuje také Mikołaj Stefan Pac (1623–1684), člen významné polsko-litevské magnátské rodiny, který byl od roku 1672 až do své smrti biskupem ve Vilniusu. Jeho kariéra původně probíhala v sekulární sféře – dosáhl vysokých postů v zemských úřadech, byl dokonce ženatý, ale bezdětné manželství bylo v roce 1669 rozloučeno. Pac se vydal na církevní dráhu, přičemž velice záhy dosáhl skrze panovnickou nominaci (1671) a následnou volbu kapituly (1672) zmíněného biskupského postu.⁷⁷³ V roce 1673 v Římě přijal kněžské svěcení, město však navštívil ještě v roce 1679, patrně v souvislosti s relací *ad limina*.⁷⁷⁴ Právě z jeho zpáteční cesty, kdy projížděl přes Moravu a Olomouc, pochází jeho jediný známý dopis biskupovi Karlovi. Oba muži se totiž patrně v mládí ve 40. letech setkali na studiích u jezuitů v Ingolstadtu – v univerzitní matrice Pace nalezneme zapsaného v roce 1642.⁷⁷⁵ Právě na tuto eventualitu Pac upomíná ve svém jinak formálně koncipovaném listu ze září 1679. V něm se omlouvá, že kvůli spěchu a nutnosti návratu se sice nestihne osobně s biskupem setkat, ale alespoň písemně formuluje a stvrzuje přetrvávající vzájemnou přízeň a dobré vztahy. Motivací je mu stále živá vzpomínka na „*starou úctu a láskyplné přátelství [...] z dob našich studií na Akademii v Ingolstadtu.*“⁷⁷⁶

Pac není jediný, kdo v dochované korespondenci po letech připomíná kontakty, navázané za dob studia. Tyto vazby v době napsání dopisu patrně fungovaly na čistě osobní, až vzpomínkové bázi. Podle všeho nebyly v dané mocenské, kariéerní a sociální konstelaci jednotlivých aktérů z pragmatického hlediska nijak zvlášť využitelné ani soustavně udržované (respektive nemáme o tom žádné doklady) a lze předpokládat, že se jednalo spíše o ojedinelý „výkřik do tmy.“

⁷⁷² Pavlíčková, „Polská cesta roku 1670. Město Olomouc a biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcornia jako hostitelé císařského dvora“.

⁷⁷³ Wioletta Pawlikowska, „Marriage or Mitre? The Careers of Bishops from the Pac Family in the Grand Duchy of Lithuania during the Reformation and CounterReformation“, *Slavonic and East European Review* 99, č. 4 (2021): 719–20.

⁷⁷⁴ Anna Sylwia Czyż, „Włosi w kręgu rodziny Paców“, in *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, tom 4*, ed. Wojciech Walczak a Karol Łopatecki (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2013), 180.

⁷⁷⁵ Ioannes Nepomucenus Mederer, ed., *Annales Ingolstadiensis academiae. Pars II. Ab Anno 1572. Ad Annum 1672.* (Ingolstadt, 1782), 299.

⁷⁷⁶ AO 103, fol. 180 (Olomouc, 1679-09-01): „*L'antico ossequio, et affectuosa amittitia da me professato a VE [...] dal tempo de nostri studii nell'Academia d'Ingolstadt, conservano in me sempre viva la memoria di confermare all'Eccza Vra la mia riverente osservanza, in occasione che sono di passaggio qua per Olmicz citta sue Episcopale nel ritorno che faccio dall'Italia.*”

Je nepochybné, že nejzajímavější, informačně nejbohatší část korpusu korespondence tvoří dopisy pisatelů, jejichž jména se v kartonech objevují opakovaně. Jejich vtahy s biskupem Karlem tak lze dokumentovat na větším vzorku, jež v některých případech odráží i jistý vývoj a umožňuje vzájemné srovnání či vyvozování určitých závěrů. Jak jsme již ale mohli vidět například v kapitole o gratulačních listech, ne vždy kvantita znamená pomyslnou kvalitu, a tak u některých korespondentů opakovaně narážíme pouze na téměř identická novoroční blahopřání, zatímco v případě jiných, na počet dochovaných listů „chudých“ jedinců může i několik málo dochovaných dopisů podhalit jinak (téměř) nezjistitelnou vazbu nebo zajímavé skutečnosti. Právě takovéto drobné komunikační momenty a jednotlivé příležitosti nalezneme v převážné části dopisů s korespondenty z říšských knížecích biskupství, jimž je věnována následující kapitola.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Tomasz Leżeński (cca 1603–1675 ; 1658–1668 Pětikostelí)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1673	1		
Celkem	1		

Krzysztof Żegocki, (1618–1673; 1670–1673 biskup Chełmno)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1672	1		
Celkem	1		

Andrzej Olszowski, (1621–1677; 1661–1674 biskup Chełmno; 1674–1677 arcibiskup Hnězdno a primas polský)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1670	1		
1671	1		
Celkem	2		

Mikolaj Stefan Pac (1626–1684; 1671–1684 biskup Vilnius)

Rok	Přijatý list	Koncept	Nedochovaný odeslaný list (zmínka v korespondenci)
1679	1		
Celkem	1		

8. Říšská knížecí biskupství středo- a západoněmecké oblasti

Zorientovat se v Castelnorově komunikaci s říšskými biskupy může být celkem komplikované, neboť řada osobností v tomto prostoru zastávala více postů současně a jejich identita, postavení a tím i pozice, z níž komunikovali, měla řadu složek. Je třeba zdůraznit, že kvůli zjednodušení zde používáme termín říšští biskupové, ale kapitola se týká pouze geograficky vzdálenějších diecézí, nikoliv těch, které sousedily se zeměmi Koruny české a jejíž představitelé, respektive jejich korespondence s biskupem Karlem, již byli pojednáni v předchozích kapitolách.

Triviálně řečeno, budou nás nyní zajímat (arci)biskupové na západ a severozápad od Řezna. Z chronologického hlediska navíc dochované dopisy dané korespondenty někdy zachycují ještě v době, kdy o dané knížecí biskupství teprve pouze usilovali, oznamovali své nedávné zvolení (což je v některých případech také jediný doklad společné komunikace, který nám zbyl) nebo se pro ně zatím jednalo o dalekou kariévní metu, o jejímž budoucím dosažení ani jedna z komunikujících stran dosud neměla ani potuchy. Zdánlivě lineární komunikační pokrytí takové diecéze, jak je pro přehled uvedeno v tabulkách korespondence v závěru kapitoly, tudíž vlastně úplně přesně neodráží realitu, spojuje totiž trochu zavádějícím způsobem komunikace z různých časových rovin a perspektiv do jedné tabulky.

Přesto byl zvolen způsob tohoto zpracování, protože z hlediska interpretace dopisů, vzájemných vztahů a pozic může být užitečné zahrnout i osoby, které se biskupy stali teprve v následujícím období (a proto je dáváme do kontextu s jejich budoucí diecézí), z něhož však bohužel k dispozici korespondenci s biskupem Karlem nemáme dochovanou a doplnit tak představu o jeho korespondenční síti, která byla značně proměnlivá, stejně jako doložit a blíže analyzovat jeho kontakty s různými pisateli v jejich „předbiskupské“ kariéře.

Obecně lze říct, že kontakty s biskupy-knížaty z říšského prostoru byly jednoznačně méně intenzivní a nahodilejší, než s biskupy z geograficky, politicky a sociálně bližšího prostoru, jak byly představeny v předchozích kapitolách. Ve většině případů nelze mluvit o kontinuálním udržování kontaktů s představiteli té které diecéze, spíše se jedná o jednotlivé komunikační případy, z určitého důvodu navázané na konkrétní osobu. Povaha, motivace a průběh takové korespondence pak může být velice různorodý, jak ukáží následující stránky – od formálních a gratulačních příležitostí (zvolení do úřadu, ale také

vánoční a novoroční přání, kde můžeme předpokládat původně mnohem větší dopisů, než kolik je dochováno) přes poskytování informací z dění v daném prostoru (zejména oblast biskupských knížectví, sousedících s oblastí Nizozemí, která v 70. letech prožívala dramatické konflikty), poskytování pohostinství příbuzným až po řešení tureckých daní a záležitostí, spojujících díky rozprotřenosti řádu německých rytířů jejich německou centrálu v Mergentheimu a moravké řádové statky, či narážky na dobu seznámení již v dávných dobách mládí. Třídění komunikantů podle (arci)diecéze je tak v tomto případě spíše umělou pomůckou pro základní přehled, srovnatelný s dalšími kapitolami.

Příznačné je také, že kontakt s představiteli některých diecézí je pouze nepřímý, čili v pramenném korpusu se sice objevují jimi signované dokumenty, ale ty jsou pouze opisem původního textu, adresovaného třetí osobě – dokládají však pro nás zprostředkovaně zájem a informovanost biskupa Karla o dalších, s ním přímo nesouvisejících záležitostech. Některé diecéze, respektive jejich duchovní hlavy, pak hledáme marně, v Castelcornově dochované korespondenci se neobjevují vůbec.⁷⁷⁷ Naprosto minimální osobní kontakt (tedy alespoň ten dodnes dochovaný) můžeme také konstatovat s naprostou duchovní špičkou, tedy s arcibiskupy kurfiřty z Mohuče, Kolína a Trevíru – pokud už jsou nějaké listy dochovány (např. Johann Hugo von Orsbeck), jedná se obvykle o formální oznámení či přání.

To, že biskup Karel příliš nepěstoval korespondenci s představiteli říšských knížecích biskupství neznamená, že by se o dění v Říši a na západ od ní nezajímal, nechával si zasílat různými formami informace, ale z hlediska svého statusu, duchovního i mocensko-politického postavení můžeme říct, že jednoduše nebyl insiderem tohoto prostředí. Říšští knížata-biskupové byli suverény svých církevních států, podíleli se bezprostředně na říšské politice nejen prostřednictvím účasti na říšském sněmu, takto se i vnímali a prezentovali.⁷⁷⁸ Řada postů, převážně kurfiřtské pozice v Mohuči, Trevíru a Kolíně byly v hledáčku panovnických rodů. I vzhledem k větší geografické vzdálenosti jednotliví biskupové a příslušníci vysokého kléru byli součástí sociálních a komunikačních sítí, které se s tou Castelcornovou protínaly jen částečně a byli blíže jiným politickým či

⁷⁷⁷ Zde se jedná o Augšpurk, Osnabrück (zde byl v Karlově době luteránský kníže-biskup Ernst August Brunšvicko-Lüneburský (1629-1698)), Hildesheim, Lübeck, Fuldu či Lutyč, dále též Basilej, Chur a Corvey.

⁷⁷⁸ Z nepřeberného množství prací můžeme pro její interdisciplinární přístup, zaměření na sebepojetí a vnímání biskupské identity v kontextu dalších souběžných identit, metodologické inspirace a možnosti hledání paralel a odlišností se zdejším prostředím opět připomenout již citovanou monografii Bettina Braun, *Princeps et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, 1. Aufl., Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz Band 230 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013).

vojenským událostem – zjednodušeně řečeno, bezprostředněji je více zajímaly záležitosti a konflikty na západní hranici říše, než např. krize a války s Osmany v Uhrách.

Těžiště Castelcornových zájmů a agendy prostě leželo z přirozených důvodů jinde – klíčové pro něj byly zejména okolní diecéze a knížecí biskupství a Saleburk. I když jako olomoucký biskup měl formální titul knížete, po právní stránce tato věc neměla v podstatě nic společného s titulem říšského knížete-biskupa a jeho právy. Otázkou je, jestli v rámci sebevnímání a sebezprezentace jako určité sociální skupiny či komunity duchovních knížat na to sami biskupové občas nezapomínali – podnět k tomuto zamyšlení nabízí například dopis bamberského biskupa Schenka, který patrně plošně adresoval list biskupům, v němž žádal své soukmenovce o podporu ve sporu s řeholními řády, a v rámci této hromadné zprávy zahrnul mezi příjemce i našeho biskupa Karla. Bez adaptace textu jej vybídnul, aby pro věc zajistil podporu „svého zplnomocněnce v Řezně“⁷⁷⁹ – nikoho takového pochopitelně ale olomoucký biskup neměl, protože nebyl součástí říšského sněmu.

Kapitola o Castelcornových kontaktech v této oblasti tak představuje o něco méně přehlednou, ale v určitém smyslu celkem pestrou mozaiku, která svou povahou podporuje hypotézu o poměrně logické podobě jeho vztahů a zájmů v oblasti církevní sféry jeho sociální sítě, kterou lze vizualizovat jako soustředné kruhy okolo centra jeho působení, ale pochopitelně s celou řadou individuálních výjimek.

Bamberg a Würzburg

Představitelé těchto knížecích biskupství jsou v Castelcornově korespondenci doloženi pouze ve dvou případech. První zmíněný biskup Dernbach se stal postupně hlavou obou diecézí (nejprve od roku 1672 v Bambergu, poté v roce 1675 i ve Würzburgu), písemný kontakt máme doložen ještě s jeho bamberským nástupcem Schenkem von Stauffenberg, který byl do úřadu zvolen po Dernbachově smrti roku 1683.⁷⁸⁰ Ostatní biskupové z Castelcornovy doby, čili jak předchůdci, tak následovníci zmíněných mužů, v korespondenci zastoupeni nejsou. Opět se tak jedná zejména o vazbu na konkrétní

⁷⁷⁹ Stauffenberg, AO 119, f. 190 (1683-12-18, Bamberg), podrobněji níže v rámci této kapitoly.

⁷⁸⁰ K jejich bamberskému episkopátu Dieter J. Weiss, *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz: Das exemte Bistum Bamberg 3: Die Bischofsreihe von 1522 bis 1693*, Neue Folge, 38,1 (Berlin : De Gruyter, 2000), 526–97. K úřadu bamberského biskupa, jeho volbě a fungování obecně tamtéž, s. 19–53. K Würzburgskému biskupství v 17. století Jasmin Hoven et al., *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz. Das Bistum Würzburg 7. Die Würzburger Bischöfe von 1617 bis 1684*, Dritte Folge ; Band 4 (Berlin ; Boston : De Gruyter, 2011), k Dernbachově éře tamtéž, s. 463–532.

osobnost, jejíž působení v daném místě se pak, jak uvidíme, zdrojem různých komunikačních situací.

Peter Philipp von Dernbach (1619–1683)

Ne příliš četné, ale jistě ne nevýznamné, jsou Castelcornovy dopisy od biskupa Petera Philippa von Dernbach (1619–1683). Dochováno je šest přijatých listů a tři koncepty od biskupa Karla. Dernbach, pocházející ze starobylé hesenské šlechty, vybudoval celou svou církevní kariéru stoupáním v institucích, z nichž se nakonec dostal i na biskupský stolec. Od mládí byl spjat nejprve s kapitulou v Bambergu, kde získal kanonikát již v roce 1631, později i v roce 1643 i ve Würzburgu. V obou městech také studoval a svá studia završil koncem 40. let na římském Germanicu. V 50. letech působil v Korutanech jako vicedom. Kořeny jeho bližších kontaktů s Castelcornem neznáme, je však možné, že sahají právě do tohoto období, kdy Dernbach navázal bližší vztahy i se samotným císařem a stal se prostředníkem jeho diplomatických záměrů. V roce 1672 se Dernbach stal bamberským biskupem, o tři roky později v roce 1675 pak také biskupem ve Würzburgu, jeho episkopát však trval pouze necelou dekádu, neboť zemřel v roce 1683 na mrtvici.⁷⁸¹

Hned první nejstarší Dernbachův list ještě z doby, kdy nebyl biskupem, je prosbou o poskytnutí ochrany a podpory hejtmana bamberského knížete biskupa, stejně jako zachování přízně i pro jeho vlastní osobu, a apeluje na to, aby (patrně v rámci řešení širšího problému, jehož pozadí bohužel neznáme) nevinný hejtman nezabředl do záležitostí cizích dluhů.⁷⁸² Zmíněnému hejtmanovi a veliteli pevnosti v Griffenu, Gerardt de St. Legier, jehož situace nějak souvisela i s olomouckou kapitulou, biskup Karel svou podporu vyjádřil.⁷⁸³

Zajímavý moment představuje i jedno dochované Dernbachovo vánoční a novoroční přání a zároveň chronologicky poslední list, který máme k dispozici.⁷⁸⁴ To obsahuje téměř všechna obvyklá témata, jak jsou představena v kapitole o blahopřáních. Nadto je však přání uvozeno jakýmsi děkovným úvodem, v němž Dernbach vyjadřuje

⁷⁸¹ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 76–77.

⁷⁸² Dernbach AO 70, f. 139 – 140 (1665-09-01, Schloss Wolfsberg).

⁷⁸³ Biskup parafrázuje cíl jednání, totiž aby zmíněný hejtman dosáhl u kapituly spravedlnosti, srov. biskup Karel, koncept 145, inv. č. 154, f. 157 (1665-09-23, Olomouc): „[...] *damit Er bey meinem Thumb Capitl der forderliche Justitia alß richtung erlangen möge, recommendiren. Gleich wie ich mich nun der vor diesen gehalten guethen erkandtnuß bestermassen erinnere, vndt derselben Ernewerung nicht wenig verlange, Alß solle auch besagtem St. Legier bey weiteren anstatt die gebühr vndt billigkeit widerfahren.*“

⁷⁸⁴ AO 104, f. 256a–258a (1679-12-20, Bamberg).

vděčnost a děkuje „*nekonečné dobrotě boží*“ jednak za to, že bylo opět (alespoň na čas) dosaženo mírové situace, jednak za dobré zdraví biskupa, s dodatkem, že o opačném stavu pisatel nemá informace, tedy „*že mu jinak není známo*“.⁷⁸⁵ To mohla být docela důležitá drobná poznámka a také nástroj, jak případně ospravedlnit situaci, kdy by byl biskup Karel náhodou v jiném, než blahobytném stavu (a takové případy si i díky korespondenci poměrně snadno dovedeme představit). Vzhledem k větší vzdálenosti jeho působiště a předpokládanému méně častému kontaktu pak povědomí obou biskupů o sobě navzájem patrně nebylo natolik intenzivní a aktualizované jako v případě geograficky či zájmově bližších lokalit. Mimo tuto příležitostnou korespondenci, opět takto zlomkovitě dochovanou, se nyní podíváme blíže na těch několik málo dopisů, které nám oba biskupy a jejich aktivity kladou do souvislosti.

Se zvolením do bamberského biskupského úřadu (a tím i knížetem daného území) se pojí Dernbachovo oznámení o této události, a to v intencích žánru těchto oznamujících listů, jak již byly představeny, snad jen o něco rozsáhlejší. Příznačně, jak již bylo řečeno na jiných místech této práce, se s touto příležitostí proměnilo i vzájemné oslovování a (sebe)titulování.⁷⁸⁶ Pisatel zmiňuje úmrtí svého předchůdce s pietním připomenutím významu jeho ztráty, poskytuje stručné informace o datu své volby a jednomyslném způsobu svého zvolení.⁷⁸⁷ V závěru pak opět dle dobových zvyklostí připomíná, že kvůli vzájemné náklonnosti a důvěře považoval za svou povinnost adresáta, tedy biskupa Karla, informovat o této události, a prosí o nadále trvající podporu a přízeň.

Vždy je ale zajímavé sledovat i poslední obsahovou část těchto dopisů, kterou ještě většinou obsahují, a tím je vlastní reflexe nově zvoleného biskupa nad tím, co se mu to vlastně v životě přihodilo. Tyto pasáže jsou samozřejmě pečlivě promyšlenou a stylizovanou formou ztvárněny tak, aby korespondovaly s tím, co se od biskupa očekává a jaké kvality by měl demonstrovat, čili vědomí závažnosti úřadu, zodpovědnosti, dále skromnost a pokora, úcta k úřadu a všemu, co představuje. Často jsou tyto momenty zveličovány – tedy nový biskup se cítí být nehoden, břímě je příliš velké, výsledek volby

⁷⁸⁵ Tamtéž: „*Daß die vntliche güete Gottes vnß nicht allein den lieben Frieden vätterlichen hinwiederumben verliehen, sondern auch Eüer Grv bis dahero (wie vnß nicht anderstwissent ist) bey güeten aufwesen erhalten, dafür haben wir der Göttlichen Allmacht, billig höchstshultigen Dankh zuesagen.*“

⁷⁸⁶ Dernbach, AO 86, f. 321 – 322 (1672-04-03, Bamberg): „*Vnser freündtlich Dienst zuvor. Hochwürdigter fürst besonders lieber herr vnd freündt. [...] Von Gottes gnaden Peter Philipp erwöhlter Bischoff zu Bamberg Ewer Ld dienstwilliger freündt Peter Philipp.*“

⁷⁸⁷ Tamtéž: „*[...] vnser nunmehr in Gott ruhenden Hochgeehrten Herrn Vorfahrers dem 3. Februarii negsthin allzufrühezeitig ervolgten tödtlichen Hintritt dieser Hochstiftt seines vigilanz: vnd getreüen Regenten vndt vorsehers endsizet worden. Nachdemahlen nun bey dern ufsm 21. zuruckhgelegten monaths Martii determinirten Canonischen Election die suffragia (wiewohlen wieder all vnser vermuthen vnd verlangen) aus vngezweiffelter göttlicher Vorsehung auff vnser Persohn unanimiter ausgeschlagen.*“

vůbec nebyl jeho přáním či ambicí apod. I když je zjevné, že tato topoi jsou součástí určité ustálené vyjadřovací normy, která se v dané situaci očekává, je otázkou, zda a nakolik byla pouhým vnějškovým vyjádřením nebo mohla odrážet i vnitřní nastavení a prožívání daného jednotlivce, který skutečně dané události z celé řady různých důvodů (osobnostní charakteristiky a ambice, stav dané diecéze, respektive knížectví, politická situace a kontext, personální složení a vztahy v dané instituci, ...) nemusel vnímat jako dosažení oné zlaté mety, po které touží a o niž bojují všichni ostatní, jak by se občas mohlo zdát ze studia kariérních a jiných strategií církevních aristokratů a jejich okolí. Podobné formulace nechybí ani v Dernbachově zprávě, kterou obdržel jistě nejen biskup Karel, ale v obdobné mutaci i další středoevropští biskupové. Nový bamberský biskup tak píše, že volba dopadla „*proti všem našim tušením a přáním*.“⁷⁸⁸

Pokračuje dále, že přijetí volby pro něj představovalo „*těžké a strastiplné rozhodnutí*“, přičemž si byl vědom, o jaké břemeno se jedná, navíc při zohlednění „*nyní na všech stranách se vyskytujících nanejvýš nebezpečných a dalekosáhlých konjunktur*“,⁷⁸⁹ nakonec se však rozhodl na přímluvu své kapituly volbu přijmout, toto břímě převzít „*a podříditi se boží prozřetelnosti a záměru*“.⁷⁹⁰

Je poněkud zvláštní, že biskup Karel svou gratulační odpověď zaslal až o dlouhé dva měsíce později. Biskup toto zpoždění chtěl zřejmě uvést na pravou míru, a tak koncept obsahuje jeho vlastnoručně připsanou poznámku o „*včerejšího dne doručeném dopise*“ z dubna.⁷⁹¹ Klasická přání dobrého zdraví, dlouhé vlády a blahobytu svěžené zemi i lidu jsou doplněné vyjádřením radosti spolu s bamberskou kapitulou, že získala „*tak statečnou hlavu*“.⁷⁹²

Dernbachovo poděkování, zaslané už za pouhé dva týdny, je už poté doplněno o řadu dalších informací ohledně aktuálního politického dění. Bamberský biskup rukou

⁷⁸⁸ Tamtéž: „[...] *die suffragia (wiewohlen wieder all vnser vermuthen vnd verlangen) aus vngezweiffelter göttlicher Vorsehung auff vnser Persohn [...]*“.

⁷⁸⁹ Tamtéž: „[...] *wir auch, obschon nicht ohne schwehr vnd sorgmüthige resolution indeme vns dieser last vnd was derselbe, bevorab bey iezig auff allen seiten hervorscheinenden höchst gefährlich vndt weithaus sehenden coniuncturn nach sich zihet, nicht unbekant [...]*“.

⁷⁹⁰ Tamtéž: „[...] *diese wahl vnd zwar auff vnser Domb Capituls fr. zusprechen übernommen, vnd vns mithin der göttlichen providenz vnd disposition vntergeben.*“

⁷⁹¹ Biskup Karel, koncept. AO 150, f. 120 (1672-06-15, Olomouc): „*Daß Ewer Ld vns von derjenigen den 21tn zuruckgelegten Monath Martii auf sie endfällig außgeschlagenen Bischoffs Wahl des Hochstifts Bamberg die Nachricht mitzuthemen belieben wollen, haben wir auß dero angenehmenen schreiben vnd resolvirt gestrigen tags eingelegten von 3tn Aprilis jüngsthin erfreulichen vernohmen.*“

⁷⁹² Tamtéž: „[...] *dank erstatten, vndt vns mit selbigen hochstiftt erfreuen das es mit einem so tapfrem Vorsteher begabt versehen worden. Alß thun wir auch Ewer Ld. wie zu dißer erlangten würde hohen dignitet, von dem Allerhöchsten frische beständige gutte gesundtheit freundliche langwierige regierung, zu trost dero Landt vndt Leithe in allen fürst. Hohen wollstandt trewhertzig anwischen.*“

svého písaře v úvodu konstatuje, že „tentokrát odtud jinak není nic hodného přepsání“, což naznačuje, že jindy olomouckému biskupovi zřejmě buď zasílal opisy blíže neurčených dokumentů informativního charakteru nebo alespoň vlastními slovy podané informace a novinky, podobně jako v tomto případě.⁷⁹³

Hlavním tématem novinek je dění v rámci probíhající francouzsko-nizozemské války, jíž bamberský biskup byl sice blíže než olomoucký, ale přece jen stále hodně daleko. Dernbach v dopise předpokládá, že o řadě věcí je již biskup Karel informován jinými kanály, obratem připojuje nové poznatky a zprávy, které obdržel předchozího dne, respektive i své domněnky, které z obdržených zpráv vyvozuje. Pasáž je zajímavým vzhledem do dobových informačních praktik. Námořním střetem, o němž se Dernbach rozepisuje, byla podle všeho bitva u Solebay dne 7. června 1672, důležité nizozemské vítězství v třetí anglo-nizozemské válce, respektive v příslušné fázi francouzsko-nizozemské války, a protiváha probíhající pozemní invazi.⁷⁹⁴ V důsledku zmíněné námořní bitvy (o níž již depeše dorazily) mezi Spojenými nizozemskými provinciemi a spojenci Anglií a Francií Dernbach očekával, že postupně vyjdou najevo detaily, např. o ztrátách bojujících stran. Protože však včerejší zprávy o tom „ani v nejmenším nic nehlásily, domníváme se, že na francouzské a anglické straně celá věc dopadla hůře, než udávalo první avízo, a protože jinak na zpravování o takových novinkách dbají v Kolíně, musí být odtud zadržovány dopisy, aby ztráta nevyšla tak brzy najevo.“⁷⁹⁵ Dernbach zde naráží na fakt, že v daném období bylo jak kolínské kurfiřtství, tak münsterské knížecí biskupství spojencem Francie a vstoupili též vojensky do konfliktu.⁷⁹⁶ Jak dále zmiňuje, obrátil se na něj v minulých dnech i münsterský kníže biskup, Christoph Bernhard von Galen, a přeposlal mu „tištěný manifest, v němž vynáší na světlo příčiny svého chování“ a otevřeně deklaruje nepřátelské pozice vůči Nizozemí, pochopitelně z jeho pohledu zapříčiněné protistranou, Dernbach přitom Castelcornovi zdůrazňuje neutralitu své odpovědi.⁷⁹⁷

⁷⁹³ Dernbach AO 86, f. 564 (1672-06-29, Bamberg): „Von hier aber ist für dismahl anderst nichts überschreibens würdig, dan das der König in franckhreich [...]“.

⁷⁹⁴ Podrobně k bitvě Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea Power upon History: 1660–1783* (Boston: Little, Brown, and Company, 1898), 146–51.

⁷⁹⁵ Dernbach, AO 86, f. 564 (1672-06-29, Bamberg): „[...] davon werden Eüer Ld. auser zweiffel nunmehr Nachricht erlangt haben, nachdem aber mit gestriger ordinari von disem Seetreffen daß wenigst nicht gemeldet worden, so muthmassen wier, das an franzos. vnd Englischen seither die sach übler, alß die erste advis geben, abgelassen, und weilen sonst dergleichen Zeitungs nachrichtungen auf Cöln zuzufolgen pflegen, selben orhs die briefffvnterschlagen worden sein müssen, damit der Verlust nicht so balten offenbahr worde.“

⁷⁹⁶ Lynn, *The Wars of Louis XIV 1667–1714*, 113.

⁷⁹⁷ Tamtéž: „Deß H. Bischoffens zu Münster Ld. haben vns auch diser tagen mit beylegung eines getruckhten manifests, worin die uhrsachen ihres vornehmens an taggelegt werden, notificirt, das Sie nunmehr mit Hollandt in würcklicher Hostilitet begriffen, zu welcher resolution Sie dan wegen des an Holländischer Seithen so vielfältig gebrochenen Clevischen Fridens, vnd so gar an Ihrer Persohn selbst tentirter

Informační výměna mezi Bamberkem a Olomoucí probíhala nadále prokazatelně i během letních měsíců téhož roku a opět se týká dění v západní části kontinentu. Dernbachův list ze 17. srpna je reakcí na nedochovaný Karlův dopis a zřetelně tlumočí Karlovo přání, aby mu bamberský biskup zasílal informace. Ten záměrně některá témata, zde konkrétně „*co se děje v Nizozemí*“, vynechává se zdůvodněním, že o těchto věcech bude Castelcorn určitě informován „*mnohem lépe a speciálněji z Vídně než od nás.*“⁷⁹⁸ Velice podrobně ale tlumočí novou zprávu o údajných mírových návrzích či variantách a spojeneckých konstelacích a aliancích z perspektivy císaře a jeho možností pro Svatou říši římskou.⁷⁹⁹ Dernbach myšlenku míru považoval za zásadní záležitost, k níž je třeba vyprošovat přímluvu u boha, a to i směrem k císaři a jednáním, která bude k dosažení míru případně vést. Jeho následující zvolání je jakousi krátkou modlitbou, s níž se setkáváme i v jiných srovnatelných dopisech – „*kěž v naší vlasti dlouho vzkvétá milý mír a její křesťanstvo před Turky a Tatary [...] zůstane uchráněno*“.⁸⁰⁰

Druhá doložená komunikační situace o pět let později, na jaře 1677, se již netýká reflexe a předávání informací vnější vojensko-politické situace, ale míří směrem dovnitř, k problémům, s nimiž se Dernbach potýkal ve vztazích se svými kapitulami a naléhavě hledal podporu, pročež se obrátil i na Castelcorna. Spory s jeho kapitulami byly poměrně dlouhodobějšího charakteru a jak Dernach předpokládá, o aktuální gradaci už se „*nepochybně někde jinde dozvěděl*“. Ve stručnosti šlo o to, že již krátce po svém zvolení Dernbach přislíbil spojenectví císaři Leopoldu I. proti Francii, což obnášelo také kvartýr pro císařská vojska, proti čemuž vzhledem k vysokým nákladům obě kapituly protestovaly, nato se pak nabalily další spory, například ohledně volebních kapitulací, a nakonec se

höchstgefährlicher anschlag weren necessitirt worden, vnd obwohlen sie vns benebens umb assistenz angesucht, so haben wir jedoch dieselbe in puris generalibus hinwider beantwortet.“

⁷⁹⁸ Dernbach, AO 87, f. 149 (1672-08-07, Bamberg): „[...] *von hiesigen orthen diesmahlen wenig denckhwürdiges zu überschreiben seitemahlen Sie, was in denen Niederlanden passiret von Wien aus viel besser vnd specialius, als von vns vernehmen können.*“

⁷⁹⁹ Tamtéž: „*Dieses aber kam unlangst vor, daß der König in Frankreich des H. Churfürstens zu Mainz Ld. durch seinen ordinari Residentzen daselbst Monsieur ge Gravelle den 25. Julii negsthin weithleüffig remonstriren lassen, daß er dem Instrumento Pacis zu inhaeriren vnd dem Röm. Reich zu entgegen nichts zuhandlen gedächte [...] des Hey. Reichs Erz Canzler aber mögten die Röm. Kay. Mt. von der mit Chur Brandenburg vorseyender alliantz vnd coniunctur zu divertiren vnd hierdurch abzuwenden suchen, damit das Reich mit keinen Krieg angefochten werden mögte, mit England wäre die alliantz extendirt, vnd der Cron Schweden wäre man französische theils versichert, diesen Sommer über vnd bies auff bevorstehenden Winter wolte der König wieder Holland weiter nichts operiren lassen, es wären auch conditiones Pacis vorgeschlagen, so nun Holland dieselbe acceptirt, wolte der König die waffen sobalten niederlegen. Dieses solle nun dem vernehmen nach von ainigen Ständen apprehendirt vnd darauff reflexion gemacht werden, unter dessen aber sollen aller höchstged. Ihre Mt. dero intention vest gestelt haben, so das gegen den 24. Huius dero Völkher rendezvous umb Eger angestellt [...].“*

⁸⁰⁰ Tamtéž: „*Der Allerhöchste secundire Ihrer Mt. hochsambe intention vnd verleyhe seine gnad damit der liebe frieden in vnserem Vatterlandt noch lang fortblüm, vnd seine werthen Christenheit vor Türckh vnd Tartar gewalt vätterlich geschutzt vnd erhalten bleiben möge.*“

kapituly obrátily až do Říma.⁸⁰¹ Dle Dernbacha také začaly hledat spojení a podporovatele mezi dalšími kapitulami, což on činil obdobným způsobem ve svých biskupských kruzích.⁸⁰²

Ve svém dopise po vysvětlení situace burcuje expresivním a naléhavým slovníkem ke spolupráci (pojmy jako *skandál*, *spěšná zpráva*, *rozfoukaný oheň*, *naléhavá nouze*), neboť je dle něj třeba zastavit šířící se zlo, které může být škodlivým precedensem a příkladem pro další kapituly, takže je nutné spojit síly a jakožto duchovní říšská knížata (což technicky vzato Karel tak úplně nebyl) se situaci společně postavit.⁸⁰³ Tento apel je dále doplněn konkrétní prosbou, aby Castelnorn pokud možno instruoval svého římského agenta a ten vstoupil do kontaktu s Dernbachovým pověřencem a ideálně skrze něj i adresoval svůj dopis papeži, neboť jak Dernbach věří, „*přispěje to k univerzálnímu zachování biskupské autority*“.⁸⁰⁴

Koncept Castelnornovy odpovědi je mnohem střízlivější a po obvyklé rekapitulaci doručeného listu přistupuje k vysvětlení, že (na rozdíl od Dernbachovy domněnky o všeobecné známosti tohoto problému) mu „*není známo, v čem vlastně spočívá nesoulad mezi Vaší milostí a oběma dómskými kapitulami*“ a neví též, jak by v tomto nějaká jeho vlastní aktivita mohla být užitečná, i když by si velice přál, aby bylo v jeho silách být v tomto nějak nápomocen.⁸⁰⁵ Tento komunikační moment můžeme chápat různě – jako

⁸⁰¹ Claudia Curcuruto, „... la buona corrispondenza de gl'animi è quella che facilità tutti i negozi“: Die Wiener Nuntiatur als Institution der Informations- und Wissensressource (1675–1689)“, *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 98, č. 1 (2019): 313–14.

⁸⁰² Dernbach AO 96, f. 334 (1677-04-19, Schloß Marienberg): „Eüer Ld. werden zweiffels ohne anderstwohero vernommen haben, waß vnnsere beede Domb Capitula zu Bamberg vnndt Würzburg für allerhandt Strittigkeiten erweckhet,

⁸⁰³ Tamtéž: „*Wie nur dieses Domb Capitulische begienung an sich selber notorie scandalos, vndt eine sach so von groser vndt zumahl gefährlicher consequenz ist, also haben wir mir nothdurfft zu sein ermissen, Eüer Ld. hier von eylende nachricht, vnndt deroselben zu gleich zu mehreren hochvernünfftigen nachdruckhen zu geben, was dieses malum, wan bevorab berührte vnserer Capitula ein oder anderen hohen oelhs mittels für eylliger praeoccupationen wieder vnß victorisiren sollten. Für confusiones nach sich zeihen, insonderheit aber wie leicht ein solches auch andere Capitula [...] ergreiffen mithin alle geistliche Regimenten zu der Stifter ohnwiderbringlichen Schaden vnndt der Bischoffen schimpfflicher prostitution zerrütten könnte, vndt ob demnach nicht ein hohe noth sein wolle, diesem angeblasenen feüer mit zusammensetzung vnnserer der geistlichen Reichs-fürsten consilien in Zeiten zu wehren.*“

⁸⁰⁴ Tamtéž: „*Allermassen Eüer Ld. wir ganz freündtlich ersuechen, sie Ihro gefallen lassen mögen vmb ihref selbst aignen hierunder vorhanden Interesse willen, Päbst. Hey. Besagten Domb Capitulischen vorhabens höchstschädliche effectus mittelst eines ausführlichen Schreibens beweglich vorzustellen, vndt daß denen Juribus Episcopalibus vnndt insonderheit dem Concilio Tridentino zu nachtheil nichts resolvirt werde, inständig zu bitten, zu gleich auch dero Agenten dahin zu instruiren, daß er mit vnserem abgeordneten geistlichen Rath Johann Friderich Kargen SS. Thlgae et JV Doctorn der nothdurft nach communicire, vndt durch diesen oberberührt Eüer Ld. desiderirende Schreiben allerhöchstged. Päbst. Hey. Behändtigen lasse. Ein solches gereicht zur universal conservation der Bischofflichen Autoritet.*“

⁸⁰⁵ Koncept biskup Karel, AO 152, inv. č. 566, f. 78 (1677-05-11, Kroměříž): „[...] wir zwar hereinfahls gern fr. dienst an die Handt gehen wolten, seitemahlen aber uns nicht bekant ist, in weme die discrepantz zwischen Eüer Ld vnd obbedienten beeden dero Dhombcapitulen eigentlich bestehe, alß sehen wir nicht, wie von uns dis orths einige erspriesliche officia nach dero verlangen wohl eingwendet werden können, besonders da wir

doklad určité nepochybné vzdálenosti od dění v říšských biskupstvích a kapitulách, ale také možná jako strategii zdrženlivosti ve smyslu nezaplétat se zbytečně do cizích bojů. Přípomínkou toho, jak stylizovaná korespondence dokázala věrohodně (ne)odrážet realitu a vytvářet kýžený obraz, je Karlovo konstatování, že „*si s naší dómskou kapitulou stojíme velice dobře a nemáme příčiny si na ni stěžovat,*“⁸⁰⁶ přitom o řadě třecích ploch (byť ne takto zásadního charakteru) mezi biskupem a jeho kapitulou v průběhu let máme doklady z jiných typů pramenů.⁸⁰⁷

Marquard Sebastian Schenk von Stauffenberg (1644–1693)

Po skonu biskupa Dernbacha, jenž byl dle dostupné literatury důležitou spojeneckou postavou císařovy říšské politiky s ohledem na zajištění podpory a spolupráce duchovních knížectví v prostoru dnešního středního Německa,⁸⁰⁸ byly snahy o obsazení obou biskupství jednou osobou.⁸⁰⁹ To se nezdařilo, nicméně novým bamberským biskupem byl většinou hlasů zvolen 10. června 1683 Marquard Sebastian Schenk von Stauffenberg. Zatímco na postu Dernbachových würzburgských nástupců nemáme dochován žádný korespondenční kontakt, bamberský biskup Stauffenberg je zastoupen alespoň jediným, zato však poměrně zajímavým listem.

Podobně jako jeho předchůdce Dernbach i biskup Stauffenberg využil možnost kontaktů a vazeb s dalšími členy biskupsko-knížecí komunity v prostoru Říše k jednomu důležitému aspektu, a sice získání podpory a spolupráce v tématech, která hýbala jeho episkopátem. Na Castelcornu se tak obrátil v prosinci 1683 v souvislosti s problematickou situací ve vztahu k benediktinskému řádu, a to již přibližně půl roku po svém zvolení do úřadu.⁸¹⁰ Oficiální list psaný písařem vysvětloval konfliktní situaci a lze předpokládat, že byl takto adresován i dalším biskupům. Jak Stauffenberg vysvětluje, benediktinské kláštery

mit unserm Dhombcapitul gar wohl stehn, vnd nicht ursach haben, vns wider dasselbe zubekhlagen, Gestalten dan E Ld wir auch wohl versichern können, wan selbiges schon per facienda causa communi sollicitiren werden solte, das es sich hirzu nicht werde bewegen lassen, möchten in dem übrigen von Herten wüntschen, das in vnsern Kräfte stunde, zu wider erhebung der vorigen gutten consonanz etwas beyzutragen. “

⁸⁰⁶ Srov. předchozí poznámka.

⁸⁰⁷ Ke vztahu s kapitulou podrobněji Parma, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a správa moravské církve v závěru 17. století“, 79–80.

⁸⁰⁸ K tomu podrobněji Hans Jürgen Wunschel, *Die Aussenpolitik des Bischofs von Bamberg und Würzburg Peter Philipps von Dernbach* (Neustadt an der Aisch: Degener, b.r.).

⁸⁰⁹ Prostřednictvím vyslaného císařského volebního komisaře, Dieter J. Weiss, *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz: Das exemte Bistum Bamberg 3: Die Bischofsreihe von 1522 bis 1693*, Neue Folge ; Bd 38,1 (Berlin : De Gruyter, 2015), 25, 573–74.

⁸¹⁰ Stauffenberg, AO 119, f. 190 (1683-12-18, Bamberg)

na bavorském území, spadajícím pod světskou vládu bavorského kurfiřta, se bouří proti stávajícím pravidlům a „*jurisdikci ordinariátu*“, tedy usilovali o vyčlenění z jurisdikce bavorského biskupství a začlenění do nově plánované bavorské benediktinské kongregace,⁸¹¹ a pro svá stanoviska se snaží získat podporu papeže.⁸¹²

Stauffenberg to vysvětluje jako nebezpečný precedens, do budoucna nabezpečující stabilitu a autoritu i dalších říšských biskupů,⁸¹³ a proto apeluje, aby biskup Karel (potenciálně jeden z mnoha adresátů) jako osoba, jíž leží nepochybně na srdci „*dobro jak soukromé, tak veřejné*“, situaci vzal za svou jako „*negotium pro causa communi*“, čili společnou věc, a pokud možno zapojil do podpory společného biskupského stanoviska „*jak svého agenta v Římě, tak zplnomocněnce v Řezně*.“⁸¹⁴ Právě druhá zmínka naznačuje, že adresátů dopisu muselo být z řad říšských biskupů-knížat více a dokonce se ve vztahu k olomouckému biskupu Karlovi jedná o omyl a faux-pas, protože olomoucké biskupství z podstaty svého právního statusu zastoupení mezi duchovními knížaty na říšském sněmu vůbec nemělo.⁸¹⁵

V písarském konceptu své odpovědi, v níž opět tlumočil klíčové momenty Stauffenbergova dopisu, jej biskup Karel ujistil, že informace v Římě předá a přeje si být informován o tom, jak se věci zatím v Římě i v Řezně vyvíjely.⁸¹⁶ Olomoucký biskup

⁸¹¹ Podrobněji ke vzniku a historii prvních 120 let kongregace Stephan Haering, „Die Bayerische Benediktinerkongregation von 1684 bis 1803“, in *Die Reformverbände und Kongregationen der Benediktiner im deutschen Sprachraum*, ed. Ulrich Faust a Franz Quarthal, Germania Benedictina 1 (St. Ottilien: EOS Verlag, 1999), 621–52.

⁸¹² Jednalo se o kláštery Michelfeld a Weißenhohe a vůbec nešlo o krátkodobou záležitost, téma se řešilo (nejen) v Římě ještě počátkem 90. let, srov. Weiss, *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz*, 590–91.

⁸¹³ Stauffenberg, AO 119, f. 190 (1683-12-18, Bamberg): „[...] *daß wir durch versicherte Nachricht verstehen müssen, wie die Benedictiner in dem Chur Bayerischen Territorio einen erectionem unter Ihnen anzustellen, und dardurch sich der ordinariatus jurisdictioni zuentsprengen, wie auch diese nachdenckliche clausulam /das einem ieden Closter willkührlich heimb gelassen werden, nach aigenen gefallen irrequisitis ordinariis einzutretten/ exmotu proprio Pontificis zuerhalten, bey dem Päbstlichen Stuhl, sich eyferigst bemühen. Gleichwie nun auß diesem unbefugten Vorhaben aller Ill. Bischoffen Lden Lden in ganzen Reich höchstes praeiudicium augenscheinlig darbey versiret [...]*“.

⁸¹⁴ Tamtéž: „*Alß tragen wir ganz keinen Zweifel, Eüer Gn. Werden dem bono tam privato, quam publico zu lieb, dieses negotium pro causa communi agnosciren, und dero Agenten zu Rom sohowohl, alß dero gevölmächtigten zu Regenspurg, zu maintenirung der vor etlichen Jahren, in hac materia contra Benedictinos ergangenes Reichßgutachten, und zu hintertreibung der angemäßen machinationen nachtrückliche befelch ertheilen.*“ Sám Stauffenberg údajně bude snažit, jak jen je v lidských silách možné, srov. tamtéž: „*Unsers Orts wollen wir alles menshmöglichst beytragen lassen.*“

⁸¹⁵ Knížecí titul, který byl olomouckým biskupům vrácen v rámci privilegia Rudolfa II. v roce 1588, ve vztahu k Říši neměl žádnou politickou relevanci, řešeno bylo dlouhodobě hlavně postavení a pravomoci olomouckého biskupa a biskupství v zemské struktuře Markrabství moravského, srov. přehledově s odkazy na starší literaturu Jana Janišová, „Privilegium Rudolfa II. pro olomoucké biskupství z roku 1590. Právní argumentace Stanislava Pavlovského“, *Folia Historica Bohemica* 27, č. 1 (2012): 41–69, zejména s. 45.

⁸¹⁶ Nezmiňuje však svého agenta Petigniera, srov. biskup Karel, koncept AO 157, f. 005 (1681-01-11, Kroměříž): „[...] *dieses werk tanquam causam communem vnßereß orths zu Rom dem Petro Aloysio de Royte bestmöglich zue ~~recommendiren~~ befürdern. Zue mahlen waß aber nit bewust, wie weit diese sach so wohl zue Rom bey dem Päbst. Stul, alß auch zue Regenspurg gedigen, alß setzen wir ausser zweiffel Euer*

přítom ve svém dopise zdůrazňuje, že sám má ve své diecézi pouze jediný, a sice rajhradský benediktinský klášter, „*který nečiní žádné nepravosti, kvůli kterým bychom měli příčinu si na něj stěžovat*“, navzdory této bezproblémově prezentované situaci však cíleně projevuje stavovsky solidární přístup a svou podporu, neboť „*zmíněný návrh daného řádu se zdá být velice škodlivý všem biskupům*“.⁸¹⁷ Biskupská korespondence tak kromě prosby a vyhovění ke spolupráci (byť často bez dalších dokumentovaných reálných důsledků) mohla sloužit i k vyjádření a potvrzení sounáležitosti a společných názorových či hodnotových pozic.

Paderborn a Münster

Münsterská diecéze, respektive její biskupové nejsou v Castelnorové korespondenci téměř vůbec zastoupeni. Drobnou výjimku tvoří biskup Christoph Bernhard von Galen, jehož osoba byla nepřímo reflektována i v dopise bamberského biskupa Dernbacha, a to v kontext dočasného münsterského spojení s Francií.⁸¹⁸ V rámci komunikace s olomouckým biskupem však máme k dispozici kromě jednoho vánočního a novoročního přání⁸¹⁹ pouze Galenův doporučující dopis pro jeho vojenského velitele Sebastiana Heinricha von Haugwitz, který poté, co působil nejen u něj, ale prve i u španělského krále, se z rodinných a majetkových důvodů rozhodl vrátit do „*dědičných zemí*“. Jeho patron a bývalý zaměstnavatel ho nyní za jeho věrné služby, jak „*ve válce, tak u našeho dvora*“, poroučí biskupovi s výhledem na zprostředkování kýženého uplatnění v císařských službách, a nabízí na oplátku v případě potřeby tutěž velkorysost,⁸²⁰ přičemž

Liebd. werden auß guttem Vertrauen beliebn vnß hiervon ~~extractiae parte zu geben~~. anvor eine vnd andere Nachricht mit zu theilen.“

⁸¹⁷ Tamtéž: „[...] *verhalten darauf nit, daß zwar in vnser Diaeces sich nur ein einziges Benedictiner Closter befindet, vndt keinen irrthumb machet, wessentwegen wir vns wider dasselbe zue beschweren Vrsach hetten, demnach aber daß erwöhnte propositum besagten ordens allen H. Bischoffen Liebde Liebde. sehr nachtheilig scheinet [...]*“.

⁸¹⁸ Bliže k politickému aspektu jeho episkopátu Wilhelm Kohl, *Christoph Bernhard von Galen: politische Geschichte des Fürstbistums Münster 1650 - 1678*, Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens : 18, Westfälische Biographien ; 3 (Münster: Regensberg, 1964).

⁸¹⁹ AO 95, f. 449–450 (1676-12-18, Münster).

⁸²⁰ Galen, AO 84, f. 183 (1671-06-14): „*Vnß vnd zu vorderist Ihrer König. Maytt in Hispanien, hat der Vest vnser Cammer Juncker vnd Obrister Leutenandt zu fues, lieber besonder vnd getrewer Sebastian Heinrich von Häügwitz einige jahren mit solcher trew vnd gehorsambster devotion gedienet, daß er sich dardurch vnserer gnaden vnd recommendation vberflußig würdig gemachet. Aldieweieln er aber den Kay. Erblanden eingehorner Cavallier, darinnen beguetet vnd verheyrathet ist, alß hat besagter von Haugwitz vnß begehret, Ew Ld seine Persohn bester gestalt zu recommendiren, damit er zu Kay. Diensten befördert, vnd in Ihre gnade auff vnd angenommen, darinnen auch erhalten werden mogte. [...] Wir erkennen vnd erwiederer es vmb Ew Ld in solchen vnd dergleichen fällen gerne.*“

Castelcorn (s řadou stylistických úprav) vyjádřil své kladné stanovisko.⁸²¹ Zmíněný Haugwitz už byl přítom s biskupem Karlem v písemném kontaktu už od roku 1670, kdy psal nejprve ze slezského Hlohova, a dále i v pozdějších letech, kdy jsou od něj dochovány listy datované nejen odtamtud, ale též z různých míst Moravy (Vyškov, Brno, Olomouc), z Münsteru, Düsseldorfu či Amsterdamu,⁸²² a v roce 1675 jej zachytíme jako důstojníka Kniggeho regimentu, tedy jednotky biskupova dobrého přítele (a častého korespondenta) Jobsta Hilmaru von Knigge (1605–1683).⁸²³

Ferdinand von Fürstenberg (1626–1683)

Nástupcem biskupa Galena se v roce 1678 stal Castelcornův vrstevník Ferdinand von Fürstenberg, který byl již od roku 1661 biskupem v Paderbornu a významnou měrou přispěl k obnově tamní diecéze po třicetileté válce. Ještě předtím však v podstatě většinu 50. let strávil v Římě, kde byl mimo jiné vysvěcen na kněze, etabloval se v nejvyšších kulturních a společenských kruzích římské duchovní smetánky včetně prostředí papežského dvora a stal se papežským tajným komořím.⁸²⁴ Podobně jako řada jeho kolegů (a funguje zde v určitých ohledech i paralela s biskupem Karlem) se podílel na konsolidaci poměrů v nové diecézi, obnášející též rekatolizační úsilí, zároveň pro něj vzhledem k rodinnému původu získání knížecího titulu znamenal v osobní rovině polepšení a vzestup na hierarchickém žebříčku, pro jeho příbuzné a další osoby z jeho okruhu pak možnost získat místo v některém z úřadů a postů v systému duchovního státu.⁸²⁵

⁸²¹ Biskup Karel, koncept AO 149, f. 170 (1671-07-15, Mírov): „*Alß wollen wir auch ~~Ewer-Ld wegen~~ in ansuchung dero recommendation besagten von Haukwitz ~~in vnserer protection nehmen~~ in verfolgeschafften gern zu seinen mehrern afinen verhilfflich erscheinen, vndt ~~sich dessen~~ in seinen angelegenheit ersprißlich an die ~~Hand stehen~~ handt gehen.*“

⁸²² Přehled s odkazem na dané kartony Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 125.

⁸²³ Přehled s odkazem na dané kartony korespondence s jeho osobou i dalšími členy rodiny, rovněž vojenskými veliteli, srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, 154.

⁸²⁴ Podrobněji se jeho pobytu v italském prostředí, včetně představení okruhu jeho kontaktů a jednotlivých kariérních momentů věnuje v kapitole rozsáhlé monografie, věnované osobnosti, vládě a odkazu tohoto biskupa Michael von Fürstenberg, „Die römischen Jahre Ferdinand von Fürstenbergs“, in *Ferdinand von Fürstenberg: Fürstbischof von Paderborn und Münster; Friedensfürst und Guter Hirte*, ed. Norbert Börste a Jörg Ernesti, Paderborner theologische Studien; 42 (Paderborn Wien [u.a.]: Schöningh, 2004), 79–110.

⁸²⁵ Hans Jürgen Brandt a Karl Hengst, „Der erste Pastor im Bistum bin ich! Die geistlichen Zentralbehörden unter Ferdinand von Fürstenberg“, in *Ferdinand von Fürstenberg: Fürstbischof von Paderborn und Münster; Friedensfürst und Guter Hirte*, ed. Norbert Börste a Jörg Ernesti, Paderborner theologische Studien; 42 (Paderborn Wien [u.a.]: Schöningh, 2004), 169–71.

S biskupem Karlem však zřejmě žádný soustavnější soukromý písemný kontakt nepřestoval (nebo alespoň o něm nemáme doklady), v dochované korespondenci nalezneme výhradně pouze písařem psaná vánoční a novoroční přání, a to ještě ve velmi malém počtu ze tří let.⁸²⁶ V dopise z 4. ledna 1681 paderbornský a würzburgský biskup Ferdinand děkuje Castelcornovi za jeho přání z 12. prosince 1680.⁸²⁷ Obdobnou situaci evidujeme i v roce následujícím, kdy 16. prosince (zřejmě již poučen z loňska) Fürstenberg odeslal svůj vinš a následný dopis z konce daného měsíce je pak poděkováním za nedochované předchozí Karlovo přání z 10. prosince, zatímco v textu dále Fürstenberg doufá, že jeho prvotní přání mezitím již také dorazilo – opět drobný doklad již nedochované oboustranné komunikace a vánočních gratulací, odesílaných oběma stranami nejčastěji během druhé prosincové dekády.⁸²⁸

Špýr, Trevír, Mohuč a Kolín nad Rýnem

Ani tyto (arci)dicéze a zároveň duchovní státy, respektive jejich představitelé nevytvořili v Castelcornově korespondenci výraznější stopu. Oba významné říšské celky byly ve sledovaném období, tedy v době Castelcornova episkopátu, na rozdíl od řady jiných diecézí obdařeny dlouhá léta působícími biskupy. Ve Špýru tak pouze biskupa Metternicha vystřídal po jeho skonu v roce 1675 biskup Orsbeck, který se už krátce na to stal i arcibiskupem a kurfiřtem trevírským. Jeho tamní předchůdce a strýc z matčiny strany,⁸²⁹ Karl Kaspar von der Leyen, není zastoupen žádným dopisem. Podobně jako někteří další říšští (arcibiskupové) jsou v komunikačním prostoru olomouckého biskupa zachyceni pouze nepřímo, prostřednictvím opisů různých listin či dalších dokumentů, které měly pro Castelcorna informativní charakter a jsou často již staršího data.⁸³⁰ Nejen v případě Trevíru, ale i dalších duchovních kurfiřtů, tedy arcibiskupů kolínských a mohučských, narážíme

⁸²⁶ Všechna jsou z doby, kdy už byl Fürstenberg hlavou obou celků, nejstarší z prosince 1678 obsahuje oblíbený apel na mír, srov. Fürstenberg, AO 100, f. 390–391 (1678-12-20, Schloß Neuhaus).

⁸²⁷ Fürstenberg, AO 109, f. 28 (1681-01-04, Schloß Neuhaus): „[...] *haben auß Ew. Ld. an vnß vnterm 12.tn deß entwichenen Jahrs vnd Monats Decembris an vns abgelaßenem Congratulation Schreiben erfrewlich waargenommen* [...]“.

⁸²⁸ Fürstenberg, AO 110, f. 525 (1681-12-29): „[...] *dero in term 10ten dieses abgelaßenen freundtlichen Congratulation Schreiben* [...] *gantz freundtlichen danck, vnd wie wür nicht zweiffen ob es werde bey Ihro das vnserige nunmehr gleichfahls eingelangt seyn.*“

⁸²⁹ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 329.

⁸³⁰ V případě Leyena pouze AO, inv. č. 1403, 360–361 (1655-03-20), opis dokumentu, signovaného i dalšími dvěma duchovními kurfiřty, tedy kolínským arcibiskupem Maxmiliánem Jindřichem Bavorským a mohučským Johannem Philippem von Schönborn, týkající se říšské vnitřní politiky a financí.

s nadsázkou na komunikační pustinu, opět až na výjimku tří osobností (Orsbeck, Metternich-Burscheid a Metternich-Winneburg), kde korespondence časově ani tematicky nesouvisí s jejich působením v daných postech, kromě případných oznámení o zvolení. Zvláště v Mohuči přitom během Castelcornova působení docházelo ke značné fluktuaci arcibiskupů, vystřídalo se zde celkem šest osob.⁸³¹

Byť lze opět argumentovat nejasným stavem dochování pramenného korpusu, tato absence intenzivnějších kontaktů (až na výjimky) s biskupstvími v říšském prostoru zjednodušeně od Řezna a Salcburku na západ, a to včetně kurfiřtských arcibiskupství, celkem dobře koresponduje s naším dosavadním stavem poznání ohledně horizontů a orientací Castelcornových dlouhodobých zájmů, kontaktů a politických i sociálních vazeb, které se zde poměrně logicky (ne)promítají. Oproti tomu lze postavit mnohem intenzivnější kontakty, které s nimi pěstovali někteří světští aristokraté, zastávající například přední dvorské úřady, jako například Ferdinand ze Schwarzenberku⁸³² což jen zdůrazňuje politickou a sociální roli těchto arcibiskupů v kontextech a kruzích, v nichž se biskup Karel zkrátka soustavně nepohyboval a nebyl jejich přímou součástí, ale o dění v nich se samozřejmě nějakým způsobem zajímal. O to zajímavější je pak zamýšlet se nad původem a významem jeho kontaktů s oněmi několika málo výše či níže představenými osobnostmi, s nimiž alespoň zlomkovitě nějakou obsahově nosnou korespondenci dochovanou máme.

Lothar Friedrich von Metternich-Burscheid (1617–1675)

Osobnost Metternicha je jedním z příkladů kumulace říšských (arci)biskupství v rukou jedince, v tomto případě v delším časovém období. Metternich, člen několika kapitul (Trevír, Špýr, Mohuč), se stal nejprve knížetem-biskupem ve Špýru roku 1652, poté byl v roce 1670 zvolen mohučským koadjutorem, následně o tři roky později i tamním arcibiskupem a rok před svou smrtí také biskupem ve Wormsu.⁸³³ Právě výsledek volby mohučského koadjutora, která měla vzhledem ke kontextu i důležitý politický význam a dopad, a jež i díky francouzské podpoře dopadla pro Metternicha příznivě,⁸³⁴ je vlastně

⁸³¹ Srov. tabulka v příloze práce.

⁸³² Četnou korespondenci konstatuje Rostislav Smíšek, „Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století“, *Theatrum historiae*, č. 9 (2011): 340.

⁸³³ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 309–10.

⁸³⁴ Max Braubach, „Politische Hintergründe der Mainzer Koadjutorwahl von 1670“, *Rheinische Vierteljahrsblätter* 15/16 (1951/1950): 313–38.

obsahem jediného v Olomouci dochovaného kontaktu s biskupem Karlem. Metternich byl zvolen 15. prosince 1670, přičemž jeho dopis z 16. února následujícího roku je poděkováním za Castelcornovu nedochovanou gratulaci k této volbě, kterou zaslal dle zmínky v listu 26. ledna.⁸³⁵ I při zohlednění zimní sezóny, logistických obtíží i geografické vzdálenosti se zdá být prodleva mezi volbou a Karlovou reakcí na ni přeci jen dost dlouhá (42 dní ve srovnání s 21 dny mezi jeho listem a Metternichovým poděkováním), což podporuje domněnku, že se pro olomouckého biskupa nejednalo o jednu z těch zpráv, jež bylo třeba řešit „*cito cito citissimo*“.⁸³⁶

Další etapy Metternichovy kariéry v biskupské korespondenci žádnou stopu nezanechaly, i když je pravděpodobné, že byl biskup Karel o dění a krocích jeho, ale i dalších aktérů říšské politiky nějakým způsobem zpraven prostřednictvím jiných kanálů, ale z již zmíněných důvodů neležely ujší vazby na toto prostředí v jeho zájmovém okruhu.

Johann VIII. Hugo von Orsbeck (1634–1711)

Podobně i u Metternichova nástupce, již zmíněného špýrského biskupa a později trevírského arcibiskupa Orsbecka, máme k dispozici pouze pár dopisů, odeslaných k formální příležitosti, doplněných o dvě dochovaná vánoční a novoroční přání. Jak již bylo zmíněno výše, Orsbeck byl synovcem trevírského arcibiskupa kurfiřta Leyena a v roce 1672 byl zvolen jeho koadjutorem. Po smrti špýrského Metternicha byl 16. července tamní kapitulou zvolen za jeho nástupce.⁸³⁷ Právě z této pozice odeslal o týden později oznámení o této skutečnosti olomouckému biskupovi. Svě přijetí volby komentoval s využitím obvyklých formulací, mimo jiné též poukázání na jednomyslnost volby a tím i jednoznačnou preferenci jeho osoby, ale také vyzdvižení jasného božího záměru a jeho

⁸³⁵ Metternich, AO 92, f. 131 (1675-02-16, Lauterburg): „*Auß Ew. Ld. Vnß wohlvberbrachtem Schreiben vom 26tn jüngst verfloßenen Monaths Januarii [...] Ihre wohlmeinende congratulation zu dero durch göldliche vorseh*

ung, vndt ordentlichen Wahl vns newzugefallener dignitet eines Coadiutoris [...] Also haben wir vnß hiemit gegen dieselber freündtdienstlich bedancken [...]“.

⁸³⁶ V biskupské korespondenci se setkáváme s různými vyřizovacími poznámkami a pokyny, v tomto ohledu k žádoucí rychlosti doručení a vyřízení, typicky zejména u přijemeckých poznámek v korespondenci s hejtmany jednotlivých biskupských panství, např. u dopisu osoblažského hejtmana Jiřího Jöppela, AO 86, f. 182–183 (1672-02-13): „*Abgefertiget umb 12. vhr Mittagß, nacher Katscher, Jagkftarß, Bautsch, Stadtliebau Vndt Crembßier, be. tag undt nacht Zubefördern + znak pro rychlé vyřízení (Cito Cito Citissimo Cito)*.“ Pro představu o tématu a palčivých biskupových prioritách se jedná o dopis ohledně nákupu hamburských uštic ve Vratislavu a jejich nedostatku.

⁸³⁷ Orsbeckova matka byla Leynovou sestrou, srov. Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 329.

vůli podrobit se tomuto těžkému břemeni, k čemuž doufá získat jeho požehnání a sloužit ke chvále boží a prospěchu diecéze. Orsbeck zde poukazuje na to, že si citelně uvědomuje náročné období a neblahou situaci „*vnsers armen ruinirten Stiffts Speyer, vndt Probstey Weissenburg*,”⁸³⁸ tedy náročnou kombinaci roztržitého území diecéze a jejího stavu, protireformační výzvy v částečně protestantském prostředí a také komplikovanou a konfliktní mezinárodní politickou situaci s válečným konfliktem na západě.⁸³⁹

Zbývá komunikace zahrnuje klasicky komponované přání (zdraví, prosperita, apel na mír v Říši atd.) z 16. prosince 1675⁸⁴⁰ a následně v poměrně krátkém časovém horizontu dvanácti dní odeslané poděkování za Karlovu nedochovanou gratulaci, datovanou 13. prosince, tedy přibližně ve stejný čas jako učinil Orsbeck. Druhé přání je pak z Vánoc 1684,⁸⁴¹ kdy už Orsbeckův podpis obsahuje i titul trevírského arcibiskupa, jímž se stal po smrti svého strýce v roce 1676.⁸⁴²

Worms

Ačkoliv zde zařazujeme i diecézi Worms, je třeba hned v úvodu říct, že je to pouze z toho důvodu, že v Castelcornově korespondenci narazíme na několik pisatelů, kteří byli v průběhu svého života zdejšími knížaty biskupy, ale dochované dopisy jsou buď z doby před jejich episkopátem (Metternich), ale přitom reflektují dění i v jiných říšských

⁸³⁸ Orsbeck, AO 93, f. 45 (1675-07-23, Špýr): „[...] *daß wie durch einfallige Wahl vnsers Dhomb Capitulß den 16tn dieß sein Successorn, vndt Bischoffen zu Speyer erwöhlt vndt publicirt worden. Wiewohlen wir nuhr solche schwere Bürden noch ietzigen Jahr verderblicher Zeit vndt Beschaffenheit vnsers armen ruinirten Stiffts Speyer, vndt Probstey Weissenburg auff vnß zunehmen billiges bedencken getragen. So haben wir iedoch durch besagten vnsers DhombCapitulß einfälligkeit vnd daß wir der zu versichlichen hoffnung geleben der allerhöchsten Gott (auß deßsen schickung solches auff vnß gerathen) werden darzu seinen segnen undt guodt verleihen, daß wir demselben zu seinem lob, vndt vnseren Stifften wohlfahrt vor sein [...] Von Gottes gnaden Johan Hugo Erwöhlter Bischoff zu Speyer, Coadjutor deß Ertzstiffts Trier vndt Probst zu Weissenburg.*“

⁸³⁹ Podrobněji k volbě a svěcení diecézi Franz Schorn, *Johann Hugo von Orsbeck. Ein rheinischer Kirchenfürst der Barockzeit. Erzbischof und Kurfürst von Trier, Fürstbischof von Speyer* (Köln: Wienand, 1976), 20–34.

⁸⁴⁰ Pasáž s prosbou o mír je poměrně obsáhlá, srov. Orsbeck, AO 93, f. 383 (1675-12-16, Špýr): „[...] *den Allerhöchsten Gott inniglich bittendt, so Allmacht diesen vnseren treümeinenden Wuntsch milt vätterlich segnen, mithin audt alle Vnruhe im Raich dergestalt gnädiglich stillen, vndt hinlegen lassen wolle auf daß der allgemeine Edele friedt dermahlen einß wiederumb völlig herbeygebrachte vndt stabilirt werden möge.*“

⁸⁴¹ V kratším textu než v předchozím přání pak Orsbeck uvádí patrně pouze zdvořilostně miněnou formulaci o přání mít příležitost k osobnímu setkání, Orsbeck AO 119, f. 224 (1684-12-18, Ehrenbreitstein): „[...] *wir aber öffters die gelegenheiten gehabt mögen, Ew. Ld. in der that tesmoigniren zu können* [...]“

⁸⁴² Mezi své dvě diecéze biskup zamýšlel rozdělit i své posmrtné tělo – tedy srdce do Špýru, tělo do Trevíru, vnitřnosti do Koblenze, srov. Radmila Pavlíčková, „Pohřební kázání a emblematický tisk. Kázání nad trevírským kurfiřtem Johannem Hugo von Orsbeck z roku 1711“, *Theatrum historiae* 2008, č. 3 (b.r.): 118.

biskupství, nebo dopisy obsahově a tematicky souvisí s jinou funkcí a postavením daných hodnostářů (Pfalz-Neuburg).

Karl Heinrich von Metternich-Winneburg (1622–1679)

Budoucí biskup wormský, ale také arcibiskup mohučský, získal první církevní posty již v mladém věku, jeho dva strýcové byli členy mohučské a trevírské kapituly, takže se celkem logicky uplatnil tamtéž. V letech 1653–1654 také působil jako trevírský vyslanec při říšském sněmu v Řezně a i v dalších letech se věnoval politice, v roce 1663–1664 byl ale také rektorem univerzity v Mohuči, kde v 60. letech více zakotvil a soustředil své aktivity a ambice. V lednu 1679 byl krátce po sobě zvolen nejprve 9. ledna mohučským arcibiskupem a poté 21. ledna biskupem ve Wormsu. Zemřel ovšem již v září téhož roku během holdovací cesty po své nové arcidiecézi.⁸⁴³ Z pohledu Castelcornovy korespondence je však pro nás mnohem zajímavější než jeho krátký episkopát jeho předchozí životní etapa, z níž pochází dochované dopisy.

Ty pochází z let 1667 a 1669 a svědčí jak o osobním kontaktu obou mužů, tak konečně i o konkrétním hmatatelném vzájemném prokázání si i oplacení služeb a zvláště deklarované přízně, o níž se tak často v biskupské korespondenci hovoří a jejichž tematizace patří téměř ke konstantnímu obsahovému bodu téměř všech takových dopisů, ke konverzačnímu úzu a pravidlům dobře vedeného dopisu v souladu s poučkami oblíbených briefstellerů.⁸⁴⁴

Je třeba mít na paměti, že koncem 60. let se přitom mezi Castelcornem a Metternichem ještě jedná o hierarchicky nerovný vztah, kdy má Castelcorn ve své pozici biskupa navrch, Metternich naproti tomu disponuje vzhledem ke svým aktivitám, k nimž je pověřován svými domovskými institucemi, konexemi a informacemi, jež je ochoten sdílet. Z korespondence ani z údajů v odborné literatuře není jasné, jakým způsobem tento kontakt mohl být navázán, kde a jak se oba muži poznali. Je teoreticky možné, že se tak stalo až na Moravě, kterou Metternich projížděl, jak reflektuje v nejstarším dochovaném dopise.⁸⁴⁵

⁸⁴³ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 311.

⁸⁴⁴ Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 77–78.

⁸⁴⁵ Dopis je datován ze západočeského Kynžvartu, který Metternichové získali jako konfiskát v roce 1630 a který v dané době patřil Metternichovu bratrovi Filipu Emmerichovi. K majetkům blíže Zmíněný dopis srov. Pavel Koblasa, „Majetková država Metternichů v době pobělohorské“, in *Metternichové & Kynžvartsko v*

V něm v první řadě biskupovi děkuje „za prokázané milosti během mého průjezdu Brnem“ a ujišťuje jej, že kdyby nebylo jeho naléhavých povinností, „nepřál by si nic více, než déle setrvat v jeho přítomnosti.“⁸⁴⁶ Metternich nám tak doplňuje skupinu církevních hodnostářů, s nimiž máme doloženo Castelcornovo osobní setkání na Moravě. Jak se z dopisu dozvídáme dále, biskupova pohostinnost byla dále vyvážena prosbou či úkolem informačního charakteru, tedy aby mu Metternich obstaral a zaslal opis „francouzských punktů“, v souvislosti s aktuální situací vypjatých francouzsko-španělských vztahů, směřujících k (v té době již vypuknuvší) devoluční válce.⁸⁴⁷ Zmíněný dokument tak měl obsahovat francouzskou argumentaci ohledně francouzské královny Markéty Terezy Španělské a jejího (z jejich pohledu) neoprávněného zřeknutí se španělských dědických práv.⁸⁴⁸

Zmínka nám tak nabízí pohled na biskupa, který se tak jako značná řada jeho obdobně postavených současníků intenzivně zajímá o aktuální dění nejen v širším regionu, ale v kontextu celé Evropy (potažmo jedná-li se o hned po Osmanské říši největšího protivníka leopoldovské monarchie) a aktivně hledá způsoby, jak získávat informační zdroje s využitím svých pravidelných i příležitostných kontaktů. Metternich, podepsán dosud jako „vnderthänig gehorsambe Knecht“, mu dále v dopise nabízí aktuálně přicházející zprávy a domněnky ohledně vývoje situace a slibuje, že nejdéle za tři týdny by měl být zpět v Mohuči, odkud bude moci a rád zasílat další novinky a zprávy.⁸⁴⁹

I další dopis z téhož léta svědčí o Karlově „zadání“ nebo spíše konkrétním dotazu, který ho zajímal a k jehož zodpovězení využil opět svůj kontakt na Metternicha, jenž své exposé pojal skutečně dosti podrobně. V úvodu svého listu z 11. srpna zmiňuje

době Albrechta z Valdštejna. Sborník příspěvků online kolokvia 28. 11. 2020, ed. Petra Jadlovska (Praha: Národní památkový ústav, 2020), 41–51. Metternich, AO 73, f. 305–306 (1667-06-03, Kynžvart).

⁸⁴⁶ Tamtéž: „[...] *thue zuvordest wegen der mir jüngsthin noch bey meinem durchpasieren zu Prün erzeugten hohen gnaden vnderthäniger dancksagen, vndt gehorsamblich versichern, daß eben dazumahlen nicht mehrers gewünschet hette, alß deroselben länger aufzuwarten, wan nicht der mir so hoch ahngelegener geschefften halber, meine abreyß zu beschleinigten, gezwongen worden wehre [...]*“.

⁸⁴⁷ Nolan, *Wars of the age of Louis XIV, 1650-1715. An Encyclopedia of Global Warfare and Civilization*, 513–14.

⁸⁴⁸ Metternich se ve svém dopise omlouvá za opoždění v plnění tohoto závazku, AO 73, f. 305: „[...] *mir gnädigl. aufgebene Befehls dieselbe mit ehisten, durch zuschickungh einer abschrift, deren frantzösischen puncten, womithin die annihilation der durch die Königin auff die Spanische succession geschener renunciation, zu behaupten vermeinen, gehorsamblich zu bedienen, nun versichere Ew fürstliche Gnaden, daß so lange Zeit ahn meiner mir vnderthänig obliegender schuldigkeit ich nicht ermangelt haben würde, wan meine nun Gott lob biß anero woll vollbrachte reys, mir solches ehender zulassen hette können, daher dieselbe gehorsamblich bitte, mir dieses so langes auff schüben nicht in ohngnaden zu vermercken [...]*“.

⁸⁴⁹ Tamtéž: „*Von denen frantzösischen starcken Kriegß armaturen wirdt hiesiger örther sehr geredet, deren aufzug vndt marche solle geredt in Hennegaat gehen, biß dato hatt man doch nicht die geringste nachricht einiger deren attentaten [...]* nach meinem ahnlangen zu Mayntz, woselbsten mich geliebts Gott innerhalb drey Wochen auff lengste einzu finden verhoffe, Ewer fürstliche Gnaden mit einigen dhasiger örther Zeitungen zu bedienen [...]“.

Castelcornův nedochovaný dopis z 23. července, v němž tento vyjádřil svůj zájem dozvědět se, jak dopadla volba münsterského koadjutora.⁸⁵⁰ Je zajímavé, že tím pověřil v podstatě „externistu“, což naznačuje, jako by jiný vhodnější kontakt přímo na místě ani neměl. Při bližším čtení a kontextu volby, která měla dosti konfliktní průběh, se možná jednalo o rozhodnutí z toho důvodu, že chtěl biskup Karel získat informace, podané z určitého odstupu či alespoň zdáním nestrannosti nebo naopak plné interních postřehů, které by se mu možná přímí účastníci zdráhali vylíčit. Volba plná rozporů, do níž se pro její politický rozměr na straně jednoho (Fürstenberg) nebo druhého kandidáta (kolínský kurfiřt) angažovalo mnoho účastníků, nakonec dopadla tak, že obě strany prohlašovaly svého kandidáta kvůli těsným výsledkům hlasování za vítěze a celá záležitost se tak protáhla o další měsíce.⁸⁵¹

Ostatně ani Metternich neskryvá jisté rozčarování, když píše, že „*se tam děly rozličné věci, které ani nelze svěřit peru*“ a v přípisu také, že „*volba v Münsteru probíhala velice neobvykle, neboť ze strany biskupa nechyběly (hrozby) exkomunikace a suspence i samotnému děkanovi*“.⁸⁵² Poukazuje také na vlivové sítě a zájmy obou kandidátů, když konstatuje, že se ještě bude řešit otázka většiny a svobodné volby účastníků a že paderbornský biskup Fürstenberg „*je velký přítel papežův a bratra má u dvora*“,⁸⁵³ zatímco jeho konkurent, kolínský kurfiřt Maxmilián Jindřich Bavorský „*by si přál pro sebe do hry Neuburga, mohou z toho být ještě velké průtahy*“.⁸⁵⁴

⁸⁵⁰ Metternich, AO 73, f. 391 (1667-08-11, Mohuč): „[...] vnderm dato Cremsier den 23 Julii nechsthin, habe mit schuldigstem respect woll erhalten, vndt darab gehorsamblich ersehen, welcher gestalten dieselbe gnädiges Verlangen tragen zu vernehmen, welcherley Weiß, die dhamahlen zu Münster vorgehabte coadiutori Wahl außgeschlagen [...]“.

⁸⁵¹ Podrobně ke kontextu, průběhu a konečnému výsledku volby Wilhelm Kohl, *Das Bistum Münster 7, 1: Die Diözese*, Germania Sacra. Neue Folge 37, 1: Die Bistümer der Kirchenprovinz Köln (Berlin, New York: De Gruyter, 1999), 348–50. O 16 a 17 hlasech pro jednotlivých kandidátech, kteří se oba vnímali jako vítězové, v souladu s odbornou literaturou informuje i Metternich, srov. AO 73, f. 391 (1667-08-11, Mohuč) „[...] aber zwischen zwen competitivenden herrn, alß ihro Churf. Dh. Zu Cölln, vndt ihro fürstliche Gnaden von Paderborn, harte mistelen sich erreignet haben, solchem iedoch ohngeacht, haben die letztere, durch 17 vota die Wahll emportiret, vndt siendt solche von zwei deren Aigentibus beschikt, congratuliret, vndt darzu von seiner fürstlichen Gnaden von Münster ahngenommen worden, dargegen auch ihre Churfürstl. Dhll. von zween deren Electoribus Vice versa ersucht, vndt zu gleichem Endt, nach gehabt 16 votis congratulirt worden [...]“.

⁸⁵² Tamtéž: „[...] verschiedene sachen so sich der feder nicht allerdings ahnvertrauen lassen seindt aldha passieret [...] Die Whall zu Münster ist sher seltzam hergangen, dar hatt Eß ahn excommunicationen vndt suspensionem etiam ipsius Decani von seiten des hr. Bischoffen nicht ermanglett [...]“.

⁸⁵³ Bratr Johann Adolf von Fürstenberg (1631–1704), rovněž duchovní a člen různých kapitul, diplomat, který působil jako vyslanec ve Vídni, literatura uvádí dochovanou korespondenci s bratrem, řešící politická a další témata, srov. Helmut Lahrkamp, „Ferdinand von Fürstenberg in seiner Bedeutung für die zeitgenössische Geschichtsforschung und Literatur“, *Westfälische Zeitschrift - Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Altertumskunde*, č. 101/102 (1953): 363. Oba bratři spolu v mládí studovali a získávali kontakty v Římě, blíže k tomuto období Fürstenberg, „Die römischen Jahre Ferdinand von Fürstenbergs“.

⁸⁵⁴ Tamtéž: „Wirt also de maioribus et eorum libertate sher disputirt, Ihro fr. Gn. von Paderborn haben pontificem valde amicum vndt ihren fr. Brudern ahm hoff. Hingegen ist Chur Cöln sher mägit vndt winschet sich Neuburg für sie, mitt ins spiell, dörfße voll grosse Veittlauffichkeit geben.“

K tomu všemu opět mohučský zpravodaj a kanovník Metternich připojil nové, narativním stylem podané informace ohledně dění v ne tolik vzdáleném Španělském Nizozemí a tamních městech, kde už válka ochromila běžný, společenský i obchodní život. Ty však tvoří pouze rámuující komentář k přiloženým novinám, jež mu dle zmínky zaslal spolu s dopisem.⁸⁵⁵

Druhý blok korespondenční výměny s biskupem Karlem se pak váže k roku 1669 a týká se vzdělávací cesty biskupových synovců, která je blíže představena v samostatné, jim věnované kapitole této práce. Psaní, které v úvodu obsahuje přání k Velikonocům (což, jak jsme již konstatovali jinde, nebylo u duchovních zase tak časté, jak bychom očekávali) obsahuje velmi zajímavou informaci o tom, že Metternich hostil biskupovy synovce, kteří k němu zavítali cestou z Paříže⁸⁵⁶ a údajně měli v plánu dále pokračovat přes Kolín a Nizozemí do Anglie, přičemž před pár dny odcestovali pryč a pro pisatele listu byla „*velká čest, moci je obsloužit v mém domě*“,⁸⁵⁷ čili ubytoval je u sebe a oba mladíky biskupovi také vychvaloval a jejich pobyt, jež mu samozřejmě byl dle jeho slov velkou poctou, se jim zřejmě snažil co nejvíce zpříjemnit a „*potěšit je tím málem, co je zde k vidění*.“⁸⁵⁸ Svou pohostinnost pak v souladu s požadavkem recipocity při prokazování laskavostí, jak jej předestírá odborná literatura k tématu daru,⁸⁵⁹ Metternich klade do souvislosti s oplacením všeho dobrého, čeho se mu dostalo při jeho cestě „*dědičnými zeměmi*“, tedy i Moravou. Uvádí doslova, že „*by byl více než nevděčný, kdyby odtamtud příchozím kavalírům na*

⁸⁵⁵ Metternich zmiňuje v souvislosti s francouzským postupem města Aalst, Oudernarde, Dendermond, dále ochromení obchodu v klíčových centrech jako Gent a Brusel a doslova strach a hrůzu, která tato města obchází, srov. tamtéž: „*Was sonsten ietziger Zeit in denen Spanischen Niederlanden, bey denen darin stehenden vnndt sich noch ohne resistenz bemeister enden frantzosen, vorgehet, geruhen Ewer fürstliche Gnaden auß beykommenden Zeitungen, darin solches ferner deducirt, gnädigl. zu ersehen, solche haben sich auch vermög letzteinkommenen Avisen, der stätt Alest, Odenard vnndt Dendermündt, dardurch der stadt Gent vnndt Brüßell die per Commercia beschlossen, bemeistert haben welches in beiden obg. Stätten grose forcht vnndt schrecken verursacht, vnndt verlauter mit letzteren posten, daß die Frantzosen zu ablagerung deren einer endtschloss seyen, vnndt ihre volker zusammenziehen [...]*“.

⁸⁵⁶ Kam dorazili začátkem ledna toho roku, srov. jediný odtamtud dochovaný list od kanovníka a hofmistra mladíků, Františka Ignáce Millera, psaný italsky (zbytek korespondence mimo tuto cestu po zbytek episkopátu probíhal standardně v němčině), AO 78, f. 82 – 83 (1669-01-11, Paříž).

⁸⁵⁷ Metternich, AO 78, f. 402 (1669-04-23): „*[...] daß deroselben zween Vetter H. Graffen von Lichtenstein von Paris ahnhergekommen, vndt ferners intentioniert seyn, nacher Cöllen, Hollandt vndt Engellandt Ihre rayß fortzuehmen, zur wessen beschleinigung dann sie vor etlichen Tagen wider von hier abgeraist, worbey Ich die grose Gnad gehabt, dieselbe in meiner behausung zue bedienen.*“

⁸⁵⁸ Tamtéž: „*[...] seindt gar zwey wackhere vndt wohl qualificirte Cavalliers, bey dern widerahnheimb khunfft Ewer fürst. Gn. sonderbahre freudt, vnndt wohlgefallen empfangen werden. Ewer fürst. Gn. Khan Ich vnderthänig versichern, das mich diße herrn ahnkhunfft inniglich gefrewet vnndt vmb so viel mehr, weilen sie mir die große Ehre gethan, Ihre adresse zu mir zu nehmen, daß wenige so hier zu sehen gewesten, habe Ich mich vnder standen, sie damit zue vergnügen.*“

⁸⁵⁹ Dosavadní zpracování problematiky v antropologické literatuře v souvislosti s její aplikovatelností v historické perspektive přehledně shrnuje a komentuje v úvodu své podnětné studie Čapská, „Výzkum raně novověké směny darů a prameny osobní povahy. K možnostem antropologizace ekonomických dějin střední Evropy“, 193–98.

*oplátku neposloužil, když jsou navíc z takových rodin a zásluh.*⁸⁶⁰ Připomeňme opět, že i pohostinnost samotná a tudíž její opláčení bylo jednou z nemateriálních forem daru jako sociální praxe, jež pomáhala utvářet a udržovat vzájemné sociální vztahy.⁸⁶¹ Olomoucký biskup Metternichovi samozřejmě za prokázanou vstřícnost poděkoval a ve vlastnoručním konceptu odpovědi (což také o něčem svědčí) neopomenul zmínit, že o „v *Mohučí prokázané zdvořilosti*“ byl již informován i od obou zmíněných synovců.⁸⁶²

Při zamýšlení se nad povahou (když už nejsme zatím s to vysledovat jeho vznik) tohoto vztahu a otázkou jeho (ne)formálnosti je třeba podotknout, že Metternich všechny své listy psal vlastnoručně. Vzhledem k tomu, že v době dochované korespondence byl teprve budoucí biskup vůči olomouckému Castelcornovi stále v hierarchicky podřízenějším postavení a tudíž vztahu, jež lze označit za klientko-patronský, může pak určitá otevřenost ve vyjadřování či použití expresivnějších formulací, např. při líčení z hlediska pisatele pohoršlivého průběhu volby münsterského biskupa, svědčit možná spíše než blízkém přátelství o snaze klienta patronovi poskytnout co nejlepší, nejinternější informace, opatřené i vlastním postojem či hodnocením tak, aby dokázal užitečnost a přínos vzájemné komunikace, prokázal svou úslužnost a zavděčil se svému patronovi.

Ludwig Anton von Pfalz-Neuburg (1660–1694)

Člen falcké dynastie byl bratrem císařovny Eleonory a tudíž švagrem Leopolda I., společně s bratrem Franzem Ludwigem (mimo jiné vratislavským biskupem) postupně sbírali jeden prestižní post za druhým.⁸⁶³ Ludwig Anton se kromě toho také stal velmistrem Řádu německých rytířů, a právě z této perspektivy je třeba chápat jeho korespondenci, která se z většiny dotýká řádu, jeho moravských statků a tím i úzce souvisejících vazeb na sousední biskupská panství a tedy i na biskupa samého. To ostatně vychází i z její datace –

⁸⁶⁰ Metternich, AO 78, f. 402 (1669-04-23): „*Ich empfangе auch so viele Gnad wann ich in den Erblandten bin, daß Ich mehr, dann vndanchkbahr wahre, wann Ich denen dahero khommende Cavallieren nicht widerumb solte suchen zue dienen sonderlich aber denen von solchen Familien vnnndt meriten.*“

⁸⁶¹ Srov. blíže úvodní kapitola, z referencí např. Sharon Kettering, „Gift-giving and Patronage in Early Modern France“, *French History* 2, č. 2 (1988): 146; Heal, *The Power of Gifts*, 60–63; Čapská, „Výzkum raně novověké směny darů a prameny osobní povahy. K možnostem antropologizace ekonomických dějin střední Evropy“, 209.

⁸⁶² Biskup Karel, koncept AO 147, inv. č. 558 (1669-05-09): „*Die meinen beyden Vettern in Meintz erwißene Höffligkeit ist mir von demselben gleichmessig hinterbracht worden.*“

⁸⁶³ Přehledný a detailní, klasicky pojatý chronologický životopis, včetně pojednání o rodinném zázemí poskytuje Maria Lehner, *Ludwig Anton von Pfalz-Neuburg: (1660 - 1694) ; Ordensoberhaupt - General - Bischof*, Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens ; 48 (Marburg: Elwert, 1994).

pouze dva dopisy pochází z roku 1691, stěžejní doby pro Ludwigovu kariéru, kdy se stal mohučským koadjutorem (a zanedlouho i wormským biskupem), jedná se o jeho oznámení o volbě na zmíněný post koadjutora⁸⁶⁴ a Castelcornovu následnou gratulaci.⁸⁶⁵ Naopak ostatní přijaté listy i koncepty jsou staršího data, z 2. poloviny 80. let, a reflektují tedy tuto jeho pozici v rámci vedení řádu. Jedná se v podstatě o jedno komunikační vlákno, neboť dva přijaté listy a dva koncepty v rozmezí přibližně dvou jarních měsíců roku 1685 na sebe reagují a navazují.

Již z jejich délky a tematické hloubky je evidentní, že se zde nejednalo pouze o zdvořilostní komunikaci, ale že oba muže spojovala v kontextu dochovaných listů agenda církevních kolekt, tedy záležitost, kterou v obdobné době řešil Castelcorn například i s pražským arcibiskupem Janem Bedřichem z Valdštejna.⁸⁶⁶ V tomto případě se ovšem jedná o jinou perspektivu této problematiky, totiž o praktickou situaci střetávání dvou sfér, které se prolínaly v tomto konkrétním případě na panstvích Sovinec a Bruntál, které patřily Řádu německých rytířů a zároveň z hlediska diecézní příslušnosti patřily do správy olomouckého biskupa. Velmistr Ludwig Anton se totiž v dopise ze 17. dubna 1685, datovaném z Mergentheimu, hlavního řádového sídla, vymezuje vůči vyměřené výši odvodů přes 4600 zlatých z panství Sovinec a Bruntál (která je pochopitelně vnímána jako přemrštěná) na základě informací od svého vicemístodržícího.⁸⁶⁷ Ve své odpovědi z 3. dubna se biskup Karel po klasické pasáži detailního zopakování doručeného listu vymezil vůči údajně špatně podaným informacím místodržícího a přečeňování jeho vlastní role v dané záležitosti. Údajné nepřesné vyčíslení vzniklo podle jeho slov až na základě přibližného odhadu komisařů, poté co ani přes zpoždění nebyly dodány přesné informace o aktuální ekonomické situaci a příjmech daných panství, na jejichž základě byla poté výše kolekt kalkulována.⁸⁶⁸ Komunikační výměna pak ještě pokračovala v podobném duchu,

⁸⁶⁴ Pfalz-Neuburg, AO 133, f. 233–234 (1691-04-20, Mohuč). V rámci podpisu figuruje nejprve jeho dosavadní titul velmistra řádu, až za ním následuje nově získaný titul koadjutora.

⁸⁶⁵ Biskup Karel, koncept AO 162, inv. č. 580, f. 44–45 (1691-06-06, Kroměříž).

⁸⁶⁶ Srov. kapitola o Janu Bedřichovi z Valdštejn v rámci českých diecézí a citované práce Jiřího M. Havlika.

⁸⁶⁷ Pfalz-Neuburg, AO 120, f. 363 – 366 (1685-04-17, Mergentheim).

⁸⁶⁸ Biskup Karel, koncept AO 170, f. 448 (1685-05-03, Kroměříž): „Müssen aber darauß verspüren, daß Ewer Liebd. von der Vice Stadthaltern dißfahlß nit allerringß wohl informirt sein worden, In deme wir nichtß anderß, alß waß Ihrer Pübst. Heiligkeit Breve und Ihrer Eminenz, undt Liebe ds H Cardinalis Nuncii Apostolici sub delegation vermag, die geschworene Bekantnuß der Jahr. Einkunfften deroselben obgedachten beden Herrschafften undt waß anhängig, vermöge welcher man die Taxation nie sonst mit dem gesambten dero geschehen, eingerichtet hette, von dero gedachten H Vice-Stadthalter erster handt verlanget nach dern Verweigerung aber einen ungefehrlichen Anschlag von denen hir zu verordneten Commissarien verfast, biß dato aber weder ein noch anderst von Ihme haben könnn, undt in massen man auf die Zuesammenbring- undt Abführung dieser Collecten starck dringet, auch wirklich die Anweisungen denen Kay. Soldaten ertheilet undt einzig allein mehr besagter Vice Stadthalter hirunter wegen nit Einschickung besagter geschwornen Bekandtnuß oder deß außgeworfenen Quanti daß Kay. Interess stecken machet. Alß Versehen zue Ewer

totiž zjednodušeně řečeno v diskutování a řešení Ludwigovy snahy o umenšení a z jeho pohledu spravedlivější stanovení požadované částky.⁸⁶⁹ Záležitost lze vnímat i v kontextu dlouhodobých vztahů s řádem, a to v souvislosti právě se zmíněnými panstvími Sovinec a Bruntál, jejichž výše popsaná situace završovala příčinu řadě problémů či sporů a jejich řešení u a zrcadlí se v i korespondenci, například zvláště na počátku 90. let – nikoliv však přímo s Pfalz-Neuburgem (i když bychom existenci takové komunikace mohli předpokládat), ale především a téměř výhradně s biskupovým římským agentem Giovannim Petignierem, který tuto agendu řešil ze své pozice u papežské kurie.⁸⁷⁰ Tento spor se rozvinul právě v období po představené korespondenci. Průběh sporu o patronátní a prezentační práva na daných řádových panstvích zachycuje mimo korespondenci v příslušném olomouckém fondu také velké množství dalších archivních dokumentů⁸⁷¹ a detailně se mu věnoval již v 70. letech Winfried Irgang.⁸⁷² V ještě širším kontextu pak lze připomenout i třetí plochy a konflikty olomouckého biskupa s dalšími řády, zvláště v oblasti církevní jurisdikce, a to již od prvních let jeho episkopátu, na něž upozorňuje v souvislosti se zprávami ad limina Tomáš Parma.⁸⁷³

Je samozřejmé, vrátíme-li se zpět k obsahu korespondence s velmistrem (a budoucím biskupem) Ludwigem Antonem, který protitureckých bojů v následujících dvou letech vzhledem k duchovně-militární povaze své kariéry účastnil také osobně,⁸⁷⁴ že záležitost odvodu speciální daně na turecké války byla reflektována i po řadě dalších linií a že měl biskup Karel informace nepochybně z různých zdrojů. Z obdobné situace, tentokrát z roku 1692 je mezi dopisy dochován také opis Neuburgova dopisu svému švagrovi, tedy císaři Leopoldovi, týkající se této daně a severomoravských řádových

Liebe wir unß sie werden beliben die Verordnung dahin verzuekehren, daß die verlangte geschworne Bekantnuß der völligen Jahr Einkunfften von gedachten dero Vice Stadthaltern ungsaumbt eingeschicket oder sonsten die Gebühr gepflogen werde.“

⁸⁶⁹ Pfalz-Neuburg, AO 120, f. 420 (1685-06-03, Heidelberg), na to v odpovědi biskup Karel, koncept 170, f. 474–475 (1685-06-21, Kroměříž).

⁸⁷⁰ Jeho dopisy z let 1691–1692 v příslušných kartonech AO 133–137.

⁸⁷¹ Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, díl II. (nelistinná část), sv. 1, Monastica – Němečtí rytíři, inv. č. 2076, sig. Bb94, kartony 430–433, dále též listiny auditorů Římské rotý a veřejné vyhlášení výsledků sporu, v němž byla uznána za vítěznou biskupská strana (od 2. pol. 80. let) v Arcibiskupství Olomouc 1144 - 1961, díl I., sv. 2 (listiny pergamenové), I. Pergamenové listiny, sv. 2 (listiny pergamenové), např. inv. č. 378, 381, 383, 396.

⁸⁷² V monografii, věnované Bruntálu v době, kdy byl řádovým panstvím, se této problematice, kterou nazývá jako „Olmützer Prozeß“ v době Castelcornova episkopátu, ale i období, jež mu předcházelo, věnuje Winfried Irgang, *Freudenthal als Herrschaft des Deutschen Ordens: 1621 - 1725*, Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens ; 25 (Bad Godesberg: VerlWissArchiv, 1971), 165–211.

⁸⁷³ Parma, „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu--Castelcoma a jeho zprávy o stavu diecéze“, 152, 156.

⁸⁷⁴ Dobyť Budy v roce 1686 a v následujícím roce pokračující tažení v Uhrách a tzv. druhá bitva u Moháče, podrobněji Lehner, *Ludwig Anton von Pfalz-Neuburg*, 106–8, 113–17.

panství, v jehož textu, obšírně osvětlujícím celou situaci a žádajícím o císařovu intervenci, je olomoucký biskup Karel také reflektován.⁸⁷⁵

Eichstätt

Mezi říšskými biskupstvími a knížectvími, s nimiž zachytíme nějaký kontakt, nechybí ani Eichstätt. Ve sledované době zde po sobě působili strýc a následně jeho synovec, oba z rodu Schenk von Castell.⁸⁷⁶ Byť byl nepotismus rozšířen, přímé pokračování linie biskupů z jedné rodiny bylo dle analýzy Bettiny Braun přeci jen zřídka. ⁸⁷⁷ Dochovaný kontakt s eichstättskými biskupy je velice zřídka, jen v počtu pár kusů dopisů, a nesouvisí s daným úřadem a lokalitou jako takovou, ale je navázán zejména na obě dané osobnosti, primárně staršího Marquarda, s nímž se biskup Karel znal osobně.

Marquard Schenk von Castell (1605–1685) a Johann Euchar Schenk von Castell (1625–1697)

Se starším ze zmíněných biskupů, tedy Marquardem (1605–1685), jenž byl biskupem po úctyhodných téměř pět dekad od roku 1637,⁸⁷⁸ je dochováno pět vánočních a novoročních přání ze 70. a 80. let 17. století. Nedílnou součástí téměř každého z nich je, jak je v přáních z říšského prostoru obvyklé, důraz na mír a prosperitu „*vnserm geliebten Vatterlandt*“, případně „*vnserm geliebten Vatterlandt teütscher nation*.“ V pokračování a upřesnění této formulace se pak vždy odráží aktuální situace, tedy přání, aby bylo opět dosaženo míru a stability v těchto turbulentních časech.⁸⁷⁹ Místem odeslání je v případě

⁸⁷⁵ Pfalz-Neuburg císaři, opis AO 136, f. 255 – 257 (1692-03-13).

⁸⁷⁶ V čelě této diecéze stál později, v letech 1725–1736 ještě jeden jmenovec, Franz Ludwig Schenk von Castell (1671 – 1736), Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 417.

⁸⁷⁷ Bettina Braun, *Princeps et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, s. 125.

⁸⁷⁸ Obdobně jako téměř ve všech dalších středoevropských diecézích je tak jeho dlouhý episkopát spojován zejména s obnovou po třicetileté válce a strukturálními změnami v souladu s potřebami doby, zmíněnému biskupovi, respektive volbám dalších eichstättským biskupům v politickém kontextu své doby se v novějším období věnují dvě původně Disertační práce (u obou citována knižní vydání), Genoveva Rausch, *Die Reorganisation des Hochstifts Eichstätt unter Fürstbischof Marquard II. Schenk von Castell (1637–1687): Wiederaufbau und Verwaltungsstrukturen nach dem Dreißigjährigen Krieg* (Regensburg: Pustet, 2007). Peter Zürcher, *Die Bischofswahlen im Fürstbistum Eichstätt von 1636 bis 1790. Wahlgeschehen im Spiegel domkapitelscher, dynastischer und kaiserlicher Landes- und Reichskirchenpolitik*, Schriftenreihe zur bayerischen Landesgeschichte 155 (München: C. H. Beck, 2008).

⁸⁷⁹ Všechny dochované listy jsou psány písařem, s vlastnoručním podpisem odesílatele. Schenk von Castell, AO 89, f. 367 (1673-12-17, Rezno): „[...] damit der Fridt. und Ruhestandt in Röm. Reich vnseres geliebten

všech dopisů od Eichstättu zase ne tolik vzdálené Řezno, kde Marquard působil z pověření císaře od roku 1669 až do své smrti jako hlavní komisař při říšském sněmu,⁸⁸⁰ a tak je průsak politické atmosféry do vánočních přání vlastně nasnadě.

Zajímavou skutečnost nám prozrazuje i nejstarší dochovaný dopis z podzimu 1670,⁸⁸¹ který nám odhaluje, že Schenk vstoupil v Řezně v osobní kontakt s dalším členem Karlovy rodiny, a zároveň prozrazuje, že naopak komunikační vazba s Karlem byla čistě písemného charakteru a v reálném životě dosud neměli možnost se setkat. O to více pak dopis umožnil deklarovat přání takovou možnost v budoucnu získat a využít – opět nezáleželo na realističnosti takového přání, ale o to, že bylo vysloveno a neslo jasné poselství pokračovat v kontaktech, byť mohly být čistě zdvořilostního charakteru. V listu biskup Schenk totiž zmiňuje, že u něj byl včera na návštěvě Castelcornův bratr Maxmilián. Důvod neznámé, zjevně se ale jednalo o setkání první, neboť biskup vychvaluje jeho „*vysoký rozum a další dobré kvality*“, a v následujícím komplimentu konstatuje, že mu bylo velkým potěšením „*se s ním trochu seznámit*“. Co je ještě podstatnější, je jeho následné přání, „*aby mu stejně tak bylo dopřáno to štěstí, moci podobným způsobem vstoupit ve známost i s Vaší milostí*.“⁸⁸²

Zajímavá je také informace z úvodu listu, která nám ukazuje nezbytný chaos kancelářského provozu. Ten se nutně občas musel v kancelářích duchovních hodnostářů, obdobně vytížených, jako tomu bylo v případě našeho biskupa Karla, projevit nějakým omylem, například při záměně dopisů při jejich odesílání. V tomto případě se jednalo o chybné označení příloh dopisů špatným adresátem, a to ze strany kanceláře velmistr Řádu německých rytířů. Jak píše eichstättský biskup, „*nadpis přílohy byl sice určen mně, ale poté, co jsem ji rozbalil, všimnul jsem si, že byla určena a míněna pro Vaši milost*“ a předpokládá, že nepochybně došlo k záměně a tudíž příloha, která byla určena jemu,

Vatterlandt restabliert, in Sonderheit aber Chur fürsten vnndt Ständt bey der hergebrachten deütschen derzeit nicht wenig periclitirente libertet kräftiglich conserviret vnndt manuteniert werden mögen [...]“, obdobně AO 91, f. 340 (1671-12-16, Řezno): „[...] vnserm geliebten Vatterlandt, zum besten, zu dero vollkhommener Vergniegung mit frieden erleben, vnndt ein fridlichem Wohlstandt, vnndt allen glikkhafften succesi superiren, vnndt zuruck legen lassen woll [...]“, AO 108, f. 209 (1680-12-14, Řezno): „[...] vnserem geliebten Vatterlandt teütscher nation dermahl einiß der Edlen lieben Friden wider beygebracht [...]“.

⁸⁸⁰ Bliže Gatz, *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation*, 420.
⁸⁸¹ AO 82, f. 72 – 73 (1670-10-27, Řezno).

⁸⁸² Tamtéž: „*Sonsten hab Ich auch gestern das glickh vnd die Her erlangt, dero geliebsten herrn Brudern Maximilian graven von Liechtenstain bey mir zuehaben vnd denselben von solchen guetten discours, auch hohen verstandt, vnd andern gueten qualiteten vermerckhet, das Ich darauff nit ohnbillich großes Contento geschöpft, vnd mit Ihme in etwas bekandt zue werden mich sehr erfrewet, wünschendt von Herzen, das eben mässig mir das Glickh in so weith favorisieren thäte, wardurch gleicher gestalten mit Ew. Ld. in frt. Kundschaftt auch kommen [...]*“.

naopak skončila u Castelcornu, a prosí tedy o vzájemné přeposlání.⁸⁸³ Zmínka je vítaným (a vzácným) dokreslením reálného provozu kancelářů, jejichž omyly si v tomto případě nakonec vyřeší adresáti mezi sebou a ještě jim takto vznikne vítaná komunikační příležitost, neboť kromě následných komplimentů v návaznosti na setkání s Castelcornovým bratrem dopis vlastně už žádné další téma neobsahuje.

Po Marquardově smrti v lednu roce 1685 poté po necelých dvou měsících padla volba nového biskupa, jako již v mnoha jiných případech, na jeho synovce Johanna Euchara Schenk von Castell (1625–1697).⁸⁸⁴ Ten tuto skutečnost opět dopisem oznámil i olomouckému biskupovi s ujištěním, že „*se v tomto nehodně získaném knížecím stavu potěší všem příležitostem, v nichž bude moci pokračovat ve vzácné náklonnosti*“, kterou pěstovali biskup Karel a jeho předchůdce.⁸⁸⁵ Jak zde vidíme v konkrétním případě, oznámení volby tak mohlo být vítanou příležitostí, jak obnovit, navázat či upevnit slovním vyjádřením vůli k dobrým vztahům a spolupráci, ideálně v souvstažnosti s navázáním na dobré, až idylicky vylíčené vztahy s jejich předchůdcem blahé paměti.

Velice zajímavá je pak zejména Castelcornova odpověď, byť se vlastně jedná o jediné další dochované psaní.⁸⁸⁶ Ten kromě obvyklé gratulace do konceptu připojil i poměrně dost vlastnoručních úprav a změn, které v celkovém vyznění lehce mění tón dopisu směrem k větší vřelosti a také do textu vkládá několik poznámek osobního charakteru. Obvyklou formulaci o tom, že mu vše ze srdce přeje a také mu vinšuje zdraví na dlouhá léta biskupské služby, rozšiřuje o vloženou větu, která mu „*gratuluje s o to větší*

⁸⁸³ Tamtéž: „[...] *iüngstes Tagen mir von des Herrn Hoch vnd Teütschmaisters Ld. ein schreiben sambdt einen original Inschluss zukommen seye, aus welchen Inschluß zwar die Überschrüfft an mich gestanden, nach dem Ich aber solchen erbrochen, vermerkht habe, das selbiger an Ew. Ld. gestalt vnd vermaint gewesen seye, weylen dan ahnzweiffendlich aus einem bey Hochgedachtes Herrn Teütschmaisters Ld. Canzley vorgangenem Verstöß Ew. Ld. ebenmässig das jenig schreiben, so an mich dirigiert ware, geliffert worden ist, also habe deroselben hiebey das Ihrige in frt. Wolmainung vberschickhen wollen, damit sye hüerübr die beliebige Risposte nacher Mergentheimb abgeben können, zue dero belieben stellende, ob sye zue gleichmässigem Ende reciproce das an mich lautente Teütschmaisterische Schreiben anhero zue adressieren gefallens tragen wollen.*“

⁸⁸⁴ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 418–419.

⁸⁸⁵ AO 120, f. 289 (1685-03-22, Eichstätt): „*Warvon die zu wider ersetzung sothaner dignitet den 13 tn Currentis allhier vorgangner Canonischen Wahl vnsere Vnwürdigste Persohn zue succession gezogen [...] Versicherung, daß vnnß in disem vnwürdig angetretenen fürsten Stand alle gelegenheiten erfreuen werde, dardurch wür so wohl die angenomene fortsetzung der wehrten zuenaigung, mit welcher Eur Ld vnnsere hochseel. Herren Regierungs Vorfahrern Rhumwürdig honorirt invitiren, alß werkhthetig bezaigen mögen, daß wür Eur Ld zuerweisung allangenemmen fr. Diensten stets willig vnd bereith verbleiben.*“

⁸⁸⁶ Biskup Karel, koncept AO 157, f. 109 (1685-04-14, Kroměříž): „[...] *wünschende diesemnach, daß sie diesem Ihre anvertrauten Bistumb in gutter bestendiger Leibeß disposition lange Jahr vergnueglichen vorstehen, also verlanget den wir auch nicht weniger, alle Verthreuligkeit zu continuiren verhoffen, alß zue fortsetzung vnserer zue deroselben tragende zueneigung die gelegenheit zue haben. Wie Euer Lieb. Wir dan zue erwaisung all angenemer freündt. Dinsten stetß willig vndt bereith verbleiben.*“

vroucností, když měl tu čest před mnoha lety Vaši milost poznat v Ingolstadtu“.⁸⁸⁷ Biskup Karel tak podle všeho naráží na 40. léta, kdy oba trávili určitou dobu na studiích ve zmíněném bavorském městě. Johann Euchar každopádně nebyl jediným známým z dob studií, v Castelcornově korespondenci narazíme v drobných střípcích i na další osoby, jejichž geografický rozptyl byl v pozdějším období jejich života značně široký.⁸⁸⁸

Štrasburk

Jediný dochovaný list, respektive Castelcornův koncept pouze jedinému představiteli tohoto západoříšského biskupství, jednak svědčí o zřejmé absenci těchto kontaktů, ale ukazuje také, z jak širokého geografického horizontu pocházely osoby, pohybující se v době Karlova episkopátu na Moravě a žádající jej o přímluvu. Již koncem roku 1664 tak biskup Karel sestavil koncept, určený štrasburskému biskupovi Franzi Egonu von Fürstenberg (1626–1682), jenž byl shodou okolností biskupem jen o něco přes rok déle. Text listu doporučuje biskupovi jistého Johanna Christopha Zollera, narozeného v Alsasku (jak připsal sám Castelcorn), jenž by se tam nyní rád vrátil a rád by se ucházel o uplatnění. Olomoucký biskup se za něj přimlouvá a doporučuje jej, neboť mu „jeho dobré kvality byly doporučovány z různých míst.“⁸⁸⁹

Kostnice

Dva dochované koncepty biskupa Karla pouze jednomu konkrétnímu kostnickému biskupovi, jsou příkladem komunikace a řešené agendy, kterou máme takto hmatatelně doloženou i před Castelcornovým olomouckým obdobím. Franz Johannes Vogt von Altensumerau und Prasberg (1611–1689) byl adresátem jeho listu z března roku 1659, jehož obsahem je velice květnatě vyjádřené poděkování z pozice salcburského kapitulního děkana. Explicitně a opakovaně formulovaný vděk se vztahuje k osobě salcburského

⁸⁸⁷ Tamtéž: „Ihro auch dieselbe wir von herzen vergonnen vndt darzue damit so viel mehrer inbrünsigkeit wohlmeinend congratuliren, als wir die Ehr gehabt EwLd vor villen Jahren zue Ingolstadt zu erkennen [...]“.

⁸⁸⁸ Např. Mikolaj Pac, biskup ve Vilniusu, srov. příslušná kapitola této práce.

⁸⁸⁹ Biskup Karel, koncept AO 145, inv. č. 543, f. 238 (1664-11-08): „Unß hat Johan Christoff Zoller aus Elsas geburtig so nacher Elsaß (?) verreiset umb intercessionales an E Lden damit er daselbst zu einiger accomodirung befördert werden möchte, bittlich angelangt, dessen guete qualiteten unß von verschiedenen orthen recommendirt worden.“

chórového vikáře Laurenze Wiessena, jemuž kostnický biskup podle všeho přislíbil „*prokázat milost*“ a podpořit ho v úsilí získat farnost ve své diecézi. Karel se na něj s dopisem obrací opět „*ze staré poslušné důvěry*“, ⁸⁹⁰ tedy patrně na základě již existujícího neupřesněného vztahu, a prosí, aby dotyčného zachoval nadále v přízni a ochraně. Za to v rámci duchovní sounáležitosti formuluje příslib, že biskupova dobrodini bude Wiessen (ale předpokládejme, že i on sám) oplácet svou „*kněžskou modlitbou a obětováním mše svaté*“.

V druhém, o sedm let mladším případě, Castelcorn Vogta požádal o podporu, respektive uspořádání záležitosti, která se týkala jeho bratra Maxe a jeho dlužných pohledávek vůči Hermannovi Egonovi von Fürstenberg. Biskup jej prosí, zda by se mohl v celé věci zasadit o rychlejší postup, o což jeho bratr údajně velmi usiloval „*kvůli svým mnohým záležitostem jak v Království českém, tak u císařského hofštátu*.“ ⁸⁹¹

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Paderborn

Ferdinand von Fürstenberg (1626–1683; 1661–1683 biskup Paderborn, 1678–1683 biskup Münster)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1678	1			

⁸⁹⁰ Biskup Karel, koncept AO inv. č. 1402, f. 6 (1659-03-06, Salcburk): „[...] *Das Euer fürst. Gn. Gefällig gewesen, werden vndergebener Vicario Chori vnd subcustodi in Thumbstüfft alhier herr Lorenz Wiessen die fürst. Hoche genad zuerweisen, vnd dessen wolgemainter intention, so er dem würdigen Gotthauß vnd Pfarrkürche [...] bezaigen wollen, die verlangte maaß zuverhelffen [...] als thue ich mich aus altem gehorsammen vertrauen [...] deroselben anstatt gedachten herrn Weissens gebührenten hohen dankh zusagen, benebens auch demietiges Vleiß zu bitten, Sie wollen ermelten Weisse vnd dise seine sach noch ferners in dero gnedigem recommendat vnd schuz erhalten [...] er werde ihme die Zeit lebens eifferigist angelegen sein lassen, die empfangene besondere fürst. Gnaden mit seinem priesterlichen gebett vnd hey. Messopffer hinwiderumben zudemmeriren.*“

⁸⁹¹ Biskup Karel, koncept AO 71, f. 339 (1666-06-17, Kroměříž): „[...] *demnach Ihre Kay. König. Mey. vnser allergnedigster Herr, vnseren geliebten Herrn Bruedern dem Hochwohlgebohrnen Maximilian Graffen von Lichtenstein, die Rechtliche executoriales wider der herrn Herman ego Graffen von Fürstenberg vnd heiligenberg in gewisser Schuldforderung allergnedigst ertheilt, auch die weitere förderung der Sach Ewer Ld. nebst des Herzogs von Württemberg Ld. Alß außschreibenden fürstens allergnädigst committirt, vnd nur aber besagter vnser H. Brueder wegen so wohl im Königreich Böhmen alß auch bey der Kayser. Hoffstats habender viel faltiger Geschäfte, in ob berührter Fürstenbergischen praetension schleinigere außrichtung hoch verlangt, Alß ersuchen Ewer Ld. wir friend dienstlichen, Sie belieben dero wohl vermögenden orths daß werkh zu einem baldieg gueten effect zu befördern.*“

1681	3	1?		1
Celkem	4	1?		1

Münster

Christoph Bernhard von Galen (1606–1678; 1650–1678 biskup Münster)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1671	1		1	
1676	1			
Celkem	2		1	

Ferdinand von Fürstenberg (1626–1683; 1661–1683 biskup Paderborn, 1678–1683 biskup Münster)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1678	1			
1681	3	1?		1
Celkem	4	1?		1

Eichstätt

Marquard II. Schenk von Castell (1605–1685; 1637–1685 biskup Eichstätt)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1670	1			
1673	1			
1674	1			
1680	2			
1684	1			
Celkem	6			

Johann Euchar Schenk von Castell (1627–1697; 1685–1697 biskup Eichstätt)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1685	1		1	
Celkem	1		1	

Špýr

Lothar Friedrich von Metternich-Burscheid (1617–1675; 1652–1675 biskup Špýr, 1673–1675 arcibiskup Mohuč a biskup Worms)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1671	1			
Celkem	1			

Johann VIII. Hugo von Orsbeck (1634–1711; 1675–1711 biskup Špýr, 1676–1711 arcibiskup Trevír)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1675	3			1
1684	1			
Celkem	4			1

Worms

Lothar Friedrich von Metternich-Burscheid (1617–1675; 1652–1675 biskup Špýr, 1673–1675 arcibiskup Mohuč a biskup Worms)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1671	1			
Celkem	1			

Karl Heinrich von Metternich-Winneburg (1622–1679; 1679 arcibiskup Mohuč a biskup Worms (úmrtí před konsekrací))

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1667	2			1
1669	1		1	
Celkem	3		1	1

Franz Emmerich Kaspar Waldbott zu Bassenheim (1626–1683; 1679–1683 biskup Worms)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1679	1			
Celkem	1			

Ludwig Anton von Pfalz-Neuburg (1660–1694; 1684–1694 velmistr Řádu německých rytířů; 1689–1694 biskup Worms)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1684	1			
1685	2		2	
1691	1		1	
1692	1			
Celkem	5		3	

Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg (1664–1732; 1683–1732 biskup Vratislav, 1694–1732 biskup Worms, velmistr Řádu německých rytířů, 1716–1729 arcibiskup Trevír, 1729–1732 arcibiskup Trevír)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1684	1			
1685	2	1	1	
1691	1			
1694	3	1	2	
Celkem	7	2	3	

Bamberg

Peter Philipp von Dernbach (1619–1683; 1672–1683 biskup Bamberg, 1675–1683 biskup Würzburg)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1665	1		1	
1672	3		2	
1677			2	
1679	1			
Celkem	5		5	

Marquard Schenk von Stauffenberg (1644–1693; 1683–1693 biskup Bamberg)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1683	1			
1684			2	
Celkem	1		2	

Würzburg

Peter Philipp von Dernbach (1619–1683; 1672–1683 biskup Bamberg, 1675–1683 biskup Würzburg)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1665	1		1	
1672	3		2	
1677			2	
1679	1			
Celkem	5		5	

Trevír

Johann VIII. Hugo von Orsbeck (1634–1711; 1675–1711 biskup Špýr, 1676–1711 arcibiskup Trevír)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1675	3			1
1684	1			
Celkem	4			1

Mohuč

Lothar Friedrich von Metternich-Burscheid (1617–1675; 1652–1675 biskup Špýr, 1673–1675 arcibiskup Mohuč a biskup Worms)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1671	1			
Celkem	1			

Karl Heinrich von Metternich-Winneburg (1622–1679; 1679 arcibiskup Mohuč a biskup Worms (úmrtí před konsekrací))

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1667	2			1
1669	1		1	
Celkem	3		1	1

Štrasburk

Franz Egon von Fürstenberg (1626–1682; 1663–1682 biskup Štrasburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1663	1?			
1664			1	
Celkem	1?		1	

Kolín nad Rýnem

Joseph Clemens von Bayern (1671–1723; 1685–1716 biskup Řezno; 1685–1694 biskup Freysing, 1688–1723 arcibiskup Kolín)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1694	1			
Celkem	1			

Kostnice

Franz Johann Vogt von Altensumerau und Prasberg (1611–1689; 1645–1689)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1659			1	
1666	1			
Celkem	1		1	

9. Trident

Tridentské knížecí biskupství se nacházelo v regionu, z něhož původně pocházel Castelnovův rod a kde byla dosud ukotvena tyrolská rodová větev včetně jejich majetků. S ní biskup a jeho rodina udržovali intenzivní kontakty, konečně i biskupův vzdálený synovec, jemuž je v této práci rovněž věnován prostor, byl součástí širších biskupových rodinných kariérních strategií. Je tak nasnadě předpokládat, že vzhledem k vazbě k regionu biskup neopomíjel ani alespoň příležitostný, „udržovací“ kontakt s tridentskými biskupy. Neplatí to ovšem pro celou dobu Karlova episkopátu a rozhodně nelze říct, že by kontakty byly v nějaké výrazné intenzitě.⁸⁹²

Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667)

Pražský arcibiskup a kardinál, jemuž byl věnován blíže prostor v kapitole o představitelích českých arcidiecézí, se stal tridentským biskupem teprve na sklonku svého života, v roce 1665. Dle dostupných informací v Tridentu pobýval pouze jedenkrát v roce 1666,⁸⁹³ navíc ani jeho korespondence s biskupem Karlem žádná tyrolská témata nereflektuje, proto je zde uveden pouze pro kompletnost a přehlednost údajů. Korespondenci s jeho nástupcem, jenž byl v regionu kariérně ukotvenou osobností, již představuje odlišnou situaci.

Sigmund Alphons von Thun (1621–1677)

Sigmund Alphons Thun byl příslušníkem tyrolské hraběcí rodiny a jeho církevní kariéra byla spojena s tyrolskými diecézemi Brixen a Trident a tamními kapitulami, v nichž se členové jeho rodu uplatňovali. Ostatně své kanonikáty v Brixenu i Tridentu získal již roku 1637 na základě rezignace svého strýce. Po pěti letech studií v Římě na Germanicu se vrátil do Brixenu, přijal kněžské svěcení a během let postupoval směrem vzhůru až na

⁸⁹² Tridentský biskup je pak zmiňován např. jako jedna ze stran sporu o patronátní práva v tyrolském údolí Vallagarina, který je reflektován v korespondenci se salcburským kanovníkem tyrolského původu, Castelbarco, AO 91, f. 250–251 (1674-11-15), podrobněji v kapitole o členech salcburské kapituly.

⁸⁹³ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 172.

biskupský stolec, nejprve v roce 1663 v Brixenu a později v roce 1669 také v Tridentu, přičemž jeho působení v obou lokalitách bylo poznamenáno konfliktními momenty s tamními kapitulami.⁸⁹⁴

Nejstarším dochovaným dopisem je Castelcornovo poděkování za zasláné vánoční a novoroční přání z ledna 1666.⁸⁹⁵ Na konci dubna roku 1668 Thun, tehdy už „*erwählter Bischof zu Trient*“ biskupovi psal v souvislosti s jeho prosbou o poskytnutí kopie papežského dispensu (*Wahlbarkeitsbreve*), umožňujícího být zvolen biskupem tridentským, tedy dalšího obročí. Thun mu tento dokument s radostí posílá v příloze. O dokument Castelcorn přitom nežádal přímo, ale jak Thun zmiňuje, prostřednictvím brixenského kanovníka Francisca Ghyselina.⁸⁹⁶ V kartonech biskupské korespondence je dochován i tento jemu adresovaný latinsky psaný koncept z poloviny února.⁸⁹⁷ Castelcorna v tomto směru zajímalo, poté, co se o volbě dozvěděl, na základě jakých instrumentů byla volba provedena, zda skrze papežské breve či dispensem ve vztahu k příslušným článkům Tridentského koncilu. Jak totiž píše, stávající biskup do dalšího úřadu „*nemůže být zvolen, pouze jmenován*“.⁸⁹⁸

Je zajímavé ptát se, co bylo motivací tohoto biskupova dopisu, zda pouhý zájem odborníka o zajímavou církevně právní situaci či osobní zainteresovanost a případná podpora protistrany, již byl salcburský arcibiskup Guidobald Thun, Castelcornův starý známý z kapituly. Ten byl poražen o pouhý hlas a výsledek byl rozporován u papežské kurie. Co ještě nikdo nemohl tušit, byla blížící se Guidobaldova smrt v důsledku banálního zranění a následné gangrény 1. června téhož roku.⁸⁹⁹ Ve spekulativní rovině pak leží otázka, zda biskupa Karla záležitost nezajímala i s ohledem na případné vlastní osobní zájmy a příležitosti někdy v budoucnu – zde můžeme připomenout jeho zvolení vratislavským

⁸⁹⁴ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 507–508.

⁸⁹⁵ Koncept AO 146, inv. č. 555, f. 24 (1666-01-07). Biskup děkuje a přání zároveň oplácí. Koncept stejného znění měl být dle poznámky zaslán i blíže neurčenému hraběti Dietrichsteinovi, patrně však s jinou titularou, neboť biskup tohoto jména se v dané době nevyskytoval.

⁸⁹⁶ AO 76, f. 75 (1668-04-30, Brixen): „*Vnnß hat vnnser Canonicus alhier zu Brixen Francisco Ghiselin, iungstlich in gehorsamb hinterbracht, waß gestalten Eur Ld. ein gerechte abschrift vnserer Päbstlichen indulti Eligibilitatis zu den Bistumb Triendt zu ersehen desideriren. Als haben deroselben wür so begerte Copiam hirmit eingeschlossner ibersenden [...]*“

⁸⁹⁷ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 38 (1668-02-03, Brno).

⁸⁹⁸ Tamtéž: „*De nova electione suae Dilectionis Domini Episcopi Brixenensis in Episcopum Tridentinum certiorati, cum sicam actualem Episcopum, eligi non posse, sed postulati, cuperemus nonnihil informari utrum per Breve Apostolicum seu indultum aliquot Tridentina haec electio processerit. Quod si factum copiam eiusdem nobis communicari desideramus, benevolentiam hanc alio Officii genere compensatur*“.

⁸⁹⁹ Juffinger, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 153–154.

biskupem v 80. letech a nutnost vyřešit dilema, které nakonec vyústilo v jeho setrvání v Olomouci.⁹⁰⁰

Korespondenční výměna proběhla posléze v souvislosti s Thunovým zvolením tridentským biskupem, respektive již s jeho nástupem do úřadu na jaře roku 1670. Jeho volba, kterou mimo jiné prosazovali Habsburkové, proběhla již v zimě roku 1668, jak bylo zmíněno výše (jeho protivníkem byl salcburský arcibiskup Guidobald von Thun-Hohenstein), těsný výsledek a aktivity protikandidátových příznivců ovšem celou věc protahovaly a dlouho též trvalo získat papežské potvrzení a dispens k ponechání si Brixenského biskupství,⁹⁰¹ čímž tridentský biskup (a s ním i mnoho dalších) šel proti duchu stejnojmenného Tridentského koncilu.

Na biskupský stolec Thun usedl a diecéze se ujal tedy až 31. března 1670, nicméně dopis Castelcornovi zaslal teprve s určitým časovým odstupem za přibližně tři týdny.⁹⁰² Thun se snaží v textu svými vyjádřeními uznat údajné výtečné vztahy Castelcornova s jeho předchůdci, přičemž je mu „*mimořádně dobře známo, jako dobrou korespondenci [s nimi] vedl*“ a rád by na tuto kontinuitu navázal.⁹⁰³ Pohledem dochované korespondence toto bohužel doložit nedokážeme, neboť tato je před rokem 1664 dochována velmi torzovitě a dopisy s biskupy daných diecézí v ní nefigurují. Brixenským biskupem byl Thun již od počátku Castelcornova episkopátu, takže dobrou korespondenci mohl vést s jeho předchůdci teoreticky pouze z pozice děkana, v případě Tridentu máme dochovanou korespondenci s kardinálem Harrachem, pražským arcibiskupem.

Důležitější než reálný základ dané formulace (o němž můžeme celkem oprávněně pochybovat) je ale spíše její symbolický význam, totiž vůle nastolit a udržet dobrý vztah. Tyto formulace bývají v biskupské a samozřejmě i jiné dobové písemné komunikaci velmi hojné. Ojedinelý je ovšem důraz výslovně na korespondenci a explicitní přání v takové korespondenci dále pokračovat (snad s vědomím, že vzhledem k lokalitě to asi také bude

⁹⁰⁰ Castelcornovi nebylo umožněno v důsledku politických tlaků získat dispens a ujmout se druhé diecéze, musel si tedy zvolit mezi stávajícím a novým postem. Biskupem se nakonec stal Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg, poté co nahradil svého zvoleného, leč předčasně zesnulého bratra Wolfganga Georga, podrobně Joseph Jungnitz, „Die Breslauer Bischofswahl 1682/83“, *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesiens* 35 (1901): 245–52.

⁹⁰¹ Marcello Bonazza, „Thun, Sigismondo Alfonso“, in *Dizionario Biografico degli Italiani*, ed. Raffaele Romanelli, 95 (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 2019), https://www.treccani.it/enciclopedia/sigismondo-alfonso-thun_%28Dizionario-Biografico%29/.

⁹⁰² AO 80, f. 391 (1670-04-20, Trident): „[...] also und die weillen wir auf des Thumb Capittls alhier für vnß beschehene Wahl, vnd hieryber erfolgte Bápst. Confirmation den possess des erdeiltten vnsers Bistumbs albereith genommen vnd vnß dato alhier einbefünden [...]“.

⁹⁰³ Tamtéž: „Vnß ist absonderlich wol bewust was für guete correspondenz Eur Ld vnd dero Lobl. Vorfahern seel. gegen disem Bist Trient iederzeit gepflogen die selbe [...]“.

jediný způsob kontaktu),⁹⁰⁴ a to v perspektivě obou Thunových biskupství. Dopis dokonce vyznívá, jako by jím byl vzájemný kontakt teprve nastolen, což neodpovídá skutečnosti, neboť k dispozici je, jak již bylo řečeno, i několik starších listů. Biskup Karel Thunovi na jeho oznámení odpověděl 7. května poděkováním za zprávu a obvyklou gratulací,⁹⁰⁵ kýžená korespondence však zřejmě buď příliš nepokračovala nebo se nedochovala, vzhledem k lokalitě a patrně absenci bližších vazeb můžeme předpokládat nejspíše kombinaci obojího.

Posledním dochovaným dopisem je Thunovo obsáhlé vánoční a novoroční přání z roku 1674. Kromě běžných topoi a obvyklých rétorických obrátů je zde akcent na mír a celkem podrobně rozvedenou představu příznivého obratu – kéž jsou v jednotě hlava i údy Svaté říše římské, ať jsou od vlasti odvráceny zbraně všech nepřátel „*Teitscher Nation*“ a ať opět nastane „*starý příznivý mír a vzkvétá a je zachována německá svoboda*“.⁹⁰⁶

Francesco Alberti di Poja (1610–1689)

Thunovým nástupcem byl další příslušník tyrolského rodu a rodilý Tridentan, Francesco Alberti di Poja. Jeho církevní kariéra byla úzce spjata s tridentskou kapitulou a v podstatě nezasahovala do dalších regionů a církevních struktur. Poté, co v kapitule zastával různé posty, přičemž nejvyšším z nich byla dignita arcijáhna, byl v roce 1677 jednomyslně zvolen novým biskupem. Dochovaná korespondence je omezena v podstatě pouze na formální listy s ustáleným obsahem, koncipované u obvyklých příležitostí. Vzhledem k výše uvedeným informacím se však zdá poměrně logické a odůvodnitelné, že s biskupem Albertim Castelnor ani žádné soustavnější styky nepěstoval. Prvním dopisem je Albertiho oznámení o slavnostním ujednání se biskupského úřadu 25. listopadu, zaslané 5. prosince.⁹⁰⁷ Je zajímavé, že novopečený biskup kromě dalších rétorických figur užil

⁹⁰⁴ Tamtéž: „*benbens zuversuechen, sie wollen ebenfahl gegen vnß, vnd beden vnsern Bistumen solche correspondenz noch fürterhin continuiieren, massen wür dann hingegen vnß hierzue auch offerieren, vnd Eur Ld. zu allen angenehmen dienstereißungen alzeit bereit willig sein [...]*“.

⁹⁰⁵ Koncept AO 148, f. 84 (1670-05-07, Vyškov).

⁹⁰⁶ AO 91, f. 338 (1674-12-16, Trident): „[...] *das durch ain feste zusammenseyung vnd einigkheit des H. Röm. Reichs Haupt vnd Glieder die Waffen des Feindts allgemainer Teitscher nation widerumb von vnserm Vatterlandt khönde abgewendet vnd in demselben der alte ersprißliche friden vnd teitsche Libertet eingepflanzt vnd conserviert werden [...]*“.

⁹⁰⁷ AO 97, f. 266 (1677-12-05, Trident): „[...] *wür auch den 25.ten des erst verwichenen Monats den possess dises vnser Bistumbs Triendt würklichen angetrethen, alß haben Eur Ld. wür hiervon nachricht zu geben nit vnderlassen sollen.*“

obdobnou frází jako minulý biskup Thun (zřejmě se jednalo o ustálenou formulaci tamní biskupské kanceláře), totiž že by rád navázal na „dobrou korespondenci“, kterou biskup Karel vedl s jeho předchůdcem a tudíž i svěřeným úřadem, a nadále v ní pokračoval.⁹⁰⁸

Ostatní Albertiho listy jsou buď vánoční přání, datovaná obvykle kolem 10. prosince⁹⁰⁹ nebo posléze poděkování za nedochované Castelnovské blahopřejné odpovědi na jeho prve zasláné gratulace k též příležitosti.⁹¹⁰ V takovém případě tridentský biskup neopomene zmínit, že jak doufá, jeho přání mezitím snad již dorazilo, zřejmě jako pojistku při případné ztrátě dopisu, aby protistrana neměla důvod se domnívat, že byla narušena obvyklá konvence příležitostné korespondence.⁹¹¹ Pro rok 1684 máme k dispozici oba příklady, jak přání z 10. prosince,⁹¹² tak děkovnou reakci na olomoucký list, který v mezičase také dorazil.⁹¹³ Listy jsou délkou obsáhlejší, obsahově korespondují s trendy, nastíněnými v kapitole o blahopřáních, respektive zahrnují je téměř všechny. Zajímavou a poměrně zřídka (možná zřídka, než by člověk u duchovenstva očekával) je Albertiho zmínka, že biskupa svěřuje bohu ve své každodenní modlitbě a bohoslužbách.⁹¹⁴

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667; 1623–1667 arcibiskup Praha, 1665–1667 biskup Trident)

Rok	Přijatý list	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	3	5	1
1665	1	1	

⁹⁰⁸ Tamtéž: „[...] mit freündtdienstlich ersuechen Ihro belieben wolle, die zwischen deroselben vnd vnserm Vorfahren wolseel. Ieder zeit gescharbte guete corrispondenz mit vns, vnd disem vnserm anvertrauten Stiff noch ferners bestendig zu continuieren.“

⁹⁰⁹ AO 121, f. 272–273 (1685-12-09, Trident).

⁹¹⁰ AO 104, f. 436 (1679-12-31, Trident), AO 109, f. 36–37 (1681-01-05, Trident).

⁹¹¹ Tamtéž: „[...] verhoffende vnnsere wolmeinende threüherzige appreciation, so wür vnt 10 diß abgehen lassen, Ihro inzwischen auch zuekhommenen sein werde worauf wür vnnß dann beziehen“; „zumahlen wür nun auch Eur Ld. ebenfahls schon anvor solche congratulation vnd neuen Jahrs Wunsch überschriben [...]“.

⁹¹² AO 119, f. 173–174 (1684-12-10, Trident).

⁹¹³ AO 119, f. 243 – 244 (1684-12-24, Trident).

⁹¹⁴ AO 121, f. 272 (1685-12-09, Trident): „[...] den Allmechtigen in vnserm täglichen gebett, vnd Hey. Messopfer imprinstiglichen anrueffende, das Eur Ld dises neue vnd ville hrnach folgende Jahr in beharrlicher gueter Leibs gesundtheit vnd allem hohen Wohlstandt, zu aufnembung deß Heyl. Reichs, vnd gesambter wehrten Christenheit gnediglichen erhalten [...]“.

1666	1	1	
Celkem	5	7	1

Sigmund Alphons von Thun (1621–1677; 1663–1677 biskup Brixen, 1669–1677 biskup Trident)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1655	1			
1666			1	
1668	1			
1670	1		2	
1674	1			
Nedatováno			2	
Celkem	4		5	

Francesco Seraphico Alberti di Poja (1610–1689; 1677–1679 biskup Trident)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1677	1		1	
1679	1			
1681	1	1		1
1684	2			
1685	1			
Celkem	6	1	1	1

10. Brixen

Druhé tyrolské biskupství v Brixenu, vzdálenější od castelcornovských držav v tridentském regionu a diecézi, má v korespondenci biskupa Karla rovněž své zastoupení.⁹¹⁵ První představitel tohoto říšského knížecího biskupství v době Castelcornova episkopátu byl nám již známý Sigmund Alphons von Thun-Hohenstein (1621–1677), jenž byl jako brixenský biskup zvolen také biskupem tridentským. V rámci tohoto personálního propojení, kdy byly od jeho zvolení navíc dochované listy datovány z Tridentu, tak byl představen již v předchozího podkapitole. Jeho další dva nástupci rozhodně nebyli s olomouckým biskupem v intenzivním kontaktu, dochovaná korespondence je zdvořilostního, formálního charakteru. Jak však uvidíme v případě biskupa Mayra, obsahuje zajímavý komunikační moment, poodhalující význam a vnímání těchto kontaktů pro komunikující strany.

Paulinus Mayr (1628–1685)

Jestliže se na stránkách této práce, potažmo v katolické církvi 17. století, setkáváme ve vyšších patrech hierarchie převážně s osobami šlechtického původu, brixenský biskup Mayr je jedním z nemnoha představitelů episkopátu, s nadsázkou řečeno jistých barokních selfmademanů, kteří pocházeli z obyčejných, neurozených poměrů. V jeho případě se jednalo o měšťanskou řemeslnickou rodinu z jihotyrolského Sterzingu. Mayrův kariérní vzestup do vyšších pater církevní hierarchie probíhal způsobem běžným v nepriviligovaných vrstvách společnosti, tedy nejprve vystudoval, stal se knězem a poté pronikl do kapituly, v rámci níž se pak realizovala veškerý jeho další kariérní posun. Po studiu nejprve u jezuitů v Hall in Tirol (kde se prý stal i znamenitým varhaníkem) a následně teologie ve Vídni, vysvěcení na kněze a získání doktorátu působil několik let v domovském regionu ve službě diecézního duchovního, načež se v roce 1661 stal brixenským kanovníkem, v roce 1669 také tamním farářem.⁹¹⁶ Po smrti biskupa Thuna

⁹¹⁵ K Brixenskému biskupství zejména ve starším období (zejména úvodní studie o vztahu biskupů a města) blíže např. Helmut Flachenecker, Hans Heiss, a Hannes Obermair, ed., *Stadt und Hochstift. Brixen, Bruneck und Klausen bis zur Säkularisation / Città e Principato: Bressanone, Brunico e Chiusa fino alla secolarizzazione 1803*, Veröffentlichungen des Südtiroler Landesarchivs 12 (Bozen: Athesia, 2000).

⁹¹⁶ Joseph Bergmann, *Medaillen auf berühmte und ausgezeichnete Männer des oesterreichischen Kaiserstaates. 2. Band* (Wien: Tendler & Compagnie, 1857), 389–390. Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 304–5.

v roce 1677 se stal generálním vikářem diecéze a posléze byl téhož roku zvolen za jeho nástupce. Je ovšem poměrně zajímavé a zřídka, že dle starší literatury (bohužel bez uvedení konkrétního pramene) byla tato volba údajně až druhým pokusem, poté co se první, jednomyslně zvolený kandidát „*odvolával na svou nehodnost a na kolenou prosil, aby byl pro milosrdenství boží ušetřen tohoto titulu*“. V rámci druhé volby byl pak jednohlasně zvolen 27. dubna Mayr.⁹¹⁷

Korespondence s olomouckým biskupem je dochována v minimálním množství. Mayrův prvním ze dvou dostupných listů je oznámení z října 1677⁹¹⁸ o ujednání se biskupského úřadu, zatím z titulu doručeného papežského breve k výkonu funkce administrátora. Obdobně jako jeho předchůdce Thun, ale i tridentský biskup Alberti, se držel Mayr zřejmě obvyklého jihotyrolského rétorického postupu, totiž že odkazuje na (domnělou?) tradici korespondence mezi oběma biskupstvími, konkrétně si přeje „*zachovat korespondenci započatou naším panem předchůdcem*“.⁹¹⁹ Že na tento konverzační úzus přistoupil i biskup Karel a použil obvyklou korespondenční praktiku, kterou bychom mohli nazvat jakýmsi zrcadlením frází prvního pisatele, o tom svědčí koncept jeho odpovědi, zajímavý pramen plný řady úprav, které nám dávají nahlédnout do procesu vzniku takové odpovědi.⁹²⁰

Koncept obsahuje pasáže, druhotně dopisované písařem a především celou řadu vlastnoručních škrtnutí a doplňků Castalcornovou rukou. Je tedy patrné, že celou řadu svých konceptů redigoval osobně, nikoliv pouhou slovní úpravou diktovaného textu. V konceptu jsou škrtnuty a nahrazovány některé jednotlivé výrazy, ale také vícekrát vyřazené či přeformulované pasáže.⁹²¹ Zajímavostí je zřejmě prvotní biskupova poznámka, obsahující právě pokyn pro písaře, že „*by se mělo také vložit něco o korespondenci s předchůdcem, to ještě zbývá udělat*“,⁹²² čili vlastně reagovat na Mayrovu zmínku, jež byla zároveň určitým komplimentem k oplacení. S písařovým doplňkem a vřazením do textu pak biskup Karel zřejmě nebyl spokojen – signifikantní je zejména vyškrtnutí přívlastku

⁹¹⁷ Bergmann, 389.

⁹¹⁸ AO 97, f. 174–176 (1677-10-25, Brixen): „[...] *das wūr yber die, auf vnser Persohn, mit einmuetigen Consens, aller gegenwürtig gewesten herrn Canonicorum, auszuefallen Bischoffliche Wahl vnd erlangtes Päbtiliches Breve Administrationis am 21 dies, dem possess würckhlich genomen haben [...]*“.

⁹¹⁹ AO 97, f. 174–176 (1677-10-25, Brixen): „[...] *das wūr vns die gelegenheit sonderbar wintschen, durch welche deroselben wūr von vnserer dienstfertigkeit die prob machen vnd die von vnserm Herrn Antecessorn angefangene correspondenz werden conserviren khünden.*“

⁹²⁰ Koncept AO 152, inv. č. 566, f. 139 (1677-11-06, Vyškov).

⁹²¹ Srov. obrazová příloha této práce.

⁹²² Koncept AO 152, inv. č. 566, f. 139: „*Es hette sollen auch etwas von der correspondenz cum antecessore inserirt werden, so noch zu geschehen.*“

„důvěrné“ u slova korespondence.⁹²³ To můžeme vnímat jako určité hledání rovnováhy v adekvátnosti vyjádření, kdy bylo nutné vyjádřit jistou kvalitu vztahu, reprodukovat vyjádření protistrany, ale zároveň vycítit, kdy už „by to bylo moc“ a formulace se příliš odchylovala od reality nepočetné hrstky dopisů, kterou si možná uvědomovaly oba korespondenční partneři.

Druhým a posledním dopisem je pak typicky vánoční a novoroční přání z prosince 1684, kde Mayr kromě pravidelných topoi připomíná též přání stálého míru a konečné porážky tureckého „všeobecného dědičného nepřítele“ namísto „skrze příměří dočasně umlčených křesťanských zbraní“.⁹²⁴ Tímto listem také zároveň umlká Mayrův hlas v olomoucké biskupské korespondenci.

Johann Franz Khuen von Belasi (1649–1702)

Strukturou i obsahem jsou velice podobné i jediné dva exempláře z písemné komunikace Castelcorna s posledním biskupem za dob jeho episkopátu, příslušníkem jihotyrolské šlechtické rodiny Khuen von Belasi.⁹²⁵ K dispozici máme opět jeho oznámení, tentokrát nikoliv o nástupu do úřadu, ale o jeho jednomyslném zvolení o čtyři dny dříve, dne 15. listopadu.⁹²⁶ List opět obsahuje (kromě dalších) již klasickou frázi o dobré korespondenci, kterou se tentokrát Khuen na rozdíl od Castelcorna nezdráhá označit za důvěrnou a doufá v její pokračování.⁹²⁷ Koncept odpovědi biskupa Karla je z větší části ozvěnou obsahu přijatého listu, jež je doplněna ujištěním o Khuenových kvalitách pro daný post, jež mu biskup ze srdce přeje, gratulací, požehnáním, přáním zdraví, blahobytu a ujištěním o přízni, zmínka o dobré korespondenci je tentokrátě decentně opomenuta.⁹²⁸

⁹²³ Tamtéž: „[...] *erstatten wir dankh, daß Sie auß tragender confidentz [...] parte zugeben vnß annebst die continuation mit Ew. Ld. dero gewesten herrn Antecessore ~~vertreulich~~ gepflogene correspondenz zu offeriren, Ihro haben belieben lassen [...]*“.

⁹²⁴ AO 119, f. 176(1684-12-11, Brixen).

⁹²⁵ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 223–24.

⁹²⁶ AO 121, f. 232 (1685-11-19, Brixen).

⁹²⁷ Tamtéž: „*Gleich vnns nun guetermassen wissend, das Eür Ld. gedachten vnnsern Herrn antecessorn lobseel. Zeit dero Regierung mit verthreülicher Hochen correspondenz bewürdiget haben, vnd nit zweifelen, dieselben vnns dise hochschätzbare Ehr auch gerne werden widerfahren lassen.*“

⁹²⁸ Tamtéž: „[...] *nun aber dieselbe mit solcher hochen, vndt vertrefflichen qualiteten begabet, daß sie dieser Ihrer zuegestandenen würde wohl würdig, sein Ihro auch wie die selbe von Herzen gönnen. Also thuen Ewer Liebd. Wir hiezue nit allein wohlmeinend congratuliren, sondern auch von der vnendlichen güte den hohen Seegen auß treween gemüüt wünschen, damit die selbe disem Ihro anvertrauten hochstiftt mit bestendiger Leibeß gesundtheit, in allem gutten Wohlstandt langwührig zue sonderer consolation dem hochen angehörigen, vorstehen dero wür im übrigen all angenehme freündtliche dienste zue erweisen stets so willig, alß bereith verbleiben.*“

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Sigmund Alphons von Thun (1621–1677; 1663–1677 biskup Brixen, 1669–1677 biskup Trident)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1655	1			
1666			1	
1668	1			
1670	1		2	
1674	1			
Nedatováno			2	
Celkem	4		5	

Paulinus Mayr (1628–1685; 1678–1685 biskup Brixen)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1677	1		1	
1684	1			
Celkem	2		1	

Johann Franz Khuen von Belasi (1649–1702; 1685–1702 biskup Brixen)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1685	1		1	
Celkem	1		1	

11. Řezno a Freising

Komunikace s řezenskými biskupy je v Castelcornově korespondenci zastoupena rovněž, není ve výsledku ovšem nijak zvlášť početná. Personální obsazení tohoto knížecího biskupství v době Castelcornova episkopátu dobře ilustruje určité charakteristické rysy zdejší významné a starobylé církevní instituce,⁹²⁹ která navíc sídlila ve městě centrálního politického významu pro Svatou říši římskou, jež bylo v době baroka dějištěm významných událostí politického a kulturního významu, včetně řady slavností.⁹³⁰

Za prvé bylo Řezno po personální stránce poměrně dosti provázáno se Salcburkem (byť nepoměrně méně než Pasov, o němž ještě bude řeč níže), o čemž svědčí více než tři desítky salcburských a zároveň řezenských kanovníků,⁹³¹ ale také fakt, že první dva níže představení biskupové vzešli rovněž ze Salcburku, respektive biskup Thun byl zároveň salcburským arcibiskupem. Za druhé bylo řezenské knížecí biskupství velice často obsazováno příslušníky bavorského vládnoucího rodu Wittelsbachů, což platí i pro nedaleké biskupství ve Freisingu.⁹³² V námi sledovaném období se dokonce jednalo o personální unii, kdy se oba řezenský biskupové, Albrecht Sigismund a Josef Clemens Bavorští stali také řezenskými biskupy.

Adam Lorenz von Toerring/Törring-Stein (1614–1666)

Řezenský biskup Toerring-Stein měl v době svého nástupu na biskupský stolec za sebou kariéru, během níž kromě studijních zkušeností ze Salcburku, Ingolstadtu či Říma⁹³³ shromáždil řadu kanonikátů ve významných kapitulách – kromě samozřejmě řezenské také

⁹²⁹ K historii biskupství a knížatům-biskupům ve sledovaném období Karl Hausberger, *Geschichte des Bistums Regensburg. Band II: vom Barock bis zur Gegenwart* (Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1989), 9–83. Karl Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg 1, Dritte Folge*; Band 13 (Berlin; Boston: De Gruyter Akademie Forschung, 2016), 117–200.

⁹³⁰ Kapitoly k jednotlivým slavnostem, první z nich se věnuje slavnostnímu vjezdu salcburského arcibiskupa Thuna, zatím ještě v pozici nikoliv biskupa, ale císařského komisaře při říšském sněmu v roce 1662, srov. Karl Möseneder, ed., *Feste in Regensburg: Von der Reformation bis in die Gegenwart* (Regensburg: Mittelbayerische Druckerei- und Verlags-Gesellschaft, 1986), 233–69.

⁹³¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit*, 83–84.

⁹³² Erwin Gatz, *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation: [ein historisches Lexikon]* (Freiburg im Breisgau: Herder, 2003), 607–8.

⁹³³ Karl Hausberger, *Geschichte des Bistums Regensburg. Band I: Mittelalter und frühe Neuzeit* (Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1989), 344.

v Pasově, Salcburku, dále v Augsburgu a Eichstättu.⁹³⁴ V roce 1639 se velice krátce po svém vysvěcení na kněze stal proboštem salcburské kapituly a toto místo zastával až do konce života.⁹³⁵ S budoucím biskupem Castelcornem tedy při dění v kapitule nepochybně přicházel pravidelně do kontaktu.

Po svém zvolení řezenským biskupem 6. srpna 1663 si na základě papežského breve z 11. února 1664 mohl právě zmíněnou proboštskou dignitu ponechat, stejně jako posledně jmenovaný kanonikát v Eichstättu. Biskupské svěcení přijal na Velikonoční neděli 15. dubna 1664 a úřad vykonával jen něco přes málo přes dva a čtvrt roku.⁹³⁶

Zajímavá je ale i jeho cesta na biskupský stolec. Díky svým schopnostem zdatného hospodáře byl možným kandidátem už při volbě v roce 1662, ale zejména kvůli své nepřilíh ideální pověsti v mravní oblasti, v níž údajně figurovala i jeho odvržená italská metresa, nakonec obdržel jen jeden hlas a upřednostněn byl ve finále Johann Georg von Herberstein.⁹³⁷ Ten nicméně již v červnu 1663 zemřel a na pořadu dne byla volba nová, kde byl za vydatné podpory salcburského arcibiskupa a (jak uvádí Hausberger) přítele již od dob studií, Guidobalda Thuna nakonec jednomyslně zvolen.⁹³⁸

Nejstarší dochovaný list Castelcornovi pochází z 5. září 1663 (opět jeden z mála dopisů před Castelcornovým episkopátem) a Toerring-Stein v něm oznamuje své jednomyslné zvolení řezenským biskupem, respektive přijetí volby z jeho strany. Zároveň zmiňuje oblíbené topos neutěšeného stavu diecéze, respektive biskupského knížectví, čehož snad nebude litovat. Že se v jeho případě nejednalo jen o pouhou rétorickou figuru, napovídá fakt, že řezenské biskupské knížectví v té době bylo velice zadluženo a biskupa nečekala snadná situace.⁹³⁹ Törring píše dopis v situaci, kdy poté, co měl dle svých slov údajně k dispozici čtyři týdny na rozmyšlenou, zda post přijme, se včerejšího dne kladně rozhodl a tím tedy na sebe volbu přijal.⁹⁴⁰ V následujícím období se řešily volební

⁹³⁴ 1627 Pasov (rezignoval 1640), 1628 Řezno, 1629 Salcburk, srov. Karl Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg 1*, Dritte Folge ; Band 13 (Berlin ;Boston : De Gruyter Akademie Forschung, 2016), 118.

⁹³⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 566. Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg 1*, 118.

⁹³⁶ Hausberger, *Geschichte des Bistums Regensburg. Band I: Mittelalter und frühe Neuzeit*, 344. Biskup zemřel 16. srpna 1666.

⁹³⁷ Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg 1*, 120.

⁹³⁸ Jeho poměrně agresivní taktiku, která zahrnovala i lehké zastrašování dalších možných kandidátů ličením hrozných náročností a obrovské zodpovědnosti biskupského úřadu, podrobně představuj Hausberger et al., 121–22.

⁹³⁹ Podrobněji Hausberger et al., 126–27.

⁹⁴⁰ AO, inv. č. 1402, f. 514 (1663-09-05, Řezno): „[...] wie daß wüer von einen Ehrwürdigen Thumb Capital zu Regensburg den 6ten Augusti jüngsthin zwar zu ainem Bischoff alda durch einhellig vnnd ordentliche

kapitulace, koncem září byl zahájen informativní proces, v listopadu byly potřebné dokumenty odeslány do Říma a 11. února bylo vystaveno papežské breve, potvrzující volbu a umožňující mu také ponechat si salcburské proboštví a eichstättský kanonikát.⁹⁴¹ To ostatně Törring zmínil i ve svém dopise jako důležitou podmínku, o jejíž umožnění bude usilovat.⁹⁴²

Dopis následně obsahuje obvyklou prosbu o přízeň a boží požehnání při vykonávání náročného úřadu, aby dokázal rozmnožovat boží slávu i prospěch biskupství a knížectví.⁹⁴³ Zároveň prosí o zachování podpory a náklonnosti svého korespondenčního partnera, užívá přitom ale poněkud osobnější výrazy, než je obvyklé. Biskup Adam Lorenz tak děkanu Castelcornovi kromě ujištění o své připravenosti prokázat mu kdykoliv svou dobrou vůli také píše, aby pokračoval ve své „*dobré známosti a zachoval vůči němu svou starou důvěru a upřímnost.*“⁹⁴⁴

Následující list pochází z konce března 1664 a je datován z Řezna s upřesňujícím údajem „*aus unserer Residentz*“, tedy z biskupské rezidence. V textu je v návaznosti na nedávno doručené papežské potvrzení volby oznámeno nadcházející biskupské svěcení, dopis je zároveň zdvořilostním pozváním, který bylo opět patrně míněno formálně, neboť konsekrace měla proběhnout již 13. dubna na Velikonoční neděli. Jak Törring informuje, vést ji měl salcburský arcibiskup Thun a v plánu byla i přítomnost císaře, který se v Řeznu právě nacházel a dle Törringa se slavnostní události chtěl zúčastnit.⁹⁴⁵ Nereálnost své

Wahl erkhiest worden, dieweilen aber solches Amt also gleich wegen ganz erspaigerten Stannnds dieses Stüffts zuübernemmen., hoffentlich nicht vnbillich bedenken getragen, alß haben wüer etwas Zeit, vnndt zwar vier wochen ad deliberandum vorbehalten, vnnd entzwischen gleich wohl bey Ihr Päbst. Heyll. pro retentione der Thumb Probstey auch deß Canonicats zu Saltzburg Unnd Eystett angelangt. Warauf alß die genedigiste Wilfahung seithero herauskhomben, haben wüer unuß in dem Namen Gottes gestrigen Tags angeregter Wahl zu deferieren wilffähig erkhkert.“

⁹⁴¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 567; Hausberger, *Geschichte des Bistums Regensburg. Band I: Mittelalter und frühe Neuzeit*, 344.

⁹⁴² Zmínka nicméně vyznívá, jako by už takové potvrzení dostal, což je vzhledem k dataci poněkud zvláštní, srov. AO, inv. č. 1402, f. 514 (1663-09-05, Řezno): „*alß haben wüer etwas Zeit, vnndt zwar vier wochen ad deliberandum vorbehalten, vnnd entzwischen gleich wohl bey Ihr Päbst. Heyll. Pro retentione der Thumb Probstey auch deß Canonicats zu Saltzburg Unnd Eystett angelangt.*“

⁹⁴³ Tamtéž: „*Gleich wie nun der Allmechtige Gott zu bitten, Ursach haben, damit er zu Antrittung unserer Regierung die Gnad des Heyl. Christs verleihe, auch all unser thun zu fortpflanzung seiner Ehr, und mehrerwenten Stüffts Aufnamb erspriessen lass.*“

⁹⁴⁴ Tamtéž: „*Als haben wüer zugleich den herrn Vettern umb Fortsetzung und Continuation gueter intelligenz, auch das er das alte aufrechte Vertrauen unnd Sinceritet gegen unns erhalten wolte, ersuechen benebens hiemit wolmainent contestiren, unnd versichern wollen, das wüer gewislich an unserem Orth, demselben auf iede Begebenheit all angenemb auch freünd vetterlichen gueten Willen zuerweisen, niemahlen ermanglen werden.*“

⁹⁴⁵ AO 68, .f. 58 (1664-03-27, Řezno): „*[...] khurz verwichener Zeit bey der auß Italien eingelassene post, die Confirmation der durch einfellige Waahl eines Ehrwürdigen Thumb Capituls alhier, vnß zuegetragen bischofflichen Würde, angelangt, vndt das Ihr Röm. Kay. May. annoch in dero anweßheit alhier, den actum consecrationis gehrne vorgehen sehen mechten. Dannenhero auch des herrn Erzbischoffen zu Saltzburg Gn.*

pozvánky v dopise tematizoval i sám pisatel, který si netroufal kvůli nedostatku času a vzdálenosti doufat, že Castelcorn dorazí, i když by si velice přál jej při této příležitosti vidět a srdečně jej zval.⁹⁴⁶ Castelcornův koncept odpovědi z 15. dubna, tedy již dva dny po svěcení potvrzuje, že se slavnosti zúčastnit nemohl, neboť dopis dle jeho slov dopis dorazil teprve především, v den konání. To se zdá vzhledem ke vzdálenosti obou měst, která činí přibližně 200 kilometrů, i s přihlédnutím k možnostem raně novověké logistiky jako poměrně dlouhá doba. Castelcorn v textu dále děkuje za skrze pozvání projevenou úctu, doufá, že se vše zdařilo podle představ a ujišťuje o své neutuchající přízni.⁹⁴⁷

V době odeslání listu byl již biskupem zvolen i Castelcorn, proto je poslední dochovaný list, jeho koncept z 24. května datovaný ze Salcburku klasicky formulovanou odpovědí na Törringovu nedochovanou gratulaci k jeho zvolení.⁹⁴⁸ Z následujícího období přibližně dvou let až do Törringovy smrti v srpnu 1666⁹⁴⁹ již žádný další dopis v olomouckém souboru dochován není.⁹⁵⁰

Guidobald von Thun-Hohenstein (1618–1668)

Korespondence biskupa Thuna je vzhledem k délce a těžišti jeho působení pojednána podrobněji v kapitole o salcburských arcibiskupech, zastavme se nyní jen u zmínek v souvislosti s Řeznem. V biskupské volbě byl jeho konkurentem freisingký biskup Albrecht Sigmund von Bayern. Thun se snažil na svou stranu získat řezenské kanovníky různými strategiemi, například příslibem umoření nemalých dluhů, přičemž

vnnß die Ehr anthuen, vnd selbigen auf Sontag den 13. Aprilis in vnserer Thumbkhirchen alhier vornemmen werden.“

⁹⁴⁶ Tamtéž: „*Obwohlen nun ein herzliches verlangen tragen, Eur Liebden vermitels diser occasion in Persohn selbsten aufzuwarten, so khönnen vnß doch solcher Glikhseeligkheit wegen khürze der Zeit, vnd dero weiten Entlegenheit nicht getrösten, Disennoch haben wier durch gegenwertiges vnser Schuldigkheit vnd threumainende affection contestirn, Eur Liebe zu obbemelter solennitet ganz fr. einladen.“*

⁹⁴⁷ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 58 (1664-04-15, Salcburk): „*Gleich wie ich nun für eine sonderbahre Ehre erkenne das E. fürst. Gn. mich bey solcher sollennitet hetten leiden mögen. Also thue darvor vnd insonderheit wegen darab verspürende gewogenheit mich dienst. bedanckh erstatten vnd verhoffen das alles in besten contento vollbracht worden seyn, versichrendt, das ich niemahlen was anders begehren vnd suchen werde, alß deroselben annehmlichen gefällige dienst nach vermögen zubezaigen.“*

⁹⁴⁸ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 106 (1664-05-24, Salcburk).

⁹⁴⁹ Törring zemřel v poměrně nízkém věku 52 let náhle v důsledku horečnatého onemocnění, Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg 1*, 128.

⁹⁵⁰ Volně souvisejícím dokumentem je opis Törringova obšírného doporučujícího listu, adresovaného kardinálovi Friedrichovi von Hessen-Darmstadt (AO 70, f. 124 (1665-08-04, Řezno)). Doporučovaným je Johann Franz Schaffmann von Hämmerle, právník, působící v té době jako advokát salcburské konzistoře, opis je přílohou jeho listu tamtéž, f. 123, 125 (1665-08-26, Salcburk).

v neprospěch druhého kandidáta hovořily zvěsti o nespokojenosti freisingkých kanovníků s jeho vládou.⁹⁵¹ Thun byl nakonec biskupem zvolen 18. října 1666 a následně přijal poměrně velkoryse pojaté a pro kapitolu výhodné volební kapitulace.⁹⁵²

Již druhý den po volbě, což je ve srovnání s ostatními dochovanými oznámeními velice brzy, je datován jeho dopis, adresovaný biskupu Karlovi, v němž mu oznamuje své jednomyslné zvolení, jež se (jak překvapivě) rozhodl přijmout.⁹⁵³ Castelcorn Thunovi adresoval 2. listopadu svou gratulaci, doplněnou komplimentem, že se v Řezně mohou „*radovat ze získání tak veleúčtyhodného představeného*“ a přeje k budoucí vládě biskupovi blahobyt a štěstí.⁹⁵⁴ Z Řezna je datován i Thunův další a poslední list z března 1667, ve kterém informuje, že papež zohlednil císařský návrh a potvrdil kromě dalších i jeho jmenování kardinálem, o čemž jej, jak neopomenul zmínit, zpravil vlastní papežský kurýr a jelikož ví, jak mu biskup Karel tuto hodnost obzvláště přeje, nemohl mu opomenout o tom dát vědět.⁹⁵⁵ I tentokrát je dochován Castelcornův poměrně stručný gratulační dopis.⁹⁵⁶ Z následujícího roku jsou k dispozici již pouze jeho koncepty kondolence k úmrtí salcburského arcibiskupa a řezenského biskupa několika adresátům, ať již z řad rodiny nebo církevního prostředí.⁹⁵⁷

⁹⁵¹ Detailně k okolnostem volby, která byla provázena poměrně silnými emocemi konkurenčním bojem Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg I*, 135–38.

⁹⁵² Např. se na čtyři roky zavázal vzdát veškerých svých příjmů, plynoucích z biskupství a splnit další požadavky, Hausberger, *Geschichte des Bistums Regensburg. Band I: Mittelalter und frühe Neuzeit*, 345.

⁹⁵³ AO 72, f. 71 (1666-10-19, Řezno): „[...] *Adami Laurentii Grafn von Thöring seel. Angedenkens, zu ersezung dessen der gestrige tag alß 18.ten currentis ad novam Electionem bestimmt, vnnd Ich auß aigentlicher verfüegung Gottes unanimi Capituli consensu hiezue erwöhlet vnnd requirirt worden bin, auch solches zu acceptiren mich resoluirt.*“

⁹⁵⁴ Koncept AO 146, f. 189 (1666-11-02, Kroměříž): „*Wie nun mehr besagtes Hochstifti wegen überkommung eines Hochansehelichen Vorstehers sich billichen zu erfrewern hatt, also thue ich demselben forderist congratuliren. [...] zur Antrettung dieser Regierung allen beharrlichen wolstandt vnd langwühriges glückh.*“

⁹⁵⁵ AO 72, f. 174 (1667-03-20, Řezno): „*Demnach Ihro Päbstliche Heil bey negst gehaltenem Consistorio die würckliche promotion vorgenommen, vnnd neben anderen in pectore reservirte Cardinalen auch mich, alß der Ich bereith vorhin von der Röm. Kay. May. Vnnsrem allergnedigsten herrn hiezue nominirt ware, allergnedigst declarirt, vnnd mich dessen durch eigenen Courier benachrichtigen lassen [...] also vnnd weilen Ich mich versichert weiß, daß E. Ld. mir diese nunmehr effective antrettende Dignitet absonderlich wohl gonnen werden, habe Ich deroselben auß dienstfr. Affection vnnd wohl meinung hiervon parte zugeben nit ermanglen wollen.*“

⁹⁵⁶ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 74 (1667-04-02, Brno).

⁹⁵⁷ Podrobněji kapitola o Salcburku.

Albrecht Sigismund Bavorský (1623–1685)

Po Thunově nenadálé smrti v červnu 1668 se otevřel prostor pro novou biskupskou volbu. Tentokrát byla úspěšná pro kandidáta, který se řezenským biskupem pokoušel stát již před pěti lety. Tím byl člen bavorského vládnoucího rodu Wittelsbachů, od roku 1652 freisingský biskup,⁹⁵⁸ Albrecht Sigismund von Bayern. Jeho jediný dochovaný list a následný koncept Castelcornovy odpovědi odkazuje na propojení Řezna s Freisingem, neboť ve sledované době Castelcornova episkopátu byli freisingskými biskupy tehdejší řezenští biskupové, oba z bavorského vládnoucího rodu Wittelsbachů, Albrecht Sigismund a Josef Clemens Bavorští.⁹⁵⁹

Z pera Albrechta Sigismunda máme pouze jedinou korespondenční výměnu z léta roku 1676.⁹⁶⁰ Nejedná se, jak datum napovídá, o žádnou příležitostnou korespondenci ve smyslu jinak velice hojných přání, gratulací a oznámení. Albrechtův z Freisingu datovaný dopis a návazný Castelcornův koncept odrážejí personální propojení „jejich“ kapitul a zároveň komplikovanou politiku a strategické jednání ve smyslu obsazování kapitulních dignit, na čemž měli eminentní zájem i příslušní biskupové.

Albrecht se totiž na Castelcornu obrátil v souvislosti se zvěstmi, které se k němu dostaly „*vícero cestami*“, totiž že olomoucký kanovník Paris Julius Salm, jenž byl zároveň proboštem řezenské kapituly, pojal úmysl na tento post rezignovat, jak oznamuje bez dlouhých vytáček hned po úvodním oslovení.⁹⁶¹ Paris Julius Salm (1647–1701), mimo jiné salcburský rodák byl v té době olomouckým kanovníkem (zatím nesídelním, tím se stal až od dva roky později),⁹⁶² nicméně ještě předtím byl od roku 1665 kanovníkem kolegiátní kapituly St. Veit (sv. Víta) ve Freisingu.⁹⁶³ Freisingský biskup Castelcornovi přímo odhaluje svou motivaci – pokud by to byla skutečně pravda, velice by uvítal, pokud by Salm souhlasil a mohl diskrétně rezignovat ve prospěch někoho, koho pisatel na tomto

⁹⁵⁸ Předtím byl přibližně dekádu tamním koadjutorem, během svého zvolení teprve navštěvoval mnichovské jezuitské gymnázium, blíže Hausberger et al., *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg I*, 144–45.

⁹⁵⁹ Podrobněji k jeho volbě a působení jakožto řezenského biskupa Hausberger et al., 146–57.

⁹⁶⁰ AO 94, f. 491–492 (1676-07-24, Freising), list je dochován i v opisu (je zde znát pravopisný posun od bavorské němčiny k varietě užívané v moravském prostředí), tamtéž, f. 490.

⁹⁶¹ Tamtéž, f. 491: „*Alhier will in mehr weeg glaubhafft verlautten, alß ob Eur Lden ThumbCanonicus vnnd der alhiesigen collegiatae Ecclesiae ad S. Vitum Praepositus, herr Paris Julius Graf von Salmb, gewiser Vrsachen willen, seine alhiesige praepositur zu resigniren entschlossen sein solle.*“

⁹⁶² Kanonikát získal v roce 1668, v roce 1678 se stal sídelním kanovníkem, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 143.

⁹⁶³ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 457. Později získal ještě kanonikát v Pasově (1683) a Salcburku (1692), kde krátce před smrtí zastával úřad viceprezidenta dvorské komory, srov. tamtéž.

místě konkrétně nejmenuje, ale koho by do úřadu rád po Salmově odchodu dosadil.⁹⁶⁴ Proto chtěl svým dopisem požádat biskupa Karla, zda by mohl skrze některého ze svých lidí u Salma zjistit důvody a také detaily případného provedení jeho záměru. V dopise biskup Albrecht pokládá jako ze seznamu stručné otázky prostřednictvím tazacích zájmen, doplněných otazníky – kdy, kde, jakým způsobem či prostředky hodlá rezignaci realizovat, a prosí Castelcornu, aby mu následně tato zjištění zaslal.⁹⁶⁵ Obvyklé zdvořilostní formulace o zavázanosti za prokázané služby zde tak pro jednu nabývají konkrétního hmatatelného významu.

Koncept biskupa Karla, opět z velké části opakující znění doručeného listu, je datován až k 17. září. To se může zdát jako relativně pozdní odpověď, ale je tomu tak proto, že během dané doby již Castelcorn realizoval požadovanou laskavost a zjistil požadované informace, které rovnou do Fresingu zasílal jako (nám bohužel nedochovanou) přílohu svého listu. Písařský koncept obsahuje biskupovu drobnou vlastnoruční úpravu – místo informace k dotyčnému kanovníkovi a původní formulace, „*jakou odpověď dotyčný kanovník zaslal*“, užil výrazu „*jaké hlášení podal*“.⁹⁶⁶ Je tak možné, že touto změnou chtěl zastříti skutečný způsob vyřízení záležitosti a zmínkou o podaném hlášení, které evokuje osobní setkání a přímou komunikaci, chtěl zvýraznit důraz a prostor, věnovaný dané záležitosti, byť realita mohla být odlišná. Paris Julius von Salm nicméně na své freisingké probošství rezignoval nakonec až v roce 1679.⁹⁶⁷ Podstatnější je pro nás tímto drobným příkladem zdokumentovaná skutečnost, že biskupové byli navzájem provázáni nejen vlastními vztahy, ale také pavučinou vazeb, plynoucích z mnohoobročnictví členů jim podřízených kapitul. Skrze korespondenci směrem ven a následnou spolupráci s externí figurou tak mohli sledovat své zájmy směrem dovnitř, do „své“ instituce.

⁹⁶⁴ AO 94, f. 491: „*Auf dem fahl nun gedachter herr Graf mit erstverstandener praepositur in dem gedanken ainicher resignation begriffen, so wurdte vnns ain absonderliches gefahlen geschehen, wann derselbe dem jenigen, so wir zu solchen Endte seiner Zeit nahmhafft zumachen gedenken, gegen gebühreter discretion zuresigniren, ihme wurdte gefählig sein lassen.*“

⁹⁶⁵ Tamtéž: „*Solchemnach ersuechen Eur Lden wür hiemit ganz freündtlich, dieselben belieben sich, durch yemandt der Ihriges zu vnnsern danknemmten gefahlen, bey wollermeltem herrn Grafen, der sachen eigentlicher grundts, ob? wann? unnd auf waß weiß, oder mit? derselbe oberstandten praeposituram zue resigniren incliniert sein mechte, vnbeschwert mit wenigem zuerkhundigen, vnnd vnser hieryber der sachen endtlichen Bewandtnus mit wenigem zubenachrichten.*“

⁹⁶⁶ Koncept AO 152, inv. č. 585, f. 149 (1676-09-17, Kroměříž): „*Nun haben wür nit ermanglet dero verlangen obbesagten Vnsern Canonico zu communiciren, waß nun derselbe hierauff für eine ~~Antwort~~ ein gescheht meldung gethan, beliebe deroselben auß dem original beischlus deß Mehrern zuersehen.*“

⁹⁶⁷ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 457.

Josef Clemens Bavorský (1671–1723)

Po smrti Albrechta Sigismunda se stal jeho nástupcem synovec z druhého kolene, mladičkový, sotva čtrnáctiletý Josef Clemens. V té době již figuroval jako bavorským kurfiřtem stanovený a papežem potvrzený jeho koadjutor jak pro Řezno, tak pro Freising. Jeho kariéra je příkladem církevní politiky kurfiřta Ferdinanda Marii (1636–1679) a následně jeho syna Maximiliana II. Emanuela (1662–1726) a jejich snah transformovat bavorská biskupství v podstatě v dědičné úřady pro členy wittelsbachského vládnoucího rodu.⁹⁶⁸

Olomoucký biskup Karel zůstával poněkud stranou těchto politik, jeho zájmy ležely přeci jen jinde. S Josefem Clemensem, který se nadto stal roku 1688 kolínským arcibiskupem, nemáme dochovánu žádnou souvislejší korespondenci. V olomouckém korpusu korespondence je dochován jediný jeho list, a to až z roku 1694, datovaný z Freisingu,⁹⁶⁹ v němž biskupovi oznamuje své zvolení koadjutorem v Hildesheimu. V dopise je zmíněno jednomyslné zvolení, k němuž došlo týden před odesláním dopisu, o čem je již pochopitelně pomlčeno, je štědrá podpora bratra kurfiřta, jež zvolení připravila cestu.⁹⁷⁰

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Adam Lorenz von Törring-Stein (1614–1666; 1663–1666 biskup Řezno)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1663	1			
1664	2	1	2	

⁹⁶⁸ Podrobně k témtu Manfred Weitlauff, *Die Reichskirchenpolitik des Hauses Bayern unter Kurfürst Max Emanuel (1679 - 1726): vom Regierungsantritt Max Emanuels bis zum Beginn d. Span. Erbfolgekrieges (1679 - 1701)*, Münchener Universitätschriften / Katholisch-Theologische Fakultät (St. Ottilien: EOS-Verl, 1985), 15–105. Weitlauff interpretuje tyto aktivity mimo jiné jako reakci na ambice konkurenta Philippa Wilhelma von Pfalz-Neuburg, příbuzného císařovny, který se snažil získávat posty pro své syny (čtyři z nich obsadili řadu kanonikátů a předních biskupství), tamtéž s. 15.

⁹⁶⁹ AO 141, f. 133–134 (1694-01-25, Fresing).

⁹⁷⁰ Podrobně Weitlauff, *Die Reichskirchenpolitik des Hauses Bayern unter Kurfürst Max Emanuel (1679 - 1726)*, 300–332.

Celkem	3	1	2	
--------	---	---	---	--

Guidobald von Thun-Hohenstein (1616–1668; 1654–1668 arcibiskup Salcburk, 1666–1668 biskup Řezno)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	2		1	
1665			1	
1666	1		1	
1667	1		1	
Celkem	4		4	

Albrecht Sigismund Bavorský (1623–1685; 1652–1685 biskup Freysing, 1668–1685 biskup Řezno)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1676	2		1	
Celkem	2		1	

Josef Clemens Bavorský (1671–1723; 1685–1716 biskup Řezno; 1685–1694 biskup Freysing, 1688–1723 arcibiskup Kolín)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1694	1			
Celkem	1			

12. Pasov

Představitelé pasovského knížecího biskupství jsou v Castelcornově korespondenční síti rovněž zastoupeni.⁹⁷¹ V době jeho episkopátu se na biskupském stolci vystřídaly tři osobnosti, přičemž s každou z nich, jak uvidíme níže, nabývá dochovaný kontakt poněkud jiného charakteru. Poměrně blízký dlouholetý vztah s biskupem Thunem, s nímž se biskup Karel znal již ze Salcburku, vystřídal formálnější, zdvořilostní kontakt s biskupem Pöttingem bez salcburského zázemí, a následně na stolec usedl o generaci mladší prominent Lamberg, s nímž Castelcorn navázal kontakt z praktických důvodů, spojených opět se Salcburkem, ještě v době Lambergových začátků v tamní kapitule. Pasovská diecéze byla historicky silně napojena na Salcburk, a to nejen z hlediska statusu sufragánního biskupství, ale také skrze personální vazby a propojení. To se ostatně i ve sledované době dobře projevuje v obsazení obou tamních dómských kapitul, kde je poměrně velký personální překryv, přičemž pasovská kapitula byla zdaleka nejčastějším místem, kde měli salcburští kanovníci své druhé želízko v ohni. Manfred Thaler v mnohokrát citovaném díle uvádí, že ze 301 salcburských kanovníků mezi lety 1514–1806 bylo 94 zároveň i pasovskými kanovníky.⁹⁷²

Wenzeslaus von Thun-Hohenstein (1629–1673)

V dlouholetém kontaktu byl s Castelcornem pasovský biskup Wenzeslaus von Thun-Hohenstein, jeden z trojlístku nevlastních bratří, z nichž všichni dosáhli na prestižní středoevropské církevní posty. Všichni tři též byli spojeni se Salcburkem – Wenzeslaus kanonikátem, Guidobald a Johann Ernst též arcibiskupským stolcem, zatímco Wenzeslaus se stal roku 1664 biskupem v Pasově a o rok později i v Gurku. V mládí strávil svá studia nejen v Salcburku, ale též v Lovani, Padově či mezitím, podobně jako o něco dříve

⁹⁷¹ Základní přehled k dějinám pasovského biskupství a osobnostem biskupů ve sledovaném období 2. pol. 17. století August Leidl, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart* (Passau: Passavia Universitätsverlag, 1993), 11–21, 113–160.

⁹⁷² S poměrně výrazným odstupem následovaly kapituly v Augsburgu (48 kanovníků, nicméně se zdejšími biskupy Castelcornův kontakt dochován nemáme), tyrolském Tridentu (37) a Brixenu (34), dále v Řezně (33). V závěsu za několika dalšími kapitulami se držela poměrně hojně zastoupená olomoucká kapitula (25), srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit*, 80–85.

Castelcorn, v Ingolstadtu.⁹⁷³ Jejich korepondenční vztah měl kořeny v osobní známosti, navázané a pěstované právě v době jejich salcburského působení. Jistá blízkost či spřízněnost je poměrně dobře patrná i v komplikované a stylizované řeči barokní korespondence.

Rok 1664 znamenal pro oba muže zásadní kariérní posun, který můžeme dobře zachytit i v korespondenci. Ta je dochována za necelou dekádu v poměrně hojném počtu,⁹⁷⁴ v průběhu také můžeme sledovat určitý vývoj a změny ve vzájemném oslovení i sebetitulaci. Střídá se vcelku nahodile i jejich formální podoba – některé jsou psány zjevně vlastnoručně, jiné písařem, obdobné je to i s Castelcornovými vlastnoručními i redigovanými písařskými koncepty, respektive i několika čistopisy.

Vraťme se nyní do jara roku 1664, kdy byli oba salcburští kanovníci jen s rozdílem jednoho dne zvoleni biskupy. Zatímco olomouckého biskupa kapitula vybrala 26. března, v Pasově bylo rozhodnuto následujícího dne 27. března. Právě oznámení a gratulace olomoucký korpus dopisů chronologicky otevírají.

Castelcornův gratulační koncept odpovídá na nedochovaný dopis, odeslaný hned den po Thunově volbě – přeje mu hodně „*štěstí v budování a rozmnožování dědictví sv. Štěpána*“.⁹⁷⁵ Zmínka tohoto světce je zajímavou volbou, protože za hlavního patrona pasovské diecéze byl již od středověku považován a uctíván zejména sv. Valentin z Raetie, tradičně uctíván jako první biskup pasovské oblasti v 5. století. „Služebně“ starším, leč upozaděným patronem, jehož jméno nesla a dodnes nese i pasovská katedrála, byl však původně právě sv. Štěpán.⁹⁷⁶ Je možné, že tak chtěl Castelcorn zdůraznit jednak starobylou tradici a kontinuitu pasovského biskupství, ale v kontextu nově nabyté moci a role biskupa také souvislost s katedrálou, biskupským kostelem, který je nejvýraznějším ztělesněním a demonstrací této moci v konkrétním místě. Právě za Thunova působení ostatně dojde k zahájení mohutné barokní přestavby či spíše znovuvýstavby tohoto chrámu podle plánů

⁹⁷³ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 557.

⁹⁷⁴ Nejstarším dochovaným listem by nicméně mohl být vlastnoruční (a poměrně špatně čitelný) Castelcornův list s přesně neurčeným adresátem (nicméně s oslovením Vetter), datovaný patrně z roku 1650, ale možná též 1660 či 1663 ze Salcburku (v tom případě by se týkal Johanna Ernsta, mezi jehož materiály je zařazen, ve špatně čitelném textu je zmíněna první rezidence, ale zároveň Castelcorn o bližší neurčeném kapitulním děkanovi (jímž byl v Salcburku v té době on sám) mluví ve 3. osobě), uložený v Fond RA Thun-Hohensteinů, Klášterec nad Ohří, 1459–1945, U = Akta Jana Arnošta Thuna, karton 81.

⁹⁷⁵ Castelcornův koncept, AO 145, inv. č. 553, f. 37 (1664-04-04, Salcburk): „[...] *zu dero vorhabenden Gebeü vnd Vermehrung des Patrimonii S. Stephanii viel glücklichheit grus wolmeinendt congratulieren* [...]“.

⁹⁷⁶ Třetím hlavním patronem byl ještě sv. Maximilián, blíže k patronům pasovského biskupství August Leidl, „Der heilige Valentin und der heilige Maximilian, die Patrone des Bistums Passau“, in *Bistumspatrone in Deutschland. Festschrift für Jakob Torsy zum 9. Juni, 28. Juli 1983* (München: Schnell&Steiner, 1984), 149–57.

Carla Luraga po ničivém požáru v roce 1662⁹⁷⁷ – v tomto ohledu však nezbyvá konstatovat, že v dochovaných listech bohužel jakákoliv kulturní či umělecká témata naprosto absentují.

Ve výše zmíněném dopise sice chybí podpis s titulací, ale v závěrečné zdvořilostní pasáži Castelcorn píše, že se vynasnaží vždy prokazovat „*freundvetterlichen willen und dienst*“, přičemž kombinace označení *Freund* a *Vetter*, případně plošněji rozšířené *Herr* a *Freund* patří mezi typické komunikační prostředky mezi příslušníky episkopátu. O tři dny mladší je jeho další list, v němž opakovaně doporučuje jistého Carla Mansuetta d’Orelli (který je dle jeho soudu „*von gueter dauglichkeit*“) na úřednické místo rentmistra v Königstetten, ležícího v Dolním Rakousku poblíž Tullnu, nicméně patřícího jako exkláva mezi statky pasovského biskupství.⁹⁷⁸

Thunův první dopis z poloviny dubna je poděkováním za Karlovo přání. V úvodu hned také zmiňuje, že je informován o tom, že se Karlovi dobře daří, a to skrze společného známého a člena salcburské kapituly Wenzela Wilhelma von Hofkirchen, jenž se mezi oběma městy pohyboval.⁹⁷⁹ Vzhledem k tomu, že se k Thunovi již mezitím nepochybně donesla zpráva o Castelcornově zvolení (na něž na jednom místě naráží), nicméně v dopise žádná obšírnější gratulace není obsažena, je nanejvýš pravděpodobné, že s ohledem na zdvořilostní zvyklosti i vztah obou korespondentů takový samostatný dokument existoval, pouze dnes není dostupný. List navíc svým charakterem i vnějším vzezřením napovídá o určitém osobním vztahu – je psán vlastnoručně a pisatel se podepisuje jako „*úslužný věrný bratr Václav, zvolený biskup v Pasově*.“⁹⁸⁰ I později opakovaně užití označení *bratr* můžeme chápat i v souvislosti se sdílenou nově nabytou identitou biskupa, ale jistě to nebude důvod jediný. Toto vědomí sounáležitosti a bratrství v obdobném osudu je rétoricky umocněno ještě tím, že podle pisatele to ani jeden z nich se svou novou diecézí nebude mít lehké.

Užita je opakovaně i metafora diecéze, respektive lokální církve, jako nevěsty a biskupa implicitně jako jejího ženicha, po vzoru přirovnání Krista a jeho církve.⁹⁸¹ Podle

⁹⁷⁷ K dějinám pasovského dómu zejména monumentální dílo Karl Möseneder, ed., *Der Dom in Passau. Vom Barock bis zur Gegenwart* (Passau: Passavia, 1995).

⁹⁷⁸ Blíže heslo v online slovníku Historisches Lexikon Bayerns, Marc von Knorring, „Passau, Hochstift: Territorium und Struktur“, b.r., https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Passau,_Hochstift:_Territorium_und_Struktur.

⁹⁷⁹ Thun AO 68, f. 79 (1664-04-14, Pasov): „*Weillen H Graff von Hofkirchen zu Besichtigung seines commando sich nacher Salzburg begibt habe ich bey solcher Gelegenheit Eüer Ld gueten Wohlstandt erkundigen [...]*“.

⁹⁸⁰ Tamtéž: „*Dienstwilliger treüer Bruder Wentzel erwöhlter Bischoff zu Passau*“.

⁹⁸¹ Ke klasické verzi christologické metafory, vycházející ze starozákonních předloh v Písni písní blíže např. Bardo Weiß, „Die Kirche als Leib und Braut“, in *Kirche und Sakramente bei den frühen deutschen Mystikerinnen* (Leiden: Brill, 2013), 405–66.

Thuna je však jeho nastávající v chatrném stavu, neboť sice velice zdvořile děkuje za blahopřání, ale jak píše, „*zde je hoden u své rozervané nevěsty (kterou se uvolil převzít teprve 8. tohoto měsíce) spíše soucitu, než gratulace*“.⁹⁸² Od metaforického vyjádření přechází poměrně otevřené k tvrdým číslům – kvůli dluhům překročily vloni výdaje příjmy o 33 tisíc zlatých a v závěsu za tím jsou i další finanční problémy.⁹⁸³ Thunovým úkolem bylo skutečně v první řadě obnovit nejen sídelní město, ale také diecézi a zvrátit katastrofální hospodářskou situaci bankrotujícího biskupství. Masivní státní deficit dokázal Thun, příznivce merkantilistické politiky, během velice krátké doby převrátit v hospodářský přebytek.⁹⁸⁴

Zajímavá je v této části jazyková stránka dopisu, v němž Thun proplová mezi němčinou, latinou i italštinou, v nichž formuluje jednotlivé rozhořčené fráze. Na tento fenomén mísení výrazů či frází z více jazyků či tzv. střídání kódů narážíme v Castelcornově korespondenci opakovaně.⁹⁸⁵ V tomto konkrétním případě dle Thuna bude „*umění dostat se z tak ubohého stavu věcí*“ a může tak „*vskutku říct, že z bohatého kanovníka byl učiněn chudý biskup*“.⁹⁸⁶ Vzájemný vztah a délku jeho trvání tematizuje následně i sám pisatel – omlouvá se Castelcornovi, že jej „*znepokojuje takovými lamentacemi, ale příležitost mu k tomu dává stará důvěrnost*“. Závěrem doufá, že biskup Karel svou nevěstu nalezne v lepším stavu, i když v tomto ohledu je také v určitém nebezpečí. Castelcornův následný vlastnoruční koncept je zčásti podpůrnou útěchou v reakci na předchozí Thunova slova – „*nevěsta již dostala svého pána, kterého jak jeho značný rozum, tak další schopnosti kvalifikují natolik, že mu může přislíbit veškerou spokojenost*“.⁹⁸⁷ Co se týče jeho vlastní olomoucké nevěsty, konstatuje pouze, že „*nelze říct nic jiného, než pomáhej Bůh, abychom*

⁹⁸² Tamtéž: „[...] *alhier bin ich bey meiner zerrissenen Braut (welche zu übernommen ich erst den 8 dis mich erklet) mehr compassione als congratulation dignus [...]*“.

⁹⁸³ Tamtéž: „[...] *weillen über den vorigen grossen Schulden last, fertiges iahrs die ausgaben die einkunften über trey vndt treisig Tausendt gulden überstigen, zu deme komb noch heüer das verwilligste reichs triplum welches auch weit hinaus zeigt [...]*“.

⁹⁸⁴ Blíže August Leidl, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart* (Passau: Passavia Universitätsverlag, 1993), 116–17.

⁹⁸⁵ O tomto dobově rozšířeném fenoménu z historické perspektivy v různých prostředích recentní kolektivní monografie, Elvira Glaser, Michael Prinz, a Stefaniya Ptashnyk, ed., *Historisches Codeswitching mit Deutsch: Multilinguale Praktiken in der Sprachgeschichte*, Studia Linguistica Germanica 140 (Berlin-Boston: De Gruyter, 2021). Jedna z kapitol, věnovaná německým ženským klášterům od 16. st. klade mísení jazyků do souvislosti s kompetencí v oblasti psaného jazyka, srov. Timo Bülters a Simone Schultz-Balluff, „Codemixing in den Lüneburger Frauenklöstern“, in *Historisches Codeswitching mit Deutsch: Multilinguale Praktiken in der Sprachgeschichte*, ed. Elvira Glaser, Michael Prinz, a Stefaniya Ptashnyk, Studia Linguistica Germanica 140 (Berlin-Boston: De Gruyter, 2021), 175–210.

⁹⁸⁶ Tamtéž: „[...] *wirdt also wol ein Kunst sein in tam misero rerum statu zu eluctiren kan also mit fueg sagen che d'un ricco Canonico sono fatto un povero vescovo [...]*“.

⁹⁸⁷ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 75 (1664-05): „*Dero Brauth hett schon den erwehnten herrn bekommen, welcher so wohl an hocher vernunft als anderwertigen mitlen der gestalt qualificiret, das sie ihn alle satisfaction versprechen kan*“.

*společně překonali současné nebezpečné sousedství.*⁹⁸⁸ Oním nebezpečným sousedstvím byla nepochybně míněna situace v Uhrách, kde probíhala válka s Osmanskou říší a odkud se Turci ve svých vpádech dostávali na území jihovýchodní Moravy, kterou předchozího roku zpustošili.⁹⁸⁹

Z konce srpna 1664 máme dochován Castelcornem hojně upravovaný koncept, datovaný již z Kroměříže. Obsahem je ovšem událost, jež se udála ještě během jeho předchozí cesty na Moravu podél Dunaje v Kremži.⁹⁹⁰ Toto dolnorakouské město spadalo pod pasovské biskupství, a proto biskup Karel celou záležitost postupuje Thunovi. Dopis je zajímavým dokladem o tom, jakým způsobem mohla být vnímána autorita (v tomto případě cizího, pouze projíždějícího) biskupa lokální komunitou a jak mohla být využita pro hledání řešení v konfliktních situacích. Jak Castelcorn píše, „*nemůže nezmínit, co se přihodilo při našem nedávném průjezdu Kremži*“.⁹⁹¹

Obrátila se na něj totiž zdejší rada a obec se svou stížností na místního děkana Domenica Benfattiho. Ten podle jejich líčení „*málo žije dle svého duchovního povolání*“ (problém zde není konkretizován, ale může jít o narážku například na nepřiměřený životní styl, porušování celibátu či laxní vykonávání povinností duchovního pastýře). Nadto bylo jeho soužití s obcí patrně nadměru konfliktní, plné stížností a způsobovalo komunitě zátěž.⁹⁹² Biskup Karel proto svým dopisem prosí Thuna, aby zasáhl a ke stížnostem obce přidává své dobrozdání, i když, jak uhlazeně píše o něco dříve (snad aby jeho apel z pozice „náhodného projíždějícího“ nezněl poněkud troufale nebo neimplikoval skrytou kritiku neznalosti poměrů?), je mu známa Thunova „*mimořádná snaha o obecné dobré a ukončení*

⁹⁸⁸ Tamtéž: „*von meiner Brauth last sich nicht anderst melden, als helfe Gott, das wir es vorab bey gegenwertigen gefehrlichen nachbarschaft mit einander wohl iberwinden.*“

⁹⁸⁹ Blíže např. Jiří Procházka, „Válka s Turky 1663-4 a osmanští ‚špehaři‘ na Moravě“, *Jižní Morava: vlastivědný sborník* 32, č. 35 (1996): 95–102. K ozbrojenému konfliktu u Starého Hrozenkova, v němž figuroval i Castelcornův pozdější častý biskupův korespondent a moravský zemský sudí Jiří Valerián Podstatský z Prusinovic srov. starší literatura František Dostál, „Zapomenutý boj Valachů v Starohrozenkovském průsmyku 6. října 1663“, *Naše Valašsko. Sborník prací o jeho životě a potřebách* 12, č. 3 (1949): 111–29.

⁹⁹⁰ Koncept AO 145, inv. č. 553, f. 168–169 (1664-08-27, Kroměříž).

⁹⁹¹ Tamtéž: „*[...] wollen wir fr[reund] vett[erlich] unerinnert nicht lassen was gestalten bey vnser jüngst zu Crembs geschehenen durch reiß der aldortige rath vnd gemeinde vnß zu vernehmen gegeben [...]*“.

⁹⁹² Z mnoha úprav a prepisů v dopise je zřejmé, že Castelcorn obtížně nacházel nejvhodnější slova k popsání nepříjemné situace, v níž byl podřízený duchovní zdrojem problému: „*sambt der Domenico Benfatti alß Ihr dechent vnd seelsorger seines geistlichen berueff weniger nachleben (nahrazeno rukopisně: anverthrauten seelsorger der gebihr noch nicht verstehen), vnd sowohl mit ärgerlichen beginnen alß ande ren bießhero gehägten Mießverständnueßen, der besagter Stadt eine nichtgeringe beschwernueß zufüegen thette (nahrazeno rukopisně vlevo: mit nicht geringen grossen Ergernussen, also anderen unverantwortlichen Beschwerdten und ganze Stadt sehr iberlestig seye).*“

sporů mezi duchovními představiteli a jejich svěřenci, které toho času vznikají nikoliv bez příčiny“.⁹⁹³

I pro Castelcornu měla jistě obdobná demonstrace podpory nespokojeného města a jeho věřících určitý význam. Čerstvě zvolený biskup, přesouvající se do svého nového působiště, nepochybně uvítal příležitost utvářet a potvrzovat svůj obraz v souladu s dobovými nároky na (sebe)prezentaci katolického a rekatolizujícího biskupa, spravedlivého, naslouchajícího, pečujícího duchovního pastýře, jehož cílem je urovnávat poměry, spory, disciplinovat nejen věřící, ale stejně tak i duchovní za účelem vytváření podmínek pro intenzivní duchovní život. Takový obraz bylo žádoucí budovat a udržovat nejen ve vlastní diecézi, ale též v širokém okolí, nejen mezi běžnou veřejností, ale také mezi příslušníky svého duchovního stavu. Kremže ostatně nebyla zase tak od věci – významný obchodní a komunikační uzel v Podunají, který měl nakonec i význam pro Castelcornu osobně, jenž zde udržoval více než čtvrtstoletí kontakt s obchodníkem a členem městské samosprávy Bartholomäem Eggartnerem, který mu opatřoval a zasílal nejrůznější zboží, především víno, potraviny či stromky.⁹⁹⁴

S výkonem a patrně zejména hospodařením zmíněného děkana Benfattiho s pustnouchými farními majetky nebyl zřejmě pasovský biskup spokojený ani později, jehož vytýkající dopis z roku 1665 cituje starší dostupná literatura.⁹⁹⁵ Ve své odpovědi ze 17. září 1664 na Castelcornův list, který mu zřejmě osobně doručil po svém příjezdu hrabě Verdenberk, Thun vyjádřil svůj dík a ujistil jej, že by postupoval obdobně, kdyby zjistil v Castelcornově hájemství podobné excesy. Zároveň jej ujistil, že záležitost předal „*příslušné instanci*“, aby bylo možné „*uvědomit obviněného, odstranit skandál a nedorozumění*“ a celkově zjednat pořádek.⁹⁹⁶ Reálný dozvuk situace nám není znám, ale vzhledem k výše citované zmínce z literatury zůstal kremžský děkan pod drobnohledem.

⁹⁹³ Tamtéž: „[...] nun ist vnß zwar E Ld. zu der Ehre Gottes, zu dem allgemeynen besten vnd vnterbrechung derley zwischen denen geistlichen vorstehern vnd dern vntergebenen sich zurzeith nicht ohne Ursach eraignenden widerwertigkeiten der differentien sonderbahr eyffer ohne dies alzuwoll bekant. Damit wir aber auch vnserseits ~~denen Praetendenten~~ besagter statt Krembs mit dem gebetteten Vorwort nicht außhenden gehen. Alß ist hiermit an E Ld. vnser fr. ersuchen sie dern klagendes anligen recommendirter halten, vnd soviel die Gebühr vnd Billigkheiet erfordert, darin eine fördersamere Außrichtung deroselben widerfahren lassen wollen [...]“

⁹⁹⁴ Zboží rodina dodávala nejspíš také Karlovu bratrovi Maxmiliánovi (1611–1676), po smrti Bartholomäa agendu minimálně na určitou dobu převzal jeho syn, jenž dodával víno i Castelcornovu synovci Františku Karlovi (1648–1706), blíže Zapletalová a Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“, 145.

⁹⁹⁵ Anton Kerschbaumer, *Geschichte der Stadt Krems* (Krems: Oesterreicher, 1885), 155.

⁹⁹⁶ AO 68, f. 341 (1664-09-17, Pásov): „[...] Danckh für dero in disem Merckh erzeigenden eyfer, dieselbe versicherent, dafern wür in erfahrung brächten, daß in dero Hochstüfft einige der gleichen Excess sich zeigen solten, wür es auch an wolmainenten erinnerung nicht wurden erlaiden lassen. Haben im vbrigen dises

Kremže a tamní duchovní pastýř do korespondence vstupují ještě jednou v roce 1667, v souvislosti s typem dopisu, jež u Castelcorna nalzáme často, tedy doporučením. Právě od výše zmíněného Eggartnera (údajně jménem tamní rady a obce) obdržel biskup Karel informaci, že farář (zřejmě již nikoliv děkan, jak naznačuje škrtnuté a přešpané označení) Benfatti byl kopnut koněm a zranění se zdá být natolik fatální, že je načase zabývat se úvahami o jeho nástupci.⁹⁹⁷ Castelcorn by tak chtěl na tomto místě podpořit a doporučit adepta, preferovaného kremžskou městskou radou, jímž byl jistý „*Doctor Zerniz aniezo Rector Magnificus zu Wien*“, tedy tehdejší rektor vídeňské univerzity Paul Zherniz (1632–1686). Ten byl také kanovníkem vídeňské, ale rovněž pasovské kapituly a od roku 1656 též farářem v Kirchberg am Wagram, spadajícím právě pod pasovskou kapitulou.⁹⁹⁸ Castelcorn do své přímluvy dále píše, že „*pokud je mu známo, farní děti chovají k zmíněnému doktoru Zerniczovi mimořádnou náklonnost a důvěru, je též znám svým dobrým rozumem, pílí ke cti boží a celkově proslýchanou rozvážností.*“⁹⁹⁹ Thun již však měl jiného kandidáta, jak uvedl ve své odpovědi Castelcornovi o necelé dva týdny později, zatímco bývalý farář Benfatti již mezitím zemřel. Pasovský biskup, „*treüer Freündt, Vetter undt Brueder*“ by „*ze srdce rád vyhověl jeho intervenci*“, ale místo už je přislíbeno jinému, nejmenovanému, leč osvědčenému jedinci.¹⁰⁰⁰

Své doporučení biskup Karel poskytl ještě minimálně jedenkrát, a to svému dlouholetému korespondentovi, Johannu Paulovi Dullerovi, jenž je v dopisech uváděn jako údajný císařský dvorní kaplan. Obdobné doporučení jako Thunovi Castelcorn na Dullerovu prosbu¹⁰⁰¹ v té době adresoval i opatovi benediktinského kláštera v Lambachu, jímž byl tehdy Placidus Hieber von Greifenfels (1615–1678). Duller měl totiž dle listu z roku 1671 zájem získat faru, a to v rakouském St. Georgen in Attergau. Castelcorn se na jeho žádost přimlouvá, aby tak mohlo být učiněno při nejbližší příští příležitosti instalace. Uvádí, že

Werckh an sein gehörige instanz remittirt [...] damit der beclagte hierüber vernomben, daß scandalum vnd misverstandt abgestelt, vnd die gebühr und billichkeit verhandlet werden möchte“.

⁹⁹⁷ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 78 (1667-04-13, Kroměříž): „[...] gestalten der aldortigen ~~Dechen~~ Pfarrern Benfietti durch einen Roßschlag dermassen verlezet vnd bestendiget werden das seines Lebens vnd auffkommens wenige oder gar kheine hoffnung seye [...]“.

⁹⁹⁸ Franz Gall a Marta Szaivert, *Die Matrikel der Universität Wien*, 5 (Wien-Köln-Graz: Archiv der Universität Wien, 1975), XXXIX.

⁹⁹⁹ Koncept AO 146, inv. č. 556, f. 78 (1667-04-13, Kroměříž): „[...] den Doctorem Tschernitz zu der durch ableiben des Benfatti seel vacierendt wordenen Stattpfar Crembs zu recommendieren beliebt, habe an heüth zu recht empfangen. Ob nun wohl solcher deroselben intervention von allen anderen von Herzen gerne deferiert haben wolte, mag doch Eur Ld. nit pergen, welchen gestalten res nicht mehr integra sondern Ich obernente Stattpfar beraiith ainem andern, welcher auch wohl ein zwey iahr hero, da der verstorbene Stattpfarrer die Weingärten vnd andere Würthschafft sehr vernachlässiget, darmit bemüehet gewesen, conferiert habe.“

¹⁰⁰⁰ AO 73, f. 236–237 (1667-04-26, Pasov):

¹⁰⁰¹ Duller Castelcornovi AO 83, f. 159 – 160 (1671-01-29, Vídeň).

Duller byl po několik let jeho kaplanem a rád by mu byl takto nápomocen při získání farního obročí. Není jasné, na jaké období Castelcorno naráží, výraznější zmínky o působení na císařském dvoře chybí. Jistý „*Hofprediger Tuller*“ je nicméně vzpomínán v knize *Theatrum Europaeum* z roku 1663, a to v souvislosti s úmrtím Ferdinanda IV. a následnými pohřebními obřady, kde je zmíněno jeho tříhodinové kázání, jež mělo být společně s vyobrazením honosného castra doloris i vydáno tiskem.¹⁰⁰² Korespondence s Castelcornem z rozmezí let 1665–1679 nám Dullera odhaluje jako zprostředkovatele informací, získané v prostředí vídeňského dvora, kde se pohyboval, ale také různého zboží.¹⁰⁰³

Podobně jako v jiných, v této práci popsaných případech, i zde se nám skrže některé osobnosti personálně propojuje pasovská a olomoucká kapitula. V roce 1665 totiž získal v Pasově kanonikát olomoucký (zatím nesídelní) kanovník Georg Friedrich von Salzburg. Biskup Karel jej vybavil doporučujícím listem, v němž nejen zmiňuje, kterak se Salzburg rozplýval nad svým přijetím na audienci u Thuna, ale prosil téhož o podporu tohoto mladého kanovníka. Ten se zřejmě obával o hladký a ničím nerušený administrativní průběh přijetí kanonikátu, k čemuž se vybavil požadovanými dokumenty – slovy Castelcorna „*různými autentickými atestacemi, jimiž se už na příslušných místech i prokázal,*“ a tudíž olomoucký biskup spíše prosil o podporu v případě možných komplikací.¹⁰⁰⁴ Proces však nejspíše probíhal zdárně, neboť Thun posléze konstatoval, že mu daný list Salzburg osobně předal, mezitím však patrně veškeré komplikace vyřešil, a tudíž je potěšen, že Castelcornův „*dobromyslný záměr se tak jako tak naplnil.*“¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰² Zmíněný tisk se mi bohužel dosud nepodařilo dohledat. Johannes Georgius Schleder, *Irenico-Polemographia, Sive Theatri Europaei Continuati Septennium, Das ist, Sieben-Jährige Historisch-außgeführte Friedens- und Kriegs-Beschreibung...* (Frankfurt am Main: Merian, 1663), 575: „*das Castrum doloris [...] solches neben der stattlichen Predig, welche Herr Pater Tuller, Kays. Hof Prediger, 3. Stunden lang gethan, hiernächst im Truck und Kupffr herauß zu geben.*“

¹⁰⁰³ Např. v roce 1669 mu biskup Karel děkoval za dodání bližší neurčené knihy a brků a žádal o obstarání latinského slovníku pro objasnění určitých termínů, dále též semena květín a štěpů, srov. koncept AO 147, inv. č. 558, f. 91 (1669-05-22, Brno): „*[...] brauchte auch einens absonderlichen Dictionarii der mir selbige Latinitet explicirte [...] danen von allen dißen Blumen auch die Samen oder Peltzweige zu handen bringen möchte [...]*“ Castelcorn poté jako protiváhu mohl nabídnout své doporučené pro Dullera na místo faráře u sv. Jiří v Attergau, srov. tři verze konceptů AO 149, f. 31, 32, 33 (1671-02-01/02).

¹⁰⁰⁴ Koncept AO 70, f. 39 (1665-07-21, Kroměříž): „*[...] vnß hatt vnser Canonicus herr Geörg Frydrych von Salzburg, absonderlichen gerümbt, die große höffligkeiten so Er von Ewer Ld aldorten empfangen [...] vnß dahero ersuchendt Ihme bey Eüer Ld dahin zu recommendiren, damit er selbige vermittelst dero hohen authoritet superiren möge. Dieweilen er dan zu Erlangung dieses Zwecks sich mit verschiedenen Authentischen*

Attestationen gefast gemacht, vndt albereith gehöriger orthen producirt hat [...] Ewer Ld wir dienstfr. Besagten Herrn von Salzburg dero ersprißliche Assistenz dahin einzuwenden. ahn dero hohen orth dahin zuertheilt, damit Er zu seinem Intent gelangen.“

¹⁰⁰⁵ AO 70, f. 64 (1665-08, Pasov).

Viděli jsme tedy, že korespondence obou biskupů, které spojovala nejen salcburská kapitula, ale také přijetí biskupského úřadu v tomtéž jaru 1664, měla různé funkce – od udržování vzájemného přátelského vztahu, podpořeného bratrským oslovováním a pravidelným zasíláním vánočních a novoročních přání,¹⁰⁰⁶ přes budování vlastního obrazu a snahu intervenovat ve prospěch jednotlivců a komunit v rámci farní sítě, ale též vlastních kapitul, až po sdílení a oznamování důležitých kariérních a zároveň životních momentů. U nich se ještě zastavíme v následující poslední části.

Zdá se, že jedním z nejreflektovanějších momentů bylo ve studované biskupské korespondenci samotné zvolení či jmenování biskupem, případně přijetí tohoto úřadu. Od tohoto momentu biskupovi náležela i příslušná sebetitulace (*neu erwählter Bischof, nominirter Bischof* atd.). Opomíjen však nebývá ani zásadní ceremoniální, symbolický a duchovní moment, tedy biskupské svěcení (případně následné ujímání se duchovní i světské vlády). Jak již bylo ukázáno v jiných případech v této práci, pojilo se takové oznámení zpravidla s formálním pozváním k tomuto slavnostnímu aktu, i když se tak často dělo ve lhůtě naprosto nerealistické, a tudíž obě strany nepochybně chápaly tuto hru slov jako součást *Briefzeremoniellu* a takto se jí i účastnily. Výjimkou není ani pasovský biskup Thun.

Když se blížila jeho vlastní konsekrace, neopomenul o tom zpravit svého olomouckého souputníka. V dopise z 24. března Castelcornu pozval na své svěcení dne 12. dubna. Byť to není zrovna velká časová rezerva, ve srovnání s jinými listy (které například nebyly poslány ani s týdenním předstihem) je toto časové okno ještě celkem slušné, a i když by zřejmě nebylo možné naplánovat adekvátně pojatou cestu, přece jen (v případě doručení listu spěšným kurýrem) by to bylo alespoň fyzicky proveditelné. Otázkou zůstává, s jakým předstihem tyto ceremonie vůbec bývaly plánovány a jak dopředu bylo stanoveno datum konání. Konkrétně Thun píše, že se rozhodl ke světicímu aktu přistoupit bez dalšího zdržení a že by mu sice „*udělalo neobyčejnou radost, kdyby mohl [Castelcornu] při této příležitosti osobně obsloužit, nicméně se nemálo obává, že jak délka cesty, tak jeho další povinnosti možná tomuto přání budou stát v cestě, chce však nicméně z upřímné*

¹⁰⁰⁶ Ta se v zásadě nijak zvlášť nevymykají danému žánru (kromě obvyklých, různě formulovaných topoi, se zpravidla objevuje výrazný apel na to, aby měl pisatel dostatek příležitostí k prokazování služeb protistraně). Kromě jediného jsou všechna dochována jen ze strany Thuna, ale např. list z roku 1665 zmiňuje i díky za Karlovu doručenou gratulaci a doufá, že již obdržel jeho první gratulaci, srov. AO 70, f. 409–410 (1665-12-24, Pasov) a předcházející dopis AO 70, f. 362–363 (1665-12-07, Pasov). Dále jen stručně jejich soupis: AO 79, f. 491 (1669-12-16, Pasov), AO 85, f. 374–375 (1671-12-09, Pasov), AO 87, f. 464–464 (1672-12-14, Pasov). Castelcornův přesně nedatovaný koncept/čistopis, formulovaný s obvyklým obsahem, ale trochu odlišnou stylistikou AO 148, f. 236 (1670-12, Kroměříž). Dole specifikováno oslovení adresáta: „*dienstwilliger treuer Freundt Vetter vndt Brudern Bischoffen zu Passau*“.

*náklonnosti tímto potvrdit svou dlužnost a zcela přátelsky jej pozvat k zmíněnému světicímu aktu, a mimoto též požádat, aby pokračoval v své dosud prokazované přátelské náklonnosti.*¹⁰⁰⁷

V případě Castelcornova svěcení na podzim předchozího roku bylo dokonce jeho pozvání Thunovi doručeno až v samotný den konání, jak se dozvídáme v jeho poděkování za nedatovanou pozvánku z Kroměříže.¹⁰⁰⁸ Z Thunových zmínek je zřejmé, že nedochovaná pozvánka od biskupa Karla byla koncipována dost podobně jako později jeho vlastní. Pasovský biskup mu totiž velice děkuje a váží si toho, že by jej v tento slavnostní moment chtěl mít mezi přítomnými. To tedy nyní není možné, ale vyjadřuje se ve smyslu, že velké překážky, které konstatoval i sám Karel, by mu při včasné doručení nezabránilo nenechat si ujít Karlův velký „*Ehrentag*“, což samozřejmě může být jen tvrzení ex post.¹⁰⁰⁹

Pasovské biskupství nicméně nebylo jediným biskupským postem, který Thun získal. V roce 1665, po smrti Zikmunda Františka Tyrolského (1630–1665), jenž stejně z dynastických důvodů v závěru života postupně rezignoval na své církevní hodnosti se záměrem vystoupit z duchovního stavu,¹⁰¹⁰ byl jmenován novým biskupem v Gurku, jednom ze salcburských *Eigenbistümer*. Teprve v zimě roku 1666 se však svého biskupství ujal, a právě u příležitosti „*würkliche possession*“ Castecorn koncipoval svou gratulaci, a to v reakci na Thunem zasláné oznámení, jež přijal s radostí, ostatně stejně „*iako jej těší všechny jeho [Thunovy] radosti ne méně, než kdyby se přihodily jemu samému.*“¹⁰¹¹ Na rozdíl od Castelcorn, který se počátkem 80. let bude muset z politických důvodů a preferencí rozhodovat, zda zůstane hlavou olomoucké diecéze nebo se stane biskupem ve slezské Vratislavi, mohl si Thun ponechat svůj Pasov, na nějž Castelcorn naráží ve

¹⁰⁰⁷ AO 69, f. 192 (1665-03-24, Pasov): „[...] *das wir nun mehr zu dem actu vnserer consecration ohne fernere dilation auß herzumachende dominicam in albis als den 12.ten tag Aprilis schreiten zu laßen entschloßen sint. Gleich wie vns nun eine sonderbahre freüd seye würdte Ew. Lbd. Bey solcher gelegenheit in persohn zubedienen, also vndt weilen wir nit vnbillig vns besorgen, das sowohl die weite des wegs als deroselben obligende gescheffte solchem vnserm wunsch hinderlich fallen dörrften, haben zum wenigsten wir aus treümeinender affection vnserer schuldigkeit hiemit bezeügen vndt Ew. Lbd. zu obbemelten consecrations actu nichts destoweniger ganz freündtlich einladen, darbenebenst auch ersuchen wollen, das sie mit bishero vns bezeügten freündt. zunaigung continuiren, vns aber die gelegenheit geben wollen, vnserer dienst begierde in werckh erscheinen zulaßen.*“

¹⁰⁰⁸ AO 68, f. 437–438 (1664-11-03, Pasov).

¹⁰⁰⁹ Tamtéž: „[...] *versicherend, das wan die von Ihenn selbst ermessene vndt vermeldte große Verhindernuß vns nit würden abgehalten haben, wie diese gelegenheit sie in genaden Ihren hohen Ehrentag zubedienen bey einlauffung zeitlicher Nachricht nit gehrn verabsäumet hätten.*“

¹⁰¹⁰ Obersteiner, *Die Bischöfe von Gurk*, 390.

¹⁰¹¹ Koncept AO 146, inv. č. 555 , f. 61 (1666-02-24, Kroměříž): „[...] *vnß zukommenen notifications Schreiben sonders gern vernehmben, vnd gleich wie alle deroselben widerfahrende Vergnüeglichkeiten vnß nicht weniger, dan wan Sie vnß selbst betreffeten, gar hoch erfrewen [...]*“.

formulaci, aby „svému takto svěřenému biskupství prospěšně stál v čele ne méně než své předchozí zemi a lidu v mnoha nadcházejících letech“.¹⁰¹²

Že věc nebyla prosta problémů, naznačil i sám Thun, když ve svém oznámení zhruba po třech týdnech od dané události (a tedy již zpět v Pasově, svém hlavním sídle) napsal, že i když se vyskytla „jedna či dvě překážky, byly urovnány do té míry, že se 25. a 26. ledna ujal za přítomnosti obou komisařů správy jak spirituálií, tak temporálií.“¹⁰¹³ V roce 1666 na Thuna čekal ještě jeden úspěch, a sice jeho zvolení proboštem salcburské kapituly, přičemž tohoto postu se ujal prostřednictvím svého zplnomocněnce a Castelcorna informoval opět ze svého domovského Pasova.¹⁰¹⁴ Ústupky z rezidenční povinnosti, jak gurského biskupa, tak kapitulního probošta, jednoho ze dvou čelních představitelů kapituly, lze nepochybně nahlížet i jako projev nepotistického vlivu Thunova nevlastního bratra, salcburského arcibiskupa Guidobalda (1616–1668). Právě jemu už však v kontrastu s oblíbenou gratulační frází už „mnoho nadcházejících let“ nezbývalo.

O úmrtí tohoto arcibiskupa, jehož episkopát měl na Castelcornu, tehdejšího salcburského kapitulního děkana, v řadě ohledů formativní vliv,¹⁰¹⁵ se tento dozvěděl z mnoha stran. V neposlední řadě také od jeho nejbližších příbuzných, tedy i od pasovského biskupa, kterého zpráva zastihla při pobytu v Karlových Varech. Jeho oznámení, datované pochopitelně později než zprávy od přímých salcburských svědků, je poměrně strohé, s oblíbenými formulacemi o nevyzpytatelné boží vůli a povolání z života pozemského do života věčného. Zajímavá je ovšem Thunova zmínka, reflektující do jisté míry vzájemný vztah s Castelcornem, totiž že je mu tuto smutnou zprávu „jako nejbližšímu příteli povinen přinést, a tímto ji tedy chce s nejsmutnější myslí oznámit.“¹⁰¹⁶ Castelcornova následná kondolence je plná osobních úprav, několika po sobě jdoucích škrtanců, z nichž je patrné opakované hledání vhodných slov do přeformulovaných pasáží, v nichž se pokusil navodit trochu osobnější tón, ale také poskytnout útěchu a podporu pomocí frází, že „musíme

¹⁰¹² Tamtéž: „[...] das Sie diesem so anvertrauten Stiff nicht weniger alß dero vorigen Land und Leüthen in viel langwühriger Jahr mit E Lden selbst beliebigen contento vnd hohen auffnehmen gedeylichen vorstehen.“

¹⁰¹³ AO 71, f. 153 (1666-02-16, Pasov): „[...] vndt obzwar hierinen ein oder andere verhinderuß vorgefahlen, so seint doch selbe der gestalten beygelegt worden, das wür den 25. Vndt 26. Verwichenen monaths so wohl in spiritualibus als temporalibus von bederseiths hoch ansehentlichen Herrn Commissarien, in die possession wirckhlich immitiert worden.“

¹⁰¹⁴ AO 72, f. 65 (1666-10-16, Pasov): „Demnach Ich die würckhliche possession der Thumbsprobstey zu Saltzburg iüngsthin durch meinen dorthin abgeordneten bewollmachtigten apprehendirt vnd eingenommen [...]“ . Castelcornova odpověď AO 146, inv. č. 555, f. 184 (1666-10-26, Vyškov).

¹⁰¹⁵ Jakubec a Prchal Pavlíčková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále“, 17–21.

¹⁰¹⁶ AO 76, f. 171 (1668-06-05, Karlovy Vary): „Gleich wie dan vnß, alß negst befreundten, Eur Ld. solches hinderzubringen obliget, alß haben es deroselben wür mit thaurigisten Gemieith hiemit Clagen wollen.“

přijmout vše z rukou božích, a tak překonat tento smutek s trpělivostí“, doplněných ujištěním, že za zesnulého nechá vysloužit obvyklé zádušní obřady.¹⁰¹⁷

O necelých pět let později se „z tohoto stínu světla“, jak hlásal nápis v dómské kryptě, odebral i pasovský biskup Wenceslaus von Thun, jenž zemřel začátkem 1673. Podobně jako Castelnovo pro Olomouc a Moravu byl vnímán jako nová vzpruha diecéze po třicetileté válce, iniciátor významných přestaveb, podporovatel nového barokního slohu – jako zasloužilý obnovitel byl ostatně reflektován i v nápisu na pomníkové desce v pasovské katedrále.¹⁰¹⁸ Tentokrát o jeho úmrtí biskupa Karla informoval až v polovině března jeho další nevlastní bratr, budoucí salcburský arcibiskup Johann Ernst von Thun-Hohenstein. Omlouvá se, že mu nenapsal již dříve, ale jak uvádí, byl prý událostí natolik zasažen a tolik ponořen do smutku, že na tuto i jiné své povinnosti zapomněl. Příznačně bratrův skon označuje za „velkou ztrátu našeho celého domu, ale především jeho (Castelnova) dobrého přítele a upřímného služebníka.“¹⁰¹⁹

Sebastian Johann von Pötting und Persing (1628–1689)

Thunův nástupce Sebastian von Pötting patřil rovněž mezi Castelnovy vrstevníky, ale svou církevní kariérou nebyl propojen se Salcburkem. Stejně jako celá řada aristokratů, uplatňujících se ve strukturách říšské církve, studoval na římském Collegiu Germanicu. Jeho realizačním prostorem se již v mladém věku stala pasovská kapitula, kde byl od roku 1647 kanovníkem a v roce 1664 byl zvolen tamním proboštem.¹⁰²⁰ Pöttingové

¹⁰¹⁷ Koncept AO 147, inv. č. 557, f. 126 (1668-06-16): „*gehert vnd nachdem wir aber alles von der Handt Gottes annemen müssen, [přeškrtná slova], als ist also dises zu stehende Leidt mit gedult zu ibertragen, vnd dero abgeleibten Seelen mit dem gewöhnlichen Suffragiis so wir nit vnderlassen werden, zu pflegen [...]*“.

¹⁰¹⁸ Přepis obou nápisů, tedy v kryptě i presbytáři dómu srov. Ludwig Heinrich Krick, *Das ehemalige Domstift Passau und die ehemaligen Kollegiatstifte des Bistums Passau: Chronologische Reihenfolgen ihrer Mitglieder von der Gründung der Stifte bis zu ihrer Aufhebung : mit 9 Anhängen* (Passau: Waldbauer, 1922), 230–31. Citovaná část nápisu z krypty srov. tamtéž: “[...] *Vixit annos XLIII praematurus ab hac lucis umbra discedens anno salutis MDCLXXIII lucem adiit immortalem semper victorus.*” V presbytáři prezentována zásluhy o diecézi: “[...] *de Ecclesia totaque dioecesi praeclare meritis, quam ecclesiasticae disciplinae legibus exemplisque firmavit. Curiam episcopalem incendio deformatam restituit, Basilicam cathedralem cum turribus eodem infortunio pene collapsam ex fundamentis eleganti structura reaedificare coepit, opus in insignem altitudinem iam assurgens relinquere imperfectum mors praepropera coegit.*”

¹⁰¹⁹ AO 88, f. 228 (1673-03-16, Salcburk): „[...] *hette ich schon vohr lengst aus schuldigster respect, mit etlichen wenigen Zechlen gehorsambst auf warthen sollen (welches ich auch gewiß nit vnderlassen hette) so mit der grosse verluest vnseres gantzen haußes, zu forderiste aber dessen guethen freündts, vndt auf richtigen dieners, als gewesten Bischoffen Seel. Zue Passau, solches verhinderte hette, mich auch in der Zeith also betribet vndt über diesen laidigen Todtfahl bestürtzet daß ich auch dießer, als einer, von meiner Höchsten obligation vergessen [...]*“.

¹⁰²⁰ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 349.

patřili k významným rakouským rodům a měli velice blízko k císařskému dvoru. V námi sledované době se již prostřednictvím sňatků někteří členové propojovali i s rody z prostředí českých zemí (např. Šternberkové, Ditrichštejnové, Lobkovicové), díky českému a moravskému inkolátu zde vlastnili majetky a postupně se zařadili i mezi místní významnou aristokracii. Řada příslušníků se uplatňovala na úřednických postech, přičemž nejzářnější kariéry z rodiny v 2. polovině 17. století dosáhl Sebastianův bratranec František Eusebius (1627–1678). Ten postupně prošel různými zemskými i dvorskými úřady a působil přes deset let jako císařský vyslanec v Madridu.¹⁰²¹

Právě dobré vazby na císaře a jeho okolí také umožnily kariéru vzestup Sebastiana von Pötting. Byl to Leopold I., kdo prosazoval jeho jmenování biskupem v Lavantu, malé korutanské diecézi, v roce 1665, ale také jeho pozdější volbu na mnohem význačnější biskupský stolec v Pasově roku 1673,¹⁰²² byť se nepodařilo dosáhnout zachování jeho dosavadního biskupského úřadu.¹⁰²³ Dochovaná korespondence pochází právě až z pasovského období, proto je Pötting pojednán v rámci této diecéze.

Jeho nejstarší dochovaný list je, jako v mnoha dalších případech, oznámením o volbě pasovským biskupem a tím také symbolickým otevřením vzájemné komunikace z této nové pozice, kterou podtrhuje i v kontextu jeho listů pouze v tomto případě užitá plná titulace.¹⁰²⁴ Zda vzájemný kontakt probíhal již předtím, není možné určit. Dopis sice obsahuje klasické oslovení „*pane a příteli*“, stejně jako prosbu, aby Castelcorn jak novopečeného biskupa, tak jeho biskupství ráčil jako dosud vždy i nadále uchovat ve své náklonnosti, ale jak již bylo konstatováno, tyto rétorické prostředky byly zhusta užívány i bez nutné opory v realitě.¹⁰²⁵

Veškerá další dochovaná korespondence je pak monotematická – jedná se výhradně o vánoční a novoroční přání, všechna psaná písařskou rukou a biskupem posléze signovaná. Pokud existovala i další osobní komunikace, pak byla zřejmě tematicky vyřazena jinam, nicméně dnes ji nemáme k dispozici. Její charakter je však v kontrastu s poměrně bohatým kontaktem s Pöttingovým předchůdcem Thunem. Na rozdíl od pevných vazeb k Salcburku

¹⁰²¹ Smíšek, „Císařský dvůr a „dvorská“ kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.“; Jaroslava Kašparová, „Po stopách knižní sbírky Františka Eusebia, hraběte z Pöttingu a Persingu: ‚Provenio‘ a možnosti rekonstrukce rozptýlených knihoven“, in *Bibliotheca Antiqua 2013: sborník z 22. konference, 30.-31. října 2013* (Olomouc, 2013), 112–21.

¹⁰²² Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 347.

¹⁰²³ Leidl, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart*, 119.

¹⁰²⁴ AO 88, f. 216 (1673-03-13, Pasov): „Sebastianus von Gottes Genaden erwählter Bischoff zu Passau, des Hey. Röm. Reichs Fürst. Graf von Pötting, Erbburggraf zu Lienz.“

¹⁰²⁵ AO 88, f. 216 (1673-03-13, Pasov): „[...] ersuechen wollen, daß gleich wie sie iederzeit ihro guete affection gegen vnnß vnnd vnnsere hochstüfft verspüren lassen, also noch ferners darmit zu continuirn [...]“.

byl Castelnorn členem pasovské kapituly relativně kratší dobu, od roku 1653 do roku 1665, kdy na svůj tamní kanonikát rezignoval.¹⁰²⁶ Je tak možné, že i korespondence s tamním biskupem, mohla mít tento čistě formální, příležitostný charakter, byť se jednalo o hlavu významné diecéze, skrze osoby některých kanovníků propojené i s Olomoucí. Ve sledované době byli totiž členy obou kapitul např. Walter Xaver z Dittrichštejna (1664–1738),¹⁰²⁷ František Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1639–1691), Karl Franz Rabatta zu Dornberg (1643–1682), Johann Philipp von Lamberg (1651–1712), Georg Friedrich von Salburg (+ 1692)¹⁰²⁸, Franz Anton von Losenstein (1642–1692), Paris Julius von Salm-Neuburg (1656–1701)¹⁰²⁹ a konečně i biskupův synovec, Franz Ignaz Dominik von Pötting und Persing (1651–1684).¹⁰³⁰

Z dochovaných přání biskupa Pöttinga se zdá, že kromě prvního roku jeho episkopátu¹⁰³¹ to byl většinou olomoucký biskup Karel, kdo nedochované gratulace odesílal do Pasova jako první, a to zřejmě poměrně časně v prosinci, neboť Pöttingovy dopisy jsou zároveň poděkováním za obdržaná přání.¹⁰³² Stejně tak kromě prvního roku Pötting mění formulaci ve svém podpisu z „*úslužného (věrného) přítele*“ na „*úslužného Vettera*“, čili oblíbené „mezibiskupské“ označení.¹⁰³³ Vzhledem k výše uvedeným informacím a charakteristice vzájemné korespondence nelze říct, že by (alespoň dle

¹⁰²⁶ Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*, 152.

¹⁰²⁷ Šlechtic známý svou pozdější rezignací na duchovní kariéru z osobních pohnutek, podrobně se jeho osobnosti věnovala Lenka Maršálková, „Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Aristokrat, který nechtěl být duchovním“ (Disertační práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2017).

¹⁰²⁸ V jeho obrazové sbírce se nacházel i Pöttingův, stejně jako Castelnornův portrét, srov. Zapletalová, „Obrazová sbírka olomouckého kanovníka Georga Friedricha ze Salburgu († 1692)“, 37.

¹⁰²⁹ Základní přehled ke jmenovaným v kontextu pasovské kapituly Krick, *Das ehemalige Domstift Passau und die ehemaligen Kollegiatstifte des Bistums Passau: Chronologische Reihenfolgen ihrer Mitglieder von der Gründung der Stifte bis zu ihrer Aufhebung: mit 9 Anhängen*, 80–84.

¹⁰³⁰ Syn Johanna Sebastiana von Pötting-Persing a Franzisky Polyxeny von Nogarola. Přes matku byl také nepokrevním synovcem moravského zemského hejtmána Františka Libštejnského z Kolovrat, který si vzal za druhou manželku její sestru. Mladý Pötting byl nejprve od r. 1667 nesídelním kanovníkem v Olomouci (sídelním od roku 1682), teprve v roce 1675 (dva roky po nástupu strýce na biskupský stolec) získává pasovský kanonikát, srov. Krick, 83, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 143.

¹⁰³¹ Pöttingova odpověď na Castelnornovu odpověď na jeho přání, AO 89, f. 34a (1673-12-30, Pasov): „*Eur Lbden haben durch dero hoch angenehmen antworth vnd respektive widerhaltens congratulation schreiben dergestalten, meine obligationes vermehrt.*“

¹⁰³² Pro rok 1678 dokonce dvakrát pár dní po sobě, AO 100, f. 367 (1678-12-18, Pasov): „*Daß Eür Ld. gefällig sein wollen, zu denen bevorstehenden hey. Feyertägen, vnnd darauf folgenten Neüen Jahr, mir also vollmainent zu gratulirn, hiervor erstatte ich ganz fr. danckh, vnnd wüntsche hingegen [...]* a stručněji, nicméně velmi podobně AO 100, f. 406–407 (1678-12-24, Pasov). AO 104, f. 428 (1679-12-30, Pasov): „*Auß Eür. Ld. Schreiben vom 9. dis haben wür mehrers ersehen, waß massen gefällig sein wollen, vnñß zu dem bevorstehenden Jahrswechsel, wollmainendt zu gratuliren [...]*“, AO 119, f. 231 (1684-12-26, Pasov): „*[...] als haben wür hingegen mit vorgengig schuldiger dankherstattung hierzue dienstfr. congratuliren, vnnd reciproce threuerzig anzuwünschen nicht ermanglen wollen [...]*“.

¹⁰³³ Místo „*dienstwilliger threuer Freindt Sebastian erw[ählter] B[ischof] v[on] Passau*“ podpis „*dienstwilliger (threuer) Freindt Sebastian*“, srov. cit. prameny výše.

dochovaného vzorku) společné vazby nějak výrazně překročily zdvořilostní charakter či byly pro pisatele vzájemným zdrojem informací a jejich sdílení. Přitom byl Pasov za Pöttingovy éry svědkem řady důležitých událostí, ať už to byla císařská svatba Leopolda I. s Eleonorou Magdalenou Falcko-Neuburskou, pompézní, soudobými kulturními prostředky široce reflektovaná událost,¹⁰³⁴ či letní pobyt císařského dvora na útěku z Vídně ve vypjatém roce 1683.¹⁰³⁵

Johann Philipp von Lamberg (1651–1712)

Jestliže jsme Pöttinga označili jako člena rodiny blízké císařskému dvoru, pak jeho nástupce Lamberg pocházel z kruhů s dvorem nejtěsněji spjatých. Jeho otec Johann Maximilan (1608–1682) působil ještě před zmíněným Františkem Eusebiem z Pöttingu jako císařský vyslanec v Madridu, později se stal nejvyšším komorníkem a posléze též nejvyšším císařským hofmistrem.¹⁰³⁶ Svému synovi pomohl zajistit církevní kariéru, ale připravil mu i cestu do světských úřadů, neboť Lamberg se stal jak císařským komorníkem, tak členem říšské dvorní rady.¹⁰³⁷

Lambergova sbírka kanonikátů v podstatě kopíruje i Castelcornovu původní velice lukrativní trojkombinaci – Pasov, Olomouc, Salcburk. Svůj první, tedy pasovský, měl zajištěn velice brzy, již ve věku dvanácti let v roce 1663, následovaný olomouckým v roce 1668. Naproti tomu až teprve v roce 1690 přijal kněžské svěcení, aby se mohl ujmout své pasovské diecéze, do jejíhož čela byl zvolen na jaře předchozího roku.¹⁰³⁸ Podobně jako jeho otec se už předtím etabloval v nejvyšších politických kruzích v dvorských úřadech jako císařský vyslanec v různých zemích (během Castelcornova episkopátu především v německých zemích) či jako hlavní císařský komisař na říšském sněmu (to už ovšem v době po Castelcornově smrti). Byl jednou z klíčových figur dvora, politiky a diplomacie Leopolda I. v pozdním období jeho vlády, v roce 1700 byl jmenován kardinálem.¹⁰³⁹

¹⁰³⁴ Základní přehled Josef Oswald, „Kaiser Leopold I. und seine Passauer Hochzeit im Jahre 1676“, *Ostbairische Grenzmarken* 19 (1977): 22–37.

¹⁰³⁵ K tomu podrobněji např. Rotraut Miller, „Die Hofreisen Kaiser Leopolds I.“, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, č. 75 (1967): 99–101

¹⁰³⁶ Herta Hageneder, „Lamberg, Johann Maximilian Graf von“, in *Neue Deutsche Biographie*, 13 (Berlin: Duncker & Humblot, 1982).

¹⁰³⁷ Druhý jmenovaný post od 1678, Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 255.

¹⁰³⁸ Přehledově k jeho kariéře Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 344–45.

¹⁰³⁹ Za Leopoldova nástupce Josefa I. se stal krátce neapolským vicekrálem a o politický vliv soupeřil s Evženem Savojským, srov. Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 255.

Aktivní ambiciózní Lamberg se snažil Pasov povznést architektonicky (zejména stavba biskupské rezidence), kulturně, především v hudební oblasti, ale pomýšlel i na jeho pozvednutí na arcibiskupství, což nakonec zůstalo bez úspěchu.¹⁰⁴⁰ Úspěchy naopak Lamberg sklízel, jak již bylo řečeno, na poli diplomacie a říšské politiky.

V kontextu této práce je zařazen mezi biskupy, i když z doby jeho episkopátu máme dochován vlastně pouze jediný dopis. Všechny ostatní, tedy přibližně desítka přijatých a několik odeslaných listů, pochází ještě z dřívější doby, kdy byl Lamberg „pouhým“ kanovníkem a odhalují různé drobné zajímavosti. Onen jediný biskupský list je vánočním přáním z roku 1691 a Lamberg se v něm podepisuje jako „*starý věrný přítel*“. Je zajímavé, že podobně jako v případě jeho předchůdce Pöttinga, i zde psal jako první biskup Karel. Byť jeho list není dochován, prozrazuje to samotný Lambergův text, který je děkovnou odpovědí. Nelze tedy říci, že by mezi kritéria toho, kdo komu píše jako první, patřil věk daných korespondentů.¹⁰⁴¹

O více než čtvrtstoletí mladší Lamberg je v Castelcornově korespondenci poprvé doložen v roce 1675. V tomto roce získal svůj třetí kanonikát, a to v Salcburku. Hned od podzimu do jara následujícího roku zde také strávil svůj první povinný rezidenční pobyt. Zde se již ke slovu dostává i korespondence s olomouckým biskupem, vedená nejen ze strany Johanna Philippa, ale též jeho otce Jana Maxmiliána. Ta je mimochodem dochována po dlouhá léta v poměrně značném množství, přesahujícím stovku časově relativně pravidelně rozložených jednotek, a zaslouhovala by si samostatného zpracování.¹⁰⁴²

Pokud bychom chtěli zjednodušeně nastínit danou situaci, z níž dochované dopisy vychází, pak se jednalo o to, že mladý Lamberg měl splnit svou salcburskou rezidenční povinnost, aniž by měl kde ji strávit. Salcburské kapitulní dvory byly rozděleny mezi dosavadními kapituláry, mezi nimiž byl i olomoucký biskup. Jeho dům obýval a řídil správce, ale o tom, že by zde zavítal sám Castelcorn, nemáme po jeho odjezdu ze Salcburku v roce 1664¹⁰⁴³ jediný doklad, zato však byla propůjčován k ubytování dalším kanovníkům

¹⁰⁴⁰ Blíže August Leidl, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart* (Passau: Passavia Universitätsverlag, 1993), 124–5.

¹⁰⁴¹ AO 135, f. 237 (1691-12-20, Pasov): „*Ewer Ld dienstwilliger alter trewer freundt J. Philipp*“.

¹⁰⁴² Castelcorn si dopisoval v menší míře i s dalšími členy tohoto rodu. Přehled příslušných kartonů a let srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 167–68.

¹⁰⁴³ Biskup sice cestoval zejména v první polovině svého episkopátu dost, ale pouze v rámci svých moravských statků. Mezi Salcburkem a Moravou cestoval pouze ještě před svým nástupem na olomoucký biskupský stolec, jak konkrétními příklady dokládá Radmila Prchal Pavlíčková, „Mezi sídly: Biskupova rezidenční síť jako systém jeho reprezentace“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti.*, ed. Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 52–53.

bez vlastní rezidence.¹⁰⁴⁴ Jak již bylo řečeno, svou diecézi neopouštěl ani na záležitosti typu volby nového arcibiskupa. Proto došlo ke vzájemnému kontaktu a domluvě, zda by rezidenci mohl využít mladý Lamberg.

Jako první olomouckého biskupa v této věci kontaktoval podle všeho jeho otec Jan Maxmilián. Ten se před nedávnem stal nejvyšším císařským hofmistrem, k čemuž od Castelcorna obdržel gratulaci.¹⁰⁴⁵ Ve svém dopise z Vídně z 11. srpna 1675¹⁰⁴⁶ ovšem nadnesl jiné téma – byl by rád, aby jeho syn odjel do Salcburku na povinnou rezidenci. Protože se dozvěděl, že tam má Castelcorn k dispozici kapitulní dům, který by měl brzy opustit momentální dočasný obyvatel, kanovník Wolkenstein,¹⁰⁴⁷ chtěl požádat o možnost, aby jej mohl vystřídat právě jeho syn. Biskup Karel zjevně poskytl svůj souhlas, neboť již o týden později mu Lamberg děkoval za vstřícné svolení a nádavkem přidal nejnovější zprávy o vývoji situace ve válce s Francií.¹⁰⁴⁸

V září se mu již ozval i samotný mladý Lamberg, a to ze Salcburku, kam mezitím dorazil. Dle dopisu tehdejšího správce Castelcornova kapitulního dvora, Virgilia Notwinklera, do města dorazil 10. září okolo poledne a prozatím se ubytoval v hostinci, než byly vyřízeny všechny přípravy a především než se z domu odstěhoval jeho dosavadní uživatel, kanovník Sigmund Ignaz von Wolkenstein. Jeho pobyt zřejmě nebyl bezproblémový, respektive nepřinesl žádné zlepšení, neboť na jeho účet správce poznamenal, že dvůr opustil spíše v zanedbaném než opraveném stavu.¹⁰⁴⁹

K Lambergovu užívání byly dovybaveny tři místnosti – Nottwinkler zmiňuje textilie, zlacené zrcadlo i skládací postel s nebesy, kterou si zřejmě hrabě sám dovezl z Vídně, zbytek vybavení dle přiloženého seznamu obstaral správce. Lamberg se nastěhoval 14. září, a to s personálem v počtu dvou komorníků, dvou lokajů, s kočím, jeho pomocníkem a celkem šesti koňmi.¹⁰⁵⁰ O tři dny později olomouckému biskupovi odeslal

¹⁰⁴⁴ Blíže v kapitole o Salcburku.

¹⁰⁴⁵ Lambergovo poděkování za blahopřání AO 93, f. 38–39 (1675-07-17, Vídeň).

¹⁰⁴⁶ AO 135, f. 64–65 (1675-08-14, Vídeň).

¹⁰⁴⁷ Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg, budoucí biskup v Chiemsee, srov. příslušná kapitola.

¹⁰⁴⁸ Johann Maxmilian von Lamberg AO 93, f. 74–75 (1675-08-18).

¹⁰⁴⁹ Nottwinkler AO 93, f. 128 (1675-09-19, Salcburk): „*Herr Graf von Wolkenstein, hat bey dessen Abzug den Hof mehrers verderbter als reparierter hinterlassen [...]*“.

¹⁰⁵⁰ Tamtéž: „*[...] vnd man von Hof auß die 3. Zimmer durch biß gegen den Saal mit Tapezereyen schen geziert, auch in das Audienz Zimmer einen gar grossen vmb vnd vmb mit Goldt geziertes costbaren Spiegel behengt, vnd mit einer von Eisen gemachte Himmel Pötttschatt, welche man in ein khleines Khüsstl ganz zerlegen khan, mit sambt denen Rotttaffenten Fürhengen, ohne das Pethgewandt, so Ihr. Gn. herr Graf selbsten von Wienn mit gebracht, versehen. Mit den übrigen bedürffigen Mobilien aber sein sie auf das verlangen, verngüeg hirbeyligender Specification, völlig durch mich eingericht worden, nochmahls haben sie den 14. dito, als mit 2. Cammerdiener, 2. Lagey, Gutschier vnd Reithkhnecht, sambt 6. Pferdten disen fürst Hoff bezogen.*“

vlastnoručně psaný děkovný list za prokázané dobrodiní. Lamberg ve svém dopise díky ještě znásobuje, neboť sděluje, že k projevu díky biskupovi zavázal i svého otce, jenž vlastně celou záležitost s ubytováním inicioval.¹⁰⁵¹ Začátkem října Castelcorn mladému Lambergovi odeslal obecně vyznívající dopis, v němž s důvěrným oslovením *Vetter* reaguje na mladíkovo poděkování za možnost využívat rezidenci a vyjadřuje se ve smyslu, že poskytnutí této služby je pro něj čest a vítaná příležitost k prokázání přízně.¹⁰⁵²

Přesně o rok později je datován další Lambergův dopis. Blížil se totiž závěr jeho první rezidence a mladý kanovník se začátkem října chystal odcestovat do Vídně. Na svůj salcburský pobyt si kromě s sebou dovezených sloužících najal i místní personál, konkrétně hausmistra, jenž dle Lamberga předtím pracoval jako komorník kanovníka Trautsona, a jeho ženu, která mu vařila a obstarávala další záležitosti v domácnosti. Ve svém dopise Lamberg kromě poděkování za poskytnuté bydlení jako starostlivý chleboďárce žádal, zda by mohli oba zmínění zaměstnanci v rezidenci setrvat ještě po nějakou dobu, než se poohlédnou po jiné službě.¹⁰⁵³ Vzhledem ke zmínce o předchozím zaměstnavateli rovněž z řad členů kapituly je pravděpodobné, že v Salcburku mezi církevními hodnostáři fluktovali sloužící a další zaměstnanci na základě vzájemných doporučení či referencí, i s ohledem na opakované sezónní rezidenční pobyty. Biskup Karel Lambergovi ve své vlastnoruční odpovědi své svolení poskytl a dovolil, aby jeho (brzy již bývalý) hausmistr s chotí mohli ještě týden či dva setrvat ve dvou suterénních místnostech, které obývali. Zároveň kanovníkovi popřál šťastnou cestu do Vídně a mnoho zdaru v dalším období.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵¹ Lamberg AO 93, f. 126 (1675-09-17, Salcburk).

¹⁰⁵² Písařský koncept s vlastnoručními úpravami (zpracovatelská poznámka jej chybně datuje k roku 1675), AO 151, inv. č. 564, f. 120 (1675-10-05): „[...] *geliebter Herr Vetter. Derselbe thuet sich mit dessen höfflichen Danksagung von meinem dem überlassenen Canonical hoff zu Saltzburg nur vmb sonsten bemühen, weil es aber demselben also gefallen wohl muß ich es auch geschehen lassen, da ich verlange meine affection meinem herrn zu erweisen.*“ Z téhož roku pak máme k dispozici již jen jeho vánoční novoroční přání, AO 93, f. 428–429 (1675-12-19).

¹⁰⁵³ Lamberg AO 95, f. 50–51 (1676-09-17, Salcburk): „[...] *meiner gebürenden schuldigkeit nach zu erscheinen, vnd denenselben gehors[ambsten] danck zu ersözen, das Sie vnter wehrender meiner residenz dero Canonical Hoff alhier zu meiner freyen bewohnung gnädig verwilligen wollen. Wenn ich nun (welches Gott beliebe) mein erst gemelte residenz innerhalb wönig tagen zu volenden verhoffe, vnd bey halb scheid dess eingehenden Monaths 8bris mich nach Wien zu erheben gesinnet bin, als gelanget anvor an Ihre fürst. Gn. mein gehor. bitt, das sie geruehen möchten meinem annoch habenden Hausmaister (so vor disen H. Gr. Trauttsohn alhier die Cammerdienerstölle versehen) die beede Zimmerl in dem Vnterstok, so ich ihme vnd seinen Weib, als welche mier zu weillen gekochet, vnd mit andern hausnotturfften versehen, angeben so lang zu vergunnen, bis das er nach meiner abreis vmb ein andere condition oder dienst vmbsehen könne.*“

¹⁰⁵⁴ Vlastnoruční koncept obsahuje řadu úprav a škrtnutí, vzniklých v průběhu koncipování textu, AO 151, inv. č. 564, f. 117 (1676-09-26, Olomouc): „[...] *das derselbe die seine zu Saltzburg angefangenen residentz gesundt und vergniglichen wollendet hatte vernim ich aus dessen von 17 dieses wolerhaltenen schreiben [...] also kan der geweste Zeit Hausmaister ain oder andere wochen nach desen abraiss in denen benanten/bewonten zweyen kleinen Zimmern sich schon aufhalten Winsche zu der vorhabenden reiss nach wien vill glik vnd alda weitere prosperitet.*“

Oba pisatelé však v příležitostném kontaktu zůstali i nadále. Jejich další písemný styk obsahuje poměrně pestrou řadu témat. V korespondenci se objevují i zmínky o zasílaných či objednaných hmotných předmětech.

V září 1678 Lamberg Castelcornovi z Vídně děkoval za bližší neurčené „*obdarování*“ a velice by si považoval, kdyby se biskupovi zalíbila některá z rarit, dovezených z Anglie, a to dle jeho zmínky jím samým v souvislosti s jeho v literatuře nijak reflektovanou cestou.¹⁰⁵⁵ Přitom již nyní mu nabídl zaslat „*auf alle Polos tauglichen Sonnenring*“,¹⁰⁵⁶ tedy cestovní sluneční hodiny ve tvaru malého závěsného prstence.¹⁰⁵⁷ Kromě toho si přes něj Castelcorn objednal bližší neurčené dvoje hodiny, jejichž popis mu Lamberg přislíbil zaslat příští poštou,¹⁰⁵⁸ o níž bohužel nemáme žádné další záznamy.

Zmíněné hodiny nakonec biskupovi byly doručeny podle všeho až na jaře následujícího roku. Jak píše Lamberg, dlící v té době ve Vídni, koncem týdne je očekáván příjezd hraběte Valdštejna, skrze nějž by měl Lamberg konečně získat ony pro biskupa objednané hodiny.¹⁰⁵⁹ Zmíněným hrabětem byl pravděpodobně Karel Ferdinand Maxmilián z Valdštejna (1634–1702), jenž v letech 1677–1679 působil právě jako císařský vyslanec v Londýně.¹⁰⁶⁰ Korespondence tak opět odráží komplexitu aristokratických sítí a vazeb i konkrétní formu jejich využití v praktických záležitostech, v tomto případě dovozu zahraničního zboží.

V korespondenci se však také objevují aktuální politické informace, a to ze strany Lamberga, ještě před jeho oficiálními diplomatickými misemi. V témže listu z konce května 1679 totiž Lamberg biskupovi Karlovi poslal přílohou opis jednání mezi Braniborskem a Francií,¹⁰⁶¹ a to v rámci řešení situace Švédského Pomořanska v rámci Skánské války, přičemž ve věci byl zainteresován císař Leopold, a to jednak z pozice

¹⁰⁵⁵ Lamberg AO 99, f. 403 (1678-09-13, Vídeň): „[...] vnd wurde mich högst glücklich schätzen so ich ein oder andere rarität aus Engelland mit mier gebracht hätte, so dero gnädigen Befelch beliebig fallen möchte [...]“.

¹⁰⁵⁶ Tamtéž: „Vnterfange mich hiemit Ewr frst. Gn. dem auf alle Polos tauglichen Sonnenring gehors. zu überschicken [...]“.

¹⁰⁵⁷ Tento typ hodinek byl znám od 15. století, rozšířený byl též v jednoduché formě pod pojmem Bauernring, čas označuje úzký paprsek světla, procházející štěrbinou v kovovém prstýnku, na číselné stupnici na vnitřní části prstýnku. V případě dopisu se zřejmě jedná o propracovanější typ prstence s posuvnými částmi, který bylo možné užívat v různých zeměpisných šířkách (to je zřejmě míněno výrazem „*auf allen Polos*“), podrobněji k historii Helmut Sonderegger, „*Bauernringe*“, *Deutsche Gesellschaft für Chronometrie: Jahresschrift* 2006 45 (2006): 165–67.

¹⁰⁵⁸ Lamberg AO 99, f. 403 (1678-09-13, Vídeň): „[...] die beede Vhren, so mier Ihro frst Gn. zu bestellen gnädig aufgetragen werde ich bey nächst künfftiger post beschreiben [...]“.

¹⁰⁵⁹ Lamberg AO 102, f. 248, 251 (1679-05-25, Vídeň): „[...] da wir bey end diser Wochen dess H Gr Carl von Waldstain nacherkunfft erwarten durch welche ich der vor ihro fürst. Gn. besteler Uhren theilhafftig werden solte [...]“.

¹⁰⁶⁰ Jiří Hrbek, *Barokní Valdštejnové v Čechách* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013), 532–35.

¹⁰⁶¹ Opis listu braniborského kurfiřta francouzskému králi, AO 102, f. 249–250 (1679).

spojujence Braniborska, jednak z pozice hájení separátního míru s Francií z února téhož roku po několik let trvajícím konfliktu v kontextu francouzsko-nizozemské války. Lamberg poskytuje různé detailní informace, např. o přítomnosti braniborského kurfiřta Friedricha Wilhelma (1620–1688), který měl sice příští pondělí opustit Vídeň a již se oficiálně rozloučil, ale byl vyzván k ještě jednomu setkání s císařem, či konstatuje motivaci severních sousedů k uzavření míru, ale zároveň zmiňuje jejich orientaci na císařovo stanovisko.¹⁰⁶² Směřování k míru bylo mimochodem završeno již v červnu, a to smlouvou v Saint-Germain-en-Laye.¹⁰⁶³

Roku 1680 začal Lamberg své působení v pozici císařského vyslance v Berlíně. O svém jmenování informoval i olomouckého biskupa ve svém únorovém listu z Prahy. Je zajímavé, že zprávu odeslal hned téhož dne, v němž mu císařovo rozhodnutí tlumočil tehdejší místokancléř Karel Maxmilián Lažanský z Bukové (1639–1695).¹⁰⁶⁴ Lambergovy další tři listy z let 1680–1681 jsou tedy datovány z Berlína, přičemž jejich hlavním obsahem jsou politické novinky, naopak církevní záležitosti zde nejsou zastoupeny téměř vůbec.

První z těchto listů, datovaný 16. září 1680, je na Lamberga výjimečně psán písařskou rukou a je reakcí na nedochovaný, předevírem doručený Castelcornův list z 5. dne téhož měsíce. Důvod krátké písařské odpovědi odesílatel vysvětluje hned záhy – zasáhla jej totiž blíže nespecifikovaná choroba, vyžadující i užití léků, tudíž se velice omlouvá, že tentokrát nepíše vlastnoručně a využívá třetí osobu.¹⁰⁶⁵ Vidíme tedy, že vlastnoruční zpracování listu Lamberg vnímal jako signifikantní součást jejich korespondenčního styku a odchylku od běžného stavu považoval za nutné zdůvodnit. Vlastní rukou se zmožil tentokrát na krátké post scriptum, konstatující, že o novince, která císař jmenoval koadjutorem v Augšpurku „*jednoho prince von Neuburg*“,¹⁰⁶⁶ již Castelcorn beztak slyšel.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶² Lamberg AO 102, f. 248, 251 (1679-05-25, Vídeň):

¹⁰⁶³ Smlouvu mezi Francií a Braniborskem z 29. června o měsíc později ratifikovalo i Švédsko.

¹⁰⁶⁴ AO 105, f. 220–221 (1680-02-21, Praha): „[...] *Demnach Ihro Kay May allergnedigst unterschlagen meine die schon länge resolvirte abschikung zu Ihre Churfürst Gn. Brandenburg [...] durch Herrn Vice Canzler andeuten zu lassen [...]*“.

¹⁰⁶⁵ Lamberg AO 107, f. 201 (1680-09-16, Berlín): „[...] *vnterm 5.tn iüngst erlasene antworth zeilen, habe mit vorgestriger letzter ordinari in unterthänigem respect erhalten. Darauff aber gehorsambster schuldigkeit nach eigenhändig zu begegnen, verbietet mir diesmahl zu meiner mortification eine geringe unpäslichkeit so mich iedoch zu einig medicinien obligiret, pitte dannenhero in vnterthänig. Ewer fürstlichen Gnaden geruhen dermahlen sich mit dem einschluss in Gnaden zu befriedigen [...]*“.

¹⁰⁶⁶ Jednalo se o Alexandra Sigmunda von Pfalz-Neuburg (1663–1737), kmotřence tamějšího biskupa Johanna Christoha von Freyberg (1616–1690).

¹⁰⁶⁷ Lamberg AO 107, f. 201 (1680-09-16, Berlín): „*Das Ihro Kay Mtt vor einen Prinzen von Neuburg die coadiuerie zu Augspurg beyselben Capitel sollicitiren lasse, wiert Ewer fürst. Gn. zweifels frei bewust sein.*“

Zajímavou zmínkou, dokumentující patrně dost rozšířený dobový problém, a to zejména v diplomatických kruzích a na exponovaných pozicích, je pasáž o sledování, respektive zadržování a otevírání korespondence. V tomto případě se jednalo o otevřené dopisy – Lamberg píše, že se mu to před časem již vícekrát přihodilo, jak u příchozí, tak u odeslané pošty. Biskupa proto prosí o součinnost a opětovné zaslání dokumentů, aby mohli vysledovat, na které straně k problému dochází.¹⁰⁶⁸ V souvislosti s Lambergem je v historiografii reflektován obdobný fenomén i v pozdějším období na přelomu století, kdy působil jako hlavní císařský komisař na říšském sněmu v Řezně. Tentokrát se ovšem nejednalo pouze o otevřenou korespondenci, ale o problém, že dopisy jak politického, tak soukromého charakteru (včetně několika zpráv, adresovaných císaři), do rukou adresátů vůbec nedoputovaly, nýbrž byly ještě během své cesty Bavorskem zadrženy a zůstaly až dodnes uloženy v Bavorském státním archivu v Mnichově.¹⁰⁶⁹

Další dva listy z Berlína pochází ze srpna roku 1681. V prvním z nich Lamberg kvituje Castelcornovo uzdravení a píše, že byl nyní od své poslední zprávy velice zaměstnán „*navrácením zajaté lodě Karla II., o čemž však ještě nelze napsat nic spolehlivého*“.¹⁰⁷⁰ Lamberg zřejmě naráží na tehdejší situaci, kdy se kurfiřt Fridrich Wilhelm ambiciózně snažil vytvořit braniborskou analogii obchodních společností západoevropských mocností a expandovat na moři, respektive v zámořských územích (zejména v dnešní Ghaně) a sféře dálkového obchodu.¹⁰⁷¹ Právě v této době docházelo u pobřeží Španělského Nizozemí ke konfliktním situacím, kdy část lodí braniborské flotily na cestě z Evropy přepadla a oloupila několik drobnějších španělských plavidel, což by mohla být v korespondenci popisovaná záležitost. Zároveň Lamberg prozradil, že braniborský kurfiřt protestantského vyznání má nyní velice vyostřené vztahy s francouzským vyslancem kvůli politice Ludvíka XIV. vůči jejich souvěrcům hugenotům. Ta v témže roce vykristalizovala v zavedení tzv. dragonád, tedy systematického postupu

¹⁰⁶⁸ Tamtéž: „*Soviel die eröffnete Schreiben belanget, habe ich dergleichen casus bey weniger Zeit her bereit mehr erfahren, sowohl an mich langender als hinwiederumb abgehenden missiven. Ewer fürstliche Gnaden ersuche daher vnterthänig, sie geruhen mir zu einer Gnad, die coperten dafern solche noch beyhändig zu kommen zu lasen, vmb zusehen, ob die ursach auff den meinigen oder anderen hafte.*“

¹⁰⁶⁹ Jejich analýze se věnuje Susanne Friedrich, „Der Kurier des Kardinals Kommunikation als Perspektive auf den Immerwährenden Reichstag“, *zeitenblicke. Online journal für die Geschichtswissenschaften* 11, č. 2 (2012), https://www.zeitenblicke.de/2012/2/Friedrich/index_html.

¹⁰⁷⁰ Lamberg AO 110, f. 23 (1681-08-11, Berlín): „[...] *zeithero meiner iüngst an Ihre frst. Gn. abgegebene nachrichten, habe mich fürnehmlich mit groser müehsambkeit wegen restitution deß abgenohmenen Schiffs Caroli 2. beschäfftiget gefunden, wovon doch noch nicht zu verläsiges zu schreiben.*“

¹⁰⁷¹ Herrmann Kellenbenz, „Die Brandenburger auf St. Thomas“, *Jahrbuch für Geschichte von Staat, Wirtschaft und Gesellschaft Lateinamerikas*, č. 2 (1965): 196. Braniborsko vytvořilo v 80. letech na území dnešní Ghany svou kolonii, kterou drželo do 20. let 18. století.

ve vytipovaných lokalitách s koncentrovaným protestantským obyvatelstvom, spočívajúciho ve vynuceném ubytování vojáků (dragounů) u příslušných rodin, doprovázeném šikanou, sledování a násilným nátlakem ke konverzi či emigraci.¹⁰⁷²

Druhý, o dva týdny mladší dopis z konce srpna 1681, je uveden typickým tématem raně novověké osobní korespondence, a tím je sdílení informací o zdravotním stavu, potažmo v tomto případě soucitná reakce na Castelcornem popsanou „*vytrvalou horečnatou nemoc*“ a vyjádření naděje, že než bude číst tyto řádky, bude se již z vůle nebes těšit plnému zdraví.¹⁰⁷³

Že informace o novinkách proudily oboustranně, dokládá Lambergovo poděkování za zaslání zprávy o dění v Uhrách, označovaném jako „*ungarische Unwesen*“, tedy patrně o negativně vnímaném Thökölyho povstání. Za tyto novinky chce Lamberg jako určitou protiváhu zase nabídnout své informace, týkající se situace braniborské flotily a rozhořčení kurfiřta, který se poté, co se dozvěděl o ukořisťení jedné lodě nizozemskou Západoindickou společností u pobřeží Guineje, nechal slyšet, že pokud nedosáhne odškodnění, bude o jeho dalším postupu „*hovořit celá Evropa*“.¹⁰⁷⁴ Fakta jsou tak zde doplněna údajnou citací hlavního aktéra, podtrhující tak Lambergův obraz člověka u zdroje, který své informace nabízí jako protislužbu či symbolický dar zájemci na druhé straně.

Po jeho braniborském angažmá Lamberga prostřednictvím jednoho listu zastihneme jako vyslanec v saských Drážďanech. V něm naopak politika chybí zcela a Lamberg se soustředí na sdělení dvou pozitivních pokroků ve své církevní kariéře, což hned v úvodní zdvořilostní formulaci klade do souvislosti i s tím, jaké dobré rady a informace mu poskytoval biskup Karel. Jak v pasovské, tak salcburské kapitule jej v dohledné době čekalo ustanovení kapitulárem. V Pasově se tak mělo stát v důsledku nedávného úmrtí hraběte Pöttinga, tedy synovce pasovského biskupa, Franze Ignaze Dominika von Pötting und Persing (1651–1684), čímž byl v kapitule uvolněn jeho kanonikát a Lambergův vstup mezi kapituláry byl realizován o několik měsíců později v říjnu.¹⁰⁷⁵ V podzimním termínu

¹⁰⁷² Keith P. Luria, „Conversion and Coercion: Personal Conscience and Political Conformity in Early Modern France“, *The Medieval History Journal*, 12, č. 2 (2009): 224–26.

¹⁰⁷³ Lamberg AO 110, f. 66 (1681-08-25, Berlín): „[...] *sicherlich vor einlangung gegenwertiger meiner gehors. Antwohrt Zeilen auf dero letzter schmerzliche nachricht der anhaltenden fieberischen Vnböslichkeit das völlige wohlgergehen* [...]“.

¹⁰⁷⁴ Tamtéž: „[...] *zu gehorsh. ersezung der mier gnedig erthailten particularien das vngarische Vnwesen betrefend Ewer frst Gn. vnverhalten, das nach deme der H Churfurst mit gesteriger post auf Preusen in erfahrung gebracht wasgestalten die holand west Indische compagnie eine S.er Schifffen bey Guinea weggenohmen dergestalten geeyfert, das Er sich öffentlich vernehmen lasen, im fall der Staat ihme nicht die gebührende satisfaction leisten, Er solche gestalten gegen selbe verfahren wolle, das ganz Europa davon zu reden haben solle* [...]“.

¹⁰⁷⁵ Srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 345.

na svátek sv. Ruperta měl dle plánu být také poprvé připuštěn ke kapitule v Salcburku. Téhož dne rovněž přijal podjáhenské svěcení, čili první z vyšších svěcení.¹⁰⁷⁶ V tomto smyslu tak lze interpretovat Lambergem užitý pojem „*rozhodnutí*“, které biskupu Karlovi oznamuje, ve smyslu definitivního rozhodnutí se pro duchovní stav. Je zajímavé, že do souvislosti s touto volbou Lamberg klade (těžko říci, nakolik pouze rétoricky) i vliv Castelcornových „*rozumných rad, zvolit si duchovní stav před všemi ostatními.*“ Aby tyto plánované kroky mohl Johann Philipp realizovat, „*osvobodilo jej ode zdejšího dvora nejmilostivější povolení Jeho Císařského Majestátu*“, a tudíž očekával, že své tamní záležitosti v nejbližší době předá svému nástupci.¹⁰⁷⁷ Lamberg dále Castelcornu explicitně nazývá svým obzvláštním příznivcem či dobrodincem („*Gönner*“), kterého s touto novinkou v žádném případě nemohl obejít.¹⁰⁷⁸ Bohužel, domnělé či skutečné Castelcornovy rady mladému Lambergovi se nám do dnešních dnů nedochovaly.

Ze Salcburku samotného, kam se Lamberg nejpozději v září 1684 vydal, je datováno nakonec pouze jedno vánoční a novoroční přání, a to z následujícího roku. Poměrně výjimečné je v tomto případě spojení gratulace s dalším nesouvisejícím obsahem.¹⁰⁷⁹ Lamberg biskupovi Karlovi totiž také svěčil, že jej císař v nadcházejícím roce pověřil prestižním úkolem, totiž působit jako císařský vyslanec při Říšském sněmu. V letech 1685–1687 přitom tamtéž v pozici nejvyššího císařského komisaře působil jeho nadřízený, tedy tehdejší pasovský biskup Pötting. Tuto pozici ve 2. polovině 17. století a 1. čtvrtině 18. století poměrně často zastávali vysocí říšští církevní hodnostáři a od roku 1699 to byl nakone i případ Lamberga, jenž byl o rok později dokoncem jmenován kardinálem.¹⁰⁸⁰

¹⁰⁷⁶ Thaler, 344–45.

¹⁰⁷⁷ Lamberg AO 118, f. 377 (1684-07-10, Drážďany): „[...] *die vnverinderung der von Ewerer frst. Gn. iederzeit anbekomener hochvernunft. rratschläge vnd avertimenten den geistlichen stand für allen anderen zu wählen, hatt verursacht, daß bey iüngst erhaltener nachricht menschlicher endwerdung H. Gr. N.N.V. Pötting officiali vnd dumbherra des hochstifts Passau den schlus gefaset, nicht allein die durch disen fall erledigte Capitular stelle alda nächstens, sondern einfolglich auch zu Salzburg ad festum S.ti Ruperti das Capitul zu betretten Weswegen von IKMtt die aller gnedigste erlaubnus mich an hiesigen hoff völlig beurlauben, vnd meine obhabende comissiones in successoris manus legen zu können täglich erwarte*“

¹⁰⁷⁸ Tamtéž: „*Ewerer fr. Gnden aber als meinen sonderbahren gnedigen Gönner von sothaner meiner entschliesung gehors. Eröffnung zu thun keines wegese umbhin lasen.*“

¹⁰⁷⁹ Lamberg AO 121, f. 472–473 (1685-12-20, Salcburk).

¹⁰⁸⁰ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 255.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Wenzeslaus von Thun-Hohenstein (1629–1673; 1664–1673 biskup Pasov, 1665–1673 biskup Gurk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	3	1	4	1
1665	4		1	1
1666	3		2	
1667	1		1	
1668	1		1	
1669	1			
1670			1	
1671	1		1	
1672	1			
Celkem	15	1	11	2

Sebastian Johann von Pötting und Persing (1628–1689; 1665–1673 biskup Lavant, 1673–1689 biskup Pasov)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1673	2			1
1678	2			1
1679	1			1
1684	1			1
Celkem	6			4

Johann Philipp von Lamberg (1651–1712; 1689–1712 biskup Pasov, 1700 kardinál)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1675	2		2	
1676	1			
1678	1			
1679	1			
1680	2		1	1
1681	2	1		1
1684	1			
1685	1	1	1	
1691	1			
Celkem	12	2	4	2

13. Gurk

Biskupství Gurk bylo založeno v roce 1072 v rámci salcburské církevní provincie jako nejstarší z tzv. Eigenbistum,¹⁰⁸¹ jejichž existence byla specifikem této arcidiecéze (kromě Gurku ještě Chiemsee, Seckau a Lavant). Tato biskupství, jejichž biskupy jmenoval salcburský arcibiskup, byla organizačně i personálně úzce navázána na „mateřský“ Salcburk, který Castelcorna nadále eminentně zajímal. To potvrzují i oba biskupové, doložení v korespondenci, Wenzeslaus von Thun-Hohenstein a Polykarp von Kuenburg.

V korespondenci naopak úplně chybí jakýkoliv kontakt s prvním biskupem z doby Castelcornova episkopátu, rakouským arcivévodou Zikmundem Františkem Tyrolským (1630–1665), jenž byl od roku 1653 biskupem gurským a od roku 1659 zároveň biskupem tridentským. Ten ve své diecézi nicméně nepobýval a svůj úřad vykonával prostřednictvím generálního vikáře. Krátce před svou předčasnou smrtí navíc s ohledem na zachování tyrolské větve habsburského rodu po skonu svého bratra Ferdinand Karla rezignoval na své církevní úřady a měl v plánu se oženit.¹⁰⁸²

S posledním představitelem ze sledovaného období, Johannem von Goëss (1612–1696), jenž získal kromě biskupství v roce 1686 i kardinálský klobouk, však také není dochován žádný kontakt. To by mohlo být skutečně i odrazem reálného stavu, nikoliv pouhým důsledkem nedochování dopisů, protože na rozdíl od obou výše zmíněných osobností neměl Goëss, původem Bruselan, jmenovaný do úřadu císařem, žádné předchozí výrazné vazby na Salcburk, které především byly zřejmě pro Castelcornovu komunikaci určující. Goëss byl přitom od 50. let významnou figurou císařské diplomacie, jako vyslanec působil na řadě míst v Evropě, účastnil se v roce 1663 mise do Konstantinopole, pomáhal v roce 1679 zprostředkovat Nijmegenský mír a jako kardinál (zastupující přitom císařovy zájmy) se účastnil dvou papežských konkláve.¹⁰⁸³

¹⁰⁸¹ V překladu „vlastní biskupství“, samostatný český termín není příliš zaužíván.

¹⁰⁸² Podrobněji Jakob Obersteiner, *Die Bischöfe von Gurk: 1072 - 1822*, Aus Forschung und Kunst ; 5 (Klagenfurt: Verldes Geschichtsvereines für Kärnten, 1969), 387, 390. K jeho episkopátu i životě přehledově tamtéž, s. 386–391.

¹⁰⁸³ Základní info Johann Zeno Goëß, „Goëß, Johann Freiherr von“, in *Neue Deutsche Biographie*, 6 (Berlin: Duncker & Humblot, 1964), <https://www.deutsche-biographie.de/pnd123662427.html#ndbcontent>. O jeho osobnosti a episkopátu v kontextu gurské diecéze blíže Obersteiner, *Die Bischöfe von Gurk*, 404–19.

Nijmegenský mír¹⁰⁸⁴ jako takový si nicméně cestu do korpusu biskupské korespondence našel. Mírová smlouva mezi Svatou říší římskou a Francií, důležitý politický moment daného období, je zde totiž dochována ve dvou opisech v latinském znění.¹⁰⁸⁵ Jejich vřazení mezi osobní korespondenci, v jejímž kontextu byly patrně také doručeny, dokládá pochopitelný zájem biskupa Karla o aktuální politické dění a jeho zprostředkování, ne však nutně skrze kontakt s jeho přímými aktéry, byť se jako v tomto případě mohlo jednat o jeho biskupského „soukmenovce“. Biskup Goëss byl jakožto jeden ze zástupců císařské strany a Svaté říše římské v opisu smlouvy podepsán hned na prvním místě.¹⁰⁸⁶

Pojďme se však nyní podívat blíže na jeho předchůdce v úřadu, s nimiž nějaký Castelcornův osobní kontakt doložen máme. Biskup Wenzeslaus von Thun-Hohenstein (1629–1673) byl již blíže představen v kontextu pasovské diecéze, s níž je díky své rezidenci přeci jen spjat úžeji a jejímž biskupem se stal již roku 1664, tedy o rok dříve než jej jeho nevlastní bratr jmenoval gurským biskupem. Druhým představitelem, který se stal biskupem právě po Thunově smrti, je Polykarp von Kuenburg.

Polykarp von Kuenburg (1633–1675)

Polykarp von Kuenburg pocházel z korutanského rodu a jeho církevní kariéra po studiích v Grazu byla spjata se Salcburkem. V roce 1669 se poté, co již působil na biskupském dvoře v různých úřadech¹⁰⁸⁷ a získal post *vizedoma* ve Friesachu, stal kanovníkem salcburské kapituly a v lednu 1673 byl dokonce zvolen jejím proboštem.¹⁰⁸⁸ V tom roce také teprve přijal kněžské svěcení. Biskupem jej v únoru roku 1674 jmenoval a posléze potvrdil salcburský arcibiskup Max Gandolf von Kuenburg. Totožné příjmení

¹⁰⁸⁴¹⁰⁸⁴ Respektive jedna jeho část, neboť byl tvořen několika separátními smlouvami z období let 1678–1679, srov. přehledově Cathal J. Nolan, *Wars of the age of Louis XIV, 1650-1715. An Encyclopedia of Global Warfare and Civilization* (Westport, London: Greenwood Press, 2008), 319–20.

¹⁰⁸⁵ AO 101, f. 161–171 a 172–172 (1679-02-05, Nijmegen).

¹⁰⁸⁶ Dalšími signatáři citovaného dokumentu byli v uvedeném pořadí francouzský diplomat a maršál Godefroi d'Estrades (1607–1686), František Oldřich Kinský z Vchynic a Tetova, Charles Colbert de Croissy (1625–1696) a Theodor Heinrich Strattman (1637–1693), srov. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 480.

¹⁰⁸⁷ Byl např. *Mundschenkem*, tedy číšníkem. V ZAO, pobočce Olomouc je přitom dochován opis dokumentu, v němž císař Leopold 4. června 1669 na Polykarpovu žádostůřad salcburského dědičného číšníka uděluje šesti jeho příbuzným, srov. ZAO, fond Velkostatek Tovačov 1304–1948, I. díl, inv. č. 64, sign. N218, kart. 7, Rodinné písemnost hrabat z Khünburgu.

¹⁰⁸⁸ To se neobešlo beze konfliktu, neboť na místo si činil nárok i Friedrich von Hessen-Darmstadt skrze spornou nominaci papežem, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 323.

v tomto případě však není, jak uvádí Manfred Thaler, podloženo žádným bližším příbuzenským vztahem, což by se jinak vzhledem k rozšířenému nepotismu dalo předpokládat. Arcibiskupův jmenovce Polykarp byl vysvěcen v dubnu a instalován v srpnu téhož roku.¹⁰⁸⁹ Reálně tak ve své diecézi pobýval a působil v ní poměrně krátkou dobu, neboť již v červenci roku 1675 zemřel.

Biskup Karel patrně Kuenburga během svého salcburského působení již osobně nezažil, ten se v tamním prostředí prosadil až po jeho odchodu do Olomouce. Korespondence však odráží proměnu pozic, z nichž Kuenburg postupně s biskupem komunikoval.

Nejstarší, písařem psaný dopis pochází z října roku 1669, kdy Polykarp zastával ještě úřad biskupského nejvyššího štolmistra. Tomu odpovídá i obsah listu, týkající se tří koní, zaslaných od salcburského arcibiskupa pro biskupa Karla, který si chtěl zaopatřit původně pouze dva hřebce. Toto přání tlumočil podle všeho nejprve přes salcburského kanovníka Konrada Fortunata von Spaur, jenž ho následně ve svém listu informoval, že arcibiskup mu poskytne dokonce tři z nejlepších koní.¹⁰⁹⁰ Záležitost z pozice štolmistra patrně pomáhal vyřídit i Kuenburg, jenž je ve svém listu z téhož dne poskytuje podrobnější detaily ohledně koní – jeden babylonský vraník, španělský ryzák a hnědák přímo z arcibiskupských stájí, pocházející původně od jistého Neapolitance. Zvolené oře nejspíš vybíral on sám, a to z pověření arcibiskupa, jenž chtěl vyplnit Castelcornovo přání „*ze starého mimořádného přátelství*“ a bude mít radost, když bude olomoucký biskup potěšen.¹⁰⁹¹

V konceptu odpovědi, opatřeném několika vlastnoručními úpravami, Castelcorn děkuje za dar těchto tří koní a přes Kuenburga vyřizuje arcibiskupovi (s nímž při jiných

¹⁰⁸⁹ Tamtéž, s. 322–323. Podrobný průběh instalace do duchovní i světské části úřadu včetně doprovodných festivů popisuje Obersteiner, 398–401.

¹⁰⁹⁰ Konrad Fortunat von Spaur, AO 79, f. 350–351 (1669-10-24, Salcburk), blíže kapitola o kapitule Salcburk: „*Hiebey vberschickt mein gnedigster herr von den schönisten ob wollen 2 besheller begert sie aber drey genedigist verwilliget welche ernenter aufwarter neben 7 erkhauffte Stutten mit bringet [...]*“.

¹⁰⁹¹ Kuenburg, AO 79, f. 358–359 (1660-10-24, Salcburk): „*Nachdeme Ew. Fürst. Gn. Meinem gnedigsten herrn, durch den herrn Graven von Spaur zuvernohmen gegeben, daß sye von deroselben mit etwelchen stallonen versehen zu werden verlangten, so haben selbe, zu contestirung dero gegen Ew. Fürst. Gn. tragenden alten sonderbahren freundschaftt vnd gemüth, neben entbiethung dero fr. Grusses, vnd diensten mir gnedigst anbevohlen, solche vnder anderen herauß zu suchen, wie dan bey Ew. Fürst. Gn. Aufwarter hiemit drey vberschicket werden, deren der Rapp ein Babylonier, der Fuchß ein Spanier, vndt der Braun auß Ihr hochfürst. Gn. Gestüeth selbsten ist, so aber von einem Neapolitaner herkhombt. Wirkt mehrhöchstged. S. hochfürst. Gn. Nit allein ein freyd sein, wan Ew. Fürst. Gn. Beliebigen Contento daran haben werden.*“

příležitostech komunikoval i po vlastní ose)¹⁰⁹² svůj dík a pozdravení a ujišťuje o vůli oplatit mu službu.¹⁰⁹³

Zajímavé je v tomto případě oslovení, které pro pisatele, tedy Polykarpa, v dopise volí, a sice *Herr Vetter* – mezi muži přitom nebyl žádný příbuzenský ani jiný bližší vztah,¹⁰⁹⁴ ostatně Kuenburg ve vztahu ke Castelcornovi volí klasické oslovení pro knížete–biskupa (*Hochwürdiger fürst, Gnediger Herr*). Naopak biskupové mezi sebou obvykle užívali v závěru oslovení spojení *Herr und Freund* (pán a přítel). Lze se tak domnívat, že oslovení *Vetter* je v tomto případě prostředkem, jak v hierarchicky nerovném vztahu oslovuje biskup níže postaveného duchovního bez (doposud) výraznější funkce v této sféře, jež by nabízela jiné specifické oslovení.¹⁰⁹⁵ Kuenburg byl sice *vizedom* ve Friesachu a nejvyšší štolmistr ve struktuře arcibiskupského dvora, jeho funkce kanovníka a „spolubratra“ v salcburské kapitule (jejímž členem byl stále i biskup Karel) však optikou člena duchovního stavu svou hodnotou jakoby převážila a umožnila tak využít sounáležitost vyjadřující označení *Vetter*. Obdobné příklady ostatně nalezneme i u dalších salcburských kanovníků.¹⁰⁹⁶ Stejně oslovení volí Castelcorn i v dalším dochovaném konceptu z jara 1673,¹⁰⁹⁷ dokud je nevymění za biskupské oslovení v posledním dostupném konceptu ze září 1674.¹⁰⁹⁸ Stejně tak ostatně činí hned po svém zvolení i sám Kuenburg, když v dopise, v němž toto oznamuje, Castelcornu oslovuje jako pána a přítele a sebe tituluje jako biskupa.¹⁰⁹⁹

Co se týče tematického obsahu dalších listů, nalezneme zde slavnostní oznámení a gratulace. První z nich je vlastnoručně psané Kuenburgovo oznámení o jeho zvolení proboštem, doplněné již klasickým trojlístkem formulací (přání informovat protistranu,

¹⁰⁹² Srov. stať o salcburském arcibiskupovi Maxi Gandolphu Kuenburgovi.

¹⁰⁹³ Koncept AO 147, inv. č. 558, f. 213 (1669-11-14): „[...] was gestalt Ihre Ld. Gn. der Erzbischoffe sich meiner also wohl meinnende erinnern, vndt mit dreyen Beschellern auß dero Gestüth begaben woll. Gleich wie ich nur ~~nicht zu geringer consolation reicht, hiervon hier den schuldigen dankh nebenstgebirender Empfehlung meiner Pershon Ihr Ld Gn abzulegen, demeselben ganz fr. ersuche, alß werde ich mich jedesmahl hoch erfreyen, das Ich deroselben einige beliebige Dienst werde erzeigen möchten.~~“

¹⁰⁹⁴ Pojem *Vetter* se v tomto směru používal dost volně, mohl označovat jak bratrance, tak synovce, strýce či jiného vzdáleného příbuzného, případně kmotra, šířeji soukmenovce se sdílenou identitou, srov. následující příklady v poznámce níže..

¹⁰⁹⁵ Jak uvádí Carmen Furger, jednalo se o oslovení v rámci úzkého, ale ne bezpodmínečně příbuzenského vztahu, použití souviselo také s rozdílem sociálního postavení či věku pisatelů, Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert* (Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010), 109.

¹⁰⁹⁶ Např. výše citovaný koncept, adresovaný kanovníkům Trautsonovi, Lodronovi, Spaurovi a Wolkensteinovi, AO 150, f. 122 (1673-08-06), dále kapitola o salcburské kapitule a jejich členech.

¹⁰⁹⁷ Koncept AO 150, f. 87 (1673-05-27, Kroměříž).

¹⁰⁹⁸ Koncept AO 91, f. 94 (1674-09-19, Kroměříž).

¹⁰⁹⁹ AO 90, f. 70 (1674-02-22, Salcburk): „*Hochwürdiger fürst, besonders lieber herr vnd freundt [...] Polycarp Bischoff zu Khuenburg*“. Dopis byl odeslán dva dny po Kuenburgově potvrzení, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 324.

vědomí, že protistrana mu určitě přeje úspěch, post jako příležitost mít více příležitostí prokázat protistraně své služby).¹¹⁰⁰ O pár měsíců později následovalo pozvání ke Kuenburgově primiční mši svaté, konané na konci května v salcburském dómu, doprovázené prosbou o modlitbu. Příznačné je, že tato pozvání byla sice často otevřeně formulována, ale patrně oboustranně i vnímána jako čistě formální, neboť nebylo fyzicky možné reagovat na dopis, odeslaný 18. května ze Salcburku a dostavit se (biskupovi adekvátním způsobem, pomineme-li možnosti expresní pošty) tamtéž z Moravy za pouhých deset dní.¹¹⁰¹ Castelcorn tak na dopis reagoval v podstatě až den před konáním slavnosti s poděkováním za projevenou přízeň a patřičným přáním „*nebeské pomoci při posvátném kněžském díle a božího požehnání*“.¹¹⁰²

Poslední dochovaná výměna listů pochází ze září 1674, kdy byl Polykarp již biskupem. Kuenburg píše ze svého zámku v korutanském Straßburgu,¹¹⁰³ jež patřil mezi sídla gurských biskupů, a to ve věci probíhající opravy jeho proboštské rezidence v Salcburku, neboť souběžně se svým biskupským úřadem zůstával nadále proboštem tamní kapituly.¹¹⁰⁴ Jak zmiňuje, na jaře téhož roku arcibiskup Max Gandolph von Kuenburg zahájil přestavbu a opravu budovy proboštství.¹¹⁰⁵ Polykarp se dle svých slov s vědomím kapituly snažil zajistit, aby stavba negativně v žádném ohledu („*ani co do světla, vzduchu a dalších věcí*“) neovlivnila sousední objekty a jejich majitele, přičemž se patrně snažil získat jejich souhlas či dobrozdání.¹¹⁰⁶ Zmiňuje, že zvláštní ohled bral přitom na kanovníckou rezidenci biskupa Karla, neboť vždy těžil z jeho obzvláštní přízně.¹¹⁰⁷ Od

¹¹⁰⁰ AO 88, f. 117–118 (1673-01-10, Salcburk).

¹¹⁰¹ Písařem psaný list, AO 88, f. 411 (1673-05-18, Salcburk): „*Nachdeme Ich entschlossen, dem Allmechtigen Gott, vermitlst seines Göttlichen beystandes, auf den 28tn dies Monats May, als am Sonntag der Allerheyligisten dreyfaltigheit, meine Primizen in dem Löbl. Dumb Stifft alhier aufzu opfern. So erdordet meine zu Ew fürst. Gn. wagende geh. Devotion, solch mein geistliches vorhaben deroselben schuldiger massen zu notificiren, sye geh. darzue einzuladen.*“ Thaler uvádí jako datum primice 27. květen 1673, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 323.

¹¹⁰² Koncept AO 150, f. 87 (1673-05-27, Kroměříž): „*Also auch zu diesem Heyl. Pristerlichen Werk alle hiemblische Assistenz vndt Göttliche Benedicirung wohlmeinendt anwinsche [...]*“.

¹¹⁰³ AO 91, f. 93 (1674-09-07, Straßburg).

¹¹⁰⁴ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 20.

¹¹⁰⁵ Jedná se zřejmě o přestavbu, jež měnila dispozici objektu a kterou v souvislosti s arcibiskupem zmiňuje Johannes Moy, „Die Hintergründe der Fürstungen im Salzburger Domkapitel. Ein Beitrag zur Verfassungsgeschichte des Erzstiftes im 18. Jahrhundert.“, *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 119 (1979): 244.

¹¹⁰⁶ AO 91, f. 93 (1674-09-07, Straßburg): „*[...] eine Vermehrung vnd reparation meiner thumbprobst. Behausung zu Salzburg vorgenommen, vorhin aber habe ich gleichwohl mit Vorwissen eines hochlob. Thumbcapitl, auch mit rath anderer Vorstendigen das werkh also berathschlaget, vnd abgerödet das es auch folgeth von allen geurtheilt worden ist, solches geben werde denen benachbarten in minderisten weder an leicht lufft oder anderen commoditeten praeiudiciren können [...]*“.

¹¹⁰⁷ Tamtéž: „*[...] ich forderist Eur Ld canonicalisches haus in consideration gezogen, dero ich auch eine particulire devotion ieder Zeith profitirt habe.*“

Castelcorna však zjevně zatím neobdržel zpětnou vazbu, kterou se tímto dopisem snaží získat a prosí, aby se případně biskup informoval u někoho nestranného.¹¹⁰⁸ Biskup Karel ve svém vlastnoručním konceptu podle všeho nic nenamítal a ke změnám se stavěl velkoryse.¹¹⁰⁹ Pro nás je tato drobná zmínka zajímavým dokladem o tom, že si biskup Karel po svém odchodu stále po určitou dobu držel svou salcburskou rezidenci, dochována je ostatně korespondence s jeho tamními správci a řada dalších informací, jež jsou blíže představeny v kapitole o salcburských korespondentech.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Wenzeslaus von Thun-Hohenstein (1629–1673; 1664–1673 biskup Pasov, 1665–1673 biskup Gurk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	3		4	1
1665	4		1	
1666	3		2	
1667	1		1	
1668	1		1	
1669	1			
1670			1	
1671	1		1	
1672	1			
Celkem	15		11	1

¹¹⁰⁸ Tamtéž: „Nun hab ich nicht lengst nachricht erhalten, alß ob diß mein geführtes gebew nicht woll von ein oder anderen aufgenomben werde, vnd vermutlich Eur Ld davon etwan ein teglicher bericht einlauffen mochte dahero ich dieselbe freindlich ersuche, das sye Ihr belieben wollen von iemanden vnparteyischen eine sichere information einzuholen [...]“.

¹¹⁰⁹ Koncept AO 91, f. 94 (1674-09-19, Kroměříž): *Von dem fihrenden bauhe in dero Probstey habe ich nachricht bekommen [...] ob er gleich meinem aldortigen canonicushauss einige incommoditet verursachte, so doch dem vernemen noch nit sein sollen, wurde ich darbey gar gern aquisiren, da ich verlange alzeit zuerweisen, die sondere stima, die ich nun deroselben Persohn trage.“*

Polykarp von Kuenburg (1633–1675; 1674–1675 biskup Gurk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1669	1		1	
1673	2		1	
1674	2			
Celkem	5		2	

14. Sekava

Sekavské biskupství je dalším ze salcburských vlastních biskupství, přičemž bylo založeno jako třetí v pořadí v roce 1218 po Gurku a Chiemsee. Jeho představitelé¹¹¹⁰ byli zpravidla úzce propojeni se salcburským církevním prostředím (obvykle tedy vzešli z řad tamní kapituly), což je jediné logické, vzhledem k tomu, že tento post obsazoval salcburský arcibiskup. Je to i případ tří biskupů, Kuenbuerga, Hofkirchena a Thuna, které v Sekavě zachytíme během Castelcornova episkopátu. Sekavské biskupství se také pro některé osobnosti stalo zastávkou na cestě k vyššímu postu, totiž na salcburský arcibiskupský stolec – ze sledovaných biskupů tohoto úspěchu dosáhl jak Kuenburg, tak Thun, do poloviny 18. století dále Leopold Anton von Firmian¹¹¹¹ a konečně i Castelcornův prasynovec, Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu.¹¹¹²

Max Gandolf von Kuenburg (1622–1687)

Korepondenci s biskupem Kuenburgem na tomto místě téměř zcela (a záměrně) opomeneme, neboť byt' byl nejprve administrátorem a v návaznosti na to sekavským biskupem od roku 1664, a předtím téměř dekádu biskupem lavantským,¹¹¹³ všechny dopisy s biskupem Karel jsou kromě jediného datovány až z období, kdy byl salcburským arcibiskupem. Jediný dochovaný Castelcornův koncept z léta roku 1668 je navíc gratulací ke Kuenburgově zvolení do Salcburku,¹¹¹⁴ tedy v momentu, kdy už se jeho sekavská kapitula uzavírala. Proto je korespondence s ním také důkladně pojednána až v příslušné kapitole o tamních duchovních pastýřích a vládcích.¹¹¹⁵

¹¹¹⁰ Karl Amon, *Die Bischöfe von Graz-Seckau: 1218 - 1968*, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives ; 7 (Graz Wien [u.a.]: VerlStyria, 1969).

¹¹¹¹ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 111–113.

¹¹¹² Srov. aktuální a zatím jediné takto podrobné zpracování episkopátů Jakuba Arnošta Josef Faltičko, „Duchovní kníže a pastýř: Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu (1690-1747)“ (Olomouc, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, 2024).

¹¹¹³ Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 247.

¹¹¹⁴ Koncept Castelcorn, AO 147, f. 172 (1668-08-18, Olomouc).

¹¹¹⁵ Především jeho salcburskému působení je věnována monografie, vydaná v souvislosti s jemu věnovanou výstavou, Christoph Brandhuber et al., *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018).

Wenzel Wilhelm von Hofkirchen (1611/1612–1679)

Hofkirchen se narodil do původně protestantské dolnorakouské šlechtické rodiny, kde matka konvertovala a Wenzel se sourozenci již byl vychován v duchu katolické víry.¹¹¹⁶ Nejprve dle starší literatury údajně usiloval o světskou dráhu, kterou započal v dolnorakouských zemských úřadech, ale posléze se rozhodl pro kněžství,¹¹¹⁷ podle novějších informací však byl klerikem již od roku 1629 (přičemž velice záhy následovaly jeho první pokusy získat nějaký kanonikát), studoval v Basileji, ve Vídni a od roku 1633 na Collegiu Germanicu v Římě, kde pobýval do roku 1637.¹¹¹⁸ V roce 1635 získal kanonikát v Pasově, roku 1642 v Salcburku, kde se stal v roce 1645 po první rezidenci kapitulárem, postupně získal i další prebendy a později v roce 1663 byl povýšen do hraběcího stavu.¹¹¹⁹ Lze tedy říct, že Hofkirchen patřil mezi Castelcornovy salcburské staré známé.

V roce 1670 se stal sekavským biskupem a o rok později generálním vikářem pro štyrskou část salcburské arcidiecéze. Dle literatury ovšem Seckau zřejmě nevnímal jako vrchol své kariéry (o čemž svědčí v roce 1673 získané *Wählbarkeitsbreve* – speciální dispens o možnosti být zvolen biskupem, v tomto případě v Pasově) a v diecézi vzhledem k častým rezidenčním pobytům v Salcburku a Pasově ani netrávil příliš času.¹¹²⁰ Vztaheno na dopisy Castelcornovi, polovina je datována ze Seggau, polovina ze Salcburku. Tím se od olomouckého biskupa, který naopak svůj episkopát trávil téměř výhradně ve své diecézi, dost odlišoval. Naopak společným rysem jejich vlády je například tragický fenomén čarodějnických procesů, které (podobně jako na severní Moravě) vypukly také v sekavské diecézi, ovšem o něco dříve, už v letech 1674–1675,¹¹²¹ podobně jako v nadřízené salcburské arcidiecézi za arcibiskupa Kuenburga, kde trvaly dlouhých zhruba patnáct let.¹¹²²

Co se týče korespondence, ta je dochována v podstatě až od roku 1670 dále, od momentu, kdy byl již Hofkirchen jmenován biskupem. Tematicky rozmanité a obsažné

¹¹¹⁶ Amon, 306.

¹¹¹⁷ Michaela Sohn-Kronthaler a Karl Amon, *Lebensbilder steirischer Bischöfe*, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives ; 29 (Graz: Styra-Verl, 2002), 95; Amon, *Die Bischöfe von Graz-Seckau*, 306–7.

¹¹¹⁸ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 245–46.

¹¹¹⁹ Tamtéž.

¹¹²⁰ Sohn-Kronthaler a Amon, *Lebensbilder steirischer Bischöfe*, 96.

¹¹²¹ Amon, *Die Bischöfe von Graz-Seckau*, 307–9.

¹¹²² Srov. nejnovější souhrnné zpracování Gerald Mülleder, *Zwischen Justiz und Teufel: die Salzburger Zauberer-Jackl-Prozesse (1675-1679) und ihre Opfer*, Österreichische Hexenforschung 2 (LIT Verlag, 2009).

dopisy s řadou informací však vybízí k myšlence, že v tomto případě kontakt musel probíhat již dříve a pouze není dochován. Valná většina z nich je navíc psána vlastnoručně a některé dokonce obsahují škrty,¹¹²³ což svědčí o určité neformálnosti a blízkosti pisatele, který nepovažoval za nutné nereprezentativně vyhlížející dokument nahradit přepisem. Problém nedochování jistě existujících dopisů je evidentní i ze strany biskupa Karla, kde kromě jediného vánočního přání¹¹²⁴ není dochován jediný koncept, přičemž v řadě Hofkirchenových dopisů jsou Castelcornovy listy zmíněny.¹¹²⁵ Tyto dopisy navíc dle příjemecké (či spíše dobové systematizační) poznámky na zadní straně jednoho z Hofkirchenových listů biskup Karel vyřizoval zásadně vlastnoručně, což opět svědčí o specifické osobní rovině jejich vztahu.¹¹²⁶

Z vánočních přání je kromě výše zmíněného Castelcornova konceptu dochováno jen jedno Hofkirchenovo blahopřání z roku 1677. Je poměrně krátké, stručné, v přátelském duchu bez komplikovaných stylistických obrátů, což zdůrazňuje i pisatel sám, který „*ohne viel wortt*“ přeje zdraví, splnění přání a připomíná, že Castelcorn „*jeho věrnou mysl, čestně otevřené srdce doufejme zná, a tak chce setrvat až do své smrti.*“¹¹²⁷

Co se týče dalšího hojného žánru, tedy přímluv a doporučení, najdeme u Hofkirchena pouze jeden čistě přímluvný list z července 1675.¹¹²⁸ Týká se Franze Antona von Losenstein (1642–1692), od roku 1664 dosud nesídelního olomouckého kanovníka (ovšem v budoucnu dokonce Castelcornova koadjutora) a od roku 1673 probošta pasovské kapituly. Hofkirchen (z podnětu samotného Losensteina, který ho údajně požádal o doporučení), v něm prosí, zda by bylo možné ze strany biskupa u olomoucké kapituly podpořit přidělení uvolněného sídelního kanonikátu po nově zvoleném pražském arcibiskupovi Valdštejnovi, protože „*pokud ví, tak se tomu dobrému kavalírovi v Pasově nedaří úplně podle jeho představ*“, a proto hledá zadní vrátka.¹¹²⁹ Losenstein se stal

¹¹²³ Např. dva škrty v listu AO 89, f. 290 (1673-11-07, Salcburk).

¹¹²⁴ Koncept AO 152, inv. č. 565, f. 224 (1676).

¹¹²⁵ Např. poděkování za gratulaci ke zvolení AO 80, f. 395 – 396 (1670-09-13, Schloss Seggau),

¹¹²⁶ AO 80, f. 396 (1670-09-13): „*die Andworten seindt von Ihnen fürst. Gn. eigenhändig alzeith beschehen*“.

¹¹²⁷ AO 97, f. 368 (1677-12-22, Salcburk): „*[...] wünsche ich, ohne viel wortt, glickselige Feyrdäg vnndt hernachfolgen des mehrers Jahr, der Allerhöchste verleihe Ihnen alles waß sie selbst verlangen [...] Mein gegen deroselben threwes gemueth, redtlich auffmachtes herzen, kehnnen sie verhoffentlich ohne das, werdt auch also bis zu meinen Thodt verbleiben [...]*“.

¹¹²⁸ AO 93, f. 17–18 (1675-07-10, Salcburk).

¹¹²⁹ Tamtéž: „*Mich hatt herr Graff von Losenstein ThumbProbst zu Passau gesucht bey E Ld zu recommendiren ob sie mit dero hochvermöggenen interposition bey dem Hochw. Thumcapitel zu Olmitz sich eingelegt, damit E Gn der capitular Stehll aldort, so durch des herrn gr. Von Wallenstein als erfelhten Erzbischoff zu Prag, vacirent wordten gelangen kondte, wan ich muhnd dieses Ihme verschprochen als habe es wurckhlich vorziehen, vnndt E. Ld. selbigen in dero Schuz befehlen wöllen, so viell ich weiß gehet es an gueten cavalier zu Passau ganz nicht nach seinen gefahllen, daher er gern ein zwisch mahl suchen khente.*“

sídelním kanovníkem 22. listopadu 1675,¹¹³⁰ pochopitelně není jasné, zda měla Hofkirchenova přímluva vůbec nějaký význam, její existence ovšem opět ukazuje na vzájemnou provázanost středoevropských církevních elit.

Přímluvnou rovinu nicméně obsahuje například i dopis z března roku 1671, v němž Hofkirchen řeší úmrtí zemského komtura řádu německých rytířů Lamberga, po němž by si část dědictví ráda nárokovala jeho sestra Maria Constantia, hraběnka von Lodron, což však vyžaduje domluvu s řádovým velmistrem, neboť dle obvyklých zvyklostí dědictví po členech připadalo připadalo právě řádu. Hofkirchen se proto obrátil na biskupa Karla, aby do věci zasáhl svou přímluvou,¹¹³¹ a to u tehdejšího velmistra, jímž byl Johann Caspar von Ampringen. S ním Castelcorn pěstoval intenzivní kontakt, doložený i velice hojnou korespondencí,¹¹³² což bylo známo nejen Hofkirchenovi, ale i hraběnce, která podle něj ví, „*jak velmi velké slovo u velmistra [Castelcorn] má*“.¹¹³³ Biskup Karel se ve věci skutečně nějak angažoval, protože za tuto snahu mu Hofkirchen v dopise z konce dubna velice děkoval.¹¹³⁴

Zajímavý je i dopis, v němž Hofkirchen oznamuje své zvolení biskupem.¹¹³⁵ Na rozdíl od jiných obdobných oznámení je zde informace zmíněna velmi stručně, jakoby mimochodem,¹¹³⁶ vedle dalších informací různé povahy,¹¹³⁷ podtrhujících osobní charakter listu, umocněný ještě zmíněným vlastnoručním rukopisem. Dopis byl datován téhož dne, kdy Hofkirchen obdržel od salcburského arcibiskupa Kuenburga nominační dekret.¹¹³⁸

¹¹³⁰ Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 139–40.

¹¹³¹ AO 83, f. 247 (1671-03-05): „[...] *wie der allmechtige herrn Landtcommenthur gr. Von Lamberg, von den zeitlichen gehoffentlich zu den Ewigen unlangst abgefordert, dardurch sein fr. Schw. Frau Constantia graffin zu Lodron zu großes Leidt gesezt [...] vnndt weihlendt Ihr wisent, daß Ihr Ld. sehr große stima bey des herrn groß Teutschmeister die hete sie mich ersucht [...] ob die selbige an gedachten herrn großmeister ein recommendation Brieffel für sie hette ablauffen lassen, damit Ihr von dero herrn Bruedern den orden sie reiche gelassenschafft waß erfolget werde [...]*“.

¹¹³² Korespondence s Ampringenem by si zasluhovala samostatného zpracování, kromě olomouckých dopisů se jedná o vzácný případ velice hojného dochování i v jiném archivu, a sice v Rakouském státním archivu, kde se jedná o více než 400 folií a další korespondenci, kterou Ampringen vedl i s biskupovými synovci, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Große Korrespondenz 30b-5. K olomouckým listům s odkazy na příslušné kartony Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 67.

¹¹³³ Srov. střední část citace o dvě poznámky výše.

¹¹³⁴ AO 83, f. 449 (1671-04-24, Seggau): „*E[ur] Ld. gestatte schuldigen danck vor die bemuehung der vbersichten Abschriftt wegen des Herrn Groß Teutsch Meister Ld antwort schreiben [...]*“.

¹¹³⁵ AO 80, f. 115a (1670-02-20).

¹¹³⁶ Tamtéž: „*Ich bin noch immerdar Bischoff - mit visiten abzulegen vnnd mit anderwirdigsten geschäftten, vnnter andere mit einen, von welchen Ihr fürst. Gn. Geliebtes Gott ich mechten werdtte parte geben, vnndt sie sich villeicht daruber verwundern werdtten [...]*“.

¹¹³⁷ Např. o jeho návratu z Pasova, poděkování za nedochovaný Karlův list, který na něj v Salcburku čekal, zmíněn též kanovník Carlo di Castelbarco.

¹¹³⁸ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 246.

Uvádí v něm zároveň i další novinky z kapituly, kde se v té době děly personální změny. Po smrti Franze Vigila von Spaur, biskupa v Chiemsee, byl za jeho nástupce 6. ledna určen Johann Franz Preysing (1615–1687), o němž Hofkirchen v dopise prohlásil, že „*uz se sebou nechá jednat knížecky*“ a na svůj kanonikát údajně rezignoval ve prospěch kapituly, přičemž kanonikát získal arcibiskup pro svého synovce.¹¹³⁹ Zde se Hofkirchen buď vyjádřil nepřesně nebo spojil dvě informace dohromady. Arcibiskup totiž svému synovci Franzi Ferdinandovi von Kuenburg (1651–1731) propůjčil kanonikát právě po zesnulém biskupu Spaurovi,¹¹⁴⁰ zatímco Preysing nakonec rezignoval až v roce 1671 papežské kurii s doporučením pro svého synovce Johanna Friedricha von Preysing (1646–1691), který post ve finále také získal.¹¹⁴¹

V listu ze září roku 1670 Hofkirchen biskupu Karlovi děkoval za (opět nedochované) blahopřání k biskupskému svěcení a upřesnil, že se nyní ujímá svého biskupství, čemuž nasvědčuje i datace z jeho nově získané rezidence v Seggau.¹¹⁴² Že ze svého nového působiště asi nebyl zrovna nadšený, napovídá poměrně osobní tón dalších řádek, plných neskrývané kritiky, podávané s určitým nadhledem – byl mu prý již svěřen inventář, přičemž o některé předměty bylo pečováno tak, že ani nestojí za to, aby tam byly zapsány, vypadá to, že bude muset vystát těžký rok, není vůbec vybaven nábytkem, nemá pro sebe ani žádný závěs.¹¹⁴³ Naštěstí je v Seggau alespoň „*velmi zdravé ovzduší a pěkný výhled*“, o novinkách sice nemá povědomí, protože dlí čtyři míle za Grazem, ale prozatím to strpí, protože má beztak plné ruce práce. Hofkirchenův list tak mimo jiné odráží jeho zájem o konsolidaci a uvedení nově svěřené nemovitosti do pořádku, což dle jeho slov dá ještě velkou námahu.¹¹⁴⁴ Předchozím pánem byl přitom jeho „nadřízený“, stávající salcburský arcibiskup Max Gandolph von Kuenburg, čili implicitně byl vlastně tak trochu

¹¹³⁹ AO 80, f. 115a (1670-02-20): „[...] *der denominirte herr Bischoff zu Chimbsee gr. Von Preising lest sich schon fürstlich tractiren, hatt canonicatem [...] ad liberer manus R[everendissi]mi Capituli resignirt, Ihr hochfürst. Gn alhier solches für Ihren Herrn Vetter erhalten.*“

¹¹⁴⁰ 27. ledna 1670, Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 296.

¹¹⁴¹ Thaler, 331–33.

¹¹⁴² AO 80, f. 395 (1670-09-13, Schloß Seggau): *E Ld erstatte ich gebührenten danck vmb die gepflogene gluckwunschung zu meiner consecration befinde mich nuhnmehr zu der possession der Bistumbs [...] Seggau 13tn 7bris 1670*“.

¹¹⁴³ Naštěstí se ale příští týden chystal do Grazu, tamtéž: „[...] *ist mir die einantwortung vermög verhandenen Inventarii (zu welchen sich theils so pflegte Sachen befindten, so nicht würdig hinein gesetzt zu sein) bereidts beschehen [...] Es scheint ich muße ein schwehres Jahr ausstehen bin ganz nichts mobilirt hab gar keinen fuhrhang pro meo secto, eingehente wochen geliebts Gott, sehe ich nach Graz primum meum actum ordinatinis zu verrichten [...]*“.

¹¹⁴⁴ Tamtéž: „[...] *hirhero alwo Gott gedanckt ein sehr gesunde lufft auch ansehlicher prospect, von Zeitungen weiß sich ganz nichts indem ich 4 Meihl hinder Graz an jezo zwar kan ichs noch gedulden, weillen ich die hendt voll zu thun, bedarff noch groß muhe eines vnndt anderes zu die rechte weges(?) zu seyn vnnd zu die ordnung zu bringen.*“

kritikou zasažen i on.

Hofkirchenovy dopisy ale nereflektují pouze jeho životní realitu a aktéry v jeho dosahu, nýbrž i soudobé politické a společenské dění, poodhalující jeho vlastní názorové pozice. Tak například v listu z 1. dubna 1671 vedle zamýšlení se nad obsazením velitelských pozic v Uhrách, příslušného platu a možných kandidátů či nad návratem hraběte Windischgrätze z diplomatické cesty do Francie, „z níž asi nepřinese nic příznivého“¹¹⁴⁵ také zmiňuje slavné protihabsburské Wesselényiho spiknutí a probíhající proces s jeho aktéry. Ten v té době právě vrcholil a schylovalo se k zúčtování s jeho hlavními dosud žijícími protagonisty.¹¹⁴⁶

Jaký názor měl na věc Hofkirchen, je z jeho dopisu zcela evidentní – císař podle něj půjde přísně proti Uhrům, protože po dobrém s nimi není žádné pořízení, což prý biskup Karel bude vědět lépe, než oni ve Štýrsku. Nádasdy podle něj bude první, kdo „*bude muset držet vlasy*“, což obrazně řečeno (a snad bychom v tom mohli cítit i náznak sarkasmu) znamená, že bude s'tat.¹¹⁴⁷ František Nádasdy (1622–1671) byl společně s Petrem Zrinským (1621–1671) a Františkem Kryštofem Frankopanem (1643–1671) koncem dubna 1671 odsouzen za zločin velezrady k smrti a rozsudek byl vykonán 30. dubna ve Wiener Neustadt, přičemž událost zaznamenala velký ohlas a byla zprostředkována a v paměti nadále uchována a připomínána i řadou obrazových ztvárnění.¹¹⁴⁸

Soudobé politické dění Hofkirchen refleктоval i v dalším listu, přestože si v něm zároveň stěžoval, že je nyní „*většinu času na venkově a tedy úplně bez novinek*“.¹¹⁴⁹ Tematicky se dotýká organizačních záležitostí Řádu německých rytířů, vrací se k informacím a událostem předchozího listu – štýrské zemské záležitosti, uherské povstání, hrozba války s Francií. Zde Hofkirchen konstatuje, že záměr francouzského krále zahájít

¹¹⁴⁵ AO 83, f. 368 (1671-04-01, Schloß Seggau): „[...] *wer des Herrn Maggraffen von Baden successor zu Warasin werden solle, weiß man noch nicht [...] wie ich zu Grätz vernohmen, solte das einkommen zu Warasin nicht mehr als wol 500 f. höher sein als zu Raab, da deme also dörfte sich geneeral Montecucul nicht viell darumb bewerben herrn Graffen von Windischgrätz zu ruckreiß aus Franckreich will sich noch nicht zeigen, man gesehen, den verlauden nach, Er wenig erspießliches mitbringen möchte [...]*“.

¹¹⁴⁶ Někteří vůdčí osobnosti totiž zesnuly ještě před odhalením spiknutí, jako např. iniciátor Mikuláš Zrinský (1620–1664), jeho nástupce František Wesselényi (1605–1667) či ostříhomský arcibiskup Jiří Lippay (1600–1666). Rodiny zesnulých však v procesu podléhaly rozsáhlým majetkovým konfiskacím. K povstání starší, velmi podrobná monografie Franz Theuer, *Tragödie der Magnaten. Die Verschwörung von Muray bis zum Ödenburger Reichstag. Ein historischer Bericht* (Wien: Böhlau, 1979).

¹¹⁴⁷ AO 83, f. 368 (1671-04-01, Schloß Seggau): „[...] *so solle man auch den proces wegen den gefangenen zu beschleinen bemußigt, vnndt velleicht der Nadasti der Erste sein, so haar halten mußte. Das Ihr May. mit ernst undt schörff wider die Hungern gehen, selbige, weihlen in der guette mit Ihnen nichts zu richten, mit der forza pebingiren(?) wölten, wurde E Ld bößer als man bey uns zu Steiermarck wiße [...]*“.

¹¹⁴⁸ Srov. poznámka s odkazem na literaturu výše.

¹¹⁴⁹ AO 83, f. 449 (1671-04-24, Seggau): „*Ich bin die meiste Zeitt auff den Landt dahero ganz ohne Zeittung [...]*“.

konflikt jistě brzy vypukne, je totiž „*čas nyní válčit, protože se chce*.“ S tím Francie nakonec ještě posečkala, nicméně konflikt, známý pod zjednodušujícím názvem francouzsko-nizozemská válka (a reflektovaný u řady Castelcornových korespondenčních partnerů) následujícího roku skutečně vypukl.

Novinky z tohoto konfliktu, do něhož v mezidobě vstoupila i Svatá říše římská, pak olomouckému biskupovi Hofkirchen sděloval v listopadu roku 1673. Hofkirchen je zde v roli pomyslného článku informačního řetězce, neboť informace, které má, mu dle jeho slov napsal jeho blíže neurčený švagr. Císařská armáda prý překročila Rýn, zatímco francouzský generál Turenne¹¹⁵⁰ se svými vojsky zamířil do Francouzi obsazeného Philippsburgu a překročil pontonové mosty vstříc zmíněné „*naší armádě*“. Napjatá situace a netrpělivé čekání na vývoj událostí a jejich ozvuk ve zprávách, putujících do střední Evropy různými kanály, se zřejmě promítly do Hofkirchenova závěrečného povzdechu, že „*snad brzy bude slyšet o něčem významném*.“¹¹⁵¹ Aniž by to v době psaní listu tušil, měl vlastně pravdu, neboť císařská armáda se spojenci v těch dnech zrovna dobývala město Bonn, což bylo 12. listopadu korunováno úspěchem.¹¹⁵²

Do korespondence však pronikly i ozvuky jiných významných událostí, jež se měly dotknout i Salcburku, v němž Hofkirchen zrovna pobýval. Dne 15. října se totiž v Grazu oženil ovdovělý císař Leopold I. se svou sestřenicí, arcivévodkyní Klauidií Felicitas Tyrolskou (1653–1676), svatební oslavy trvaly po dva týdny a účastnila se jich i nevěstina matka, arcivévodkyně Anna Medicejská (1616–1676),¹¹⁵³ přičemž obě byly se svým hofštátem ubytovány na blízkém zámku Eggenberg.¹¹⁵⁴ Po skončení ceremonií následoval

¹¹⁵⁰ Henri de la Tour d'Auvergne-Bouillon, vikomt de Turenne (1611–1675), tehdejší vrchní velitel francouzské armády.

¹¹⁵¹ AO 89, f. 290 (1673-11-07, Salzburg): „*Schwager schreibt mir vnser armee wehre nunmehr uber den Rhein, Torenne mit den seinigen gegen Philippsburg gangen, vmb alda gleichfahls die schiffbrucken zu passiren, vnndt auff der vnserigen vornehmen, acht zu geben, vermuthlichen würde balt was notabel zu hören sein*.“

¹¹⁵² Podrobně k Bonnu, ale též prvním letem konfliktu celkově již historické zpracování Georg Bernhard Depping, *Geschichte des Krieges der Münsterer und Cölner, im Bündnisse mit Frankreich, gegen Holland in den Jahren 1672, 1673 und 1674*. (Münster: Theissing, 1840), 198–203.

¹¹⁵³ Podrobněji ke sňatku a zejména dramatickým a hudebním představením, jež vznikly při této příležitosti blíže Miroslav Kindl, „Maškaráda a díl komedie... Slavnosti, ceremonie a jesjich obrazové a grafické dokumentace na habsburském dvoře ve střední Evropě v 17. století.“ (Disertační práce, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění, 2018), 88–90, zde zejména 88. Další festivity se odehrávaly také po samotných svatebních oslavách po příjezdu páru do Vídně, a to včetně opuletní ohňostrojového představení, srov. Miroslav Kindl, „Fires of Joy and Anticipation Wedding Firework Displays of the Central European Habsburgs in the Second Half of the 17th Century.“, *Opera historica* 23, č. 2 (2022): 273–75. Přehledově k životě císařovny Rostislav Smíšek, „Kludie Felicitas Tyrolská - druhá manželka Leopolda I.“, in *Habsburkové 1526-1740. Země Koruny České ve středoevropské monarchii*, ed. Rostislav Smíšek a Václav Bůžek (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017).

¹¹⁵⁴ Velice podrobně svatbu zpracoval zejména z hlediska logistiky, průběhu, organizace a ubytování v eggenberské rezidenci Paul Schuster, „Schloss Eggenberg. Eine Studie zur Architektur, Bau- und

3. listopadu odjezd účastníků – císařský pár se vydal do Vídně, císařovna matka se vracela zpět na jih.¹¹⁵⁵

Hofkirchen v tomto případě v dopise informace ještě zpřesňuje, a to o pouhé čtyři dny později. Anna Medicejská dle něj původně měla navštívit i Salcburk při své plánované trase přes Innsbruck, ale nakonec bylo rozhodnuto vrátit se přímou cestou do Bolzana. Ještě předtím však prý doprovodila císařský pár až do Bruck an der Mur, „*kde se musel od sebe rozdělit, a bylo to prý těžké loučení.*“¹¹⁵⁶ Zde je poměrně zajímavé, pokud se jedná o autentické informace a ne pouhou nějakou Hofkirchenovu domněnku či rétorickou figuru o emotivním průběhu rozloučení, s jakou relativní rychlostí byl schopen tyto informace předat dál ve své korespondenci, a to pouhé čtyři dny od dané události v poměrně vzdálené lokalitě.¹¹⁵⁷ Jelikož se jistě jednalo o informaci, podstatnou z organizačního a logistického hlediska především pro případného hostitele, tedy salcburského arcibiskupa a jeho dvůr, jenž se o tomto jistě potřeboval dozvědět jako první, můžeme tím demonstrovat i to, že Hofkirchen byl při svém salcburském pobytu skutečně v centru informačního dění.

Většina jeho dalších sdělení se obvykle ovšem týká milieu, v němž se primárně pohyboval, tedy dění v prostředí příslušných kapitul a událostí, týkajících se jeho soukmenovců z řad církevních elit sledovaného geografického prostoru.

Příkladem může být komunikace z roku 1671 či 1673. Podobně jako jiné listy v sobě kumuluje hned několik obsahových bodů a informace o několika osobách. V červenci 1671 tak například Hofkirchen biskupa Karla informuje o psaní od salcburské kapituly, které mu (patrně zároveň s jeho dopisem) bude doručeno a obsahuje požadavek, aby Castelcorn zajistil potřebné opravy na svém salcburské kanovnícké rezidenci.¹¹⁵⁸ K tomu připojuje svým způsobem kapitulní „drby“, které samozřejmě sděluje biskupovi „*in confidentia*“, o tom, zda kanovník Wolkstenstein skladuje dřevo v salla tereně (což není jisté), ovšem kanovník Leubelfinck z ní má stáj pro koně, takže kanovnícký dvůr „*vypadá*

Funktionsgeschichte 1470-1717" (Disertační práce, Graz, Karl-Franzens-Universität Graz, Institut für Kunstgeschichte, 2020), 109–17. Zámek byl v té době po nedávno dokončené přestavbě a arcivévodkyni a čerstvé císařovně poskytl k pohodlí dvakrát dvanáct pokojů v samostatných křídlech.

¹¹⁵⁵ Tamtéž, f. 117.

¹¹⁵⁶ Tamtéž: „*der Erzherzogin zuehreiß alhier ist zuruck gangen, will nicht mehr nach Inspruck sondern den graden weg nach Bozen, Sie ist mit den Kayser vnndt Kayserin bis auff Pruck, von danen haben Sie von einander muesen wurd woll ein hartes sheiden gewest sein.*“

¹¹⁵⁷ Bruck je od Salcburku vzdálen přibližně 200 kilometrů a to po trase v ne úplně snadném terénu.

¹¹⁵⁸ AO 84, f. 348 (1671-07-28, Salcburk): „*betreffent dero hiesigen canonicat hoffen wurd Ihnen von ein hochw. Thumcapitel wegen der vorhandnen Pauchfälligkeiten umb selbiges zu remediren zugeschrieben werden, daß schreiben vielleicht mit diesen meinen einlauffen [...]*“.

jako poloviční hostinec“.¹¹⁵⁹ Dále poskytuje detailní informace o tom, že včera arcibiskup odjel ze Salcburku do Mnichova, které kanovníky si vzal s sebou a kteří naopak zůstali ve městě, zmiňuje též příjezd kanovníka Martinice.¹¹⁶⁰ Do sdělení zahrnuje i své vlastní plány, totiž na kratší cestu do Pasova za doprovodu kanovníka Thuna, odkud se chtěl v druhé půlce srpna vrátit do své sekavské diecéze.¹¹⁶¹ Poslední bod tvoří zmínka o přítomnosti císařských verbířů ve městě a odchodu porziiovského a starhembergovského regimentu, přičemž čerstvost této informace má podpořit formulace, že od prve jmenovaného ještě zní bubny, doplněná osobitým dodatkem, že *„jak se říká, má mít císař vojska v plné polní na nohou“*.¹¹⁶²

O dění v Salcburku a Pasově a svém nabitém programu informoval i v lednu 1673. Svůj list začíná omluvou za opožděnou odpověď na nedochovaný Castelcornův list z 6. ledna, a to z důvodu naléhavé a velmi rychlé cesty do Pasova, aby zastihl umírajícího biskupa Wenzeslawa von Thun-Hohenstein. Hofkirchen, který dle svých slov *„jel dnem i nocí“*, však dorazil pozdě, protože biskup o několik hodin předtím zesnul. Důvodem byly dle Hofkirchena *„bolesti z kamenů a zadržování moči, které ho nakonec zahubily“*.¹¹⁶³ Thunova smrt navíc zapříčinila obvyklé personální domino ve strukturách obou kapitul. O tom píše i Hofkirchen – do Pasova jel zřejmě opět společně s kanovníkem Johannem Ernstem von Thun-Hohenstein, nevlastním bratrem nebožtíka, ale museli se velice rychle vrátit do Salcburku kvůli volbě kapitulního probošta, jímž byl dosud právě zesnulý Wenzel von Thun¹¹⁶⁴ a jež měla proběhnout 13. ledna. Zároveň Hofkirchena čekala 23. ledna opět

¹¹⁵⁹ Tamtéž: „[...] ob hiesiger Hauß Besitzer h. gr. Von Wolckhenstein, sein Holz ebenfahls zu der stanza terrena helt weiß ich nicht eigentlich, woll aber deß herrn von Leibelfinck Thumherrn, Pferdt auch Ihr Stallung, sie solte auch der Haußmeister Choralist Stickler cost gehet halbes alßo daß der Hoff gleichsamb ein halbes Würdtshauß gleich siehet, E. Ld. schreibe solches in confidentia.

¹¹⁶⁰ Tamtéž: „Gesterdt sindt Ihr Hochfürst. Nach München auffgebrochen 7 Thumherrn mit sich genohmen, hh Thumbdechant Könnigseck, Fürstenberg, Wolckenstein Leibelfinck, Policarpum vnnndt Stadion, verblieben sindt zwar von Muggenthall, Spaur, Castelbarco vnnndt Laimingen, diesen hatt sich der heidt ankommene gr. Martiniz gemehret [...]“. Většinu kanovníků přítom uvádí příjmením, pouze kanovník Kuenburg je zmíněn jen svým specifickým křestním jménem Polykarp.

¹¹⁶¹ Tamtéž: „Graf Hans Ernst von Thun gehet geliebts Gott nechsten Freytag mit mir nach Passau alda ich mich bies auff den 17 Aug auffzuhalten, hernach zu mein Bistumb zu gehen gedencke.

¹¹⁶² Tamtéž: „[...] alhier befinden sich immerzu kayserlichen Werber, die von den Porzischen vnnndt Starmbergischen Regimenten sindt schon vort, die von Portischen Regiment lest annoch die Trummerle ruhren, wie man sagt sollen Ihre May. wollmundirte Völckher auff an bainen haben.“

¹¹⁶³ AO 88, f. 115 (1673-01-17, Salcburk): „[...] der angenehmes von den 6 diss ich nicht ehenter verantwortet [...] zu deme ich wegen des nunmehr zum Got ruhenten gewesten fursten zue Pasau, wegen der Ihro zugestandenem Steinschmerzen vnnndt retentionem urinae welche bede Ihme entlichen leider hingerichtet, eillendt nach Pasau gefordert worden, ob ich zwar tag vnnndt nacht gereist, habe ich Ihme doch nicht mehr lewendig gefundet, etlich Stunden vorhero verschiedten, desen abgeleibten Seelen der Allerhöchste pflegen wölle [...]“.

¹¹⁶⁴ Roswitha Juffinger a Residenzgalerie Salzburg, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft: [diese Publikation wird anlässlich der Ausstellung ... Residenzgalerie Salzburg,*

cesta do Pasova, kde se koncem února rovněž měla konat volba, v tomto případě pasovského biskupa.¹¹⁶⁵ V Salcburku každopádně volby dopadly tak, jak píše, totiž že novým proboštem se stal Polykarp von Kuenburg, jenž byl skutečně zvolen již 13. ledna,¹¹⁶⁶ zatímco uvolněný kanonikát získal arcibiskupský komorník Maximilian Ernst von Scherffenberg (1643–1713), jemuž byl přislíben arcibiskupem Kuenburgem.¹¹⁶⁷ Zatímco prve jmenovaný byl dle Hofkirchena prý již „*intronicirt*“, tedy uveden do úřadu, druhý z nich „*ist noch nicht auffgeschworen*“, což se mělo udát teprve v následujícím týdnu.¹¹⁶⁸ To je trochu matoucí vzhledem k jiným pramenům, jako je např. arcibiskupský potvrzující dekret pro Kuenburga, jenž je datován až k 28. lednu 1673.¹¹⁶⁹ Hofkirchen také spekuluje ohledně uvolněného post gurského biskupa – podle něj by mohl případnou buď stávajícímu salcburskému kapitulnímu děkanovi, tedy Johannu Baptistovi von Lodron, nebo novému proboštovi, čili Kuenburgovi.¹¹⁷⁰ Druhý jmenovaný se nakonec gurským biskupem skutečně stal a je mu věnován prostor v samotné podkapitole této práce.

Velice zvláštní dopis, který snad naznačuje biskupovy ambice, jež patrně dosud nebyly historiografií zachyceny, pochází z dubna téhož roku 1673.¹¹⁷¹ Zdá se totiž, jako by biskup Karel měl zájem o uvolněný post pasovského biskupa. Biskup byl tamním kanovníkem již od roku 1653, ale na svůj kanonikát přitom dle dostupné literatury v roce 1665 rezignoval.¹¹⁷² Jako příloha je nicméně (patrně původně, nikoliv druhotně) vložen krátký dokument, datovaný z Pasova z 20. února 1673 a podepsaný několika členy tamní kapituly.¹¹⁷³ Jeho obsahem je prohlášení, že níže podepsaní po společné domluvě se „pod

15.11.2008 - 8.2.2009 präsentiert] (Salzburg: Residenzgalerie Salzburg, 2008), 39; Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 557.

¹¹⁶⁵ AO 88, f. 115 (1673-01-17, Salcburk): „[...] *weillen mir aber zu der election eins nehwen thumprobsten, so man auff an 13 currentis, unangesehen der Thodefahll erst den 6 vorhero gesehen ausgeschriben, geschehenen musen, sind wir auff etliche tag hiehero, vnndt gedencken den 23 huius geliebt Gott wiederumb abzureisen, die election zu Passau ist auff den 27 feb. ausgeschriben [...]*“. Biskupem byl nakonec zvolen (za podpory císaře) Sebastian von Pötting und Persing, ale až 13. března, srov. August Leidl, *Das Bistum Passau*, s. 119.

¹¹⁶⁶ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 323.

¹¹⁶⁷ Thaler, 462–63.

¹¹⁶⁸ AO 88, f. 115 (1673-01-17, Salcburk): „[...] *primus ist wircklich intronicirt, vnndt hat alles jeniges was seel. antecessor wollseel. spendirt, gleichfahlls ausgelegt, 2dus ist noch nicht auffgeschworen, solle doch eingehente wochen geschehen.*“

¹¹⁶⁹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 324. Samostatnou kapitolou je pak ještě fakt, že tuto volbu rozporoval jak Řím, tak další uchazeč Friedrich von Darmstadt-Hessen. Sporně byl vnímán i kanonikát zmíněného Scherffenberga, srov. tamtéž 462–463.

¹¹⁷⁰ AO 88, f. 115 (1673-01-17, Salcburk): „[...] *das Bistumb Gurg vermeine theills, dörfte vnser thumdechent darvon thragen, theills hergegen an der nehwe thumprobst [...]*“.

¹¹⁷¹ AO 88, f. 317, 319 (1673-04-09, Seggau).

¹¹⁷² Peter Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten* (Bern, 1984), 152.

¹¹⁷³ AO 88, f. 318 (1673-02-20, Pasov).

slibem kavalíra“ zavazují „*auf einandten anderst als auf Ihr fürst Gnad Bischoven zu Olmutz zu gehn*“, tedy nevolit nikoho jiného, než olomouckého biskupa. Jedná se tedy přímo o jeho osobu, nikoliv o podporu např. synovce Maxmiliána Adama, již máme doloženu jinde.

Pod dokumentem je na prvním místě podepsán sekavský biskup Hofkirchen, dalšími signatáři byli kanovníci Leopold Khuen von Belasi (+ 1684),¹¹⁷⁴ Hermann Mathias von Attems (+ 1713),¹¹⁷⁵ František Vilém Leopold Slavata z Chlumu a Košumberka (1639–1691),¹¹⁷⁶ již tradičně Johann Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709),¹¹⁷⁷ Johann Weichard von Salm-Neuburg (+ 1703)¹¹⁷⁸ a olomoučtí kanovníci Franz Anton von Losenstein (1642–1692)¹¹⁷⁹ a Georg Friedrich von Salburg (+ 1692).¹¹⁸⁰

Dopis, do nějž je tato příloha vložena, je datován 9. dubna ze Seggau a reaguje na nedochovaný Castelcornův list z 15. března, jak je zmíněno v úvodu jeho textu. Hofkirchen byl prý potěšen, že biskup Karel kvitoval jeho přízeň, jinak je ovšem tón listu dost deprimovaný. Plán se totiž evidentně nezdařil, pokud biskup Karel a jeho příznivci usilovali o jeho zvolení biskupem. Sám Hofkirchen to vyjadřuje různými způsoby – povzdechem, kéž by věc dopadla jinak, konstatováním, že co se stalo, nelze změnit, že pořádně poznal dost duší (snad deziluze nad jednáním neurčených jednotlivců) a „*že by se o věci dalo napsat mnohem více, než se smí svěřit peru*“. Téma uzavírá nihilistickou poznámkou o přiloženém seznam s podpisy s jeho jménem na prvním místě, „*kteřý může leda spálit, protože už k ničemu není užitečný*.“¹¹⁸¹

¹¹⁷⁴ Pasovský kanovník od 1653, od roku 1679 do své smrti kapitulní děkan tamtéž, Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*, 152.

¹¹⁷⁵ Pasovský kanovník od 1655, od roku 1684 až do své smrti pasovský probošt, údajně též kanovník v Olomouci a Vratislavi, August Leidl, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart* (Passau: Passavia Universitätsverlag, 1993), 230.

¹¹⁷⁶ Pasovský kanovník od 1662, v rámci (nakonec neúspěšných) snah o zachování rodu později na kanonikát v roce 1690 rezignoval, opustil církevní kariéru a oženil se, srov. Petr Maťa, *Svět české aristokracie (1500–1700)* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004), 520. Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*, 153.

¹¹⁷⁷ Pasovský kanovník od 1663, Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*, 152.

¹¹⁷⁸ Pasovský kanovník od 1665, Hersche, 153.

¹¹⁷⁹ Pasovský kanovník od 1664, Hersche, 153. Nesídelní olomoucký kanovník od 1664, sídelní od 1675, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 139–40.

¹¹⁸⁰ Pasovský kanovník od 1665, Hersche, *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*, 153. Nesídelní olomoucký kanovník od 1659, sídelní od 1666, Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 138.

¹¹⁸¹ AO 88, f. 317 (1673-04-09, Seggau): „[...] *erfreihet mich das die selbige mein gehabte inclination für beliehlich auffnehmen, wolte Gott sie hette Ihnen von mir gewünschten effect erhalten es wehre viell von dieser materi zuschreiben, ie man der feder thrauen dörffte, habe vieller genueter zimbliche masen erkehnen lehrnen, waß geschehen last sich nicht mehr endern, der allerhöchste verleihe nuhn sein Göttliche gnadt, das*

V listu pak přechází k dalšímu tématu – co se týče uvolněného biskupství v Gurku, zatím nebylo, pokud je Hofkirchenovi známo, nikomu definitivně přislíbeno. Kapitulinho probošta Kuenburga (ale implicitně patrně i Hofkirchena a možná i další) poněkud popudila arcibiskupova vize nabídnout tento post mladému Franzi Kasparovi von Stadion (1637–1704).¹¹⁸² Na patrně atraktivnější Gurk si zřejmě myslel i Hofkirchen, protože píše, že nerozumí tomu, proč chce arcibiskup takto opomenout řadu seniornějších členů kapituly, mezi něž patřil i on. Řešení by podle něj přitom bylo jednoduché – *„kdybych dostal Gurk a Stadion Seckau, pomohlo by se oběma.“*¹¹⁸³

Následný červnový dopis se poté netýkal pouze biskupa Castelcorna, ale také jeho synovce Maximiliána Adam a plánů na další rozvoj jeho církevní kariéry. Dalším kýženým postem byl totiž salcburský kanonikát, o nějž se v průběhu let strýc a synovec pokoušeli několikrát. Jak již víme z jiných zmínek v této práci, byly tyto snahy korunovány úspěchem až v roce 1681, nicméně vysledovat je můžeme i v roce 1673, mimo jiné i v Hofkirchenově korespondenci. Ten připomíná, že, jak biskup jistě ví, *„mu dal již před mnoha lety slovo, že mu [biskupovu synovci] při uvolnění místa dá svůj hlas, a u toho také zůstane“*.¹¹⁸⁴ V rámci další spolupráce pak uvádí návrh, jak by bylo možné uspět a sám se nabízí jako zprostředkovatel. Za vhodnou možnost považoval znovu se pokusit získat na svou zájmovou stranu kanovníka Carla di Castelbarco (1619–1689), tehdejšího prezidenta dvorské rady a místodržícího,¹¹⁸⁵ neboť by nebylo na škodu, získat ještě dalšího jedince k jejich *„alten confidenz“*, čili jakési již dříve existující zájmové skupině, která by mohla při příhodivší se volbě postupovat jednotným způsobem a podpořit daného kandidáta.¹¹⁸⁶

E. Ld. Von herrn Graffen Max von Thun durch vill herrn vnterschriebene (alwo ich in capite libri stehe) ubersichte, werden sie nuhn mehr verbrennet haben, ist anderst nichts mehr nüzlich.“

¹¹⁸² Tamtéž: *„Das Bistumb Gurg ist so viell mir wisent annoch nicht offerirt, weillen dieses vnser herr Thumprobst gr. Policarpus nicht solle acceptiren, und Ihre hochfürst. Gn. Herrn von Stadion offeriren wöllen habe bey gedachten herrn thumprobst deswegen was anregung gethan [...]“*.

¹¹⁸³ Tamtéž: *„[...] was masen ich mir nicht einbilte, wie Ihre hochfürst. Gn. dergleichen gedancken haben, vnndt dardurch so viell seniorer, vnter denen ich nicht der mindeste wehre, bey seidts sezen möchte, die antwort darauf stehet zuerwarten, bekämme ich Gurg, herr von Stadion Seggau wehre beden geholffen.“*

¹¹⁸⁴ AO 89, f. 88 (1673-06-27, Seggau): *„[...] belangent E. Ld herrn Vetter herrn gr. Max von Liechtenstein wissen sie ihne das, wie ich Ihnen schon vor viellen Jahrren das wort Ihme mit meinen voto bey gegebener vacanz bey zustimmen ertheilt, bey demme es noch sein verbleiben [...] unangesehen ich nichts richten werdt, auf alle andere recommendationes bey seidts zu sezen verlange [...]“*

¹¹⁸⁵ Zisk kanonikátu 1644, Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 163–64.

¹¹⁸⁶ AO 89, f. 88 (1673-06-27, Seggau): *„[...] meinen beduncken nach ist sehr woll beschehen herrn graffen von Castelbarco auff ein nehwes zu inepgniren, seiner gegenantwort nachricht, könde mir zu villen behulfflich sein, obwollen wir zwar nicht einen mehr zu der alten confidenz, herrn gr. Von Spaur, gr. Hans Ernst von Thun, gr. Von Wolckenstein, Thrautson könde nicht schaden, deswegen zu zuschreiben vmb sich zu was bey Ihnen zu versichern.“*

K této skupině kromě sebe Hofkirchen jmenovitě řadí kanovníka Konrada Fortunata von Spaur (1625–1694),¹¹⁸⁷ Johanna Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709)¹¹⁸⁸, Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg (1644–1696)¹¹⁸⁹ a Ernst von Trautson (1633–1702),¹¹⁹⁰ přičemž až na Wolkensteina se jednalo o osobnosti, jež byly spjaty se salcburskou kapitulou už v době tamního Castelcornova působení. Sám Hofkirchen se v podpoře snažil zastávat aktivní roli (nebo ji takto alespoň prezentovat), protože měl dle svých slov v plánu, až dojde do Salcburku, pokusit se oslovit a získat někoho ze svých dalších přátel.¹¹⁹¹

Jelikož tam sám dosud nebyl, předával také olomouckému biskupovi informace, které ze Salcburku obdržel sám ze svých listů, například zatím nezaručenou zprávu, že novým lavantským biskupem se patrně stane Franz Kaspar von Stadion (1637–1704),¹¹⁹² byl si však vědom, že Castelcorn salcburské novinky jistě přijímá z více kanálů a proto uznal, že nemá více zpráv, „*keré už by [biskupovi] beztak nebyly známy*“.

Poslední list z roku 1673, jenž v sobě nakumuloval pro Salcburk, Pasov a členy tamních kapitul řadu novinek, pochází z listopadu a byl již citován výše v souvislosti s císařskou svatbou.¹¹⁹³ Kromě toho však obsahuje opět poměrně detailní informace o probíhajících personálních změnách, jimž byl Hofkirchen, v té době pobývajícím přímo v Salcburku, přítomen. V první řadě zmiňuje aktuality z Pasova, totiž že nový biskup Sebastian von Pötting-Persing již složil přísahu a dal k dispozici svůj uvolněný kanonikát, pročež odjel do své lavantské diecéze, aby tam uspořádal své záležitosti, než se jí ujme nový biskup, Franz Kaspar von Stadion. To se nicméně nestane hned, neboť tento teprve čeká, až obdrží z Říma dispens k podržení zdejšího kanonikátu. Hofkirchen by rád zůstal až do jeho konsekrace, ale to bohužel nebylo reálné¹¹⁹⁴ a záležitost se skutečně poněkud

¹¹⁸⁷ Zisk kanonikátu 1644, Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 510–11.

¹¹⁸⁸ Zisk kanonikátu 1662, Thaler, 545–46.

¹¹⁸⁹ Zisk kanonikátu 1664, Thaler, 628.

¹¹⁹⁰ Zisk kanonikátu 1654, Thaler, 570–71.

¹¹⁹¹ AO 89, f. 89 (1673-06-27, Seggau): [...] *komme ich geliebts Gott nach Saltzburg, will ich ebenfahlls mich bewerben, wie ich noch einen undt den andern Herrn die ich für meine guete freundt erkehne zu mir ziehe [...]*“.

¹¹⁹² K čemuž na podzim skutečně došlo, arcibiskupský nominační dekret je datován k 21. říjnu 1673, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 513.

¹¹⁹³ AO 89, f. 290 (1673-11-07, Salcburk).

¹¹⁹⁴ AO 89, f. 290 (1673-11-07, Salcburk): „[...] *was dan die Paßbauerische confirmation eingelangt, selbiger herr Bischoff juramentum zu die hendt seines suffraganii abgelegt, ist sein gehabter canonicat hoff ad optionem vndt das Pruck amt ad electionem ausgestehlt, Er herr Bischoff aber nach Lavant gereist, vmb seine Sachen aldort zuschlickten, herr von Stadion hergegen muß sich mit annehmung des Bisthumb gedulden weillen er amnoch retentionem canonicatum zu Rom nicht erhalten, er Bischoff selbige zwar mit ehisten, hette gern daß ich so lang hier geblieb bis er lände consecrirt worden, werdte es aber schwehrlich thuen können [...]*“.

protáhla, neboť konfirmační dekret od arcibiskupa obdržel Stadion až 31. března následujícího roku.¹¹⁹⁵ Co se však událo ještě za Hofkirchenov pobytu v Salcburku, byla Stadionu primiční mše, následující po jeho kněžském svěcení 29. října.¹¹⁹⁶ Arcibiskup Kuenburg prý poté pozval všechny kanovníky ke dvoru (z čehož se Hofkirchen omluvil) a věnoval novokněži ornát, patrně se zlatou výšivkou, také misál, kalich a konvičky, dle Hofkirchena totiž Stadion „*gilt viel bei Ihm*“, tedy že jej má arcibiskup údajně v oblibě.¹¹⁹⁷

Právě Hofkirchenova korespondence nám může posloužit jako další příklad trendu v korespondenci s ostatními představiteli salcburských diecézí – o ty tu zpravidla vůbec nejde, jak napovídá místo datace velké části dopisů i tematický obsah, zmíněné osoby a události, mnohem důležitější je obvykle ve společném kontaktu pro Castelcornu i tyto biskupy hlavně to, co se odehrává v Salcburku.

Johann Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709)

Hofkirchenův nástupce Thun, více než o generaci mladší kanovník, kterého ovšem dosavadní sekavský biskup vnímal dle zmínky výše jako součást staré důvěrné zájmové skupiny příznivců, byl sekavským biskupem jmenován přibližně měsíc a půl po skonu dosavadní hlavy diecéze, dne 29. prosince 1679.¹¹⁹⁸ Následujících osm let byl hlavou této diecéze, ale z perspektivy korespondence s Castelcornem není sekavská stopa nijak výrazná, navíc dopisů z této doby je dochována jen menšina (nejvíce jich pochází z dob, kdy Thun biskupem ještě vůbec nebyl) a i tak jsou všechny kromě jediného¹¹⁹⁹ datovány ze Salcburku, což jen dobře demonstruje silnou vazbu na toto místo. Proto je veškerá jeho korespondence s olomouckým biskupem, pokrývající dobu jeho kariérního vzestupu a zahrnující i zajímavé momenty z dob, kdy byl budoucí arcibiskup zatím salcburským kanovníkem, blíže představena v kapitole o salcburských arcibiskupech.

¹¹⁹⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 513.

¹¹⁹⁶ Thaler, 512.

¹¹⁹⁷ AO 89, f. 290 (1673-11-07, Salcburk): „[...] *gegangenen Sonntag hat er sein erste Meß zu den Thum gelesen. Der Erzbischoff als dan alle Thumherrn nach Hoff geladen, ich habe mich entschuldiget, er hatt Ihm ein Meßgewant von gulten Stuck sambt dergleichen uberzeig eben daß Meßbuch wie auch Kölch vnnndt Opffer Kandel verehrt, gilt viell bey Ihm.*“

¹¹⁹⁸ K tomu se pojil i úřad generálního vikáře v Dolním Štýrsku, stejně jako v distriktu Vídeňského Nového města, Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 505.

¹¹⁹⁹ Dopis datovaný ze Štýrského Hradce, odkud se ale Thun dle svých slov hodlal po Velikonocích přesunout do Salcburku, AO 118, f. 172 (1684-03-30, Graz).

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Maximilian Gandolf von Kuenburg (1622–1687; 1654–1665 biskup Lavant, 1668–1687 arcibiskup Salcburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1668		1	1	
1674	1			
1675	1			
1676	2		1	
1680	1			
1681	1	1	1	
1682	2		1	
1683	2			
1684	2		1	
1686	1		1	
Celkem	13		6	

Wenzel Wilhelm von Hofkirchen (+ 1679; 1670–1679 biskup Seckau)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1670	2			2
1671	4			1
1673	4			4
1675	1			
1676			1	
1677	1			
Celkem	12		1	2

Johann Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709; 1679–1687 biskup Seckau, 1687–1709 arcibiskup Salcburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1673	2			
1674	1			
1675	3		1	
1676	3			
1679	2			
1681	1			
1683	2			
1684	2			1
1687	2		1	
Celkem	18		2	1

15. Chiemsee

Biskupství Chiemsee bylo založeno jako druhé nejstarší salcburské *Eigenbistum* (vlastní biskupství) v roce 1216. Sídlním katedrálním kostelem byl sice chrám konventu augustiniánů kanovníků Herrenchiemsee na ostrově Herreninsel uprostřed Chiemského jezera, reálně však v námi sledovaném období biskupové (podobně jako biskupové ostatních vlastních biskupství) většinou spíše pobývali přímo v Salcburku, kde měli už od 14. století svou vlastní rozlehlou rezidenci, zvanou Chiemseehof. Mezi ostatními vlastními biskupstvími získalo určité výsadní postavení, biskup byl salcburským světicím biskupem a jeho specifické postavení bylo demonstrováno jak velikostí a výstavností salcburské rezidence, tak dalšími vnějšími distinktivními znaky, např. přítomností stálé stráže u zmíněné rezidence.¹²⁰⁰ Jakožto se zástupci salcburského arcibiskupa tak olomoucký biskup Karel měl nepochybně zájem na určité úrovni udržovat kontakt i s nimi, v tomto ohledu je pak zajímavé, že dopisů je ve výsledku dochováno méně, než bychom očekávali.

Franz Vigil von Spaur und Valör (1609–1670)

Jestliže platí, že mezi Castelcornovými současníky, potažmo v jeho korespondenci, nalezneme velice široký věkový rozptyl jednotlivých biskupů, patří první chiemský biskup, jehož episkopát se prolíná s Karlovým, mezi představitele generačně nejstarší skupiny, s níž se setkal. Výraz setkal je zde na místě, neboť vzhledem k povaze Chiemského biskupství a značné provázanosti se salcburských prostředím se zde nepochybně jednalo o reálný osobní kontakt. Spaur, který byl v té době již dvě dekády biskupem, dokonce po Castelcornovi po jeho odchodu do Olomouce převzal post salcburského kapitulního děkana a také prezidenta dvorské komory.¹²⁰¹

Franz Vigil zahájil svou vazbu na Salcburk již v dětství jako arcibiskupské páže. Po studiích na Germanicu v Římě a kněžském svěcení získal kanonikát v Salcburku. Biskupem v Chiemsee byl jmenován již v roce 1644, a to tehdejším arcibiskupem Paridem von Lodron, svým vzdáleným příbuzným (Spaurova matka Barbara byla rozená von

¹²⁰⁰ Johannes Moy, „Das Bistum Chiemsee“, *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 122 (1982): 22.

¹²⁰¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 499.

Lodron).¹²⁰² Již předtím v rámci tolerovaného nepotismu se stal dvorským radou a místodržícím.¹²⁰³ Vzhledem k celkové provázanosti tyrolských šlechtických rodin, k nimž Spaurové i Lodronové patřili, by bylo možné vzdálené příbuzenství doložit i s biskupem Karlem. Stupeň byl ovšem natolik nízký, že patrně ani nebyl reflektován a neodráží se ani ve zvolené titulatuře v korespondenci (absentuje jinak užívané oslovení *Vetter*).

Množství dochovaných dopisů je poměrně nízké a obsah nikterak zásadně zajímavý či přínosný. Oba nejstarší listy jsou Castelcornovy koncepty vánočních a novoročních přání let 1664¹²⁰⁴ a 1665. Mladší zmíněný čistopisný koncept obsahuje nezvyklou finální úpravu – z typické fráze o přání mít dostatek příležitostí k prokázání služby je (inkoustem, jež známe z jiných Castelcornových vlastnoručních úprav a konceptů) přeškrtnuto slovo přátelství (*freundschaft*). O důvodech tohoto kroku lze jen spekulovat. Je pravdou, že ve starším konceptu rovněž není obsaženo a neobjevuje se často ani v jiných vánočních přáních s ostatními korespondenty, byť se v rámci dobově ustálené titulatury navzájem označují oslovením pán a přítel (*herr und freundt*).¹²⁰⁵

Na rozdíl od dalších salcburských kontaktů (a snad můžeme užít i termínu přátel) komunikace s biskupem z Chiemsee, jehož listy jsou vždy datovány ze Salcburku, kde většinu času (podobně jako jeho předchůdci) sídlil, neobsahuje žádná neformálnější nebo osobní témata, případně záležitosti týkající se dalších osob či členů kapituly. Jedinou další dochovanou komunikací je Spaurovo oznámení o úmrtí salcburského arcibiskupa Guidobalda von Thun-Hohenstein, odeslané pouhý den po jeho skonu.¹²⁰⁶ Ve svém listu informaci v duchu dobové korespondence ověňčí podstatnými detaily – „*všemohoucí bůh podle své nevyzpytatelné vůle [jej] včera ráno mezi pátou a šestou hodinou povolal z tohoto namáhavého, pomíjivého života po přijetí všech svátostí a vytrpěné dvoutýdenní nemoci k doufejme věčnému míru a radosti.*“¹²⁰⁷ Podrobnosti, shodující se se zápisy kapitulních

¹²⁰² Thaler, 498.

¹²⁰³ V roce 1639 a 1640, srov. Janker a Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 477.

¹²⁰⁴ Starší z nich je odpověď na Spaurovo nedochované přání z 18. prosince, srov. koncept AO 145, inv. č. 553, f. 259 (1664-12-27, Olomouc).

¹²⁰⁵ Tamtéž: „*Vnser freündtwilige dienst vnd was wir mehr liebs vnd guets vermögen zuvor hochwürdiger fürst, besonders lieber herr vnd freündt.*“ Upravený koncept AO 178, f. 328 (1665-12-12, Kroměříž): „*Vnßere freindtwilige Dienste, und waß Wir mehr Liebes vndt guttes Vermögen zuvor, hochwürdiger Fürst, besonders lieber Herr vndt Freindt [...] vnß aber viel Gelegenheit verleyhen wolle, Ewer Ld. Angenehme dienst-~~vndt~~ freindtschafft zu erweisen [...]*“.

¹²⁰⁶ AO 76, f. 154 (1668-06-02, Salzburg in vnserm bischofflichen Residenz Hof Chiemsee).

¹²⁰⁷ Tamtéž: „*Demnach der Allmechtige Gott seinem vnverforschlichem Willen nach an gestern in der frue zwischen fünf vnd sechs Vhren, Ihro hochfürst. Emin. Vnsern gnedigsten herrn von disem müeselligen zergenklichen Leben nach empfachung aller heilligen Sacramenten vnd außgestandener 14 tägiger Krankheit zuer hoffentlich ewigen friedten vnd seeligkheit abgefordert [...]*“.

protokolů ostatně čerpal ze své vlastní zkušenosti, neboť byl spolu s dalšími přítomen u lože umírajícího.¹²⁰⁸ Sám dokonce později aspiroval na to stát se jeho nástupcem, o čemž svědčí papežské breve o zvolitelnosti z počátku června.¹²⁰⁹

O tomto arcibiskupově neočekávaném úmrtí, způsobeném gangrénou a otravou krve po Thunově relativně banálním poranění nohy,¹²¹⁰ byl biskup Karel ostatně informován z mnoha stran, jak se dalo k jeho salcburským vazbám předpokládat.¹²¹¹ Biskupu Spaurovi jakožto salcburskému sufragánovi odpověděl kondolenčním listem, v němž kromě soucitu a účasti vyjádřil přání, aby bylo arcibiskupství „*obdarováno a potěšeno novou hlavou*“, stejně jako typickým ujištěním, že za zesnulého vyslouží obvyklé zádušní „*Suffragien*“.¹²¹²

O necelé dva roky biskup Karel odeslal podobnou informaci opět, tentokrát však salcburské kapitule, a to v návaznosti na skon samotného Franze Vigila von Spaur und Valör, zesnulého 7. ledna 1670. Castelcornův list byl reakcí na pozvání k volbě nového kapitulního děkana, kterýžto post byl zmíněným úmrtím uprázdněn. Z volby vypsané již na 31. ledna se však omluvil z časových důvodů a nemožnosti se v tak blízkém termínu dopravit do Salcburku.¹²¹³ Opět narážíme na skutečnost, že s účastí členů kapituly, kteří v podstatě trvale pobývali ve vzdálených lokalitách, se vzhledem ke zvoleným lhůtám prakticky nepokrytě nepočítalo a daná komunikace a pozvání měla pouze formální účel. Nedochovaný dopis s pozváním byl totiž odeslán 13. ledna, přičemž biskup Karel jej dle svých slov obdržel až 27. ledna v nočních hodinách.¹²¹⁴ Prioritou tak bylo co nejrychlejší obsazení uvolněného postu, zajištění plynulého chodu instituce a možná též vyřešení

¹²⁰⁸ Prameny cituje Juffinger a Residenzgalerie Salzburg, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 164.

¹²⁰⁹ Uloženo v SLA Geheimes Archiv XI/38 – cit. dle Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 500.

¹²¹⁰ Podrobně Juffinger a Residenzgalerie Salzburg, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 153–54.

¹²¹¹ Srov. kapitola o salcburských arcibiskupech.

¹²¹² Koncept AO 147, f. 118 (post 1668-06-21): „*Wie wir nuhn alß ein mitgliedt dieses hohen ertzstiftt ob dem vnverhofften Todesfahl ein billiche condolentz tragen, also wünschen wir von herten das selliges widerumb mit einem würcklichen Haupt Versehen vndt ergetzt werde, wollen vnterdessen nicht vnterlassen Ihro Eminenz Seel mit gewöhnlichen suffragie zu parentiren.*“

¹²¹³ Koncept AO 148, f. 27 (1670-01-28, Kroměříž): „*Gleich wie nun der abgeleibten Seelen mit denen gewöhnlichen Suffragiis albereith pflegen lassen. Also müssen wir unß, so gern wir auch sonst wolten, der Erscheinung halben wegen kürtzte der Zeith billich entschuldigen, vndt anbey erinnern, daß bey berieffung zu dergleichen wahlen, der zwey vndt 3 diaeten vor dißen nicht attendirt, sondern gemeiniglich einen solchen terminum praefigirt, vndt angesetzt daß die absenten, zumahlen es auch die geistlich rechten also vorschreiben, gelegentlich darbey erscheinen mögen. Winschen daher einmehrs nicht, alß das zu der Decanal dignitet ein solches subiectum erwöhlt werde, wordurch forderist des Allerhöchsten Lob vndt Ehre vndt dan des Erztiftts vndt gemeinen Thumbleuths nuz vndt wohlfarth erheben werde.*“

¹²¹⁴ Tamtéž: „*[...] derselben von 13 dises vnß aber erst den 27tn darauf vmb 10 Vhr nachts eingelieferten schreiben [...]*“.

situace v okruhu salcburských „insiderů“. Naopak obsazení druhé uvolněné funkce nebožtíka Spaura, tedy úřad biskupa v Chiemsee bylo přímo v rukou arcibiskupa, tehdy již Maxe Gandolpha von Kuenburg. Novým biskupem se stal Johann Franz von Preysing (1615–1687). S ním ovšem žádnou korespondenci, vedenou s olomouckým protějškem, dochovánu nemáme.¹²¹⁵

Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg (1644–1696)

Ve studovaném pramenném souboru se setkáme až s Preysingovým nástupcem, s nímž je dochována v úhrnu necelá desítka dopisů. Vzhledem ke svému roku narození patřil Sigmund Ignaz ke generaci kanovníků, s nimiž se již Castelcorn v Salcburku mýjel kvůli svému novému působišti v Olomouci. Mladý hrabě získal kanonikát na podzim roku 1664 a první rezidenci zde trávil na přelomu 1665–1666. Biskupem v Chiemsee byl jmenován v roce 1687 za arcibiskupa Johanna Ernst von Thun-Hohenstein,¹²¹⁶ což se také stalo vrcholem jeho kariéry, neboť zemřel již v roce 1696.

Většina dochované korespondence s olomouckým biskupem Karlem ovšem až na dva dopisy pochází z doby ještě před Wolkensteinovým episkopátem, a je tedy vedena v hierarchicky nerovném vzájemném vztahu biskupa a kanovníka salcburské kapituly bez dalších významnějších funkcí.¹²¹⁷

Zajímavé je též, že větší část těchto jeho dopisů je psána vlastnoručně. To nicméně není případem nejmladšího dochovaného dopisu z 3. března 1689. V té době teprve téměř rok a půl po svém jmenování biskupem Wolkenstein svému olomouckému kolegovi oznamuje finální výsledek, že se kromě titulu biskupa z Chiemsee může nadále těšit i ze svého salcburského kanonikátu, jež si na základě povolení, obdrženého 24. února může ponechat.¹²¹⁸ To byla také zřejmě zásadní podmínka, po jejímž splnění již bylo možné hned

¹²¹⁵ Jediným dokumentem v souboru korespondence, kde se vyskytuje, je potvrzení o příjmu s podpisy jednotlivých tehdejších salcburských kanovníků, srov. AO inv. č. 1403, f. 205–208 (1650).

¹²¹⁶ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 628.

¹²¹⁷ Wolkenstein později v roce 1685 získal a do roku 1689 držel salcburské benefícium S. Joannis in Aula, které Siegfried Haider spolu s postem dvorského kaplana označuje jako „přestupní stanici“ v kariérním postupu jednotlivých představitelů, kteří post zpravidla po určité době opouštěli při zisku jiných dignit či biskupských postů, jak ukazuje na řadě příkladů, včetně Wolkensteina samotného, jenž se stal v roce 1686 prezidentem dvorské komory a o rok později biskupem v Chiemsee, srov. Siegfried Haider, „Das fürsterzbischöflichsalzburgische Hofkapellanat vom 13. bis in das 20. Jahrhundert“, *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 154–155 (2015/2014): 95, 104–5.

¹²¹⁸ Písařem psaný list s vlastnoručním podpisem, AO 129, f. 105 (1689-03-03, Salcburk): „[...] *das vergangenen*“

následujícího dne po odeslání dopisu vystavit konfirmační dekret.¹²¹⁹ V listu se nicméně Wolkenstein stále podepisoval pouze jako „*oddaný a zavázaný služebník*“.¹²²⁰ Do konceptu gratulační odpovědi pak vlastní rukou zasáhl biskup Karel, když náležitě uctivým způsobem rozvinul svou variaci na přání dlouhých let a mnohých příležitostí k prokázání služeb.¹²²¹

Vraťme se ale nyní v čase zpět ke zbytku korespondence. Z jakých důvodů salcburský kanovník komunikoval s biskupem Castelcornem? V první řadě pěstoval příležitostnou blahopřejnou korespondenci, jak dosvědčuje několik vánočních přání z let 1675, 1676, 1681, 1683 a 1685,¹²²² přičemž se lze domnívat, že tak zřejmě činil pravidelně a ostatní listy se pouze nedochovaly. Charakter přání je obdobný, ale každé se v obsahových detailech mírně odlišuje, dochází tedy k opakování schémat, jako je přání prosperity, splněných přání, dlouhé vlády, či uchování v přízni patrona,¹²²³ ale nikoliv celých dopisů.

Nejstarší dochovaný kontakt ale pochází ze strany biskupa Karla, přičemž příslušný koncept s celkem čtyřmi adresáty již byl citován na jiném místě této práce v souvislosti s dalšími adresáty. Castelcorn se v něm obrátil na spolukapitulní „*Vetter*“, tedy děkana Lodrona, hraběte Spaura, Trautsona a právě Wolkensteina s žádostí o podporu jeho synovce při obsazování uvolněného kanonikátu v Salcburku. Kyvadlo služeb, protisluzeb a zdvořilostí bylo nutné vzápětí opět vychýlit opačným směrem, takže nechybí ujištění o oplacení jak ze strany biskupa, tak pochopitelně synovce-adepta.¹²²⁴

Pfingstag als den 24ten februarii die Retention, daß Canonicat neben dem Pistumb Chiemsee zugenüessen, denmall einstens erhalten [...]“.

¹²¹⁹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 629.

¹²²⁰ AO 129, f. 105 (1689-03-03, Salcburk): „*Euer fürst[lichen] Gn[aden] ergebener vnd verobligirter diener Sig. Ignazi gr v Wolkenstein*“.

¹²²¹ Koncept AO 161, f. 44 (1689-03-14, Kroměříž), přeškrtnutá a rozšířená pasáž: „*anwünsche ~~weitere glückliche progression zue machen~~ dise neue würdigkeit vill Jahr erfreulichen zu geniessen, vnd mier gelegenheiten ahn die handt zu geben, deroselben vnd lieben Angehörigen beliebige dienste erweisen zu können*“.

¹²²² Vlastnoruční listy AO 94, f. 432–433 (1675-12-19, Salcburk), AO 95, f. 445–446 (1676-12-17, Salcburk), písařské listy AO 110, f. 383 – 385 (1681-12-16, Salcburk), AO 117, f. 123–124 (1683-12-15, Salcburk) a vlastnoruční list AO 121, f. 466–467 (1685-12-20, Salcburk).

¹²²³ Srov. tamtéž (1685): „*Gott wolle Eür First. G. begaben it allen iennigen vnd segnen was sie selbsten am hefftigsten verlangen vnd mich weiters dero hohe affection geniessen lassen*“, tamtéž (1681): „*In glichseel. Regierung erhalten, vnd in selbst ersinlich hochgeseegneten Wollstandt zuruck legen lassen wollen, inmitles in hochfürst. Gnaden mich erhaltent verlauben mögen*“, tamtéž (1676): „*nit allein alles erspriessliches [...] sondern auch das dieselbe denen in vnzalbaren nachfolgenden allen bösten wollstandt vnd regierung iberlebe vnd ich hinzwischen Euer fstGn hochanseliche protection geniessen möge*“ atd.

¹²²⁴ Koncept AO 150, f. 122 (1673-08-06, Kroměříž): „[...] *Canonicats vacanz sich eraignen möchte, als habe denselben ersuchen wollen, auff solchen fahl meines Vettern Maximilian Adam Graffen von Lichtenstein sich vor anderen zuerinnern, mit versicherung, das nicht allein besagter mein Vetter iedesmahl Ihme absonderlichen angelegen halten wirdt, solchen favor hinwider abzudienen, sondern auch Ich mich beflissen*

Ve skutečnosti se však možná cítil zavázán spíše Wolkenstein, jak se zdá z jeho o dva roky mladšího listu. V něm biskupa Karla informuje o tom, že díky volbě nového kapitulního děkana, jímž se stal Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699) a jemuž nyní náležela děkanská rezidence, získal jeho kanovnický dům.¹²²⁵ Při této příležitosti chtěl tedy poděkovat Castelcornovi, jehož kanovnický dům využíval do té doby.¹²²⁶

Viděli jsme tedy, že v případě Wolkensteinova korespondenčního vztahu jeho posun na úroveň biskupa nehrál roli – příležitostný kontakt byl rozvíjen již předtím, a to z titulu příslušnosti ke stejné církevní instituci, tedy salcburské kapitule.

Korespondence s chiemskými biskupy tedy měla převážně zdvořilostní charakter a byla koncentrována kolem repetitivních příležitostí, její rolí bylo zejména udržovat v chodu sebe sama a tím vždy znovu obnovovat a udržovat přátelský vztah mezi biskupy. V některých situacích a případech také biskup z Chiemsee, velice blízký svědek a obvykle i účastník více či méně důležitých momentů salcburského církevního života, mohl poskytovat Castelcornovi informace o aktuálních událostech, jako byly novinky v kapitule či poměrně detailní (a patrně autopsy získané) zprávy o úmrtí arcibiskupa.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Franz Vigil von Spaur und Valör (1609–1670; 1644–1670 biskup Chiemsee)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664		1	1	

werde, in begebenheiten selbigen in andere weege zuersetzen, inmassen Ich mich hirunter auff dessen affection verlasse.“

¹²²⁵ Který ovšem, vzhledem k jeho dlouhodobému pobytu v Římě a aktivitám mimo Salcburk, využíval zřejmě až po svém odchodu z papežských služeb roku 1672 a přesunu k setrvalejšímu pobytu v Salcburku, srov. Helmut Lahrkamp, „Briefftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, *Westfälische Zeitschrift*, č. 115 (1965): 472–73.

¹²²⁶ AO 93, f. 81 (1675-08-22, Salcburk): „*Weilen durch nechst vorgangener erwelchung eines thombdechanten als H. von Fürstenberg per optionem mir sein ingehabtes haus zuegefallen, hab ich nit wollen vnterlassen Eur fstGn meines gehorsamblich zu berichten auch mit dieffster demueth mich zu bedanckhen wegen weythero von Ihr fstGn genossener Capitular behaussung welche gethanen gnadt ich mit hegsten verlangen erwarte mit meinen willfehrigen vnd gehorsamen gemieht abzudienen.*“ Blíže k domu srov. kapitola Salcburk.

1665			1	
1668	1		1	
Celkem	1	1	3	

Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg (1644–1696; 1687–1696 biskup Chiemsee)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1673			1	
1675	2			
1676	1			
1681	1			
1683	1			
1685	1			
1689	1		1	
Celkem	7		2	

16. Lavant

Korutanské biskupství Lavant bylo rovněž jedním a zároveň nejmladším ze čtyř salcburských vlastních biskupství, tedy specifických sufragánních diecézí, jejichž biskupy jmenoval přímo salcburský arcibiskup. Lavantské biskupství bylo založeno jako poslední v pořadí, roku 1228. První dva lavantští biskupové jsou z níže uvedených úvodů zařazeni pod diecéze, v nichž během svého působení realizovali dochovanou korespondenci.¹²²⁷ Jak ukazují přehledové tabulky níže, ani u Maxe Gandolfa von Kuenburg (1622–1687) ani u Sebastiana Johanna von Pötting und Persing (1629–1689) nemají doložené dopisy s dobou jejich lavantského episkopátu žádný časový ani tematický překryv, např. první Pöttingův list je oznámením o jeho zvolení pasovský biskupem, což se projevuje i v sebetitulaci pisatele, v němž Lavant již vůbec není zmíněn.¹²²⁸ Oběma dotyčným korespondentům je tedy věnován patřičný prostor u salcburských arcibiskupů, respektive pasovských biskupů.

Franz Caspar von Stadion (1637–1704)

U posledního lavantského biskupa máme dochované pouze jediné vánoční a novoroční přání, a to hned z prvního roku jeho episkopátu. Je příznačně datováno ze Salcburku a byť je psáno písařskou rukou, neobsahuje ani žádnou oficiální sebetitulaci.¹²²⁹ Přání je poměrně klasicky formulováno, tematicky nevybočuje z oblastí, vytýčených v kapitole, věnované blahopřáním. Vzhledem k absenci jiného dochovaného písemného kontaktu možná na první pohled trochu překvapí formulace o Stadionově „obzvláštní oddanosti“¹²³⁰ vůči Castelcornovi, která je jeho motivací k co nejsrdečnějšímu přání. Stadion, který získal salcburský kanonikát až koncem 60. let,¹²³¹ a to, osobně Castelcornu

¹²²⁷ Podrobné zpracování lavantských episkopátů všech tří osobností nicméně poskytuje disertační práce z 90. let, Peter Schindler, „Beiträge zur Geschichte der Bischöfe von Lavant in der Neuzeit bis 1862: biographische, sozial- und kirchenhistorische Aspekte“ (Disertační práce, Universität Wien, 1994), 175–95, 235–44, 312–30.

¹²²⁸ Pötting, AO 88, f. 216 (1673-03-13, Pasov): „*Sebastianus von Gottes Genaden erwählter Bischoff zu Passau, des Hey. Röm. Reichs Fürst. Graf von Pötting, Erbburggraf zu Lienz.*“

¹²²⁹ Stadion, AO 119, f. 209 (1684-12-16, Salcburk)

¹²³⁰ Tamtéž: „[...] *habe nit ermanglen sollen, meiner gegen Euer Lden tragendten singular Devotion nach, auß treyen gemieith anzuwintchen* [...]“

¹²³¹ A to právě po Kuenburgovi, který jej později jmenoval biskupem. Kuenburg se totiž v roce 1668 stal arcibiskupem a post kanovníka mu nebyl zachován, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 512–513.

v Salcburku poznat nemohl. Jeho deklarovaná oddanost tak spíše vyjádřením utvářela sebe sama, než že by v minulosti měla šanci se nějak projevit, a vyjadřovala tak hlavně vůli o symbolické vyjádření vzájemné přízně. Vzhledem k tomu, že byl Stadion v pozici biskupa v té době teprve druhé Vánoce, byl pro něj tento písemný kontakt s olomouckým biskupem možná sotva prvním opakováním.

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Maximilian Gandolf von Kuenburg (1622–1687; 1654–1665 biskup Lavant, 1668–1687 arcibiskup Salcburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1668		1	1	
1674	1			
1675	1			
1676	2		1	
1680	1			
1681	1	1	1	
1682	2		1	
1683	2			
1684	2		1	
1686	1		1	
Celkem	13		6	

Sebastian Johann von Pötting und Persing (1628–1689; 1665–1673 biskup Lavant, 1673–1689 biskup Pasov)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný

				(zmínka v korespondenci)
1673	2			1
1678	2			1
1679	1			1
1684	1			1
Celkem	6			4

Franz Caspar von Stadion (1637–1704; 1673–1704 biskup Lavant))

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1684	1			
Celkem	1			

17. Salcburk

Mezi středoevropskými diecézemi zaujímal Salcburk pro olomouckého biskupa Karla specifické postavení. Jeho vazby a kontakty zde byly mnohohrstevnaté a dlouholeté, stejně jako více či méně uskutečněné plány, zahrnující další členy jeho rodiny, jež se uplatnili v církevní sféře a jimž Castelnorn dlouhodobě v jejich duchovní kariéře pomáhal. Jakou roli v tomto předivu vztahů zaujímají vztahy s tamními arcibiskupy, zkoumané optikou korespondence, v jaké podobě byly udržovány? Než se pro rozšíření naší perspektivy podíváme blíže na další kontakty biskupa Karla v rámci tamní kapituly a jinde, budeme se věnovat právě jim, tedy knížatům arcibiskupům, jejichž kulturní a politicko-mocenské prostředí byly pro Castelnorna silnou inspirací a zároveň prostředím, v němž se stále nevzdával určitých nadějí a plánů do budoucna. Postavení a situace salcburských arcibiskupů (v politických, mocenských, právních, územních ohledech) byla s olomouckou realitou neporovnatelná, nicméně kulturní aspekty jejich episkopátů, jejich mecenášské, sběratelské aktivity, fundátorské počiny, architektonické realizace, sebezprezentace a sebepojetí byly oblastí, z níž si biskup Karel se svou osobní zkušeností z tohoto prostředí vybíral, přizpůsoboval a uplatňoval dílčí prvky ve svém moravském působení, jak ukazují a shrnují recentní výzkumy.¹²³² Zároveň pro něj bylo z různých důvodů klíčové a zajímavé udržet si a dále rozvíjet intenzivní kontakty s tímto prostředím, v němž stáli arcibiskupové na naprostém vrcholu, ale rozhodně nešlo pouze o ně.

Guidobald von Thun-Hohenstein (1616–1668)

Korespondence s biskupem Guidobaldem, za jehož episkopátu biskup Karel působil jako kapitulní děkan a posléze Salcburk v roce 1664 opouštěl směrem na Moravu, nakonec není nijak zvlášť hojně dochovaná. I přes ohled na krátký časový úsek od tohoto odjezdu do Thunova skonu v roce 1668 by však člověk očekával početnější písemný styk.

Nalezneme zde korespondenční výměnu při oficiální příležitosti biskupského svěcení, kde ve svém konceptu biskup Karel spojuje toto oznámení s obligátní pozvánkou

¹²³² Dílčí momenty a zmínky v jednotlivých kapitolách dvoudílné monografie, jednotlivé vrstvy významu Salcburku pro Castelnorna rozebírají a shrnují akubec a Prchal Pavlíčková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelnorna v kontextu. Salcburská předejra a olomoucké finále, 16.–21.

k účasti na slavnostnímu aktu, jenž byl plánován na 2. listopadu, tedy v den Svátku zesnulých. Sám Castelnorn (respektive jeho písař) k tomu přidává komentář, že i když „papežská konfirmace [...] již dorazila před jistým časem, přesunuli jsme konsekraci z důležitých příčin až na nyní.“ Připomeňme, že koncept je datován k 12. říjnu. Olomoucký biskup v něm dále v košaté větě uvádí, že se zřejmě nevyplní jeho nemalé přání a nebude moci potěšit ctí osobně u tohoto aktu vidět Jeho Milost (Thuna) a posloužit mu, protože vzdálenost a jeho „vysoce důležité záležitosti“ v tom Thunovi zřejmě zabrání.¹²³³ Castelnorn narážel zřejmě ani ne tak na jeho roli arcibiskupa, jako spíš jeho exponovanou funkci při řezenském říšském sněmu. Ostatně Thun ve své odpovědi až z půlky prosince zmiňuje, že jej doručené psaní zastihlo právě krátce před odjezdem z Řezna zpět do Salcburku.¹²³⁴

Nejstarším listem je ovšem ještě o pár měsíců starší Guidobaldův dopis,¹²³⁵ datovaný ze zmíněného Řezna z konce července 1664, kde již dva roky působil jako hlavní císařský komisař při říšském sněmu.¹²³⁶ Není přitom jasné, kde list svého adresáta našel, protože krátce nato se biskup Karel vydával do svého nového působiště. Právě jeho cesta však byla důvodem, proč se na něj Thun obrátil. Dopis obsahuje všechny formální náležitosti, dokonce i arcibiskupovu zkrácenou titulaci před podpisem. Jeho obsahem je vojenská tematika, která tvořila nedílnou součást agendy raně novověkého biskupa jakožto světského vládce. Arcibiskup Thun zde Castelnorna prosí o pomoc, a to souvislosti se situací probíhající války s Osmanskou říší.¹²³⁷ Její počátek, průběh, reakci na kroky nepřítele, formování strategie spojenců včetně budování vojsk a schvalování finančních prostředků přitom z pozice komisaře při Říšském sněmu ostatně v posledním roce a půl sledoval v přímém přenosu a měl na tom i svůj přímý podíl, v poslední době jako velkorysý hostitel zažil průchod francouzských spojeneckých vojsk, načež se v půlce července vydal

¹²³³ Koncept s Castelnornovými vlastnoručními úpravami, AO 145, inv. č. 553, f. 199 (1664-10-12): „das zwar die Pabst. Confirmation [...] vor geraumber Zeith eingelangt wir dannoch auß erhöblichen Vrsachen die Consecration bieß anhero verschoben haben [...] Bey welchem actu E. Ld. zusehen und zu bedienen, obwohlen wir nicht geringes verlangen tragen, so mögen wir doch sowohl wegen weite des weegs alß deroselben hochwichtigen geschäftis halber solcher Ehre vnß nicht wolgetrösten [...]“.

¹²³⁴ AO 74, f. 216 (1664-12-18, Salcburk): „Wir haben E. Fr. vnd Ld. Schreiben vom 12. Octobris nechst hin khurz vor vnserem nechstern aufbruch von Regenspurg hieher empfangen [...]“.

¹²³⁵ AO 68, f. 303–304 (1664-07-25, Řezno).

¹²³⁶ Do této funkce byl jmenován v roce 1662, jeho pompézní vjezd do města v témže roce je zachycen na dobové rytině, odrážející prestiž tohoto postu. Blíže k Thunově působení v Řezně, jež bylo nakonec završeno i tím, že se v roce 1666 stal tammním biskupem, Juffinger a Residenzgalerie Salzburg, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 118–25.

¹²³⁷ Ivana Čornejová et al., *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 8. - 1618-1683* (Praha: Paseka, 2008), 201–4.

na svůj aktuální pobyt do Řezna.¹²³⁸ Dopis nicméně odráží komplikované komunikační a logistické výzvy v rychle se měnící situaci, na kterou museli promptně reagovat aktéři, vzdálení od ohniska dění v Uhrách. Zde se jedná konkrétně o doplnění arcibiskupem vyslaných vojsk, aniž by měl on sám a jeho okolí informace o aktuálním stavu.

Od června totiž probíhalo obléhání uherské pevnosti Novi Zrin na území dnešního Chorvatska, jež byla počátkem července 1664 a následně 7. července podminována a zcela pobořena. V následujícím časovém období mělo dojít ke konsolidaci vojenských sil, přičemž 1. srpna se nakonec odehrála slavná bitva u Sv. Gottharda, která skončila pro habsburskou stranu porážkou a vedla k uzavření vásvárského míru.¹²³⁹ V době odeslání dopisu je však bitva teprve necelý týden vzdálenou budoucností. Thun ve svém dopise Castelcornovi vysvětluje situaci – vojenské jednotky, vyslané před časem pod vedením důstojníka Johanna von Flettingen¹²⁴⁰ do boje „*proti dědičnému nepříteli do Štýrska*“, podle všeho utrpěly značné ztráty právě při obléhání zmíněné pevnosti Novi Zrin, zejména při bojové akci zesnulého generála polního maršála hraběte Petra Strozziho (1626–1664).¹²⁴¹ Arcibiskup byl tedy nucen přistoupit k rekrutování nových vojáků nejen na svém salcburském území, ale také v Řezně. Zde se však potýkal s nedostatkem aktuálních informací – dle svých slov neví, nakolik se mění „*sedes belli*“, tedy patrně strategie a ohnisko dalšího válečného dění, a kam bylo převeleno jeho vojsko.¹²⁴² Proto se obrací na

¹²³⁸ Tamtéž, s. 121–122.

¹²³⁹ Ivana Čornejová et al., *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 8. - 1618-1683* (Praha: Paseka, 2008), 201–4.

¹²⁴⁰ Tento důstojník patrně zůstal ve službách salcburského arcibiskupa i nadále – je dochován Castelcornův koncept z roku 1668, v němž mu jako arcibiskupskému komorníkovi kondoluje k Thunově úmrtí, srov. AO 147, inv. č. 557, f. 130 (1668-06-18), adresní poznámka: „*herrn Johan v[on] Flettingen, d[em] Kai[serlichen] Obristen, v[nd]t salzburgischen Camerern*“. V soupisu náhrobků salcburského hřbitova u kostela sv. Petra je uveden náhrobek (mramorová deska) s datací 1675 a jeho jménem a znakem, srov. Hans Tietze, *Die Denkmale des Benediktinerstiftes St. Peter in Salzburg* (Wien: Schroll, 1913), 184.

¹²⁴¹ Petr Strozzi ze Schrattenthalu (1626–1626), příslušník nově přichozí pobělohorské šlechty, jeho otec získal za vojenské i jiné služby císaři konfiskované panství Hořice, Petr se vypracoval v císařské armádě a kromě mnoha dalších tažení se v červnu 1664 účastnil s jednotkami vojenské pomoci Mikuláši Zrinskému a jeho armáda právě při obléhání zmíněné pevnosti Novi Zrin, během kterého byl (mimo boj) zasažen tureckou střelou. Z jím založené nadace byl financován azyl pro válečné invalidy v Hořicích, k historii této nadace Josef Krubner, *Invalidní nadace pol. podmaršálka Petra hraběte Strozziho a přínáležející Invalidní asyl v Hořicích*, Krubner (Litomyšl, 1901), Strozziho stručný životopis tamtéž, 7–11. Později byla z prostředků této oblíbené nadace vybudována pražská Invalidovna, srov. podrobněji Pavel Heřmánek, „*Aby nemuseli nakonec žebrati*“. *Příběhy z dějin karlínské Invalidovny* (Praha: Épocha, 2015), 15 ff.

¹²⁴² AO f. 303–304 (1664-07-25, Řezno): „*Nachdem vnsere vnderm commando vnsers bestelten obristen Johann von Flettingen wider dem Erbfeindt in die Steyermarch geschickte Völckher bey der Türckhischen Belägerung zu Serinwar, insonderheit bey des General Feldt Marschalen Leütenandt Grafen Strozzi seel. Vorgangenen action, vnd bey besetzung ietztgemelter Schanz, darzue besagte Völckher starckh gebraucht worden, sehr abgenommen, vnd wür zu deren recROUTIERUNG auf die bestimpte Zeit die werbungen nit allein in vnsere Erzstiftt, sondern auch alhir zu Regenspurg angestellt, wür aber annoch khein nachricht haben, weilen dem ansehen nach die sedes belli sich verändert, wohin gemelte vnsere Völckher verletz vnd commandiert werden [...]*“.

Castelcorna s naléhavou prosbou s detailními pokyny. Totiž aby při své cestě na císařský dvůr doručil přiložené důvěrné psaní, ohlásil se osobně u císaře a v Thunově jménu jej požádal, aby vydal rozkaz generalitě ohledně důstojníka Flettingena a jeho jednotek, aby bylo zajištěno jejich náležité zaopatření. V závěru Thun nabízí neobyčejnou směs díků, lichotek i osobního pohledu na Castelcornu – chová k němu „*neobyčejnou důvěru*“, věří, že „*díky jemu vlastní šikovnosti jistě bude vědět, jak si ve věci počínat*“ a je mu „*vždy připraven prokázat svou službu a přátelství*“.¹²⁴³ Bohužel nemáme k dispozici Karlovu odpověď, novou se zdá být i informace, že již během své cesty na Moravu zavítal k panovnickému dvoru.

O tom, že se ke Castelcornovým rukám běžně dostávaly i opisy listů s třetími stranami, svědčí opis Guidobaldova dopisu, bohužel s neznámým adresátem, hrabětem, jehož oslovuje „*Vetter*“ a s nímž řeší zájem o případný uvolněný kanonikát pro jednoho ze svých synů.¹²⁴⁴ Vzhledem k chronologickému třídění fondu a faktu, že v tomto případě nezůstala zachována vazba mezi původním listem a jeho opisnou přílohou (která je dokonce vřazena mezi koncepty), však není možné přesvědčivě určit, s kým byla komunikace vedena a proč se objevuje mezi Karlovou korespondencí.

Na podzim roku 1666 zemřel řezenský biskup Adam Lorenz von Törring-Stein. Při následné volbě byl 18. října jednomyslně novým biskupem zvolen právě Guidobald von Thun, jak informoval hned následujícího dne poměrně stručně ve svém listu Castelcornu,¹²⁴⁵ jenž mu 2. listopadu adresoval své blahopřání.¹²⁴⁶

Poslední korespondenční výměna je dochována v roce 1667, a to v souvislosti s Thunovým posledním velkým úspěchem, když se stal kardinálem. Na rozdíl od nezdařeného pokusu o císařskou nominaci již v roce 1659, které zabránilo všetečné poukázání na detaily v Thunově volební kapitulaci, v nichž se vzdával ambicí na kardinálský klobouk, byla tentokrát jeho snaha (ve spolupráci se spojenci, mezi něž patřil v Římě např. Wilhelm von Fürstenberg) korunována úspěchem. Papež kladně zohlednil

¹²⁴³ Tamtéž: „[...] *ersuechen wūr E. Ld. hiemit freundlich, sye wollen zu dero ankhunfft an Kay. Hoff, vermög hiebeykommenden Credenz schreibens, sich bey der Röm. Kay. May. Vnserm allernedigsten herrn gebürlich anmelden, vnd in vnserem Nammen dieselbe allervderthenigist bitten, das sye geruhen wolten, bey der Generalitet solche allernedigiste verordnung zuthuen, damit gedachter Obrist von Flettingen mit vnsern vnder habenden Völckher sowol mit Quartiern vnd Servicen, als auch in ander weeg andere auxiliar Völckher der billichmessigen proportion nach gleich gehalten, vnd in gueter recommendation conserviert werden, wie nun zu E. Ld. vnser sonderbares verthrauen hierunder gestelt ist, also werden sye Ihrer beywohnende dexteritet nach den sachen recht zuthuen wissen, dero wūr hingegen angenehme dienst vnd freundschaftten zuerweisen alzeit beraith [...]*“.

¹²⁴⁴ Opis AO 145, inv. č. 554, f. 192 – 193 (1665-11-02, Salcburk).

¹²⁴⁵ AO 72, f. 71–72 (1666-10-19, Řeznp).

¹²⁴⁶ Koncept AO 146, f. 189 (1666-11-02, Kroměříž).

císařovu nominaci a 7. března mu udělil kardinálskou hodnost, již Thun slavnostně přijal v Řezně na Květnou neděli 3. dubna.¹²⁴⁷ Mezitím již však stihl informovat i Castelcornu, a to listem již z 20. března, v němž oznamuje přijetí této skvělé zprávy prostřednictvím papežského kurýra a je si jist, že mu biskup Karel tuto hodnost nepochybně přeje,¹²⁴⁸ což mu jistě potvrdil svou gratulací z Brna. Vzhledem k dataci odpovědi lze odhadovat, že běžné doručení z Řezna na Moravu patrně trvalo obdobně dlouho, jako cesta expresního kurýra z Říma tamtéž.

Již v červnu následujícího roku se nicméně arcibiskup Guidobald neočekávaně odebral na ještě delší cestu – v důsledku zranění a následné otravy krve zemřel. Korespondenci proto uzavírá celá řada Castelcornových kondolencí, adresovaných jak příbuzným (nevlastnímu bratrovi, pasovskému biskupovi),¹²⁴⁹ biskupovi z Chiemsee¹²⁵⁰ či kapitule, jíž se zároveň dopředu omlouval z neúčasti na volbě nového arcibiskupa, plánované na 30. července, a to s ohledem na délku cesty, ale též povinnosti ve vlastní diecézi, čili v podstatě stejně formulované fráze, jež v jeho korespondenci nacházíme i jinde.¹²⁵¹

Max Gandolph von Kuenburg (1622–1687)

Příjmení arcibiskupa Kuenburga v salcburském prostředí patřilo k těm nejfrekventovanějším – příslušníci jeho rodiny patřili k nejvíce zastoupenému rodu v salcburské kapitule a své pozice zajišťovali díky nepotistickým praktikám, což byl případ

¹²⁴⁷ Juffinger a Residenzgalerie Salzburg, *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 139, 145.

¹²⁴⁸ AO 72, f. 174–175 (1667-03-20, Řezno): „[...] *auch mich, alß der Ich bereith vorhin von der Röm. Kay. May. Vnserem allergnedigsten herrn hierzue nominirt ware, allergnedigst declarirt, vnnd mich dessen durch eigenen Courier benachrichtigen lassen, also vnnd weilen Ich mich versichert weiß, daß E. Ld. mir diese nunmehr effective antretende Dignitet absonderlich wohl gonnen werden [...]*“.

¹²⁴⁹ AO 147, f. 126 (1668-06-16).

¹²⁵⁰ Koncept Franzi Vigilu von Spaur, AO 147, f. 118 (1668-06).

¹²⁵¹ Dokonce dva koncepty, reagující na dva odlišné listy – starší nelogicky na mladší list a naopak, vlastnoruční koncept AO 147, f. 138 (1668-06-27, Kroměříž) reaguje na list z 2. června, AO 141, f. 131–132 (1668-06-18, Kroměříž) reaguje na dopis ze 7. června. Vzhledem k tomu, že obsahuje informace k vypsané volbě, lze předpokládat, že byl patrně doručen štafetou či expresním kurýrem a tedy dorazil dříve. Zmiňovaná biskupova omluva tamtéž: „*dienst vndt freündt bedanken wolten auch wünschen, das wie vnß gleich dahin verfiengen, vndt hierunter vnßerer schuldigkeit erzeigung kundten demnach aber der weeg orth etwas weith, entlesen vndt auch einige Ehrfassung bey vnßeren Bistumb vorfallen müssen wie vnßere abreiß dermahen nach verschieben.*“ Stejnou formulaci užil při zmínce předpokládaných příčin, kvůli nimž podle jeho úsudku nebude moci arcibiskup Thun na podzim roku 1664 dorazit na jeho vlastní svěcení na Moravu, srov. výše citovaný koncept AO 145, inv. č. 553, f. 199 (1664-10-12).

i arcibiskupa Kuenburga,¹²⁵² který své příbuzné pomáhal prosazovat do kanonikátů i do zemských úřadů.¹²⁵³ Sám ostatně získal svůj kanonikát díky podpoře svého strýce Schrattenbacha v roce 1644 a znal se tedy později s Castelcornem nepochybně osobně ze Salcburku. V té době měl již krátce za sebou i studia a doktorát z teologie, který získal v Římě, kde strávil dva roky.¹²⁵⁴

Mezi episkopáty obou biskupů nalezneme různé styčné body – jedním z nich je i tragická kapitola čarodějnických procesů, které zasáhly v podobném období jak oblast severní Moravy, tak části salcburské arcidiecéze. Zatímco moravské procesy měly nakonec své oběti z velké části mezi dobře situovanými příslušníky městské vrstvy, v salcburské oblasti zasáhly zejména chudinu a specificky též žebrovou mládež.¹²⁵⁵ Ze světlejších stránek jeho éry lze zmínit, že Kuenburg měl též, podobně jako jeho předchůdce Thun i olomoucký biskup velkou zálibu ve sběratelství, v jeho případě zejména precizně zpracovaných objektů ze stříbra, dalších kovů či drahých kamenů, které se velice často stávaly dary pro jeho příbuzné chráněnce.¹²⁵⁶

Přijatá korespondence má obvykle formální vzhled, dopisy jsou psány písářskou rukou s připojeným arcibiskupovým podpisem a krátkou sebetitulací (obvykle je užito spojení „úslužný přítel“), zvláště ve starších listech však nechybí ani zkrácený oficiální titul.¹²⁵⁷ Ačkoliv Castelcornovy listy máme k dispozici ve formě konceptu, lze předpokládat, že byly pojaty obdobně.

Nejstarším listem je Castelcornova gratulace ke Kuenburgovu zvolení, jež je evidentně formulována jako ozvěna všech informací z původního nedochovaného oznámení o volbě z 30. července – Kuenburg byl zvolen kapitulou, volbu přijal a nyní čeká

¹²⁵² Hannes P. Naschenweng, „Der Nepotismus des Salzburger Erzbischofs Maximilian Gandolf Graf von Khünburg (1668-1687).“, *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, č. 144 (2004): 99–144.

¹²⁵³ Synovec Ferdinand von Kuenburg (1651 – 1731), budoucí pražský arcibiskup, se stal v roce 1673 kanovníkem, Franz Wilhelm se stal nejvyšším štolmistrem, tamtéž, 112.

¹²⁵⁴ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 317–318.

¹²⁵⁵ Další paralelou v říšském prostředí jsou čarodějnické procesy na území dnešního Lichtenštejnska, podrobněji např. Bernd Marquardt, „122 Hexenprozesse, die oberste Reichsgerichtsbarkeit und eine Grafenabsetzung. Die reichsunmittelbare Grafschaft Vaduz wegen Missbrauchs der Herrschaftsgewalt vor dem Reichshofrat(1678–1712)“, in *Europa und seine Regionen: 2000 Jahre Rechtsgeschichte*, ed. Andreas Bauer a Karl H. L. Welker (Böhlau Verlag Köln Weimar, 2007).

¹²⁵⁶ Inventář těchto předmětů zahrnuje téměř 1300 položek, včetně např. 99 hodin, Hannes P. Naschenweng, „Der Nepotismus des Salzburger Erzbischofs Maximilian Gandolf Graf von Khünburg (1668-1687), 101–107. Působivý seznam obdarovaných, včetně data a specifikace darovaných předmětů, zahrnutí členové různých rodin, příjmení Kuenburg je zastoupeno absolutně nejvíce, srov. tamtéž, 117–130. Kromě materiálních darů se též jednalo o výrazné sumy za nemovitosti a statky nejen v Salcburku, ale např. i v Čechách, kde pro svého synovce zakoupil panství Mladá Vožice na Tábořsku, tamtéž, 112.

¹²⁵⁷ Např. AO 91, f. 293–294 (1674-12-09, Salcburk): „Maximilian Gandolph von Gottes Genaden Erzbischove zu Salzburg, Legat des H. Apost. Stuels zu Rom etc. Euer L[ieb]den dienstwilliger Freund Max: Gandolph MP.“

na papežskou confirmaci. Biskup Karel se údajně „*spolu s Vaší Milostí vysoce raduje, že jeho vysoké zásluhy jsou odměněny a arcidiecéze je opatřena tak znamenitou hlavou a představeným.*“¹²⁵⁸ O upřímnosti této velké radosti si nemusíme dělat přílišné iluze – biskup Karel si patrně na salcburský arcibiskupský stolec někde v hloubi duše sám dělal naděje a podnikl k tomu i příslušné kroky.¹²⁵⁹ V dochované korespondenci pak následuje nápadná odmlka, všechny další listy pochází až z let 1674–1686.

Významný podíl dochovaných dopisů tvoří opět vánoční a novoroční přání. Dochovány jsou vždy gratulace od Kuenburga, datované mezi 9. a 17. prosincem, a to z let 1674–1676, 1680–1681 a z roku 1684.¹²⁶⁰ Z příjemecké poznámky u přání z roku 1674 víme, že při odeslání právě okolo 10. prosince bylo reálné, aby dorazilo těsně před samotnými svátky.¹²⁶¹ Kuenburgova přání okolo poloviny 70. let kromě obvyklých topoi vždy tematizují i přání míru a odvrácení války, což vychází z kontextu tehdejších událostí, tedy od roku 1672 probíhající francouzsko-nizozemské války, do níž byla zapojena i Svatá říše římská.¹²⁶² V gratulaci z roku 1674 je užita formulace, „*aby Božská všemocnost ráčila [...] od Svaté říše římské odvrátit veškeré vzniklá válečná nebezpečnosti a nepokoj, a opět zavedla ode všech žádaný mírový klid.*“¹²⁶³

O rok později je vyjádřeno přání, aby „*naši milovanou otčinu německého národa ctihodnými a vhodnými cestami opět potkal vysoce vytoužený milý mír po jednou provždy uspaných sem a tam se vznášejících těžkých válečných útrapách.*“¹²⁶⁴ V roce 1676 je pak stručněji formulována touha, aby skrze Boží milost „*Svatá říše římská vbrzku dospěla ke*

¹²⁵⁸ Koncept AO 147, f. 172 (1668-08-18, Olomouc): „*Gleich wie mit Ewer Ld vnd Gn wir vnß höchlichen erfrewen, daß dero hohe Meriti praemirt, vnd der vidirte Erzstift mit einem so vortrefflichen haubt vnd vorsteher versehen worden [...]*“.

¹²⁵⁹ Koncem srpna 1668 salcburská kapitula při svém zasedání projednávala doručené breve o zvolitelnosti olomouckého biskupa Karla při blížící se volbě nového arcibiskupa, srov. SLA, Domkapitelprotokolle, 1668-08-27: „*Breve Eligibilitatis. Dato wirdt das Breve verlesen, so wegen Ihrer fürst Gn von Olmitz ainkommen, das sie bey vorstehenter Erzbischofflichen Wahl, iedoch pro hac vice tantum eligirt werden khönnen.*“

¹²⁶⁰ AO 91, f. 293–294 (1674-12-09, Salcburk), AO 93, f. 376–377 (1675-12-15, Salcburk), AO 95, f. 425–426 (1676-12-17, Salcburk), AO 108, f. 243–244 (1680-12-16, Salcburk), AO 110, f. 368–369 (1681-12-15, Salcburk), AO 119, f. 197–198 (1684-12-14, Salcburk).

¹²⁶¹ AO 91, f. 293–294 (1674-12-09, Salcburk): „*ps. cen 22 Xbr 74.*“

¹²⁶² Lynn, *The Wars of Louis XIV 1667-1714*, 105–59.

¹²⁶³ Tamtéž: „*[...] auch S. Göttliche Allmacht treulich zubitten [...] von dem Hey. Röm. Reich alle entstandene Kriegs gefährlichkeiten vnd vnruhe abwenden, vnd den von iedermeniglich verlangten fridlichen ruehstandt widerumb einführen wollen*“

¹²⁶⁴ Užit je ustálený a v době 17. a 18. století hojně užívaný výraz „*Kriegs troublen*“, vycházející z mnohovrstevnatého pojmu „*trubel*“, srov. „*TRUBEL*, m.“, Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, digitalizovaná verze v Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities, Version 01/23, <<https://www.woerterbuchnetz.de/DWB?lemid=T13052>>, abgerufen am 25.02.2024. AO 93, f. 376–377 (1675-12-15, Salcburk): „*[...] auch vnserm geliebten Vatterlandt Teütschen Nation, nach einsmahliger sopirung der hin vnd wider obschwebenden schweren Kriegs troublen, den hocherwütschten lieben friden auf reputir- vnd thuenliche weege widerumb gnediglich widerfahren zulassen.*“

ctihodnému míru a v něm mohla zůstat zachována.“¹²⁶⁵ V následujících přáních z let 1680 a 1681, když se situace v západní Evropě uklidnila (tedy alespoň neprobíhal žádný horký konflikt), Kuenburg pouze vyjadřuje přání, aby si říše mohla „trvale užívat draze získaný mír a zůstala uchráněna dalších nebezpečí“, respektive „aby byla mocně chráněna proti dalším nepřátelstvím a mohly být v poklidu užívány plody tak draze získaného míru“. Tato rétorika zdůraznění momentálního klidu a míru, který je záhodno uchovat, výmluvně reflektuje odlišné pozice a perspektivy, kterými disponoval salcburský arcibiskup ve své realitě, jež byla nutně vzdálená tomu, jak současnost mohl vnímat olomoucký biskup na Moravě. Ta už dva roky zděšeně sledovala a sama také pocítila dění v sousedních Uhrách, kde probíhalo Thökölyho povstání, odkud shodou okolností právě v roce 1680 podnikli kuruci ničivý vpád na příhraniční moravské oblasti, mimo jiné i na Castelcornovo hukvaldské panství.¹²⁶⁶

Volání po setrvání v míru v přání z roku 1684 odráží vývoj konfliktu s Osmanskou říší a odvrácenou pohromu díky loňské úspěšné obraně Vídně, ale zároveň také příznivý obrat ve vztazích s Francií. Salcburský arcibiskup v textu doufá, že Castelcornova země a lid (ale také všichni ostatní) budou v nadcházejícím roce, jakož i v mnoha příštích letech uchráněni od veškerých rozkolů a především, že ve Svaté říši římské přetrvá nedávno dosažené příměří, které přináší tolik potřebný klid a blahobyť.¹²⁶⁷ Tím má na mysli patrně srpnové příměří, uzavřené téhož roku 1684 v Řezně mezi císařem Leopoldem I. a francouzským králem Ludvíkem XIV., ukončující dvouletou válku reunií.¹²⁶⁸ Naopak protistraně, „dědičnému nepříteli křesťanského jména“, jak znělo dobové oblíbené rétorické označení pro Osmany, přeje o to větší rozpad a zkázu.¹²⁶⁹ Mezi obě záležitosti tak klade spojitost – díky příměří se teď křesťané mohou o to více soustředit na pokud možno úspěšný boj se svým nepřítelem na východě.

V Kuenburgově případě tak vidíme příklad trendu, nastíněného v kapitole o blahopřáních, kdy se vánoční gratulace stávají ozvukem aktuálních politických událostí (nebo přesněji hlavně v případě vojenských konfliktů a narušeného míru) a nikoliv vágně,

¹²⁶⁵ AO 95, f. 425–426 (1676-12-17, Salcburk): „[...] zugleich die gnad zuerthailen, damit das Hey. Röm. Reich mit nechsten zu einem reputirlichen friden gelangen, vnd darin beständige conservirt werden möge.“

¹²⁶⁶ Srov. i na jiných místech této práce citovaný Saheb, „Kurucký vpád na hukvaldské panství roku 1680“.

¹²⁶⁷ AO 119, f. 197–198 (1684-12-14, Salcburk): „[...] sein göttliche Gnad erthailen wolle, damit man in dem Hey. Röm. Reich auf das iüngst erhaltene Armistitium die so hoch nothwendige tranquilliter vnd gemainen Weesens wolfahrt geniessen [...]“.

¹²⁶⁸ Příměří bylo uzavřeno na dvacet let, ale bylo porušeno Francií už o čtyři roky později, kdy zahájila tzv. devítiletou válku. Blíže Karl Otmár von Aretin, *Das Alte Reich, 1648–1806. Band 1: Föderalistische oder hierarchische Ordnung. (1648–1684)*. (Stuttgart: Klett-Cotta, 1993), 305–8.

¹²⁶⁹ AO 119, f. 197–198 (1684-12-14, Salcburk): vnd mithin dem Erbfeindt Christlichen Nammens desto mehrern abbruch zuiefügen möge [...]“.

ale na poměrně značném prostoru v nich dochází až k jakési proklamaci či volání k Boží milosti, co přesně by se v ideálním případě mělo v příštím roce stát. Přání se tak z osobní roviny mezi dvěma pisateli (které je např. v Kuenburgově případě uvozeno poměrně oblíbenou formulací o tom, že adresátovo zdraví, blahobyt, či cokoliv jiného pisatele těší neméně, než jeho vlastní¹²⁷⁰) dostává do roviny přání pro celou křesťanskou společnost, protože jen tak konec konců může v poklidu prosperovat adresátova vláda i duchovní správa, což je jeden z aspektů jádra celého blahopřání.

V roce 1681 se podařilo po několika nezdařených pokusech konečně získat kanonikát pro Castelcornova synovce Maxmiliána Adama. To samozřejmě nemohlo uniknout Kuenburgově pozornosti, a tak biskupu Karlovi zaslal nedochované blahopřání s příslibem podpory mladému synovci, kterého po jeho příjezdu do Salcburku na první rezidenci hodlal slavnostně přijmout, jak ukazuje Castelcornova děkovaná odpověď z poloviny března téhož roku.¹²⁷¹ Jeho synovec, v té době také již olomoucký kanovník a probošt brněnské kapituly se na svou první rezidenci nakonec vydal až k podzimnímu termínu roku 1683, k čemuž jej strýc vybavil svým stručným doporučením, adresovaným arcibiskupovi, jež měl mladý Max Adam předat osobně při své prezentaci.¹²⁷² O jejich proběhlém setkání pak arcibiskup informoval ve své odpovědi, v níž deklaroval svou podporu mladému hraběti – kanovníkovi, „*jehož velice rád viděl*“, stejně jako doposud jeho olomouckému strýci.¹²⁷³

Také arcibiskup Kuenburg měl své příbuzné, kteří se snažili prosadit v církevních strukturách. Rod Kuenburgů byl ostatně v raném novověku, jak uvádí Manfred Thaler, nefrekventovanějším co do počtu kanonikátů v rámci salcburské kapituly,¹²⁷⁴ a to

¹²⁷⁰ Tamtéž: „*Demnach Ew Ld. Leibs gesundheit vnd glücklicher zuestandt vnns nicht minder, als vnser selbst aigne wolfahrt erfreuet [...]*“.

¹²⁷¹ Koncept AO 154, f. 333 (1681-03-16, Vyškov): „*Daß Ewr Lieb vndt Gn die jüngsthin von einem löbl Thumbcapitl aldorten meinem Vettern Maximilian Adam grafen von Lichtenstein beschehene Collation eineß Canonicats bey der Ertzstift mit sonder bahrer vernügung vernomen, vndt darab auß haben der zue neigung mir freündt. congratuliren vndt besagtem meinem Vetter bey seinem künfftig machenden Residenz einige annehmlichkeiten zu erweisen nicht ausser acht lassen werden habe auß dero Schreiben vom 6ten dieses [...]*“.

¹²⁷² Koncept AO 117, f. 401 (1683-08-28, Mírov): „*[...] graff von Lichtenstein zu vollbringung seiner erste Residenz sich nach Salzburg begiebet [...]*“.

¹²⁷³ AO 116, f. 50 (1683-09-15, Salcburk): „*[...] angenemes schreiben vom 28tn Aug iungsthin, warinnen sye mir dero zu vollbringung seiner ersten residenz alhero gelangten Vettern herrn Maximilian Adam Grafen von Liechtenstain freundlich recommendiren wollen, hat mir derselbe zurecht behändiget. Gleich wie Ich nun sothane bemelten herrn Grafens glückliche ankunfft gar gern gesehen. Als werde nit ermanglen, demselben in Zeit seines alhier verbleibens das ienige zubezaigen, was meine sowol gegen E. Ld. als ihme herrn Grafen tragendte sonderbahre affection mit bringet.*“

¹²⁷⁴ Mezi lety 1514–1806 získali nositelé tohoto jména celkem 18 kanonikátů, čímž předstihli Thuny s 13 kanonikáty a teprve v závěsu za nimi bychom s 9 posty našli rod Wolkenstein. Lichtensteinové s 8 kanonikáty sdíleli hned v závěsu za nimi přičku s několika dalšími rody, podrobněji Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 60–61.

ještě nejsou zohledněny další příbuzenské svazky a sňatky, jimiž byly jednotlivé rody provázány – v rámci tohoto „zasíťování“ byl také na vedoucí příčce. Jedním z dalších členů v rámci vzdálenějších rodinných vazeb, který nakonec dosáhl nejvyšších možných met, byl Wolfgang Hannibal von Schrattenbach (1660–1738), budoucí olomoucký biskup a kardinál.¹²⁷⁵ Ostatně i řada jeho příbuzných byla následně také členy salcburské kapituly, především později, již mimo námi sledované období (bratřenci, mladší bratr a synovci).¹²⁷⁶ Wolfgang se stal koncem roku 1682 kanovníkem nejen v Salcburku, k čemuž mu dopomohl tolik frekventovaný nepotismus, právě ze strany arcibiskupa Kuenburga, ale ještě předtím také v Olomouci, kdy získal kanonikát uvolněný úmrtím Friedricha von Hessen-Darmstadt, toho času též biskupa ve Vratislavi.¹²⁷⁷

Samotný Schrattenbach v té době pobýval v Římě, kde své studium na Collegiu Germanicu o rok později úspěšně završil doktorátem z filozofie a teologie na Sapienze.¹²⁷⁸ Z Říma je datován jeden z jeho dvou v korpusu dochovaných dopisů Castelcornovi. Volbou latiny jakožto jazyka dopisu se dost možná Schrattenbach snažil zdůraznit svou aktuální roli pilně studujícího, na duchovní povolání se připravujícího (a zároveň již erudovaného) mladého adepta duchovního stavu, který momentálně získal v této sféře svou první trofej. Pisatelé sice často měnili jazyk svých dopisů podle lokality, v níž se právě nacházeli, při pobytech v Římě však máme i v případě dalších pisatelů z řad (budoucích) duchovních k dispozici dopisy psané převážně v italštině,¹²⁷⁹ nikoliv v latině, kterou nepochybně s určitým záměrem užil Schrattenbach. V dopise totiž oznamuje Castelcornovi mezitím nepochybně známý fakt, totiž že získal kanonikát v olomoucké kapitule a především deklaruje olomouckému biskupovi jakožto svému novému patronovi svou úslužnost a oddanost – to byl primární účel dopisu.¹²⁸⁰ Jak již bylo ukázáno na mnoha místech této práce, primárním jazykem soukromé korespondence mezi středoevropskými biskupy, a to

¹²⁷⁵ Kuenburgova matka Helena byla rozená von Schrattenbach, Manfred Weitlauff, „Maximilian Gandolf“, in *Neue Deutsche Biographie*, 16, 1990, 515–16.

¹²⁷⁶ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 474–75.

¹²⁷⁷ Thaler, 474–75.

¹²⁷⁸ Thaler, 474–75.

¹²⁷⁹ Např. biskupovi synovci, ale také Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat, Friedrich von Hessen-Darmstadt, mimo rámec této práce dále rovněž římsí kardinálové.

¹²⁸⁰ Latinsky psaný list AO 111, f. 258–259 (1682-04-18, Řím): „*Addit novum titulum observantiae meae erga Celsitudinem Vestram Reverendissimam benignam Clementia Sanctissimi Domini nostri Innocentii vindecimi, qui cum me canonicatu Celeberimae istiur Cathedralis, loco demortui Eminentissimi Cardinalis Landgravii de Hassia decima tertia huius auxerit, ut me patrocinio Celsitudinis Vestrae subiecit, ita protinus servitio eiusdem totum addixit.*“ List pokračuje poměrně dlouhým řetězcem obdobně stylizovaných formulací k vyjádření oddanosti a navázání nového vztahu. Castelcorn mu svou odpověď koncipoval rovněž v latině, AO 155, inv. č. 178 (1685-05-10, Olomouc). Druhým Schrattenbachovým dopisem je vánoční a novoroční přání ze Salcburku z roku 1685, podle všeho během povinné rezidence, AO 121, f. 468–469 (1685-12-20, Salcburk).

včetně oznamování vlastních úspěchů a získaných dignit, byla přitom v této době již především němčina. V té je psán i Castelcornův list Kuenburgovi, v němž mu gratuluje k úspěchu jeho člena rodiny – vzhledem k tomu, jak vzdáleně byl arcibiskup se Schrattenbachem spřízněn, zdá se pozoruhodné, že Castelcorn disponoval přehledem o těchto vazbách, které se odráží v označení Schrattenbacha za jeho „*Vettera*“.¹²⁸¹

Do gratulace proniká i častý problém pozdějších let Karlova episkopátu, tedy zdravotní problémy (doslova „*nemohoucnost a tělesná slabost*“), jimiž zde omlouvá svou opožděnou gratulaci, jež přichází až čtyři měsíce (!) po dané události. Zároveň v gratulaci přislubuje svou podporu a náklonnost mladému kanovníkovi, zejména přímo při jeho pobytu v místě,¹²⁸² což Kuenburg ve své zdvořilé odpovědi s povděkem kvituje.¹²⁸³

Poslední tematickou sférou, kterou v korespondenci zachytíme, je oblast kulturní. První drobná zmínka se týká osobnosti skladatele Bibera. V literatuře je dobře zmapována hudební produkce na dvoře olomouckého biskupa, stejně jako salcburského protějšku.¹²⁸⁴ Vzájemná kulturní výměna se v tomto případě neomezovala pouze na transport kulturních statků, ale také migraci osob. Významný středoevropský barokní skladatel Heinrich Franz Biber (1644–1704), severočeský rodák ze Stráže pod Ralskem, která v té době patřila Liechtenstein-Castelcornům, začínal svou hudební kariéru právě v Kroměříži ve službách biskupa Karla a to ve druhé polovině 60. let, kde pro něj zkomponoval řadu skladeb.

V roce 1670 však bez dovolení svého dosavadního pána přeběhl do služeb právě salcburského arcibiskupa Kuenburga. Dle dokladů z korespondence, které cituje v článku z počátku 60. let Paul Nettel, se tak stalo nečestně vnímaným způsobem. Biber měl na podzim roku 1670 v Tyrolsku v dílně vyhlášeného houslaře Jakoba Stainera vyzvednout

¹²⁸¹ Koncept AO 155, f. 239 (1682-08-20, Olomouc): „[...] *daß bey meinem Hochstiftt alhier erledigte Canonicat Ewer Lieb. v. Gn. herrn Vettern Wolffgang Hannibal grafen von Schrattenbach verwichnen Monaths Aprilis verleihen, vndt Ich solche verleyhung mit sonderbahren vergnügen vernohmen, alß hat zwar meine Schuldigkeit infordert, also balden Ewer Ld. v Gn. hiezue zue congratuliren [...]*“.

¹²⁸² Tamtéž: „[...] *weilen aber dazumahlen meine Vnpassligkeit vndt Leibeßschwachheit solches nit wohlzuegelassen habe dießes bereithß zue contistirung zue deroselben meiner tragenden Schuldigkeit vorziehen, vndt hiezue Ewer Lieb. v Gn. nit allein bester massen congratuliren, sondern auch beynebenß versichern wollen, daß Ich obbesagtem herrn grafen inß künftig bey seiner alhiesigen anwesenheit, einige annehmlichkeiten zue erweisen nicht ausser acht lassen werde.*“

¹²⁸³ AO 112, f. 391–392 (1682-09-03, Salcburk).

¹²⁸⁴ V rámci českého bádání v souvislosti s Biberem je na místě zmínit zejména práce Jiřího Sehnala a na něj navazujících badatelů, ale zasloužené pozornosti si téma kroměřížské hudební scény i Bibera jakožto významného skladatele dočkalo i zahraničí (na tomto prostoru však není cílem poskytnout přehled příslušné, nadmíru obsáhlé muzikologické literatury), recentní zhodnocení a shrnutí tématu nabídla Kateřina Fajtlová, „Vznik a provoz kroměřížské biskupské kapely v kontextu hudební kultury druhé poloviny 17. století“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 337–48, ucelenou publikací k unikátnímu hudebnímu archivu je pak z nedávné doby Kateřina Fajtlová et al., *Kroměřížský hudební archiv. I, Hudební sbírka biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2018).

objednané nástroje, ale místo toho do cíle vůbec nedorazil a i se svým společníkem zběhnul do Salcburku k arcibiskupovi.¹²⁸⁵ V tomto městě zůstal až do své smrti a založil zde i rodinu. Pro Kuenburga pak zkomponoval velké množství skladeb, stal se dvorním kapelníkem a později byl i nobilitován. Počáteční hořká pachů Biberova útěku musela zřejmě časem vyprchat, protože v Kroměříži je dodnes uložena řada jeho autografů z období po roce 1670, které biskupovi ze Salcburku zasílal.¹²⁸⁶

Že se ovšem formální dořešení celé záležitosti Biberova přeběhlictví (a v podstatě také zběhnutí z poddanství) protáhlo o několik let, svědčí právě korespondence mezi biskupem Karlem a Kuenburgem až ze září a října roku 1676. Teprve tehdy olomoucký biskup zaslal Biberův propouštěcí list pro již etablovaného „*komorníka a dvorního muzikanta*“ Bibera na základě zmínky olomouckého a salcburského kanovníka Salburga o potřebě tohoto dokumentu.¹²⁸⁷ Kuenburgova odpověď obsahuje jeho poděkování za tím vyjádřenou trvajícím přízeň vůči jeho vlastní osobě.¹²⁸⁸

Druhá kulturní záležitost se týká další biskupovy oblasti zájmu, tedy knih, v tomto případě knih liturgických. V březnu 1684 jej totiž kontaktoval arcibiskup Kuenburg, s doporučením pro svého dvorního tiskaře a knihkupce Johanna Baptistu Mayra (a to na jeho vlastní žádost). Pokračující text dopisu můžeme s nadsázkou označit za jakýsi barokní teleshopping, protože Kuenburg, zjevně přejímající pasáže z nedochovaného původního Mayrova dopisu, zde Castelnovi doporučuje a vychvaluje jeho aktuální, v roce 1683 realizovaný tiskařský počín, žaltář *Psalterium Romanum*, přičemž připojuje osobní referenci. Byl by rád, kdyby se povědomí o tomto nákladně vydaném díle rozšířilo i v Karlově diecézi a ještě lépe, kdyby se danou knihu dařilo tamtéž také distribuovat, i s ohledem na návratnost vydaných nákladů. Jak sám zjistil, „*je zmíněný žaltář velmi užitečný, a díky svému formátu je to velmi šikovná věcicka v chóru, proto si jej opatřily i nám podřízené kapituly*“, takže neměl důvod tiskaři-suplikantovi v jeho žádosti nevyhovět.¹²⁸⁹ Není divu, že se arcibiskup snažil propagovat zakázku, svěřenou dvornímu

¹²⁸⁵ Paul Nettel, „Heinrich Franz Biber von Bibern“, *Studien zur Musikwissenschaft*, č. 24 (1960): 64–65. Citovaný dopis od Johann Khuena von Auer srov. AO 175, inv. č. 594, f. 23 (1671-01-03, Hall in Tirol).

¹²⁸⁶ Nettel, 66.

¹²⁸⁷ Koncept AO 153, inv. č. 565, f. 157 (1676-09-26, Olomouc): „*Demnach wie uns unserer Can. Georg Fridrich G. V. Salburg vernomen haben, wasgestalten [osloveni] für dero Cammerdiener und Hofmusico Biber einigen Losbrieff inmassen wie selbige hiebei iber schicken und [osloveni] versichern, das alle Gelegenheiten dero verlangen erfüllen zu können uns iewesmahle erfreulich fallen werden [...]*“.

¹²⁸⁸ AO 95, f. 190 (1676-10-28, Salcburk): „*[...] freündliches schreiben vom 26tn Septemb sambt dem beygeschlossenen vnserm Cammerdiener vnd Hoff Musico Heinrich Franz Biber erthailten loßbrieff zu recht erhalten, vnd darauß dero vns zue tragende beharrliche guete affection mit mehrerm abgenommen.*“

¹²⁸⁹ AO 118, f. 130 (1684-03-09, Salcburk): „*[...] vns vnser Cammerdiener, auch Hofbuechdruckher vnd Handler, Johann Baptista Mayr in vnderthenigkheit belangt, vnser intercession für ihme dahin einzuwenden,*

tiskaři – náročně vyvedený a extrémně nákladný tisk byl v podstatě neprodejný a jednalo se tak nakonec o ztrátový projekt.¹²⁹⁰

Karlova vlastnoruční poznámka na zadní straně listu svědčí o tom, že její nabídka zaujala – poznačil si totiž, že bude třeba stran žaltáře „v Brně, Mikulově a také tady zjistit, jestli je potřeba“, tedy zmapovat situaci patrně v tamních kapitulách.¹²⁹¹ To zřejmě také realizoval, protože koncept jeho odpovědi je datován až téměř měsíc po doručení a Kuenburg i Mayr z něj jistě byli potěšeni. Castelnau totiž informuje, že informace o žaltáři nechá ve své diecézi rozšířit a nadějně nezastírá, že „protože je tento potřebný, opatří se tento a jiný se užívat nebude.“¹²⁹² Vzhledem k pořizovacím nákladům velkoformátového reprezentativního žaltáře¹²⁹³ však zřejmě k žádné velké zakázce nedošlo.

Také Max Gandolph dosáhl, podobně jako jeho předchůdce Thun, kardinálské hodnosti, a to v závěru svého života, o dva roky později po propagaci žaltáře, tedy v roce 1686. O tom, že korespondence i po dlouhé době mohla vycházet z listů a konceptů, formulovaných při podobných příležitostech v minulosti, svědčí písarská poznámka na gratulačním konceptu, že lze „gratulovat jako před léty“, i když koncept není/nebude k dispozici.¹²⁹⁴

damit das von demselben vnlengst alhie Neu verfertigte Psalterium Romanum nicht weniger in dero anverthrautem Bistumb bekhant gemacht: vnd zu wider hereinbringung der hier auf erlassenen grossen spesen, auch selbiger orthen zum Verschleiß gebracht werden möchte, zumahlen wir nun selbst befunden, das ermelt: neues Psalterium ein sehr nuzlich: vnd seines formats halber in die Chör gar taugliches werckh seye, dahero auch vnserer vndergebenen Stiffter mit demselben bereits würckhlich versehen lassen, so haben wir dem Supplicanten mit der verlangten recommendation vmb sovil weniger auß handten gehen: sonder E Ld. demselben mittels diser Zeilen zu ebenmessigen Ende vnd dahin bestens recommendiren wollen, damit Er mit widererholung der aufgewendten vnkosten diser vnserer ihme zum bessern gananter Vorschrift fruchtbarlich genossen zu haben sich erfreyen möge.“

¹²⁹⁰ Brandhuber s odkazem na diplomovou práci, věnovanou tiskaři Mayrovi, uvádí náklady 9680 zlatých, srov. Christoph Brandhuber a Maximilian Fussl, *In Stein gemeißelt: Salzburger Barockinschriften erzählen*, Uni Bibliothek / Universitätsbibliothek Salzburg; 6 (Salzburg-Wien: Müry Salzmann, 2017), 155. Odkazovaná diplomová práce Barbara Gaisberger, „Johann Baptist Mayr (20.2.1634–12.8.1708). Ein Salzburger Buchdrucker, Verleger und Buchhändler.“ (Diplomarbeit, Wien, 1999).

¹²⁹¹ AO 118, f. 130 (1684-03-09, Salcburk): „Ps den 19ten M 84. Man hette sich zu Brin, Nicolspurg, vnd auch alhier verkundigen ob dergleichen vonnetten.“

¹²⁹² Koncept AO 157, f. 47 (1684-04-15, Kroměříž): „[...] verhalten darauf nit, daß, gleich wie Ewer Ld. vndt Gn. recommendation wir hochachten, also besagteß psalterium wir auch in vnßer Diaecaes kundt machen lassen, vndt da dergleichen von nötten sein wirdt, man dasselbe verhandlen vndt sich keineß andern gebrauchen werde.“

¹²⁹³ Na webovém portálu aukční společnosti Ketterer Kunst lze nalézt záznam o prodeji jednoho svazku v roce 2011, vydraženého za částku přibližně 5 tisíc eur. Odkaz obsahuje také jediné online volně dostupné vyobrazení tohoto tisku s úctyhodnými rozměry folií 56x40 cm, srov. <https://www.kettererkunst.com/details-e.php?obnr=411003889&anummer=379> [cit. 2024-04-30].

¹²⁹⁴ Koncept AO 158, f. 118 (1686-09-19, Kroměříž): „H Cardinaln Ertzbischoffen zu Saltzburg wie vor Jahren gratulirt werden, kombt das concept nit hervor.“

Právě Kuenburgovo oznámení a Castelcornova odpověď celou dochovanou korespondenci chronologicky uzavírají. Castelcornova gratulace ve velké míře v úvodu opakuje Kuenburgovy formulace. Poměrně ojediněle v kontextu jeho dalších podobných listů působí užití slovního spojení *streitbahre Kirche Gottes*, tedy současné pozemské *ecclesiae militans*, jejímž představitelem má Kuenburg v dobrém zdraví dle jeho přání po dlouhá léta být. Samozřejmostí je ujištění o zcela zasloužené hodnosti díky vynikajícím kvalitám jejího nositele.¹²⁹⁵

Salcburský arcibiskup si kardinálského klobouku příliš dlouho neužil, neboť zemřel již následujícího roku. Ve svém oznámení této události rozvíjí sebeprezentační rétorickou strategii skromného, pokorného a překvapeného služebníka, neboť dle svých slov „*Jeho papežská Svatost jej mezi jinými při kardinálské promoci, a sice bez našeho předchozího vědomí, nabádání či žádosti, zvolila a pozvedla k této hodnosti, a ještě jej o tom milostivě informovala skrze vlastního kurýra.*“¹²⁹⁶ Jeho nástupcem se stal další představitel v salcburské kapitule hojně zastoupeného rodu Thunů, s nímž byl v té době Castelcorn již více než dekádu z různých důvodů v kontaktu.

Johann Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709)

Johann Ernst byl nevlastním mladším bratrem salcburského arcibiskupa Guidobalda (1616–1668) a pasovského a gurského biskupa Wenzeslawa von Thun-Hohenstein (1629–1673). Oba starší bratři pomohli nastartovat církevní kariéru výrazněmu mladšímu Johannovi, jednomu ze svých početných mladších nevlastních sourozenců. V děčínském archivu kláštereckých Thunů je uchována písemná pozůstalost bratří,¹²⁹⁷ jejichž vzájemná

¹²⁹⁵ Tamtéž: „[...] wegen dero beywohnenden fürtrefflichen qualiteten diser hohen Dignitet gar wohl würdig, deroselben auch wir solche (dieselbe) von hertzen gerne vergonnen [...] wir hierzue nit allein erfreülichen congratuliren, sondern auch von der Gött allermacht die hoh benediction wünschen, damit dieselbe in disser hoher dignitet der streitbahren Kirchen Gottes mit beständigen Leibeß disposition vndt ersinnlichen wohlstandt langwührig verstehen mögen.“

¹²⁹⁶ AO 123, f. 23 (1686-09-12, Salcburk): „Demnach Ihre Päbst. Hey. Vnser allergnedigsten herr bey der den 2.ten des vorgenommenen promotion der Cardinalen neben anderen auch thue vnd zwar ohn vnser ainiger vorwissens anhalten oder verlangent sondere manu proprio zu dergleichen hohen dignität erküsen vnd erhebt, vns auch solches durch einen aignen Courier allergnedigst notificiren lassen [...]“

¹²⁹⁷ SOA Litoměřice, RA Thun-Hohensteinů, Klášterec nad Ohří, 1459–1945, kartony 65–88. Obsažená korespondence přiloženě vzhledem k provázanosti a zasíťování jednotlivých osobností kromě hojně dochovaných dopisů mezi sourozenci (velké množství Wenzeslauových autografů) obsahuje i listy se společnými korespondenty Castelcornovými, např. s tridentským biskupem Sigmundem Alphonsem von Thun-Hohenstein, který byl navíc jejich příbuzný, kardinálem Harrachem, pasovským biskupem Pöttingem, Polykarpem a Maxem Gandolphem von Kuenburg, sekavským biskupem Hofkirchenem a řadou dalších,

korrespondence je blíže představena v monografii o nejstarším Guidobaldovi a odhaluje mnohé zajímavé detaily vzájemných vztahů, v nichž zejména Wenzeslauovi přisuzuje roli prostředníka mezi bratry i dalšími sourozenci.¹²⁹⁸ Za přispění svých bratří se tak Johann Ernst dostal v roce 1662 k salcburskému kanonikátu (v sezóně 1663/1664 již absolvoval první rezidenci) a v roce 1663 získal kanonikát pasovský,¹²⁹⁹ přičemž mezitím stihnul absolvovat vzdělávací cestu a jak se zdá z Wenzeslauových dopisů, zpočátku nebyl zcela ztotožněn s údělem elitní církevní kariéry, v níž však nakonec dosáhl skutečně vysoké mety.¹³⁰⁰

Korespondence olomouckého biskupa Karla s tímto nejmladším členem sourozeneckého biskupského trojlístku z rodiny Thunů obsahuje řadu témat a chronologicky pokrývá alespoň částečně různá období Thunovy kariéry a s tím i proměňující se pozici ve vztahu ke Castelcornovi, která se formálně odráží například i ve formální stránce dopisů a zvolených osloveních. V naprosté většině převažují přijaté Thunovy listy v počtu necelé dvacítky kusů, naproti tomu Castelcornovy koncepty máme k dispozici pouze dva. V podobném množství zde nalezneme listy z období, kdy byl Johann Ernst zatím pouze kanovníkem, a z doby, kdy již působil jako sekavský biskup. Naopak období jeho kariérního vrcholu, kdy se v roce 1687 stal salcburským arcibiskupem, zde v podstatě absentuje – dochovaná korespondence končí dvěma přijatými listy a jedním konceptem právě v tomto roce. Je nasnadě domnívat se, že nějakým způsobem zřejmě pokračovala i nadále (minimálně v rámci nějakého formálního kontaktu, lze předpokládat vánoční a novoroční přání apod.), ale bohužel ji nemáme k dispozici. Z pozdějších let je v korpusu korespondence uložen tisk,¹³⁰¹ v němž arcibiskup po svém nástupu do úřadu na jaře 1688 oznamuje vyhlášenou mimořádnou daň na císařské válečné výdaje, a oznámení o Castelcornově úmrtí od neznámého odesílatele, vzhledem ke kontextu z olomouckého církevního prostředí, jehož odeslání je ve zdvořilostní formulaci odůvodněno tím, že mezi Thunem a zesnulým „*vždy byly dobrá známost a upřímná důvěra.*“¹³⁰²

dochované množství je však ve srovnání s olomouckým korpusem neporovnatelně menší. V případě Johanna Ernsta pak v kartonech i korespondence s členy císařské rodiny.

¹²⁹⁸ Roswitha Juffinger et al., *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 39–50.

¹²⁹⁹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 545.

¹³⁰⁰ K tomu také zvládal dělat nemalé dluhy a neuměl údajně hospodařit s penězi, jak si jeho bratr stěžoval, Roswitha Juffinger et al., *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*, 50.

¹³⁰¹ AO 126, f. 300 (1688-03-16, Salcburk).

¹³⁰² Odesílatel není zmíněn, vzhledem k opakovanému užití označení Vetter pro Castelcornu zřejmě příslušník buď rodiny nebo vysoce postavený člen církevní hierarchie s vazbou na Olomouc či obojí – lze předpokládat synovce Maxmiliána Adama, koncept AO 165, f. 519–520 (1695-09-23, post): „*dennach mit Ewer Hoch*

Co se týče Thunova úspěšného roku 1687, oznámení o tom, že se stane novým arcibiskupem, poslal biskupu Karlovi již tři dny po své volbě, která proběhla 30. června 1687.¹³⁰³ Ve svém dopise toto sděluje za doprovodu formulací, jež mají vyjadřovat jeho vztah k adresátovi jako jeden z důvodů, proč jej o tuto skvělou informaci nemohl připravit, zároveň popisuje emoční kvalitu tohoto vztahu – Castelcorn nemohl obejít, chová k němu obzvláštní přátelskou důvěru, má útěšnou naději, že tento jeho úspěch přijme s potěšením a uchová svou přízeň jak jemu, tak arcibiskupství, přičemž vyjadřuje své přání „*udržovat všechnu důvěrnou korespondenci a porozumění*“.¹³⁰⁴ Dopis s oficiálním nádechem je nicméně poprvé po dlouhé době vzhledem k formálnosti příležitosti psán písařem, včetně obsáhlejší úvodní titulace.¹³⁰⁵ Castelcorn odpověděl zcela dle očekávání – ve svém konceptu vychvaluje zásluhy a kvality nového arcibiskupa a ze srdce mu úspěch přeje, gratuluje nejen z přátelské mysli, ale též přeje Boží požehnání ve všech možných ohledech.¹³⁰⁶

Je přitom zcela evidentní, že rétorické prostředky, vyjadřující pozitivní emoční náboj, musely v mnoha případech alespoň částečně kolidovat s realitou, kdy si gratulovali ještě donedávna rivalové, uchazeči o tentýž post. Salcburské kapitulní protokoly ukazují, že biskup Karel, věrný a pečlivý hospodář a duchovní otec svěřené moravské diecéze a podřízených institucí, si ve skutečnosti opakovaně pomýšlel na ten nejvyšší post ve svém původním salcburském působišti.¹³⁰⁷

Dobrym dokladem toho, že určité procento komunikace vůbec neprobíhalo skrze korespondenci (která ji tak v tomto případě jen nepatrně odráží), ale prostřednictvím živých nositelů informace, pověřených osob, které měly pokyny a informace k předání od svého pána či patrona, je Thunův druhý, přibližně o měsíc mladší dopis z počátku srpna 1687.¹³⁰⁸

fürst. Gnaden gedachter vnser herr Vetter, Jeder Zeit ein sondere gutte Inteligenz, vnd auff richtiges Vertrauen [...]“.

¹³⁰³ K volbě Thalerem citované archiválie, Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 546.

¹³⁰⁴ AO 125, f. 4-6 (1687-07-03, Salcburk): „*als haben wir nicht vmbgehen wollen, E. Ld. aus sonderbaren fr. Vertrauen hievon noch nicht zuerthailen, der tröstlichen hoffnung, dieselbe werden disen success mit vernügen vernemen, vnd Ihresowol gegen vns, als ersagtem disem Erzstüfft bishero erwisene guete inclination noch ferners continuiren, E. Ld. hinwider versicherend, das wir nichts mehrers verlangen als mit deroselben alle vertreuliche correspondenz vnd verständtnus zu vnterhalten [...]“.*

¹³⁰⁵ „*Vnsern freundlichen grues, vnd was wir sonsten mehr liebs vnd guets vermögen zuvor, hochwürdiger fürst, besonders lieber herr vnd freund*“ místo v předchozí komunikaci obvyklého „*Hoch würdiger hochgebohrner fürst besonders lieber herr vndt freündt*“.

¹³⁰⁶ Koncept AO 159, f. 289 (1687-07-09, Kroměříž): „*[...] wie nun aber Euer Lieb. vndt gn. mit solchen qualiteten begabet, daß sie diser Ihro zuegestandenen Dignitet wohlwürdig sein, vndt deroselben wir solche von Herzen gönnen, als thuen deroselben wir nicht allein auß sonderbahren freüdlichen Gemüth, wohlmeinend congratuliren, sondern auch vom der Gött. Allmacht den Hohen segen anerwünschen [...]“.*

¹³⁰⁷ Srov. níže, SLA, Domkapitelprotokolle, 1668-08-27, Domkapitelprotokolle, 1687-06-21.

¹³⁰⁸ AO 125, f. 21–22 (1687-08-06, Salcburk).

V něm zmiňuje, že mu Karlův list (je možné, že se právě jednalo o gratulaci, dochovanou ve výše citovaném konceptu) doručil v pořádku osobně Petr Reharmont, kterého v neurčených záležitostech Castelcorn vyslal do Salcburku.

Thunova zmínka nám alespoň trochu pomůže vyplnit mezeru, která v korespondenci mezi Castelcornem a Reharmontem zhruba od dubna do října toho roku zeje a svědčí o cestě tohoto kanovníka a biskupova pověřence do Salcburku. Ještě zajímavější je následná Thunova zmínka, že Reharmont „*psaní v pořádku doručil a to, co měl dále v rozkazu, přednesl s dalším ústně*“, přičemž Thun velice nekonkrétně děkuje, ujišťuje o své přízni a „*ve zbytku se vyjádřil v odpověď zmíněnému Reharmontovi, tak jak tento bude patřičně Castelcornovi referovat.*“¹³⁰⁹ Biskup Karel si nato na zadní stranu poznačil, že „*fiat responsum perhumanum*“¹³¹⁰ tedy že odpověď bude poslána po osobě. Toliko k obsahu, o němž lze jen spekulovat. Podstatné je si opět uvědomit, že určité typy sdělení prostě nikdy nebudeme s to zachytit, lze však mít na paměti tuto jistě oblíbenou praxi vyřizování vybraných informací po spolehlivém a ověřeném prostředníkovi, jakým Reharmont, realizující pro Castelcorna postupně kromě jiného několik cest ad limina, podle všeho byl.¹³¹¹

Typem informace, který naopak ústně tlumočen nebyl, jelikož jeho formální a repetitivní příležitost naopak vybízela k písemnému kontaktu a kotvě vzájemného vztahu, byla nám již dobře známá vánoční a novoroční přání. Johann Ernst von Thun-Hohenstein maličko vybočuje z běžného, již vícekrát v této práci nastíněného trendu, a svá přání, obvykle psaná jako i další listy jeho roku, kreativně doplňuje sdělením dalších, nesouvisajících informací, jako by chtěl efektivně využít prostor odesílaného dopisu. Jejich vyznění určitým způsobem dokresluje Thunovu roli jakéhosi salcburského informátora. Můžeme zde uvést několik příkladů.

V poměrně stručném a nijak originální vánočním přání z roku 1684 Thun z gratulace plynule přechází v informaci, že sice „*odsud má málo o čem informovat, kromě toho, že skrze Lerchenfeldskou fundaci mají do města přijít theatini, o čemž jistě Jeho*

¹³⁰⁹ Tamtéž, f. 21: „*Vns ist von Eur Lden alhero abgeordnetem hoffCaplan, vnd Canonico zu Brün, d. Petro Reharmont deroselben angenehmes schreiben zu recht eingeliffert, vnd das ienige, so er weiters im befelch gehabt, mit mehrerm mündtlich vorgebracht worden [...] thuen wir auch selbige vnserer beharrlichen gegen affection versichern, vnd haben vns im übrigen gegen vormeltem Reharmont dergestalten in antworth erclärt, wie E. Lden derselbe gebührend referiren wird.*“

¹³¹⁰ Tamtéž, f. 22: „*Fiat responsum perhumanum*“.

¹³¹¹ Jak uvádí Tomáš Parma, Petr Reharmont (asi 1650–1713) byl doktorem obojího práva, kanovníkem v Brně a Mikulově (zde později i proboštem), působil v biskupské konzistoři, jako biskupův prokurátor jel do Říma v letech 1685, 1689 a 1693, podrobně Tomáš Parma, „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu--Castelcornu a jeho zprávy o stavu diecéze“, *Studia Theologica* 19, č. 4 (2017): 149–50.

*Milost možná už bude mít další zprávy.*¹³¹² Theatini do Salcburku přišli za podpory tehdejšího arcibiskupa Kuenburga, který nechal zbudovat i nový chrám sv. Kajetána. Podobně jako ostatní jeho biskupští kolegové, také Johann Ernst rozesílal blahopřání u příležitosti Vánoc a Nového roku patrně pravidelně. Ta jsou koncipována dle obvyklých obsahových schémat a kromě přání pro adresáta obsahují i prosbu o zachování přízně.¹³¹³ V roce 1679 byla gratulace nicméně specifická – v adventu byl totiž Thun jmenován biskupem sekavským, takže spojil tyto dvě oblíbené komunikační příležitosti do jednoho listu. Tuto nominaci, kterou měl v rukou konkrétní jednotlivec, tedy salcburský arcibiskup, Thun v úvodu dopisu rétoricky interpretuje jako projev božího záměru, jemuž „*se zalíbilo se mnou [Thunem] nakládat podle své božské vůle.*“¹³¹⁴ Oznámení doprovodil opět ujištěním o své neutuchající vůli neustále dokazovat svou náklonnost nejen samotnému olomouckému biskupovi, ale také celé jeho rodině, přičemž tento koncept rozšířené přízně představuje jeden z častých, v této práci na více místech zmiňovaných motivů.¹³¹⁵

Pokud sledujeme dochované listy z chronologické perspektivy, pak nejstarším dokumentem olomouckého korpusu je příloha dopisu od Wenzela Wilhelma von Hofkirchen, kde skupina pisatelů z řad pasovských kanovníků deklarovala a písemně stvrdila své odhodlání „*nejít k nikomu než k olomouckému biskupovi*“, tedy podle všeho dát mu svůj hlas v nadcházející volbě, kdo usedne na pasovský biskupský stolec, uvolněný lednovým skolem Thunova nevlastního bratra Wenzeslaua von Thun-Hohenstein (1629–1673).¹³¹⁶

O měsíc mladší dopis, adresovaný Castelcornovi, stále zůstává v kontextu situace po úmrtí bývalého pasovského biskupa. Poodhaluje nám však tentokrát způsob vnímání a prožívání této ztráty Johannem Ernstem, a zároveň prezentaci tohoto truchlení a jeho využití k ospravedlnění toho, že opomenul komunikovat nejen tuto záležitost, ale také následný průběh a výsledek pasovské volby společensky obvyklým a ustáleným způsobem

¹³¹² AO 119, f. 235–236 (1684-12-21, Salcburk): „[...] sondern auch deren viehl noch volgende in höchsten freüden, vndt zue dero freündt vndt dienern sonderbahren Consolation geniessen lasse, vohn hier waiss ich wenig zueberichten, ausser das wür durch eine Lerchenfäldische fundation die H. P. Theatinos in die Statt bekommen sollen, wo vohn E. Ld. vileicht schon mehrere nachricht haben werden [...]“.

¹³¹³ AO 91, f. 309–310 (1674-12-13, Salcburk): „[...] zu bitten, mich noch führoh in dero fürstlichen genaden vndt gnediger Protection zu erhalten [...]“.

¹³¹⁴ AO 104, f. 185 (1679-12-14): „Weillen dahn Gott dem Allmächtigen also gefahllen mit mir nach seinem Göttlichen willen dahin zue disponiren [...]“.

¹³¹⁵ Tamtéž: „[...] nichts mehreres als die gelegenheit zue haben verlange, E Ld. meinem gegen dieselbe auch dero löblichen gantzen familia dragenden eyffer jeder Zeith in werkh selbsten zu bezaigen [...]“.

¹³¹⁶ Dopis citován i na jiných místech této práce (u jednotlivých signatářů), AO 88, f. 318 (1673-02-20, Pasov): „Auf etlicher gepflogener Vnterrödung haben sich zu endt Vnterschribene herrn Capitulares vnter Cavalier parola verobligiert auf niemandten anderst als auf Ihr fürst. Gnad Bischoven zu Olmutz zu gehen.“

svému olomouckému korespondenčnímu partnerovi. Johann Ernst doslova píše, že „měl již před časem [Castelcornovi] věnovat pár řádek ohledně této velké ztráty jak celého jejich domu, tak především [Castelcornova] dobrého přítele a upřímného služebníka [...], ale v tom čase byl tak zarmoucen a tolik ořesen tímto smutným úmrtím, že zapomněl také na tuto jednu ze svých povinností, informovat biskupa o této události a také o volbě a jejím výsledku (s nímž už je určitě obeznámen skrze ústní podání hraběte Friedricha von Salburg).“¹³¹⁷

Další tematickou oblastí, vstupující do společné korespondence, jsou záležitosti spjaté se Salcburkem, ovšem nikoliv v době Thunova arcibiskupského působení, nýbrž, jak již bylo řečeno v úvodu, z jeho kanovníckých let, které zahrnují značnou šíři témat.

V létě roku 1675 se Thunovi po více než deseti letech v salcburské kapitule podařilo získat nastálo jeden z kapitulních dvorů, tedy reprezentativní rezidenci v centru města. Jak sám píše v dopise Castelcornovi,¹³¹⁸ budova byla uvolněna po skonu svého dosavadního uživatele, kanovníka svobodného pána Wolfa Friedricha Wilhelma von Laimingen (1629–1675), který zemřel 21. dubna.¹³¹⁹ Johann Ernst následně „optoval“, tedy ucházel se o danou rezidenci, a to úspěšně. Kanovnícká rezidence se nacházela vedle „*schwartzten Bruderschaft*“, tedy vedle Nikolaikirche v ulici Kaigasse, což byl kostel náboženského bratrstva, označovaného podle typických oděvů jako Černé bratrstvo. Oficiální název zněl nicméně Bratrstvo všech věrných křesťanských duší (*Allerseelenbruderschaft*), jednalo se tedy v podstatě o pohřební bratrstvo, které mělo své kořeny v 15. století a ve své transformované potridentské podobě disponovalo i vlastním kostelem, založeným v roce 1628 z iniciativy kanovníka Marquarda von Freyberg.¹³²⁰ Dvorním traktem rezidence, jak

¹³¹⁷ AO 88, f. 228 (1673-03-16, Salcburk): „[...] hette ich schon vohr lengst aus schuldigster respect, mit etlichen wenigen Zechlen gehorsambst auf warthen sollen (welches ich auch gewiß nit vnderlassen hette) so mit der grossen verluest vnseres gantzen haußes, zu forderiste aber dessen guethen freündts, vndt auf richtigen dieners, als gewesten Bischoffen Seel. Zue Passau, solches verhinderte hette, mich auch in der Zeith also betribet vndt über diesen laidigen Todtfahl bestürtzet daß ich auch dießer, als einer, von meiner höchsten obligation vergessen, in demen ich Ewer fürst. Gn. eines vndt daß andere, die Wahl betreffend, auch dessen außgang, vndt vrsach gehorsambst berichten hette sollen, welches Ewer fürst. Gn. aber mit mehrerem auß des H. Graffen Fridrichen von Salleburg mündtlicher relattion gnedigst zue vernehmen belieben lassen wollen [...]“.

¹³¹⁸ AO 93, f. 40–41 (1675-07-18, Salcburk): „[...] nach deme vnlengst auf zeitliches hinschaiden, H. Wolf Fridrichen freyh. von Lamingen dieses hochlöbl. Ertzstüfts thumbh. Wohlsee. Ahngedenkens, Ich dessen ingehabte thumb kapitlische behausung negst ahn der Schwartzten bruderschaft alhier optirt, vndt zu meinem gebrauch vndt wohnung überkhommen [...]“.

¹³¹⁹ Kanovníkem byl od roku 1663, v mládí studoval v Ingolstadtu, kde je doložen v roce 1644, tedy v době, kdy byl tamním studentem i Castelcorn a mohli se tedy osobně znát již před Salcburkem, podrobnější přehled jeho životní dráhy srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 331–32.

¹³²⁰ Dějinám a fungování bratrstva se podrobně věnoval Rupert Klieber, *Bruderschaften und Liebesbünde nach Trient. Ihr Totendienst, Zuspruch und Stellenwert im kirchlichen und gesellschaftlichen Leben am Beispiel Salzburg 1600-1950* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999), 151–89.

zmiňuje i Thun v dopise, sousedila s druhým náboženským bratrstvem, jež mělo svůj vlastní kostel sv. Salvátora, založený arcibiskupem Markem Sittikem von Hohenems v roce 1618, totiž s tzv. Červeným bratrstvem, respektive Bratrstvem Božího Těla.¹³²¹

Z druhé strany Thunova kanovnická rezidence sousedila právě s rezidencí Castelnovskou, již ze zatím neznámých důvodů i po svém odjezdu ze Salcburku nadále disponoval. Proto právě na něj mířila Thunova praktická prosba, obsažená v citovaném dopise. Stěžoval si totiž, že jeho rezidence nemá žádný dvorek, kde by bylo možné uskladnit dřevo a další potřeby. Zato dvůr olomouckého biskupa má prý nádvoří hned dvě a proto by jej Thun rád požádal, zda by mu k jeho rezidenci přenechal malou část z většího nádvoří a dovolil mu postavit malou dělicí zídku, stejně jako upravit podobu vjezdu na dvůr. Své návrhy pro větší názornost zaslal i v nákresu v nedochované příloze. Argumentuje dále, že zatímco pro Castelnovskou rezidenci změna „*bude zcela bez nevýhody a škody*“, jemu samotnému to údajně vyřeší veškeré výše popsané obtíže. Navíc se zaštiťoval autoritou kapituly, která proti navržené úpravě prý nemá naprosto žádných námitek, nutné je jen Castelnovské svolení a souhlas.¹³²² Dopis dále pokračuje obvyklými formulacemi o úslužnosti, vděčnosti a vůli oplácet projevenou vstřícnost, které pro jednu také mají oporu v konkrétní situaci a požadovaném reálném ústupku ze strany adresáta listu a končí nesouvisejícím post skriptem s čerstvou novinkou o úmrtí gurského biskupa Polykarpa 15. července.¹³²³

Castelnovská odpověď (jejíž koncept je datován překvapivě brzy, již o pouhé čtyři dny po Thunově dopisu, o němž lze tedy soudit, že byl odeslán expresně), sepsaná během

¹³²¹ Podrobné zpracování bratrstev, zřízeného v roce 1613 srov. Klieber, 63–150.

¹³²² AO 93, f. 40: „[...] nun aber bey deroselben, gantz kein höfl oder andere gelegenheit, daß nothwendige holtz vorhanden ist, hingegen aber bey der Ewer fürst. Gn. alhiesigen ahngehörigen thumb kapitlischen behausung zween höf sich befinden, vndt von den grösseren ein kleines orth, so zwischen vohrbemelter schwarzen vndt dergegen übersehenden rothen bruderschafft hauß begriffen, gahr füeglich auch ohne sondere schmellerung vndt abpruch erstbesagten hoffts, zu vohr ahngeregter notturfft überlassen, die auß vndt einfarth aber zue demselben, gleich wie ehevohr geweßen, widerumb gegen der Capitl gasßen zu besserer Commoditet desselbigen Inhabers gericht werden kundte, wie ein vndt anderes des mehrern in beykommenden grundtriß zu ersehen ist. [...] ich mich underfangen, vndt ahnlass genohmmen dieselbe gehor. zu ersuechen vndt zu biethen, daß sye vorbemeltes kleines orth in dem grösseren hoff, zu meiner inhabenden thumb kapitlischen behausung zu überlassen, vndt daß ich solches mit einer nideren kleinen schitt mauern einschliessen möchte, gnedig zu verwilligen, geruhen wolten, zu mahlen solches dero behausung gantz ohne nachteil vndt schaden sein kan, mihr aber hingegen ein sonderbaher nothwendige gelegenheit zu oberstandenen ende gemacht, vndt ein hoch würdiges thumb Kapitl alhier daran gantz kein bedenken tragen, sondern dero gnedige Consens vndt einwilligung hoffentlich gern darzue erthailen wirdt [...]“.

¹³²³ Tamtéž: „PS: vergangen Montag ist Ihr fürst. Gn. von Gurgk seelig endtschlaffen, welcher ahrmen Seele Gott gnedig sein wolle. Sein Zustandt wahr der Stein, ist vngefähr ein 4 wochen darmit vmgangen.“

biskupova obvyklého letního pobytu na Mírově, byla v zásadě vstřícná a souhlasná, s podmínkou, aby nebyl narušen vjezd ze strany od Červeného bratrstva.¹³²⁴

Poněkud jiný obrázek vyvstává z komunikace s dalšími jedinci ze Salcburku. Přibližně v polovině září poslal svůj obvykle obsáhlý dopis biskupu Karlovi správce jeho salcburské rezidence, svérázný Virgilius Nottwinkler. Mezi mnoha jinými záležitostmi zmínil i Thunovy plánované úpravy. Dle Nottwinklera má v plánu oddělit zídou přibližně polovinu Castelcornova nádvoří, a to především nikoliv kvůli dřevu, nýbrž „*hauptsächlich kvůli psům, jichž má mnoho*“.¹³²⁵ Před několika týdny prý místo navštívil stavební komisař a zedníci, vše vyměřovali, načež se Nottwinkler příčinnivě dotazoval kapitulního syndika Kaspara Joachima Reitera, zda má na to Thun vůbec právo. Dotazovaný mu údajně udiveně odpověděl, že o ničem neví a že je k věci každopádně potřeba Castelcornův souhlas (který už byl mezitím patrně udělen, celá situace v každém případě působí poněkud chaoticky). Nottwinkler dle svých slov plánovanou změnu nesl s nelibostí, neboť „*bude škoda tohoto starého dvora, protože tímto bude obrán o vjezd a výjezd s šesti koňmi*“,¹³²⁶ tedy bude narušena jeho dispozice, velkorysost, potažmo reprezentativní charakter.

V následujících měsících byla patrně celá záležitost završena, neboť v půlce ledna následujícího roku Thun odeslal informativní děkovný dopis, že navržená úprava přičlenění části nádvoří k jeho kapitulní rezidenci mu byla potvrzena celoživotně, bez ohledu na případnou změnu majitele Castelcornova domu. Tohoto povolení údajně dosáhl i díky svému návrhu nového (a podle něj) praktičtějšího přístupu.¹³²⁷ Jen v podobě post skripta je

¹³²⁴ AO 93, f. 47 (1675-07-24, Mírov), předběžný koncept téhož znění AO 151, inv. č. 564, f. 85: „*Also lasse Ich mir nicht zugegen sein, daß ainiges bequemeres vndt nicht allzu grosses Orth von meinem Capitularthoff zu dessen Behaußung, doch vngehindert der Principal Einfarth bey der Rothen Bruderschaft, mit vorgehenden consens eines Hochwürdigten Dhombcapitls, möge gezogen werden [...]*“.

¹³²⁵ Nottwinkler Castelcornovi, AO 83, f. 128 (1675-09-19, Salcburk): „*Herr Graf Ernst von Thun wie ich vernimb, würdt Eur hochfürst. Gn. alhir habenden Residenz Hof den halbenThail an sich ziehen, vnd mit einer Neüen Mauer einfangen. Auch eine Neue Außfarth gegen der Capitil gassen außbrechen lassen, beschicht mehrstens wegen seiner auch vil habenden Hunden [...]*“.

Velké množství psů choval dle správce i předchozí dočasný obyvatel Castelcornovy rezidence, kanovník Wolkenstein (budoucí biskup v Chiemsee, o němž je v této práci také řeč). Jeho pobyt vnímal Nottwinkler značně kriticky, podle jeho slov celé dny v sále trénoval své početné psy), srov. tamtéž: „*Herr Graf von Wolkenstein, hat bey dessen Abzug den Hof mehrers verderbter als reparierter Hinderlassen, wie ich dann durch mein dienst Mensch schier alle Zimmer, sambt den Saal (alwo er seine vilgehabte Hundt alle tag exerciert) [...] erst hab miessen seibern lassen [...]*“.

¹³²⁶ Nottwinkler AO 83, f. 128: „*[...] wie dann schon vor etlich wochen durch den hiesigen Pau Commisarius vnd Maurermaistern disen Hof ringsherumb abgemessen worden, auf welches ich mich bey herrn Dr. Reitter befragt, ob herr Graf Ernst solches macht habe, dem hof sovil zubenennen, der mit Verwunderung geantwort, er wisse nichts darvon, miesse nur absonderlich von Eur hochfürst. Gn. gnedigsten Verwilligung, vnd zwar villeicht nit sovil, alß er ein willens hat, erlangt haben, es seye schad vmb disen Alten Hof, weilten man die Ein vnd außfahrt mit 6 Pferdten dardurch benimbt.*“

¹³²⁷ AO 94, f. 68 (1676-01-15, Salcburk): „*[...] gnedigist verwilliget, daß Ich die jüngst auf gericht nidere Schitmauer zu einfangung des bewusten örths völlig vollführen, vndt mich dieses jetzt ahngeregten örths zu meinem inhabenden Capitul ar hauß (so ich, auf etwa vohr fallende verenderung, keines weegs zu mutiren gedenkhe) auff mein leibs lebenslang, vndt ohne praejudic dero succession in Ihrigen alhiesigen Capitil hoffte*

přítom v listu obsažené další podstatné sdělení. V závěru roku 1675 totiž zemřel Castelcornův starší bratr Maxmilián. Thun byl o tom patrně již prve z jeho strany informován, protože právě v přípisu mu sděluje, že podle „jeho přání na jeho nebohou duši pamatoval s několika bohuslužbami“ a připojuje ještě krátké kondolenční vyjádření.¹³²⁸

Z dalšího listu je patrné, že pro Thuna byl Castelcorn vnímán jako patron a společný (korespondenční) vztah byl prostředkem pro získání potenciálních kariérních příležitostí. V tomto konkrétním případě se jednalo o Thunův zájem o případný uvolněný kanonikát v Olomouci. V dopise zároveň děkoval za Castelcornův příslib podpory v takovém případě, což v textu vzletně opisuje jako další z mnoha četných důkazů přízně.¹³²⁹

V naprosté většině dopisů Thuna zastihneme v Salcburku, spíš výjimku tvoří jeho list z Grazu, kde se ocitl pravděpodobně v souvislosti s cestou do své štyrské diecéze a kde patrně hodlal strávit Velikonoce, po nichž se hodlal vrátit zpět do Salcburku.¹³³⁰ Dopis zde nabízí další rovinu komunikace, a sice zapojení informací o zdravotním stavu a obtížích. Tyto zmínky zde nejsou samoučelné, slouží jako určitá forma ospravedlnění za opožděnou odpověď. V případě Thuna se jednalo o trvající nevolnost a bolesti hlavy, z čehož se údajně ještě úplně nevzpamatoval.¹³³¹ Detaily bohužel Thun neuvádí a nemáme k dispozici ani list, na který Castelcornovi odpovídá, ale předmětem jejich jednání byly kromě jiného záležitosti benediktinů v Bavorsku, k nimž Thun přislíbujíc podat všechny dostupné nové informace, o jejichž zprostředkování měl olomoucký biskup zájem.¹³³² Ne vždy ale vzájemně deklarovaná podpora došla konkrétní realizace. V létě 1681 Johann Ernst v krátkém dopise Castelcornovi s uvedením důvodu především časové tísně napsal omluvu, že v blíže nespecifikované věci „mu tentokrát nemůže posloužit“.¹³³³

überschriebener massen gebrauchen möge [...] auch alhier bey einen hochwürdigen Thumb Kapitln vmb gleichmessige verwilligung einkommen, vndt ebenfahls auf mein Leibs Lebenlang die Confirmation darüber desto leichter erhalten, Weillen die von mirh dagegen offerirte zurichtung einer andern auß vndt einfahrt, durch die darzue verordnete Paw verstendige viell bequemb vndt tauglicher erkennen würdte.“

¹³²⁸ AO 94, f. 68-69 (1676-01-15, Salcburk): „Wegen des zeitlichen hintrits Ewer fürst. G. H. Bruders Seel. Habe ich auff Gnediges verlangen seiner ahrmen Seelen mit etliche Hey. Meessen gedacht [...]“.

¹³²⁹ AO 94, f. 87 (1676-01-30, Salcburk): „[...] dero gnedigste zueneigung mit newen Gnaden Zeichen zu bestettigen, vndt milß dero ausgeförtigten hochgültigen intercessionalien zu einem etwas mit nechsten vacirenden Canonicat bey dero hohen Stüfft Olmütz verhülfflich zu erscheinen sich gnedigist gefahllen lassen wollen [...]“.

¹³³⁰ AO 118, f. 172 (1684-03-30, Graz): „[...] weillen ich nach denen Osterfeüertägen nacher Saltzburg verraise [...]“.

¹³³¹ Tamtéž: „[...] leider wegen meiner stäthen unpäslichkeit vndt starkhen Kopff schmerzen nit ehender behantworten können, wie dahn ich mich noch nit völlig erhollt [...]“.

¹³³² Tamtéž: „[...] wegen der neuü aufrichtenden vohn denen P. Benedictinis in Bayern, denen Ordinariis praejudicirlichen Congregation habe ich gahr keine nachrichten, so ich aber was vernähme, erinnere ich es alsobalden wie ich dahn in allem zue dero befehl beständig lebe [...]“.

¹³³³ AO 109, f. 444 (1681-07-13): „das ich E. Ld. nach verlangen I. Wegen kürtze der Zeith 2. Nicht schildigist dießmahl bedienen kan, getröste mich aber ins künfftig ein solches nach Kräften zue ersetzen [...]“.

Zajímavý moment poté představuje Thunův list z konce září 1683. Je dokladem osobního setkání Thuna s Castelcornovým synovcem Maxmiliánem Adamem, který v Salcburku od podzimu do jara plnil svou rezidenční povinnost. Z dopisu je zřejmé, že jej Johann Ernst přijal na návštěvu ve svém sídle a předmětem jejich hovoru byl i Karel sám, neboť Thun zmiňoval, že se s potěšením doslechl, kterak se mu dobře daří.¹³³⁴ V dopise pak následovaly ozvuky aktuálních událostí. Thun úspěšnou záchranu obléhané Vídně reflektuje jako příznivou zprávu, která je, ubohé obyvatele na hranicích, opět trochu vrací do života. Kromě přímluvného zvolání s prosbou o to, aby bůh „*stál milostivě při nás ubohých úpicích křesťanech*“, odhaluje pisatel pocíťovanou nedostatečnou informovanost, respektive nedostatek věrohodných zpráv, což bylo dáno zejména geografickou odlehlostí od aktuálního centra dění.¹³³⁵ Jak již bylo mnohokrát konstatováno, právě výměna nejnovějších informací byla ostatně jednou z důležitých motivací udržování písemného kontaktu, i když třeba nemáme v konkrétních případech dochováno mnoho konkrétních příkladů.

Informace nejrůznějšího charakteru zprostředkovala také osobní setkání s třetími osobami, a to obvykle oběma směry. Jak Thun napsal Castelcornovi začátkem listopadu téhož roku, plánoval odcestovat do své sekavské diecéze, před odjezdem proto chtěl olomouckého biskupa o tomto informovat a nabídnout mu své služby v případě, že by pro něj měl nějaké úkoly, a zároveň ještě jednou poděkovat za biskupův srdečný pozdrav, který mu při (dalším?) proběhlém osobním setkání vyřídil opět výše zmíněný Max Adam. Jak dále prozrazuje, pohovořil nejen s ním, ale i s dalším olomoucko-salcburským kanovníkem Salburgem patrně o svých plánech získat post v olomoucké kapitule. Nyní byl na řadě s poskytnutím informací opět on sám – přílohou dopisu svému olomouckému protějšku zaslal požadované dokumenty včetně souhrnu posledního kapitulního zasedání.¹³³⁶

¹³³⁴ AO 116, f. 109 (1683-09-30, Salcburk): „*Nach deme ich die Ehre gehabt dero herrn Vättern zuesehen vndt in meinem Hause zue bedienen, habe ich Ewer Ld. wohlstandt noch demselben mit freüden verstanden [...]*“.

¹³³⁵ Tamtéž: „*[...] die guethen Zeüthungen nacher der Armee, machen vns ahrme granitzer wider ein wenig leben [...] Gott secundire deren haylsame vota, vndt stehen vns ahrmen seüchtenden Kristen gnediglich bey, auf das ein jedlicher dasjenige führoh in friden beständig geniessen möge, schlisse in ermanglung würdiger Zeüthungen.*“

¹³³⁶ AO 116, f. 251 (1683-11-04, Salcburk): „*Weillen ich nach Martini nacher hier wider auf mein Bisthumb in Steüermarkt verraisen werde, also habe ich E. Ld. zue solchem ende ein solches erinnern wollen, auf das dieselbe dero H Vettern, wie nicht weniger der guethen erinnerung des Cannonicats betr, werde nich vnderlassen, mit Ihr Ld. herrn Vettern, als auch H Graffen von Salleburg mich derentwegen zue vnderreden, hiemit überschike ich die verlangte materiam Peremptorii nebenst dem letzern Capitlschluess [...]*“.

Je nasnadě, že proměna Thunova statusu v důsledku jeho rozvíjející se kariéry sekundárně formovala i jeho pozici ve vztahu ke Castelcornovi. To se poté odráží i v korespondenci, a to včetně formálních náležitostí, jako je oslovení.¹³³⁷ Zatímco v době hierarchicky nerovného vztahu se setkáváme s oslovením „*Hoch Würdigster fürst, Gnädigster herr*“,¹³³⁸ případně „*Hochwürdigist hochgebohrner fürst gnedigster fürst vndt herr*“,¹³³⁹ po získání sekavského biskupství oslovení automaticky přechází (obdobně jako u ostatních dokumentovaných biskupů) do „*Hochwürdiger fürst, besonders lieber herr vnndt freündt*“.¹³⁴⁰ O něco diverzifikovanější pak bývá Thunova sebetitulace před závěrečnou signaturou. Zde se v prvních letech označuje jako „*vnderthänig[er] gehorsambster*“,¹³⁴¹ nicméně od roku 1676 přidává z nějakého důvodu i označení *Vetter* (ve formě *Vötter* či *Vätter*).¹³⁴² V dopise z listopadu 1679, v němž byly zřejmé Thunovy oprávněné naděje na získání sekavského biskupství (nominační dekret arcibiskupa Kuenburga je datován k 8. prosinci 1679¹³⁴³), před své jméno klade spojení „*gehorsambist[er] diener*“ a následně jako biskup sekavský již používá různé varianty, vždy ale zahrnující substantiva „*Vetter*“ a *Diener*“.¹³⁴⁴ Ta jsou společně samozřejmě formální, všeobecně přijímanou a užívanou formulací, ale myslím, že v jádru také odráží charakteristiku ideální podoby vztahu mezi biskupy – ti jsou hovorově řečeno na jedné lodi, sdružení obdobným postavením, tedy jakýmsi duchovním příbuzenstvím a blízkostí (*Vetter*). Zároveň by vůči sobě navzájem měli zaujmout určitý postoj služby (autentický nebo jen formálně prezentovaný, to v daný moment není podstatné) a tuto úslužnou připravenost také vehementně deklarovat (*Diener*) – což pro ně, jak jsme již mnohokrát viděli, evidentně nebyl problém.¹³⁴⁵

Na tomto místě je třeba také připomenout, že až do momentu zvolení arcibiskupem Thun všechny dochované dopisy Castelcornovi psal vlastnoručně (což v kontextu

¹³³⁷ K problematice oslovování blíže samostatná kapitola.

¹³³⁸ Např. AO 91 (1674-12-13, Salcburk).

¹³³⁹ Např. AO 94, f. 68 (1676-01-15, Salcburk).

¹³⁴⁰ Poprvé v dopise, oznamujícím své ustanovení biskupem, AO 104, f. 185 (1679-12-14, Salcburk).

¹³⁴¹ Naposledy AO 93, f. 40 (1675-07-18, Salcburk)

¹³⁴² Poprvé AO 94, f. 68 (1676-01-15, Salcburk), citovaný dopis, v němž svým způsobem uzavírá záležitost s doživotním užíváním části dvora, nyní odděleného zídou, srov. výše.

¹³⁴³ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 546.

¹³⁴⁴ AO 104, f. 185 (1679-12-14, Salcburk): „*Dienst Schuldigster Vetter vnd Diener*“, AO 116, f. 109 (1683-09-30, Salcburk): „*dienst ergebenster Vetter und D[iene]r*“, tamtéž, f. 251 (1683-11-04, Salcburk): „*Schuldt ergebenster Vetter vnd diener*“, AO 118, f. 172 (1683-03-30, Salcburk): „*Gantz ergebenster Vetter vnd diener*“, AO 119, f. 235 (1684-12-21, Salcburk): „*dienst ergebenster treuer Vetter vnd diener*“.

¹³⁴⁵ Deklarování přízně a ochoty nabídnout své služby bylo ostatně součástí standardní struktury raně novověkého dopisu, tedy jeho závěrečné části, podrobněji např. Carmen Furger, *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert*, 150.

studovaného korpusu korespondence není úplně obvyklé). Situace se mění právě v roce 1687, a to hned v červencovém dopise, v němž Thun oznamuje své zvolení a který je prvním a zároveň posledním dochovaným listem v tomto jeho novém postavení. Bohužel v daném případě nejsme schopni postihnout změnu v (sebe)titulaci jeho olomouckého biskupského kolegy, neboť Castelcornovy koncepty pochopitelně tyto formální části neobsahují. List nového arcibiskupa je každopádně poprvé psán písařem (a můžeme se domnívat, že to platilo i pro následující, leč nedochovanou korespondenci), je uveden klasickým ustáleným, mnohem obsažnějším oslovením¹³⁴⁶ a v závěru obsahuje plnou novou (byť prozatímní, vzhledem ke slovíčku „*erwählter*“) titulaturu pisatele.¹³⁴⁷ Ta jednoznačně stvrzuje tento jeho nový status a vytyčuje vlastně spolu s celým dopisem nový, aktualizovaný rámec vztahu s Castelcornem, kde je Thun od nynějška v hierarchicky silnější pozici. K vlastnoručnímu podpisu je připojena formulace „*dienstwilliger Freundt*“.

Abychom mohli vztahy biskupa Karla s (nejen) salcburskými arcibiskupy lépe pochopit a pokusit se jim přisoudit adekvátní místo a roli, bude pro nás užitečné postavit je do určitého kontrastu s Castelcornovými dalšími tamními kontakty, a tak je osvětlit z jiného úhlu pohledu a vnímat je v určitém kontextu. V dostupné literatuře a konec konců i v této práci bylo již vícekrát konstatováno, že Salcburk měl z celé řady důvodů pro Castelcorna jedinečný význam. V olomoucko-kroměřížském životním a kariérním období pro něj nebyl jen místem jeho minulé kariéry – vždyť po dlouhá léta nepřestal být členem tamní kapituly a byť už dávno usídlen na Moravě, stále si z nějakého důvodu držel tamní kanovníckou rezidenci. Do Salcburku projektoval nejen on sám, ale i celá jeho širší rodina, naděje na budoucí uplatnění vybraných mužských příbuzných, přičemž tyto snahy byly nakonec korunovány úspěchem.

Naopak náznaky, že ani Karlovi samotnému zřejmě nebyla proti srsti představa opětovného návratu do Salcburku, tentokrát v roli hlavy tamní arcidiecéze, zůstaly pouze opomíjenou marginálií v životopise této přední postavy tehdejšího moravského veřejného života, jíž bývá tradičně vzhledem k zásluhám, obdivuhodným počínům a věrnosti svému moravskému působišti prisuzován automaticky zemský patriotismus. Přitom narážíme na různé indicie, jimž ještě bude věnována pozornost – například fakt, že ačkoliv aktivně

¹³⁴⁶ AO 125, f. 21 (1687-08-06, Salcburk): „*Vnsern freundlichen grues, vnd was wür sonst mehr liebs vnd guets vermögen zuvor, hochwürdiger fürst, besonders lieber herr vnd freundt*“.

¹³⁴⁷ Tamtéž: „*Johann Ernest von Gottes Genaden Erwählter Erzbischove zu Salzburg, Legat des H. Apostols Stuels zu Rom*“.

sháněl po několik let uplatnění v kapitule pro svého synovce Maxe Adama, svůj vlastní kanonikát si podržel až do pokročilého věku, řadu let také disponoval salcburským kapitulním dvorem. A konečně, mnohomluvná je i poznámka v protokolech ze zasedání salcburské kapituly v roce 1687 v situaci po skonu arcibiskupa Kuenburga.

V souvislosti s nadcházející volbou nového knížete-arcibiskupa kapitula ve své agendě obvykle projednávala i dokumenty adeptů – potenciálních mnohoobročníků, v tomto případě Johanna Ernsta Thuna (budoucího vítěze) a levantského biskupa Stadion, kteří kapitule doručili papežské breve o zvolitelnosti, tedy v podstatě dispens, že jejich dosavadní funkce nebrání zvolení do funkce nové.¹³⁴⁸ Pro nás je podstatné, že do protokolu je rovněž zanesena zmínka, že breve pro olomouckého biskupa bylo k dispozici již při poslední volbě, tedy v roce 1668.¹³⁴⁹ V protokolech pro zmíněný rok 1668 najdeme na konci srpna detailnější záznam, kterak bylo na kapitulním zasedání „*předčítáno breve, které přišlo stran jeho knížecí milosti z Olomouce, že může být při nadcházející arcibiskupské volbě, avšak pouze pro tentokrát, zvolen.*“¹³⁵⁰ Úzké vazby na Salcburk tak dobře demonstrují mnohotvárnou podobu Castelcornových zdejších zájmů.

Jak uvidíme, povaha a šíře těchto Castelcornových salcburských kontaktů je značně různorodá a v úhrnu pak vlastně komunikaci (a zde je opět třeba vytknout před závorku, že tak můžeme usuzovat pouze na základě dochovaných dopisů) se zdejšími arcibiskupy, jíž byla věnována předchozí kapitola, nemusíme považovat z hlediska obsahu a praktického významu pro biskupa Karla za tu zásadní část.

¹³⁴⁸ Breve eligibilitatis, v češtině na rozdíl od němčiny neviduji ustálený termín. Relevanci tohoto typu pramene podtrhuje ve svých statích o funkci a významu těchto dokumentů Michael F. Feldkamp, srov. Michael F. Feldkamp, „Päpstliche Einflussnahme auf die Bischofswahlen in der Reichskirche – Anmerkungen zu den Wählbarkeitsbrevnen 1581 bis 1801“, in *Reichskirche und politischer Katholizismus. Aufsätze zur Kirchengeschichte und kirchlichen Rechtsgeschichte der Neuzeit* (Aachen: Patrimonium-Verlag, 2019), 39–50; Michael F. Feldkamp, „Wählbarkeitsbrevnen für die Bischofskandidaten in der Germania Sacra: Anmerkungen zu einem Forschungsdesiderat“, in *Kirchengeschichte: Alte und neue Wege: Festschrift für Christoph Weber*, ed. Gisela Fleckenstein, Michael Klöcker, a Norbert Schloßmacher (Frankfurt am Main: Lang, 2008), 91–103.

¹³⁴⁹ Salzburger Landesarchiv, Domkapitelprotokolle, 1687-06-21: „*Brevia Eligibilitatis [...] die deroselben von IFG herrn Bischoffen von Sekhau und Lavant behendigte. Brevia Eligibilitatis, welche hierauf verlesen vnd vnbedenklich befunden, mithin auch anbefolchen worden ad Prothocollum zunehmen, das IFG von Olmutz dero erhaltenes breve Elibilitatis bereiths bey lezterer waahl procudirt haben.*“

¹³⁵⁰ SLA, Domkapitelprotokolle, 1668-08-27: „*Breve Eligibilitatis. Dato wirdt das Breve verlesen, so wegen Ihrer fürst Gn von Olmitz ainkommen, das sie bey vorstehenter Erzbischofflichen Wahl, iedoch pro hac vice tantum eligirt werden können.*“

Přehled dochované korespondence v ZAO-OL

Guidobald von Thun-Hohenstein (1616–1668; 1654–1668 arcibiskup Salcburk, 1666–1668 biskup Řezno)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1664	2		1	
1665			1	
1666	1		1	
1667	1		1	
Celkem	4		4	

Maximilian Gandolf von Kuenburg (1622–1687; 1654–1665 biskup Lavant, 1668–1687 arcibiskup Salcburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1668		1	1	
1674	1			
1675	1			
1676	2		1	
1680	1			
1681	1	1	1	
1682	2		1	
1683	2			
1684	2		1	
1686	1		1	

Celkem	13	2	6	
--------	----	---	---	--

Johann Ernst von Thun-Hohenstein (1643–1709; 1679–1687 biskup Seckau, 1687–1709 arcibiskup Salcburk)

Rok	Přijatý list	Nedochovaný přijatý (zmínka v korespondenci)	Odeslaný/Koncept	Nedochovaný odeslaný (zmínka v korespondenci)
1673	2			
1674	1			
1675	3		1	
1676	3			
1679	2			
1681	1			
1683	2			
1684	2			1
1687	2		1	1
Celkem	18		2	2

18. Salcburská kapitula a její osobnosti jako biskupovi korespondenti

Kapitula jako celek

Důležitou skupinou Castelcornových korespondentů byli v kontextu salcburských vazeb především kanovníci tamní katedrální kapituly. S mnoha z nich jej pojila dlouhá léta, strávená v témže městě společným fungováním v téže duchovní korporaci. Řada z těchto kanovníků se v určitém momentě také stala biskupy, nejčastěji v některém ze salcburských sufragánních biskupství, a prostor je jim věnován v příslušných kapitolách jednotlivých diecézích. Jak již bylo zmíněno v úvodu této části práce, prostředí kapituly, která měla jistou organizační autonomii, bylo důležitým zdrojem informací, ale také příležitostí, které byly pro Castelcornu a kariérní strategie jeho rodiny důležité. Samospráva kapituly, která už tak v polovině měsíců v roce sama svébytně rozhodovala o přijetí nových členů, byla ještě transformována a posunuta směrem k jednotlivým členům po zavedení již výše popsaného kapitulního turnusu. Nejen pro tyto účely tedy rozhodně dávalo smysl zůstat v obraze, protože osobní kontakty s jednotlivými členy kapituly byly v tomto ohledu pro biskupa strategičtější, než korespondence s arcibiskupem, kterou samozřejmě také pěstoval, ale která mohla mít jiný charakter a sledovat jiné cíle. Naopak i pro samotné kanovníky mohl být kontakt s olomouckým biskupem důležitý a podstatný – některé z těchto motivací nám níže pomůže osvětlit sama korespondence.

Podobně i sama kapitula jako celek udržovala komunikaci s Castelcornem. Podceňovat a zapomínat nesmíme ani na sice velice těžko uchopitelné a definovatelné, ale přece jistě existující osobní hledisko a přátelské vazby v jejich raně novověké podobě. Předivo vzájemných vztahů, drobných spojenectví a podpory nejen v rámci širších rodinných svazků, jimiž byla salcburská kapitula prosáklá,¹³⁵¹ ale také na základě osobních preferencí, bylo možno a záhodno udržovat i poté, co se přímý aktér a bývalý děkan Karel přesunul mimo centrum dění a do jisté míry byl odkázán na roli pozorovatele. Cílem

¹³⁵¹ Manfred Thaler, který kvantifikoval počet příbuzenských svazků čistě na základě příjmení (čili v širších a nepokrevních rodinných vazbách by toto zasíťování bylo ještě větší), došel k odhadu, že jen přibližně pětina kanovníků ve sledovaném období 1648–1806 neměla v kapitule žádné příbuzné, přibližně pětina jednoho příbuzného a zbytek více než jednoho. Pouhých devět rodin (mezi nimi i Lichtensteinové) obsadilo za tu dobu v úhrnu téměř 29% kanonikátů svými členy. Podrobně Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 60–61.

následující části kapitoly bude byt' ve zkratce a poněkud výběrově, ale přece se pokusit ukázat, jak tyto korespondeční vztahy fungovaly. Určité střípky z těchto dopisů již byly zmíněny v souvislosti s Karlovým synovcem Maxem Adamem a tím, jak byl v korespondenci kanovníky vnímán a reflektován. V kontextu této práce není cílem hloubkově analyzovat veškerou korespondenci s kanovníky, ale vystihnout v ní určité trendy, témata či momenty a nabídnout ji jako určitý komparační kontext ve vztahu k primárně řešeným kontaktům s (arci)biskupy.

Než se budeme blíže zabývat konkrétními pisateli, pokusme se nejdřív krátce zaměřit na kapitulu jako různorodou skupinu jednotlivců, která v určitých situacích v korespondenci s olomouckým vystupuje jako jednotná duchovní korporace, zastoupená svými čelními představiteli (děkan a probošt), v jiných kontextech ovšem jednotliví kanovníci vstupují do komunikace jako samostatné soukromé osoby a jejich vazby s biskupem nabývají různé podoby, mají za sebou různou minulost a délku trvání a sledují různé cíle.

S biskupem Karlem jakožto jedním ze svých členů (byť již nerezidenčních) kapitula v průběhu let komunikovala i jako celek. Tato oficiální korespondence pro nás sice nebude hlavním předmětem zájmu, zmiňme zde však krátce kontexty a příležitosti některých dochovaných oficiálních přijatých, ale též odeslaných listů či Castelcornových konceptů. Lze říci, že mimo vlastní, tj. olomouckou kapitulu, je právě ta salcburská v biskupově korespondenci zastoupena nejhojněji, byť dále kromě brněnské kapituly sv. Petra a Pavla narazíme v ojedinělých případech i na dopisy s dalšími kapitulami.¹³⁵² Korespondenci s tou salcburskou máme v olomouckém korpusu korespondence dochovanu nerovnoměrně od 60. do konce 80. let 17. století. Byť se jedná o v podstatě úřední korespondenci mezi duchovní korporací a představitelem vyššího kléru, je v naprosté většině vedena v němčině (obdobně jako například kapitulní protokoly i jiné dokumenty), což koresponduje s dosavadními poznatky o postupném prosazení vernakulárních jazyků (v tomto kontextu zejména němčiny v německojazyčném prostředí) do nejrůznějších sociálních a komunikačních sfér,¹³⁵³ v našem případě včetně struktur katolické církve v soukromé, polosoukromé i oficiálnější korespondenci.

¹³⁵² Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 84, 200, 236. V jednotlivinách narazíme i na Ostřihom, Řezno, Trident či Vratislav, srov. rejstřík tamtéž.

¹³⁵³ Karsten Rinas připomíná s odkazy na další literaturu prosazování němčiny v právních a správních dokumentech měst jako tzv. Kanzleisprache v době nástupu humanismu, což souvisí také se vznikem nejrůznějších praktických pravopisných a stylistických příruček a posléze i briefstellerů jako takových, srov. Karsten Rinas, *Theorie der Punkte und Striche: die Geschichte der deutschen Interpunktionslehre*, Germanistische Bibliothek (Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2017), 78.

Typickou příležitostí komunikace je ze strany biskupa Karla vyjádření k úmrtí některého z členu kapituly, především na vedoucích místech. Příkladem může být skon kapitulního probošta (a gurského biskupa) Polykarpa von Kuenburg. Jak napovídá text příslušného dopisu, kondolence je reakcí na oznámení, které rozesílala promptně sama kapitula, v tomto případě už na druhý den po úmrtí nebožtíka, tedy 16. července.¹³⁵⁴ Z data odpovědi, která byla odeslána o osm dní později, je také zřejmé, že tento typ zpráv byl doručen relativně expresním způsobem. Při detailnějším čtení je pak zřejmé, že se nejedná ani tak o kondolenci v pravém slova smyslu, jako spíš reakci na nastalou situaci ve smyslu dalšího postupu kapituly a vyjasnění organizačních záležitostí. Zde zjevně nebyl čas ztrácet čas – kapitula ve svém (nám nedochovaném) oznámení o úmrtí rovněž připojila informaci o velice rychlém uspořádání volby nového probošta, a to již 31. července. Z této akce se biskup Karel pochopitelně omluvil, nikoliv pouze kvůli „nedostatku času, ale také velké vzdálenosti“, která byla tím hlavním faktorem, kvůli němuž se neúčastnil ani dalších jednání, která by takto narušila jeho pečlivě dodržovanou rezidenční povinnost ve své olomoucké diecézi a odváděla ho od jeho primární agendy tamtéž. Signifikantní je nicméně závěrečná poznámka, v níž biskup dává své dobrozdání a souhlas s vůlí většiny u dané volby.¹³⁵⁵

Obdobný list máme k dispozici i z roku 1670, zde v souvislosti s úmrtím kapitulního děkana a biskupa v Chiemsee, Franze Vigila von Spaur, a volbou jeho nástupce. Zde je biskup Karel o něco obšírnější se zdůvodňováním a omluvou své neúčasti, kterou kromě uvedení přesného data i hodiny, kdy oznámení a pozvání kapituly obdržel, argumentačně podkládá citací vnitřních pravidel kapituly, aniž by nyní zmiňoval velkou vzdálenost do Salcburku, ale spíše opravdu časovou tíseň – mohli bychom se v tomto směru domnívat, že byl snad v prvních letech v tomto ohledu úzkostlivější, v průběhu episkopátu s opakujícími se obdobnými případy již tyto situace v korespondenci řešil s rutinnějším přístupem.¹³⁵⁶

¹³⁵⁴ Biskup Karel, koncept AO 151, inv. č. 564 (1675-07-24, Mírov): „[...] den hochwürdigen fürsten vndt herrn Polycarpum Bischoffen zu Gurkh vndt daselbstigen Dhomb Probsten zu vollbringen, vndt sonders zweiffel auß disem zergänglichen in das Ewige Leben abzufordern, haben wir auß derselben vom 16. tn dises datirten schreiben vndt anbey auch vernohmen [...]“.

¹³⁵⁵ Tamtéž: „[...] das dieselbe sich zu fürderlichen erwöhlung eines anderen Dhombprobsten albereith verglichen hetten, zu sothaner wahl [...] am Mittwoch den 31. tn dises lauffenden Mo naths gebührenden Massen zuschreiten [...] Gleichwie wir nun disen Todtfahl nicht wenig bethauern, also können wir anbey denenselben nicht verhalten, das nunmehr wegen kürzte der Zeith vndt weither Entfernung, wie gern wir auch wolten, solchen actui beyzuwohnen [...]“.

¹³⁵⁶ Biskup Karel, koncept AO 148, f. 27 (1670-01-28): „[...] einen gemeinen thumbCapitl zugefallen, auf obbestimte Wahlzeith zuerscheinen haben wir auß derselben von 13 dises vnß aber erst den 27tn darauf vmb 10 Vhr nachts eingielieferten schreiben des mehrern wohl ersehen. Also müssen wir vnß, so gern wir auch

Pozvánku k zasedání kapituly, spojenou se smutečním oznámením, pak biskup obdržel samozřejmě i při úmrtí jednotlivých salcburských arcibiskupů,¹³⁵⁷ kteří vzešli z kapituly a jejichž nástupce si kapitula volila. Kapitula ve svých oficiálních listech Castelforna oslovovala titulem „*Chorbrueder*“, což mělo nepochybně za cíl zdůraznit určitou sounáležitost a také připomenout, že olomoucký biskup byl stále nedílnou součástí kapituly, přičemž obdobné oslovení používal i on sám pro své salcburské protějšky. Nejinak je tomu i v listu z roku 1668, v němž kapitula oznamuje úmrtí arcibiskupa Guidobalda a ve své formulaci zdůrazňuje snahu a nutnost „*co možná nejdříve opatřit ovdovělé knížecí biskupství při současných nebezpečných konjunkturách novou schopnou hlavou a arcibiskupem*“.¹³⁵⁸ V tomto případě je tento naléhavý list ovšem až šest dní po arcibiskupově smrti. Olomoucký biskup je tedy pozván a vybídnut k účasti ať už osobní, či prostřednictvím vyslaného prokurátora, zároveň však zástupci kapituly¹³⁵⁹ jedním dechem dodávají, že pokud to nebude možné, poradí si s tím a vyřeší to tak, „*jak je to v těchto případech obvyklé*“.¹³⁶⁰ O výsledcích voleb pak kapitula obvykle také písemně informovala, jako například v dochovaném dopisu o volbě kapitulního probošta Kuenburga (oznámení o jeho úmrtí o dva roky později už bylo zmíněno výše) v roce 1673.¹³⁶¹

S kapitulou a děním v ní byl biskup Karel obeznámen i prostřednictvím zasílaných výtahů z kapitulních protokolů, typicky zřejmě zvláště ze zasedání, která se nějakým způsobem týkala i jeho osoby a rodiny, jako například když se jednalo o zádušní nadaci pro jeho strýce a rodinu obecně, kde bylo potvrzeno, že kapitule, potažmo správci nadací (tzv. *oblaymeisterovi*) byla složena částka 100 zlatých.¹³⁶² Zaslaná korespondence se ovšem

sonsten wolten, der Erscheinung halben wegen kurtze der Zeith billich entschuldigen, vndt anbey erinnern, daß bey berieffung zu dergleichen wahlen, der zwey vndt 3 diaeten vor dißem nicht attendirt, sondern gemeinlich einen solchen terminum praefigirt, vndt angesetz daß die absenten, zumahlen es auch die geistlich rechten also vorschreiben, gelegentlich darbey erscheinen mögen.“

¹³⁵⁷ Kromě níže zmíněného Thuna je dochováno obdobné oznámení i v případě arcibiskupa Kuenburga, zasláno dva dny po jeho skonu, AO 124, f. 84–85 (1687-05-05, Salcburk).

¹³⁵⁸ Salcburská dómská kapitula, AO 76, f. 174 (1668-06-07, Salcburk): „[...] *wie diser viduirte Erzstüfft vorab bey iezigen etwas gefehrlichen coniuncturen widerumb mit ainen andern tauglichen Haupt vnd Erzbischoffen ehist möglich providirt werden möge* [...]“.

¹³⁵⁹ Pod dopisem je za celou kapitolu podepsán senior kapitula a scholastikus Johann Dietrich von Muggenthal, Johann Baptist von Lodron a Karl von Castelbarco.

¹³⁶⁰ Tamtéž: „[...] *auf bestimbter Zeit, zu solchen ende in Persohn, aldieweilen bey disem Erzstüfft ainen gewaltsamb oder Procuratorem anzunehmen vnd zu admittiren nicht herkhommens, alhier zuerscheinen, ersagter Wahl neben vnß beyzuwohnen, vnd disfahrts des Erzstüffts nuz vnd wolfahrt als ain ansehliches Mitglid bösserm Vermögen nach beobachten vnd befürdern zuhelffen, da aber Ewer fürst. Gn. dabey nicht solten erscheinen khönnen noch wollen, werden wür ainen weeg als den anderen mit angesetzter wahl verfahren, vnd hierunder das iehnige, was in dergleichen fählen yeblich vnd versehen ist, fürnemmen vnd handlen müessen* [...]“.

¹³⁶¹ Salcburská dómská kapitula, AO 88, f. 120–122 (1673-01-21, Salcburk).

¹³⁶² AO 85, f. 299–300 (1671-11-20).

mohla týkat např. kapitulních nemovitostí v souvislosti s propůjčenou rezidencí v Kapitelgasse, ať už se jednalo o stavební úpravy okolních objektů, jako například vybudování nových stájí u sousedící proboštské rezidence,¹³⁶³ nebo Castelcornovu rezidenci samotnou, mimo jiné i v souvislosti s užíváním Maxe Adama¹³⁶⁴ nebo seznamovala s průběhem pravidelné vizitace kapitulních nemovitostí.¹³⁶⁵

Co se týče zmíněných, často formálních a nerealizovaných pozvání, u nichž dost možná obě strany obvykle věděly, že se jedná zejména o zdvořilostní a symbolickou deklaraci, hned v úvodu svého olomouckého působení jedno adresoval i biskup Karel kapitule, a sice pozvání „*chórovým bratřum*“ k biskupskému svěcení a intronizaci. Dozvídáme se to nejen z příslušného konceptu,¹³⁶⁶ ale též z o měsíc mladšího dochovaného

¹³⁶³ Kapitulou zasláné oznámení o realizované stavbě, protože považovali za vhodné mu o tom napsat, „*když se zde nyní nenachází a nemůže danou stavbu vidět*“, výhodou bylo, že se vyrovnala a rozšířila stávající zahrádka, srov. salcburská dómská kapitula, AO 90, f. 269 (1674-06-27, Salcburk): „*So nun Euer fürst. Gnd. sich nicht in loco befinden, das sie sothanes gepeu sehen khöndten, alß haben wir für guet erachtet, es zu dero gebührenten Wissen neben deme zubringen [...]*“. Zde byl biskup zřejmě docela rozhořčen, původní variantu textu, která obratně skrývá rozladění a obavy (např. aby se okny nedalo nahlížet do jeho dvora a zahrady) za formulace typu „určitě to tak není“, chtěl v konceptu nahradit vlastnoručně koncipovanou pasáží, jejíž vřazení do celkového textu není příliš jasné, obsahuje nicméně pojmy jako „*iblen geschmach*“, tedy špatný vkus, zmiňuje možnou estetickou újmu vzhledu Castelcornovy rezidence. Prvotní koncept AO 151, inv. č. 563, f. 57–58 (1674-08-17, Kroměříž): „*Gleich wieun nurn nicht zweifelt, es werden in selbigen Gebeühe, die Fenster in solcher Höhe gemacht sein worden, damit unßer Canonical Hoff und Gartl keinen Einsehen unterworfen bleibe, und sonstens nichts Nachtheiliges zugefügt werde.*“

¹³⁶⁴ Zde je dochován zajímavý list, obsahující různé varianty – možnost oprav kapitulní rezidence do lépe vyhovujícího stavu pro užívání Maxe Adama (což byl Karlův návrh, projednávány kapitulním zasedáním) nebo k tomu doplňující návrh kapituly, aby biskup zakoupil vhodný dům, předal jej do majetku kapituly a ta zajistí, že kdykoliv bude mezi kanovníky člen Lichtensteinské rodiny, bude mít trvalý nárok na užívání takové nemovitosti bez obvyklé nutnosti opce, srov. salcburská dómská kapitula, AO 118, f. 384 (1684-07-14, Salcburk): „*Solte aber deroselben etwa annemlicher fahlen, diesen Hoff in Státu quo zubehalten, und an plaz des etwas tieff hineinzeigenten Paucostens ain woll situirtes Hauß, dergleichen ain oder aners wirklich failt stundte, kheiflich eingethuen, und ainem Thumbcapitl zu dero ewigen Nachrüemb und Angedenkhen zu incorporiren, wurde dasselbe zur Dankbarkeit sich gehrne dahin verpindten, da solang aus dero gräfl. Familia ein Thumbherr an disem Erzstüfft verhandten, derselbe alzeit ohne alle option solchen Hoff zubewohnen, und vor anderen zugenissen haben solle.*“ Biskup ve svém konceptu odpovědi o měsíc později konstatoval, že se přiklání k opravám a údržbě stávajícího dvora, a to i v souvislosti nejen „*se současnými těžkými časy*“, ale také s řadou úprav, které již byly realizovány nebo byly v plánu, do nichž bylo investováno a jejichž výčet uvádí. Jednalo se např. o proražení nového vjezdu, stavbu zdi, úpravu nového dvorku, úpravu oken v průčelí aj., zmíněný koncept je přitom poměrně nepřehledný, s řadou úprav a vlastnoručních biskupových poznámek, srov. biskup Karel, koncept AO 157, f. 110 – 111 (1684-08-13, Mírov): „*[...] daß weilen von einem zeithero besagten unserem Hoff viel Servituten zuegewachsen, alß nemblichen die Haupt einfahrt gegen der rothen Bruderschaft, undt wo man über die Hauptstiege in Saal gehet, vermacht, undt eine gantze Zwerchmauer geführet, undt der Hoff verbawet worden, auch über dieses so wohl von dem Seckauer Hoff von 14 Fenstern der Haupt prospect in unserem Hoff, al von denen Stallungen de H. Thumbprobsten von 8 gemeinen undt so viel oval Fenstern, so theilß gegen der Gassen hetten können verwendet werden, undt auch von 15 Fenstern auß em bey der rothen Bruederschaft zue Ende deß Saalß unsers Hoffes vier gaden hoch geführten Gebeu, worinnen daß Consistorium gehalten [...]* alß verbleiben wir bei unßerem Canonical Hoff und werden die (gebräuchige) reparationen noch weiterhin aufnehmen.“

¹³⁶⁵ Salcburská dómská kapitula, AO 117, f. 018–019 (1683-12-04, Salcburk). Bohužel konkrétní a detaily a zjištění dopis avizuje uvedené v nedochované příloze.

¹³⁶⁶ Biskup Karel, koncept AO 145, inv. č. 553, f. 200–201 (1664-10-12, Kroměříž).

poděkování kapituly, zastoupené proboštem a seniorem.¹³⁶⁷ Seriózně míněná však patrně byla pozváni na kapitulní *peremptoria*, kde např. na jaře 1688 kapitula informovala o tom, že kvůli malému počtu účastníků kapitula v původním termínu nebyla usnášeníschopná, tudíž se v listopadu bude konat *peremptorium* mimořádné a kapitula apelovala i na biskupa (pokud víme, tak marně), aby pokud to jeho zdraví a program dovolí, zavítal do Salcburku také.¹³⁶⁸ Kapitula se následně rozhodla přesunout termín již na 1. července, což na rozdíl od předchozí pozvánky, zaslané s obrovským předstihem, nyní komunikovala pouhé tři týdny předem.¹³⁶⁹ Ve specifických situacích pak mohl Castelnorn obržet pozvánku i na pravidelné čtvrtletní *peremptorium*, a to v případě, kdy v rámci něj kapitula hodlala řešit vzniklé precedenční spory s místními preláty, zejména s opatem salcburského benediktinského kláštera sv. Petra a zvala jej k účasti jako „*unsern hohen commembro*.“¹³⁷⁰

Co naopak v korespondenci s kapitulou jakožto celkem zcela chybí, jsou mezi jednotlivci jinak velice obvyklá a oblíbená vánoční a novoroční přání či obecně gratulace jakéhokoliv charakteru. Zda tato zvyklost nebyla realizována z praktických či jiných důvodů nebo zda mezi jednotlivci a jejich příslušnými církevními institucemi (tvořenými nicméně rovněž skupinou jednotlivců) tato sféra komunikace všeobecně absentovala, zůstává zatím otázkou. Opusťme však nyní kapitolu jako celek a zaměřme se na to, s jakým okruhem korespondentů z řad jejích členů byl Castelnorn v kontaktu formou osobní korespondence. Jakým způsobem byly tyto vztahy konstituovány a jak posléze na dálku udržovány?

¹³⁶⁷ Salcburská dómská kapitula, AO 68, f. 473–474 (1664-11-11, Salcburk).

¹³⁶⁸ Salcburská dómská kapitula, AO 126, f. 327 (1688-03-26, Salcburk): „[...] *nicht unbilllich bedenken getragen, die dahin aufgestellte wichtige materias zuberieren, sondern unß necessitiert befunden, zu tractier- und aufmachung derselben ain Peremptorium Extraordinarium auf den 15. Novemb. [...] auszuschreiben. Wie wür unß dann glickselig schezen wurden, da Eur fürst. Gn. Leibs Disposition und hohe Angelegenheiten zueliessen dabey zuerscheinen und un mit dero hochverstendigen Voto zu assistiren [...].*“

¹³⁶⁹ Salcburská dómská kapitula, AO 127, f. 149 (1688-06-09, Salcburk). Po opětovné nízké účasti na zářijovém běžném *peremptoriu* bylo nicméně opět vypsáno mimořádné, v původním listopadovém termínu, srov. táž, AO 128, f. 109–110 (1688-09-23, Salcburk).

¹³⁷⁰ Salcburská dómská kapitula, AO 128, f. 294 (1688-12-02, Salcburk): „*Es hat in jüngster Sedis Vacanz entzwischen uns dann denen anweißig gewesten herrn Praeläthen, insonderheit em zu St. Peter alhier, sich ain praecedenz=Streit eraignet, welchen wür in khinfftigen ordinari=früelings=Peremptorio aintweders aufzumachen, oder doch etwas beständiges zuschliessen gedenkhen [...] als unseren hohen commembro wür zu dem endte hiemit notificiren, damit sie ihrer Gelegenheit nach, dabey erscheinen und verstandtner consultation beywohnen mögen [...].*“

Jednotlivci, přátelé a spolubratři

Vezmeme-li Castelcornův episkopát, případně i předcházející dobu, kdy působil v Salcburku a byl členem tamní kapituly, jako konkrétní časové období, je nutné konstatovat, že za tu dobu kapitulou prošlo na několik desítek osobností a je na místě předpokládat, že v kontaktu byl biskup Karel jen s určitou částí z nich. Podívejme se nyní, zda lze už při celkovém pohledu na tuto heterogenní skupinu vyvodit nějaké závěry v tom smyslu, zda lze vysledovat nějaký alespoň přibližný vzorec toho, se kterými kanovníky byl v (doloženém) kontakty a se kterými méně či vůbec.

Pro základní představu posloužilo jednoduché srovnání dat z katalogizovaného souboru korespondence (tj. četnosti výskytu dopisů od jednotlivých členů kapituly)¹³⁷¹ a chronologického přehledu kanovníků v mnohokrát citované práci Manfreda Thalera,¹³⁷² kde jsou jednotliví kanovníci řazeni podle toho, jak do kapituly postupně přibývali. Jelikož se nyní zaměřujeme zejména na kanovníky, u nichž bylo členství v kapitule jejich „kariérním stropem“, jsou později z kapitoly vesměs vynecháni ti jedinci, kteří též příslušeli do téže duchovní korporace (a u nichž máme mnohdy i v určitém množství dochovanou korespondenci z této životní etapy), ale stali se v průběhu života biskupy, často salcburských sufragánních biskupství, a jsou tedy blíže představeni na příslušných místech této práce.

Opět je třeba zdůraznit obezřetnost při vyvozování závěrů s ohledem na předpokládanou torzovitost pramene. Ze srovnání však bylo nicméně jasně patrné, že poměrně hojnější a intenzivnější komunikaci vedl Castelcorno s těmi kanovníky, kteří byli z generace jeho vrstevníků, respektive mohli být relativně starší nebo mladší než on, ale podstatné bylo, že se stihli stát kanovníky a strávit alespoň nějaký čas v Salcburku v době, kdy se tam on sám jakožto kanovník a později kapitulní děkan pohyboval. Lze tedy předpokládat, že se osobně setkávali a vstupovali do různých sociálních interakcí, ať už na oficiálnější půdě kapitulních jednání, dalších událostí lokálního veřejného života či v osobní sféře. Korespondence, často obsahově velice pestrá, je pak v některých případech vedena v poměrně dlouhodobém horizontu a může být přerušena až úmrtím jednoho z pisatelů.

¹³⁷¹ Zuzana Orálková, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed., *Komunikační síť biskupa Karla*.

¹³⁷² Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 95–97.

Naopak u kanovníků, obvykle i věkově podstatně mladších, kteří do Salcburku přibyli až v době, kdy už byl biskup Karel na Moravě, tyto vazby vznikaly mnohem hůře a mnohem zřidkavěji, respektive ve většině případů patrně vůbec neexistovaly. Pokud byl kontakt navázán, zpravidla se jednalo buď o příležitostnou zdvořilostní korespondenci (typicky přání) nebo spolu řešili společnou agendu a praktické záležitosti (v rezidenci ubytovaný hrabě Sigmund Ignaz Wolkenstein – budoucí biskup v Chiemsee, Johann Philipp von Lamberg – budoucí pasovský biskup, Johann Ernst von Thun-Hohenstein – budoucí salcburský arcibiskup), daný jedinec v kapitule nebo při arcibiskupství zastával významný post (děkan, probošt, prezident dvorské komory) či byl příbuzný některého z Castelcornových bližších známých (Sigmund Carl von Castelbarco), případně se jednalo o osoby, s nimiž měl biskup ještě jinou, zpravidla silnější vazbu – jednalo se např. o příbuzného (František Maxmilián, Max Adam) nebo člena olomoucké kapituly (Wolfgang Hannibal von Schrattenbach, Paris Julius von Salm-Neuburg¹³⁷³).

Na druhou stranu nalezneme i případy, kdy bychom vzhledem k postavení daného jedince, i faktu, že působil v Salcburku ve stejnou dobu, jako biskup Karel, očekávali alespoň malé množství korespondence, ale k dispozici není téměř nic. Takovým příkladem je Johann Baptist von Lodron (1625–1681), synovec bývalého arcibiskupa Parida, jenž byl zvolený v roce 1670 kapitulním děkanem, v roce 1675 proboštem (o obě pozice vedl spory s kardinálem Friedrichem von Hessen-Darmstadt), od roku 1668 byl navíc prezidentem dvorské komory,¹³⁷⁴ podobně jako kdysi Karel, jenž byl navíc jeho vzdáleným příbuzným. Dochován však máme pouze list, signovaný jím a dalšími třemi kapituláry jménem celé kapituly ve věci úmrtí arcibiskupa Thuna v roce 1668.¹³⁷⁵

¹³⁷³ Posledně jmenovaný olomoucký, salcburský, ale též pasovský kanovník Salm je z kapitoly vynechán nejen z tohoto důvodu, ale také protože větší část jeho dopisů je dochována z Olomouce, případně v prvních letech z jiných lokalit (např. Řím, kde studoval), ale Salcburk v podstatě neobsahuje. Tamní kanonikát Salm získal teprve v roce 1692 a ke své první tamní rezidenci se dostal až v sezóně 1693/1694, srov. Thaler, 457.

¹³⁷⁴ Thaler, 383–85.

¹³⁷⁵ Salcburská dómská kapitula, AO 76, f. 184 – 185 (1668-06-07, Salcburk). Tohoto Lodrona je důležité nezaměňovat s jeho o pět let mladším jmenovcem (1630–1700). Oba byli přítom členy tridentské kapituly. I tento Giovanni Battista Lodron nebo také Johann Baptist von Lodron, jak se sám podepisuje, podle toho, zda dopis píše německy či italsky, je v korespondenci zastoupen několika listy, vždy píše z Tridentu a paleograficky bylo možné jeho dopisy odlišit právě od prokazatelné signatury salcburského Lodrona z výše citovaného listu z roku 1668. Čistě tridentský Giovanni Battista byl zřejmě také vzdáleným příbuzným, protože v dopisech opakovaně řeší záležitosti svého „Vettera“ Parida z Lichtensteinu-Castelcornu z Isery, informace k němu ve studii k inventáři jeho domu, v němž měl sbírku, obsahující i portrét olomouckého biskupa (zmínka o něm na s. 61) srov. Domizio Cattoi, „L’inventario della dimora del canonico Giovanni Battista Lodron“, *Studi Trentini. Arte* 95, č. 1 (2016): 59–64. Korespondence v počtu osmi kusů AO 68, 70, 82, 87, 106, 108, 150, 173. V listu z roku 1664 tento tridentský Lodron děkuje olomouckému biskupovi za jeho doporučení papeži pro uvolnění kanonikát (není jasné, kde), o němž se dozvěděl od příbuzného Parida, zmiňuje biskupova římského agenta, ale i svého vlastního s dotazem na další postup, srov. AO 68, f. 136 (1664-05-15, Trident): „[...] *das Ihr fürst. Gn. wegen eines vacirenden Canonics bey Ihr Päbst. Heyl. Mein Persohn zu reccommendiren, gnedigst sich erclert haben [...] vnd weylen dieselbe alezeit mein grosser*

Následující stať se tedy pro demonstrování rozmanitosti těchto vztahů zaměří na představení vzájemných vazeb s pěti nejčastějšími korespondenty, tedy lépe řečeno, s kanovníky, jejichž korespondence se nám dochovala v nejhojnějším počtu.

Carl Ferdinand von Muggenthal (1613/4–1687), senior kapituly a dávný blízký přítel

Pokud bychom hledali v rámci mnohvrstevnatých vztahů, které, jak jsme již mnohokrát viděli, často nelze jen tak jednoduše charakterizovat, definovat či označit konkrétním pojmem (a je to pro (nejen) raně novověké sociální vazby vlastně typické) výraznější stopu něčeho, co lze skutečně v určité rovině označit za dlouholeté přátelství, pak by to byl kontakt biskupa Karla s dlouholetým seniorem kapituly, Carlem Ferdinandem von Muggenthal. Jak však uvidíme, ani tento vztah nebyl prost více úrovní, v korespondenci se přelévá mezi důvěrným přátelstvím dvou stárnoucích mužů, klientsko-patronsou vazbou, která se instrumentalizuje i v materiální či finanční štedrosti, či sounáležitostí v rámci společných sdílených obtíží, zálib i části sociální sítě. Jedním z příznaků je i to, že nejen Muggenthalovy, ale zřejmě i Castelcornovy dopisy byly psány vlastnoručně – svědčí o tom jeho zmínka v jednom z konceptů, že ze zdravotních důvodů zatím stále nemůže psát sám.

Dochován máme patrně jen zlomek korespondence, jedná se o pouhé čtyři přijaté listy a dva koncepty z let 1681–1685, přesto je zajímavé se jí zabývat. Muggenthal dosahoval v té době v podstatě již stařeckého věku, od roku 1677 byl seniorem kapituly, tedy služebně nejstarším kanovníkem, který měl být nápomocen děkanovi.¹³⁷⁶ Od roku 1670 měl také funkci katedrálního kustoda, který dohlížel na přípravu bohoslužebných předmětů a provoz, v kapitule ale během svého dlouholetého působení nedosáhl žádných dignit.

Muggenthal, jenž byl přibližně o deset let starší než budoucí biskup Karel, podobně jako on (ale dříve) studoval v Ingolstadt, salcburský kanonikát získal v roce 1638 a hned

patron gewesen, also hoffe Ihr fürst. Gn. noch hinfortan mein gnedigster fürst vnd herr sein [...] ist an dieselbe meinen gehorsames Bithen, die geruehen nit allein bei Ihr Pabstl Heyl. Mich bestes zu reccomendiren, sondern auch dero Agenten zu Rom Ihr fürst. Gn. gnedigste Mainung überschreiben zu lassen, vnd solche gnedigste schreiben mir einzu schikhen, damit alß dann meinen Agenten zu Rom solche zu sollicitieren mehr nachrichtlichen ein schliessen möge [...].“

¹³⁷⁶ Předtím tuto funkci zastával jeho starší bratr Johann Dietrich (mezi lety 1671–1677), Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 27. V biskupské korespondenci jsou od něj dohovány pouhé dva listy, AO 76, f. 150–152 (1668), AO 90, f. 46–47 (1674).

téhož roku zde strávil svou první rezidenci a v roce 1640 se stal kapitulárem.¹³⁷⁷ V době jeho příchodu už mladý Castelcorn měl první rezidenci právě absolvovanou (kapitulárem se stal nicméně až v roce 1648), lze tedy říct, že salcburské začátky prožívali v podstatě ve stejnou dobu a do jisté míry i společně. Krátce poté, co se jako kapitulár v roce 1648 Karel začal plnohodně účastnit zasedání, společně s Muggenthalem pracovali na přiděleném úkolu, totiž vizitování a mapování stavu kapitulních nemovitostí.¹³⁷⁸ Patrně někde do toho období můžeme klást počátky jejich přátelství, na něž Muggenthal v korespondenci nejednou nostalgicky vzpomíná.

Dokladem toho je hned nejstarší dochovaný list ze srpna roku 1681. Jak brzy uvidíme, sentiment a vzpomínky Muggenthal poté dokázal obratně přetavit v implicitní prosbu o finanční příspěvek. Muggenthal, hierarchicky vzato v nižší pozici vůči Castelcornovi, zmiňuje, že „*mu napovídá mnoho dobrého, že jej (biskup Karel) uchováva ve své milosti, staré náklonnosti a lásce, což je pro něj v jeho věku velkou útěchou*“. Pokračuje melancholickým zvoláním, tematizujícím pomíjivost času a dávné vzpomínky: „*Můj bože [...] jak často se upomínám na velkou důvěrnost, kterou, když zde ještě (biskup Karel) byl, jsme mezi sebou pěstovali, ale bohužel, všechno se v světě mění, a já jsem nešťastný*.“¹³⁷⁹ Dopis dále pokračuje zmíněním novinky, totiž že si koupil menší domek nedaleko Hellbrunnu, kde měl arcibiskup svou letní rezidenci. Důvodem prý bylo velké množství vodních pramenů, svedených do kanálu, do něhož bylo možné umožnit bohatou rybí násadu.¹³⁸⁰ Pozadí koupě nám odhaluje Muggenthalův zřejmě poměrně silný sociální kapitál (v kontrastu s na jiných místech deklarovanou špatnou finanční a materiální situací, jejíž zdůraznění zřejmě také sledovalo jisté cíle) a dobré vztahy s dalšími představiteli církevní aristokracie, když tvrdí, že „*mu toto vše zaplatil ze zvláštní známosti a hluboké náklonnosti pan biskup z Pasova*“, tedy Sebastian von Pötting-Persing (1628–1689).¹³⁸¹

¹³⁷⁷ Thaler, 407–8.

¹³⁷⁸ Jakubec a Prchal Pavlíčková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále“, 18.

¹³⁷⁹ Muggenthal, AO 115, f. 334 (1681-08): „*Auch das die selbe mich in dero Gnad, vnd alter affection vnd Lieb zue erhalten begehren, mir vil guets erzehlt, weliches ja in meinem Alter mir zue einer grossen Consolation vnd Trost geraicht, Mein Gott, mein gnedigster fürst vnd herr, wie offft gedenkhe ich an die grosse Vertreylikhait, weliche, da dieselbe alhier wahren mit einander gepflogen, aber laider, es verenderet sich alles in der Welt, vnd ich bin vnglükselig*.“

¹³⁸⁰ Tamtéž: „*[...] vnd zwar aus diser Vrsachen, weilen sher vil Springendte Brunnen aus dem Berg herab lauffen, habe soliche zuesammen gefiehrt, vnd ein Canal gemacht, welicher in etliche kleine Weyer, vnd einsatz fallt, das ich 2000 Stukh forellen, vnd Sallmen vnd andern Fisch erhalten khan [...]*“.

¹³⁸¹ Tamtéž: „*[...] ich habe ein schlechtes Heütlein bey dem Gols negst an Hellbrun gekaufft vnd hat herr Bischoff von Passau mir auf sonderer erkahndtnus, vnd iningendter affection dis alles bezahlt, auch noch ein schön Wohnung, vnd garten darfur erbaut*.“

V následující části Muggenthal velice detailně zmiňuje složitou finanční situaci a spory v rámci rodiny, kvůli čemuž přišel o své úspory a tak i když „by ve zdejší zahradě měl velice rád fontánu“, do jejíhož budování už se pustil a která by měla stát asi 300 zlatých, zřejmě na ni nebude mít dostatek financí. V tento moment přichází malá rétorická etuda na téma jakoby nevyřčené a přesto jasné prosby o finanční výpomoc – Muggenthal „ví, že Vaše milost (biskup Karel) by mi tuto fontánu nechala vybudovat (...) ale je to dost peněz a ještě si věřím, že s Boží pomocí tuto částku sám vydělám.“ V závěru žádá biskupa o diskrétnost, aby „toto vše nechal u sebe v tajnosti a tento dopis spálil.“¹³⁸² Na tomto místě lze jen Castelcornovi poděkovat, že tento závazek nedodržel.

Zbytek sdělení ovšem biskup přečetl naprosto správně a nepochybně z pozice přítele, ale též (byť jej takto Muggenthal neoznačoval) patrona svému „velmi milému panu chórovému bratrovi“ koncem měsíce zaslal odpověď. Ve své odpovědi kromě informací a novinek o zdraví,¹³⁸³ oblíbeném a zdaleka ne soukromém tématu raně novověké korespondence, uvádí, že se rozhodl Muggenthalovi poskytnout oněch 300 zlatých na pořízení fontány. Biskup uvádí, že tak činí, „protože si dobře vzpomíná na starou náklonnost a důvěrnost a protože je sám milovníkem zahradnictví“ a „vždy se potěší, když bude v jeho silách mu prokázat laskavost“,¹³⁸⁴ tedy jako důvod zde formuluje osobní pohnutky. Tato transakce v sobě nepochybně nesla i určitý sebeprezentační prvek (ve smyslu velkorysosti a štědrosti, obdobnou motivaci ostatně můžeme předpokládat u zmíněného pasovského biskupa), jak ve směru k příjemci daru, tak potenciálně ke všem, kteří dané zahradní dílo uvidí a budou informováni o jeho původu. Zároveň však byla výrazem biskupova přístupu k dlouholetému osobnímu přátelskému vztahu a krokem patrona, jehož klient nicméně z možných protislužeb mohl poskytovat hlavně informace

¹³⁸² Tamtéž: *in disem Garten aber hette ich gehren ein Springendten Brunnen gehabt, aber weilen ich meinen zwehn gebriedern mit starkhen Summa gelt jarlich an die Handt gehn miessen, als habe ich all mein Vermögen, was ich so lang erspart wie auch das haus zue Liffernig, so gar auch mein wenig silber schmeid angriffen, vnd dardurch an allen Mitlen erschöpfft worden [...] doch habe ich an dem Springendten Brunnen, welicher nit mehr als 300 f geschätzt worden, anfangen zu bauen [...] ich wais das Euer hochfürst. Gnaden mir den Brunnen hetten machen lassen, die selbe sein das mir zue weit getraue mir nit vm ein Steür zur disen Brunen anzuehalten, weilen es ein schlechtes Gelt ist, vnd mir noch wol getraue mit Gottes Hilff selbiges zue verdienen [...] Bitte meinen gnedigsten Herren dieselbe wolle alles in Gehaimb bei Ihnen verbleiben lassen, vnd disen Brief verbrennen.“*

¹³⁸³ Návala horečky a následná vícetýdenní slabost, z níž se ještě bude zotavovat a kvůli níž ještě nemůže sám psát, srov. biskup Karel, koncept AO 156, f. 288 (1681-08-27): „[...] mich hette vor etwas Zeith bei toppeltes dreittagiges fiber vberfallen, vnd bey zehen Wochen alßoforth gehalten, daß Ich eigenhendig nit schreiben kan.“

¹³⁸⁴ Tamtéž: „Vndt weil ich mich der alten affection vnd vertrawligkeit gar wohl erinnere auch selbst ein Liebhaber der Gartnerey bin alß thue ich die Verordnung daß zu dem vorhabenden Springelbrunnen demeselben 300f erlegt werden solle mit Versicherung, daß Ich mit allezeith erfreyen werde, wan demeselben was belibiges zu erweisen in meinen Kräfften sein wird [...]“.

o okolním dění, ale dost možná také sentiment a vzpomínky. Vše bylo vyřízeno poměrně rychle, již k 13. září je datováno Muggenthalovo potvrzení o převzetí peněz ze zapečetěné zásilky u místního obchodníka Johanna Strobla.¹³⁸⁵

Je nasnadě, že když v roce 1683 do Salcburku poprvé směřovaly kroky synovce Maxe Adama, doporučení pro jeho osobu biskup odeslal i Muggenthalovi. Jeho odpověď obsahovala již jednou zmíněnou poznámku o vizuální podobnosti Maxe Adama a jeho strýce. Jinak si Muggenthal pochvaloval svůj dosud dobrý zdravotní stav – „*vystoupá zatím díky bohu každou horu a skleničku si dá na jeden hlt jako před třiceti lety*“. Závěr zmiňuje jeden podstatný aspekt klientsko-patronsých vztahů, totiž jak bylo možné odvděčit se v církevní sféře za prokázanou laskavost a vrátit kyvadlo vzájemných služeb a protislužeb zase o něco k pomyslnému středu pomocí spirituálních prostředků – jak Muggenthal dosvědčuje, „*nikdy nesloužím mši, kdy bych se nemodlil nejprve za něj (biskupa Karla) a teprve potom za ostatní dobrodince*“.¹³⁸⁶

Poslední dochovaný list, Muggenthalova odpověď na nedochované novoroční přání, svěčí o jeho zhoršujícím se zdravotním stavu. Opět zde nacházíme souvislost s Maxem Adamem – jelikož zde končí svou rezidenci, Muggenthal po něm pošle svůj list. Lituje, že s ním nemohl strávit více času, ale synovci (a tím také biskupovi) i tak skládá kompliment, že zpráv ostatních kanovníků ví, že je údajně velmi vstřícný a získal si oblibu všech.¹³⁸⁷

¹³⁸⁵ AO 110, f. 128 (1681-09-13): „*Das Ich Endtsbenanter, ain schreiben, vnd ain Verpetschiertes Postgelt, auß Olmitz, durch herrn Johann Strobl Handlßman alhier, zu meinen Handen empfangen habe [...]*“. Biskupova poznámka na zadní straně uvádí, že výdaj byl uhrazen z mírovských důchodů, a to k rukám brněnského obchodníka a směnárníka Elisea Giorgia, který zřejmě peníze prve poskytl: „*Dise drey Hundert Gulden vnd die vorigen, so zu der reparation des Canonicals Hoffß ibermacht worden, seindt dem Eliso aus denen Mierauen Rendten bezahlt worden Olmitz den 27 7ber 81.*“

¹³⁸⁶ Muggenthal, AO 116, f. 28 (1683-09-06): „*Mues bekhennnen, wie ich disen lieben herren Grafen gesehen, so habe ich gedacht, diser herr khan es wol nit leugnen, das er kheiner von Liechtenstein sein solle, in deme er Eüer fürst. Gnaden in dem Angesicht gantz gleich, wie dieselbe in der Jugendt gewest. [...] ich gehe nun in das so 70 Jahr, Gott Lob ich khan noch alle Berg steigen, vnd alle Gläser redlich beschaid thun auf ein Trunkh wie vor 30 Jahren [...] das ich nie khein Mess lise, das ich nit in specie vor dieselbe, dan erst andere guettater betten thun.*“

¹³⁸⁷ Muggenthal, AO 120, f. 118 (1685-01-23, Salcburk): „*Weilen dan dero Herr Vetter sein residentz verricht, vnd nacher Ollmitz reisen thuert, als habe ich mich vnderstanden, Euer hochf. Gnaden mit meinem Brieflein vnderthenigst aufzuewarthen. Was dero herr Vettern belanget, khönnen mir Thumbherrn alle sagen vnd bekhennen, das er sich gegen ieder man beliebt gemacht, vnd iederman satisfaction gelaist. [...] Ich gehe nun ietz in das 71 Jahr, vnd wenig ja ietz 3 Monath nie aus dem haus khumen, denkh wol der Zeit, das ich maniche Krankheit hinwekh gesoffen, aber es vill nit mehr gehn. Ist mir nur Laid, das ich dero Herrn Vettern, wenig habe khönen aufwarthen.*“

Konrad Fortunat von Spaur (1625?–1694), nejpilnější kapitulní korespondent

Hledáme-li nejintenzivněji dochovaný korespondenční kontakt se salcburkými kanovníky, pak je biskupův vrstevník Konrad Fortunat Spaur s 24 listy a 5 koncepty jasným favoritem. Jeho korespondence navíc pokrývá opravdu dlouhé časové období (pochopitelně s četnými mezerami a diskontinuitami) od konce 60. do začátku 90. let.

Opět se přitom nejednalo o čelního představitele kapituly, byť v průběhu let vystřídal různé funkce (*oblaiar*, tedy správce nadací, porybný, scholastik a od roku 1687 senior kapituly) a několik let působil jako salcburský místodržící. V závěru života již trpěl stařeckou demencí, a tak mu byl stanoven prokurátor, Sigmund Karl Castelbarco.¹³⁸⁸ Jeho dochovaná korespondence nicméně končí rokem 1691, kdy ještě sám vyřizoval korespondenci a obdobně jako veškeré ostatní listy (jedinou výjimku tvoří nejstarší dochovaný list ze září roku 1668)¹³⁸⁹ biskupu Karlovi psal vlastnoručně. Podobně jako v případě Muggenthala se i Spaur s biskupem nepochybně dobře znal osobně již z mládí, neboť svůj salcburský kanonikát získal v roce 1644 a první rezidenci zde trávil v sezóně 1649/1650 a poté se již jako kapitulár účastnil plně života kapitula a jejich zasedání. Byl zároveň z těch kanovníků, kteří nekumulovali další funkce a kariérně byl spjat výhradně se zdejší kapitulou a prostředím.

Korespondence s olomouckým biskupem Karlem svědčí rozhodně o dlouholetém vztahu, který opět můžeme charakterizovat jako směs přátelství a vzhledem k postavení obou komunikujících klientsko-patronske vazby, utužované rytmem příležitostných služeb a protisluzeb. Oslovení zůstává ze Spaurovy konstatně ve formální rovině, respektující hierarchické danosti.¹³⁹⁰ Naproti tomu biskup Karel do svého oslovení Spaura zahrnuje i označení „*Vetter*“,¹³⁹¹ i když mi není znám konkrétní příbuzenský svazek mezi nimi. I pokud existoval, absence takového oslovení z druhé strany jen podtrhuje vzájemné vědomí být do určité míry blízkého, ale hierarchicky nerovného vztahu. Teprve v posledním dochovaném dopise, vánočním a novoročním přání z prosince 1691, tímto pojmem sám sebe z nějakého důvodu označil i Spaur.¹³⁹² Jak ještě uvidíme, Konrad

¹³⁸⁸ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 510–11.

¹³⁸⁹ AO 77, f. 102–103 (1668-08-29, Salcburk). V něm Spaur velice zdvořile děkuje za obržený biskupův dopis a blíže neurčený dárek.

¹³⁹⁰ Sebe označuje různými variantami a obdobami téhož: „*gehorsamer schuldigister Khnecht vnd Diener*“, „*vnderdenigist gehorsamister diener vnd Capelan*“ apod.

¹³⁹¹ Např. koncept AO 151, inv. č. 564, f. 402 (1683-08-28, Salcburk): „*Wohlerwürdiger hochwohlgebohner Graff, besonders gelibter Herr Vetter*.“

¹³⁹² Spaur, AO 135, f. 23 (1691-12-06, Salcburk): „*vnderdenigist capelan vnd Vetter Conrad Fortunat Graff zu Spaur*.“

Fortunat z tohoto korespondencí udržovaného kontaktu dokázal vytěžit i velice konkrétní přínosy materiální povahy.

Hned v následujícím dopise na biskupa směřoval svou velice konkrétní a praktickou prosbu, která je formulována pro nás možná až překvapivě otevřeně. Odhaluje nám kromě jiného také stav biskupovy salcburské kanovnické rezidence, kterou sice nevyužíval, ale v níž patrně zanechal nemalé množství mobiliáře, a to včetně obrazů či nádobí. Spaur nejprve připomíná, že mu kdysi nyní zesnulý biskup Thun přislíbil opravit či nově zbudovat jeho „*nuzný domeček*“, což nyní bude realizovat nakonec sám za finančního přispění kapituly. V této souvislosti zdůrazňuje, že on sám je ovšem „*špatně vybaven nábytkem a obrazy*“, ale vybavuje si, že mu biskup Karel slíbil, až bude vše hotovo, zapůjčit nějaké malby. Mezitím si Spaur přičinlivě také všimnul, že v biskupově je k dispozici „*nadbytečně celý kredenc majoliky, která tam v jeho nepřítomnosti leží spíše bez užitku než užitečně*“, která mu jistě chybět nebude a proto biskupa prosí, zda by mu nějakou nevěnoval.“¹³⁹³ Logika ekonomiky daru je zde převrácena, budoucí obdarovaný si vlastně o svůj dar a tím i svůj budoucí závazek explicitně říká. Biskupovu reakci dochovánu nemáme, ale pokud byla kladná, měl Spaur v budoucnu dostatek možností, jak projevit svůj vděk a službu oplatit. O majoliku, kterou „*by si mohl ozdobit svou špatně zařízenou kuchyní*“, pak Spaur žádal ještě jednou, v roce 1680, a to s podobnou argumentací jako onehdy, přičemž tentokrát se osmělil nepřímo požádat i o nábytek, který by se „*za tak dlouhou dobu, než sem Jeho milost opět přijede (!)*“ mohl dostat do nepoužitelného stavu.¹³⁹⁴ Castelcornova odpověď kromě příslibu, že biskup „*nařídí svému tamnímu hausmistrovovi, aby mu vydal veškerou majoliku*“, mimoděk nabízí i vhled do fungování jeho kanceláře. Písařský koncept obsahuje poznámku, určenou biskupovi, aby se k ní vyjádřil a koncept mohl být případně upraven. Jak písař poznačil, „*z vlastnoručního PS se zdá, že požaduje také další nábytek,*

¹³⁹³ Spaur, AO 77, f. 276 (1668-11-22, Salcburk): „*Ihre hochfürst. Eminenz seligister gedechtnus zum öfteren mier genedigist versprochen, mein schlecht inhabetes heisel zuerbeuen, weillen ich aber stetes in lezter Hofnung gelebt, habe ich mich etlich dahin resolviert, solches mit einen wenigen peitrag eines hochwirdigen Tumkhapitl auf meinem Vnkhosten zu erheheren vnd aufzubauen, weillen soliches velig verfertiget ich aber mit mobilien vnd gemäller schlechten versehen, khan ich mich wiederer, das mier Ihre fürst. Gn. wan soliches erpaut sein wirt, etlich gemäller zu einer haussteier genedig versprochen, die weillen sein alhier in ihre Hoff mit dergleichen wie nit weniger mit einer gantzen Credenz Maiolica iberflisig versehen, vnd soliche nur bereinander mer vnnüzlich in desen Abwesenheit als nüzlich ligen, auch hofentlich Iher fürst. Gn. soliche abzufallen lasen nicht voneten haben werten, gelangt an deroselben mein diemietige bit, mich mit dergleichen in etwas zu begnaden.*“

¹³⁹⁴ Spaur, AO 106, f. 276 (1680-07-11, Salcburk): „*[...] das weill deroselben alhier habende anzahl Maiolica in Ansehng Eur fürst. Gn. nit mehr hiehero sich zubegeben, oder wenigist im hierseyn der Maiolica sich nit zu bedienen villeicht gesinnet seyn, sich nur ohne nüzung verligen, ich disemnach solcher Grobheit mich vnderfange Eur fürst. Gn. darumben eyfrigist zubitten, Sie wollen mein schlecht eingerichte Khuechl damit ziehren. [...]*Es scheint auch nach vil vnderschitlichen Mobilien alhier es treffen in so langen Zeiten bis zu Eur hochfürst. Gn. allherokunfft immobilia, oder ad mutabilem statum inutilia werten.“

protože by se mohl časem znehodnotit“. K tomu biskup dopsal stručně a výstižně „*o tomto nic nezmiňovat*“.¹³⁹⁵

Konrad, který zastával v letech 1667–1671 funkci salcburského místodržícího a měl tedy o to blíže k arcibiskupskému dvoru, na podzim následující roku, posloužil jako prostředník mezi biskupem Karlem a novým arcibiskupem Kuenburgem, kteří spolu byli také v písemném kontaktu, jak bylo zmíněno v příslušné kapitole této práce. Zde se nicméně jednalo o předání vzájemných darů, které v místě administroval právě Spaur. V dopise tak hlásil, že v pořádku dostal jak dopis, tak blíže neurčenou malbu (snad biskupův portrét?), kterou již předal arcibiskupovi, jehož poděkování i srdečné podravy vyřizuje. Na oplátku od něj zasílá kromě sedmi zakoupených klisen tři hřebce místo dvou (tedy patrně jednoho darem).¹³⁹⁶

Kromě prostředníka v této oficiální příležitosti ovšem plnil i další biskupovy požadavky a prosby, které zahrnovaly např. i shánění určitého typu zboží, v tomto případě zahradnického (jablka, růže). To se zřejmě ne vždy podařilo zajistit beze zbytku,¹³⁹⁷ i tak ovšem službu Castelcorn ocenil a oplatil svým poděkováním.¹³⁹⁸ Zahradnictví bylo tématem i v jednom z dalších dopisů. Lze předpokládat, že o Karlově zálibě a počinech v této oblasti se o Salcburku velmi dobře vědělo a připomíná to ostatně i Spaur, když se na něj v roce 1685 obrací s prosbou, uvedenou větou, „*že je mu známo, že se zahradami velmi znale zabývá a je zásobem přehršlem rozmanitých rostlin*“, a s tímto apelem na biskupovu erudici jej prosí, zda by mu nezaslal „*rozmarýn, chutné hrušky, červená jablka či další, zde neznámé rostliny, o nichž má biskup dobré povědomí*“.¹³⁹⁹

Pravidelnou a nedílnou součástí společné korespondence tvořila i vánoční a novoroční přání, která Spaur obvykle odesílal mezi 14. a 18. prosincem.¹⁴⁰⁰

¹³⁹⁵ Biskup Karel, koncept AO 154, f. 170 (1680-07-22): „*Also wird auch meinen allortigen Hausmeister anbevohlen, die völlige Maiolica demeselben außßfolgen zu lassen N in seinem eigenhändigen P:S: scheinete daß Er auch die andere mobilia verlangt, weilen sie mit der Zeith zu nichts khommen möchten. Karel: Nun dise ist nichts vermelden.*“

¹³⁹⁶ Spaur, AO 79, f. 350 (1669-10-24, Salcburk): „*[...] mir vberschikhtes genediges Handbriefl vnd beygebracht gemähl hab ich mit gebührender Reverenz recht empfangen, das gemähl auch also bald Ihrer hochfürst. Gn. vnderthenigist ein gehendiget, welche gegen Eur fürst G neben fr. Begriessung sich bedanckhen lassen. Hiebey vberschickt mein gnedigster herr von den schönsten ob wollen 2 besheller begert sie aber drey genedigist verwilliget welche ernenter auf warter neben 7 erkhauffte Stutten mit bringet.*“

¹³⁹⁷ Tamtéž: „*Des Gart. Werckh belanget, sovil ich bey handen gehabt, oder zu bekhommen gewest wolgt hiebey die Khäster Äpfl vnd gesprangte rossen seint alhir nicht zu bekhommen.*“

¹³⁹⁸ Biskup Karel, koncept AO 147, inv. č. 558, f. 212 (1669-10-13).

¹³⁹⁹ Spaur, AO 120, f. 126 (1685-01-24, Salcburk): „*[...] vndweillen mier wissentlich ist, das sich Ihre hochfürst. Gn. mit der Gartnern hochverstendich delectioren vnd mit iberflisigen vnderschitlichen rainen gewaxen vnd Pilzeren versehen [...] etlichen zweigen der Uxan Rosmarin schmehkenten Piren, vnd Äpffel so inbendig roth, vnd anderen der hier vnbekhanen geboxen wie Ihr hochfürst. Gn. ein gnedigisten Wissenschaft haben, genedigist zu begnaden.*“

¹⁴⁰⁰ Spaur, AO 85 (1670), 95 (1676), 85 (1677), 104 (1679), 110 (1681), 117 (1683), 121 (1685), 135 (1691).

Korespondenci však mohly ozvláštnit i novinky z běžného soukromého života, například když Spaur v rámci omluvy za opožděnou odpověď vysvětloval, že byl nyní čtyři týdny mimo domov, když „*trávil masopust v Klagenfurtu v Korutanech s veselým srdcem a smutným měšcem, obehraným fraucimorem.*“¹⁴⁰¹ Nechybí ale ani interní informace z kapituly, např. o zesnulém chiemském biskupovi Franzi Vigilovi von Spaur, jenž po sobě zanechal dluhy a minimální hotovost, takže je nutno jednat s věřiteli a oceňovat nábytek.¹⁴⁰²

Již vícekrát jsme se v této práci dotkli podstatné oblasti k využívání vzájemných kontaktů, kterou bylo vzájemné doporučování příbuzných a dalších více či méně známých osob. Svou příležitost (písemně doloženou máme pouze tuto jednu) využil i Spaur. V roce 1687 takto biskupovi doporučoval do služeb děti a vnoučata zesnulého příbuzného Antona von Spaur. V rámci přesvědčovací taktiky Spaur líčí, že další nebožtíkův syn, oženěný v Korutanech, žije s rodinou ve velké chudobě, má čtyři nebo pět dětí, které jsou oloupeny o možnost studia a dobré živobytí. Salcburský kanovník píše, že „*vi, že u Karlova hofštátu by byly v dobrém zaopatření a něčemu by se přiučili*“, proto prosil o přijetí aspoň jednoho ze synů za páže, případně vzhledem k nízkému věku některých z nich poskytl alespoň expektanci na budoucí službu.¹⁴⁰³ V tomto případě biskup Karel volil ve své odpovědi upřímnost a neposkytoval mu žádné falešné naděje, neboť všechny pozice byly v současnosti i blízké budoucnosti obsazeny.¹⁴⁰⁴

V momentě, kdy měl konečně biskupův synovec Max Adam dosáhnout vytouženého kanonikátu, a sice získáním postu po zesnulém Johannu Baptistu Lodronovi, Spaur biskupovi o několik dní poté, co kapitula o dané záležitosti jednala,¹⁴⁰⁵ zaslal radostný blahopřejný dopis.¹⁴⁰⁶ V roce 1683, kdy mladého Castelcornu čekal první rezidenční pobyt, zaslal biskup Spaurovi doporučující list, jenž byl již citován v kapitole

¹⁴⁰¹ Spaur AO 80, f. 308 (1670-03-13, Salcburk): „[...] *weilen ich 4 Wochen mit zu Haus gewesen, an deren die Fastnacht zu Klanfort in Kharnten mit freelichen Herzen vnd treurigen Beitel, durch der Frauenzimer in Spilen vnhöfliches tractierey zu gebracht.*“

¹⁴⁰² Tamtéž: „*Ihr fürst. Gn. In Khiempse seliger haben ales in werichtigen vnd iblen dispositionibus hinderlasen, der gestalten das man schon lang mit denen creditoribus gietlich tractiern thuet, vnd ale mobilien geschezt worten [...] was In paren gelt beihanten gewest, ist zimlich wenig.*“

¹⁴⁰³ Spaur, AO 128, f. 257 (1687-11-13, Salcburk): „[...] *vnd ich wol weis das die ganz Hofstaat bei Ihro fürst Gn in einer gutten Zuecht vnd etwas zu erfahren besset, also gelanget an Ihro fürst. Gn mein vnderdenige vnd ganz gehorsamister bit, einen von disen sönen nach beliebiger Zeit, weilen der einen erst in dem 8 jhar, disen eigen Khnaben zu khunfftiger ehr vnd gliekh mier aber zu absonderlicher genet aufzunehmen oder wenigisten in das khinftigen die expectanzu vnd hoffnung zu geben [...].*“

¹⁴⁰⁴ Biskup Karel, koncept AO, 159, inv. č. 447 (1687-11-25): „[...] *dißmahl der bey meiner hoff Stadt alles ersezet, vndt auch so baldt von denen Knaben keiner außgemustert werden wirdt [...].*“

¹⁴⁰⁵ V kapitulních protokolech poprvé 22. února, Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 381.

¹⁴⁰⁶ Spaur, AO 109, f. 101 (1681-02-27, Salcburk). Spaur si samozřejmě uvědomoval a explicitně to i vyjádřil, že biskup o příznivé novíně už ví z jiných informačních kanálů, ale zasláním informativního a zároveň blahopřejného listu mohl demonstrovat svůj zájem, podporu a projevit tak svou úslužnost.

o Maxi Adamovi, v němž jej strýc označil s biblickou konotací „*za pravého bezelstného Izraelitu*“ a prosil Spaura, aby nad ním držel ochranou ruku, což Spaur později v rámci komplimentu odmítl jako neopodstatněné, neboť po osobním seznámení Maxe označil za velice schopnou osobnost, která jeho pomoc nebude potřebovat.¹⁴⁰⁷

Několik zbývajících listů nám o něco blíže ukazuje Spaurovu zvláštní pozici, kdy sice v rámci kapituly nezastával žádnou oficiální funkci, která by souvisela s agendou kapitulních kanovnických rezidencí, přesto v souvislosti s tou olomouckou vykazoval nadměrný zájem a přehled – je otázkou, zda z vlastní iniciativy nebo s biskupovým souhlasem a pověřením. Jak již víme, dvůr by několikrát během biskupova episkopátu, než jej začal využívat jeho synovec, propůjčen do užívání dalším členům kapituly, a právě jeden z nich, hrabě Wolkenstein,¹⁴⁰⁸ jej získal i na základě Spaurova doporučení.¹⁴⁰⁹ Svá doporučení pak tento kanovník samozvaně neváhal udělit i na pozici správce rezidence, a to včetně ostré kritiky dosavadního hausmistra, který má „*z řečí a doslechu*“ dle Spaura hroznou pověst a ze svěřeného dvora dělal údajné doupě hazardu a neřestných ženštin.¹⁴¹⁰ Místo již nicméně bylo obsazeno, a to nám již známý Virgiliem Nottwinklerem, jehož kontakt získal biskup z doporučení jiné osoby, hraběnky Kathariny von Lodron, patrně příbuzné s proboštem Johannem Baptistem.¹⁴¹¹

Svou přímluvu, tentokrát naopak pro setrvání dotyčného Nottwinklera na jeho postu, kterého biskup z nám neznámých příčin hodlal propustit, zaslal v roce 1684 a sehrál zde roli soucitného prostředníka, jehož vazba na olomouckého biskupa musela být petentovi dobře známa. Jak se dozvídáme z poměrně sugestivně a persuasivně koncipovaného textu, správce Virgil jej před pár dny v zoufalství vyhledal a „*s plačícíma očima*“ si mu stěžoval, že má do čtyř týdnů vyklidit rezidenci s celou rodinou, zahrnující i

¹⁴⁰⁷ Biskup Karel, koncept AO 151, inv. č. 564, f. 402 (1683-08-28), Spaur, AO 116, f. 57 (1683-09-16, Salcburk).

¹⁴⁰⁸ Jeho neuspokojivý závěr pobytu se o pár let později stal předmětem rozhořčení správce této rezidence, srov. stat o biskupu Lambergovi v kapitole o pasovských biskupech, dopis správce Nottwinkler AO 93, f. 128 (1675-09-19, Salcburk).

¹⁴⁰⁹ Spaur, AO 80, f. 308 (1670-03-13, Salcburk): „[...] *auf mein vnderdaniges ersuchen vnd biten genedig belieben wollen herren Grauen von Wolckhenstein iher, alhier habenten canonicathof zu beziegen erlangt, nun ich mich desen diemietig bedankhen.*“

¹⁴¹⁰ Podle následujícího listu se zdá, že rezidenci po určitou dobu obýval i sám Spaur, AO 86, f. 69 (1672-01-14, Salcburk): „*die selbe dan vor geraumer Zeit vnder anderen nunmer vil empfangen hocher Gn, auch inen alhier habenter Capitular hof zu meiner Disposition gnädig anvertraut, vnd diweilen der ietzt darin warente revenaler Stikler nach gemeinen sagen vnd herren gar in einen schlechten praedicat ist, vnd aus dem ime genädig anvertrauten hof, nur einen spil vnd reverendo hueren winkl, zumachen die vnderschleiff gibt.*“

¹⁴¹¹ Ve vzdálenější linii dost možná i s biskupem samotným. K obsazení postu novým správcem biskup Karel, koncept AO 150, inv. č. 561, f. 21 (1671-01-24): „*Gleich wie ich nun aber albereiths den Stikler abgeschefft vndt den Nothwinkler auff der frau Graffin Catharina von Lodron eingewendte recommendation habe installiren lassen, also ist mir leid, das Ich dessen verlangen für dismahl nicht erfüllen kan.*“

malé děti, což chápe jako „*nenadálou a nezaslouženou nemilost*“, a Spaur se tak přimlouval za správce, který „se už třináct let bez stížnosti staral o tento kanovnícký dvůr“. ¹⁴¹² Přímluva nicméně nezabrala, vystěhování a ukončení pracovního poměru Nottwinklera, který dle svých slov působil také ve službách arcibiskupa Thun i Castelcornova strýce Konstantina, ¹⁴¹³ z rezidence reflektoval ve svém dopise i biskupův synovec Max Adam. ¹⁴¹⁴

Později biskupa poprosil o laskavost i on sám, totiž zda by si na čas, než rezidenci obsadí čerstvý majitel kanonikátu, Max Adam (což se událo až téměř za rok a půl), mohl Spaur v areálu dočasně uložit své věci, vůz a ustájit koně. Dle biskupovy příjemecké poznámky víme, že k tomu měl dostat svolení a ve věci měl být instruován tehdejší hausmistr. ¹⁴¹⁵

V kontextu rezidencí se ve Spaurově a Castelcornově komunikaci setkáme ještě jednou, tentokrát ovšem v poměrně rozhořčeném a nekompromisním tónu olomouckého biskupa, který byl na podzim roku 1687 ve své odpovědi na nedochovaný Spaurův list ohledně biskupa souhlasu, velice rozhořčen další plánovanou sérií změn dvora v bezprostředním sousedství, které měly neblaze ovlivnit i jeho nemovitost a které jsou zmíněny mj. i v korespondenci s novým arcibiskupem Thunem. Právě jeho dosavadní rezidenci, sousedící s Karlovým dvorem, získal po Thunově zvolení a přestěhování prostřednictvím opce do užívání kanovník Spaur a v dohledné době měly být realizovány určité stavební úpravy, které by podle biskupa Karla značně degradovaly prostředí jeho dvora, neboť měly stavbou dělicí zídky a proražením nového průjezdu vyčlenit část nádvoří, která by připadla vedlejší rezidenci a byla využita patrně pro ustájení koní a umístění psince. Zdá se, že Castelcorn byl poměrně rezolutně proti a jako jeden z hlavních argumentů uváděl praktické, ale zejména estetické hledisko, přičemž si neodpustil některé

¹⁴¹² Spaur, AO 118, f. 59 (1684-01-16, Salcburk): „[...] *wie diser 4 tägen Virgili Nottwinkler bey mier gebest, vnd mit weineten Augen gekhlaget, wie ime wider alles verhoffen, von Euer hochfürst. Genaden ein so vngedediges decret zukhomen, als solte er Notwinkler inerhalb 4 Wochen Eur hochfürst. Gn. ihre hier habenten Canonical Hof roimen auch noch vnfachbaren Khinder versehen, soliche vnverhofften vnd meinenten vnverdienten Vngenadt ankhomt [...] bit an Eur hochfürst. Gn. die selbe geruen mier zu genaden disen Notwinkler welicher schon in die 13 Jhar hofentlich ane Khlag solichen canonical hoff genosen vnd versehen [...]*“.

¹⁴¹³ Dopis, v němž se ještě dva roky před svým zaměstnáním ucházel o práci v biskupových službách, Nottwinkler, AO 81, f. 123 (1670-06-06).

¹⁴¹⁴ Blíže v kapitole o synovcích, Max Adam, AO 118, f. 257 (1684-04-27, Salcburk): „*Der Notwinckler ist völlig mit Sack, vndt Pack außgezogen.*“

¹⁴¹⁵ Spaur, AO 111, f. 133 (1682-02-19, Salcburk): „[...] *ist mein vnderdenige bit, mier mit genaden zu erlauben, das ich vnder desen meine reo, Ros vnd wägen, vnder desen In dero Capitular Hof stehen treffe dan wan schon Ihr hochwirten desen herr Vetter Maxmilian Adam solichen bezihen solte, were gleich bald genug vnd abgesinder bloz verhandt, eine vnd anderes zu stelen.*“

uštěpačné poznámky (například že tolik koní adresát stejně ani nemá).¹⁴¹⁶ Apeloval přitom na Spaura jako „na seniore a jeden z nejušlechtilejších piliřů zdejší kapituly“, že si jistě sám nepřeje kvůli svému nově získanému domu „zkazit a přivést ke zmaru ten nejušlechtilejší kapitulní dvůr“. Případné zákaznosné úpravy pak Castelcorn přenechával se špetkou ironie libovůli svého nástupce (a dokonce glosoval i úpravy prováděné zesnulým gurským biskupem), ale on sám se jich zjevně účastnit nehodlal a ještě jednou v závěru apeloval na Spaurův „vysoký rozum“ a doufal, že uzná jeho pohled na věc.¹⁴¹⁷ Nakonec ovšem biskup Karel příliš dlouho záležitosti své salcburské rezidence řešit nemusel. Jednak se již v brzy i v rámci rodinných plánů rozhodl v dohledné době zbavit svého tamního kanonikátu (a tím pádem i přijít o rezidenci), jednak jej dost možná už zbytečně zatěžovaly starosti se vzdáleným objektem, kde se ve veškerých záležitostech po dlouhá léta mohl opírat pouze o zprostředkované informace a kde se věci občas nevyvíjely podle jeho představ.¹⁴¹⁸

¹⁴¹⁶ Biskup Karel, koncept AO 159, f. 361, 401–402 (1687-10-09): „Waß massen derselbe negsthin den jenigen Canonicalhoff, welchen Ihro Lieb. H. Erzbischoff innen gehabt, jure optionis erhalten zuemahlen aber daß sub 15 Januarii Anno 1676 außgefallene Conclusum Capitulare außdrucklich vermögen solle, daß wan der H. Graf Hanns Ernst von Thuen (in dessen favor die verwilligte hinderlassung eines Orths von meinem aldortigen Canonicalhoff vndt aufehrung mit der Mauer an die rothe Bruderschaft beschehen) vor oberwöhnten hoff zeitlicher alß Ich abkomen wurde, dem Successori an dem selben, bevorstehen solle bey mir vmb vergünstigung obbesagt eingefangenen Orthß von newen anzuehalten, alß thette, der selbe, zue Volge dessen mich vmb mehr gedachte verwilligung auch auf seine person zu extendiren instendig ansinnen daß habe auß desselben Schreiben vom 25ten deß verwichen Monathß Septembris des mehrern ersehen. Gleichwie nun ab demselben bekandiste, das mir nit gebuhrn will meinen Succesoren in dem Capituljar Hoff ~~etwas~~ ein geringsten zu judiciren durch die geführte Maur über des jetzigen herrn Ertzb. Lbd. alß deme es allein solange alß Er das verlassene hauß possessiret, ohne prejudiz zu gelassen worden, selbiger Hoff gleichsamb zu nichts gemacht wird in deme die Hauptrechte einforth dardurch benennen. Auch ~~so wohl daß~~ der ubele Geschmach sowohl die schwertze Bruderschaft Capellen, alß das Hauß selbesten merckh. Verstenkt derselbe auch mit keiner solchen Anzahl Hunde vnd Pferde versehen. Daß man herzu einen solchen Platz vonnöthen habe, garleicht auch ein Platz vor die Vnsaubrigkeit ~~der Pferde hollen~~ in denn eigenen Hauß gemacht werden kann, ~~mit so viel pferd auch nit versehen ist [...]~~“.

¹⁴¹⁷ Tamtéž: „[...] alß setze Ich ausser Zweifel der selbe werde alß actu Senior, vnd also vnter den vornehmsten Säüllen selbigen Hochstüffts vnd Capitel von selbsten nit gemeinet sein wegen seineß überkommenen Hauß den vornehmsten Canonicalhoff zu verderben vnd zu nichts zu machen, dann gleich wie der verstorbene herr Bischoff von Guergk alß Thumbprobst sein Stall vnd gebäuhe viel hoher als es die meinung gehabt erhöcht, alßo stetz den kunfftigen Inhaber meines jetzigen Capitular hoff iedeßmalß frey auff sein eigenen Grund ein Mauher zufuhren vnd aller selbiger fenster vnd gestanck sich iedeß malß zubefreyen. Ich verlasse mich auff dessen hohe Vernunft, und verhoffe Er werde alleß diseß von selbsten reasonable vnd vor recht erkennen.“

¹⁴¹⁸ V konceptu kapitule v návaznosti na změny a třecí plochy, které se biskupovi nezamlouvaly, a také, jak biskup poznamenává, kvůli všem známému nedostatku ubytovacích kapacit pro kanovníky, se podle všeho chtěl kapitulní rezidence vzdát a nabídnout ji k opci (což moc chronologicky nesedí s tím, že zatím při svém pobytu rezidenci využíval i tak Max Adam, nicméně i pokud by nebyla na základě tohoto konceptu rezignace realizována, je přínosné vidět biskupovu argumentaci a pohled na situaci), biskup Karel, koncept AO 160, f. 237 (1688-06-09): „dieweilen uns bekandt ist, das bey selbigen Erzbischoff mit allen herrn Capitularen mit Heussern versehen sein, in unseren Abwesenheit auch in dem inhabitenden Canonicalhoff verschiedene praeiudicien mit Machung viller Fenster und Einfengung eines guten theil des Platzes, wodurch die rechte Einfarth verhindert bleibt [...] thun wir uns besagtes Hofß craft diser unsere Erlerung hiemit begeben, und zu gebrauchiger Optin ausstellen [...]“.

Carlo Castelbarco (1619–1689), souputník z mládí a italsky píšící probošt

Carlo Castelbarco, o jehož mládí a vzdělání není příliš známo, získal salcburský kanonikát v roce 1644 po zesnulém Johannu Christophovi von Lichtenstein-Castelcornu, Karlovu příbuzném, dle Thalera díky vlivu tehdejšího arcibiskupa.¹⁴¹⁹ Mladý Castelbarco byl opět jeden z kanovníků, s nímž během svého salcburského působení biskup Karel nepochybně přicházel často do styku, už z toho důvodu, že mezi lety 1645–1658 byl viceprezidentem dvorské komory. Největší kariérní vzestup v rámci salcburských církevních struktur však Castelbarco zažil až v době Castelcornova moravského působení, kdy se stal v roce 1681 kapitulním proboštem.¹⁴²⁰

Kanoník Carlo Castelbarco představuje výjimku v biskupově korespondenci s kanovníky z jazykového hlediska. Je jediným hojně píšícím korespondencem, s nímž biskup komunikoval výhradně v italštině. Castelbarco pocházel z tyrolského rodu, ovšem vazbu na Tyrolsko měla velká část salcburských kanovníků. V případě Castelbarca se tak patrně jednalo o původ v italskojazyčném prostředí a také jeho první jazyk. S biskupem Karlem, jehož rodové kořeny, část rodové identity a také stále živé příbuzenské vazby byly také ukotveny v tyrolském prostředí, který italštinu sám ovládal a i jeho kancelář měla svou italskou sekci, se tato jazyková příslušnost a regionální identita mohla bez problémů projevit a dot možná i takto cíleně demonstrovat. Podobně jako s Castelbarcem Castelcornu komunikoval v italštině i s příslušníky iserské větve své rodiny a dalšími tyrolskými korespondenty, s jinými je však dlouholetá korespondence doložena výhradně německy, např. s Karlem Forstlehnerem, purkrabím castelcornovského hradu Karneid.¹⁴²¹

V korespondenci s Castelbarcem ostatně i regionální tyrolská témata zaujímají určitý prostor, samozřejmě vedle salcburských záležitostí a tamních protagonistů. Nejmarkantnější je to v listu z července roku 1673, kdy Castelbarco obšírně rozebírá problém určitého sporu o patronátní práva v oblasti tyrolského údolí Vallagarina, kam spadaly i castelcornovské državy, a to mezi místními majiteli panství a tridentským biskupem, kterýžto spor se zde s přestávkami řešil už od předchozího století. Podle listu se Castelbarco v této věci angažoval a snažil se i po konzultaci s hrabětem Franzem Nicolausem von Lodron,¹⁴²² arcibiskupským úředníkem, spojit a vyburcovat ke spolupráci

¹⁴¹⁹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 163–64.

¹⁴²⁰ Thaler, 163–64.

¹⁴²¹ Zapletalová a Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“.

¹⁴²² I s ním (ovšem pro jiné roky) dochovaná korespondence, Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 176.

a koordinovanému postupu další dotčené osoby a majitele panství v dané oblasti, kteří si nárokovali či podle něj měli nárokovat patronátní práva.¹⁴²³ V tématu pak navazoval i dopis z března následujícího roku.¹⁴²⁴ Biskup Karel se této záležitosti věnoval i v komunikaci se svým příbuzným, hrabětem Paridem z Lichtensteinu-Castelcornu (a otcem budoucího kanovníka Františka Maxe), který mu informace zasílal také, drobným dokladem je v tomto ohledu ostatně i Karlova vlastnoruční poznámka, že dopis má být založen „*k věcem z Isery, které chodí od mého Vettera Parida*“.¹⁴²⁵

Veškeré dopisy Castelbarco psal vlastnoručně, což dobře koresponduje s osobněji laděným charakterem jejich vztahu, jak můžeme vyvozovat z obsahu jejich komunikace i z faktu o společně strávených letech v kapitule a v úřadech ve správě země. Pouze v závěru života, ve vysokém věku, kdy už patrně nemohl psát sám, předal pero písaři – v této fázi je však dochován pouze jeden list.¹⁴²⁶ Z neznámých důvodů jsou přitom dochovány pouze Castelbarcovy přijaté listy, Castelcornův koncept bohužel nemáme k dispozici ani jeden, je tedy.

I s Carlem Castelbarcem, podobně jako například s kanovníkem Spaurem i jinými, si biskup zasílal vánoční a novoroční přání, která jsou dochována v hojně míře.¹⁴²⁷ Opět po příchodu Maxe Adama můžeme pozorovat jeho přirozenou integraci do tamních sociálních sítí, a to i v Castelbarcově zmínce ve vánoční gratulaci, v níž poznamenává, že i Max Adam mu (který byl zrovna v té době na rezidenci a již měli i možnost osobně se seznámit) předal osobně biskupovo přání.¹⁴²⁸ Také v Castelbarcově případě narazíme také na opakovaná přání, tedy známou situaci, kdy výměna přání proběhla v přibližně stejnou dobu a adresát (zvláště, pokud byl v nižším postavení než protistrana) zaslal ještě jednou své přání,

¹⁴²³ Castelbarco, AO 91, f. 250–251 (1674-11-15): „*Monsignore Vescovo di Trento, pretende come Padrone del diretto, che le tenze istanze, delli Processi che sono ventilati nella Val Logarina, che comprende le giurisdizioni di Capellano Castel Novo, Castel Corno, Stori, Biseno [...] non ostente che per cento et piu anni si puo probare che nelli 4 decanati, si come anco a questo acenasse rito nell altri Giurisdizioni, che li Padroni, habbe no mandati li Processi ad consilium sapientissimi che a seguita terza uniform sentenza in qual imposito ho discorso col Signor Conte Fran.co Nicolo di Lodron, quale s. offerisce di concorrer con altri Cavaglieri, accio godevole prerogative, che hanno havuto li lor Antecessores il che mi ha parso di imppresentari a V. Ecc. Rma, conferta speranza che accio non siamo introdotte simil novita, con aggravio delle Cavagliere, che possedono beni in detto Contorni.*“

¹⁴²⁴ Castelbarco, AO 92, f. 22–23 (1675-03-15, Salcburk).

¹⁴²⁵ Tamtéž, biskupova poznámka: „*Zu denen sachen von Isera zulegen, welche von meinem Vettern S Paris v. Lichtenstein kommen*“.

¹⁴²⁶ Castelbarco, AO 128, f. 325 (1688-12-16, Salcburk).

¹⁴²⁷ AO 79, f. 494 (1669-12-18), AO 89, f. 389-389a (1673-12-21), AO 93, f. 436 (1675-12-19), AO 100, f. 394 (1678-12-22), AO 104, f. 189-190 (1679-12-14), AO 108, f. 326 (1680-12-19), AO 108, f. 334a (1680-12-23), AO 113, f. 277 (1682-12-15), AO 117, f. 112–113, 114 (1683-12-15), AO 123, f. 299 (1686-12-18), AO 123, f. 335 (1686-12-23).

¹⁴²⁸ Castelbarco, AO 117, f. 112 (1683-12-15, Salcburk): „*Ho havuto l'honore di ricevere la gentill.ma lettera di V. Eccza, dal Sig. Conte Massimiliano suo Nepote, quale sara de me servito nell occerente che si puono presentare [...].*“

spojené s poděkováním za obdržení list.¹⁴²⁹ I tento vztah pochopitelně Karlovým zvolením přirozeně získal klientsko-patronsou asymetrii, která se promítá i do oslovení.¹⁴³⁰

Základní oblast témat je pochopitelně spojena se salcburskou kapitolou a tamním děním, ať už se jedná o informování biskupa nebo o diskutování záležitostí, které se ho přímo týkají. Příkladem z první skupiny může být zpráva, uvedena lichotící poznámkou, že „*je velmi dobře známá (biskupova) obzvláštní náklonnost k zachování této kapituly*“ z roku 1666 o dispensu pro nového kanovníka Wilhelma von Fürstenberg, který dle Castelbarca nemusel splnit první povinnou rezidenci a přitom hned mohl obržet příjem, což jak pisatel neopomene zmínit, je proti pravidlům kapitulních statut.¹⁴³¹ Jindy informoval pro přehled o odjezdu arcibiskupa s jeho dvorem a početným doprovodem 230 osob, včetně sedmi kanovníků, a to na tři týdny na letní pobyt mimo Salcburk, patrně na některé ze svých okolních sídel.

Castelbarco však informoval i o aktuálním dění v širším kontextu, například týkající se Habsburků – od drobných informací v post scriptu, že „*se věří, že arcivévodkyně Anna stráví tuto zimu ve Vídni*“¹⁴³² po informace o plánované císařské svatbě v roce 1673, kde Castelbarco zmiňuje potenciální nevěstu „*arcivévodkyni Klaudi z Innsbrucku*“, tedy Klaudii Felicitas Tyrolskou (1653–1676), ale také zvěsti o dalších zvažovaných kandidátkách, jimiž byly „*princezna z Neuburgu nebo dcera krále Dánska*“.¹⁴³³ Ještě jednou v půli července, tedy přibližně čtvrt roku před svatbou, radostně a „*s obzvláštním potěšením*“ reflektuje konečné rozhodnutí císaře oženit se s touto mladou tyrolskou arcivévodkyní.¹⁴³⁴

¹⁴²⁹ Castelbarco, AO 125, f. 492 (1687-12-16), AO 525 (1687-12-27).

¹⁴³⁰ Klasickou formou zkratk: *Ecc[elentissimo] et Rever[en]d[issimo] Prencipe, Sig[no]re Sig[no]re e P[at]rone Col[endissimo], případně Gratos[issimo].*

¹⁴³¹ Castelbarco, AO 71, f. 97 (1666-01-20): „[...] *sempre con singular affetto procurato la conservazione di questo Rev.mo Capitolo [...] Guglielmo di Fürstenberg habbe ottenuto un Indulto Pontificio, di non esser obligato a far la prima Ressidenza ma di esser capace di goder li entrate Capitolari et essendo contra il Giuramento d'esso prestato di conformarli coli Statuti del Rev.mo Capitolo dell'Imperia [...]*“.

¹⁴³² Zřejmě Marie Anna Josefa Habsburská (1654–1689), sestra císaře Leopolda I., Castelbarco, AO 91, f. 250 (1674-11-15): „*PS. Si crede che la Ser.ma Archiduchessa Anna restara quest. invernata a Vienna [...]*“.

¹⁴³³ Castelbarco, AO 88, f. 31, 33 (1673): „*Tutti li fedeli Servitori dell'Augustissima Casa, augurano che la Maesta dell'Imperatore si risolvi di accesarli cola Ser. Signori Arciduchessa Claudia d'Insprugg in riguardo delle conspicue et incorparabili qualita che possede dett Altezza [...] qualche debbio, et pare che la Prencipessa di Neüburg o la figlia del Re di Danimarca potrebbe esser preferita.*“ Castelbarco měl na mysli podle všeho Eleonoru Magdalenu Falcko-Neuburskou (1655–1720), která se nakonec stala Leopoldovou manželkou, ale až třetí v pořadí, a Ulriku Eleonoru Dánskou (1656–1693), dceru dánského krále Frederika III.

¹⁴³⁴ Castelbarco AO 89, f. 114 (1673-07-13, Salcburk): „*Sento con particular consolatione che S. Mta sii per accasorti cola Ser.ma Sig.ra Arciduchessa Claudia d'Insprugg, con feram speranze che il Signore Dio concedera gratia a dette Maiesta che conseguimmo successione per conservazione dell'Augustissima Casa.*“

Carlo Castelbarco ve svých dopisech s biskupem zabíhal také do osobnějších komunikačních témat, ať už se jedná o velice promptně odeslanou kondolenci k úmrtí biskupova bratra Maxmiliána v roce 1676,¹⁴³⁵ ale také jistě pro oba velmi relevantní oblasti podobných zdravotních problémů a jejich snášení – oba patrně trápila tzv. růže, ať už si na ni stěžoval Castelbarco¹⁴³⁶ nebo projevoval soucit Karlovi při trápení s touto chorobou, kterou dával do souvislosti s dnou (což byl také Castelcornův velký problém) a připojil i svou svéráznou radu, aby si biskup „*včas opatrìl recept, kterému se říká trpělivost*“.¹⁴³⁷

I v případě kanovníka Castelbarca máme dochováno doporučení, a to synovi jejich údajně společného salcburského známého Staudachera. Dopis je skvělou ukázkou tohoto žánru, pisatel v podstatě poskytuje mladíkům strukturovaný životopis, okořeněný řadou pochval, přičemž cílem je uchazeče, který po zahraničních studiích nějakou dobu pracoval při dvorské radě a vládne třemi jazyky, získat adekvátní stálou službu, které se v Salcburku momentálně údajně nedostávalo, a tak se známost s olomouckým biskupem stala dalším možným můstkem k potenciálnímu zaměstnání, respektive jeho zprostředkování.¹⁴³⁸

Castelbarcovy dopisy měly často (kromě jiného) vyjádřit – nebo spíše připomenout – jeho přízeň a podporu biskupovi, a to obvykle značně květnatým způsobem.¹⁴³⁹ Tu se snažil jejich pisatel podpořit i konkrétními kroky, které obvykle už od 2. poloviny šedesátých let deklarovaly snahu pomoci Castelcornovi v jeho úsilí získat kanonikát pro synovce Maxe Adama. V dopise ze srpna 1666 Castelbarco vystupuje jako podporovatel a přímlyvce biskupa a deklaruje jeho snahu o získání kanonikátu. Protože se nedávným úmrtím pasovského biskupa (a zároveň salcburského kanovníka) Törring-Steina jeden

¹⁴³⁵ Castelbarco, AO 94, f. 56–57 (1676-01-09, Salcburk).

¹⁴³⁶ Castelbarco, AO 88, f. 31, 33 (1673): „[...] *li giorni passati sono statto aggravato d'una Rossopila che per niete giorni mi ha fattato male, hora ne sii lodato il Signore Dio mi ritrovo megli.*“

¹⁴³⁷ Castelbarco, AO 88, f. 32 (1673): „*Conpatisco di Cuore [...] che habbi superato il Male di Rossopila, con partisco pero che di ordinari sei il precursore della gotta [...] provedersi per tempo della ricetta, che si chiama patienza.*“

¹⁴³⁸ Castelbarco zmiňuje znalost jazyků, práva a pracovní zkušenosti v ekonomické oblasti, AO 94, f. 139 (1676-03-12, Salcburk): „[...] *Staudacher [...] si ritrova haver un suo figlo di qualche capacita es talento, havendo egli altri il studi legale buona cognitione delle lingue Italiana et Francese con qualche pratica di metter in carta, et scriber nelle red. ne lingue, non mero che nella Volgare Todesca, doppo il suo ritorno, da paesi foressieri e statto applicato per qualche tempo appreso questo Consiglio Aulico, et aneo occupato in altri negozi oeconenti, hora il Padre vorrebbe volienteri impiegarlo in qualche actual servizio, ma non essendone per hora qui alcuna congiontura, mi ha egli pregato di sapere, se per avventura in fosse qualche occasione presto V. Eccza Rev.ma, non havendo maggior desiderio, che di viderlo incaminato piu altri sotto la saggia direttione della sunda sua prudenza, et autorita.*“

¹⁴³⁹ Např. AO 87, f. 205 (1672-09-15, Salcburk): „*Se io avesse miglior fortuna di potere coli vivi effetti contestare la devotione et ossequii che professo all incomparabili qualita di V. Eccza Rev.ma, sarei piu sovente nel comparire avanti di lei, ma non potendo rappresentare altro che semplici offerte di servitu, causa, che per non Tediarla, tralasci simil officii: Supplico V. Eccza ad accertarsi, che in tutte le congionture esperimentera in me una determinata volonta da dependere dalli suoi benigni commandi.*“

zrovna uvolnil, usuzuje Castelbarco, že je nutné jednat a nedat ostatním šanci k předběhnutí.¹⁴⁴⁰

Otázka možnosti uvolnění kanonikátu bývala někdy (z našeho pohledu možná trochu cynicky) diskutována ještě za života aktuálního držitele. V červnu 1673 Castelbarco suše konstatoval, kterak při debatě s kapitulním syndikem Reiterem probírali, že kanovník Muggenthal se zdá být těžce nemocen a že už se dokonce vedou jednání ve prospěch barona Khuen von Belasi. Castelbarcovo doporučení bylo jasné – bylo by vhodné navázat kontakty ve prospěch synovce a zajistit si pozice v případně skutečného uvolnění kanonikátu, přičemž nabízel své služby a výpomoc.¹⁴⁴¹ V červenci poté opět biskupa ujišťoval, že udělá vše, co bude v jeho možnostech ve prospěch biskupova „*pana hraběte synovce*.“¹⁴⁴² Možná, že i pod vlivem Castelbarcových podnětů Castalcorno posléze v srpnu formuloval svůj koncept, adresovaný kanovníkům Fürstenbergovi a Thunovi s prosbou o případnou podporu.¹⁴⁴³

Velice zajímavým, s jinými prameny ovšem zatím nekonfrontovaným úryvkem, je Castelbarcův dopis, opět deklarující biskupovi podporu, tentokrát v souvislosti s volbou nového pasovského biskupa. V něm zhruba týden před danou volbou v březnu 1673 píše, že „*slyšel s mimořádnou radostí*“, že v souvislosti s přípravou volby byla navrhována jako vhodný kandidát též osoba biskupa Karla – pochopitelně, že právě Castelbarco je v tento moment optikou dopisu jeho největším fanouškem.¹⁴⁴⁴

¹⁴⁴⁰ Castelbarco (neurčený adresát), AO 71, f. 412 (1666-08-09): „*Monsignore Vescovo e Prencipe d'Olmiz desidera che Il Signore Conte suo Nepote sii promosso ad un Canonicato di questa Chiesa, et essendo sequita la presente settimana la morte di Monsignore Vescovo di Ratisbona, viene a vaccare in Curia un Canonicato di Salzburg, perciò per guadagnar tempo, ne esser prevenuti d'altri, ho giudicato per bene di partecipare a V.S. Illma questa vaccanza, accio possi passare l'ufficii piu propii nella dattaria in favore di d.to Cavagliere, son certo che in breve riceverà ordini piu precisi da S. Signoria Ill.ma, ma in questo mentre ogni diligenza sarà ben impiegata.*“

¹⁴⁴¹ Castelbarco, AO 89, f. 73 (1673-06-15, Salcburk): „[...] *che avanti alcune settimane fieri venire da me il S.r Dr. Reitter, con significarli d'haver inteso, che ritrovandosi il Sig. C. di Muggenthal infermo con qualche pericolo, che se negoziava per il S.r Baron Khuen [...] sarebbe bene che si passasse ufficio con alcuni Signori in favori del Sig. C. Mass.no Adamo Nepote die V. Eccza, quale s. accerti, quando sii qualche apertura di poter spontare, che farò tutte le diligente possibili, nel trattare al suggerire il modo che si possi tenere [...].*“

¹⁴⁴² Castelbarco, AO 89, f. 114 (1673-07-13, Salcburk): „*che rappresentandosi congiuntura di poterla servire nel particolare del Sig. Conte Suo Nepote, farò tutto quello che può dependere dalla mia debolezza accio in parte dalli vivi effetti esperimente la sura che faccio delli suoi benigni commandi.*“

¹⁴⁴³ Biskup Karel, koncept AO 150, inv. č. 562 (1673-08-06).

¹⁴⁴⁴ Castelbarco, AO 88, f. 189 (1673-03-03, Salcburk): „*Ho sentitto con particolar consolatione, che nelli trattati che al presente pendoro per l'electione del Vescovato di Bassaua, si propossa la persona di V. Eccza per postularla, voglia il cielo, che spero d'haver l'honore di poter personalmente prestare quell'ossequii che devo alli grand meriti et incomparabil qualita di V. Eccza.*“

Ferdinand Leopold Benno Martinic (1619–1691), vyšehradský probošt a propagátor piaristů

Salcburský kanovník a vyšehradský probošt Martinic je ve vybrané skupině určitou výjimkou. Je výrazně spojen i s českým prostředím, což se do korespondence promítá. V rámci jedenácti dochovaných listů jsou čtyři přijaté listy datované z Prahy (rok 1671), ostatní dopisy jsou odeslány ze Salcburku a tvoří s několika příslušnými koncepty dva ucelenější bloky – komunikaci z roku 1669/1671 a poté z 80. let – 1682 a 1687/1688.

Martinic je také jediným ze zdejších z kanovníků, který s Castelnornem soustavně komunikoval v latině, což je v dobovém kontextu soukromé korespondence i mezi církevními aristokraty již celkem nestandardní. Dá se také předpokládat, že tato jazyková volba nepocházela z Castelnornovy iniciativy a že užití latiny s sebou mohlo nést určité konotace či symbolický význam. Vzpomeňme na hradeckého biskupa a pražského arcibiskupa Sobka a jeho intelektuální a sociální aspirace, demonstrováné právě také užíváním latiny – je možné, že v případě Martinice se mohlo jednat o obdobnou strategii.

Zároveň se ve všech dochovaných případech jedná o vlastnoručně psané dopisy. Jejich charakter a zvolený komunikační tón se, jak ještě uvidíme, v některých případech celkem vymyká ostatním výše uvedeným korespondencím a jednotlivé dopisy překypují emotivně a osobně laděnými, komplikovaně formulovanými pasážemi. Jejich podrobnější zpracování, zejména zmapování nepřiliš jasných vztahů k jisté Anně Kameníkové (které patrně souvisí s dosud blíže nejasnou, v literatuře pouze skicovitě zmiňovanou Martinicovou aférou, srov. níže), jež korespondencí prostupuje od 60. až do konce 80. let, je jistě z jedním ze zajímavých drobných deziderat dalšího výzkumu. Sám Martinic vzhledem ke svým kontroverzním krokům, sporům na mnoha stranách a komplikované, patrně dosti konfliktní povaze, kterou takto reflektovali i jeho současníci,¹⁴⁴⁵ si vytvořil řadu nepřátel, a zdvořilostí příliš neplýtl ani v dopisech s olomouckým biskupem.

Ferdinand Leopold Benno Martinic získal již v mládí celou řadu kanonikátů – v Pasově, Praze, Olomouci, později také v Brixenu a Řezně.¹⁴⁴⁶ Už v roce 1635, v době, kdy studoval v Praze triennium, se stal díky obratné politice svého otce (v domácím historickém povědomí proslulého Jaroslava Bořity) také proboštem vyšehradské kapituly, což mělo řadu odpůrců.¹⁴⁴⁷ S biskupem Karlem nicméně v pozdějších letech

¹⁴⁴⁵ Maťa, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, 504–5.

¹⁴⁴⁶ Maťa, 503.

¹⁴⁴⁷ Podrobněji k rodinným strategiím Jaroslava Bořity a zajišťování církevní kariéry pro jeho syny nejen v dětství, ale i v pozdějších letech, kdy chtěl Bennona dostat na pražský arcibiskupský stolec) Chalupová, „Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic“, 55–57.

nekomunikoval z pozice olomouckého kanovníka, neboť na tento a rovněž pasovský post rezignoval již v roce 1661.¹⁴⁴⁸ Kromě Prahy Martinic studoval také v Sieně a Římě, který navštívil během své vzdělávací cesty s mladším bratrem Maxmiliánem Valentinem.¹⁴⁴⁹ Zde měl možnost seznámit se s činností piaristického řádu (dokonce si po nějaký čas dopisoval s jeho zakladatelem, Josefem Kalasánským) a spolu s bratrem Bernardem Ignácem se stal velkým podporovatelem piaristů v Čechách.¹⁴⁵⁰ Co se týče salcburského kanonikátu, ten Martinic získal v roce 1652, o dva roky později zde strávil první rezidenci, v roce 1655 se stal kapitulárem,¹⁴⁵¹ tedy v době, kdy byl Castelcorn již kapitulním děkanem. Závěr života podle dostupných zdrojů Martinic trávil právě v Salcburku.¹⁴⁵²

Jeho dopisy s Castelcornem se samotného salcburského církevního prostředí jako takového týkají vlastně minimálně. Velká část z nich řeší spíše Martinicovy záležitosti soukromé povahy, což je v kontextu ostatních analyzovaných komunikačních vláken spíše neobvyklé. Svůj prostor v komunikaci zaujímají sporné vztahy s bratrem Bernardem Ignácem, kde se kanovník a probošt Martinic k biskupovi rétoricky expresivně odvolává s prosbou, aby byl prostředníkem, „*andělem míru*“, který bude nápomocen jejich usmíření, a zmiňuje v několika narážkách „*skandalózní a pro naši rodinu škodlivé bratrské rozepře*“.¹⁴⁵³ O konfliktním vztahu obou bratrů se zmiňuje i dostupná literatura,¹⁴⁵⁴ pro nás je nicméně zajímavé, že si našel cestu do společné konverzace s biskupem a že se zde Martinic odvolává ke Castelcornovi s prosbou o určitou formu jeho intervence (není mi nicméně znám kontext Martinicovy případné korespondence s dalšími osobnostmi, které mohl žádat o totéž).

Zmíněné formulace jsou součástí jednoho z řady dopisů, které se dotýkají jisté ženy Anny, posléze i jejího manžela Georga Kamenika a blíže neurčených, Martinicem jen v náznacích charakterizovaných příkoří a nespravedlností, jimž byla vystavena a od nichž

¹⁴⁴⁸ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 400–402. Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. I., 1131-1652*, 115.

¹⁴⁴⁹ Chalupová, „*Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic*“, 40.

¹⁴⁵⁰ Chalupová, „*Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic*“, 55–64. K tématu dále sborník Příbylová a Příbyl, *Piaristé : historie, osobnosti, literatura, umění. Sborník z konference k 350. výročí příchodu piaristů do Slaného (1658-2008)*.

¹⁴⁵¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 400–401.

¹⁴⁵² Chalupová, „*Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic*“, 58.

¹⁴⁵³ Martinic, AO 79, f. 358 (1669-04-04, Salcburk): „[...] *rogatam cupio, nelit uti omnino spero optimo effectu, munus Angeli Pacis, gratie gratiae sapientiae suae pondere ac medio aptissimo peragere travissime, apud Dominum Supremum Burgravium Pragensem, Fratrem meum [...] Maxime scandalosa et nociva familiae nostrae dissidia fraterna euchantur potius radicitus, charitate Christiana non violentiis, excommunicatis, et persecutionibus ac oppressionibus humilium [...]*“.

¹⁴⁵⁴ S odkazy na dobové reflexe jejich současníků, např. Tomáše Pešiny z Čechorodu Chalupová, „*Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic*“, 27–28.

se snažila očistit a domoci spravedlnosti nejen ona, ale i ve věci evidentně zainteresovaný Martinic. Tato osoba, jemu zjevně blízká, se v korespondenci objevuje jak v letech 1669–1671, tak posléze i v osmdesátých letech. S největší pravděpodobností má daná záležitost souvislost s kauzou, jen zběžně reflektovanou v literatuře ohledně Martinicových obvinění z toho, že se blíže necharakterizovaným způsobem zapletl se ženou či ženami pochybné, ba čarodějné pověsti. Thaler zmiňuje mystické sklony této Martinicovy zaměstnankyně Anny Wierniczské, posléze vdané Kameníkové, přičemž hranice mezi mystikou a problémy s inkvizicí, jimž se nevyhnuli, byla velice tenká, což se muselo posléze vyvracet až v Římě. Podobně konfliktním tématem pak bylo i jeho protežování duchovního Gladycha, jehož jméno je v dopise také zmíněno.¹⁴⁵⁵ Dílčí dosažené úspěchy Martinic v dopise reflektuje superlativně expresivním jazykem, plným obrazných vyjádření a téměř hmatatelné satisfakce – „*dobrá Anna*“ byla Svatým oficiem „*očistěna*“, je „*bělostná*“, přitom byla dříve „*očerňována černými brky a pekelnými jazyky*“, takové „*cti se nedostalo ani Danielovi ze lví jámy, když jej vytáhli zdravého a nepoškozeného*“, a volá k sebeobhajobě její obviňovače.¹⁴⁵⁶ Jeho další propojení s osudy této blíže neznámé ženy a její rodiny, které bylo zjevně dlouholeté, by mohlo být zajímavou případovou studií vazeb vysoce postaveného preláta s příslušníky třetího stavu.

Jak již bylo zmíněno ve stati o Maxi Adamovi, byl Martinic minimálně v Salcburku kontaktu i s ním, když přes něj doporučoval biskupu Karlovi piaristický řád a podle Maxovy zmínky v dopise usiloval v Salcburku o zřízení poutnického zařízení pro krajany z Čech.¹⁴⁵⁷

Co se týče piaristů, k nimž měl Benno blízký vztah (ostatně s bratrem zakládali druhou nejstarší piaristickou kolej v Čechách ve Slaném), objevují se také jako jedno z témat korepondence počátku osmdesátých let a můžeme se domnívat, že rezonovalo

¹⁴⁵⁵ Maťa, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, 504–5. Téma s odkazem na zmínky v deníkových záznamech kardinála Harracha, ukazující, že kauza zřejmě rezonovala vysokým církevním prostředím, zmiňuje i Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 401–2.

¹⁴⁵⁶ Martinic AO 79, f. 358 (1669-04-04): „[...] *pro bona Anna, digna tanto maiori amore, et favore, quo praesentata sponte, a Santo Officio Romano albior et probior longe inventa et probata est, quam ab atris pennis et linguisque infernalibus depicta et diffamata est, quid honoris non obtinuit Daniel ex locutenorum sanus et illae suis eductis Dominu DEUS defensor eiue est, eant ad Sanctum Officium illius calumniatores et probent suam prae Anna Innocentiam, et mittant lapides in eam, et in R.em Gladitsch etc. [...]*

¹⁴⁵⁷ Dle zmínky v dopisu plánoval na předměstí Salcburku zřídit zařízení pro poutníky z českých zemí, kteří putovali na různá svatá místa, srov. reprodukováne informace od Maxe Adama, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): „[...] *vnnndt weilen Er vernohmben, das die PP Piarum Scholarum nacher Cremsier kommen solten, so recommendirt Er de meliori Ewr fürst. Gn. die obgemeldte Patres [...]* H Graff Martiniz wirdt auch eine mahls mit seinem Gebau fertig werden in Nunnthal draussen, vnnndt solches gewidmet sein pro peregrinantibus bohemis die ad Limina Apostolorum nacher Rom vnnndt andtere heylige Örther gehen wollen“.

i v případných nedochovaných dopisech. I když první piaristické koleje v českých zemích vznikly na Moravě, ať už z popudu církevní, či světské vrchnosti, od zakladatelských počínů olomouckého biskupa a kardinál František z Ditrichštejna (Mikulov, Lipník nad Bečvou) a hraběte Magnise (Strážnice) už uplynulo téměř půl století.¹⁴⁵⁸ Bratři Martinicové tak vlastně byli u nás jediná, kdo měli v dané době přímou zkušenost s fundací tohoto řádu a od nichž mohl biskup Karel čerpat podněty pro své záměry v Kroměříži. Téma ostatně otevřel i ve svém konceptu z léta 1682, v němž reflektuje Martinicovy vazby na piaristy a zmiňuje své vlastní plány na založení piaristické instituce k pozvednutí zbožnosti a vzdělanosti mládeže na Moravě, a sice v Kroměříži.¹⁴⁵⁹ Zmiňovaný koncept je nicméně reakcí na zmínky samotného Martinice, který v předchozím listu kromě blahopřání ke zvolení vratislavským biskupem Castelcornovi také svěřoval své vlastní další plány na finanční podporu církevních a vzdělávacích institucí, zahrnující výnosy z rodového majetku v Cerekvici na Hořicku,¹⁴⁶⁰ která Martinicům patřila.¹⁴⁶¹ A jaká byla Martinicova odpověď na Castelcornovu nabídku podílet se (samozřejmě i finančně) na založení piaristické koleje v Kroměříži? Benno poděkoval s pozitivním hodnocením záměru, nicméně s odmítnutím své účasti a poznámkou, že biskup na Moravě jistě najde řadu jiných dobrodinců.¹⁴⁶² V dopise ale piaristy jinak velmi vychvaloval a doporučoval, a to i v souvislosti se Salcburkem, kde by si velice přál, aby byli arcibiskupem povoláni, a to ideálně i s oratoriány sv. Filipa Neriho, přičemž se rezervovaně vyjadřuje o jezuitech, ale také o augustiniánech. Obdobný progres by si pak přál i pro Slezsko, kde dosud ani jedni

¹⁴⁵⁸ K tématu recentně odborný katalog výstavy, Miroslav Myšák, ed., *Piaristé na Moravě a ve Slezsku. Průvodce po lokalitách* (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2022).

¹⁴⁵⁹ Biskup Karel, koncept AO 155, f. 221 (1682): „[...] *quod autem piam intentionem ejusdem [...] in erectione cujusdem foundationis ad pias causas attinet, si aliquem noscerem qui simul et primario concurreret, significo foundationem intendere aliquam foundationem quo Patribus piarum Scholarum ad Dei gloriam et juventutem immediate a teneris annis pietate et literis erudiendum et instruendum Cremsirii erigere, et quidem talum, ut quotannis mille ducentos florenos censuum exinde cento consecuturi sint, ac proinde D. Vrae ad hanc intentam foundationem meam tanquam Confundator cum decem millibus florenorum concurrere placeret. Pergratum certo accideret, ratione autem elocandi sui boni Czerequicensis, non scio hic in Moravia nullum, qui extra provinciam vellet aliquid conducere aut in Emphitesim accipere, fortem conperitur aliquis in Bohemia manent.*“ Martinicovi v konceptu dokonce nabízel možnost stát se spolufundátorem.

¹⁴⁶⁰ August Sedláček, „Cerekvice (sídlá)“, in *Ottův slovník naučný*, 5 (Praha: J. Otto, 1892), 312.

¹⁴⁶¹ Martinic, AO 111, f. 473 (1682-06-23, Salcburk): „[...] *et inde in pervolverem pia legata mea certa (?) et Czerequicz deinde Ecclesiae pro Clero et Seminario ac Choro et Capitulo Wisegradensi in Collegiatae testarer et legarem aedendum certis obligationibus expectabo gratiosissimum et optatissimum responsum ac Voto meo [...]*“.

¹⁴⁶² Martinic, AO 112, f. 281 (1682-07-27, Salcburk): „[...] *ignabor pro meo libitu disponere ut efficient quam pro utile iuxta votum meum DEO favente sed Cremsirii Cels. ac Rev. [...] facit pro PP Piarum Scholarum optimis Religionis erudiendae Juventute foundationem efficiendo. DEUS progredietur et notticere possit ipsamet quanteri, et in Moravia sine magnis temptibus concurrent benefactores (ad plura eis Collegiatae extruenda facilius quam dimitibus Religionis et minoribus sumptibus), et DEUS largiat pacifica et tempora fructi fera.*“

ze zmíněných nepůsobili, přičemž své přání doprovází povzdechem, že „*snad budou po letech naši potomci v tomto chytřejší*“.¹⁴⁶³

Přesuňme se nyní od neutrálně vyznívajících dopisů k problematice, nastíněné v úvodu, a tím je poněkud specifické Martinicovo jednání ve vztahu k biskupovi, o to kurióznější, pokud do věci vtáhneme hierarchickou rovinu vztahu a nerovné pozice, čímž, jak se zdá, se Martinic příliš nezabýval. Dnešním pojmoslovím bychom dokonce některé jeho formulace mohly kromě citelné nepatřičnosti, silné jízlivosti či nevyžádané upřímnosti označit za pasivně agresivní, kontrastující s poměrně věcnou Castelcornovou reakcí. Příkladem může být již citovaný dopis, v jehož úvodu Benno Karlovi gratuloval ke zvolení vratislavským biskupem a připomíná nepříjemný fakt, jehož si byl biskup samozřejmě vědom, totiž že jeho zvolení ještě nebylo potvrzeno. Martinic podotýká, že potvrzení by se Castelcorn dočkal dříve, když by se vzdal Olomouce. Následně poměrně drsně glosuje téměř dvě dekády starý příklad čekatele na potvrzení ve funkci pražského arcibiskupa, totiž Jana Libštejnského z Kolovrat, který si dle něj údajně čekání tak zkracoval pitím, až se upil k smrti. Martinic v tomto směru kousavě biskupa Karla nabádá, aby dával pozor na své zdraví a nepřeháněl to s pitím, ani jídlem.¹⁴⁶⁴ Castelcorn reagoval distinktuovaně, s konstatováním, že „*se snaží dodržovat ve všem umírněnost, ale přece si jeho rady vezme za své a bude se jimi řídit*“.¹⁴⁶⁵ Martinic si nicméně následně neodpustil jízlivou poznámku, která se raduje z biskupova tvrzení o jeho zdraví a střídmosti, i když je to „*proti všeobecnému názoru*“.¹⁴⁶⁶

Ještě více konfliktní potenciál dopisů a (v případě Castelcornova jemnější, v případě Martinice markantnější) úkrok od všeobecně pěstované, skrze *Briefstellery* a dopisní ceremonie kultivované zdvořilosti vidíme v poslední dochované korespondenci výměně z přelomu let 1687 a 1688, v níž jde (kromě vánočního a novoročního přání) opět o Annu

¹⁴⁶³ Tamtéž: „*Patres Augustiniani Titmaningen non sunt tam utiles sicut essent Scholae piae optarem ut hic Salisburgi Patres Piarum Scholarum et S.ti Philippi Neri, ab Archiep. Introducerent prout essent multum hanc sufficerent nec Patres Soc. Jesu tunc tantopere hac appetere admitti. Et in Silesia Patres Piarum Scholarum et Patres St. Philippi Neri etiam prodessent introducti et fundati. Et fortassis post annos facient posterius diligentiores in similibus.*“

¹⁴⁶⁴ Narážkou na údajné úmrtí v důsledku hýřivé životosprávy častuje i zesnulého kardinála Harracha, srov. Martinic, AO 111, f. 473 (1682-06-23, Salcburk): „*Dignetur rogo ea diligentissimi suam conservare valetudinem non in [...] propinando et bibendo destinere, Comes Kolovrat Archiepiscopus Pragensis nominatus necdum confirmatus mortem sibi licentionis bibendo imbibit, et Episcopus Cardinalis ab Harrach liberaliis convivio redux Roma Viennae indulgens obiit imperate.*“

¹⁴⁶⁵ Biskup Karel, concept AO 155, f. 221 (1682-07-09): „*[...] quanquam praeter hoc ad dies meos secundum Dei omnipotentis bene placitum [...] producendos in omnibus temperantiae metus teneam, ejusdem tamen affectuosum suasionem benevole simul amplexor ac observabo.*“

¹⁴⁶⁶ Martinic, AO 112, f. 281 (1682-07-27, Salcburk): „*Gaudens intellexi eandem suae longevae Valetudini optimae prodesse temperantia convenienti, contra aliquorum opinionem.*“

Kameníkovou a jejího muže, hudebníka. Martinic pro ně žádá v jejich komplikované situaci v Salcburku, naznačujíc i soudní proces, u biskupa útočiště a zaopatření, a to ve smyslu placeného zaměstnání, neboť uvádí, kolik Kameníkovi doposud platil – 20 zlatek čtvrtletně. Přeje si, aby mohli „žít počestně, klidně, nemuseli se toulat“, a to „dokud budou potřebovat nebo dokud on (Martinic) nepřesvědčí soud.“¹⁴⁶⁷ Biskup svou zamítavou odpověď s tím, že pro ně nemá místo, doplnil i poměrně jasně se distancující vsuvkou, „že nemá ve zvyku míchat se do cizích věcí“.¹⁴⁶⁸ To Martinice zřejmě popudilo, neboť svou reakci v lednovém dopise doprovodil výpadem, že biskup Karel „pro židy našel uplatnění snáze, než pro ním doporučené dobré křesťany“,¹⁴⁶⁹ což, pokud Martinic neměl na mysli nějaký konkrétní případ, mohla být i narážka na již více než patnáct let starou situaci, kdy biskup Karel v roce 1670 po vyhnání Židů z Vídně přichýlil několik židovských rodin do Kroměříže.¹⁴⁷⁰ Jak jsme již viděli s urážlivou poznámkou na zesnulého Kolovrata a Harracha, nebylo by to poprvé, kdy Martinic ve svých vyjádřeních vytahoval léta staré záležitosti a nabourával jinak uhlazený ideál do určité míry standardizované a zdvořilé korespondence.

Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699), budoucí děkan

Jak již bylo řečeno, vztahy s novými členy kapituly, které sám v Salcburku nezažil, biskup Karel navazoval jen zřídka. Jednu z výjimek představuje zajímavá osobnost Wilhelma von Fürstenberg (1623–1699), který získal salcburský kanonikát až v létě roku 1664, kdy už měl za sebou bohaté kariérní i životní zkušenosti. Tento mladší bratr paderbornského biskupa Ferdinanda se nejprve realizoval v prostředí západoříšských kapitul, kde získal několik kanonikátů a postupem let také řadu na to navázaných obročí. Působil také jako diplomat münsterského biskupa, v jehož službách strávil od roku 1661 několik let v Římě, kde byl rovněž papežským komorníkem hned tří papežů, jako diplomat

¹⁴⁶⁷ Martinic, AO 125, f. 490 (1687-12-15).

¹⁴⁶⁸ Biskup Karel, koncept AO 159, f. 459 (1687-12-30):

¹⁴⁶⁹ Martinic, AO 126, f. 57 (1688-01-12, Salcburk): „*sed in effectu liberalis repulsa me contentare debet cum rationibus ultro quaesitis minus substantialibus quod pro illis hominibus nulla extet accomodatio, et se in aliena non soleat ingerere, quasi pro Judaeis magis faciliore quam pro a me recommendatis Christianis non ineptis accomodatio a Celsit. Vra Rma inveniri possit nulla triplex non exigua.*“ V závěru dopisu pak Martinic naznačoval, patrně ve snaze demonstrativně se distancovat od celého komplexního a kompetitivního prostředí církevní aristokracie, že už jej údajně nezajímají nejvyšší posty a „více se těší ze skutečných milostí“, srov. tamtéž: „[...] *ego quidem titularum famos non ambio, magis realium gratiorum effectibus delector* [...]“.

¹⁴⁷⁰ František Václav Peřinka, *Dějiny města Kroměříže. Díl druhý. Část I. a II. (Dějiny let 1619-1695)* (Kroměříž: Nákladem kroměřížského národního výboru a osvětového sboru, 1947), 897–902.

se vyskytl také v Řezně a papežská provize pro jeho salcburský je rovněž (minimálně ve starší literatuře) dávána do souvislosti s jeho službami na papežském dvoře.¹⁴⁷¹ Pobyty v Římě měly na něj dle literatury formativní vliv, navázal kontakty s řadou tehdejších významných osobností, ale seznamoval se také detailně s výtvarným uměním, např. ze sbírky švédské královny Kristiny, i jeho soudobými tvůrci, což jej podnítilo k vytváření vlastní obrazové sbírky, do níž si nechal vytvářet kopie děl, jež ho obzvlášť oslovila.¹⁴⁷² Netřeba připomínat, že k těmto aktivitám měl velice blízko i biskup Karel sám.¹⁴⁷³ Poté, co byl v roce 1675 zvolen kapitulním děkanem místo dosavadního děkana Lodrona, který na tento post rezignoval kvůli místu probošta, již Fürstenberg trvale sídlil v tomto městě a pro získání tohoto místa, jež kdysi zastával i biskup Karel, se musel vzdát svého trevírského kanonikátu.¹⁴⁷⁴ Ačkoliv jáhnem byl již od roku 1645, kněžské svěcení přijal až téměř po třiceti letech, v létě roku 1674 právě v Salcburku.¹⁴⁷⁵ Zbytek své kariéry soustředil převážně na zdejší instituci, v roce 1687 byl dokonce adeptem na arcibiskupa, ale ve volbě skončil druhý za vítězným Thunem.¹⁴⁷⁶

V dochované korespondenci nenarazíme na komunikační výměnu, která by se vztahovala k těmto momentům či možným společným tématům. Můžeme však sledovat, jakým způsobem a při jakých příležitostech biskup Karel tento na dálku navázaný kontakt vytváří. První (a na další léta jediná dochovaná) komunikace je otevřena v roce 1664 Fürstenbergovou vlastnoručně psanou¹⁴⁷⁷ gratulací z Říma, v níž blahopřeje Castelnovi

¹⁴⁷¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 216. Podrobně též Helmut Lahrkamp, „Brieftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, *Westfälische Zeitschrift*, č. 115 (1965): 459–72.

¹⁴⁷² Podrobnosti ke stykům s umělci v Římě Lahrkamp, „Brieftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, 459–72. K obsahu jeho sbírky, která v soudobém Salcburku představovala přední kolekci, včetně přepisu příslušné pasáže z pozůstalostního inventáře tamtéž, s. 484–487.

¹⁴⁷³ Zmínit můžeme činnost kopistů v císařské obrazárně, koordinovanou biskupovými vídeňskými agenty, podrobněji Vladan Antonovič, „Kopisté na dvoře olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelkorna“, in *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780, 2. díl, katalog*, ed. Ondřej Jakubec a Marek Perůtka (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010), 228–33. Pro svou rezidenční síť si posléze nechal vytvářet další kopie z těchto kopií, srov. Zuzana Orálková, „Johann Kunibert von Wentzelsberg jako vídeňský agent biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna a jeho role a úkoly nejen v oblasti umění“ (Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění, 2018), 65–71.

¹⁴⁷⁴ Lahrkamp, „Brieftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, 472; Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 217.

¹⁴⁷⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 216–17.

¹⁴⁷⁶ K poměrně napínavému a konfliktnímu dění před a v průběhu volby, během níž údajně následkem stresujících faktorů byl stížen mrtvicí a později zemřel nám již známý Castelnoviův přítel Muggenthal, v tomto kontextu Fürstenbergův podporovatel, blíže Lahrkamp, „Brieftagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“, 478–81.

¹⁴⁷⁷ Obdobně jako všechny jeho ostatní dopisy.

ke zvolení biskupem. Šťastnou zprávu se dle svých slov dozvěděl od hraběte Kolovrata¹⁴⁷⁸ a potvrzena mu byla Castelcornovou nedochovanou zprávou, kterou zřejmě hromadně rozesílal.¹⁴⁷⁹ K dispozici máme i Karlův koncept odpovědi.¹⁴⁸⁰ Existence této komunikace je pro nás důkazem, že zasílání blahopřejných listů k výrazným kariérním milníkům vůbec nebylo podmíněno předchozí osobní známostí a že si patrně většina církevních hodnostářů udržovala velice dobrý přehled o novinkách v tomto směru (případně je s tím příčinlivě obeznámili sami aktéři).

To, že se oba osobně neznali, potvrzuje i biskupův další, o téměř dekádu mladší koncept, který už byl v této práci citován v jiných souvislostech. V dopise ze srpna 1673 hodlal oslovit Fürstenberga a také Johanna Ernsta von Thun-Hohenstein s prosbou, aby při uvolnění kanonikátu upřednostnili Castelcornova synovce Maxe Adama. V úvodu zmiňuje, že sice s dotýčnými „*dosud neměl ještě příležitost seznámit se*“, ale jejich skvělá pověst je natolik známá, že si on, „*jim také neznámý*“ dovoluje nabídnout své služby a také vyjádřit svou výše popsanou žádost.¹⁴⁸¹

Po svém zvolení děkanem je to naopak Fürstenberg, kdo využívá příležitost vánočního a novoročního přání k tomu, aby formuloval svou vůli udržet a pěstovat dobré vztahy a získávat podporu jak biskupa Karla, tak sekavského (ovšem většinou v Salcburku dlícího) biskupa Hofkirchena, jenž patřil mezi Castelcorny kontakty, o němž údajně Fürstenberg „*dobře ví, jak dobrou, důvěrnou a srdečnou shodu má*“ s olomouckým biskupem.¹⁴⁸² Zdá se, že právě vánoční a novoroční přání byla po další léta primární komunikační příležitostí ke vzájemnému kontaktu.¹⁴⁸³

¹⁴⁷⁸ Téměř jistě se jednalo Jana Viléma Libštejnského z Kolovrat (1627–1668), olomouckého a brněnského kanovníka, krátce před smrtí nominovaného pražského arcibiskupa a velmistra Řádu křižovníků s červenou hvězdou. Ten v té době pobýval v Římě, jak dokládá i jeho vlastnoruční italsky psaný dopis Castelcornovi z Říma, v němž také zmiňuje Fürstenberga v souvislosti s papežskou provizí pro Salcburk, srov. Kolovrat AO 68, f. 99 – 100 (1664-05-03, Řím).

¹⁴⁷⁹ Fürstenberg, AO 68, f. 111 (1664-05-09, Řím): „*Die auf Ew. Hochfürst. Gnaden glücklich zu Olmitz außgeschlagene bischoffliche Wahl habe ich nicht allein von Ihro Hochwürden dem Herrn Grafen von Colowrat erfrewlich verstanden, sondern auch dessen inmittelst Ew. Hochfürst. gnedigsten Schreiben versichert worden.*“

¹⁴⁸⁰ Biskup Karel, koncept AO 145, inv. č. 3, 6 (1664).

¹⁴⁸¹ Biskup Karel, koncept AO 150, inv. č. 562 (1673-08-06): „*Ob ich gleich bis dato die Gelegenheit nicht erlangt habe, mit demselben bekhandt zuwerden, so ist mir aber dessen Höfflichkeith solcher gestalten gerühmt worden, daß Ich nicht allein ein sonderes Verlangen trage, auch unbekhandt demeselben waß dinstbeliebigiß erweißen zu können, sondern auch mich unternimme, demeselben zuersuchen, sich meines Vettern Maximilian Adam Graffen von Lichtenstein auff eraignete Canonicat vacanz bey selbigen Hochstüffft vor anderen zu erinnern, undt mit dessen Hochvermögenden Stimme auff Ihme zu fallen [...]*“.

¹⁴⁸² Fürstenberg, AO 91, f. 307 (1674-12-13, Salcburk): „*[...] vndt mihr den gar woll bewust, in waß vor guten vertraulichen vnd cordialen Verstandnuß dieselbe mitt Ew fürstlichen Gnaden stehen [...]*“.

¹⁴⁸³ Fürstenberg, AO 93, f. 426–427 (1675-12-19), AO 95, f. 529–530 (1676-12-20), AO 117, f. 9–10 (1683-12-02), AO 121, f. 299–300 (1685-12-13), AO 135, f. 266–267 (1691-12-20), biskup Karel, nedatovaný koncept přání AO 166, f. 14a.

V momentě, kdy se ale na salcburské scéně mají objevit biskupovi synovci Max Adam a později František Maxmilián, směřuje biskup Fürstenbergovi pro synovce svá doporučení, konkrétně Maxovi před jeho prvním rezidenčním pobytem, kdy jej poroučí jej děkanově „*ochraně a přízni*“, neboť v něm měl „*vždy zvláštního přítele a dobrodince*“.¹⁴⁸⁴ Doporučení pro Františka Maxe pak v konceptu vzniklo záhy po biskupově rezignaci na vlastní kanonikát, o čemž se v textu také rozepisuje a vyzdvihuje Fürstenbergovu trvalou „*dosyta zakoušenou náklonnost ke mně a mému domu*“ a prosí o rozšíření této náklonnosti i na nově příchozího příbuzného.¹⁴⁸⁵ Formulace jako tyto jsou pro nás vždy užitečnou připomínkou, jak je důležité vnímat s určitou obezřetností rétoricky hypertrofované výrazy a pojmy (zejména pokud se jedná o abstrakta, vyjadřující vztahy mezi komunikujícími jedinci) a nevkádat do nich odvozené významy, pokud neznáme pozadí daného stavu a nemáme srovnání s objektivnější realitou, než jakou nám nabízí dopis, pečlivě stylizovaný pro konkrétní účel.

Jestliže dílčí kapitola o biskupově synovci Maxi Adamovi a jeho pobytech v Salcburku obsahovala i reflexe některých kanovníků k jeho osobě a tomu, jak byl v kapitule vnímán, pak v tomto ohledu nesmíme zapomenout ani na děkana Fürstenberga. Cílem jeho dalšího listu z ledna 1685 je v podstatě poskytnout biskupovi nadšenou zpětnou vazbu k již druhému pobytu jeho synovce a použít ji jako oslí můstek k vyjádření přízně. U Maxe Adama je vychvalováno jeho zdvořilé jednání, přístup k věcem duchovním a celkově zanechaný dobrý dojem, působící, že se Fürstenberg nemůže dočkat dalšího setkání a je potěšen, že mu mohl dle příležitosti posloužit.¹⁴⁸⁶ To, že byl Castelcornův synovec v Salcburku skutečně vnímán jako biskupova prodloužená ruka (nebo byl takto v dopisech alespoň prezentován v rámci snahy biskupovi polichotit, což v konečném důsledku jen odráží biskupův záměr v synovci takového pomocníka mít), pak dokládá děkanovo povznesené hodnocení Maxova působení, pro které využívá paralelu

¹⁴⁸⁴ Biskup Karel, koncept AO 115, f. 531b (1683-08-28): „*Es begibt sich mein Vetter Max. Adam Gr. Von Lichtenstein nach Saltzburg seine erste Residenz aldorten zu machen, und weillen an Ewer Hochw. Iederzeit ein sonderen Freind und gutgönner gehabt habe, alß thue Ich Ihme zu desselben protection und favor hiemit auch bester massen recommendiren.*“

¹⁴⁸⁵ Biskup Karel, koncept AO 161, inv. č. 559 (1690-04-21, Olomouc): „*[...] mein bey selber Erzstift bishero gehabtß Canonicat meinem Vettern Herrn Frantzen Grafen von Lichtenstein in favorem resigniret, Ihre bápstliche Heiligkeit auch solche resignation angenohmen, undt gedachtem meinem Vettern conferiret, allermassen nun aber desselben zue mir undt meinem Haus iederzeit getragene Wohlneigung satsamb erfahren [...] alß habe in dißer Versicherung bey demselben vor gedachten meinen Vettern dieße Vorschrift einlegen wollen, selben in gutter recommendation zuehalten, und der zue mir undt denen meinigen habender affection geniessen zuelassen.*“

¹⁴⁸⁶ Fürstenberg, AO 120, f. 116 (1685-01-23, Salcburk): „*[...] vnd verlangen Ihro hochw. balt wieder alhier zu sehen, mitt diesen wenichen Ziehlen gehor sambst zu benachrichtigen, mich hertzlich erfrewent, das alsolchen alhier nach Mügelichkeit zu dienen, die gewunsche Gelegenheit gehabt habe.*“

univerzitního hodnocení („*cum maxima laude doctorirter Canonicus*“) a konstatuje, že Max „*dostatečně prokázal, že Vaše milost se ve volbě svého služebníka (což je ten nejlepší poznávací znak agenta) nezmýlila.*“¹⁴⁸⁷

¹⁴⁸⁷ Tamtéž: „*Es hett nichtt wenicher der bei Ihro Hochwurden auffwartender, vnd alhier cum maxima laude doctorirter Canonicus zu Brinn, genugsamb erwiesen, daß Ew. fürst. Gnaden Gnaden in der Wahl ihrer diener (so das vornembste merkzeichen eines Agenten ist) nicht gefehlet haben.*“

19. Biskupovi synovci a jejich církevní kariéra v Salcburku

Olomoucký biskup Karel, jak přiblížily předchozí kapituly, měl specifický a kontinuální vztah k Salcburku, a to v několika rovinách – sám zde prožil formativní léta mládí a nástup do vrcholného produktivního věku, získal zde důležité kontakty a jak ukázalo přesvědčivě dosavadní bádání, i silné inspirační zdroje a jakýsi ideální bod, k němuž se svými dalšími aktivitami vztahoval. Důležitým a s postupem let i jedním z nejdůležitějších aspektů neutuchajících kontaktů se zdejším prostředím byla snaha zajistit zde budoucnost svým synovcům, pomoci jim proniknout a uchytit se v místní dómské kapitule (a doufat možná i ve větší úspěchy), jako to bylo umožněno jemu.

Jak již bylo v této práci zmíněno, určité rozšíření nepotismu při obsazování postů v těchto církevních institucích byla v námi studované době zakořeněnou, byť zvenčí kritizovanou zvyklostí.¹⁴⁸⁸ Míra tohoto nepotismu a mezigeneračních vazeb v rámci rodin však byla v případě salcburské kapituly skutečně dosti výrazná,¹⁴⁸⁹ značnou část tamních postů navíc typicky ovládalo několik rodin, převážně tyrolského původu – jak uvádí Manfred Thaler, v průběhu raného novověku pouhých devět rodin získalo 29% kanonikátů. Biskup Karel a jeho rod byl nedílnou součástí tohoto trendu, neboť lichtensteinská rodina obsadila postupně celkem osm těchto postů.¹⁴⁹⁰

Jak už bylo řečeno, mladý Karel z Lichtensteinu-Castelcornu ostatně přichází do Salcburku v době, kdy na arcibiskupském stolci dlel jeho vzdálený příbuzný Paris von Lodron¹⁴⁹¹ a v kapitule působili dva jeho strýcové – přímý strýc Johann Christoph (+1643), od roku 1642 biskup v Chiemsee, a vzdálenější strýc Konstantin (+1662). Je navíc dobře známo, že biskup Karel nebyl posledním členem svého rodu, kterému se podařilo uplatnit v této kapitule – nejzářnějším příkladem, který nakonec dosáhl mety nejvyšší, tedy salcburského arcibiskupského stolce, je jeho prasynovec Jakub Arnošt z Lichtensteinu-

¹⁴⁸⁸ Podrobněji např. Dietmar Schiersner a Hedwig Röckelein, ed., *Weltliche Herrschaft in geistlicher Hand. Die Germania Sacra im 17. und 18. Jahrhundert*, Studien zur Germania Sacra. Neue Folge 6 (Berlin-Boston: De Gruyter, 2018), 32–36.

¹⁴⁸⁹ Srov. studie, analyzující nepotismus v okruhu arcibiskupa Khünburga, Hannes P. Naschenweng, „Der Nepotismus des Salzburger Erzbischofs Maximilian Gandolf Graf von Khünburg (1668-1687).“, *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, č. 144 (2004): 99–144. Míra těchto vazeb by se navíc ukázala ještě výrazněji při větším zohlednění mezinárodních vzdálenějších či nepokrevních vazeb, jak konstatuje Manfred Thaler (srov. poznámka níže).

¹⁴⁹⁰ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 59-61.

¹⁴⁹¹ Vnuk Barbory von Lodron, roz. Lichtenstein-Castelcorno, sestry Karlova pradědečka Wilhelma Philippa.

Castelcornu. Kontinuální výskyt této rodiny v salcburské kapitule nám v období mezi biskupem Karlem a Jakubem Arnoštem doplňují jako důležité mezičlánky právě dva Karlovi synovci – František Maxmilián a Maxmilián Adam, jenž v pokročilém věku rezignoval na svůj kanonikát ve prospěch svého synovce Kryštofa Filipa, který se jej v roce 1715 vzdal ve prospěch zmíněného Jakuba Arnošta, svého bratra.¹⁴⁹²

S ohledem na tyto synovce, kteří nás budou v následujícím textu zajímat, tak můžeme říci, že biskup pokračoval v duchu zaběhnuté praxe budování církevních kariér v urozených rodinách, kdy starší členové na významných postech ze své pozice díky svému vlivu a konexím pomáhají připravovat cestu mladším generacím a kdy zisk lukrativního postu v církvi (byť formálně nedědičného a neděditelného) byl vnímán jako něco, co má být v nejlepším případě udrženo a předáno v rámci rodiny. Právě post biskupa byl vnímán jako ideální pozice prostředníka pro realizaci takových plánů.¹⁴⁹³ V souvislosti s biskupem Karlem a jeho korespondencí nás budou v tomto ohledu zajímat dva jedinci – biskupův přímý synovec Maxmilián Adam z Lichtensteinu- Castelcornu (1647–1709) a o téměř generaci mladší, v rámci rodové linie poměrně vzdálený synovec František Maxmilián z Lichtensteinu- Castelcornu (1667–1746), pocházející z tyrolské větve rodiny v Iseře.

V případě biskupa Karla můžeme vidět, že vazba moravské větve na původní kolébku rodu a příslušníky tamní větve z nejrůznějších důvodů zůstávala relativně silná, což se projevovalo mnoha způsoby - mimo majetkové hledisko, což je záležitost spíše o něco pozdější doby, šlo v případě biskupa i o kulturní a obchodní vazby¹⁴⁹⁴, připomeňme na tomto místě opět i korespondenci s některými salcburskými kanovníky, týkající se Tyrolska.¹⁴⁹⁵ Zjevně sem patřilo i budování prestiže rodu a kariérní zajištění jeho členů, minimálně mužských příslušníků v církevní sféře, jež se jeví jako záležitost širšího příbuzenstva a nadregionálních rodinných strategií. V následujících kapitolách se tedy zaměříme na situaci biskupa Karla v roli vysoce postaveného strýce a na to, jaký obraz vztahů se zmíněnými synovci nám poskytuje dochovaná korespondence.

¹⁴⁹² Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 358, 371.

¹⁴⁹³ K tomu kapitola Bettina Braun, „Bischof in Diensten seiner Familie“, in *Princeps et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz Band 230 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013), 128–49.

¹⁴⁹⁴ Mj. biskupovy nákupy a objednávky zboží ze zdejšího regionu, srov. Jana Zapletalová a Zuzana Orálková, „Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a import luxusního zboží v kontextu životního komfortu duchovního aristokrata“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 165–75.

¹⁴⁹⁵ Srov. kapitola Salcburk.

Co se týče dochované korespondence,¹⁴⁹⁶ je množství dopisů nesrovnatelně hojnější v případě Maxmiliána Adama, jak ve smyslu pokrytého časového úseku, tak v absolutních číslech, kdy v součtu evidujeme okolo tří set přijatých a odeslaných dopisů. Na rozdíl od dalších korespondentů lze v případě tohoto biskupova synovce doplnit olomoucký korpus pramenů souborem dopisů z fondu brněnské kapituly,¹⁴⁹⁷ kde se naopak jedná výhradně o listy psané biskupem Karlem, které v tomto případě co do počtu dokonce převažují. V rámci tamní poměrně bohaté korespondence biskupova synovce (a brněnského kapitulního probošta), uložené ve zmíněném brněnském diecézním archivu, čítající čtyři kartony, v nichž se nachází nejen dopisy, ale i další dokumenty, pak nalezneme i samostatně vyčleněnou složku více než šedesáti folií, v níž nalezneme Maxovu vlastní korespondenci s různými salcburskými osobnostmi, které už zde byly nebo budou zmíněny v rámci korespondence samotného biskupa.¹⁴⁹⁸

Přes relativně vysoký počet dopisů nejen zmínky v korespondenci, ale i letný pohled do níže přiložené tabulky prozrazují, jak již bylo řečeno ve stati, věnující se pramenné základně, že se stále jedná o pouhé torzo proběhlé písemné komunikace, jak dosvědčují prázdné roky, mezery v korespondenci, odpovědi na nedochované listy atd. Je ošemetné vynášet v takovém případě definitivní soudy a je třeba mít na paměti, že právě ona torzovitost zkresluje většinu takových úsudků, nelze si však nevšimnout určité postupně vzrůstající frekvence komunikace, která jakoby korelovala s Maxmiliánovým kariérním posunem (od 80. let je kanovníkem v Salcburku, kde si každoročně plní svou rezidenční povinnost a odkud svému strýci posílá dlouhé a podrobné reporty, jimž bude ještě věnována podrobná pozornost níže), s úkoly a tématy, která se nabalovala na životní realitu církevního preláta a která byla podrobně a na velmi pravidelné bázi mezi strýcem a synovcem řešena jak písemnou, tak jistě i ústní formou – situace v brněnské i olomoucké kapitule, Maxmiliánův nákup statku Slavětice a otázky správného hospodaření, k čemuž se

¹⁴⁹⁶ Srov. tabulky na konci kapitoly.

¹⁴⁹⁷ Diecézní archiv Biskupství brněnského (dále jen ABB – KPPB 167), fond Kapitula sv. Petra a Pavla v Brně, inv. č. 228, kart. 167, f. 1-326. Doplnujícím dílkem skládačky pro některé dílčí záležitosti by mohl být také soubor v ZAO-O, fond Metropolitní kapitula Olomouc 1131 - 1950, Díl II., sv. 1 (Knihy, spisy 1263–1950), inv. č. 3421, kart. 161, sig. EIII12, Korespondence Max. hr. z Liechtenštejna s různými duchovními a světskými osobami (1700–1708). Jedná se však o korespondenci z mladšího období, tj. již mimo dobu našeho zájmu, tedy dobu Castelnova episkopátu.

¹⁴⁹⁸ Např. Johann Ernst von Thun, někteří kanovníci, kapitulní syndic, správce rezidence apod. Korespondence Maxe Adama Biskupství brněnského (dále jen ABB – KPPB 167), fond Kapitula sv. Petra a Pavla v Brně, inv. č. 228, kartony 166–169, zde zmíněný vyčleněný dílčí blok dokumentů se nachází v kartonu č. 168. Budoucí komplexní zpracování a propojení s biskupskou korespondencí by mohlo přinést zajímavá zjištění a jako případová studie ukázat strukturu a fungování této samotné, navzájem provázané komunikační sítě, konstituující se v prostředí významné církevní instituce. Zároveň karton 169 obsahuje dokumenty k majetkovým a rodinným záležitostem Lichtensteinů-Castelnů.

biskup Karel velice rád vyjadřoval, politická situace, rodinné záležitosti, zejména v souvislosti s Františkem Karlem a jeho rodinou, záležitosti spojené se zemským sněmem, moravskými stavy a císařskou (především daňovou) politikou a další.

Naproti tomu s Františkem Maxmiliánem, synem Parida z Lichtensteinu-Castelcornu, biskup navázal korespondenční kontakt v podstatě až po úmrtí jeho otce v roce 1683, s nímž byl biskup dlouhodobě v kontaktu, a to podle všeho i v předolomouckém období – dochováno máme přes sedm desítek listů.¹⁴⁹⁹ Co se týče příbuzenského vztahu, můžeme hraběte Parida a biskupa Karla označit jako vzdálené bratrance. Pradědeček hraběte Parida, Georg Phillipp, a pradědeček biskupa Karla, Wilhelm Phillipp, byli totiž bratři.¹⁵⁰⁰ Bylo by určitě zajímavé, zhodnotit blíže i jejich korespondenci, na tomto místě však prozatím pouze zmiňme, že tento vztah (vzhledem k postavení biskupa Karla, s poměrně jasnou hierarchií a dynamikou), vzájemnou spoluprací a z ní plynoucí výhody bylo dle Parida záhodno přenést i na jeho dva nejstarší syny, Karla Romedia a Františka Maxmiliána. V opise otcovy závěti, kterou tyto dva vzdálení synovci biskupovi zaslali spolu s oznámením o jeho úmrtí, je uvedena formulace, že „*raccomandando detti Ill(ustrissimi) Signori soi figlioli all'authorevole protetione e gratia dell Ecc(elen)za Illma e Rev(erendissimi)mo Monsignore Vescovo e Principe d'Olmiz*“,¹⁵⁰¹ tedy že poroučí syny pod Karlovu přímou ochranu.

Zda se jednalo spíše o stylistický obrat za účelem potvrzení současných vztahů a jasné vyjádření vůle k jejich pokračování, nebo jej máme vnímat, vzhledem k věku obou hrabat (Františku Maxmiliánovi bylo šestnáct let), jako určení skutečného poručnictví, není vzhledem k dosavadní absenci dalších pramenů snadné určit. Jisté ovšem je, že v následujících letech František Maxmilián během svých studií, která zahrnovala pobyt v Parmě, Praze (triennium), Bologni a Římě s občasnými návraty do domovského kraje, s biskupem zůstává v kontaktu, konzultuje své kroky a odvolává se na biskupovy pokyny. Také jeho bratr, Karel Romedius, uplatňující se ve světské sféře, s biskupem po dlouhá léta korespondoval.¹⁵⁰² Zajištění kariéry Františka Maxmiliána pak zahrnovalo získání obročí

¹⁴⁹⁹ Celkem 78 ks, AO 68–117, 145–168 z let 1664–1683 (chybí pouze roky 1670, 1677), k dispozici i jeden list z roku 1663, tamtéž, inv. č. 3235, kart. 1402, f. 395–396.

¹⁵⁰⁰ Srov. přehledně zpracovaný rodokmen s odkazy na literaturu

[http://www.sn.at/wiki/index.php?title=Lichtenstein_\(Südtiroler_Adelsgeschlecht\)&oldid=1229322](http://www.sn.at/wiki/index.php?title=Lichtenstein_(Südtiroler_Adelsgeschlecht)&oldid=1229322) [cit. 2021-04-15]. Tito bratři měli ještě sestru Barbaru, provdanou za Parida von Lodron – právě od ní se odvíjí příbuzenství s touto rodinou, Paris von Lodron (1586–1653), salcburský arcibiskup v době mládí biskupa Karla, byl jejím vnukem.

¹⁵⁰¹ AO 116, f. 4 (součást dopisu 1683-01-09).

¹⁵⁰² V jeho případě listy dochovány i před rokem 1683, v letech 1679–1695, AO 104–144. Karel Romedius se pohyboval v širokém geografickém radiu – na přelomu 70. a 80. let píše patrně ze studií v Praze (AO 104-106), jeden dopis, v němž biskupovi děkuje za darování prádla, evidujeme i z Olomouce (AO 107, f. 19

na Moravě, tedy post probošta kapituly u sv. Mořice v Kroměříži, a počátkem 90. let získá kanonikát v Salcburku. Podstatným momentem v této věci je, že se tak stalo prostřednictvím rezignace biskupa Karla na jeho vlastní, dosud podržený kanonikát v tamní kapitule, a následným získáním dispensu pro jeho přímé postoupení zvolenému kandidátovi,¹⁵⁰³ čemuž bude ještě věnován prostor v pozdější stati.

Podívejme se však podrobněji na případ staršího ze zmiňovaných synovců, ve stupni příbuznosti bližšího Maxmiliána Adama z Lichtensteinu-Castelcornu (1647–1709), třetího syna biskupova staršího bratra Maxmiliána (1611–1675). Dospělosti se z jeho potomků dožili Kryštof Filip (1641–1685), František Karel (+1706), zmíněný Maxmilián Adam a Anna Kateřina, provdaná Götzen (+1693), přičemž pro všechny z nich máme dochovanou korespondenci s jejich biskupským strýcem. Kontakt s Maxmiliánem Adamem byl setrvalý a zpravidla, zejména v pozdějších letech, dosti intenzivní,¹⁵⁰⁴ podobně jako v případě jeho bratra Františka Karla.

Biskup Karel se po smrti svého bratra Maxmiliána v roce 1675 v podstatě stal hlavou moravské větve rodiny. Zájem o synovce a neteře se však projevoval již za bratrova života, a to i materiální formou, kdy například pro Kryštofa Filipa pro příležitost jeho sňatku v roce 1668 nechal zhotovit honosný svatební kočár, jak zdokumentovala Radmila Pavlíčková ve své studii.¹⁵⁰⁵ Maxmilián po svém skonu po sobě zanechal již dospělé potomky, na stole tedy sice nebyla otázka poručnictví nad nezletilými příbuznými atd., biskup Karel nicméně i tak přirozeně figuroval ve své rodině jako klíčová autorita, o čemž napovídá např. i jeho role zprostředkovatele dohody ve věci vypořádání dědictví mezi

(1680-08-04), posléze se přesouvá do Parmy na tamní šlechtickou akademii Collegio dei Nobili (AO 113). Ve druhé polovině 80. let jej zastihneme v Uhrách, v Debrecenu (kart. 122–144) a Budapešti (AO 125). Následně epizodicky píše opět z Olomouce (AO 127, rok 1688), poté dlouhodobě pobývá, zřejmě i v souvislosti se správou rodového majetku, v domovské Iseře (AO 131–139), toto období je přerušováno cestami do Vídně, např. na podzim roku 1693 (AO 140), na jaře roku 1694 jej nacházíme v Praze, odkud biskupa informuje o úmrtí pražského arcibiskupa (AO 141, f. 440, 1694-06-05), koncem srpna je opět ve Vídni (AO 142), na jaře následujícího roku 1695 pobývá v Brně, patrně u svého vzdáleného bratrance, našeho Maxmiliána Adama (AO 143–144). S cestami do Vídně může souviset jeho předpokládaná snaha o integraci v prostředí císařského dvora, v roce 1692 mu byla udělena funkce císařského komorníka, srov. zmínka o udělení a Lichtensteinově přísaze srov. *Avvisi italiani, ordinarii, e straordinarii, dell'Anno 1692* (Vienna: Gio. van Ghelen, 1692), záznam z 22. 11. 1692 (nepaginováno): „*Il Sig. Carlo Romedio Conte di Liechtenstein [...] onorato con la Chiave d'Oro, et ha avanti'hieri prestato il solito Giuramento come attual Cameriere.*“

¹⁵⁰³ Obecně k tomuto postupu v salcburské kapitule Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 47–49.

¹⁵⁰⁴ Zejména v 90. letech, jak bude ještě pojednáno, prakticky téměř každodenní.

¹⁵⁰⁵ Radmila Pavlíčková, „Svatební vůz olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu svému synovci Kryštofu Filipovi roku 1668“, *Střední Morava: kulturněhistorická revue* 6, č. 10 (2000): 89–94. Nevěstou byla Marie Barbora, roz. Slavatová z Košumberka.

děťmi zesnulého bratra.¹⁵⁰⁶ Ještě více však o intenzivním a soustavném kontaktu svědčí dochovaná korespondence, a to jak se všemi výše zmíněnými dětmi bratra Maxmiliána a částečně i s jejich partnery, tak později i s jejich potomky, tzn. biskupovými prasynovci a praneteřemi, a dále i s některými potomky biskupových starších sester, Anny Marie Barbory von Urschenbeck (1612-1671) a Marie Christiny Fugger (1615-1668), zvláště s jejich dcerami.¹⁵⁰⁷ V olomoucké korespondenci tak z řad (pra)neteří a (pra)synovců z linie biskupových sourozenců, nepočítáme-li navíc i jejich partnery, zachytíme celkem minimálně 10 osob.

Je třeba říci, že četnost a frekvence dochovaných dopisů s jednotlivými osobami poměrně kolísá, v absolutním měřítku lze však konstatovat, že nejužší korespondenční kontakt, protknutý osobními setkáními,¹⁵⁰⁸ biskup udržoval přeci jen se syny svého bratra, tedy s předčasně zesnulým Kryštofem Filipem, Františkem Karlem a Maxmiliánem Adamem. Důvodů, které jsou nasnadě, je hned několik – kromě osobního pouta to byl společný zájem ve věcech prosperity rodu, správy a rozmnožování rodového majetku, čilý zájem o politické dění i přímá participace na něm,¹⁵⁰⁹ vzájemné sdílení informací a mnoho dalšího. V případě Maxmiliána Adama pak samozřejmě zásadní roli jak ve vzájemném vztahu, tak proporcionálně i v písemném kontaktu, hrály záležitosti, týkající se jeho církevní kariéry, jak ještě níže uvidíme.

O osud a budoucnost svých synovců se biskup zajímal přirozeně i mnohem dříve, než v jejich dospělosti. Zlomky korespondence jsou dochovány z druhé poloviny

¹⁵⁰⁶ Moravský zemský archiv (MZA), fond RA Podstatských-Lichtenštejnů, inv. č. 137 (Dohoda o dědictví po hr. Maxmiliánovi [...], zprostředkovaná mezi jeho syny [...] a dcerou [...] od jejich strýce Karla, olomouckého biskupa); inv. č. 138 (Předběžná dohoda, příslušná korespondence atd.).

¹⁵⁰⁷ Konkrétněji Chmelíková, Soňa, Kryštof Kouřil, Zuzana Orálková, a Věra Slavíková, „Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu na základě rozboru jeho korespondence“, in *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec (Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019), 56–57. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 173–74. Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 18–20. Soupis korespondence rodinných příslušníků srov. rejstřík tamtéž, s. 111, 173–174, 182–183, 225, 275.

¹⁵⁰⁸ Korespondence obsahuje zmínky o osobních setkáních a návštěvách, synovci dleli z titulu svých úřadů i majetků převážně na Moravě, respektive v případě Františka Karla i ve Slezsku, díky praktické poloze (např. při cestách Maxmiliána Adama z Brna do Olomouce) a biskupovým častým pobytům byla podle všeho preferována Kroměříž, případně Olomouc, kde synovci, podobně jako v Brně, vlastnili dům, srov. např. MZA, fond RA Podstatských-Lichtenštejnů, inv. č. 141, 158, 172, 190.

¹⁵⁰⁹ František Karel působil nejprve jako přísedící zemského soudu, od roku 1693 zastával úřad moravského podkomořího, Maxmilián Adam s biskupem intenzivně diskutoval záležitosti zemského sněmu a vzhledem k pobytu v Brně i zprostředkoval v této oblasti z první ruky informace a materiály nejrůznější povahy (relace, výtahy, opisy, ...).

šedesátých let, tedy z období krátce po Karlově nástupu na olomoucký biskupský stolec,¹⁵¹⁰ kdy Maxmilián Adam spolu se svým, podle všeho věkově blízkým, patrně starším bratrem Františkem Karlem absolvoval kavalírskou cestu do Francie a na území dnešní Itálie. Vyslání podobně starých sourozenců či blízkých příbuzných bylo oblíbenou praxí, jak známe z četných dobových analogií,¹⁵¹¹ v tomto případě však není bez zajímavosti, že v roce 1668, kdy bratři na cestu vyráželi, se podle všeho u Maxmiliána Adama už jasně počítalo s církevní dráhou a lze předpokládat, že pro každého z bratrů tak cesta nabírala poněkud jiný význam.¹⁵¹²

Bohužel přesné detaily o náplni času stráveného v cizině, aktivitách či podrobnějším itineráři nemáme k dispozici, nezdá se však, že by program byl nějak specifický, odpovídá spíše klasickému obsahu kavalírské cesty, bez soustavného studia na univerzitě – výuka jazyka, tělesná cvičení, návštěva cizích zemí, sbírání zkušeností, kontaktů, případně „zopakování znalosti práva“. Posledně jmenovaná aktivita, zmíněná doslovně jako „*dictiones Juris nochmahl repetiren*“¹⁵¹³ v souvislosti s pobytem v Perugii, ostatně naznačuje, že mladíci už v nějaké formě univerzitním vzděláním prošli, minimálně Maxmilián Adam, jenž měl svá studia v Praze mezi lety 1663–1666 zakončit doktorátem z filozofie.¹⁵¹⁴ Zejména v jeho případě tedy cesta hrála pouze jakousi doplňkovou roli ve vzdělání, čemuž odpovídá i jeho vyšší věk při jejím zahájení, tak fakt, že jako plnohodnotně vzdělaný adept ve velmi krátké době po svém návratu domů v roce 1670 získal jak nižší, tak kněžské svěcení.¹⁵¹⁵

¹⁵¹⁰ K této příležitosti sepsal svému strýci Maxmilián Adam latinskou gratulaci, AO 68, f. 435–436 (1664-01-11). Strýci zjevně všichni sourozenci zasílali také vánoční přání, jak dokládá biskupův děkovný list AO 146, inv. č. 555 (1666-01-07).

¹⁵¹¹ Srov. soupis cest tuzemské šlechty, Jiří Kubeš, „Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)“ (Habilitationní práce, Pardubice, Univerzita Pavlovice, 2017), 336–37.

¹⁵¹² Tento konkrétní případ tak lze šířeji vnímat v kontextu teze, že kavalírská cesta mladého šlechtice, stejně jako předpokládaná a plánovaná kariérní orientace, na něž mladíka měla cesta co nejlépe připravit, nefungovaly striktně podle určitých modelů, ale že se jednalo do určité míry o individualizovanou záležitost, otevřenou změnám a v některých případech i vyloženým kariérním obrátkám, srov. Lenka Maršálková, „Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Aristokrat, který nechtěl být duchovním“ (Disertační práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2017).

¹⁵¹³ AO 79, f. 206 (1669-08-17): „*lase sonsten auf ihr fürst(lichen) Gn(aden) anderwertig befehl meine beede jünger Söhne zue Perusia Subsistiren oder ob sie vor oder in den Wienter nacher Rom vndt Neapolis reißen, vndt wiederumben nacher besagten Perusia sich begeben vndt aufhalten sollen, damit sie gleichwohl dictiones Juris nochmahl repetiren vndt sich inder Wellischen Sprach perfectiren mögen.*“

¹⁵¹⁴ Srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 370–371. s odkazem na rukopis Metoděj Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944* (Olomouc, 1945), 37. Thaler mj. zmiňuje i Maxmiliánův zápis v matrice univerzity v Sieně z roku 1669, tedy během cesty, je pravděpodobné, že zapsán bude i jeho bratr.

¹⁵¹⁵ Libor Jan, Rudolf Procházka, a Bohumil Samek, *Sedm set let brněnské kapituly* (Brno: Biskupství brněnské, 1996), 85.

Dochované listy mezi biskupem, synovci, jejich otcem Maxmiliánem i hofmistrem Františkem Ignácem Millerem (mimochodem kanovníkem brněnské kapituly) naznačují, že byl biskup Karel do organizace cesty svých synovců intenzivně zapojen. Kromě setrvalého kontaktu a konzultování (resp. rozhodování) rozličných záležitostí s bratrem¹⁵¹⁶ a zejména informačně hodnotných Millerových dopisů¹⁵¹⁷ například pomáhal zařídit i ubytování mladíků při cestě německými zeměmi. V Mohuči tak biskupovy synovce pohostil jeho známý, Karl Heinrich von Metternich-Winneburg (1622–1679), bývalý rektor tamní univerzity, dignitář kapituly a budoucí mohučský arcibiskup. Ve svém dopise nešetřil na mladíky chválou a pokládal si za velkou čest, moci posloužit jedincům „z *takové rodiny, takových zásluh*“,¹⁵¹⁸ vedle skutečně bohatého repertoáru těchto do značné míry formálních formulací však rovněž prozradil zajímavé informace ohledně původního itineráře cesty. Bratři Metternicha navštívili během své cesty z Paříže, ten mimoděk zmiňuje jejich původní itinerář, který měl podle všeho zahrnovat i cestu do Nizozemí a Anglie: Zda a jak tyto plány stihli, je vzhledem k absenci dopisů pro následujícího téměř půl roku nejasné, další list je dochován až z konce září 1669 z Lyonu a pak se již cesta stáčí na Apeninský poloostrov.¹⁵¹⁹

Max Adam a František Karel, kteří tedy nejprve zamířili nejprve do Francie, odkud svému strýci zasilali dopisy ve francouzštině, aby mu tak mimo jiné mohli dokázat své pokroky ve studiu tohoto jazyka.¹⁵²⁰ Podzim strávili v Blois, zimu v Paříži, po téměř půlroční mezeře v pramenech pak evidujeme jejich výše zmíněnou cestu přes Lyon na území Itálie až do Říma. Někdy snad během února roku 1670 se však Maxmilián Adam od svého bratra Františka Karla a kanovníka Millera v Římě oddělil a vydal se zpět na Moravu,

¹⁵¹⁶ Bratr mu i přeposílal některé Millerovy dopisy, které jsou v korpusu dochovány, nicméně adresovány jemu, nikoliv biskupovi, např. AO 79, f. 288 (1669-09-27). Otázkou zůstává, zda, případně nakolik se biskup podílel na zajištění cesty i po finanční stránce. Co se týče programu cesty a změn, spoléhal často na bratrův názor, případně jako by mu až nechával volnou ruku, srov. o dvě poznámky výše.

¹⁵¹⁷ Především od něj si lze udělat přibližný obrázek o aktivitách mladých hrabat, např. zmínka o zranění oka Františka Karla, k němuž došlo při šermu během pobytu v Blois (AO, kart. 78, fol. 82 (1669-01-11): „*Signore Conte Francesco ricevo a Blois alla salla di Schermia una botta pericolosa nell'occhio, ma lodato sia Iddio non ha perso l'occhio, ne meno guostato.*“

¹⁵¹⁸ AO 78, f. 402 (1669-04-23): „[...] *zue dienen sonderlich aber denen von solchen Familien vnndt meriten.*“

¹⁵¹⁹ Tamtéž: „[...] *daß deroselben zween Vetter H[errn] Graffen von Lichtenstein von Paris ahnhergekommen, vndt ferners intentioniert seyn, nacher Cöllen, Hollandt vndt Engellandt Ihre rayßfortzuenehmen, zur wessen beschleinigung dann sie vor etlichen Tagen wider von hier abgeraist, worbey Ich die grose Gnad gehabt, dieselbe in meiner behausung zue bedienen, seindt gar zwey wackhere vndt wohl qualificirte Cavalliers, bey dern widerahnheimb khunfft Ewer fürst. Gn. Sonderbahre freudt, vnndt wohlgefallen empfangen werden.*“

¹⁵²⁰ AO 77, f. 301–302 (1668-11-27), vánoční přání Maxmiliána Adama (ze stejného data i František Karel, tamtéž, f. 303), kde se omlouvá, že nepíše v rodném jazyce, ale s odkazem na příkazy svého otce trénuje svou francouzštinu apod.: „*Vous ne prendrez pas s'il vous plait Monseigneur en mauvaise part, que j'abandonne aujourd'hui mon langage naturel pour vos rendre mes tres humbles devoirs en francois, parceque te le fays par le commendement de Monsieur mon Pere.*“

kam dorazil snad okolo poloviny března.¹⁵²¹ Po složitých peripetiích se totiž pro něj definitivně podařilo získat post probošta brněnské kapituly na Petrově. Jeho bratr mezitím pokračoval ve své cestě, strávil určitý čas v Římě, Neapoli, Perugii a po návštěvě Benátek se teprve v předjaří roku 1672 vydal domů.¹⁵²²

Biskupův synovec Max Adam (1647–1706) jako prodloužená ruka, prostředník a připomínka strýce v Salcburku

Zajímáme-li se blíže o biskupovy dlouhodobé vazby k Salcburku, důležitý moment představuje první cesta a následný první rezidenční pobyt Castelcornova synovce Maxmiliána Adama (1647–1706) v tomto městě od září roku 1683. Důležitou součástí přitom bylo dobře se uvést mezi ostatními kanovníky a navázat osobní vazby. V tomto směru olomoucký biskup nic neponechal náhodě a je pravděpodobné, že jeho synovec byl patrně velice detailně instruován. Jeho postupnou adaptaci můžeme sledovat v korespondenci ze dvou různých perspektiv – první z nich je jeho vlastní dochovaná komunikace se strýcem Karlem, v druhém plánu pak Karlova korespondence s dalšími salcburskými kanovníky.

Ještě než se blíže zaměříme na období Maxových pravidelných rezidencí v Salcburku, je užitečné si uvědomit, že z perspektivy biskupovy korespondence osoba jeho synovce vstupuje jako téma do komunikace s tamními kanovníky opakovaně již mnohem dříve. Jak už bylo zmíněno, biskup Karel se svých kontaktů snažil využít k realizaci plánů a rodinných kariérních strategií už od doby dospívání svého synovce v 60. letech. Církevní dráha mladšího ze synů biskupova bratra Maxmiliána byla na stole již v období jeho kavalírské cesty po Evropě společně s jeho starším bratrem Františkem Karlem, byť tato zkušenost cílila spíše na jeho univerzální formaci než přípravu na duchovní kariéru, jak bylo zmíněno v úvodní části této kapitoly, věnované cestě a roli biskupa Castelcorna v její organizaci a realizaci. Zhruba od poloviny 60. let pak v korespondenci zachytíme přímo i nepřímo doklady biskupovy snahy o získání podpory

¹⁵²¹ Miller v dopise biskupovi píše, že doufá, že hrabě snad někdy před třemi týdny dorazil v pořádku do Brna, srov. tamtéž, kart. 80, f. 369 (1670-04-05): „*Spero che [...] Conte Massimiliano ha arrivato felicemente in Bruna tre settimane fa.*“

¹⁵²² Korespondence v AO 78–82, 85. Jeho cesta by si možná zasloužila samostatné drobnější pozornosti, listy (mladého hraběte i kanovníka Millera) obsahují zajímavé informace, mj. anekdotického charakteru, např. konfliktní vztahy s místní šlechtou během pobytu v Perugii, které se např. nelíbilo, že František Karel vyhrává do noci na balkoně na kytaru (Miller biskupovi, AO 82, f. 19, 1670-10-11: „[...] *che lui non giocasse più la Chitara sopra la loggia della nostra casa altrimenti potrebbe arrivare qualch'altra cosa alla persona sua, onde si conosce, ch'un forestiere di nascita non puo tirar'altro profitto con praticare questa Nobilta, che risicare l'honore, e la vita stessa.*“

pro Maxe Adama, když se na obzoru rýsuje uvolněný kanonikát. Připomeňme, že z určitých důvodů (k nimž na jiném místě této práce nabízím interpretaci ve smyslu dalších vlastních ambicí olomouckého biskupa) v tomto období nebylo zvoleno patrně nejjistější řešení, totiž rezignování na vlastní kanonikát ve prospěch dotyčné osoby.

V kontextu salcburské kapituly lze v tomto ohledu zmínit celou řádku listů. Je příznačné, že u některých osob se žádost o podporu nebo její deklarování objevuje opakovaně. Ze získání místa v salcburské kapitule pro Maxe Adama se tak stal v podstatě dlouhodobý projekt, trvající přibližně patnáct let až do zdárného závěru v roce 1681. Nebudeme zde nyní sestavovat přesnou chronologii těchto aktivit, ale spíše nastíníme, jak jsou tyto snahy instrumentalizovány na stránkách dopisů.

Například v korespondenci s kanovníkem a budoucím proboštem Carlem di Castelbarco nalezneme už v létě roku 1666 kopii jeho psaní neznámému adresátovi (teoreticky biskupovi), v němž zmiňuje jasně vyjádřené Castelcornovo přání, který usiluje získat pro svého synovce „*un Canonicato di questa Chiesa*.“ Tato možnost se nyní přímo nabízela, neboť nedávným úmrtím rezenského biskupa a salcburského kanovníka Toerring-Steina se právě jeden uvolnil. Castelbarco v dopise působí jako aktivní advokát v Castelcornův prospěch a doporučuje neotálet, jednat rychle a získat tak čas, aby je nepředběhli jiní zájemci a zařídit potřebné byrokratické náležitosti. V tomto ohledu píše, že čeká na další instrukce, do té doby však bude aktivně postupovat podle svých možností – doslova „*v mezcíase bude dobře využito každé píle*“.¹⁵²³ Připomenout můžeme také píli biskupa Karla, tedy již na jiném místě této práce citovaný dopis z roku 1673, adresovaný hned čtyřem kanovníkům s prosbou o podporu v případě uvolněného kanonikátu.¹⁵²⁴ Cíle však bylo, jak již víme, dosaženo teprve v roce 1681.

Maxmilián Adam byl sice v té době již poměrně zkušeným téměř čtyřicátníkem a kanovníkem několika moravských kapitul (a proboštem té brněnské), nicméně jeho vstup a integraci do nového prostředí bylo žádoucí patřičně podpořit. Proba o přijetí a přátelskou ochotu pomoci v nových začátcích biskupově synovci tak v korespondenci nemohla

¹⁵²³ Carlo di Castelbarco, AO 71, f. 412 (1666-08-09, Salcburk): „*Monsignore Vescovo e Principe d'Olmiz desidera che Il Signore Conte suo Nepote sii promosso ad un Canonicato di questa Chiesa, et essendo sequita la presente settimana la morte di Monsignore Vescovo di Ratisbona, viene a vaccare in Curia un Canonicato di Salzburg, percio per guadagnar tempo, ne esser prevenuti d'altri, ho giudicato per bene di partecipare a V.S. Illma questa vacanza, accio possi passare l'ufficii piu propii nella dattaria in favore di d.to Cavagliere, son certo che in breve ricevera ordini piu precisi da S. Signoria Ill.ma, ma in questo mentre ogni diligenza sara ben impiegata [...]*“.

¹⁵²⁴ Koncept AO 150, f. 122 (1673-08-06). Adresáti Ernsta von Trautson (1633–1702), kapitulní děkan Johann Baptist von Lodron (1625–1681) a kanovníci Sigmund Ignaz von Wolkenstein-Trostburg (1644–1696) a Konrad Fortunat von Spaur (1625–1694).

rozhodně být na škodu. Ve výsledku se přitom opět vůbec nemuselo jednat o to, jak se taková pomoc později reálně projeví či neprojeví, ale spíše o její vyřčení a kladné potvrzení, čímž si vzájemně obě komunikující strany novou formou potvrzovaly kvalitu svého vztahu a vzájemnou důležitost.

Jako příklad nám mohou posloužit doporučující listy pro synovce, které Karel koncem léta 1683 adresoval některým salcburským kanovníkům, přičemž volil zajímavé komunikační strategie. V případě Carla Ferdinanda von Muggenthal (1613–1687)¹⁵²⁵ se „*velmi dobře rozpomínal na vždy pěstovanou dobrou důvěrnost*“, kterou ho dotyčný častoval, a prosil o totéž pro svého synovce, tedy aby jej Muggenthal uchovával ve své přízni a byl mu pokud možno nablízku.¹⁵²⁶ Obdobný dopis (datovaný k témuž dni) pro Conrada Fortunata von Spaur (1625–1694)¹⁵²⁷ dokonce biskup ozvláštnil poněkud překvapivě zvoleným biblickým citátem z Janova evangelia – Max Adam je dle strýce „*pravý Izraelita, v němž není lsti*“, a proto by chtěl Castelcorn Spaura požádat, aby mu byl nápomocen a poskytl mu všechny možné užitečné informace. Citát z kontextu evangelijní scény, kde za bezelstného Izraelitu Ježíš označuje při setkání Natanaela,¹⁵²⁸ od onoho momentu svého oddaného učedníka Bartoloměje, by asi bylo možno interpretovat různě. Jedním z hlavních sdělení je ale zřejmá narážka na Maxovu neznalost nového prostředí a jeho specifických pravidel, neřku-li předivu vztahů (cyničtější intrik), tedy v určitém smyslu na jeho jistou bezelstnost. Tu ovšem nelze, podobně jako u zmíněného novozákonního Natanaela, zaměňovat za nekompetentnost, neboť mladému Castelcornovi nechybělo ani akademické vzdělání, ani zkušenosti z jiných církevních obročí, potažmo vedoucích pozic (brněnské probošství).¹⁵²⁹

Zajímavé je pro nás také sledovat, jak posléze dotyční kanovníci Castelcornova synovce vnímali při osobním setkání, respektive jakým způsobem své dojmy tematizovali a prezentovali v následných dopisech olomouckému biskupovi. Tyto zmínky nám dokládají, že předchozí listy s doporučením od biskupa Karla jim osobně předal po příjezdu

¹⁵²⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 407–8.

¹⁵²⁶ Koncept AO 115, f. 531a (1683-08-28, Mírov): „*Nach dem sich mein Vetter Max. Adam gr. Von Lichtenstein zu Antretung seiner ersten Residenz nach Salzburg begiebet, vnd ich mich gar wohl erinnere der iederzeit gepflogenen guten Vertraulichkeit, alß habe auch gegenwertig meinen Vettern zu dessen affection recommendiren vnd anbey neben Ihme verbleiben wollen.*“

¹⁵²⁷ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 510–11.

¹⁵²⁸ Evangelium podle sv. Jana, srov. Jan 1:47.

¹⁵²⁹ Koncept AO 151, inv. č. 564, f. 402 (1683-08-28, Mírov): „*mein Vettern Max. Adam graffen von Lichtenstein sich nach Salzburg zubegeben, vnd seine erste Residenz aldorten zu machen. Vnd weilien Er verus Israelita in quo nullus est dolus, alß welle derselbe Ihme in ein so andern an die Hand gehen, vnd alle gute information mittheilen.*“ Citát srov. Jan 1, 47.

sám Max Adam.¹⁵³⁰ Komplimenty, učiněné v následných dopisech jeho osobě, lze přitom chápat tak, že jsou přeneseně určeny vlastně i biskupovi samotnému. Kanovník Conrad Fortunat Spaur tak například píše, že mu samozřejmě není nic milejšího, než posloužit panu proboštovi (tedy mladému Castelcornovi) podobně jako jeho strýci, nicméně „*vidí, že pan probošt je od Jeho Milosti ve všem tak instruován, že zde jeho rady v nejmenším není zapotřebí*“, každopádně potvrzuje svou ochotu být samozřejmě v případě potřeby k dispozici.¹⁵³¹

Setkání se zástupcem nové mladé generace, která se postupně v kapitule prosazovala, bylo také možností, jak opět oživit a připomenout společné vzpomínky a demonstrovat délku trvání vztahů s olomouckým biskupem. Některé přitom sahaly až do počátků Karlova salcburského působení, například když s kanovníkem Muggenthalem koncem 40. let několik měsíců společně vizitovali budovy v majetku kapituly.¹⁵³² V případě tohoto kanovníka dokonce jím zvolená formulace ukazuje (pochopitelně se může jednat pouze o určitou hyperbolu a rétorickou strategii), že celému rodu Castelcornů přisuzoval určité společné osobnostní a snad i fyziognomické charakteristiky, když v osobně laděném tónu líčí setkání tváří v tvář s Maxem Adamem. Jak píše, musel se přiznat, kterak jakmile jej spatřil, pomyslel si, že „*tento pán nemůže zapřít, že by nepatřil k Lichtensteinům, protože se ve tváři zcela podobá Vaší Milosti, jak vypadala v mládí.*“¹⁵³³

Max Adam se do Castelcornovy korespondence s kanovníky dostal i v pozdějším období, nejen pouze během své první rezidence, která byla samozřejmě klíčová pro utváření jeho nových vazeb. Například v dopise kapitulního probošta Carla di Castelbarco (1619–1689) z ledna 1685 zaujímá reflexe Maxova působení a dojmu, který zanechal, proporcčně vlastně většinu psaní. U příležitosti Maxova návratu na Moravu mu Castelbarco vystavuje takřka jakési slovní hodnocení, patrně i v souladu se svým předním postavením

¹⁵³⁰ Carl Ferdinand von Muggenthal, AO 116, f. 28 (1683-09-06, Salcburk): „[...] *gnedigstes an mich abgegangenes Schreiben habe ich von dero Herrn Vetteren empfangen [...]*“. Konrad Fortunat Spaur, AO 116, f. 57 (1683-09-16, Salcburk): „*Dero genedigste genaden Zeilen habe ich durch Ihr hochwirden herrn Probst Max Adam Graffen von Lichtenstein mit absonderlichen Trost vnd schuldiger reverenz zu rechterhalten [...]*“. Kromě nich dále např. Carlo Castelbarco, AO 117, f. 112 (1683-12-15, Salcburk): „[...] *la gentill[issi]ma lettera di V. Eccza, dal Sig. Conte Massimiliano suo Nepote, quale sara de me servito nell occerente che si puono presentare [...]*“.

¹⁵³¹ Tamtéž: „[...] *so sihe ich das Ihre Hochwirden der herr Probst, von Ihren hochfürst. Gn der gestalt in alen instruiert ist, das man meiner wenigen Guetrathen kheines weges voneten hat, wan aber er in etwas anstehen solte vnd mein wenige Pershon voneten hete wolte ich mit höchsten verein mein wenige meinung eröffnen [...]*“.

¹⁵³² Jakubec a Prchal Pavlíčková, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu v kontextu. Salcburská předejhra a olomoucké finále“, 18.

¹⁵³³ Muggenthal, AO 116, f. 28: „*Mues bekhennnen, wie ich disen lieben herren Grafen gesehen, so habe ich gedacht, diser herr khan es wol nit leugnen, das er kheiner von Liechtenstein sein solle, in deme er Eüer fürst. Gnaden in dem Angesicht gantz gleich, wie dieselbe in der Jugendt gewest.*“

v kapitule. Mladý Castelnorn údajně „*od chvíle svého příjezdu do města každý den sloužil v dómu mši, během adventu bez přerušení docházel do chrámu a je skutečně příkladem pro další kavalíry, kteří by měli jít v jeho stopách,*“ a salcburský probošt se tak raduje s biskupem, že má tak skvělého synovce.¹⁵³⁴ Dopis, zamýšlený nepochybně jako kompliment, nicméně odráží i skutečnost, že v kontextu dobové situace a personální skladby středoevropských kapitul, včetně té salcburské, náš Max Adam, který se členem stal již jako probošt jiné instituce a s kompletním kněžským svěcením,¹⁵³⁵ rozhodně nepředstavoval standardní průměr, ale ztělesňoval spíše potridentský ideál, který však reálná situace zpravidla zase tak moc nereflektovala.¹⁵³⁶

Korespondence strýce a synovce Maxe Adama

Mnohem bohatším zdrojem pro poznání toho, jakým způsobem se biskupův synovec postupně integroval do salcburského prostředí, jak vypadal jeho tamní pobyt a jak byl prostřednictvím jeho osoby a případných zadaných úkolů zpřítomněn na dálku i jeho strýc biskup, jsou nicméně spíše přímo Maxovy dopisy, dochované v hojném počtu. V kontextu Castelnornovy korespondence se jedná o poměrně vzácný příklad, kdy jsou dopisy dochovány od obou komunikujících stran. Korespondence zahrnuje hojný počet listů, rozprostřených do několika desetiletí, a kromě asi 150 přijatých Maxových listů, uložených v Olomouci,¹⁵³⁷ jsou k dispozici i téměř dvě stovky Karlových odeslaných listů, uložených ve fondu brněnské kapituly v diecézním archivu v Rajhradě.¹⁵³⁸ Ty spadají téměř výhradně do období 80. let (nejhojněji od jejich 2. poloviny) a tak je zřejmě můžeme považovat za nejintaktněji dochovaný celek Castelnornovy korespondence. Část z nich tvoří jeho autografy, zejména v pozdějších letech, jistě i vzhledem k jeho zdravotním problémům, se jedná o dopisy psané písařem, jenž vždy signoval a občas také doplnil svými

¹⁵³⁴ Carlo di Castelbarco, AO 120, f. 108 (1685-01-22, Saleburk):

¹⁵³⁵ Kněžské svěcení přijal již v listopadu roku 1671, srov. Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 141.

¹⁵³⁶ Detailnější přehled k poměrně rozrůzněným a v čase se proměňujícím podmínkám konkrétních kapitul poskytuje Manfred Josef Thaler, *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803): Grundzüge ihrer Verfassung im Vergleich*, Rechtshistorische Reihe ; Band 468 (Frankfurt am Main: PL Academic Research, 2017), 508–13.

¹⁵³⁷ Součástí kartonů biskupské korespondence, základního pramene této práce z fondu ZAO, Arcibiskupství Olomouc.

¹⁵³⁸ Diecézní archiv Biskupství brněnské, fond Kapitula sv. Petra a Pavla v Brně, inv. č. 228, karton 167, Korespondence, akta, osobní spisy proboštů a biskupů. Probošt Maxmilián Adam z Liechtensteina (dále jen ABB – KPPB 167).

poznámkami a přípisky. Dotýkají se velké širší témat, mimo jiné jsou skvělým pramenem k mapování a pochopení dynamiky rodinných vztahů mezi Castelcorny, zejména mezi často poměrně mentorsky vystupujícím biskupem a jeho synovcem, jenž usiloval o různé způsoby seberealizace, například i formou správy a hospodaření na vlastních majetcích,¹⁵³⁹ v čemž mu olomoucký strýc poskytoval řadu cenných (ovšem dost často zjevně nevyžádaných) rad. Jakožto jedinečný a dosud nezpracovaný celek si tyto listy určitě zasluhují pozornost v nejrůznějších aspektech, my se však nyní zaměříme především na ty části, které zachycují Maxovo působení v Salcburku a Castelcornův intenzivní a aktivní zájem o něj.

Časové období, kdy Maxu Adamovi připadl salcburský kanonikát, bohužel v listech víceméně absentuje, kromě dopisu z konce března 1681. Ten trochu poodhaluje organizační a byrokratické pozadí takovéto záležitosti. Je zřejmé, že s postupem a vyřizováním dokumentů pomáhal biskupský notář Jan Bernard Mayer z Mayerswaldu.¹⁵⁴⁰ V souvislosti s přípravou synovcova odjezdu k první rezidenci do Salcburku biskup Karel myslel i na zajištění toho, aby Max Adam nepřišel o svou rezidenci v Olomouci. Šanci na úspěch demonstroval v dopise z 20. července nedávným příkladem, kdy obdobné povolení získal Paris von Salm-Neuburg, který se měl stát kromě olomouckého rezidenta i pasovským. Karel v tomto směru příznačně již plánuje aktivní kroky – kromě toho, že na příslušné související výdaje hodlal vyčlenit 1200 zlatých (což ukazuje na prioritu této záležitosti) také navrhnul, aby s mladým Castelcornem jel do Salcburku i osvědčený spolupracovník a brněnský kanovník Petr Reharmont s cílem mimo jiné pomoci zařídit potřebné záležitosti.¹⁵⁴¹

¹⁵³⁹ V roce 1691 zakoupil statek Slavětice na Třebíčsku, respektive odkoupil je od svého bratra Františka Karla, který je za přibližně 25 tisíc zlatých koupil jen o rok dříve. Maxmilián Adam pak Slavětice na sklonku života odkázal právě jeho synů, svým synovcům, srov. František Dvorský, *Vlastivěda moravská - Hrotovský okres* (Brno: Musejní spolek v Brně, 1916), 281. Slavětice a záležitosti správy panství ve v korespondenci se strýcem objevují poměrně často a tyto zmínky nám často poodhalují Karlovo uvažování a názorové perspektivy v oblasti spravování šlechtického velkostatku, financí a péče o majetek.

¹⁵⁴⁰ Srov. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 4 (1681-03-20, Vyškov): „*Der H. Mayer hatt von hier ahn die handt gehen, wie den decretum electionis solle eingereicht werden, und auf gewisse fleissen iberschikt, die man wider zuruck erwerthet [...] Wegen iberschikung die ibrigen requisita nach Salzburg von der H. Mayer, so zu Passau ist, erwarthet werden.*“

¹⁵⁴¹ Petr Reharmont z biskupova pověření také v dalších deseti letech realizoval tři cesty ad limina, Parma, „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu--Castelcorna a jeho zprávy o stavu diecéze“, 149–50. V korespondenci srov. ABB – KPPB 167, f. 19 (1683-07-20, Mírov): „*Der H. Paris Graff von Salm hat bereitß von dem Capitul zue Ollmütz erlaubnuß erhalten die residenz zu Passau ohne Verlust den Ollmütz machen zue können, vnd raist würcklichen dahin selbste auf den 2.ten künfftigen Monaths anzuefangen hat also er H. Vetter eben messig zu hoffen, daß wan er seine Residenz zue Salzburg machen will, ein gleichmessiges zu erhalten, warzu Ich 1200f zue einen aggiutto di costo par darschissen will, auf solchen fahl aber were noth, daß der Reharmont mit nach Salzburg gnüge, nit allein pro reputatione, sondern ut curam domus gerat, und selbiges einrichten helffe [...]*“.

Zdá se, že v té době měl Max Adam sám ještě trochu jiné starosti. Jeho standardně dosti obsáhlý dopis z 23. července je informačně velice bohatým a pestrým dílkem mozaiky jeho každodenního života, do nějž nyní radikálně pronikaly aktuální překotné události války s Turky. Ta v létě 1683 gradovala a Brno na rozdíl od jiných biskupských sídel stálo mnohem blíže jejímu ohnisku, takže i tamní rezident Max Adam a další osoby z okruhu jeho vysoce postavených známých intenzivně vnímali blízkost tohoto konfliktu. Max s velkou dávkou subjektivní detailnosti, tematické rozmanitosti i humorných glos veškeré dění líčil svému strýci, bezpečně schovanému na Mírově. Ve svém dopise jako by se snažil říci vše – od záležitostí verbování a odvodů nových branců, stavovských usnesení, přes dohady o obrovské velikosti tureckého tábora (kterou odvozoval ze záře z ohňů, již odrážela oblaka, ve vzdálenosti 14 mil, což z Petrova pozorovali jeho bratr Kryštof Filip, kanovník Gottfried von Salburg a doktor Mayer z Mayerswaldu),¹⁵⁴² škodolibé poznámky o boje(ne)schopnosti a zálibě v hodování svého bratra Františka Karla,¹⁵⁴³ informace o přelidnění města, v němž hledalo útočiště obyvatelstvo, nadějeplné kusé informace o posílách z Polska i neprokázané zkažky, doplněné komentářem,¹⁵⁴⁴ až po armádní nařízení, aby každý kanovník ve svém domě ubytoval a postaral se o 22 vojáků – i do této informace prosákly jeho konfliktní vztahy s kapitulou. Max totiž trochu sarkasticky poznamenal, že když kapitula zadržuje jeho příjmy, měla by se také postarat o jeho podíl vojáků (doslova „*kdo nemá, nedává - a jsem omluven*“).¹⁵⁴⁵

Jeho následující list z 30. července nám bohužel chybí, víme o něm jen díky zmínce v Karlově odpovědi, v níž opět vrací jako hlavní téma cestu do Salcburku. Z biskupových formulací je patrné, že uskutečnění této cesty a rezidenčního pobytu považoval za naprostou prioritu – zdůrazňoval, že mu „*nezbývá než zopakovat, aby (Max Adam) využil*

¹⁵⁴² Max Adam, AO 115, f. 221 (1683-07-23, Brno): „*Die Türcken müssen ein yberaus grosser Lager haben in deme alle abendt sehen thuet ein fiewer vnnndt Bilöthe an dene Volcken des Himmels von dem Petersberg auß, welche distanz in die 14 Melyweegs von hier aus austraget, der Christoph Philipp der H Graff Salaburg vnnndt Dr. Meyer haben ese ben observirt [...]*“.

¹⁵⁴³ Tamtéž: „*[...] hatt der Franz Carl mein Brueder gerith anderst in feldt sich herumb gehauet bey Essen vndt trincken [...] vnnndt ist der Franz Carl einesmahls yber einen Paumb gesprungen, vnnndt vngefehr hencken geblieben mit seyenn Kleydt, ist syen einziges verlang vnnndt Stimme gewesen wie er die Gesellschaft gesehen, ob nit endtlich vor Ihme ein Brathen verhandten ist, wie damahls von Ihme ein Ganser Capauner vnnndt Hasen ist tranchiret wordten [...]*“.

¹⁵⁴⁴ Tamtéž: „*Die Stadt ist anitzo sehr volckreich hier, vnnndt mann will sagen, als wann die Türcken in etwas wahren von der Belägerung Wienn abgewichen, so mann aber alerdings noch nit wohl glauben will [...] es werde widerumb 3000 Polacken erwarthet, welche aber alle vns zu schützen gar zu wenig seindt, forderist das flache landt der orth hierumb, gleich anitzo kombt die Nachricht das Ihrer 6000 sein sollen, vnnndt erst zu Ollmütz erwarthet werden [...]*“.

¹⁵⁴⁵ Tamtéž: „*[...] vnnndt soll ein jeder Thumbherr 22 Mann in denen Hausern verpflegen, Ich hoffe aber weylen das getreye Thumbcapitl mein einkommens der Kirchen sperret, das es werde das meinige yber sich nehmben. Nam qui non hat non dat vnnndt bin Ich endtschuldiget.*“

každou možnost dát dohromady své úspory, ba dokonce i nadělat dluhy, aby mohl tuto cestu do Salcburku uskutečnit a tam splnit rezidenci, neboť taková příležitost už se nebude opakovat.“¹⁵⁴⁶

Biskup Karel mezitím zaujal pozici hlavního organizátora. Petru Reharmontovi, který měl podle předchozí domluvy s mladým Castelcornem cestovat, přislíbil svůj osobní dispens, tedy povolení odjet, takže od kapituly (opět ozvuk Maxových napjatých vztahů s touto institucí) „nepotřebuje žádnou další dispensaci, a co nechce ráda udělat sama, bude se muset stát proti její vůli.“¹⁵⁴⁷ Maxovi naplánoval trasu přes Pasov, kontaktoval už také druhého synovce, jeho bratra Františka Karla, který se tam tou dobou měl zastavit na své cestě do Švábska (ve městě totiž aktuálně dlel císař se svým dvorem, který před Turky uprchl z Vídně).¹⁵⁴⁸ Napsal mu, že „probošt z Petrova mu bude dělat společníka,“¹⁵⁴⁹ zatímco proboštovi se do Salcburku zřejmě moc nechtělo, protože mu biskup uštědřil radu, že je „třeba použít rozumu a nebrat jako přítěž to, co je mu k jeho vlastnímu prospěchu.“¹⁵⁵⁰ Max Adam se chtěl každopádně se strýcem ještě před odjezdem setkat, čili přijet jej navštívit na Mírov, což mu biskup odsouhlasil a připojil i rady k nejuvhodnější trase z Brna i informace, že je u něj na návštěvě „paní Barborka se svým malým chlapcem“,¹⁵⁵¹ čili patrně Maxova švagrová Marie Barbora z Lichtensteinu-Castelcorna se synkem Františkem Antonínem.¹⁵⁵² V první polovině srpna ještě v dochované korespondenci

¹⁵⁴⁶ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 20 (1683-08-01, Mírov): „[...] weiß anderß nichts hierauf zu repliciren, alß daß derselbe alle möglichkeit an wenden solle, sein peculium zu sammen zu bringen, ia so gar schulden zumachen, damit Er diese reiß nach Saltzburg anstellen, vnd aldorten die Residentz vollbringen möge, dan dergleichen gelegenheit sich nit mehr ereignen wirdt.“

¹⁵⁴⁷ Tamtéž: „Mit dem Röhrmondt werde Ich dispensiren, so braucht es vom Capitul keiner weiteren dispensation, vnd was sie nit gerne werden thun wollen, wird wieder Ihren willen geschehen müssen.“

¹⁵⁴⁸ Císař s rodinou a hořstátem, s nímž byl na útěku od 7. července, nakonec se po přibližně měsíčním pobytu v Pasově vrátil už 25. srpna lodí do Lince, podrobněji k útěku a pobytech v jednotlivých městech Rotraut Miller, „Die Hofreisen Kaiser Leopolds I.“, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, č. 75 (1967): 99–101.

¹⁵⁴⁹ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 20 (1683-08-01, Mírov): „[...] und weillen der Frantz Carl mit gelegenheit seiner zuruckreiß in Schwaben zu seiner Schwester nach Passau, alwo die Kay. Hoffstaat sich befindet, raissen will, habe Ich Ihme albereith geschrieben das der Probst von Petersberg Ihme einen Cameraden abgeben werde.“

¹⁵⁵⁰ Tamtéž: „[...] mann muß hierunter Vernunfft brauchen, vnd Ihme einigeß nit hart ankommen lassen, waß zu eigenen nutzen gereichet.“

¹⁵⁵¹ Tamtéž: „Anhero kann mann gar sicher kommen, dann man von Wischau auß sich gegen Czech, vnd selbiger orthen zu wenden kommen, vnnd vmb 2 Meyl näher ist, alß über Ollmitz. [...] Die frau Barberl ist sambt Ihrer Jung Pursch alhier, vnd zwar wohl auf, vnd gesund.“

¹⁵⁵² Marie Barbora, roz. Slavatová z Chlumu a Košumberka (+1684), manželka Kryštofa Filipa z Lichtensteinu-Castelcorna. Právě pro tento pár nechal biskup koncem 60. let vyrobit slavnostní svatební kočár, srov. Radmila Pavličková, „Svatební vůz olomouckého biskupa Karla z Liechtensteinu-Castelcorna svému synovci Kryštofu Filipovi roku 1668“, *Střední Morava : kulturněhistorická revue* 6, č. 10 (2000): 89–94. Syn František Antonín (1679–1761) získal později v rámci slavatovského dědictví přes matku panství Telč a Slavonice, přehled jejich korespondence s biskupem Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695)*, 173–74.

synovec a strýc řešili aktuální dění, zejména záležitosti odvodů, sestavení vojenské hotovosti a vzájemnou koordinaci,¹⁵⁵³ a pak již biskup zavelel, že „*je nejlépe začít se chystat na cestu do Salcburku*“.¹⁵⁵⁴

Ta byla naplánována na konec srpna a tak biskup ještě 22. srpna sepsal a odeslal své dobře míněné podrobné rady, co vše a jak zařídit, včetně toho, co si do Salcburku sbalit. Max Adam by si s sebou rozhodně měl dle něj vzít alespoň 1200 zlatých v hotovosti, protože jen samotnou rezidenci si těžko zařídí pod 3000 zlatých. Zajímavý je také apel na nutnost přibalit si i stříbrné předměty denní potřeby ke stolování a osobní hygieně – konkrétně „*stříbrné umyvadlo a konvičku, stříbrné svícný, dvě slánky, několik lžic, vidliček a noží,*“ a to z toho důvodu, aby na místě jednak sám udržoval určitý životní standard, ale též jej mohl demonstrovat navenek, respektive aby vytvářený dojem a směrem ven vysílaný obraz aspoň trochu odpovídal nárokům a představám o adekvátní statusové situaci nového kanovníka, který reprezentoval i svého strýce biskupa – biskup si pomohl latinským vyjádřením „*auf daß Er aldorten saltem cum aliquali decore stehem möge*“.¹⁵⁵⁵ Dopis končí pokynem, aby si Max „*dal všechny své věci dohromady a vydal se ve jménu božím na cestu*“.¹⁵⁵⁶

Z cesty samé bohužel žádné listy dochovány nemáme, víme však, že Max Adam do Salcburku dorazil nejpozději 16. září, neboť právě na dopis z toho dne biskup odkazuje ve svém listu z 30. září s vyjádřením radosti, že jej synovec informoval o svém zdárném příjezdu. Vzhledem ke zmínce v jejich korespondenci, ale také např. v účtech tehdejšího správce rezidence Nottwinklera, byl Max ubytován v kapitulní rezidenci, kterou měl pro sebe stále vyhrazenou biskup Karel. Jednalo se o dodnes existující komplex v Kapitelgasse č. 5–7, který byl v té době dle svého pána nazýván „*Olmützer*“, později vzhledem k dalším obyvatelům byl přejmenován na Firmian-Salm-Haus, dnes je součástí salcburské univerzity

¹⁵⁵³ Zde biskup ostře kritizoval synovcům liknavý přístup a opožděné vyslání vojska s tím, že je to závažná věc a naprosto zde není času nazbyt, on sám „*také nenechá déle čekat své lidi v Chrlících, tak proč by petrovský (probošt) měl být ten poslední a nejpomalejší*“, Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 21 (1683-08-11, Mírov). Dále týž, AO 156, f. 255 (1683-08-04, Mírov), Max Adam, AO 115, f. 354 (1683-08-02, Brno).

¹⁵⁵⁴ Biskup Karel, koncept AO 156, f. 269 (1683-08-15, Mírov): „*In übrigen hat man sich auch die Reiß nach Saltzburg bestermassen außzurüsten*“.

¹⁵⁵⁵ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 22 (1683-08-22, Mírov): „*[...] es muß aber der herr Vetter aufs wenigist 1200 fr. Paursgeldt mit sich nehmen, dann Er selbige Residentz unter 3000 fr. schwerlicher wird verrichten können, daher dann hierumben vorallen zutrachten ist, nicht weniger solle der selbe ein silbern gißbüchh, vnd kandel, sielberne Leichter, 2. Saltzfässel, etliche Löffel, Gabel, vnd messer mit sich führen, auf daß Er aldorten saltem cum aliquali decore stehem möge, vnd dieses ist auf alle weiß zu richten*“.

¹⁵⁵⁶ Tamtéž: „*Der herr Vetter bringe alle seine sachen zusammen, vnd begeben sich in nahmen Gottes auf die Reys*“.

a sídlem jedné z knihoven.¹⁵⁵⁷ Nezodpovězenou otázkou zatím zůstává, z jakého důvodu a za jakých podmínek se biskupovi podařilo po odchodu na Moravu tento dvůr, včetně správce rezidence a patrně dalšího personálu, podržet a financovat, snad s ohledem na budoucí perspektivu dalších rodinných příslušníků ve zdejší kapitule. Přitom přetlak těch členů, kteří potřebovali ubytovat, byl nemalý a v rezidenci tak během let byli ubytováni různí kanovníci (vzpomeňme např. na mladého Johanna Philippa von Lamberg, budoucího pasovského biskupa),¹⁵⁵⁸ což se občas neobešlo bez třecích ploch a mrzutých situací, jak jsme již měli možnost se dozvědět např. z dopisů správce Nottwinklera.¹⁵⁵⁹

Patrně hned v úvodu Maxova pobytu v rezidenci zřejmě vyvstaly určité praktické otázky, k nimž se v dopise biskup vyjadřuje – ať už se jednalo o praxi nošení liturgických oděvů zdejších domicelárů, placení služeb kanovníka Reharmona či diskusi o stavu zahrady v rezidenci, v níž se mladý Castelcorn zabydloval. Hned v prvním listu také zazněly konkrétní pokyny, koho především si předcházet (a snad také poctit návštěvou) – kapitulního děkana, ale také sekavského biskupa Thuna.¹⁵⁶⁰ Z období prvních měsíců pobytu pak bohužel kromě Maxova vánočního a novoročního přání,¹⁵⁶¹ které se nijak nevymyká ostatním srovnatelným příkladům daného žánru, nemáme dochovanou žádnou další písemnou komunikaci. Změna nastává na jaře, z konce dubna je dochován první, ve srovnání s biskupovými listy enormně dlouhý, informačně velmi hutný Maxův dopis. Proporčně v něm velkou část zaujímají gradující konfliktní vztahy a problémy

¹⁵⁵⁷ Friederike Zaisberger, „Zur Salzburger Landtafel von 1592. Ein Nachtrag“, *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 150 (2010): 86, 123. Kromě samotného dvora zmiňuje také reprezentativní výmalbu sálu téměř 150 erby kanovníků, realizovanou v 16. století. Jak uvádí již Lorenz Hübner ve své práci z konce 18. století, věnované salcburské městské topografii a historii jednotlivých budov, kapitulní dvůr v blízkosti kostelů dvou náboženských bratrstev, byl původně špitálem, název „*olomoucký*“ dává rovněž logicky do souvislosti s biskupem Karlem, který jej „*obýval*“ (tj. byl v jeho užívání) mezi lety 1664–1688, v roce 1693 byl, patrně kvůli nedostatečným kapacitám, rozdělen na dvě rezidence, srov. Lorenz Hübner, *Beschreibung der hochfürstlich-erzbischoflichen Haupt- und Residenzstadt Salzburg und ihrer Gegenden: verbunden mit ihrer ältesten Geschichte. I* (Salzburg, 1792), 260.

¹⁵⁵⁸ Srov. příslušná kapitola této práce.

¹⁵⁵⁹ Srov. tamtéž, jeho stížnost na špatný stav, v jakém rezidenci zanechal dosavadní nájemník, kanovník Wolkenstein.

¹⁵⁶⁰ Biskup Karel, ABB–KPPB 167, f. 22 (1683-08-22, Mírov, f. 23 (1683-09-30, Mírov): „*Die domicellares, so die majores ordines nit haben, gehen zwar in Rochetto, sed simul cum cotta. So auch H. von Schratzenbach zu thun hat. Dem Röhrmond muß man zu denen benöthigten außgaben so viel gelt geben, alß seine reittung weiset, vnd die noth erfordert, dann mann muß seine reputation in acht nehmen. Die kleine Klag hat der H. Vetter in alleweg anzulegen, non tantum ex convenientia, sed etiam ex lege aeconomiae. Von dem Gartten hat mann keinen nutzen zu hoffen, sondern dahin zu sehen, daß Er in guten Stand vnd saubrigkeit erhalten werde, last mann selbigen in Bestandt, so ist zu besorgen, es werden die jungen Bäumer selbsten, vnd andere rariteten verkaufft, ergo ex duobus malis minus. H. Dohmbdechant, vnd H. Bischoff von Seccau seind vor allem zu veneriren. Daß Bier von Petersberg kann schon eine reiß nach Wien außstehen, H. Bischoffen von Seccau Graffen Ernst von Thun kann man deß Ollmützischen Canonicats halben nit auß handen gehen, allein ist Ihme zuver stehen zu geben, daß er sich des H. Graffen von Salburg, alß seines Procuratoris wohl NB. versichere.*“

¹⁵⁶¹ Max Adam, AO 117, f. 94–95 (1683-12-13, Salcburk).

s domovskou brněnskou kapitulou, vršící se v souvislosti s proboštovou dlouhou absencí v době salcburského pobytu a jeho problematičtým zastupováním, kde Max Adam využívá řadu poměrně ostrých a otevřených vyjádření (např. při líčení vyhroceného vztahu s kanovníkem a svým bývalým hofmistrem Millerem) i sarkastických obrátů,¹⁵⁶² ale reprodukuje i jízlivé poznámky dalších osob na toto téma, např. ze strany právníka Mayera.¹⁵⁶³

Ke slovu se ale dostává i salcburské dění. V tomto ohledu je zajímavé sledovat blíže formu a strukturu Maxových dopisů. Zdá se, že dopisy vznikaly kumulativně, formou přípisů nových informací v chronologickém sledu v určitém časovém rozmezí, patrně obvykle okolo jednoho týdne. Informace jsou často řazeny bez nějaké souvislosti či návaznosti, střídají se delší, rozvláčnější pasáže s krátkými notickami. Lze říct, že Max Adam se snažil plnit jeden ze svých úkolů, totiž být zprostředkovatelem informací ze salcburského prostředí, a to jak církevního, tak světského charakteru. Pokud zvolíme jako ilustrativní příklad již citovaný dubnový dopis, biskup Karel se zde mohl dozvědět např. o plánovaném příjezdu sekavského biskupa Thuna, rezignaci kanovníka Friedricha von Preysing na post v Augšpurku, smutném osudu správce kapitulního statku Mauterndorf, o ambicích mladých kanovníků a očekávaných nových posilách, díky nimž se na podzim

¹⁵⁶² František Ignác Miller, kanovník brněnské kapituly, v 60. letech provázel bratry Maxe Adama a Františka Karla jako hofmistr, viz kapitola o jejich vzdělávací cestě. V pozdějších letech byl v hojném kontaktu i s biskupem a zajišťoval pro něj kromě jiného např. nákupy knih a dalšího zboží, v tomto kontextu srov. Zapletalová a Orálková, „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu“, 153–55. Právě na jeho hofmistrovskou část kariéry a společné zážitky z mládí v dopise Max Adam naráží, když konstatuje, že by se měl Miller věnovat spíše této činnosti, než hospodaření, v čemž je údajně „horká hlava a rozený idiot“, srov. Max Adam, AO 118, f. 257 (1684-04-27, Salcburk): „[...] daher hab ich Ewr fürst. Gn. gehohrsambst bitten vnndt empfehlen wollen, dem Geistlichen Müller dahin anzubephehlen, das Er durante absentia mea das Stiff dergestaldten nit inquietiren wolte dessen schaden Ihme zu ersezen schwährer fallen möchte vnndt ist mir herzlich leid, das dieser Mensch der Paedagerey oder Hofmaisterei sich nit begeben kan, der doch in der Würdtschafft ein hitziger Kopf vnndt ein gebohrner Idiot ist, vnndt das Stiff Procuratorio nomine maxime damnificirt ac pressundoret, durch Ihme werden möchte, der Müller ist aller Vngelegenheit Vrsacher, vnndt Vrheber.“

¹⁵⁶³ Tamtéž: „Der in Gott rühende H Dirre mein Vorfahrer hatt einesmahls ein scharffes schreiben an das Capitel auf dem Petersberg ergehen lassen, welches auch particulariter der Dechandt selig. beantwortet hat, inter reliqua meldtent, accepimus Lixivium, dignum et justum est, sunt quidam Capitulatorium Montis S. Petri qui duos Salomones in Capite gerere et habere putantur daryber der Dr. Mayer von Herzen gelacht, wie Ich inter Manuscripta gefundten hab, anbey meldtiet Er besorge dergleichen Leüthen werden nit mehr auf dem Petersberg absterben, racione Climatis.“

kapitula rozroste¹⁵⁶⁴ (kanovník Hugo Franz von Königsegg¹⁵⁶⁵), ale také o tom, kterak jeho společníkovi a pravé ruce Reharmontovi svědčí salcburské podnebí. K němu měl Max Adam zřejmě pozitivní vztah nebo minimálně oceňoval jeho kvality, když nekriticky konstatoval, že „*pokud by se chtěl zde o něco ucházet, předebral by bez obtíží všechny ostatní konkurenty.*“¹⁵⁶⁶

Ve své odpovědi jinak poměrně věcný i stručný biskup, který obvykle na řadu Maxových informací vůbec nereagoval, jej v tomto ohledu celkem bez servítek uzemnil. Pokud si synovec myslí, že „*v Salcburku prší kanonikáty ad nives*“ (tedy v kolegiátní kapitule Panny Marie Sněžné, zvané Schneeherrenstift), je na omylu, navíc tamní roční příjmy¹⁵⁶⁷ a výdaje jsou se situací v Brně neporovnatelné (biskup užívá příměru, že v Brně „*dojde s jedním zlatým dál, než v Salcburku se třemi*“), a celkově se tamními kanonikáty nerozhazuje, zkrátka nefunguje to tak, že „*člověk někoho rád vidí, s někým rád rozpráví, ergo hned mu začne věšet na krk obročí.*“¹⁵⁶⁸

Anekdoticky působící ukázka při bližším pohledu na dlouholetou korespondenci biskupa a jeho synovce se nicméně zdá být součástí širšího trendu v jejich komunikaci. Ta odhaluje jasnou hierarchii a někdy až mentorský, kritický i jízlivý vyjadřovací styl biskupa a nestora rodiny, kterým častuje svého zralého čtyřicátníka (!), a to zejména v tématech,

¹⁵⁶⁴ Tamtéž: „*Nunmehr wirdt das Conclusum Capitulare Ewr fürst. Gn. Hoff betreffendt schon formiret sein wie dan den 26. dieses ein Capitulum ist gehaldten wordten Ihr fürst. Gn. der Bischoff von Seegkau wirdt diese Woche hier erwarthet H Graff Fricz von Preyssing hatt derweylen sein Canonicat zu Augspurg per 3000 fr bona fide resignirt. H Graff von Rechheimb gehet die andterwochen nacher Niederlandt, vndt in seine Graffschafft alß dan nacher Cöln. Der alte Pfleger zu Mauterdorff so dem Thumb Capitel zu gehöret liget in extremis, wirdt von gar villen betauret, Er nehmet sich Boch oder Pock so mir nit recht bewust ist. Auf zukunfftigen S. Ruperti in September wachset in Capitulo darzu, der junger H Graff von Königseck Thumbherr zu Cölln Ihrer Excell. H Reichs Vice Canzlern sein Sohn, der jungere H Graff Castelbarco muss noch ein Jahr warten zu complierung seines 24. Jahrs Alters, es werden genaue portiones geben, dann Es wöllen alle residiren, vndt die HH Thumbherr zu Salzburg haben auch nichts ybriges zu verwerffen.*“

¹⁵⁶⁵ Hugo Franz von Königsegg (1660–1720) strávil sice svou první rezidenci v Salcburku již v sezóně 1679/1680, nicméně kvůli nízkému věku mohl být připuštěn ke kapitule až po splnění podmínky 24 let, čili v podzimním termínu sv. Ruperta, srov. Thaler, *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803)*, 284–86. Jak Max Adam dále poznamenává, další mladý adept a synovec stávajícího probošta, Sigmund Karl Castelbarco (1661–1708), který už měl rezidenci také za sebou, si kvůli věku ještě bude muset počkat, Thaler, 164–65.

¹⁵⁶⁶ Max Adam, AO 118, f. 257 (1684-04-27, Salcburk): „*Dem Reharmondtschlagt hier die Lueft sehr wohl ahn, vndt wann Er hier waß praetendiren wollet thetet Er senza difficulta emportieren auch vor allen anderen Concurrenten.*“

¹⁵⁶⁷ K ekonomické stránce fungování kapituly Manfred Josef Thaler, *Das Schneeherrenstift am Dom zu Salzburg (1622 bis 1806): ein Beitrag zur nachtridentinischen Kirchenreform*, Wissenschaft und Religion ; 23 (Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011), 87–98.

¹⁵⁶⁸ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 25 (1684-05-10, Kroměříž): „*[...] das aber der herr Vetter vermaint, es regne zu Saltzburg canonicatus ad nives, so ist zue wissen, daß aldorten certus numerus ist, vnd zwar ein theil von 500. vnd etlich von 300 fr jährlich einkommens, wohin gegen der Röharment von seinen canonicat zue Brün auf 600 fr. Kombt, vnd anbey aldorten mit 1. Fr weiters, alß zu Saltzburg mit 3. Fr. gereichen khan, mann auch aldorten die canonicatus ad nives nit gleich also verwirfft [...] es folgt nit, mann sicht, vnd spricht, mit einem gern, ergo will mann Ihnen gleich beneficia an Halß werffen.*“

v nichž se biskup evidentně cítil být nadmíru kompetentní (z hlediska věku, zkušeností a možná i jiných pohnutek) a usiloval o vystupování z pozice jasné autority – to se může týkat jednotlivých církevních institucí, ale také záležitostí organizačních, hospodářských, finančních, rodinných a dalších. I z tohoto ohledu je tak soubor Castelcornovy korespondence z brněnského diecézního archivu nesmírně cenný. Na rozdíl od Olomouce, kde je poměr konceptů z biskupovy strany k počtu přijatých dopisů od několika desítek až stovek pisatelů nesrovnatelně menší, zde můžeme konečně blíže poznávat a pokusit se uchopit myšlenkový svět, uvažování a způsob vyjadřování olomouckého biskupa v reprezentativním vzorku dopisů, a to v řadě kontinuálně dochovaných konverzací, sice v omezené tematické výseči (definované vztahem obou korespondentů, komunikačními tématy a řešenými problémy), ale přeci jen v poněkud neformálnějším a snad i otevřenějším rámci, než jaký skýtá omezeně dochovaná a formálně vedená korespondence s jinými pisateli.

Vrátíme-li se zpět k biskupovu komunikačnímu stylu, je třeba doplnit, že oproti výše řečenému naopak v jiných momentech dokáže komunikovat odlehčeně, s humorem a dokonce s jistou sebeironií, jako například když chtěl Maxe Adama na cestu do Salcburku v roce 1686 vybavit liturgickými oděvy ze svých bohatých zásob. Nechal mu zaslat z Olomouce do Brna na dvě desítky kusů oděvů, převážně rochet, z nichž řada z nich nebyla „*téměř nikdy použita*“. Při tom synovci opět udílí doporučení, kolik si má s sebou zabalit do Salcburku, co si naopak nechat zhotovit až tam a nechat si tam jako určitou výbavu nastálo, přidává také rady k úpravě, údržbě a transportu oblečení.¹⁵⁶⁹ Nejzajímavější je ovšem biskupova vlastnoručně psaná část post skripta, v níž rozšafně doporučuje, že „*rochetu a další si ale (Max Adam) musí nechat upravit od mistra Gabriela, protože nemusí čekat na to, až bude nakonec tak tlustý, jako je on sám.*“¹⁵⁷⁰

Vraťme se nyní opět k perspektivě Maxe Adama a toho, co ze svého prvního salcburského pobytu včlenil do dopisů strýci. Jiná kratší zmínka například informuje o kulturním dění na dvoře tehdejšího arcibiskupa Kuenburga, kde se aktuálně hrála

¹⁵⁶⁹ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 48 (1686-04-05, Kroměříž): „Über die zwey nach Ollmütz überschickte lange Röck, vnd mantel, folgen hiebey noch andere zwanzig lange, und fast niehe gebrauchte Röck, neben anderen sachen, warvon die wenigsten gebraucht worden. Von diesen 20. Röcken, so hiebey kommen, kunte man 2. oder 3. mit sich nach Saltzburg nehmen, und aldorten auf aigenen Vnkosten einen langen mantel machen lassen, vmb aldorten solche beständig zu verbleiben zu lassen. Welche aber in Brün bey der Abreiß durch den Meister Gabriel wohl vnd fleißig einzumachen, und nichts schwereß darauf zulegen ist, daß meiste bestehent in diesen, daß die Knöpf, und Sam von Rock mit Pappier wohl unterlegt, und auch nichts schwereß darauß gelegeet werde. Hierdurch wird man die Paggage erleichteren, und daß verderben der Kostbahren Röck, wie albereith geschehen, verhindern.“

¹⁵⁷⁰ Tamtéž: „PS: Die Röck und anderes muss man doch der Maister Gabriel lassen zu recht machen, da man muss nit erwarthen, bis man so dück wirdt, als ich gewesen bin.“

marionetová divadelní hra, atraktivní a poměrně nová záležitost, která (často v kontextu opery či *commedie dell'arte*) v této době proniká k prominentnímu publiku evropských dvorů. To by mohl být i tento případ, vzhledem k termínu, který Max Adam používá („*das Mariones oder Buccirinello Spill*“) a bude patrně zkomoleninou typické postavy Pulcinelly či Pulcinella.¹⁵⁷¹

Další rovinou, kterou spolu strýc a synovec v dopisech řešili, byly záležitosti Castelcornovy salcburské rezidence a jejího spravování. Zde bylo určitě praktické mít v podobě Maxe Adama jakousi prodlouženou ruku i oko, informující nejen o dění přímo v domě, ale též o jednáních kapituly, která se dvora a jeho záležitostí čas od času mohla také dotýkat. Na jaře roku 1684 ještě stále během svého prvního, charakteristicky dlouhého rezidenčního pobytu, Max Adam pomáhal řešit personální výměnu domovních správců – stávající Virgilius Nottwinkler se se svými „*Sack und Pack*“ vystěhoval (čemuž je v dopise věnována rázovitá, leč stručná zmínka¹⁵⁷²), načež o pár odstavců (a tedy patrně i o pár dnů) později už byl na post hlášen nový správce Franz Nidermiller, pro něhož se chystaly interiéry k nastěhování. Výměnu zřejmě provázela hořká pachůť, protože Max Adam hlásil, že sice Nottwinkler dostal náležitou odměnu, nádavkem i tři zlaté od něj osobně, přesto „*úplně zapomněl na deo gratias*“. ¹⁵⁷³ Nový správce zřejmě udělal dobrý první dojem, protože zhruba o měsíc později Max Adam hned v úvodu svého dopisu hlásil, že dotyčný i se svou rodinou se dobře zabydlel, že „*ve zdejších dvoře nekonají žádné další nepřístojnosti, jsou to dobří zbožní tiší lidé*“. ¹⁵⁷⁴

Ve své korespondenci se biskupův synovec snažil zprostředkovat informace nejrůznějšího druhu. Charakter jejich písemného předání často naznačuje, že se jedná o kondenzovaný výstup z jeho dostupných informací, u nichž si dovedeme představit, že je získával prostřednictvím osobních kontaktů, rozhovorů a setkání. Příkladem mohou být různorodé zmínky v listu ze začátku června, jako například záležitosti místních benediktinů, o nichž „*důvěryhodně slyšel*“ a „*napadlo jej tedy o tom zpravit jeho*

¹⁵⁷¹ Dokonce se zdá, že již šlo o opětovné uvedení tohoto typu hry, Max Adam, AO 118, f. 257 (1684-04-27, Salcburk): „[...] *allhier gehet wiederumb zu Hoff das Marionet oder Buccirinello Spill ahn, so auch gar klein hergehet [...]*“. Přehledově k evropskému loutkovému divadlu 17. století s odkazy na podrobnější odbornou literaturu Henryk Jurkowski, „Europe“, in *World Encyclopedia of Puppetry Arts*, 2009, <https://wepa.unima.org/en/europe/>.

¹⁵⁷² Tamtéž: „*Der Notwinckler ist völlig mit Sack, vndt Pack außgezogen*.“

¹⁵⁷³ Tamtéž: „*Der NiederMüller Newe Haußmeister wirdt anitzo hier einziehen, mann raumbt vndt saubert nur die Zimmer der vorige ist ausgezogen vndt hatt gar auf das DEO gratias vergesen, sein Geldt so von Eur fürst. Gn. ist angeschafften wordten hatt er wohl empfangen, neben diesen hab Ich Ihme noch 3 fr geben*.“

¹⁵⁷⁴ Max Adam, AO 118, f. 324 (1684-06-08, Salcburk): „*Der Newe Haußmeister lasset sich biß dato mitsämbt den seinigen gar wohl an, machen auch weither keine Vngelegheiten in hiesigen Hoff, seindt guette fromme stille Leüth*.“

*Milost.*¹⁵⁷⁵ Informoval též o příjezdech osob z okruhu příbuzných či známých a o aktuálních novinkách, jež od nich získal – příkladem může být pobyt „*staré pani hraběnky von Götzen*“ (patrně tchyně Maxmiliánovy sestry Anny Kateřiny, provdané von Götzen, kterou zmiňuje o pár řádků níže),¹⁵⁷⁶ jež přijela s dcerou, mladou hraběnkou Slavatovou a její sestrou, byly ubytovány u dvora a v rámci svého týdenního pobytu měly v plánu vykonat různé pobožnosti nejen v místních chrámech, ale také do blízkého mariánského poutního místa Maria Plain,¹⁵⁷⁷ kde byl relativně nedávno za arcibiskupa Kuenburga postaven a vysvěcen barokní poutní chrám,¹⁵⁷⁸ s nadsázkou řečeno jakási salcburská paralela olomouckého Svatého Kopečku.

Hned následně přechází v úsporně, ale precizně podané novinky ohledně arcibiskupa a jeho návratu zpět do Salcburku – nechybí přesné datum (31. května) ani vysvětlení jeho předchozího programu. Byl totiž v Abtenau, obci v horské oblasti, vzdálené 6 mil, kde světil nový oltář v tamním kostele sv. Blažeje.¹⁵⁷⁹ Po krátkém meteorologickém intermezzu ohledně neustálého každodenního deštivého počasí se pak dostáváme k dalšímu společensko-politickému dění, totiž přes plánovaný odjezd Ferdinanda von Kuenburg do Lince (pravděpodobně k císařskému dvoru) k příjezdu císařského a bavorského vyslance, přičemž Max Adam předjímá možná jednání týkající se současné „*Kriegs Coniunction*“ a opět uvádí detaily k jejich pobytu, tedy ubytování u dvora a pozvání k obědu dne 2. června do rezidence sekavského biskupa Thuna včetně přítomných dam.¹⁵⁸⁰ Po delší odbočce se

¹⁵⁷⁵ Tamtéž: „*Ich hab glaubwürdig gehört das die Congregation Ordinis S. Benedicti gar nacher Einsiedl. In die Schweiz seye transferirt worden [...] ordinariis das also gar von der Wienerischen Nuntiaur hinwegk elendt zu handten der Nuntiaur in der Schweiczelandt kommen solte, weylen der orden verspürret das mehrerer oppositiones bey der Wiennischen alß Schweiczzerischen erraigen möchten daher bey der Nuntiaur zu Wienn wahre vorzukheren, vmb zu sehen waß doch ordo Sancti Benedicti gemeindt in puncto hoc in der Schweiz zu deliberiren hab also gedacht solches gehohrsambst Ewr fürst. Gn.gn hindterbringen.*“

¹⁵⁷⁶ Anna Kateřina von Götzen, roz. von Liechtenstein-Castelcorno (+1693), dvorní dáma na císařském dvoře, biskupova neteř, jejich korespondence je též částečně dochována, srov. soupis Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695)*, 118.

¹⁵⁷⁷ Max Adam, AO 118, f. 324 (1684-06-08, Salcburk): „*Die alte frau Grafın Götzin ist hier angelangt, logirt zu Hoff mitsambt Ihrer freyle Tochter, mit der Jungen Graffın Götzin eine Graffın Schlawatin, vnndt Ihre freyle Schwester, werdten diese Wochen hier bleiben vnndt Ihre andachten hier vnndt bey Vnser lieben Frau auf dem Plain verrichten sie kombt Ihre Frau Stiefft Schwester die von Felß abzuholen, die nacher Linz vnndt nacher Hoff gehen solte freylen Hoffmaisterin bey Ihro Maytt der regierenden Khayserin zu werdten, Meine Schwester soll sich zu Pilsen in Böheimb aufhaltten, so etwann 3 oder 4 Meyl wege von der Stadt Pilsen ist.*“

¹⁵⁷⁸ Wolfgang Wanko, „Ein Herz für Maria Plain. Max Gandolph als marianischer Bauherr“, in *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, ed. Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42 (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018), 145–47.

¹⁵⁷⁹ Tamtéž: „*Ihro Hochfürst. Gn. H Erzbischoff seyndt den 31 wiederumben zuruckkommen, demnach sie dero Andacht in der Abbenau in Gebürg verricht haben ad S. Blasium alwo hin sie neuen Altar verlobt haben ist 6. Meylwege von hier. Hier regnet täglich wirdt ein schlechter Vmbgang sein.*“

¹⁵⁸⁰ Tamtéž: „*diese Woche noch gehet der H Graff Ferdinandt von Khuenburg nacher Linz, vnndt in Böheimb H Graf von Lobkowitz, Khayserlicher Envoye ist hier angelangt, wie auch H Graff von Törring von Churbayrn beede dem 1 Junii Ihr anbringen wirdt baldt zu vernehmben sein vnndt kan mann bey ein gleichen*“

(zjevně po pár dnech) k vyslancům v textu vrací a informuje, že navštívili minulou sobotu arcibiskupskou venkovskou rezidenci Hellbrunn a navrátili se mezi 9. a 10. hodinou večerní a setrvali u dvora.¹⁵⁸¹

Rozsáhlé části listu pak věnuje politickému dění, zejména v souvislosti s Francií a probíhající válkou reunii.¹⁵⁸² Max informuje o postupu vojsk tohoto „západního Turka, který na všech místech dává průchod východnímu Turku“ (čili zjevná narážka na postoj Francie k Osmanské říši) dále rozvíjí domněnkami v souvislosti s aktuálním pobytem vyslanců, jejichž návrhy a požadavky směrem k salcburskému knížectví byly, „jak se proslýchá“, dány písemně, ale „co se na ně odpovědělo, není známo, neboť je dosud všechno nanejvýše tajné.“¹⁵⁸³ Max Adam z toho odvozuje patrně rozšířené představy, že „v Říši se holt předvidá velká válka, proto bude potřeba lidí, peněz, prachu a olova,“ a následně uvádí celou řadu s tím spojených odhadovaných finančních nákladů a odvodů.¹⁵⁸⁴ Výše zmíněný kumulativní způsob psaní pak ještě na konci odhaluje struktura listu, kdy po týdenním pobytu dotyční vyslanci ke dni datace dopisu Salcburk opouštějí, a to hned po zmínce proběhlých procesích v rámci slavnostního oktávu svátku Božího těla.¹⁵⁸⁵

Velké množství informací, které Max Adam zahrnoval do svých dopisů, však neznamená, že by mu nezbyval prostor pro reflektování novinek z domoviny. Naopak, dle zmínek v listech je evidentní, že byl pravidelně různými kanály zásobován aktualitami a řadu záležitostí řešil a vyřizoval na dálku, ať už se jednalo např. o výtah z účtů

schon einbildten waß die gegenwertige Kriegs Coniunction villeicht werdten vorhaben wollen. Logiren beede zu Hoff, den Andtere Junii seyndt beede auf Mittag zu IHro fürst. Gn von Seelkhau eingeladen wordten, sambt dem gegenwertigen Damesen.“

¹⁵⁸¹ Tamtéž: „Die Gesandten seindt vergangenen Sambstag zue Hellenbrunn gewsen, vnndt zwischen 9 vndt 10 Vhr abendts seindt sie wiederumben herein kommen, seindt bey dem H Bischoffen von Seekhau fürst. Gn. bey dem Mittagmahl gewesen, sondern haben sich wiederumb endtschuldiget, vnndt seindt bey Hoff verbliben.“

¹⁵⁸² Max Adam reflektuje zejména květnové dobytí Janova, konflikt blíže představuje Lynn, *The Wars of Louis XIV 1667-1714*, 160–90.

¹⁵⁸³ Tamtéž: „[...] vnndt aller orthen will der occidentalische Türck denen orientalischen Türcken Luefft machen [...] die Gesandten oder Abgeordnete haben Ihr anbringen (wie es verlauthet) schriftlich eingegeben. Was aber geandtwortet wordten ist vnbewust, dan alles noch höchst geheim ist.“

¹⁵⁸⁴ Tamtéž: „[...] es will haldt im Reich ein grosser Krieg vorgesehen wordten, daher wirdt mann wollen Leüthen, Geldt, Krauth, vnndt Loth haben, aniezo werdten die Conferenzen gehaldten vnd brandtern kombt eben die Steyer auf die Geitstlichen, wie will es aber außtradt ist mir vnbewust.“

¹⁵⁸⁵ Tamtéž: „durch die ganze Octao Corporis Christi hatt Es in der fruhe nit geregnet gehabt vnndt seindt täglich processionen Solemniter gehaldten wordten, welche heindt sich geendtigt haben, beede Envoye gehen heindt hinweg.“

k vyrovnání u brněnského obchodníka Elisea Giorgia,¹⁵⁸⁶ zaslaný biskupskou účtárnou¹⁵⁸⁷ nebo o vyřízení gratulace Hanuši Petřvaldskému z Petřvaldu, jenž byl „*prý zvolen lenním hofrychtěrem Vaší milosti, což mu ze srdce přeje.*“¹⁵⁸⁸

Do dopisu také (dokonce hned dvakrát) proniklo téma, které zřejmě řešila celá rodina, totiž osud nedávno ovdovělého Kryštofa Filipa, jemuž bylo záhodno najít novou manželku. Max Adam zde cituje údajný dopis mladé hraběnky Götzenové, která mu v něm přislíbila „*obstarat ženu, ale neví nyní o žádné jiné, která by jí připadala vhodnější, než Klára ze Šternberka, dcera jeho Excelence hraběte Vratislava ze Štenberka, nejvyššího zemského sudí.*“ Dotyčná Marie Anna Klára (1666–1724) byla dcerou Adolfa Vratislava ze Šternberka (1627–1703), předního aristokrata v nejvyšších zemských úřadech. Její matka Anna Lucie, roz. Slavatová z Košumberka (1637–1703), byla sestrou Kryštofovy zesnulé manželky Marie Barbory a tudíž jeho švagrovou. Mladičká, v podstatě o generaci mladší nápadnice tak byla vlastně Kryštofovou nepokrevní neteří, a i když se pohybujeme v rovině teorie, protože Kryštof Filip následujícího roku zemřel a Marie Anna Klára se později vdala za Jana Viléma z Kounic (1656–1721), je zajímavé sledovat, jak Max Adam se strýcem sdílí svůj svérázný pohled na tuto záležitost (a v širším kontextu možná i na mladé ženy jako takové). Na jiném místě totiž zmiňuje, že o věci je informován i (vševědoucí) doktor Mayer, totiž že „*Götzenovská společnost chce Kryštofu Filipovi, jeho bratrovi, už zase navrhnout ženu, aby ho oženily, a sice s jednou dcerou hraběte Vratislava, sám viděl, co dostane, má proto ještě čas si vše promyslet, neboť ještě nenastal správný čas, Kryštof Filip by si měl pomýšlet spíše na starou matinku [...] než na takovou mladici, která mu může stokrát způsobit nepříjemnosti a mrzutosti.*“¹⁵⁸⁹

Vrátíme-li se zpět k Maxovým salcburským prožitkům a reflexím, je patrné jeho vcelku úspěšné (minimálně tedy v dopise takto prezentované) začlenění mezi kanovníky. Jednak je schopen postihnout nejen své vlastní vazby, ale též třetích osob navzájem („*hrabě*

¹⁵⁸⁶ Zajímavé vztahy biskupa (a zřejmě i jeho rodiny) s tímto obchodníkem, jehož bratr se stal díky jeho přičinění brněnským kanovníkem právě ve sledovaném období, jsme se pokusily alespoň trochu podkryt v Zapletalová a Orálková, „*Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu*“, 150.

¹⁵⁸⁷ Tamtéž: „*Es ist mir zu geschicket worden auß Ewr fürst. Gn. Buchhalterey ein Extract der Außzügl des Elysaei, haben die alten vnndt die Newe Vngleich yberschlagen, die alten seindt schon bezahldt, kombt Ihme also dem Elyseo an stadt der 927 fr 47 kr mit mehrers alß vngefehr 300 fr zubezahlen [...]*“.

¹⁵⁸⁸ Tamtéž: „*Der H Peterswaldtsky soll Ewr fürst. Gn. Lehens Hoffrichter worden sein, so Ich Ihme von Herzen vergünne.*“

¹⁵⁸⁹ Tamtéž: „*der Dr. Meyer ist schon diswegen informirt dem Christoph Philipp meinen Bruedern woldt die Götzische Gesellschaft schon eine Weib wiederumben vorschlagen vmb Ihme zu ver ehligten vnndt zwahr mit einer Tochter des H Graff Wratel von Sternberg Excellenz, viderit ipse was Er bekommen wirdt, derweilen wirdt Er Zeit haben sich zu bedencken cum necund de tempore sit, der Christoph Philipp hat schier mehrers zu gedenden auf ein alten Muetterle so Ihme warthen thetet, als auf solche junge Leüth, die Ihme hundert verdrueß, vnndt wieder werdtigen verursachen könnnten.*“

*Paris von Salm se má v Pasově dobře, zdá se, že, se chce stát dokonalým zahradníkem, koresponduje pilně s hrabětem Spaurem zde*¹⁵⁹⁰), ale také svému strýci nadšeně zprostředkovává své vlastní společenské vyžití a styky s ostatními kanovníky, které známe i z Karlovy korespondence. „*Sedmého tohoto měsíce jsem byl po nešporách s hrabětem Trautsonem a hrabětem Königseggem v zámečku hraběte Muggenthala, a hned po Hellbrunnu se mi toto místo líbilo nejvíce*“, píše Max Adam a vychvaluje jeho léčivé a blahodárné prostředky, panuje prý názor, že je to „*zázračný lék*“.¹⁵⁹¹ Jak ještě zjistíme v části věnované právě Muggenthalovi, tento venkovský ráj, který se mladému Castelcornovi tak líbil, si starý kanovník mohl v roce 1681 dovolit zakoupit a zařídit právě díky velkorysosti a příspěvkům svých biskupských přátel, Olomouc nevyjímaje.¹⁵⁹²

Co se týče Maxových vlastních kontaktů s kanovníky, je zřejmé, že spolu nejspíš probírali rozličné problémy a nejasnosti, týkající se jejich duchovních kariér. Jednu takovou návštěvu zmiňuje Max Adam v závěru již tolikrát citovaného listu. Zastavil se u něj hrabě Wolfgang Hannibal Schrattenbach (1660–1738), rovněž olomoucký kanovník, a společně diskutovali i za přítomnosti Reharmona náležitosti ohledně pravidel získání kanonikátu ve vřatislavské kapitule.¹⁵⁹³ Naopak svého strýce biskupa se Max dotazoval na jeho radu, respektive rozkaz, jak postupovat dále ve věci svého pobytu v Salcburku.¹⁵⁹⁴ Max Adam zde setrval i přes letní měsíce, neboť první rezidence podle statut salcburské kapituly musela trvat přesně rok,¹⁵⁹⁵ aby pak následně na svátek sv. Ruperta 23. září 1684 mohl složit přísahu a stát se kapitulárem.¹⁵⁹⁶ Mladý Castelcorn doufal i v další upevnění svých

¹⁵⁹⁰ Tamtéž: „*Herr Graff Paris von Salm ist zu Passau woll auf es scheint das er mit allen gewaldt will ein vollkommener Gartner werden Correspondirt gar fleissig mit dem Herrn Grafen Spaure hier.*“

¹⁵⁹¹ Tamtéž: „*den 7. dieses bin Ich mit H Grafen Thrautsohn, vndt Grafen Königsegg in des Grafen von Muggenthal seinen Schlössel nach der Vesper gewesen, vndt gefallet mir dieser Orth nach Hellebrunn zum allerbesten, Er ist auch selbigen Tag daraussen gewesen, Er ist frisch vndt gesundt, seine Medicinalia vndt Chymica müssen dem herrn erhalten, mann vermeint er habe Veram Panaceam.*“

¹⁵⁹² Srov. kapitola Muggenthal.

¹⁵⁹³ Max Adam, AO 118, f. 325 (1684-06-08, Salcburk): „*Heyndt nach mittag hat mich der Graff von Schrattenbach besucht, vndter andtern per modum discursus von mir verlangt, ob das Thumb Capitel zu Preslau Canonicatum aldorten zu vergeben hette, darauf Ich genadtwordtet das mir andters nit bewust seye, alß alles seye Collationis Pontificie ex Episcopalis aldorten, auch dieser Mainung wahr der Reharmond.*“

¹⁵⁹⁴ Tamtéž: „*Meine hiesige Residenz betreffendt gehet auch allgemachberg ab, erwarthe also Ewr fürst. Gn gnedig Bephele ob Ich nit auch als dan dörrfte anfangen Residentiam Capitularem, darzu mir alle rathen thuen, in deme ohne diß auf mich bey ein gleichen kommen wirdt geliebt ein weder der Monath December noch dises Jahr, oder aber der Monath februarii geliebts Gott zu künphtiges Jahr der Thurnung oder Turnus praesentandi Canonicum bey dieser Metropolitanen Kirchen, kundte Ich als dan von dieser Kirchen 16. Monath nacheinander abwesendt sein, vndt der weillen gegenwertig so wohl der Thumbkirch zu Ollmütz alß auch auf dem Petersberg bedienen.*“

¹⁵⁹⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 54. Vnitřní uspořádání kapituly v jejím historickém vývoje podrobně zpracoval Johann Hirnsperger, *Die Statuten des Salzburger Domkapitels: (1514 bis 1806); eine rechtshistorische Untersuchung zur inneren Verfassung des weltgeistlichen adeligen Salzburger Domkapitels* (Graz: Austria-Medien-Service, 1998).

¹⁵⁹⁶ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 371.

pozic v Salcburku a zisk některých hospodářských úřadů, tak trochu v duchu kariéry svého strýce. V tomto směru je zajímavé vidět, co vše do těchto ambicí Max Adam projektoval. Sliboval si od toho jednak možnost uchytit se u dvora, být prospěšný oběma svým bratrům a také myslet na budoucnost, neboť „*možná by si mohl někdo z nich v pravý čas tento dvůr užít, mezitím dorůstá jeden z iserské castelcornovské linie, který studuje v Parmě.*“¹⁵⁹⁷ Tím mladým dorostem byl František Maxmilián z Lichtensteinu-Castelcornu (1667–1746) z tyrolské větve rodu z Isery. Maxmilián tak už v podstatě krátce po etablování se v Salcburku hovoří o možné kontinuitě a budoucím „předání štafety“ mladé nastupující generaci. František Maxmilián později skutečně získal po Olomouci, Kroměříži a Brně své místo i v salcburské kapitule, a to právě díky rezignaci olomouckého biskupa v roce 1690.¹⁵⁹⁸

O svých kontaktech směrem do Salcburku informoval také biskup Karel, např. v dopise z 26. června mezi řadou dalších témat uvedl, že sekavskému biskupovi Thunovi zemřela matka, ke kteréžto smutné události mu biskup již stihnul kondolovat. Zmínka mohla mít nejen informativní charakter, ale jejím účelem mohlo být též podnítit adresáta k písemnému nebo ústnímu vyjádření soucitu (pokud tak ještě neučinil), jež mělo opět za cíl upevnit utvářené vztahy.¹⁵⁹⁹ Z letních měsíců je dochován pouze jeden biskupův list, dopis, na který reaguje, bohužel již k dispozici není. Biskup informuje o proběhlé volbě nového vřatislavského biskupa a kromě různých dalších informací synovce pověřuje oblíbeným typem úkolu, totiž obstarat pro něj opis buly ohledně papežských kolekt, respektive její salcburskou mutaci. Prosba je přitom vyslovena nepřímou, ale jasně – „*rád bych měl jeden opis*“.¹⁶⁰⁰

Salzburg se v korespondenci objevuje opět až v období podzimních dušičkových svátků. Max Adam informoval o rozdělování *präsenzgelde*, kdy mu poprvé připadlo

¹⁵⁹⁷ Max Adam, AO 118, f. 258 (1684-04-27, Salcburk): „[...] *es wahr zu wintschen das meine praetension bey der Salz Pfannen, vndt Münz Amt in Tyroll gangbahr wahr so kundte Ich auch einen Conto darvon machen waß Ich etwann darvon in disen Hoff herein stecken kundte, so Er mir andter zukherete, vndt kundte meine beede Brueder eben das Ihrige darbey mir cediren, villeicht kundten einer von Ihren eben diesen Hoff geniesen etwann zu seiner Zeit derweylen wachset einer von der Iserdischen Kastelkornische Lini herzu der zu Parma studiret.*“

¹⁵⁹⁸ Thaler, *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803)*, 360–61.

¹⁵⁹⁹ Biskup Karel, koncept AO 157, f. 95 (1684-06-04, Mírov): „*H[err] Bischoff v[on] Seccau Ld hat seine fr[au] Mutter verlohren, dessentwegen Ich Ihme auch condolire.*“

¹⁶⁰⁰ Biskup Karel, list ABB – KPPB 167, f. 26 (1684-07-25, Mírov): „*Wie die Papst Bulla ratione collectae in Salzburg lauthen thuet, davon mechte ich gern eine abschrift haben, dan in hac mea bulla de 4ta parte nichts gemelt wirdt.*“

v jeho pozici k výplatě necelých 90 zlatých.¹⁶⁰¹ Velice obvyklý typem informace, který je i v tomto citovaném listu hojně zastoupen, jsou stroze formulované, ale o to hojnější zmínky jak o kanovnících, tak dalších aristokratech ve smyslu „kdo odkud nebo kam jede a co tam bude dělat“, ruku v ruce s tím jdou pak informace o tom, kdo získal jaký úřad či jakých událostí byl účasten. Maxe Adama můžeme s nadsázkou označit za Castelnovu salcburskou anténu, skrze niž přijímal značné množství relevantních novinek, ale z určitého úhlu pohledu také informačního šumu.

Jen v tomto listopadovém dopise se tak ohledně příjezdů a odjezdů dozvíme, že hrabě Lamberg se už vrátil, zatímco kanovník hrabě Schrattenbach se zdržuje ve Štýrském Hradci, odkud má v plánu pokračovat do Benátek a do Říma, hrabě Lodron příští týden odjíždí do Innsbrucku, aby se ujal svého úřadu nejvyššího štolmistra, zatímco kanovník hrabě Gottfried von Salburg se má dostavit do Pasova k volbě kapitulního děkana, u níž jsou ostatně očekáváni i sekavský biskup Thun a lublaňský biskup Herberstein (který byl tamním kapitulním proboštem), lavantský biskup Stadion se vrátil zpět, hrabě Christoph von Altheim se stal nejvyšším lovčím a Franz Lodron zítra odjíždí do Innsbrucku.¹⁶⁰² Zmínky zrcadlí nejen Maxovu informovanost, ale také poměrně značnou mobilitu v prostředí salcburské kapituly, související (kromě jiných důvodů) s mnohoobročnickým řádem jejích členů a z toho vyplývajících výhod, ale i závazků.

Sledujeme-li blíže Maxův informační styl, je pro něj charakteristické přeskokování mezi na první (ale i na druhý pohled) nesouvisejícími záležitostmi. Do obsáhlého souvětí tak není potíž včlenit to, že ve Štýrsku vymřel hraběcí rod von Thannhausen, v Salcburku se uvolnil post dědičného truksasa a Kryštof Filip bude mít určitě v Bludově díky výtečně osazenému rybníku dobré rybaření, přičemž ho má v plánu navštívit v okolí se vyskytující doktor Mayer.¹⁶⁰³ I mladý Castelnorn byl v nedávné době počastován návštěvou Moravy –

¹⁶⁰¹ Max Adam, AO 119, f. 96 (1684-11-02, Salcburk): „Die praesenz geldter seindt außgethaillet worden, auf mich qua Domicello seindt kommen 89 fr 21x.“ Řešil dále i koordinaci svých záležitostí spojených s postem v Olomouci, tamtéž: „Der Terminis prolongationis ist mier vor Capitel zu Ollmütz eingelauffen, werdte mich aber befleissen in tempore zuerscheinen, ob zwahr der zukunfftige februarii geliebts Gott Anni 1685 in Ordnung deß Turni mich betrifft, kundte Ich doch jederzeit etiam in absentia einen praesentiren dantevacantia [...]“.

¹⁶⁰² Tamtéž: „H Graff von Lamberg ist zuruck kommen [...] der Graffen von Schrattenbach hatt wohl ein wenigres verdient, der sich zu Gratz aufhaltet, von denen weither yber Venedig nacher Rom gehen wirdt, die zukunfftige Wochen gehet H Graff von Lodron nacher Insprugk seine Stelle eines Obristen Stallmeisters bey Ihro May der Königin aldorten anzutretten [...] H Graff Salaburg wirdt zu Passau erwarthet des zukunfftigen Wahl eines Thumbdechandten [...] Bey der Passauerischen Wahl eines Thumbdechandten werdte beede fürst. Bischoffen von Seekau vndt Labach fürst. Gn erwarthet. H Bischoff von Lavant ist zuruckkommen [...] H Graff Christoph von Altheimb ist Obrister Jägermaister wordten. H Graff Franz von Lodron gehet morgen nacher Insprugg mit sendt den seinigen.“

¹⁶⁰³ Tamtéž: „In Steyrmarch ist das ganze Haus der Grafen von Thanheusen anietzo ausgestorben, anietzo vaciret in Stiefft Salzburg das Erbdruckses Amt der Christoph Philipp wirdt zweifelsohne ein gueten Fischen

cestou do Říma na generální kapitolu františkánského řádu se u něj zastavil bývalý olomoucký kvardián páter Prokopius.¹⁶⁰⁴

Kromě těchto informací, vázaných na konkrétní osoby, Max Adam opět reflektoval soudobé politické dění v kontextu války s Turky. Zde se setkáme s dobovou misinformací (je otázkou, zda a do jaké míry pouze lokální), kterou pisatel podává jako hotový fakt, totiž že se polský král Sobieski rozhodl uzavřít s Turky mír a podpořit Thökölyho v jeho cestě za vládou v Sedmíhradsku, Moldavsku a Valašsku výměnou za ochranu formou jakéhosi nárazníkového pásu,¹⁶⁰⁵ což je velmi zvláštní výklad soudobého dění, i vzhledem ke vzniku Sváté ligy v předjaří téhož roku. O pár řádků výše přitom s obavami zmiňuje realitě bližší informaci, totiž „*že tudy koluje řeč*“, že se vojska ligy budou muset patrně stáhnout z dosud neúspěšného obléhání Turky obsazeného Budína.¹⁶⁰⁶

Pro následující přibližně rok, kdy předpokládáme, že se po návratu Max Adam zdržoval hlavně na Moravě, máme k dispozici dopisů jen minimální množství, další dochovaný list od něj je datován až ke 4. dubnu 1685 z Olomouce, a to v souvislosti se zásadní smutnou rodinnou událostí, totiž úmrtím jeho bratra Kryštofa Filipa. Byť se netýká přímo našeho tématu, můžeme jej pro zajímavost alespoň v krátkosti zmínit. Dopis v první části řeší informace související se skonem bratra, v druhé polovině přechází k záležitostem brněnské kapituly. Max Adam zmiňuje stav přípravných prací na pohřeb, který by měl proběhnout příští týden, neboť dříve není možné vše stihnout. Vzhledem k tomu, že byl Kryštof vdovcem a otcem nezletilých dětí, je pravděpodobné, že starost o pohřeb padla především na jeho dva pozůstalé bratry. Úmrtí Kryštofa Filipa pochopitelně vzbudilo reakce okolí, což reflektuje Max Adam, který vyzdvihuje, jak je jeho předčasný skon „*všude litován, především také od měšťanů a řemeslníků*“, stejně jako neopomíná došlé kondolence, jmenovitě na prvním místě od zemského hejtmána Kolovrata a pana z Deblína, dalšího zemského úředníka.¹⁶⁰⁷ Poněkud zvláště poté působí fakt, že biskup Karel ve své

zu Blauda haben, in deme die Teucht allzeit gar wohlbesetzt seindt, vndt manglet Ihme auch dorthen niemahlen an der Annahrung, der Dr. Mayer wirdt Ihme wohl besuchen weilen Er in vicinia ist.“

¹⁶⁰⁴ Tamtéž: „[...] mich hat hier der P. Procopius Capuciner vndt gewester Guardian vndt Lector zu Ollmütz besucht, gehet nacher Rom ad Capitulum Generale, einen Generale Ihres Ordens zu erwöhlen, Er wirdt nit allerdings schön Weter bey dieser Zeit antretten.“

¹⁶⁰⁵ Tamtéž: „[...] der König in Pohlen will mit deme Türggen Fried machen, vndt wirdt verhilfflich sein das der Töckely sohle fürst in Siebenburgen, Meldau, vndt Walachey werden, jedoch mit dieser Condotion vndt Clausula das Er von Ihme defendiren, vndt vnder seiner Protection (?) die Tärtern sollten würckhlich mit dem Töcköly coniungiret haben.“

¹⁶⁰⁶ Tamtéž: „Ich besorge selbstn was dann auch hier die Red gehet das man von Ofen wirdt abziehen müssen [...]“.

¹⁶⁰⁷ Max Adam, AO 120, f. 320 (1685-04-03, Olomouc): „Die Exequien vor meinen Bruedern seeligen werden geliebts Gott die zukünftige Wochen gehalten werden ehendter hat mann mit denen praeparatorien nit können ferdtig werden, ybrigens wirdt wohl hier dieser Todtfahl universaliter betauret, förderist auch

odpovědi, odeslané o dva dny později, reaguje především na záležitosti církevních kolekt. V souvislosti s pracemi, které Maxe Adama zdržují v Olomouci, pouze konstatuje, že „nerad slyší, že nebude moci kvůli zmíněným důvodům ve středu odjet“ a v závěru, že netuší, „zda mu bude nějak ku prospěchu, zdržovat se déle v Olomouci“.¹⁶⁰⁸

Malý stav dochování korespondence strýce a synovce nám ale pro období let 1686 doplňuje obohacuje jiný zajímavý pramen, který navíc Maxův pobyt přibližuje z trochu jiné perspektivy. Jedná se o dopisy a hospodářsko-kuchyňské účty, zasílané Franzem Nidermillnerem, tehdejším správcem biskupova salcburského kapitulního dvora, který Max Adam při svých tamějších rezidenčních pobytech obýval. Účty byly zasílány patrně každý měsíc, mají podobnou strukturu a jsou dochovány v souhrnném dokumentu od ledna do května 1686,¹⁶⁰⁹ dále detailně pro květen a červen 1686,¹⁶¹⁰ z února roku 1685 pak o vyúčtování platby za odvoz sněhu ze střechy budovy,¹⁶¹¹ v říjnu téhož roku pak soupis a vyúčtování za opravu části oken v rezidenci.¹⁶¹² Je však evidentní, že se v tomto ohledu jedná o pouhé torzo, a že vyúčtování byla zasílána pravidelně. Účty představují pozoruhodný zdroj a vzhled do každodenního provozu rezidence, od detailně vedeného nákupu potravin, evidovaného pro jednotlivé dny, přes další spotřební zboží do domácnosti,¹⁶¹³ drobné opravy (např. zatékající střechy po vydatných deštích) až po nákup

von denen Burgern, vndt Handtwercke Leüthen welche Er jederzeit ein zimliches hat zu lesen geben die Klagschreiben werden alle beschleiniget, von H Landtschaubmann ist mir würcklichen schon ein Condolenz schreiben eingelauffen so wiederumben beantwortet worden, wie auch an dem H von Deblin.“

¹⁶⁰⁸ Biskup Karel, list ABB – KPPB 167, f. 27 (1685-04-05, Kroměříž): „[...] mir ist unlieb zu vernehmen, das derselbe diese Mittwoch nit abreisen können ob notas causas [...] Sonsten weiß Ich nit, ob demeselben verträglicher seye, dermahlen sich lang in Ollmitz aufzuhalten.“

¹⁶⁰⁹ Zde se nejedná o nákup potravin, ale o evidenci dalších příjmů i výdajů, např. za opravy, nákupy vybavení rezidence (nábytek, textilie), ale také např. nárazových úklidových prací, včetně jmen jednotlivých žen a jejich odměny. Velice zajímavou je pak položka z konce března, kdy správce nechal za 2 zlaté a 41 krejcarů dvakrát požehnat (posvětit) celý objekt, protože „ve dvoře bylo hodně strašidelně, takže tu nikdo nechtěl zůstat“, následně jsou jako další výdajová položka uvedeny dvě zádušní mše, srov. Nidermillner AO 120, f. 377–384 (1685-05, Salcburk): „Weillen es im Hof so zimlich unhaimblich gewesen, das mir endtlich niemandt bleiben wollen, als habe aufgnedige Verwilligung den Hof durch P. Leopold et cons. Franciscanern zwaymall benediciren lassen, denen ich hernach mit dem lestenmahl in Wein und Speiß hineinragen lassen, lauth Außzigl per 2f 41kr, vor 2 heyl. Seel Messen 1f.“

¹⁶¹⁰ Nidermillner, AO 122, f. 243–256 (1686-06-01, Salcburk), f. 257 – 266 (1686-07, Salcburk).

¹⁶¹¹ Zima byla zřejmě tuhá, protože bylo odvezeno 37 fůr sněhu. Tuto údržbu, snad v souvislosti s pravidelným monitorováním stavu rezidencí, podle slov pisatele nařizovala kapitula, dvůr je označován dočasným dobovým toponymem jako „olomoucký“, srov. Nidermillner AO 120, f. 177 (1685-02, Salcburk): „Auf genedigen Befelch eines Hochwürdigen Thumb Capitel alhie in Salzburg hat vor dem Olmütz Hoff in der Capitel Gassen, den vom Tach abgeworffnen Schnee Wolf Schnaidter Mayr zu Weingarten, mit 37 fuhren abweckh gefiehr, vnd von ieder fuehr 5 xr.“

¹⁶¹² Oprava stála něco málo přes 36 zlatých, částku 24. listopadu převzal místní sklenářský mistr David Schreier, srov. Nidermillner AO 120, f. 102–103 (1685-10/11, Salcburk).

¹⁶¹³ Např. svičky, nožík na ořezávání brků a pečetní vosk, ale také panty k truhle a hřebíky či naostření kuchyňských nožů, srov. na různých místech Nidermillner AO 122, f. 243–256 (1686-06-01, Salcburk).

knih z biskupova pověření.¹⁶¹⁴ Kromě běžných potravin je zde doložen nákup sezónních poživatin (smrže, poměrně značné množství jarní zeleniny, jako saláty, ředkvičky, špenát, chřest), značného množství postních ryb i raků,¹⁶¹⁵ exotického ovoce (pravidelně se objevující citrony)¹⁶¹⁶ či poměrně drahého parmazánu,¹⁶¹⁷ pochopitelně také dostatečné množství piva a vína.¹⁶¹⁸ Účty také odráží pobyty dalších osob v rezidenci, např. k 6. květnu je evidováno 7 zlatých a 2 krejcarey za potraviny „*panu Reharmentovi na cestu*“,¹⁶¹⁹ tedy Petru Reharmentovi, který se v té době zjevně chystal zpět na Moravu a který, jak můžeme usuzovat z různých náznaků, býval v Salcburku ubytován právě zde. Někdy výdaje za potraviny i jejich množství (nebo složení, např. více masa nebo vína) narůstají, což by teoreticky mohlo naznačovat možnou přítomnost hostů, ale také se může jen jednat o větší nákup, například hovězí a telecí maso, a to v poměrně velkém množství, což v některých týdnech činilo i kolem 50 liber váhy od každého druhu.¹⁶²⁰

Vrátíme-li se zpět ke korespondenci s Maxem Adamem, po zbytek roku 1685 máme až s výjimkou jeho vánočního přání, datovaného z brněnského probošství,¹⁶²¹ k dispozici pouze biskupovy víceméně stručné dopisy, v nichž se řeší převážně domácí záležitosti (kromě církevní a kapitulní agendy namátkou např. plnění císařského rozkazu ke zpěvu *Te Deum* za slavné srpnové dobytí Ostrihomí¹⁶²² či přemítání nad poptávkou a stavem ryb a kaprů z řeky Moravy¹⁶²³). Do dopisů proniká i biskupova klasická indispozice, totiž silná podagra, která mu v listopadu 1685,¹⁶²⁴ ale také hned začátkem ledna (dost možná následkem hodování v závěru roku?)¹⁶²⁵ kromě upoutání na lůžko údajně dokonce ani neumožnila vlastnoručně se podepsat.

¹⁶¹⁴ Nidermillner AO 122, f. 250 (1686-06-01, Salcburk): „*Den 18. Maii auf genedigen Befelch einkhauff 2. uneingebundter Biecher: das erste mit dem Titul Judas der Erste Erzschelben 1(f) 30 (kr) das ander der Schauplatz genant 1 (f) 6 (kr).*“

¹⁶¹⁵ Různé druhy sladkovodních ryb (štiky, pstruzi, kapři, nasolené mořské ryby – „*Stockfisch*“, raci – „*Khrebsen*“, Nidermillner, AO 122, f. 243–256 (1686-06-01, Salcburk), f. 257 – 266 (1686-07, Salcburk).

¹⁶¹⁶ Květnový účet, AO 122, f. 244 (1686-06-01, Salcburk).

¹⁶¹⁷ Tamtéž, f. 245: „*gueten Pärmasän Käß 1 1/2lb 42 (f)*“.

¹⁶¹⁸ Zde je rozlišována mezi vínem na přímou konzumaci a vínem „*zum verkhochen*“, tedy na vaření, které je uvedeno mezi potravinami, tamtéž, f. 246.

¹⁶¹⁹ Tamtéž, f. 245: „[...] *dito Ihrer hochw. herrn Reharmond auf die Raiß 7 (f) 2 (kr).*“

¹⁶²⁰ Např. k 11. květnu hovězí, telecí, dále též jehněčí kýta a další, tamtéž, f. 246: „*Rindtfleisch 50lb per 3x 2 (f) 30 (kr) Khalbfleisch 44 ½ lb per 9d 1 (f) 40 (kr) 3 lemmere Prigl 38 (kr)*“.

¹⁶²¹ Max Adam, AO 121, f. 527 (1685-12-21, Brno): „*Brünn in der Probstey [...]*“.

¹⁶²² Biskup Karel ABB – KPPB 167, f. 29 (1685-08-22, Kroměříž).

¹⁶²³ Tamtéž, f. 28 (1685-06-24): „*Von fischen ist allhier, wie ich auch an anderen orthen darumben nachfrage halten lassen, nichts anderst zubekomben, alß etliche schöne March Karpfen mit denen gerne willfahren, solte aber inzwischen noch etwas einkomben, so solle eß ingleichen mitfolgen.*“

¹⁶²⁴ Tamtéž, f. 31 (1685-11-25, Kroměříž): „*Ich bin noch am Podagra ligerhafft, vnd kann so gar meinen nahmen nit unterschreiben.*“

¹⁶²⁵ Písařská poznámka, dopis biskupa Karla, tamtéž, f. 32 (1686-01-02, Kroměříž): „*Ihro fürst. Gnaden können sich wegen der schmerzen eigenhändig nit vnterschreiben.*“

Karlovy dopisy z následujících měsíců (Maxovy opět chybí) jsou zajímavým zdrojem informací k obsahu běžné komunikace dvou církevních prelátů, proložené hospodářskými záležitostmi, přičemž tyto zmínky někdy poodhalují i osobní náhled na tuto oblast a doplňují náš obrázek o biskupovi, kterého máme spojeného zejména s velkými stavebními a uměleckými počiny, také o střízlivější valéry.¹⁶²⁶ Svědčí též o osobním setkávání biskupa Karla s oběma synovci, tedy jak Maxem Adamem, tak Františkem Karlem, ať už se jednalo o jejich návštěvu,¹⁶²⁷ nebo biskup plánoval svou přítomností počastovat je – jako předvoj své osoby pro případ jedné takové předpokládané návštěvy zaslal Maxovi zásobu zvěřiny. Vzhledem k tomu, že biskup jedním dechem synovce zval k sobě do Kroměříže, setkáváme se zde s příkladem praxe, která nás při práci s korespondencí nikdy příliš nepotěší, totiž že při častějších osobních schůzkách je v dopisech řada témat nebo odpovědí (na nám nedochované listy) cíleně odsunuta mimo písemnou komunikaci k projednání tváří v tvář.¹⁶²⁸

S tím, že se se synovcem ještě osobně setká, pak biskup Karel počítal i před jeho odjezdem na další salcburský rezidenční pobyt na jaře 1686. Ten už nebyl vázán konkrétním termínem jako při prvním pobytu, a tak byl tentokrát plánován na letní sezónu. O tom, že biskup počítal s Maxovou zastávkou v Kroměříži, svědčí zmínka, která nám opět připomíná jeden z úkolů, k nimž biskup svého synovce využíval, totiž k posílání

¹⁶²⁶ Např. biskupova poznámka, že nejlepší růstová hospodářská strategie je přírůstek poddaných – doslova kde je poddaný, tam jsou peníze, pokračuje pak úvahou nad rozličnými majetkovými poměry různých skupin venkovských poddaných, srov. tamtéž, f. 34 (1686-01-09, Kroměříž): „*Die Vermehrung der Vnterthanen ist die beste, und vornehmste würtschafft, dann ubi populus, ibi est obulus, so mann aber bey der Weisenstellung zu beobachten hat, vnd giebt es vielmahlen Viertel Lahner, vnd Gartler, welche so viel pferte vnd vieh haben, daß sie gantze und halbe Lahner grundt bestreiten mögen, hingegen befinden sich auch Theilß vermögliche Weisen, und Innleüth, welche der Viertler und gartler gründe gar wohl annehmben, vnd bestreiten können. Vnd dieses ist einer von denen vornehmsten würtschaffts puncten.*“ Zajímavá je také biskupova výtka nebo jakési usměrnění Maxových zřejmě poněkud megalomanských plánů se Slavěticemi, kdy mu vysvětluje svůj pohled na principy dobrého hospodaření, tedy že nedává smysl to přehánět s výstavbou, natož s jejím provedením, doslova nestavět selské domy s drahými salcburskými tesaři, srov. tamtéž, f. 213 (1691-11-07, Kroměříž): „*Die gutte Wirtschafft, vndt Vermehrung der einkunfften, bestehet keines weeges in vielen gebäuhen, sondern in Vermehrung der Vnterthanen, und reparirung des jenigen, so einen mehrern Nutzen bringen kan, die erbauhung der Pauren Häußer müssen nit durch die theüeren Satzburger vnd Stadt Zimmer Leüth geschehen, dann, wann sich diese auch ansetzen, so werden sie doch keine Roboth verrichten, vnd nit alleweill für die Obrigkeit zue arbeithen haben.*“

¹⁶²⁷ Např. biskupova informace, že předchozího dne (6. března) přijel do Kroměříže František Karel, tamtéž, f. 42 (1686-03-07, Kroměříž): „*Vndt ist gleich gestern der Frantz Carl auch angelangt, mit welchen Ich alle richtigkeit pflegen werde.*“ Ten se zřejmě nějakou dobu zdržel, protože o jeho odjezdu Karel až o deset dní později, tamtéž, f. 47 (1686-03-17, Kroměříž): „*In übrigen ist mit dem Frantz Carl völlige richtigkeit gepflogen worden, der sich albereith wieder nach Ollmütz erhebt hat.*“ Maxe Adama i s doktorem Mayerem zase očekával koncem února, tamtéž, f. 38 (1686-02-20): „*Diese wochen bin ich des herrn Vettern sambt des Doctor Mayer, da es Ihme gelegen, gewertig.*“

¹⁶²⁸ Tamtéž, f. 36 (1686-02-16, Kroměříž): „*Auff den fahl der herr Vetter etwa von mier angenehmen gesellschaft überfallen wurde, schike ich hiebey kombenden succurs als ein Rech, Schafen Hüml, 3 Hasen, vnd 2 Awerhiener. Vnd wil desselben nach geendeten general Capitl alhier gewiß erwarthen, vnd wil daher bieß dahin die Beantwortung dessen schreiben verschoben haben.*“

a předávání zásilek a darů svým salcburským známým. V tomto případě tak vysvětluje, že by rád poslal, „*co se bude v čas odjezdu z mé zdejší zahrádky dát vzít (...) protože se musí v každém případě něco dovézt hraběti Spaurovi*“, tedy kanovníkovi Conradu Fortunatovi von Spaur und Valör.¹⁶²⁹ Odjezd byl patrně plánován na začátek května, biskup doporučoval vyrazit hned první den tohoto měsíce a cestu zvládnout ideálně za 10–11 dní tak, aby Max Adam co nejvýhodněji využil vnitřních pravidel toho, jak salcburská kapitula evidovala a počítala délku rezidencí.¹⁶³⁰ Vzhledem k tomu, že pobyt potřeboval také zkoordinovat s požadavky svého moravského obročí, kde byl navíc proboštem a jeho delší nepřítomnost sice byla za určitých podmínek možná, ale zřejmě se na ni pohlíželo s nevolí, mu biskup také poradil vychytralou strategií – aby prý se jeho nepřítomnost na Moravě nezdála být tak dlouhá, měl by se ještě ukázat v kostele (myšleno zjevně na Petrově), a „*hned na to přímou cestou odcestovat*“.¹⁶³¹

Dopis, který končí touto specifickou, ale dobře míněnou radou, však začíná poměrně ostrou kritikou, která se Salcburku týče také, nicméně ukazuje na aktuálně napjaté vztahy biskupa se synovci. Jedná se samozřejmě o jednostranné a ojedinelé vyjádření, ale nasvědčuje pozici biskupa jakožto rodinné autority z jiného, stinnějšího úhlu pohledu. Biskup se zde totiž staví do role neustále využívané osoby, jež je při každém problému poslední instancí, na níž se vždy spoléhá, finance nevyjímaje. Nemám tento údaj dosud doložen z jiného zdroje, ale podle biskupových slov se zdá, že Max Adam po sobě při předchozím pobytu v Salcburku zanechal blíže nespecifikovaný dluh, s nímž chtěl zřejmě pomoci. Biskup Karel v návaznosti na to spustil stavidla nekompromisního rozhoření – chráněnc/sirotek (míněno Max Adam) „*má dost prostředků, zaplatit tyto i jiné dluhy, zdá se také, že oba bratři Max a Franz jsou už natolik nestydatí, že když se něco stane nebo je třeba něco zaplatit, hned to chtějí shodit na mě, ne jinak, než jako bych byl určen k tomu, platit takové dluhy, a vše, co jim pochybí, nahradit, proto rozdávání (dativus) už vzalo svůj konec, a už ode mě není co očekávat.*“ V následujícím dopise pak ve smířlivější tónu

¹⁶²⁹ Tamtéž, f. 50 (1686-04-13, Kroměříž): „*Wasß auß meinen alhiesigen Gartten zu Zeit dessen abreiß mit wird können genommen werden, will Ich gehrne mittheillen, dann man mueß in alle Weg herrn Graffen von Spauer etwas überbringen.*“

¹⁶³⁰ Tamtéž: „*Wann derselbe den 1. May abreiset, kombt Er noch frueh genueg zu machung seiner Residenz, wann er inner 10. oder 11. Tagen zu Saltzburg anlangt, und wird der tag, da man ankombt, wie auch wann man abreist, auch in die 4. Monath, oder tertiam anni partem gerechnet, und dieses seind die tag, die in statutis chis reditus, et abitus genennet werden.*“

¹⁶³¹ Tamtéž: „*Damit die abwesenheit auß Mähren nit so lang scheine, wird gutt sein, sich bey der Kirchen noch zu praesentiren, und darauffhin geraden Weeg abzureisen.*“

dodává, ať se snaží Max Adam „být v Salcburku dobrým hospodářem a vezme si s sebou hodně peněz, neboť tam je všechno drahé.“¹⁶³²

Synovec se z korespondence opět vynořuje v červenci, jeho list z 11. dne toho měsíce obsahuje další agendu, pro níž ho mohl biskup v Salcburku vhodně využít, tedy opatřovat opisy a výpisy z kapitulních dokumentů. V tomto případě (zatím z ne úplně zjevných důvodů) Maxe jeho strýc biskup požádal o opis dokumentů k dokladu původu kanovníka Ernsta Trautsona (mimochodem budoucího vídeňského biskupa) z roku 1654, které vždy kandidát musel kapitule předložit, neboť šlechtický původ byl jednou ze základních podmínek pro přijetí. Biskupa zajímala popisná textová část, která byla vždy součástí příslušného zasedání kapituly, a tudíž včleněna do příslušného kapitulního protokolu. Tu Max Adam vyhledat, opsal a včlenil do svého dopisu. Zároveň se snažil vyhledat i příslušný dokument formou rodokmenu, i když v případě Trautsona asi nebyl úspěšný. Jeho doprovodný komentář prozrazuje, že jej pátrání ve svazku, kde byly svázány tyto „*Arbores Consanguinitatis*“ zřejmě zaujalo, neboť se zájmem píše, že v něm našel i svůj rodokmen, kdežto biskupův nikoliv.¹⁶³³ Hned téhož dne, jak píše, nechal vyhotovit opis ještě jiného vývodu trausonovské rodiny. Jak se dozvídáme z dalšího listu, přílohou poslal hned tři přílohy,¹⁶³⁴ vše opisy pasáží k rodokmenu rodu von Trautson z historiograficko-genealogického díla benediktina a historika Gabriela Bucelina (1599–1681) *Germaniae topo-chrono-stemmatographia sacra et profana*.¹⁶³⁵ Jak tedy můžeme vidět, biskup Maxovu přítomnost v Salcburku využíval mnoha různými způsoby. V danou sezonu se přitom Max Adam dle svých slov ve městě nechtěl zdržet déle, než bude z hlediska rezidenční povinnosti nutné.¹⁶³⁶

¹⁶³² Tamtéž, f. 52 (1686-06-05, Kroměříž): „[...] und wolle derselbe zu Saltzburg einen gutten würth abgeben, vnd viel gelt mit sich herunter bringen, dann aldorten ist alleß theüer.“

¹⁶³³ Max Adam, AO 122, f. 336 (1686-07-11, Kroměříž): „Betreffend die Graff Trautsohnische Familia lauthet der Extractus Protocollis Capitularis Salisburg de dato 22. Septemb A 1654 wie folget. “Die in obgedachten Arbore Consanguinitatis [...] Ein mehrers findtet mann hier nichts bey dem Archivio, ohne aber werden dergleichen Arbores Consanguinitatis auch einverleibt in einem Buch, darinnen auch der meinige Stammbaum zu finden [...] Ewr fürst. Gn. dero Agnaten vndt Stammenbaum hab ich darinnen nit gefunden der aber noch mehrers andtere familien, hierbey schliesse Ich einen anderen Extract familiae Trausoniana, so Ich noch heudt habe extrahiern lassen ex Bucelino, so Ich hiemit beyschlisse.“

¹⁶³⁴ Tamtéž, f. 358–360.

¹⁶³⁵ První dvě přílohy opsány z Gabriel Bucelinus, *Germania Topo-Chrono-Stemmato-Graphica Sacra Et Profana: In Qua Brevi admodum atque utili compendio, quae prima & secunda parte desiderari poterant. Pars tertia* (Frankfurt am Main: Christian Balthasar Kühn, 1672), 140–41.

¹⁶³⁶ Max Adam, AO 122, f. 336 (1686-07-11, Kroměříž): „[...] sonsten hab Ich kein anderen gedanken als gleich finita Residentia meo Capitulari immediate nacher Mähren zu begeben, vmb Ewr fürst. Gn. gehohrsambst gegenwertig zu bedienen.“

Oblastí, která do mozaikovitě působících dopisů¹⁶³⁷ proniká téměř vždy, je sféra každodenního života našeho salcburského kanovníka a zprostředkování novinek, setkání a informací, o nichž soudil, že by biskupa mohly či měly zajímat. Červencový list tak kombinuje různorodé zmínky – sekavský biskup Thun užívá kyselky po návratu z Tittmoningu (zde se kromě arcibiskupské letní rezidence, kam se podle další zmínky hofštát během srpna měl opět odebrat,¹⁶³⁸ nacházelo také mariánské poutní místo, obnovené biskupem Paridem von Lodron, s údajným léčivým pramenem), dále informace (patrně na biskupův dotaz) o tom, že všem z kapituly se dobře daří, či zmínka o vytrvalém dešti a vysoké vodě.¹⁶³⁹

Zajímavý je moment propojení současného dění s pamětí, respektive vzpomínkou na příbuzného, který v kapitule též působil a byl důležitým článkem v řetězci lichtensteinského zastoupení v kapitule. Když Max Adam konstatuje, že z Benátek přichází dobré zprávy (a přeje si totéž slyšet z obléhaného Budína), povzdechne si, že *„kdyby byl býval žil nebohý hrabě Konstantin z Lichtensteinu, byl by měl neobyčejnou útěchu, neboť prý choval k Benátčanům obzvláštní náklonnost“*.¹⁶⁴⁰ Nedá se příliš předpokládat, že by Max sám měl nějaké osobní vazby či kontakty se svým prastrýcem, zesnulým již v roce 1662.¹⁶⁴¹ I vzhledem k větné skladbě, která evokuje převyprávění informace, získané od někoho jiného, se zdá, že tato drobná zmínka zazněla jako součást Maxova rozhovoru o jeho prastrýci, buď někdy dříve s biskupem samým, nebo pravděpodobně s někým s kapituly. Vede nás tak k úvaze o tom, nakolik mohla zvláště mezi seniory kapituly i po téměř čtvrt století přežívat vzpomínka na bývalého spolukanovníka (respektive jeho názorové rozpoložení), osvěžená přítomností jeho mladého příbuzného, jemuž takto byla i zprostředkována.

¹⁶³⁷ V nichž, jak už bylo řečeno, mají své místo z velké části i Maxovy domácí zájmy a záležitosti, které jsou ale v této práci cíleně z již naznačených důvodů upozaděny.

¹⁶³⁸ Max Adam, AO 122, f. 357 (1686-07-18, Salcburk): *„Die Hoffstatt ist widerumben von Tittmanning zuruckkommen, wirdt sich hier biß auf dem halben Augusti aufhaldten, vndt so dan widerum nach gedachten Tittmanningen werdt.“*

¹⁶³⁹ Tamtéž, f. 337 (1686-07-11, Kroměříž): *„Bischoff von Seegkau gebrauchen sich hier des Sawer Brunnen so Er diese wochen angefangen hat, von Tittmanning kommdt [...] H Graf Spauer hier der sich gar wohl auf befindet, wie auch H Thumb Dechandt, wie auch alle ybrige so wohl Seniores als auch Juniores D[omi]ni Capitulares, vndt neben Ihnen der Aldte Schloss Caplan Pater Augustin. [...] Zajímavá zmínka o údajném místním zvyku ochranného požehnání proti povodni a vodě, „která hned opadla“, tamtéž: Hier regnet schier täglich, vndt ist das Wasser so hoch gewesen [...] wie es hier gebrauchlich ist, dero Seegen hat geben müssen, vndt ist das Wasser gleich auch abgefallen.“*

¹⁶⁴⁰ Tamtéž: *„[...] von Venedig laufen yberaus guete Zeittungen ein, Gott gebe auch etwas dergleichen von Offen, vndt wann der H Graff Constantin von Lichtenstein Seelig. Leben soldte, so hette Er ein absonderliche Consolation haben, in deme Er eine absonderliche affection gegen die Venetianer gehabt haben solte.“*

¹⁶⁴¹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 369–70.

Max Adam svému strýci v létě 1686 neopomenul zasílat i novinky ohledně stavebního dění v Salcburku, které biskupa nepochybně zajímalo – zmiňuje se o intenzivně pokračující stavbě theatinského kostela i špitálního chrámu, jehož zadavatelem byla kapitula,¹⁶⁴² všímá si ale také zdejší výjimečné kamenosochařské zakázky (s nimiž měl biskup Castelcorn také své zkušenosti), kterou si v Salcburku nechal zhotovit rábský biskup Kollonitsch. Max Adam poznamenává, že „*se zde zhotovuje do Rábu velký sloup se čtyřmi sochami, takové výšky, jakou brzy jen tak neuvidí, který nechává vyrobit hrabě Kollonitsch, biskup rábský.*“¹⁶⁴³ Téměř nepochybně se jedná o mariánský sloup z typického narůžovělého mramoru, který zdobí centrum Györu dodnes a je zpravidla vykládán jako oslava a poděkování za znovudobytí Budína od Turků v roce 1686 (aniž by obvykle byla nějak reflektována jeho provenience), kdy byl krátce na to vztyčen.¹⁶⁴⁴ Vzhledem k tomu, že v době jeho výroby se o Budín teprve bojovalo,¹⁶⁴⁵ je zajímavé přemýšlet nad logistikou a realizací této zakázky, která byla zahájena, aniž by její funkce a ideové vyznění ještě mělo oporu v realitě – bylo její spojení s křesťanským znovudobýváním Uher prosebnou přímluvou, sebevědomou předpovědí a včasnou přípravou na to, aby oslava úspěchu a následně vytvoření nového místa paměti bylo možné realizovat co nejdříve, nebo se jednalo o zpětnou interpretaci a dodání nového významu, až když vše dobře dopadlo a bylo možné po obvodu vytesat pamětní nápis? Vraťme se nicméně od těchto otázek opět k pisateli listu, Maxi Adamovi.

Z jeho pobytu v Salcburku v roce 1686 máme následně k dispozici ještě tři dopisy.¹⁶⁴⁶ První z nich je opět skutečně obsáhlým, tematicky velice rozmanitým reportem, jehož podrobný rozbor by zbytečně odkláněl pozornost od globálnějšího pohledu na Maxovu korespondenci se strýcem. V neposlední řadě i vzhledem k celkovému objemu jeho korespondence, která jen ve vztahu k Salcburku čítá několik desítek stran hustě popsaného textu, zde detailní analýzu tohoto pramene odložíme jako jedno z plánovaných

¹⁶⁴² Max Adam, AO 122, f. 357 (1686-07-18, Salcburk): „*Hier wirdt das Theatiner gebauw starck fortgesezdt, wie auch die Spitalkirchen, so das Capitel hier bauen lasset.*“

¹⁶⁴³ Tamtéž: „*Es werdt hier eine grosse Saulen sambt 4 Statuen nacher Raab verfertiget von einer haubt grösse die Ich nit baldt gesehen, so H Graff Colonitz Bischoff zu Raab verferdtigen lasset.*“

¹⁶⁴⁴ Např. Zoltán Székely, „A barokk Győr mint szakrális táj“, in *Szent-Kép-Kultusz. Tudományos konferencia*, ed. László Tóth, roč. 42, ARRABONA Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Közleményei (Győr, 2001), 66.

¹⁶⁴⁵ Sám o tom ostatně v dopise píše i Max Adam a podle něj vyhlídky ještě nejsou moc růžové, Max Adam, AO 122, f. 357 (1686-07-18, Salcburk): „*Die letztere Zeitungen von Offen wollen hier keinen absonderlichen applausum haben, vndt wirdt die Belägerung noch ein weitheres besorgliches außsehen haben.*“

¹⁶⁴⁶ Max Adam, AO 122, f. 387–388 (1686-08-01, Salcburk), f. 397–399 (1686-08-08, Salcburk), f. 408–409 (1686-08-15, Salcburk).

dalších pokračování výzkumu. Výše poskytnutý vhled do Maxových salcburských začátků nám poskytl základ pro určitou představu o komunikačních tématech, která se strýcem sdílel, o jeho vlastních utvářejících se sociálních vazbách a úkolech či činnostech, které pro biskupa vykonával. V kontextu dalších pobytů v následujících letech a jejich vzájemným srovnáním lze dojít ke konstatování, že v průběhu času ještě spíše narůstá frekvence a intenzita různých postřehů, sdílených informací, vlastních zkušeností a také hlubší integrace v salcburském prostředí, stejně jako erudovanější a častější diskutování nejružnějších salcburských kapitulních záležitostí s olomouckým biskupem. O další rozměr je pak korespondence (a pochopitelně také Maxovo působení v Salcburku) obohacena v momentě, kdy na scénu vstupuje další rodinné želízko v ohni, tedy iserský synovec František Maxmilián, v té době už kanovník moravských kapitul, jak je bude podrobněji pojednáno níže.

Doplňme zde opět pouze několik postřehů ještě k roku 1686. Max Adam si v dopise všímá salcburských novinek a událostí (zmiňuje například, že zdejší benediktinská univerzita začíná vydávat, údajně podobně jako například trnavská univerzita, latinský tištěný kalendář zajímavostí),¹⁶⁴⁷ ale také dění v širším okolí, například nepokoje lodníků v Laufenu či ozvuky dění v Uhrách (o nichž měl biskup Karel zajisté své vlastní bezprostřednější informace).¹⁶⁴⁸ Uvádí rovněž plány a záměry pro bezprostřední budoucnost nemalého počtu dalších osob. Pokračuje opět v přeposílání dokumentů, tentokrát například odeslal (nedochovaný) obkreslený znak z „*Nürnbergischen Wappenbuch*“ a pokračoval i ve své rešerši po stopách vybraných rodů.¹⁶⁴⁹

Důležitým aspektem Maxovy přítomnosti v Salcburku bylo rozhodně fungovat jako spojovací článek mezi zdejším prostředím, respektive osobnostmi, a Moravou, a to nejen s ohledem na biskupa. Typicky zde nalézáme nejen již zmiňované vyřizování pozdravů

¹⁶⁴⁷ Max Adam, AO 122, f. 388 (1686-08-01, Salcburk): „*Die hiesige Universitet lasset auch lateinische Ephemerides, vnnndt Calendter außgehen, als wie Universitet zu Tyrnau in Vngarn, der Hoffbuchdruckher Mayer hat sie in Verlag.*“ Kalendář vydával známý salcburský nakladatel Mayer.

¹⁶⁴⁸ Dění v Laufenu zmiňuje dokonce třikrát, patrně v kontextu vývoje událostí a vzhledem k již popsanému kumulativnímu psaní dopisů, tamtéž: „*Wir erwarthen hier wohl täglich bössere Zeitungen von Offen, derweilen wirdt Zeit vnnndt Leith sambt der Compagna verlohren. Die Schifflēuth zu Lauffen haben einen aufstandt, vnnndt einige Insolenzien begangen, deswegen seindt einige Soldaten hinundter commendiert wordten, die particularien werdten mit negster weith ein mehrers geben [...] zu Lauffen darunten habe die Schifflēuth vngelegenheit angefangen, vnnndt vnnndter einandter die Augen außgestochen, vnnndt außgegraben, sambt andtern insolenzien darbey mehrers, das mann also Soldaten hierundter hat schicken müssen, die Leüthe in die rechte Ordnung zu bringen [...] Ich höre die Schifflēuth zu Lauffen wöllen sich noch nit geben, geben vor der Churfürst aus Payern seye Ihr Schutzherr.*“

¹⁶⁴⁹ Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): *Hier schliesse Ich gehorsamb illuminirter die Wappen des Geschlecht so Steyrisch ist der so genandten Baronen Villingen wie Ich in Nürnbergischen Wappenbuch gefundten habe. Der Bucellinus gehet eben diese vnnndter die Styrische Geschlechter, ob aber noch ein oder der andtere bey leben seye ist mir nit bewust, doch werdte von weithen eninige Nachfrag thuen*

(např. od kapitulního děkana Wilhelma von Fürstenberg¹⁶⁵⁰), ale máme doklad také o tom, že Max Adam propojoval se Salcburkem i představitele necírkevní aristokracie, s nimiž byl v kontaktu. Jak zmiňuje, obdržel list od hraběte Antonína Františka Collalta o tom, že jej na jeho sídle v Brtnici má cestou do Vídně navštívit nejvyšší kancléř František Oldřich Kinský a že mu má Max Adam doručit portrét zdejšího kapitulního děkana Fürstenberga, který už měl Max dle svých slov k dispozici.¹⁶⁵¹ Sám se neplánoval v Salcburku zdržovat déle, než to bylo nutné, po skončení pobytu se hodlal tak, jak to bylo obvyklé, přepravit lodí do Kremže, kam již instruoval „*své lidi, aby jej vyzvedli*“ a odtud pokračovat po souši.¹⁶⁵²

Přímo v témže listu ostatně zmiňuje i další osoby, které měly v brzké době v úmyslu vydat se z města vodní cestou – drobná zmínka nám opět připomíná Salcburk, respektive Pasov jako místo intenzivního setkávání světských a duchovních aristokratických elit a návštěv rodinných příslušníků u svých v církvi působících příbuzných. V tomto případě tak měl biskup Karel možnost se detailně dozvědět, že hraběnka Johanna Terezie z Harrachu (1639–1716), manželka Ferdinanda Bonaventury (1636–1706), má v plánu plavit se až do Vídně, přičemž v Pasově, jímž měla projíždět, bylo možné potkat jejího syna Franze Antona (1665–1727),¹⁶⁵³ zdejšího kanovníka, který zde právě zahajoval svou první rezidenci a v závěru léta také (díky rezignaci vídeňského biskupa Trautsona) dosáhl i na kanonikát salcburský, kde jej rezidence čekala následujícího roku. Cestou plánovala hraběnka navštívit v Pasově také svého bratra, tedy Johanna Philippa von Lamberg,¹⁶⁵⁴ který jakožto nejen salcburský, ale též pasovský kanovník také trávil svůj určený čas

¹⁶⁵⁰ Max Adam, AO 122, f. 397 (1686-08-08, Salcburk): „*H Thumbdechandt lasset sich Ewr fürst. Gn. gehohr empfehlen.*“

¹⁶⁵¹ Tamtéž: „*H Graff Colaldo hat mir heudtige Post geschriben, Er erwartet in der zuruck raise nacher Wienn durch Pirnitz Ihr Excell H Obristen Canzler, Ich aber solle Ihme von hier aus desto hiesigen H Thumb Dechandten sein Contrafait yberbringen so Ich auch zu handt habe. Schreibt mir das Ihr Excell H Obr Canzler anitzo auf seiner Herrschafft Chlumitz seye, verhoffet aber in seiner zuruggenrais selbsten bey Ihme in Pirnitz zu bedienen, vndt dan absonderlichen die Petersbergische PfahrrJurisdiction Sach Ihme angelegen sein lassen will deme Ich heüden Post sambt einen Einschluëß dem Ihre Excell Obrist Canzler geschriben habe.*“ Předání na Brtnici tak chtěl Max Adam zjevně spojit se svými vlastními zájmy a postoupit kancléři záležitosti farní jurisdikce brněnské kapituly, přičemž již sám kancléři Kinskému napsal.

¹⁶⁵² Max Adam, AO 122, f. 387–388 (1686-08-01, Salcburk): „*Finita Residentia mea werde mich gar nit verweilen, sondern geliebts Gott immediate mich herundter begeben, wie Ich den desto zeitlichen alle gehörige anstaldten darzu machen. [...] Meine Leüthe hab Ich schon nacher Crembs auß Mähren besteldt gar zeitlichen in Septembri aldorthen zu erscheinen vndt mich abhollen.*“

¹⁶⁵³ Budoucí salcburský arcibiskup, pasovský kanovník získal v roce 1685, v září 1686 získal post v Salcburku, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 227–28.

¹⁶⁵⁴ Budoucí pasovský biskup, srov. příslušná kapitola této práce.

v daném městě,¹⁶⁵⁵ do nějž se navíc vzhledem k nadcházejícímu kapitulnímu *peremptoriu* podle Maxe chystalo mnoho tamních kapitulárů, včetně hraběte Salburga z Olomouce.¹⁶⁵⁶

Zmínka o druhé cestě je pro nás podstatnější, neboť dokládá pokud už ne přímo realizované, tak potom alespoň plánované osobní setkání starých salcburských známých, v tomto případě biskupa Karla a Konrada Fortunata von Spaur. Ten měl dle Maxových informací v úmyslu „*vyrazit za osm dní odtud po vodě přes Linec do Kremže, odtamtud pak pokračovat po souši přímou cestou do Znojma, Brna, Vyškova a Kroměříže, aby tamtéž mohl být k službám Vaší Milosti*“, načež chtěl pokračovat přes Olomouc na thunovské statky v Čechách.¹⁶⁵⁷ Byť z cesty nakonec sešlo (minimálně v danou dobu a o realizaci jindy nemáme informace), a to vzhledem ke Spaurovým zdravotním obtížím, o nichž Max Adam informoval následující týden,¹⁶⁵⁸ je to určitě zajímavý detail pro naši lepší představu o fungování těchto osobních vazeb.

Ty byly rozhodně posilovány na dálku nejen případnou vlastní korespondencí, ale též vyřizováním pozdravů právě přes synovce, který rád doplnil i svůj informativní komentář, jak se dotyčným osobám daří po zdravotních i jiných stránkách. Pro ilustraci tak lze zmínit, že hrabě Carl Ferdinand von Muggenthal (rovněž kanovník, ale je na místě vzpomenout, že v dochované korespondenci vždy pisatelé používají k označování osob jejich šlechtické tituly, tedy kromě biskupů, kde je tomu přesně naopak a jejich církevní post má navrch) „*se má dobře, objevuje se v kostele, v kapitule i na dvoře, kde svou osobu těší jídlem a pitím, v čemž mu chvála bohu nechybí apetit*“, naopak probošt Carlo di Castelbarco „*velmi schází*“ (ve skutečnosti bude žít ještě další tři roky) a „*ničeho nelituje více, než že ve dnech svého života příliš jedl a o to méně pil*.“¹⁶⁵⁹ Zde je dobré zmínit,

¹⁶⁵⁵ Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): „*Die frau Graffin von Harrach gehet den 31. dieses Monath zu Wasser nacher Wienn, sie wirdt zu Passau mit Ihren H Bruedern Graff Filipp von Lamberg 2 oder 3 Tag substituiren, vnndt wirdt zugleich vmb die selbige Zeit Ihr H Sohn seine Canonical Residenz anfangen, vnndt obgemeldte H Graf Sigmundt von Khienburg abledigen, deme yber Jahr eben dem H Graffen von Harrach abzuledigen.*“

¹⁶⁵⁶ Tamtéž: „*H Graff von Salaburg von Ollmütz nacher Passau abgereisset, es werdt von vill Capitularn aldorthen bey dem zukunfftign Peremptorio erscheinen.*“

¹⁶⁵⁷ Tamtéž: „*H Graf von Spauer ist resolvirt innerhalb 8 Tag von hier zu Wesser yber Linz nacher Crembs zu gehen, von dannen aber so vill Ich von Ihme hab vernehmnen können, seinen geraden weg zu Landt, nacher Znaimb, Brünn, Wischau vnndt Crembsier zu nehmben, gedachten seye, Ewr fürst. Gn. aldorthen zu bedienen [...], von dannen er gedacht ist so dan in Böheimb zu reissen, von dannen er gedacht ist so dan in Böheimb zu reissen, allda Graf Thunische zu besuchen, yber Ollmütz vill Er seine Reiss dorthin fortsetzen.*“

¹⁶⁵⁸ Tamtéž: „*Demnach dem H Graffen Spaur einige Mager Schwachheiten yberfallen thüen, hat er sich resolvirt die vorgehabte Rais einzustellen, vmb sich ainder Chur zu vnndterwerffen.*“ Jednalo se tedy o záživací problémy či slabost, ale celkový stav lze na vrub přičíst určitě i Spaurovu stáří – byť není s jistotou známo jeho datum narození, víme, že v roce 1687 se stal seniorem kapituly, srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 510–11.

¹⁶⁵⁹ Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): „*H Thumbdechandt lasset sich Ewr fürst. Gn gehohr. Empfehlen, wie auch H Graff von Muggenthall, der wohl auf ist, vnndt erscheinet wohl in der Kirchen, in denen Capituli, als wie auch bey Hoff, alwo er im Essen vnndt Trinckhen seine Pershon wohl vertröset, vnndt*

i když o tom ještě bude řeč ve stručném přehledu salcburských kanovníků, s nimiž byl biskup Karel v kontaktu, že se velká část těchto a obdobných zmínek soustředí zvláště okolo několika osob (zejména Spaur, Castelbarco, Muggenthal, z mladší generace např. budoucí arcibiskup Thun, tehdy biskup sekavský).

Zajímavý vzkaz však Max Adam vyřídil i od (mimo jiné) salcburského kanovníka Ferdinanda Leopolda Benna z Martinic (1611–1691), jehož osobně Karel v Salcburku také zažil a který se doslechl – přičemž detaily dost možná obdržel i od našeho pisatele, že biskup Karel aktuálně zakládá piaristickou kolej v Kroměříži. Martinic, který s bratrem Bernardem Ignácem (1614–1685) vedle řady dalších fundací spoluzakládal na rodovém panství ve Slaném piaristickou kolej již v roce 1658, měl s tímto řádem bohaté zkušenosti,¹⁶⁶⁰ a tak tedy „*zmíněné patres v nejlepší doporučuje Vaší Milosti*“.¹⁶⁶¹ Zároveň biskupa synovec informoval o Martinicově fundátorském počínu na salcburském předměstí Nonntal, který už měl být brzy dokončen. Zde se Benno Martinic, v té době již trvale usídlený v Salcburku, rozhodl vybudovat ubytování pro poutníky z Čech, kteří „*chtějí jít do Říma ad limina apostolorum nebo na jiná svatá místa*“.¹⁶⁶²

Co se týče skladby informací a novinek ze salcburských církevních kruhů, Max Adam nad rámec dalších údajů či zaslaných dokumentů neopomene zmínit např. také personální změny v úřadech salcburského knížectví a kariérní postupy dotyčných osob (např. v srpnu 1686 výměna na postu salcburského místodržícího),¹⁶⁶³ příjezdy a odjezdy

Ihme Gott lob an appetit nichts ermanglet. H ThumbProbst aber gehet sehr declinando, vndt Hauch yedershin deme nicht mehrers Leid ist, also das Er sein Lebtaggen zu vill gegessen aber desto weniger getrunken hat.“

¹⁶⁶⁰ K tématu přehledový sborník Dana Příbylová a Vladimír Příbyl, ed., *Piaristé: historie, osobnosti, literatura, umění. Sborník z konference k 350. výročí příchodu piaristů do Slaného (1658-2008)*, Slánské rozhovory (Slaný: Vlastivědné muzeum Slaný, 2009). Ferdinand Benno Martinic se s piaristy seznámil v Římě a po jistý čas byl také v písemném kontaktu se zakladatelem řádu Josefem Kalasanským, k tomuto i ke vztahu bratrů a jejich fundacím blíže srov. Veronika Chalupová, „*Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic*“ (Diplomová práce, Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně (Filozofická fakulta), 2021), 55–64.

¹⁶⁶¹ Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): „[...] vndt weilen Er vernohmben, das die PP Piarum Scholarum nacher Cremsier kommen solten, so recommendirt Er de meliori Ewr fürst. Gn. die obgemeldte Patres.“

¹⁶⁶² Tamtéž: „*H Graff Martiniz wirdt auch eine mahls mit seinem Gebau ferdtig werdt in Nunnthal draussen, vndt solches gewidmet sein pro peregrinantibus bohemis die ad Limina Apostolorum nacher Rom vndt andtere heylige Örtther gehen wollen.*“ Bližší informace k této fundaci v literatuře zatím nedohledány, pramenná rešerše v salcburských archívech vzhledem k vzdálenější vazbě k hlavnímu tématu práce z praktických a časových důvodů nerealizována.

¹⁶⁶³ V srpnu 1686 se novým místodržícím stal kanovník hrabě Sigmund Ignaz von Wolkenstein (1644–1696), zastával zároveň post dvorního rady (zmínka o „mladším hraběti Castelbarcovi“, tedy Sigmundu Karlovi Castelbarco (1661–1708), který jej měl instalovat a který v té době ještě žádný úřad nezastával, poněkud postrádá smysl), srov. Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 165–66, 628–29. 165–166, 628–629. Max Adam, AO 122, f. 388 (1686-08-01, Salcburk): „*H Graff von Kastelbarcko der Jungere hat noch dem H Graffen von Wolkenstein zum Stadthaltern installiert, vndt in dem Hofrath*

více či méně pravidelně rotujících salcburských sufragánních biskupů,¹⁶⁶⁴ pohyby a přesuny arcibiskupského dvora do a z mimoměstských sídel,¹⁶⁶⁵ ale také další události na toto prostředí navázané. V létě roku 1686 se takto jednalo o svatbu „*slečny Kuenburgové*“, tedy s nejvyšší pravděpodobností arcibiskupovy příbuzné,¹⁶⁶⁶ se šlechticem, který dříve působil na arcibiskupském dvoře jako páže.¹⁶⁶⁷

Pokud byl sám Max Adam někam zván, neváhal o tom poreferovat rovněž, více než jedenkrát se setkáváme s pozváním na oběd od sekavského biskupa Thuna, s nímž byl i sám biskup Karel v poměrně častém kontaktu.¹⁶⁶⁸ Pochopitelně nastávaly chvíle, kdy i Max Adam se stával hostitelem. Za jistých okolností však mohla vidina společenské povinnosti a očekávané pohostinnosti působit spíše nelibost a stát se zdrojem obav, protože obdobný podnik mohl představovat nežádoucí finanční zátěž. Dostát tak požadavkům a očekáváním, vyplývajícím ze společenského postavení, a zároveň myslet na ekonomické hledisko, mohlo být balancováním na tenké linii pro jedince, jemuž obligátní aristokratická *ostentativní marnotratnost* (použijeme-li známý termín, rozpracovaný v obsáhlé práci Petera Herscheho)¹⁶⁶⁹ nebyla po chuti nebo z různých důvodů usiloval o přísnější dohled nad finančními výdaji. V komunikaci se strýcem, v tomto relativně bezpečném a otevřeném vztahu, mohl Max Adam dát průchod upřímnosti a vyjádřit svůj velice konkrétní strach z možné návštěvy hraběte Salburga (případně se před svým strýcem obhájit, pokud

vorgestellt, Er hat aber nur die Helffte von der Gage jährlich nemblich 600fr zu empfangen vnnndt ein zunehmben.“

¹⁶⁶⁴ Odjezd sekavského biskupa Thuna do jeho diecéze, na jeho místo měl dorazit levantský biskup Stadion, Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): *Gn. H Bischoff von Seckau gehet noch in diesen Monath hinunter in sein Bistumb, deme so dan Ihro fürst. Gn. H Bischoff von Lavant abledigen wirdt, wie mann dann auch seiner hir erwarthet.*“

¹⁶⁶⁵ Již vícekrát zmiňovaný Tittmoning a tamní arcibiskupský hrad i další lokality.

¹⁶⁶⁶ V rámci nepotismu se kolem arcibiskupského dvora soustřeďovali různí příbuzní, doloženy jsou v inventáři i dary ženským rodinným příslušnicím, srov. Sabine Veits-Falk, „Frauen in Salzburg zur Regierungszeit Max Gandolphs“, in *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, ed. Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42 (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018), 89. Tato praxe protežování rodiny (byť byla velice běžná) byla některými jeho současníky a spolupracovníky vnímána negativně, srov. Christoph Brandhuber, „Trias colossea. Max Gandolphs Familie“, in *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, ed. Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42 (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018), 19.

¹⁶⁶⁷ Max Adam, AO 122, f. 387 (1686-08-01, Salcburk): „den 12. Augusti ist die Hoff Stadt gedacht abermahlen nacher Tittmanningen zu gehen, wann andterst Wetter wirdt zu lassen, alwo das Hochzeitliche Beylager sein wirdt zwischen einer freülle von Khenburg vnnndt einen Baron von Stain vor kurzer Zeit gewesten Edl Knaben hier bey Ihro fürstlichen Gn.“

¹⁶⁶⁸ Srov. příslušná kapitola této práce. Např. Max Adam, AO 122, f. 388 (1686-08-01, Salcburk): „Auf dem zukünfftigen Sambstag bin Ich auf Mittagmahl zu Ihro fürst. Gn. H Bischoffen von Seegkau eingeladen worden.“

¹⁶⁶⁹ Z obsáhlé, široce pojaté práce zmíníme v tomto kontextu zejména přehledovou kapitolu věnovanou světským výdajům, obsahujícím i reprezentativní významovou složku, Peter Hersche, *Muße und Verschwendung: europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter : 1. Teilband* (Freiburg Basel Wien: Herder, 2006), 592–600.

k návštěvě ze zjevných důvodů dojde a Maxovi tak nabydou výdaje). Protože detailně dokresluje způsob jeho uvažování v dané situaci, uvádím překlad celé pasáže. Jak zmiňuje, „hrabě Salburg je v Pasově, a já se obávám, že by ho mohlo napadnout přijet sem do Salcburku, kde by se se mnou mohl chtít setkat, což by mi nebylo milé, neboť jsem až doposud neměl žádné nadbytečné výdaje, což bych teď na konci (pobytu) nechtěl přehánět, peremptorium ho sice v Pasově na nějaký čas zdrží, a protože tu navíc nebude hofštát, který se bude zdržovat v Tittmoningu, mohl by se nakonec rozmyslet jinak, svou matku jistě navštíví ve Steyru, pokud ale pojedje na Buchheim, určitě dorazí i sem, protože je to jen osm mil daleko, a jeho nejstarší pan bratr se tam nyní po většinu času zdržuje.“¹⁶⁷⁰

Svou obvyklou extrémně detailní sdílnost Max opouští zejména v situacích, o nichž je třeba urychleně informovat – nejlepším příkladem je volba nového salcburského arcibiskupa na jaře roku 1687, kdy Max Adam opět rezidoval v Salcburku, kam se odebral zřejmě během začátku dubna, obdobně jako v loňském roce. Tam jej zastihla náhlá a nečekaná smrt arcibiskupa Kuenburga, který v posledním období trpěl na vodnatelnost břišní dutiny, což byl příznak patrně jaterního onemocnění.¹⁶⁷¹ V následujících týdnech tak probíhaly přípravy nadcházející arcibiskupské volby, včetně sestavování volebních kapitulací. Je zjevné, že o tyto informace měl biskup Karel eminentní zájem, o čemž svědčí i fakt, že Maxův dopis z 15. května byl zaslán speciálním kurýrem a rychlost doručení byla jen pouhý týden, takže biskup mohl zaregovat už 23. května. Jeho dopis obsahuje velice obšírné úvahy, prezentované se suverénní erudicí, podloženou vlastními zkušenostmi a vzpomínkami z mládí,¹⁶⁷² přičemž valná část se týká právě volebních kapitulací, pozic kapituly jako takové,¹⁶⁷³ podoby vztahů mezi budoucím arcibiskupem a kapitulou, ošetření

¹⁶⁷⁰ Max Adam, AO 122, f. 388: „*Ich besorge weilen der Graf von Salaburg zu Passau ist, das Ihme möchte einfallen hiehero auf Salzburg zu kommen alwo Er mich noch möchte antreffen, welches mir wohl nit lieb wahr, dann wie Ich bißhero keine ybrige Spesen geführt gehabt, woldte mich zu der letzt auch nit ybereilen das Peremptorium wird Ihme zu Passau eine Zeit aufhaldten, vnndt wann inmitels hier keine Hofstadt ist, sondtern zu Tittmanningen aufhaldten wirdt, Er sich eines andtern villeicht besinnen, seine Frau Muetter wirdt Er wohl zu Steyr heimb suchen, kombt er aber auf Buchheimb, so kombt er wohl hiehero, in deme nur 8 Meyl weegs von hier ist, vnndt sein eldtister H Brueder sich anitzo die maiste Zeit vmb dieselbige Gegendt aufhaldtet.*“

¹⁶⁷¹ Podrobně Christoph Brandhuber a Edith Tutsch-Bauer, „Vitae satur. Max Gandolph und der Tod“, in *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, ed. Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42 (Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018), 38.

¹⁶⁷² Např. velice podrobně líčená vzpomínka z doba arcibiskupa Lodrona, uvozená následující pasáží, srov. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 82 (1687-05-23): „[...] *so erinnere Ich mich auch, daß vnter den verstorbenen herrn Ertzbischoffen Paris hochseeligen alß sich mit Churbayern damahlß der Reichß-Contribution halben einige Zwistigkeit ereignet.*“

¹⁶⁷³ Tamtéž: „*Bey Verfassung der Capitulation falt iedeß mahlß viel zuerinnern bey, und were meineß erachtenß etwas vnerhörtes, wann das Thumb Capitul, so ein Erbherr des Ertzstüffts ist, nichts von liegenden Gütern, vnd anderen regalien haben solle, weren also die Herren Canonici nichts, alß pensionarii, kunten*

finančních a hospodářských záležitostí (do čehož měl biskup jako bývalý kapitulní děkan a prezident dvorské komory vhléd) i predikci ohledně hlasování.¹⁶⁷⁴ Tento svůj dopis biskup následně, jak zmiňuje, hned předal čekajícímu kurýrovi spolu s listem kapitule, v němž omlouval svou neúčast. O výsledku volby, která nakonec proběhla 30. června,¹⁶⁷⁵ jej Max Adam hned téhož dne informoval již zmíněným kratičkým, patrně expresně zasláným dopisem.¹⁶⁷⁶

V červenci se pak již mohl rozepsat více o řadě velkých změn, které Salcburk potkaly a ještě čekají – kromě zvolení nového arcibiskupa totiž také zesnul chiemský biskup Preysing,¹⁶⁷⁷ což kromě uvolněných kanonikátů podle očekávání spustí také lavinu personálních změn i na postech jednotlivých sufragánních biskupství, jak predikuje Max Adam, když uvádí konkrétní domněnky, jak by věci mohly dopadnout.¹⁶⁷⁸ Zesnulému biskupovi Preysingovi pak ještě věnuje více pozornosti – nejen s ohledem na věci poslední, jako je zprostředkování tématu pohřebního kázání, které měli na starost františkáni,¹⁶⁷⁹ informace o délce zádušních obřadů či o místě jeho posledního odpočinku mezi dvěma Lichtensteiny, svými prastrýci,¹⁶⁸⁰ ale také ze zcela materiálního pohledu, když konstatuje,

auch bey den Landschafftlichen zusammen kunfftten per deputatum nit erscheinen, weillen es nit possessionirt were [...].“

¹⁶⁷⁴ Tamtéž: „Sonsten werden vermuthlichen der eligenten 21. sein, da dann der Eligendus 12. Stimmen haben muß, welche entlichen noch wohl zussammen stimmen, und auch die übrigen ansich ziehen, und unanimem electionem machen werden Ich wüntsche von Hertzen, daß alles selbigen Hohen Ertzstüfft zu nutzen in gutten vernehmen, und einigkeit sich ende.“

¹⁶⁷⁵ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 545.

¹⁶⁷⁶ Max Adam, AO 124, f. 651 (1687-06-30, Salcburk): „Die Wahl ist glücklich auf Ihr fürst. Gn. H Bischoffen von Segkau ausgefallen, so Ich hiemit Ewr fürst. Gn gehorsambst hinterbringen vndt mich zu dero fürst. Gn. vnderthenigst empfehlen wollen.“

¹⁶⁷⁷ Johann Franz von Preysing (1615 – 1687), od roku 1670 biskup v Chiemsee, blíže kapitola této práce k biskupům z Chiemsee.

¹⁶⁷⁸ Max Adam, AO 125, f. 77 (1687-07-17, Salcburk): *Das Päbstliche placet wirdt hier innerhalb 8. Od 14. Tag erwarthet wie auch zu gleich die Nachrichten einlaufen werdtten wegen der Päbstlichen Collationen der 2. Vacirenden hiesigen Canonicaten. Nach Muetmassungen möchtten die 3. Bistumb conferiret werdtten. Das in Khiemsee dem hiesigen H Dombdechandten, das zu Seekhau dem gegenwerdtigen H Bischoffen von Lavanth fürst. Gn. das von Lavant aber dem H Graffen von Wolckenstein wehme aber die Stadthalterey das ist vnbewust.“*

¹⁶⁷⁹ Tématem byl citát z knihy Job, 17:11, tamtéž: „Des P. Franciscaner der die Leichtpredigt gehaldten, hat vor Ihr fürst. Gn. seelig. H Bischoff von Chiemsee wahr das Thema: Cogitationes meae dissipatae sunt, torquantes cor meum.“

¹⁶⁸⁰ Ty trvaly tři dny, biskup z Chiemsee byl dle Maxe pohřben mezi bratry a (pra)strýce našich korespondentů, tedy Johann Christoph z Lichtensteinu (1591–1643), rovněž biiskupa z Chiemsee, a Konstantina ml. z Lichtensteinu-Castelcornu (1593–1662), tamtéž: „Die 3. Tägige Exequien seindt auch vor Ihme vollzogen wordten neben Ihr fürst. Gn H Hanß Christoph von Lichtenstein Bischoffen zu Chiemsee seelig ist er beygelegt wordten, alwo auch H Graf Constantin seelig begraben liget.“ K oběma zmíněným Lichtensteinům přehledově 364–365, 369–370 Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 364–65, 369–70. Informace o místě uložení zesnulého pak biskupa Karla překvapila, když podle jeho slov „nebyl kanovníkem“ (tím narážel zřejmě na jeho rezignaci na kanonikát, když se v roce 1670 stal biskupem, ABB – KPPB 167, f. 84 (1687-07-27): „Mich wundert, daß der verstorbene Herr Bischoff zu Chimbsee in Thumb begraben worden, in deme Er kein Canonicus gewesen ist, seine hinterlassene mittel, werden baldt an den Tag komben müssen.“ K rezignaci Thaler, 431–33.

že „za sebou tento pán zanechal pěkné prostředky, a k tomu ještě rodině fideikomis, v hotových penězích se toho také hodně najde“.¹⁶⁸¹

Kromě už představených témat, včetně poskytování aktuálních novinek, rok 1687 také poprvé výrazněji přináší další sféru, kterou je zapojování Maxe Adama do spolupráce na vyřizování biskupových úkolů hmotné povahy. Jedním z příkladů mohlo být shánění, objednávání, nákup a přeposílání předmětů kulturního, uměleckého či umělecko-řemeslného charakteru. Například v červenci Max Adam hlásil, že „*dorazila nizozemská zahrada v mědi (...) a další věci, které si Vaše Milost poručila*“,¹⁶⁸² tedy patrně rytina (či soubor), vyobrazující zahradní architekturu, což byl typ materiálu, o který měl biskup, jak víme, velice intenzivní zájem. Mohlo se ale jednat také například o knihy, zejména nové tituly, s nimiž přišel Max do styku a biskupovi je zprostředkoval,¹⁶⁸³ nebo nákupy liturgických předmětů, jako byly svícny a oltářní křesťanství.¹⁶⁸⁴ Očekávalo se od něj také, vzhledem k jeho pobytu přímo v místě, že bude zapojen do potřebných oprav a zvelebování biskupovy kanovnické rezidence.¹⁶⁸⁵ Je třeba opět podotknout, že tento namátkový výběr je jen ochutnávkou z širší jednotlivin, které prostupují společnou korespondencí v poslední necelé dekádě Castelcornova episkopátu a které by si zasloužily podrobnou analýzu, přesahující rámec této práce.

Biskup ale v Salcburku objednával například také rozsáhlejší kamenické zakázky, které se vynořují i z Maxových dopisů. V letech 1687–1689 se tak jednalo o objednávky

¹⁶⁸¹ Tamtéž: „[...] *schöne Mittel hat dieser herr hinterlassen, vndt noch darzu der Familie ein Fideicommiss, in paaren Geldt wirdt sich auch vill findten.*“

¹⁶⁸² Max Adam, AO 125, f. 77 (1687-07-17, Salcburk): „[...] *der Nider Landtische Gerten in Kueffer wirdt würrlich Ewr fürst. Gn. eingelaufen sein, wie auch die Abriss von denen Stein Mezen, vndt was sonsten Ewr fürst Gn gnedigst bepfohlen haben.*“

¹⁶⁸³ Např. na jaře informoval o návštěvě salcburského benediktina Paula Metzgera (1637–1702), působícího na tamní benediktinské univerzitě, jemuž právě tiskem vycházelo jeho dílo *Theologia scholastica Salisburgensis secundum viam et doctrinam D. Thomae*, blíže k jeho životu a tvorbě Richard Werner Apfelauer, „Mezger, Paul“, in *Neue Deutsche Biographie*, 17 (Berlin: Duncker & Humblot, 1994), 414–15. Dle Maxe Adama by jeden exemplář rád věnoval i biskupovi, synovec se proto snaží od biskupa pokynů, zda chce knihu rovnou nechat svázat v Augšpurku (kde byla také vydána), srov. AO 143, f. 478 (1695-04-27, Salcburk): „*Es ist bey mir gewesen der Pater Paulus Mezger Ordinis Benedicti welcher seine Theologiam in Truck hat lassen außgehen, vndt denen H Praelathen in Austria dedicirt, ist gedacht auch Ewr fürst. Gn. einen dergleichen Exemplar zu praesentiren, vndt ist gewerdig, wie solches opus yberbracht werdten solte, habe also mich geswegen gehohr anfragen wollen, soll gar sauber zu Augspurg auch absonderlich ein gebunden worden sein.*“

¹⁶⁸⁴ Max informuje o svém jednání s pasířem, předává info o ceně a potvrzuje jejich včasné doručení, tamtéž: „*Ich hab mit dem Gürthler geredet, wegen der 8. Leichter vndt 2. Crucifix auf 2. Altar sie werdten haldt auf 120fr komben vndt will auch zeitlich lieffern.*“

¹⁶⁸⁵ Např. biskup vyjadřující se k opravě střechy, ABB – KPPB 167, f. 76 (1687-01-16, Kroměříž): „*Die außbesserung der Dachung meines Canonical Hoffs zu Saltzburg ist fürderlichen Vorzunehmen und der Vnkosten specificirte mir zuzustellen, damit die ersetzung ordenlich erfolgen, und alle Vnordnung vereinzelt bleiben möge, inmassen Ich selbigen Syndici schreiben hiebey remittire.*“

rozličných mramorových prvků, konkrétně různých okenních a krbových ostění,¹⁶⁸⁶ na nichž pracovali kamenosochaři v Salcburku a Linci. Tyto zakázky, jejich administrace i logistika¹⁶⁸⁷ jsou nicméně z velké části řešeny velice intenzivně zejména v korepondenci, dochované v počtu řádově několika desítek listů, s kapitulním syndikem a příslušníkem lokální drobné šlechty, Georgem Schidenhofenem zu Stumm (1644–1719). Máme také doloženo, že po vlastní ose s ním (což je celkem pochopitelné) komunikoval a spolupracoval i Max Adam¹⁶⁸⁸ a že na podobu hotových výrobků i sám dohlížel.¹⁶⁸⁹

Společná komunikace a kapitulní syndikové Schidenhofen a jeho předchůdce Reiter

O Schidenhofenových službách bude ještě ve stručnosti řeč, neboť tento kapitulní úředník byl v jistém ohledu biskupovým klíčovým salcburským spolupracovníkem. Kromě řady praktických úloh byl pro biskupa také jistě důležitým zdrojem informací, a to nejen z prostředí kapituly, ale také arcibiskupského dvora a dění na něm. Ze své pozice dále průběžně řešil i záležitosti biskupova kanovnického dvora, jako návrhy oprav¹⁶⁹⁰ a jejich

¹⁶⁸⁶ Zmínky o zaslání nákresů ke zhotovení dveří, ABB – KPPB 167, f. 81 (1687-05-07, Kroměříž): „*Ich hoffe mit negsten einen abriß von denen Thiren zu überschicken, worauff man vornehmen wird können, was Ein= und anderer Stainmetz für eine überhaupt völlig außzumachen, und auff sein gefahr bieß Crembß gantz zulüfern begehren möchte.*“

¹⁶⁸⁷ Hotové kusy měly se přepravovat lodí do Kremže, kde bylo nutné zajistit jejich převzetí a suchozemský transport, zmiňuje se o tom např. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 105 (1688-05-19, Kroměříž): „*Die Lüferung der aldortigen Marmelsteinern arbeith mueß auff einmahl nach Crembß erfolgen, alwo wegen derselben übernehmung und auffrichtung mier hetten alle anstatt gemacht werden solle, da man anderst die gewisse Lüferungszeit wissen wird.*“

¹⁶⁸⁸ Např. Max Adam AO, 122, 397 (1686-08-08, Salcburk): „*Hierbey schlisse Ich gehorhsambst eine quittung von dem hiesigen Capitular Syndico daß H von Schiedenhoffen in Copia, kraft welcher Ewr fürst. Gn. Befpfehl vnnderthenigst von mir ist nachgelebt wordten.*“ Podobně i později, např. v roce 1695 zajišťovali pro biskupa nákup oceli, AO 144, f. 18 (1695-05-04, Salcburk): „*[...] der von Ewr fürst. Gn. verlangte Stahl ist schon bestellt wordten, kombt der Centen auf 25 fr. wie mir der Capitular Syndicus H von Schidenhoffen gesagt, vnndt ist solcher gar schwehr zu yberkommen zu verführen.*“ Kromě toho i objednávky dalších předmětů, zde např. krucifixu, AO 144, f. 125 (1695-05-25, Salcburk): „*soll in allen Ewr fürst. Gn. bepfelchen fördersambst von mir aus nachgelebt wordten, so wohl der leichter Crucifix vnndt Stahels halber, wie dan dieser stündtlich hier erwarthet wirdt von dem Capitular Syndico dem von Schidenhoffen.*“

¹⁶⁸⁹ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 100 (1688-04-17, Kroměříž): „*[...] ist mir auch lieb zu verstehen gewesen, daß derselbe meine zu Lüntz und Saltzburg bestellte arbeit in augenschein genohmen, und sonsten selbigen maistern zu gesprochen hat, Es ist ein so anders auff die Prob angesehen damit man eine mehrere arbeith nach gestallten sachen bestellen möge.*“

¹⁶⁹⁰ Např. píše o havarijním stavu střechy, kterou už obhlídl kapitulní tesař, navrhuje domluvit se na opravě a čeká na biskupovy pokyny, Schidenhofen, AO 111, f. 154 (1683-07-15, Salcburk): „*[...] das Tach gegen der Roten Bruederschafft (so zwar vor etlichen Jahren schon maistenthails schlecht gewesen aber dazumahl noch bestmöglich ausgestlicht worden) dermassen schadhafft vnd ruiniert seie, das selbiges nottwendig ganz neu zumachen, habe nicht vnterlassen, durch den Capitil Zimmermaister zue sehen, auch über den Belauf solch vnverschieblicher reparation, inschlüssigen überschlag machen zulassen, Ob nun mit der Arbeith würrklich zuverfahren, will der gnedigsten Verordnung ich vnnterthenigst gewarten.*“

administraci,¹⁶⁹¹ zmínky o ubytování externích osob, jako například inkognito pobyt bavorského kurfiřta v létě 1681,¹⁶⁹² biskup mu naopak otevřeně v době před Maxovou první rezidencí sděloval, že hodlá svůj dvůr poskytnout svému synovci a tudíž je záhodno dosavadního obyvatele čím dříve, tím lépe vystěhovat.¹⁶⁹³

Schidenhofen také obstarával řemeslníky, kameníky pro biskupovy objednávky, vyřizoval jejich financování, přepravu hotových výrobků,¹⁶⁹⁴ konzultoval s biskupem jeho požadavky i výtky, zkrátka lze říci, že jeho místo je při komplexním pohledu na Castelcornovo spojení se Salcburkem neodmyslitelné. Je třeba říci, že v této pozici nebyl první, spolupráci s biskupem v podstatě „podědil“ po svém zesnulém tchánovi, předchozím syndikovi Casparu Reitterovi (1618–1676).¹⁶⁹⁵ Na tomto důležitém postu byl v podstatě v centru dění kapituly a řadu informací mohl biskupovi poskytovat takřikajíc z první ruky. Tím mohlo být například i v důvěrném tónu sdělené rozčarování z nízkého platu při vysoké pracování zátěži. O specifičnosti jejich vztahu svědčí i jeho následný dovětek, jak si

¹⁶⁹¹ Předtím, než salcburský kanovnícký dvůr využíval Max Adam, se v něm ubytovávali různí členové kapituly (srov. kapitola o biskupovi Lambergovi), v roce 1681 rezidenci obýval kanovník Preysing, v té době byly v plánu určité opravy rezidence, srov. Schidenhofen, AO 110, f. 32 (1681-08-14, Salcburk): „*Berichte hirmit gehorsambist, das die reparationes in dero alhiesigen Canonicalhof biß auf die S.V. hintere Stallung, welche Ihre Hochw. Vnd Gn der herr graf von Presing, noch zu dato mit ihrem hey vnd strey occupiern, vnd dem vernemben noch, baldt löhren werden, nun vollbracht vnd ersetzt worden, in massen ich die Rechnung siener Zeit vnterthenigst einzuschicken nicht ermanglen werde.*“

¹⁶⁹² Schidenhofen připojuje i podrobné informace o kurfiřtově společenském a kulturním programu ve společnosti arcibiskupa, srov. tamtéž: „*Ihre Churf Dcht aus Bayern, seint verwichnen Sontag [...] zwischen 5 vnnnd 6 Vhr abents ganz vnverhoft allain mit dero herrn Obristen Stallmaister vnd noch 3 Persohnen, incognito anhero gelangt, vnnnd haben bey wolgedachten Herrn grafen von Preising, in Eur hochf Gn Canonicalhof das Quarter genomben, volgenten Tag sich vormitag in der hochf. Reitschuell, vnd nachmitag in Hellbrunn befundten, gegen dem Abent aber zu Mirabell bey Ihrem hochf. Gn alhier, eine guete Zeit zuegebracht, vnd darauf am Erchttag frue, nach dem sie ehevor bey der Schwarzen Bruederschafft Mess gehört, mit mehr gedachtem herrn Grafen von Preising widerumb abgeraist, dem vernemben noch sollen sie die zway Nächt mit Trompetten vnd Music zuegebracht, vnnnd sich gar lustig bezeigt haben.*“

¹⁶⁹³ Biskup Karel, koncept AO 155, f. 11 (1682-01-22, Olomouc): „[...] *ich hofentlich nit verdekhen, das ich meinen aldortigen capitular Hoff meinem Vettern vor anderen vergunne, vermeine also, er solle sich ie ehender ie lieber außziehen, ungeacht mir nit wisendt ist, ob gedacht mein Vetter sein Residenz aldorten dise festen noch gelangen wirdt.*“

¹⁶⁹⁴ Četné zmínky v dopisech napříč kartony, jejich soupis Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 241.

¹⁶⁹⁵ V roce 1675 se totiž oženil s jeho dcerou Annou a později po její smrti dokonce ještě s další členkou rodu Reiterů, Annou Sophii. Jeho společenské a majetkové postavení mu umožnilo zakoupit si v roce 1707 zámek Triebenbach, podrobněji Franz Martin, „*Beiträge zur Salzburger Familiengeschichte. 22. Schidenhofen von und zu Stumb*“, *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 74 (1934): 129–33. V rámci dlouholeté kooperace s určitými rysy klientko-patronskeho vztahu biskup při příležitosti syndikova sňatku v roce 1691, v rámci reakce na svatební oznámení zaslalou svou gratulaci a též dárek, koncept AO 162, inv. č. 580, f. 21 (1691-02-16, Kroměříž): „*Gleich wie nun aber für solche notification gebührenden dank erstatte, als wünsche wohlmeinend das vermittelst das Vermittelst Göttl. Verleyhung dise Standes Verenderung mit all selbst erwünschten Himels Seegen begleitet werde vndt zue beyderseiths ewigen Heyl, vndt Vergnügung gerichtet. [...] warbey ich mich auch mit beiliegender Gedechnus einstellen wollen.*“

„mnohokrát, leč marně přál, aby Vaše Milost mohla alespoň na čtvrtodinku sedět v kapitule při (jeho) slavnostním uvedení do funkce“.¹⁶⁹⁶

Uvést zde můžeme ilustrativně několik z řady příkladů, at' už se jednalo o zasílání různých dokumentů, například tištěných kapitulních i dvorských kalendářů,¹⁶⁹⁷ ale zejména informování o událostech z nitra salcburského církevní prostředí. Na jaře roku 1687, když Schidenhofen poměrně excitovaně informuje o vývoji jednání a formulování volebních kapitulací, a své exposé završuje apelem na biskupa, pokud „by nebyla žádná naděje, že jej bude moci zde osobně uctít“, aby alespoň instruoval svého synovce, necht' u kapitulního děkana vznese námitku a zasadí se o správnou věc.¹⁶⁹⁸

Další komunikační vlákno pak tvořila Schidenhofenova korespondence adresovaná Petru Reharmontovi, vedená ve velmi přátelském a důvěrném tónu (vzhledem k Reharmontovým pobytům v Salcburku se tedy nepochybně znali osobně).¹⁶⁹⁹ V dochovaném dopise z podzimu 1687 mimo jiné reflektuje vztahy nového arcibiskupa s kapitulou na příkladu nedávné společenské události, kdy byl kapitulou arcibiskup pozván na rybaření, soutěž ve střelbě a hostinu a vše proběhlo v přátelské náladě, což vedlo syndika k formulaci přání, aby „pokračovala dobrá shoda mezi hlavou a údy“,¹⁷⁰⁰ vyjadřujícího vlastně též pohled na dynamiku a ideální charakter vztahu mezi arcibiskupem a jeho

¹⁶⁹⁶ Schidenhofen, AO 95, f. 395 (1676-12-15, Salcburk): „[...] anbey aber deroselben in threu gehorsambster confidenz zu clagen: erstlich, das bey ermeltem Syndicat mir zwar alle labores gelassen, das einkhomben aber wider all verhoffen fast vmb die helfte decurtiert worden, iedoch mit angedeiter hoffnung einer auf bezeigenten eifer vnfelbar ervolgenten Besserung, so ich nun gedultig angenomben [...] dabey aber villmallen, wie woll vergeblich, gewünschen, das Eur hochfürst. Gn nur eine viertlstandt bey einrichtung der Bestallung in capitulo gesessen weren.“

¹⁶⁹⁷ Schidenhofen oznamuje zaslání (dvorký kalendář ztím nebyl vytištěn), AO 113, f. 249 (1682-12-12): „Bey diser guetten gelegenheit übermache hiebey verwahrt 2 teutsche vnd 2 lateinische Capitlcalender, die Hofcalender seint noch nit gedrukht.“ Biskup Karel oznamuje v post scriptu vánočního a novoročního přání jejich doručení, koncept AO 155, f. 294 (1682-12-31, Kroměříž): „PS die 2 deutsch vnd 2 lateinische Capitl Calender sint mir wohl zue Handen komen, vndt erwartte die Hof Calender.“

¹⁶⁹⁸ Schidenhofen AO 124, f. 479 (1687-05-15, Salcburk): „[...] bey einrichtung der neuen Wahl capitulation in deliberation khomben solte, ob mann nicht ainem khinfftigen herrn Erzbischoven alle disseitige herrschafften, vnnterthanen vnnd Güetter auch Jagtbarkheiten, Fischereien, vnnd in Summa alles überlassen, vnnd dafür aine sichern jährlichen Tanto vnnd in die quattermber ausgetheiltes quantum ausdingen solte. [...] bin ich auch wol versichert, das Eur hochfürst. Gn mein vnntertethenigstes Sentiment auch nicht verwerfen wurde, vnnd habe es allein zu dem Ende hiemit Pflicht schuldigst hinterbringen wollen, damit, wann kheine Hofnung sein solte, dieselbe alhier persönlich vnnterthenigst zu venerirn, auf wenigst des herrn Grafen Max. Adami hochwürden vnnd gn. behörig instruiert, auch etwa bey Ihr Hochw. Vnd Gn. herrn Thumbdechanten aine hegsgiltige erinderung in contrarium mechte gethan werden, ainmahl ist es ain werkh maximimomenti, vnnd nicht so praecipitanter abzuberechen.“

¹⁶⁹⁹ Vyřizuje srdečné pozdravy mj. od svých dětí, oslovuje jej „Bruder“, srov. Schidenhofen Reharmontovi, AO 125, f. 366 (1687-10-30, Salcburk): „Vor herrn Reitter vnd seiner liebsten auch der Sopherl vnd meinen baiden besen Bueben ainen gehorsamben Bevelch.“

¹⁷⁰⁰ Tamtéž: „[...] einladung am Seehauß befundten, vnd dem Fischen zuegesehen, da dann des herrn Thumbdechantens hochw. vnd gn. ain bestes zum verschiessen aufgeworfen, vnd selbst gewonen, hechstgedacht Ihre hochfürst. Gn. habe ab dem Tractament vnd anderer vnnterthenigster Ehrbezeugung gnedigsten contento bezaigt, Gott gebe, das die guet einverstendtnus zwischen haubt vnd glider zu allgemeiner Freidt vnd bestendtig continuirt werde.“

kapitulou. Lze předpokládat, že část těchto informací byla dále tlumočena i biskupovi (konečně, nějakým způsobem se dopis musel dostat do souboru jeho korespondence).

Vraťme se nyní chronologicky ještě o něco nazpět a připomeňme i význam a roli Schidenhofenova tchána Caspara Joachima Reittera pro biskupa Karla a jeho spojení se Salcburkem. Zjednodušeně lze říct, že po jeho skonu jeho již výše představený zeť převzal jeho agendu. Jádrem Reiterových dopisů je ovšem skutečně velice podrobné, pestré a zajímavé informování o dění v Salcburku. Jedná se o bez nadsázky skvělý pramen v počtu přibližně dvaceti listů (převážně přijatých, biskupových konceptů je zde jen pár), datovaných mezi rokem 1668 a Reiterovým úmrtím v roce 1676,¹⁷⁰¹ jenž by si zasluhoval vlastní detailní zpracování, jemuž v této práci, vzhledem k výraznějšímu odklonu od tématu, nemůže být věnován náležitý prostor. Podívejme se ale na tuto korespondenci alespoň ve stručnosti v souvislosti s kapitulou a děním v salcburském církevním prostředí. Reiterovy dopisy se zpravidla řadí mezi ty rozsahově delší, obsahově rozmanité. Zahrnují celou škálu témat a pro biskupa byly nepochybně zásadním zdrojem k udržení přehledu, co se v Salcburku událo nebo plánuje.

Je zjevné, že korespondence navazuje na předchozí osobní vztah v době Castelcornova působení v Salcburku. To není příliš překvapivé, vzhledem k tomu, že jako kapitulní děkan přicházel se syndikem a doktorem práv Reitterem jistě do velice častého kontaktu a úzké interakce. Hned nejstarší dochovaný dopis ostatně obsahuje přepis s Reiterovým zvoláním „ó jak mnohem raději bych namísto psaní o všem referoval ústně“.¹⁷⁰² Kromě spolupráce na biskupových vlastních záměrech, jako bylo např. administrování zbožných nadací, které v Salcburku zřídil pro sebe a svou rodinu,¹⁷⁰³ však

¹⁷⁰¹ Orálková, Topičová, a Kouřil, *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695)*, 226.

¹⁷⁰² Reitter, AO 76, f. 321 (1668-08-02, Salcburk): „*PS O wie vil lieber hette ich an statt schreiben mundtlich vnderthenigist referiren wollen!*“. O osobním tónu svědčí i drobná zmínka s omluvou, že tak dlouho nenapsal, ale je zavalen prací, na kterou je téměř sám a která jej vyčerpává, tamtéž: „[...] *mit gehorsambist bitt, mir in Vngenaden nit zu vermerkhen, das diselbe ich so lang mit khein schreiben bedient, die Zeit hat mirs nit zugelassen, bin zu Arbeith vassst allein gewesen, wie sie mir dan also zugesezt, den ich mich vassst hette legen müssen.*“ V roce 1675 pak poslal i svatební oznámení své dcery Anny s nám již známým Schidenhofenem, tehdy arcibiskupským dvorním radou, srov. Reiter AO 92, f. 125 (1675-04-08, Salcburk): „[...] *meine ältere Tochter Anna dem hochfr. Salzburgischen Hoffrath herrn Georg Vlrich von Schidenhofen ehelich versprochen, welche sich dem nechst endtschlossen, vermittelst Priesterlicher copulation auf Montag den 6. Nechstkhünfftigen Monaths Maii ihr Hochzeitliches Ehrenfest in Petersprunn alhier zuhalten, Ob mir zwar vnderthenigist nit gethrauen darff, Euer hochfr. Gn hierzu einzuladen, so habe ich doch meiner gehorsamisten schuldigkeit erachtet, solches zu deroselben gnedigisten wissen zubringen, vnd mithin zubetten, das Sie Ihre dise angehente Eheluthe auf alle fähl genedigist wollen lassen beivolchen sein [...]*“

¹⁷⁰³ Např. v závěru roku nadace u Bratrstva Božího Těla, Reiter AO 85, f. 410 (1671-12-17, Salcburk): „*Die Stüfftung bey der Bruederschafft Corporis Christi hat entlich dise Wochen auch seine Richtigkeit erlanget, massen ich gegen empfangenen revers, davon gleichfahls aine Copi mitfolget, die 200 f ausgeliefert, wie ich verstehe will gedachter Bruederschafft auf khünfftigen Sambstag mit ainen Solemnien Ampt solcher Stiff sein Anfang geben lassen.*“ K tomu i další dopisy tamtéž.

Caspar Reitter Castelcorna obvykle velice pregnantě informoval o novinkách a změnách v kapitule, stanovených termínech, personálním obsazování postů od sufragánních biskupů po choralisty,¹⁷⁰⁴ přičemž se setkáme s tím, že používá rétoriku a stylistické obraty, které známe z mezibiskupské korespondence.¹⁷⁰⁵ Například když v srpnu 1668 informuje o průběhu volby nového arcibiskupa a to včetně uvedení počtu hlasů pro jednotlivé kandidáty, používá u vítězného (dosavadního) sekavského biskupa Kuenburga obrat, že „*si přivedl domů ovdovělou nevěstu zdejší církve*“.¹⁷⁰⁶ Následuje skutečně velmi podrobný report nejen o volebních kapitulacích, ale také o průběhu volby, včetně následného oběda, zasedacího pořádku účastníků, přičemž pisatel nezapomene upozornit i na kontinuitu v tom, jak byla hostina uspořádána, totiž že „*proběhla, jako bylo zvykem za nejjasnějšího Guidobalda*“, tedy předchozího zesnulého arcibiskupa.¹⁷⁰⁷

Časté a podrobné referování o dění v kapitule zahrnovalo např. i zasílání výtahů z kapitulních protokolů, nebo vlastní souhrn jednání, které se Reiter nebál ozvláštnit i osobním komentářem (hrabě Castelbarco na kapitule svůj příspěvek „*přednesl zcela uspávajícím způsobem*“¹⁷⁰⁸). Reiter byl ze své pozice pochopitelně rovněž v obraze, co se týkalo biskupova kapitulního dvora a kromě provozních záležitostí a oprav u něj nechybí ani zmínka kuriózního až skandálního charakteru, jako když se v lednu roku 1672 dozvěděl, že svobodná sestra tehdejšího domovního správce Stükhlera předchozího dne přímo v biskupově kapitulní rezidenci porodila nemanželské dítě, což podle něj místu kazí pověst.¹⁷⁰⁹ Rovněž však biskupovi psal i o kulturních a společenských událostech, které se

¹⁷⁰⁴ V tomto směru se nebránil ani „zaručeným zprávám“, např. když slyšel od kapitulního děkana, že pozice jistého choralisty visí na vlásku, Reiter, AO 85, f. 410 (1671-12-17, Salcburk): „*Der Priggler Choralist befindet sich, habe es selbsten von Ihnen hochw. Vnd Gn herrn Thumbdechanten gehört, in periculo amotionis, so bald er das geringste weiters verbricht.*“

¹⁷⁰⁵ Srov. kapitola o blahopřáních a oznámeních.

¹⁷⁰⁶ Reitter, AO 76, f. 320 (1668-08-02, Salcburk): „*Am verwichnen Montag also 30. Dis Julii ist die Wahl vorgangen, vnd dahin ausgefallen, den herr Graff von Castell Barco ain, Ihre fürst. GG Passau zway vnd Ihren fürst G zu Sekhau die ubrige zwelffvota bekhonden, vnd dise mithin die Verwittibte Prauth der hiesigen Khirchen haimbgeführt.*“

¹⁷⁰⁷ Tamtéž: „*Bey bedeuter Mahlzeit seindt oben an Ill.mus et Rev.mus D.nus Electus rechts vnd der Kay. Herr Gesandter lingger Handt, auf der rechten seithen herab Ihre fürst. Gn zu Passau Ihre fürst. G zu Chiembsee vnd folgens der Churbay H Gesandte (welcher sich auf einladen für ainen abgeordnete angegebe) gegen Ihre fürst G von Chiembsee ober Ihre fürst G von Lavandt, ob derselben ist der Vorschneider gegen Ihre fürst. G von Passau ubergestanden) vnd weiters auf lingger seithen die herrn Praelathen vnd Thumbherrn suo loco et ordine gesessen das tractament ist hergangen, wie mans sub Em.mo Guidobaldo gewohnt.*“

¹⁷⁰⁸ Reiter, AO 79, f. 355 (1669-10-24, Salcburk): „*herr Graff von Castell Barco diffidens in super de aliorum DD.nus Capitularius favorabilibus votis die sach in dem gehaltenen Peremptorio gar schläfferig vorgetragen [...]*“.

¹⁷⁰⁹ Reiter, AO 86, f. 48 (1672-01-07, Salcburk): „*Gleich aniezo hore ich, das in dero Capitular hoff alhir des Stükhlers ledige Schwester gestern Khinds Muetter worden, es ist nit genueg, das er selbst bösser sein khundte, sicht auch noch anderen zue, vnd macht dem Hoff ainen schlechten respect.*“

ve městě odehrávaly. Jednou z významných událostí, o jejímž průběhu a programu v jednotlivých dnech detailně informuje, byla návštěva kolínského arcibiskupa Maxmiliána Jindřicha Bavorského a bavorského kurfiřtského páru Ferdinanda Marii (což byl jeho bratranec) a Jindřišky Adély Marie Savojské s jejich dvěma potomky v srpnu roku 1670.¹⁷¹⁰

Olomoucký biskup se tak mohl dozvědět, že v pondělí „*se konaly a oplácely návštěvy a také se trochu hrálo,*“¹⁷¹¹ v úterý se jelo rybařit do Hellbrunnu, což prý byla velká záliba kurfiřtů, středa patřila střelbě, jíž se patrně účastnili i někteří členové kapituly, a medvědovi v Mirabellu, (příčemž zde Reiter uvádí i vítěze a jejich ceny, které získali),¹⁷¹² poté až do jedné hodiny v noci následoval balet, v němž se obzvláště vyznamenal mladý hrabě Lamberg z ammerangské větve, „*jenž v tanci nemá mnoho sobě rovných a dobře se činí i v dalších cvičeních.*“¹⁷¹³ Ve čtvrtek, tedy ve dne odeslání, se konalo oblíbené běhání ke kroužku s dřevci, soutěže s pistolemi a dýkami, odpoledne následoval přesun do Hellbrunnu a hudební drama, čili podle všeho operní představení.¹⁷¹⁴

Dopisy těchto kapitulních zaměstnanců tedy biskupovi Karlovi kromě různých typů praktických úkolů pomáhaly získávat řadu informací, nejen ze života kapituly, ale celkového společenského dění, a to díky dřívějším hlubokým společným vazbám¹⁷¹⁵ v jiné kvalitě, z jiného úhlu pohledu a ve větší detailnosti, než mohly nabídnout jiné typy osobních komunikačních kanálů. Jak můžeme vidět, role Reitera i Schidenhofena,

¹⁷¹⁰ Poměrně podrobný Reiterův dopis, AO 81, f. 338–339 (1670-08-28, Salcburk).

¹⁷¹¹ Tamtéž: „*Churbayrische Hoffstatt befinden sich vier beysamen, nemblich des Churfürstens, der Churfirstin, Churprinzens vnd der Princesin in numero transcendente 1000 Persohnen vnd Pferdt, den Montag hat man mit Visiten vnd Revisiten auch etwas mit Spilen zugebracht [...]*“

¹⁷¹² Tamtéž: „*[...] am Erchtag ist die Raiß in Hellaprun, vnd daselbst ain fischen, warein Ihre Churfr Dhlt machtig verliebt sein sollen, vorbeygangen, gestern hat man zu Mirabell ainen Pern neben Khlamein gewilde geheyt, vnd darauf auf die Scheiben geschossen, warbey der Churbay. Obrist Stallmeister das Bäste ain Lavor vnd Giespekh vnd herr Graff Policarpus von Khienburg hiesiger Obrist Cammerer den besten Cranz aine schone Silbern Schallen gewonnen [...]*“

¹⁷¹³ Tamtéž: „*[...] nach dem nachtenss ist ain Ballet gewesen, welches bis auf 1. Vhr in die nacht gewehret, vnd insonderheit von dem eltisten herrn Graff von Lamberg zu Ammerang geziert worden, deme man gewis nachsagen khann, das er in Danzen nit vil seines gleichen habe, auch ubrige exercitia wol mache [...]*“

¹⁷¹⁴ Tamtéž: „*Heut frue hat es ain Khopfrennen mit der Lanzen, Pistol vnd Degen gegeben, vnd Ihre Churfr. Dhlt maistenthails alle 3. Khöpf, 1. Oder 2. Mahl aber gleichwohl zwey gehoben, nachmittag ist der Marche wider in Hellbrunn gangen, ain vasst musicalisch Drama in dem Steinen Theatro zuhören.*“

¹⁷¹⁵ To dokumentují i další drobné stopy v korespondenci, kromě témat jako zdravotní obtíže, např. když Reiter biskupovi, nepochybně vnímanému jako patron, zaslal oznámení o svatbě své dcery právě s budoucím syndikem Schidenhofenem, srov. AO 92, f. 125–126 (1675-04-08, Salcburk), jeho syn Franz a zeť Schidenhofen později po jeho skonu v září 1676 biskupovi zaslali známení o úmrtí svého otce a tchána, srov. AO 95, f. 75–77 a 78–79 (obě 1676-09-24, Salcburk), Franz dokonce ještě v roce 1685 posílá vánoční a novoroční přání, srov. AO 121, f. 470–471 (1685-12-20, Salcburk), druhá Reiterova dcera Clara s připomínkou na svého otce ještě v roce 1679 biskupovi zaslala oznámení o svém plánovaném sňatku, spojené s formálním pozváním na svatbu (ta se měla totiž už za pouhých 11 dní v Innsbrucku), srov. AO 102? f. 283–285 (1679-06-01, Salcburk), dochován i koncept biskupovy odpovědi, AO 153, inv. č. 568, f. 381 (1679-06-06, Kroměříž).

kapitulních syndiků, byla v korespondenci biskupa Karla a jeho vazbách na tamní prostředí, stejně jako pro zprostředkování a koordinaci řady eventualit nepochybně důležitá a později do tohoto kontextu vplul i biskupův synovec Max Adam. Přesuňme se nyní opět k němu do závěru 80. let 17. století.

Salcburk na dálku a příchod druhého synovce, Františka Maxmiliána (1667–1746)

I poté, co se vracel zpět na Moravu, už zůstával Max Adam podobně jako biskup Karel zainteresován v salcburském dění (a vzhledem k provázanosti církevních kariérních a komunikačních sítí následně i v dalších lokalitách) a vítal se zájmem informace, které k němu putovaly jak v důsledku vlastní iniciativy, tak z nepravděpodobných informačních kanálů. Zájem projevoval ostatně už předtím, než vůbec do Salcburku začal jezdit, těsně po získání kanonikátu, např. při návštěvě odtamtud cestujících mladých Žerotínů, u nichž „*rád uvidí, co nového odtamtud přinesou*“.¹⁷¹⁶ Tyto zmínky, ale také konstatování toho, že naopak tentokrát „*ze Salcburku jinak nic zajímavého nepišť*“,¹⁷¹⁷ pak pronikají i do společné korespondence a jsou navzájem dále sdíleny, občas také včetně opisů různých tamních dokumentů.¹⁷¹⁸

Intenzivně salcburská témata nalezneme i v dopisech závěru roku 1687 a prvních měsících roku následujícího, kdy navíc na scénu nastupuje také další člen rodiny a příslušník duchovního stavu, František Maxmilián, v té době již pět let olomoucký kanovník.¹⁷¹⁹

Je zjevné, že s přibývajícimi léty a zkušenostmi z opakovaných salcburských pobytů zřejmě biskup už synovce vnímal jako relativně zběhlého v tamních poměrech.¹⁷²⁰ V půlce března roku 1688 totiž nastal pro Maxe Adama opět čas chystat se do Salcburku.

¹⁷¹⁶ Max Adam, AO 110, f. 56 (1681-08-18, Brno): „*Die beede von Zierotin die von Vllersdorf seyndt gestern directe von Salzburg kommen, werdt gern sehen was sie neues von dorthen bringen werden.*“

¹⁷¹⁷ Max Adam, AO 126, f. 78 (1688-01-17, Olomouc): „*Der Cardinal von Fürstenberg ist Coadiutor zu Cölln worden, darzu der H Graff Reckheimb Thumbherr zu Salzburg das seinige fleissig wirdt beygetragen haben, von Salzburg wirdt mir nichts remarquables geschriben vnndt ist das wenigste dermahls zu vernehmen.*“

¹⁷¹⁸ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 91 (1687-10-30, Kroměříž): „*P.S. diese Saltzburgische abschriften seind schon jüingsthin demeselben schon uberschicket worden.*“

¹⁷¹⁹ Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*, 146. Zemek nicméně uvádí chybné křestní jméno (František Josef), blíže také ve vztahu k Salcburku Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 360–61.

¹⁷²⁰ I když pochopitelně se mu také mohl pouze snažit polichotit, případně jej před cestou povzbudit či delegovat na něj vlastní iniciativu.

Ještě před jeho odjezdem jsou dochovány dva biskupovy listy obdobného obsahu,¹⁷²¹ kde kromě přání šťastné cesty a poznámkou, že synovec „*už bude vědět, co vše pěkného vyřídít především arcibiskupovi a ostatním známým*“.¹⁷²² Ostatně lze předpokládat, že to měl být právě on, kdo v blízké budoucnosti v případě předpokládaného zdaru celé věci, pomůže integrovat se do zdejšího prostředí svému tyroskému bratranci.

V korespondenci během jara 1688 zachytíme důležitý moment, totiž explicitně vyjádřený biskupův záměr, jak věci uspořádat poté, co byla situace již jasně definována, tedy Salcburk měl nového arcibiskupa a Castelnor jasno v tom, že jakékoliv jeho osobní angažmá v tamních strukturách je již mimo plán, zato však má dva synovce, jimž by byl rád nadále v souladu s dobovými očekáváními své sociální vrstvy nápomocen v budování jejich církevní kariéry. Biskup v podstatě opakuje a potvrzuje evidentně již předtím společně dohodnutý postup („*zůstává při tom, že...*“). Po dokončení Maxovy rezidence tedy měl nastat čas rezignovat na vlastní kanonikát, a to ve prospěch Františka Maxmiliána. V souladu s vyjádřením v jednom z předchozích listů ale zároveň chtěl, aby mladíkovi zůstal zachován i kanonikát olomoucký, tedy „*bude třeba se snažit, co to půjde, moci mít pohromadě oba kanonikáty*“.¹⁷²³ Touto plánovanou rezignací by se biskup zároveň samozřejmě vzdával nároku na kapitulní dvůr, o nějž se ale vzápětí mohl ucházet (optovat) právě Max Adam (což se nakonec patrně nepodařilo).¹⁷²⁴

Tyrolsko-moravská kooperace – František Maxmilián a rodinné interakce

Je otázkou, jak a nakolik bylo toto vše výše popsané konzultováno s tyrolskou stranou. Optikou korespondence se totiž zdá, jako by sám František Maxmilián docela dlouho nevěděl, co se chystá. Celý rodinný plán se navíc časově posunul, k biskupově

¹⁷²¹ Pro dnešního čtenáře představují drobné připomenutí raněnovověkých peripetií s poštou, informačním šumem a zpožděním. První dopis biskup odeslal do Brna, kde již předpokládal, že se synovec nachází, tento ovšem ještě dlel v Olomouci, takže biskup jakmile tuto informaci obdržel, poslal ještě druhého dne další dopis do daného města s vysvětlením toho, že synovce první list (s převyprávěním obsahu) bude čekat v Brně, srov. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 98–99 (1688-03-15, Kroměříž).

¹⁷²² Tamtéž, f. 96 (1688-03-14, Kroměříž): „*Im übrigen wird derselbe zu forderist Ihren Lbd. dem herrn Ertzbischoffen, und übrigen Bekanten viel schönes außzurichten wissen.*“

¹⁷²³ ABB – KPPB, f. 98 (1688-03-15): „*[...] sonsten aber ist auß meinen nach Brün dirigirten Schreiben zuersehen daß man den Graff Frantzen von dem Saltzburgischen Canonicat hoffnung macht, wann Er das Olmütz. Verlassen, oder resigniren will, man würd sich aber bemühen müssen, so viel alß sich thuen last, beyde Canonicat können beysammen zu haben.*“

¹⁷²⁴ ABB – KPPB, f. 106 (1688-05-26, Kroměříž): „*[...] und bleibt darbey, daß ich nach geendter dessen Residenz dem Hoff schriftlichen selbigen Thomb Capitul heimgibe, dann bey er folgender Resignation meines Canonicals, bleibt derselbe vor selbsten der option unterworffen. Cremsir [etc]*“.

rezignaci a Františkově získání kanonikátu došlo až na jaře v roce 1690. Ještě koncem roku 1687 se František italsky psaným, jako obvykle vlastnoručním dopisem ohlásil svému vzdálenému strýci, a sice z Prahy, kde dokončoval *triennium*. V listu vyjádřil své přání pokračovat ve studiu obojího práva, ale s dovětkem, že se samozřejmě podřídí biskupovým pokynům.¹⁷²⁵ Takové vyjádření je dobrým podnětem k úvaze, jak velkou autoritou biskup Karel vlastně v širší rodině oplýval. V případě Františka a jeho rodiny nešlo jen o nějaký neformální, přirozený úzus, ale bylo to podpořeno i testamentem jeho otce Parida, před smrtí biskupova relativně hojně zastoupeného korespondenta, v němž v roce 1683 své syny Františka (kterému tehdy bylo šestnáct a podle všeho studoval v Parmě) a Karla poroučel pod ochranu právě biskupa Karla.¹⁷²⁶ Přitom se v jejich případě jednalo už o poměrně vzdálené příbuzenství, protože až teprve Paridovi a Karlovi pradědové byli bratři, zato však byl Paris přímým synovcem Karlova vzdálenějšího strýce Konstantina, tedy onoho Konstantina (1593–1662) ze salcburské kapituly.¹⁷²⁷

František, snad na základě společné domluvy, poté z Prahy směřoval nejprve zpět do domovské Isery, odkud biskupa seznámil se svým plánem studovat ještě nějaký čas v Boloni¹⁷²⁸ a poprvé také reagoval na kariérní možnost v Salcburku. Opět je otázkou, nakolik se jednalo o demonstrativně pojaté formulace, plné *humilitas*, oddanosti a vděku v rámci (sebe)stylizace, ale text působí dojmem, jako by o celém plánu s kanonikátem slyšel poprvé. Údajně na podnět salcburského kanovníka Castelbarca (rovněž tyrolského krajana) se nyní odvažuje požádat biskupa, zda by v rámci „posílení tyrolské strany“ rezignoval na svůj kanonikát, o což si František dříve netroufal žádat, „*neboť minulý papež*

¹⁷²⁵ František Maxmilián, AO 125, f. 475 (1687-12-13, Praha): „*Non restandomi che poche settimane a terminare il Triennio, mi fo lento insinuarle il desiderio mio d'altrove proseguire il studio della Legge civile e Can.ca, onde benignamente permessomi, savei poi a rendere all'Ecc.za V. Rev.ma humilis.ma visita, e ricevere i gratiosis.mi suoi ulteriori comandamenti [...]*“.

¹⁷²⁶ Dopis obou bratří, v němž Castelcornu prosí o podporu a ochranu, jako požíval jejich otec, AO 116, f. 1 (1683-09-01, Isera): „[...] *et a noi di lui figlioli ancora, accompagnato con tanti favori, e gratie per l'adietro in ogni contingenze impariteci, che d'avantaggio non habbiamo puotuto desiderari, alla benignita e clemenza di Vra Eccza Illma e Revma come nostro sempre statto amorevolissimo Padre, apreggiamo tutta la nostra confidenza, supplicandola colsolito sua affetto tenerci sott'il mento della sovrana sua protezione gratia, alla quali anco sotto la solita confidenza il Signor Cone nostro Padre c'ha raccomandati nel suo ultimo testamento, la cui copia cui annessa gli transmettiano.*“ Přílohou zasláno znění testamentu, f. 2: „[...] *raccomandando detti Ill Signori soi figlioli all'authorevole protetione e gratia dell Eccza Illma e Revmo di Monsignore Vescovo e Principe d'Olmiz e dell Illmo Sigri Parenti Conti di Liechtenstein.*“

¹⁷²⁷ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 369–70.

¹⁷²⁸ František Maxmilián snáší nejrůznější argumenty, od slavného studia, přes kultivované prostředí až po čistý vzduch, samozřejmě vše ale až podle toho, co řekne biskup, srov. AO 129, f. 147: „[...] *ho scielto la Citta di Bologna, quale mi vien da molti lodata, et esortata, si per il studio celebre, come per la Nobilita de costumi quant'anco per l'aria salubre della medema, la dove fatt' il corso di due anni dar un ochiata all'Italia Ma prima dell'esecutione ho voluto riverentemente darne parte a V. Ecc.za Ill.ma e Rev.ma per riportarme li suoi pregiatissimi et sempre riverentissimi consigli, et consenso.*“

*nechtěl podporovat nepotismus, ale nyní po jeho smrti by snad bylo možné dostat dispens a takto kanonikát předat ve prospěch příbuzného*¹⁷²⁹

Poté se do Boloně skutečně přesunul a zároveň již započaly z biskupovy strany potřebné administrativní kroky, takže se František z Boloně mohl začátkem února 1690 radovat ze skvělé zprávy, obdržené od Petra Reharmona z Říma, o tom, že mu bude povoleno ponechat si vedle salcburského také olomoucký kanonikát. Mladý Castelcorn nešetřil superlativy, komplimenty (jistě se tak stalo díky Karlovým „zásluhám, jimž se nic nevyrovná“) a četnými variacemi na téma skromné vděčnosti.¹⁷³⁰ Po dokončení studia v Boloni a získání salcburského kanonikátu přibližně v téže době ještě František projevil přání, pakliže by to bylo možné, „užít si pohledu na Řím“.¹⁷³¹ I k tomu získal biskupovo dobrozdání, a tak se 20. října téhož roku vydal z Isery na jih a zřejmě k tomu od biskupa obdržel i finanční podporu.¹⁷³² Z jeho římského pobytu (jehož délku neznáme, ale nejpozději v září 1691 už mladý Castelcorn zahájil svůj první rezidenční pobyt v Salcburku) máme rovněž k dispozici několik dopisů, které odhalují, jak biskupova komunikační síť a sociální dosah mohly druhotně posloužit jako odrazový můstek a pomoc i pro dalšího člena rodiny. Hned v prvním listu tak František vděčně píše, jak mu Petr Reharmon a duchovní Paolucci pomohli jak s uvedením do společnosti, tak s hledáním vhodného bydlení.¹⁷³³

¹⁷²⁹ František Maxmilián, AO 130, f. 1689-08-28, Isera): „*Perche il Signor Conte di Castelbarco Canonico di Salzburgo, m'ha esortato piu vote con non ordinaria premura a suplicare V. Ecc.za Ill.ma et Rev.ma per la Gratia della renontia del suo Canonicato di quella Catedrale per Beneficio della mia Casa, e ad oggetto d'augmentare il partito Tyrolese, non ho ardito d'incomodarla in passato a causa della renitenza ch'haveva il sommo Pontifice defonto Sant.mo, hora stante alla seguita sua morte neponendo sia per darsi buona apertura di poter ottenere la Dispensa. Sopra questo motivo ardisco con tutto il mio spirito di supplicare Vostra Ecc.za Ill.ma et Rev.ma a gratiarmi di tal renonzia, quando pero a cio concorri la sua piena Volunta et Inclinatione, nel qual caso, e non altrimenti le raccomando a voler mettere ad gerae quei mezi, che dalla somma sua Prudenza verano stimati piu adeguati a farmi havere l'intento.*“

¹⁷³⁰ František Maxmilián, AO 131, f. 169 (1690-02-08, Boloňa): „*Coll'ordinario passato di Roma, ho ricevuta dal Signor Canonico Pietro Rehrmont una nuova che come apportatrice d'uno de maggiori favori che mai potessi ricevere dalla gratia e potente interatione di V. Ecc.za Ill.ma e Rev.ma, mi ha solto ogni senso proportionato alla somma consolatione. Mi significava, come Vostra Santita con privilegio primo in questa materia, si e compiaciuto a contemplazione de meriti unparegiabili di V. Ecc.za Ill.ma et Rev.madi concedere a me la grazia da altri fine ad ora non ottenuta, di poter havere col Canonicato di Olmiz quello ancora di Salzburgo, posseduto da V. Ecc.za Ill.ma e Rev.ma sopra di che sarano a quest'ora gia spedita le Bolle.*“

¹⁷³¹ František Maxmilián, AO 131, f. 269 (1690-03-22, Boloňa): „*Se ame fosse lecito palesare qualche mia inclinatione, non passo negare, che le circostanze presenti mi rendono desiderabile assai, il godere d.a veduta di Roma.*“

¹⁷³² František Maxmilián, AO 132, f. 328 (1690-10-19, Isera): „*Gia con umilissima mia forse all'Ecc.za Vs. Ill.ma et Rev.ma ossequiosa relatione del conseguimento delli Fiorini cinquecento con somma liberalita favoritimi. Io pero, che ne riconosco tanta gratia dall'alto patrocino, che tienne V. Ecc.za Ill.ma et Rev.ma della mia persona.*“

¹⁷³³ František Maxmilián, AO 132, f. 403 (1690-11-25, Řím): „*Qui ho la fortuna di godere a riguardo delli alti meriti di V Eccza Illma e Revma l'assistenza favorevole delli SSri Abb.te Pauluci, et Canonico Rermond, che s'affaticano in procurarmi alloggio proportionato e perche riconosco il favore per la gran stima ch'fano ambi di V Eccza Illma e Revma ne protesto alla medema una divotissima et umilissima gratitudine.*“

Sám František si nepochybně uvědomoval příležitosti, které se mu v tomto prostředí nabízely, a proto aktivně požádal biskupa, aby mu pokud možno poskytl seznam osob, které by bylo dobré navštívit a vejít s nimi v kontakt, včetně toho, jak dlouho se u nich zdržet, aby si mohl udělat časový plán a věděl, s jakými výdaji počítat. V souvislosti s tím také poprosil o příslušné doporučující listy, aby návštěvy mohl uskutečnit a zároveň nabízel na oplátku vyplnit případné biskupovy příkazy a využít tak užitečným způsobem svůj pobyt.¹⁷³⁴ Dopis také naznačuje (pochopitelně z Františkovy perspektivy, reálný stav věci nebyl dosud podroben důkladnější archivní rešerši), že František mohl k autoritě vlivného strýce a jeho podpoře, která byla zjevně i finančního charakteru, inklinovat také z praktických a rodinných důvodů – stěžuje si totiž, že jim macecha¹⁷³⁵ údajně upírá finance z dědictví a že by si tedy bez Karlovy finanční injekce tento pobyt vůbec nemohl dovolit.¹⁷³⁶ Po novém roce, v lednu 1691, když Reharmont odjížděl z Říma, v dopise strýci tomuto kanovníkovi připisoval velké zásluhy a poděkování (které patřilo v první řadě samozřejmě také biskupu Karlovi) za pomoc s ubytováním, ale také za „*informace nezbytné k tomu, aby mohl políbit nohy Jeho Svatosti a naklonit si kardinály Ottoboniho, Goesse, Buonvisiho, Altieriho a Jeho Excelenci císařského vyslance.*“¹⁷³⁷ Pro uskutečnění těchto návštěv poté v příštích dnech zmínil využít zmíněné biskupovy doporučující listy, které mu zhruba po měsíci byly 13. ledna doručeny prostřednictvím biskupova římského agenta Petigniera – další důkaz úzkého a účelného vzájemného propojení členů biskupovy komunikační sítě.

O výsledku nebo spíše pokračování jedné z těchto úspěšných návštěv pak biskupa František informoval ve svém posledním dochovaném římském dopise z 3. února. V něm

¹⁷³⁴ František Maxmilián, AO 132, f. 403 (1690-11-25, Řím): „[...] *a prescrivermi il numero e qualita de personaggi, che dovro inclinare, cosi anche quanto tempo dovro qui fermarmi per poter prender le misure con le gravi spese che qui si fanno [...] ad avantarmi le stimatissime grazie de riveriti suoi commandi circa il tempo del mio soggiorno in questa citta sin a quel segno che le poche forze della nostra Casa possino resistere, e per poter, esser introdotto alle visite, ch'essa commandara ne spero qualche sua benignissima racomandatione.*“

¹⁷³⁵ Lichtensteinu-Castelcora, Lelia Vittoria z (roz. di Pompei; mža. Parida z L.-C.), poměrně hojná korespondence s ní AO 115–118, 121–122, 124–125, 129–131, 139.

¹⁷³⁶ František Maxmilián, AO 132, f. 403 (1690-11-25, Řím): „*Per verita se la generosissima liberalita di V. Eccza Illma e Revma non m'havesse fatta la gratia delli f 1500 ero necessitato di mutar pensiere di veder quest'anno Roma perche nella resta de conti la Signora Contessa Madrigna non c'ha restituito alcun denaro, anzi oltre la sua dote habbiamo dovuto consignare alla medema tutte, l'entratte scadute sino a mezo Ottobre dell'anno corente, e sopra l'altre assignarle l'aggravioso annuo legato lasciatogli dalla fel. Mem. Del Sig. Co. Padre onde per questi capi dalla casa poco posso prometersei [...]*“

¹⁷³⁷ František Maxmilián AO 133, f. 17 (1691-01-04, Řím): „*Con occasione, che ritorna a cotesta volta il Signore Canonico Rermond accompagno io il medemo con quest'umilissimi miei carateri, si per attestare a V.Ec.za Rev.ma l'ossequiosissima mia Divotione, come per darle riverentissima notitia de molti favori, cho io ricevuti dal de. Signor Canonico questi provedutomi con vantaggio di buonissimi alloggio e delle informationi necessarie in ha introdotto al baccio del Piede di S. Santita et ad inclinare gli Im.mi Ottobonie, Goes, Bonvisi, Altieri, et l'Ecc.za del Signor Inviato Caesareo.*“

se mimo jiné zmínil i o úmrtí papeže Alexandra VIII, ale též o detailech jeho předchozího jednání s kardinály, v němž řešili např. otázky galikanismu. I když František podotknul, že biskup Karel tyto informace určitě bude mít i z jiných zdrojů, zahrnul je do svého textu, nejen možná jako drobnou službu klienta svému patronovi, ale snad jako náznak toho, že římský pobyt plní svůj socializační účel. Úmrtí papeže jistě rezonovalo v celém městě napříč jeho pestrými společnostmi, naproti tomu konkrétní informace o jednacích bodech papežské konzistoře už byly spíše zájmovou záležitostí menšího okruhu recipientů z církevních kruhů.¹⁷³⁸ Nepochybně v návaznosti na audienci u kardinála (a stále ještě gurského biskupa) Goesse¹⁷³⁹ a navázaného osobního kontaktu pak František mohl napsat, že „*dnes posluhoval¹⁷⁴⁰ ve sv. Petrovi (...) kardinálovi Goes, stejně jako i v nadcházející dny, než vstoupí do konkláve*“.¹⁷⁴¹

Získané zkušenosti z centra církevního dění František určitě nějakým způsobem zúročil i ve svém salcburském působišti. Jak již bylo řečeno, jeho první rezidenční pobyt probíhal od září 1691. Korespondenci mezi ním a biskupem Karlem z tohoto období bohužel doloženu nemáme,¹⁷⁴² další soubor listů pochází až z roku 1693 a dokládá Františkovy přesuny mezi Moravou (Brnem),¹⁷⁴³ Salcburkem,¹⁷⁴⁴ Innsbruckem, kde navštívil svého bratra, a domovskou tyrolskou Iserou.

¹⁷³⁸ František Maxmilián, AO 133, f. 133 (1691-02-03, Řím): „*Giovedì sera alle 22 hore rese l'anima a DEO la S.ta Alessandro Ottavo. Questo il martedì antecedente fecece intimare a Palazzo una Congregazione Consistoriale di 12 Cardinali et in essa dichiaro di pentirsi d'haver ornato della Porpora il Forbin, e condanno le quatro Propositioni Gallicane et heretiche di quel Re ratificando in tutto la Bolla d'Innocentio XI sopra le pretese regalie.*“

¹⁷³⁹ Goëss, Johann von (1611–1696; 1676–1696 biskup diecéze Gurk; 1689–1696 kardinál), v korpusu korespondence od něj nejsou dochovány žádné dopisy, pouze na opisech jedné z listin nijmegenického míru z 5. února 1679, AO 101, f. 164 – 171, 172 – 175 (1679-02-05, Nijmegen).

¹⁷⁴⁰ Tj. asistoval při vysluhování mše.

¹⁷⁴¹ František Maxmilián, AO 133, f. 133: „*Questa matina ho servito a S. Pietro l'eminetissimo Signor Cardinale Goes, così farò li veggenti giorni sin'all'entrata in conclave con il medemo et altri Eminentissimi a quali sono stato raccomandato dalla somma benignità di V. Ecc.za Rev.ma.*“

¹⁷⁴² V korpusu je ovšem doložen zajímavý koncept dokumentu právní povahy, v němž František v souvislosti se svým závazkem setrvat v duchovním stavu, postupoval svou část dědictví, spravovaného dr. Pizzinim z Rovereta (rovněž Castelnovským korespondentem a agentem) v hodnotě 10 tisíc zlatých svému bratrovi Karlu Romediovi, aby se mohl dobře oženit, se stanovením dalších podmínek a parametrů. Koncept je dochován jak v již poměrně konsolidované verzi, tak v předběžném konceptu a je datován v Kroměříži, kde byl nepochybně vypracován právě ve spolupráci s Castelnovem (a dle rukopisu i sestaven jedním z jeho písařů), srov. AO 163, f. 206–207, 208 (1691-08-14, Kroměříž): „[...] *mich entschlossen habe bey dem Geistlichen Standt zuverbleiben, vnd meinen Canonicate abzuwarthen, hingegen aber ein sonderes verlangen trage, daß mein freindt. geliebter Bruder, Herr Carl Romedi [...] sich verheyraethe zue dessen Werckstellung aber seine Mittel allein, Indeme Er eine Stiffmessige zue Heürathen hat, zue künfftiger Versicherung seiner Brauth nit erkläcklich sein möchten, daher Ich Ihme zue diesem Ende mit meinen eigenen Mitteln an die Handt zue gehen, gantz willig, vnd bereith bin, vnd diesem nach Ihme meinen antheil, alß m/10 fr von jenigen Capital, so wir beede Gebrüdern bey dem H Doctor Petzini zue Rovereit von m/20 fr liegen haben, Ihme solcher gestalten eigenhumblichen cedire, schänke, vnd übergebe [...]*“.

¹⁷⁴³ František Maxmilián, AO 139, f. 62 – 63 (1693-02-08, Brno), zmiňuje svůj příjezd do města (směrem od Vídně, předchozí destinace není zmíněna) se zpožděním a setkání s Maxem Adamem, jenž ho pohostil.

¹⁷⁴⁴ V korespondenci doložen červen a počátek července 1693.

Do Salcburku, kam v tomto případě podle všeho nepřijel trávit rezidenci, dorazil před polovinou června a zdržel se pouze do druhého červencového týdne, kdy odtud dle zmínky v dopise plánoval odjet do Isery, přičemž se po cestě na dva dny zastavil navštívit bratra Karla Romedia v Innsbrucku, kde společně údajně absolvovali dvě audience u císařovny.¹⁷⁴⁵ Vraťme se nyní pouze v krátkosti k Salcburku, kde se František opět zřejmě setkal s Maxem Adamem¹⁷⁴⁶ a ve svém následujícím listu podal svědectví o společenské události, která je pro nás opět ukázkou úzkého propojení církevní a světské aristokratické sociální vrstvy, spjaté se Salcburkem přímo nebo prostřednictvím příbuzenských a jiných vazeb. Touto příležitostí byla svatba mladé hraběnky, v listu zmíněné pouze křestním jménem Mariandel, dle kontextu arcibiskupovy příbuzné, jeho neteře.¹⁷⁴⁷ O události, která se ani neodehrávala v Salcburku, podali zprávu oba salcburští Castelcornové (nevíme, zda byli i účastníky), je tedy evidentní, že událost rezonovala vzhledem k propojení s arcibiskupem, ale také otcem nevěsty, který byl arcibiskupským dvorským maršálkem,¹⁷⁴⁸ i v salcburském církevním prostředí. O existenci několika dopisů Maxe Adama, kde se o svatbě zmiňoval, víme jen díky zmínce biskupa Karla, který psal, že je rád, že se na svatbě všichni dobře bavili.¹⁷⁴⁹ V dopise Františka Maxmiliána se kromě řad dalších informací dozvídáme i podrobnosti o bohatých darech, které novomanželům věnoval arcibiskup Thun – od štědrého obnosu peněz, drahých kamenů a stříbra či dvou bohatě zdobených šatů pro nevěstu až po ušlechtilé koně a zlatý kočár, zdobený řezbami pro ženicha. František nevynechává ani informované detaily – barvu a dekoraci šatů (bílý

¹⁷⁴⁵ František Maxmilián, AO 139, f. 336 (1693-07-02, Salcburk): „[...] *mi partii dal costa li sie corrente et alli nove pervenni con buona salute in Inspruch, dove trovai mio Fratello, con cui mi vis ono tratenuito due giorni, et in questo tempo siamo ambi statti due volte clementissimamente gratiati dell'audienza dall S. Mta della Regina [...]*“.

¹⁷⁴⁶ František Maxmilián, AO 139, f. 292 (1693-06-18, Salcburk): „[...] *l'arrivo sequito ode a Dio felicemente alli 12/17 del corrente in Salisburgo a ricevere le gratie del Illmo e Revmo Sig. Co. Massimigliano portarne ancora un riverentissimo avviso.*“

¹⁷⁴⁷ Vzhledem k datu svatby (květen 1693) je možné ji ztotožnit s Marií Annou Leopoldinou von Thun-Hohenstein (1664–1733), která se 16. 5. 1693 vdala za hraběte Antona von Montfort-Tettnang (1670–1733) – ženichovou příjmení se v obsahu listu rovněž vyskytuje. Jednalo se o dceru jednoho z arcibiskupových početných bratrů, Maximiliana von Thun-Hohenstein (1638–1701), svatba měla proběhnout v Dillingen, Johann Nepomuk Vanotti, *Geschichte der Grafen von Montfort und von Werdenberg: ein Beitrag zur Geschichte Schwabens, Graubündtens, der Schweiz und des Vorarlbergs* (Konstanz: Verlags- und Sortimentsbuchhandlung zu Belle-Vue, 1845), 199, 525.

¹⁷⁴⁸ Constantin von Wurzbach, „Thun, Don Maximilian“, in *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 45 (Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1882).

¹⁷⁴⁹ Vypadá to dokonce, že Max Adam referoval o dvou svatbách, srov. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 285 (1693-06-06, Kroměříž): „*Dessen beede Schreiben von 5ten und 28ten passato seind mir wohl zukommen, vnd ersiehe darauf, daß mann sich bey denen vorgangenen Hochzeiten lustig gemachet hat [...]*“.

brokát se stříbrem, červené se zlatem) či fakt, že koně arcibiskup zakoupil od kapitulního děkana.¹⁷⁵⁰

Byť už lze předpokládat, že se František Maxmilián v prvních třech letech již stihl v Salcburku zorientovat, je evidentní, že podstatnější záležitosti nerozhodoval pouze individuálně ze své pozice, ale vše bylo podřízeno širší perspektivě, v níž hrála opět klíčovou roli biskupova autorita a společné vize do budoucna. Tak lze vnímat i Františkův dopis z 1. července 1694, v němž připomíná, že na něj v srpnu poprvé připadne tzv. kapitulní turnus, tzn. kdy ve vybraných kapitulních měsících (tj. sudých měsících roku) podle předem určeného pořadí jednotliví kanovníci mohli rozhodovat o přidělení případných uvolněných kanonikátů. To bylo v té době poměrně nové opatření, zavedené v roce 1682, které tak jednotlivým kanovníkům dávalo do rukou (v případě, že měli štěstí a nějaké místo v kapitule se uvolnilo) silnou pravomoc a jak uvádí Thaler, ve více než polovině všech případů to vedlo ke jmenování příbuzných osob.¹⁷⁵¹

Když tento turnus poprvé měl vyjít na Františka Maxmiliána, obrátil se ve svém květnatém dopise na biskupa opět s kombinací vděčnosti a proseb o pokyny a doporučení, koho v případě uvolněného kanonikátu na toto místo nominovat.¹⁷⁵² Castelnovu odpověď v tomto případě neznáme, navíc chlapeci z nejbližší rodiny, tj. synové Castelnova synovce Františka Karla, byli zatím ještě ve skutečně nízkém dětském věku – Kryštof Filip (1687–1719), pojmenovaný podle svého zesnulého strýce, měl teprve sedm let, Jakub Arnošt (1690–1747), budoucí olomoucký biskup a salcburský arcibiskup byl ještě o tři roky mladší. Oba přitom v pozdějších letech, už mimo období života svého prastrýce, biskupa Karla, měli přímou zkušenost s příbuzenskou solidaritou a kooperací,

¹⁷⁵⁰ František Maxmilián, AO 139, f. 311 (1693-06-25, Salcburk): „[...] e suggiongere, come cotesto Monsignor Arcivescovo habbi regallato la mentovata Co. Mariandel primiesamente d'un milla Ongerì doro secundariamente di molte gioe et terzo d'una bellissima et abbondante Argentaria, con due Vestitti di grande prezo uno di brocato bianco con argento, et altro color rosso d'oro. Ali sposo donaligli sette Cavalli equali comprati dal Monsignor Decano et una Carozza dorata et di belli intaglii. Terminate poi che furoro le Nozze il Signor Conte Massimigliano con sua Consorte si portarono a darli la Comitissa et aggiustare con pagare molti grossi debiti di que S. Co. Monfurt.“

¹⁷⁵¹ Cynicky lze poznamenat, že nebýt kombinace několika částečně náhodných faktorů (měsíc a rok, ve kterém na kapitulára turnus připadne, fakt, zda se v daný měsíc nějaký post vůbec uvolní, (ne)existence vhodného příbuzného), byla by tato většina jistě ještě silnější. Podrobněji ke kapitulnímu turnu a důvodům jeho zavedení Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 45–46. Pro kontext a srovnání s praxí dalších kapitul Thaler, *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803)*, 344–47.

¹⁷⁵² František Maxmilián, AO 142, f. 3 (1694-07-01, Salcburk): „[...] qualmente nel prossimo Agost 1694 per la prima volta mi sii persuadere il Turno, dove a tal effetto non fuo vol suto gia mai marchare, a miei doveri in non rassegnare l'umilissima mia servitu professò all'alti et inpareggiabili meriti della Medema in supplicorla sidi benignamente per la Patronanza l'Eccza Vra Revma possiede sopra un debile et umilissimo servitore con pregiatissimi cenno ogni qualunque volta il Caso volesse di dovere nominare un Canonico di clementissimamente dicco disporre V Eccza Revma ogni cosa con suoi gratiosissimi Commandi [...]“.

kteřá získávala posty. Kryštof Filip v pozici příjemce, neboť právě v jeho prospěch v roce 1706 na svůj kanonikát rezignoval již stárnoucí Max Adam,¹⁷⁵³ Jakub Arnošt měl ještě o mnoho později v rámci kapitulního turnu v roce 1732 možnost uvolněné místo přiřknout svému synovci Leopoldu Antonínovi Podstatskému z Prusinovic.¹⁷⁵⁴ V roce 1694 se nicméně Františku Maxmiliánovi proměnit turnus v šanci nepoštětilo,¹⁷⁵⁵ pro nás je v tento moment ale podstatné uvědomit si, že tato varianta byla diskutována a že právě biskup Karel měl být onou autoritou, která bude mít případně opět rozhodující slovo.

Vraťme se ale nyní ještě o nějaký čas nazpět a pokusme se krátce nahlédnout, jaké interakce mohl vznikat mezi teď již třemi Castelcorny, kteří byli přímo nebo zprostředkovaně zapojeni do salcburských církevních struktur. Bylo již zmíněno, že zřejmě relativně blízký, ale také značně nerovnocenný vztah Maxe Adama a biskupa Karla se v korespondenci odrážel také v řadě blahosklonných, jindy mentorských či vyloženě kousavých a kritických poznámek. Na paškál si biskup bral často Maxovo hospodaření (nejen s financemi), a to i v souvislosti se Salcburkem. Zdá se, že kritický byl i ke svému tyrolskému synovci, nicméně dokázal výhrady kombinovat s pochvalou, která měla být zdviženým prstem pro druhého synovce. Jako stálý referenční bod pak chápal sebe a své zkušenosti.

V konkrétním případě se tak na podzim roku 1693 v dopise Maxi Adamovi dozvídáme, že v určitých ohledech asi neměl o Františkovi Maxmiliánovi, tehdy již kroměřížském proboštovi, příliš vysoké mínění. Snad měl z biskupova pohledu malý rozhled, ambice či akceschopnost, když o něm prohlašoval, že „*za něj půjde zdejší probošství od desíti k pěti, k ničemu na světě se nemá, jen by bral hotové peníze ze stolu*“, na druhou stranu oceňuje jeho úspornost na příkladu cestovních výdajů, kde svůj osten kritiky otáčí vůči Maxi Adamovi – kde František Maxmilián „*utrátí deset zlatých, promarní marnotratný probošt z Petrova sto.*“ V rámci morální poučky a vzpomínkového optimismu se pak upomínal na své úsporné cestování, kdy zamlada jezdil většinou koňmo s pěti lidmi a oři, za cestu utratil přiměřeně a jednu truhlu s oblečením a stříbrem vyvážil druhou truhlou „*plnou spisů a knih*“. Po této subtilní narážce na vlastní intelektuální nadřazenost suše konstatuje, že „*si je jist, že pan synovec nepřečetl v Salcburku ani půl knihy, ne toliko celou*

¹⁷⁵³ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 358.

¹⁷⁵⁴ Thaler, 362.

¹⁷⁵⁵ Takovou možnost měl jen jedenkrát, v roce 1713 díky němu získal kanonikát hrabě Franz Joseph von Künigl, srov. Thaler, 360.

truhlu, bylo by tedy hodno námahy vzít hraběte Františka za kamaráda a naučit se od něj utrácení na cestách“.¹⁷⁵⁶

Veřejná tvář versus interní komunikace strýce, synovce a dalších osob

V brněnském souboru Maxovy korespondence je mimo jiné¹⁷⁵⁷ uložen jemu adresovaný list od salcburského arcibiskupa Thuna, shodou okolností z roku 1691,¹⁷⁵⁸ kdy už naopak není dochována Thunova korespondence s biskupem Karlem. Obsah nám umožňuje detailnější vhled do praktik, které souvisí s obsazováním salcburských beneficíí a je také dokladem Maxovy iniciativy a snahy některé z nich získat, stejně jako reflexe celé situace ze strany biskupa Karla. Jak píše arcibiskup Thun, smrtí Ferdinanda Leopolda Benna z Martinic se uvolnilo beneficium sv. Erentrudis,¹⁷⁵⁹ o jehož udělení Max Adam arcibiskupa již začátkem října písemně z daleké Moravy požádal. Thun už ovšem mezitím potvrdil dané beneficium svému synovci, Georgu Jakobovi von Thun-Hohenstein, a v dopise se Maxovi tudíž velice omlouvá. Kromě pozdního doručení dopisu jako hlavní argument využívá fakt, který odkazuje na silnou a nezastupitelnou roli již tradičního salcburského nepotismu – mladý Georg Jakob „ještě nebyl žádným podobným beneficiem obdařen, a po mém (Thunově) odchodu z pozemského života si bude těžko moci na nějaké doufat“. Důležité bylo nicméně poté potvrdit Maxovi neutuchající náklonnost – v tomto

¹⁷⁵⁶ Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 296 – 297 (1693-11-10, Kroměříž): “[...] *auf solche Weiß wird die allhiesige Probstey auch bey der newen einrichtung vnter Ihme zu grund gehen, dann Er sich vmb nichts auf der Weldt anniembt, vnd nur vermeint das Paar geldt von den Tisch zu nehmen, auf solche Weiß kan es keinen Bestandt haben, dessen Manier in reissen ist nit zuverachten, dann wo er 10 fr spendirt verthut der verthuliche Probst auf dem Petersberg Hundert, Ich habe alle Jahr weymahl hin= und her den Weeg gemacht meisten theils aber Reittend mit 5. Persohnen, und 5. Kleppern, vnd habe nit mehr auf einer Reiß, alß von 50 Brr 60 Gulden reinisch spendirt, deren Dienern habe Ich das Cost geldt geben, vnd habe Ich nur gezahlt, was Ich alß eine Persohn, sambt Pferden verzehret hab, daß Ich abe gantze trugen voller Schriffiten, vnd Bücher, vnd wieder eine Trugen mit Kleider, vnd Sielber, vnd sonsten eine son vngereimbe paggage mit mir geführt, daß habe Ich wohl bleiben lassen, vnd bin versichert, daß der H. Vetter nit ein halbes Buch die gantze Zeit zu Saltzburg zu schweigen eine gantze Trugen durchlesen hat, wehre also wohl die Mühe werth, den Graffen Franzen zu einen Cammeraden mit zu nehmen, vnd von Ihme daß spendiren auf denen Reisen zuerlernen.*”

¹⁷⁵⁷ Několik dalších dopisů nalezneme rovněž ABB – KPPB, v kartonu 168, kde je vyčleněna samostatná složka 64 folií, zahrnující různorodou agendu a korespondenci s řadou salcburských osobností, které se prolínají s biskupou sítí – např. kanovník Spaur, syndik Schidenhofen, inventární soupisy od správce rezidence Niedermillnera a dalších, včetně několika dopisů i biskupa Karla. Detailní zpracování všech těchto dokumentů, podrobné zmapování společných vazeb a konkrétních drobných mikrosond do jednotlivých řešených záležitostí představují jeden z dalších možných směrů budoucího výzkumu.

¹⁷⁵⁸ Arcibiskup Thun, ABB – KPPB 167, f. 216 (1691-11-22, Salcburk).

¹⁷⁵⁹ Thaler, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, 74–75.

případě se Thun rozepsal, kterak až Max opět dorazí do Salcburku, pokusí se mu prokázat dle možností služby, které jeho přízeň doloží.¹⁷⁶⁰

Je pravděpodobné, že obsah tohoto listu poté Max tlumočil (pokud mu rovnou neposlal opis či nezapůjčil originál¹⁷⁶¹) svému strýci, protože s ním podle všeho už předtím sdílel i svůj pokus (i jeho konkrétní formulaci) o získání benefícia. Tak lze vyložit reakci biskupa Karla z 29. listopadu, kde nejprve zmateně nechápe detaily o kanonikátech v kapitule (což se nám může zdát docela namístě),¹⁷⁶² aby následně doplnil svůj vlastnoruční přípis – v něm vyjadřuje své pozitivní stanovisko k Maxově žádosti, jejíž znění mu nyní konečně bylo doručeno. Z jeho pohledu je určitě vhodný proaktivní přístup, „*člověk by se měl ucházet o vše, co se mu nabízí, je lepší něco, než nic.*“ Dodává však i svou vlastní zkušenost, totiž že jemu „*samotnému se nikdy nepodařilo písemně něco získat*“ a končí cynickým dovětkem „*a Salzburg saranno imbrogli*“, tedy něco ve smyslu, že v Salcburku zase vše skončí podvody, tedy nejpíš nekalými praktikami spjatými s protežováním předem vybraných jedinců.¹⁷⁶³ V jiných kontextech zase opakovaně doporučuje pragmatický, ale obezřetný přístup, tedy držet se v případě sporů a konfliktů v kapitule stranou, nezasahovat a zvolit si vyčkávací taktiku, tedy např. „*počkat, jak salcburské rozpory dopadnou, je určitě lepší být v takových případech daleko od toho*“,¹⁷⁶⁴

¹⁷⁶⁰ Arcibiskup Thun, ABB – KPPB 167, f. 216 (1691-11-22, Salcburk): „*Was massen mich derselbe abermahlen ersuchen wollen, Ihme das durch ohnlängst erfolgtes ableiben des Graffen von Martinitz seel. in meinem Dobmstüfft erledigte beneficium S. Ertrudis zu conferiren, solches habe Ich zwar aus seinem schreiben vom 8. Octob. negsthin, so mir erst den 18. Currentis eingeliffert worden, mit mehrerm vernommen, khan aber dem Herren Vettern zu nachrichtlicher Antwort nicht verhalten, das deshalb nicht mehr res integra, sondern sothane collation bereits von mir, vnd zwar meinem Vettern, Graff Geörg Jacoben beschehen seye, lebe auch der gantzlichen Hoffnung, es werde mich der Herr Vetter derentwegen vmb sovill weniger verdencken, weilen vorgedachter Graff Geörg Jacob noch mit kheinem dergleichen beneficio versehen, vnd nach meinem zeitlichen Hintritt schwärlich mehr eines zuhoffen hette. Solte mir abr der Herr Vetter bey seiner khünfftigen Alherkunfft eine Gelegenheit, selbigem in anderweeg zu gratificiren, anhand geben, werde Ich mich befindenden dingen nach dergestalten hierauf resoluiren, das er mein gute affectin daraus zuverspühren haben wird.*“

¹⁷⁶¹ Nebylo by to poprvé, je doložena i zmínka, kdy biskup Karel vrací synovci psaní salcburského arcibiskupa (nebo arcibiskupovi) a kvituje jeho zdvořilé znění, srov. biskup Karel ABB – KPPB 167, f. 63 (1686-10-13, Kroměříž): „*Herrn Ertzbischoffens von Salzburg schreiben kombt hiebey zuruck, ist gar höfflich eingerichtet.*“

¹⁷⁶² Biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 215 (1691-11-29, Kroměříž): „*Waß das für einer von Lamberg sein muß, dessen Canonicat der Graff Jacob von Thun bekommen, kan Ich mir nit einbilden, Ich habe gedacht, es seye das Preisingische Canonicat gewesen, remittire die Communicirte Brieff[...]*“

¹⁷⁶³ Tamtéž: „*PS Disen Augenblick bekomme ich dessen Schreiben, worauf derselbe sich bezieht, und vermeine man habe alles anheuern, was man antragt, es ist besser etwas, nichts, allein hatte ich niemahlen ingerathen, schriftlich umb etwas einzukommen a Salzburg saranno imbrogli.*“

¹⁷⁶⁴ Biskup Karel ABB – KPPB 167, f. 228 (1692-01-19, Kroměříž): „*In übrigen stehet zuerwartten, wie die Saltzburgische differenzen außschlagen möchten, und ist freylich besser in dergleichen fählen weith darvon zu sein.*“ Obdobně dále v téže (vzhledem k náznakovosti a chybějícím Maxovým dopisům) nejasné kauze tamtéž, f. 232 (1691-01-31, Kroměříž): „*Waß die Saltzburg. Zwistigkeit nach sich ziehen wirdt, stehet zue erwarthen, glückseelig der jenige, so weith darvon ist.*“

nebo doporučuje „*se o (sporech) ani v nejmenším nezmiňovat a nechat věcem volný průběh*“.¹⁷⁶⁵

Zmínka v jiném dopise i kontextu, kdy se rodina rozrostla o novou členku, dokonce nutí čtenáře přemýšlet nad tím, jaký vůbec byl postoj biskupa Karla k prominentní duchovní kariéře, respektive její roli v kontextu vlastního rodu. Následující drobnou glosu lze samozřejmě brát především jako konverzační obrat, jímž chce biskup podtrhnout význam situace, přesto není bez zajímavosti, že když se biskup Karel v dopise Maxu Adamovi těší¹⁷⁶⁶ nad příznivou zprávou o tom, že se Františku Karlovi narodila zdravá dcerka a že se Max Adam stal jejím kmotrem, dodá v závěru, že „*starému lichtensteinskému erbu s jeho pravým helmem to pasuje mnohem lépe bez infule a pastorálu*“,¹⁷⁶⁷ což je možné chápat i tak, že světská část rodiny se svým hlavním úkolem rozmnožovat pokolení a tím i slávu rodu má v tomto ohledu vlastně důležitější roli než prestiž jejích duchovních členů.

Těmito vlastnoručními přípisky a komentáři biskup Karel čas od času vystupuje ze své běžné role, kterou korespondence s ostatními duchovními hodnostáři také zachycuje, i když pochopitelně i ve vztahu ke svému synovci nadále v určité roli zůstává. Vyjadřuje s menší až minimální mírou autocenzury své reflexe a stanoviska k situacím, vznikajícím v mikrosvětě církevních institucí, které představovaly (podobně jako většina jevišť, na kterých se pohybovala raně novověká světská i duchovní aristokracie) vysoce konkurenční prostředí, příležitost, závazek, nutnost strategické komunikace, aktivního budování hierarchicky vyvážených i nerovných vztahů, (sebe)prezentace, hledání možností pro integraci dalších osob z vlastních rodinných či klientsko-patronsých sítí atd. Lze si dobře představit, že podobné myšlenkové pochody musely být vlastní řadě jeho současníků a kolegů z kapitul a biskupských stolců, kteří také „*všichni hráli divadlo*“, parafrázujeme-li český titul již klasického díla Ervinga Goffmana,¹⁷⁶⁸ a do určité míry se také nepochybně

¹⁷⁶⁵ Koncept biskupa Karla, AO 158, f. 155 (1686-11-22): „*Derselbe thut gar hoch verständig das er sich wegen bevorstehenden Canonical Wahl nit alzufruhe impegnet. Ich meines orths werde nit das geringste derbey erinnern sondern denen sachen dem frey lauff lassen vnd hat der H Vetter in sein vorigen gar mahl erwehnet, das dass Thumb Capitul mit H Bischoffen von Seccau in grossen impegno stehe.*“

¹⁷⁶⁶ To je možná trochu silné slovo, protože vzápětí píše (dobově pragmaticky), že „*z toho není důvod se radovat, protože těmito (dcerami) je dostatečně zásoben, zato syna má jen jednoho*“, srov. biskup Karel, ABB – KPPB 167, f. 118 (1688-09-07, Kroměříž): „*[...] das seine Gemahlin mit einer Tochter genesen, worüber man nit ursach hat sich zu erfreyen, in deme Er mit dergleichen Wahr, und nur einen Sohn, ohne das genugsamb versehen ist.*“

¹⁷⁶⁷ Tamtéž: „*[...] habe mich auch zuerfreüen, daß derselbe auß einen Substituten zu einen Principal gevatter, und auff seinen Nahmen, die Jüngstgebohrne Tochter des Frantz Carls getaufft worden. Das alte Lichtensteinische Wappel mit seinem rechten Helmb, stunde weith besser ohne Inful und Pastoral.*“

¹⁷⁶⁸ Ten sice formuloval své podnětné teze v díle *The Presentation of Self in Everyday Life*, analyzujícím dramaturgický a performativní rozměr lidského chování, propojeného s identitou a rolmi jedince, především

dostávali do situací, kdy alespoň částečně odkládali svou „fasádu“ – je ale poměrně vzácné moci se o tom o staletí později dozvědět z jejich korespondence.

Právě tato možnost nejen nahlédnout za onu fasádu, propojit (už tak se vzájemně prolínající) oficiální, semioficiální a soukromou korespondenci, ale také doplnit a zalidnit biskupovu salcburskou scénu, tvořenou různými typy osob, s nimiž biskup volil jiné styly komunikace, a pokusit se tak zachytit komplexněji biskupovy zájmy, aktivity a komunikační vlákna v tomto pro něj zásadním městě, je důležitým momentem pro získání širší perspektivy pro zhodnocení Castelcornových dopisů.

Díky tomu lze pak vnímat korespondenci se zdejšími arcibiskupy (a potažmo i s biskupy jiných diecézí) v další rovině – její symbolický, strategický, ba i osobní význam je nepopíratelný (diplomatický, socializační, sebezprezentační rozměr, budování a využívání vlastní komunikační sítě, která může produkovat užitek i pro ostatní). Pro důležité informace, postřehy, kontakty, řešení praktických situací a potřeb, pro spolupráci se však biskup ve značné řadě situací obracel jinam – ke členům své rodiny, k tamním kanovníkům, starým známým a bývalým spolupracovníkům, či svým domovníkům.

V kontextu kontaktů se Salcburkem je pak ještě důležité zmínit (byť na tomto místě spíše okrajově a s obligátním podotknutím, že danou problematiku by bylo záhodno zmapovat blíže), že určité množství komunikace probíhalo po ještě úplně jiné linii, a to s lidmi, jež se pohybovali v naprosto jiných sociálních prostředích a skupinách než blíže představení biskupové, pro Castelcorn a jeho úředníky, kteří byli do té agendy z povahy její věci také zapojeni, však mohla mít značný praktický význam. Kromě korespondence se správci jeho tamní rezidence, jež je v tomto textu místy reflektována a nabízí jistý vhled do každodenního provozu tohoto domu, ale též jinou perspektivu pro poznání kapitulního prostředí a jejích členů, jsou to hlavně rozličné řemeslné zakázky, především kamenické práce, a komunikace s těmito uměleckými i jinými řemeslníky – nejen odtud,¹⁷⁶⁹ ale co se týče kamenosochařských zakázek, pak kromě Salcburgu¹⁷⁷⁰ také z Lince na přelomu 80. a 90. let.¹⁷⁷¹ Pro plnější obraz nelze opomenout (byť se často jedná o epizodické střípky

jako sociolog pro svou současnost, tedy závěr 50. let 20. století, jsou ale inspirativní i pro studium jiných historických období a pro baroko obzvláště (viz pozdější historiografické trendy). V češtině vyšla před časem jeho kniha v novém překladu, Erving Goffman, *Všichni hrajeme divadlo: sebezprezentace v každodenním životě* (Praha: Portál, 2018).

¹⁷⁶⁹ Jeden list dochován také od místního skláře, Schreier, David (sklár v městě Salcburg), AO 121.

¹⁷⁷⁰ Weißenkirchner der Jüngere, Wolf (1639–1703; sochař z města Salcburg), AO 125, 129–131, 159.

¹⁷⁷¹ Götzinger, Andreas (sochař a kamenický mistr), AO 130–132, 134, Perg, Peter (sochař v městě Linz), AO 125, 126, 209).

v počtu jednoho listu) ani představitele řádového duchovenstva,¹⁷⁷² a představené zdejších klášterů či benediktinské univerzity¹⁷⁷³ nebo další osoby, navázané ať už na kapitolu¹⁷⁷⁴ či arcibiskupské dvorské úřady,¹⁷⁷⁵ ale i další osobnosti salcburského života, například správce tamního špitálu nebo členy náboženského bratrstva Božího Těla,¹⁷⁷⁶ advokáty,¹⁷⁷⁷ patrně kupce či směnárníky¹⁷⁷⁸ i blíže neznámé jednotlivce.¹⁷⁷⁹

¹⁷⁷² Např. Metzger, Franziskus (benediktin v městě Salzburg), AO 69, Herbiopolensis, Bernardinus (původem z města Würzburg; kapucín v městě Salzburg), AO 72, 145, 146.

¹⁷⁷³ Např. Keuslin, Albert III. (1591–1657; 1626–1657 opat benediktinského kláštera sv. Petra v městě Salzburg), AO inv. č. 1401, dále jeho nástupce Pachler, Amandus (1624–1673; 1657–1673 opat benediktinského kláštera St. Peter Salzburg), AO 68, 145. Rauscher, Roman (1604–1683; profesor filozofie na univerzitě v městě Salzburg; 1642–1683 opat benediktinského kláštera Garsten).

¹⁷⁷⁴ Např. dopis, respektive účet kapitulního tesaře z 80. let za zhotovené zboží (truhla, oprava podlahy, petlice na sklepní dveře či podnožka, vše pro zjevně pro tamní rezidenci), Reichenberger, Wolfgang (kapitulní tesař v městě Salzburg), AO 122.

¹⁷⁷⁵ Např. v 60. letech či dříve Dückher von Haßlau, Franz (1609–1671; rada dvorské komory; kronikář města Salzburg), AO 70 – 71, 145, Grass, Johann Wilhelm (syndik kapituly Salzburg), AO inv. č. 1401, 1403, Guggenperger, Eustach (správce majetku kapituly Salzburg), AO inv. č. 1402, 1403, Hauser, Georg (účetní arcibiskupství Salzburg), AO inv. č. 1402, 1403. V 70. letech např. Kholberer, Wilhelm Christoph (obroční na statcích kapituly Salzburg), AO 94, v 60. a 80 letech Lamberg, Franz Joseph von (1637–1712; zemský hejtman arciknížectví Horní Rakousy; truksas arcibiskupství Salzburg), AO 70, 113, 122, 155, 158. V 90. letech Feiertag, Franz (tajný rada arcibiskupa arcidiecéze Salzburg), AO 140, Pflanzmann von Schallmoos, Felix (prezident dvorské komory arcibiskupa arcidiecéze Salzburg). Poměrně frekventovaně a z představených osob také nejhodněji biskupovi psal v průběhu téměř tří dekád Lodron, Franz Nicolaus von (?–1695; nejvyšší štolmistr polské královny; maršál arcibiskupství Salzburg), AO 70, 97, 104, 108, 117, 121, 135.

¹⁷⁷⁶ Freisauf, Franz Bernhard (?–1693; správce špitálu v městě Salzburg), AO 83, 81, 106, 150, dále např. Lorenz, Johann Chrysostomus Carl (vikář kůru katedrály v městě Salzburg), AO 167. V rámci bratrstva v době v prosinci roku 1664 dopis, signovaný několika jeho členy srov. AO, inv. č. 1403, ale též list odeslaný bratrstvem jako korporací ohledně nadačních záležitostí, AO 74, f. 192–193 (1667-12-12).

¹⁷⁷⁷ Např. Blumblacher, Christoph (1624–1674; advokát v městě Salzburg), AO 75, 147, Severolus, Nikolaus (advokát v městě Salzburg), AO inv. č. 1403.

¹⁷⁷⁸ Dva dopisy, řešící finanční záležitosti (proplacení finančního obnosu, směnka), jsou adresovány biskupskému sekretáři Sartorioví, záležitost se však týká nejen biskupa, ale dle zmínek v textu i jeho bratr, v úvodu je zmíněn i doručený list od biskupova tyrolského korespondenta z Rovereta a budoucího kroměřížského kanovníka Pietra Paola Mazzucchiho di Lebenburg. Jako odesílatele zde identifikujeme patrně kupce, příbuzné Jakoba a Wilhelma Schwabovy, AO 73, s nimiž je pod dvěma listy z roku 1668 podepsán i další místní, Johann Räggniger, AO 191.

¹⁷⁷⁹ Koncem 70. let Staudach, Balthasar (pisatel z města Salzburg), AO 96, 152, 201, na počátku 80. let opakovaně Sbroiauaacca, Carlo Francesco di (pisatel z města Salzburg), AO 108, 112, 113, Stadtler, Adam (pisatel z města Salzburg) 130 1689, AO 130.

Závěr

Komunikační síť barokního knížete biskupa a jeho korespondence, skrze níž byla realizována, konstruována a udržována, asi nikdy nemůže být dochována v úplnosti a celistvosti – nejen pro badatele po několika staletích, ale dost možná ani v době života jejích pisatelů. Jak jsme v některých částech práce mohli vidět, dopisy se zpožďovaly, ztrácely, můžeme také předpokládat, že řada z nich se (vzhledem k obrovskému objemu kancelářského provozu) patrně ani nearchivovala a některé z nich možná mohly být pisatelem nebo adresátem cíleně zničeny.¹⁷⁸⁰

Tato dizertace se přesto v rámci možností na předchozích stránkách věnovala z různých perspektiv dochované korespondenci olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695) a korespondenční síti, která je v ní zčásti zakonzervována. Díky reprezentativnímu množství dopisů, které v úhrnu představují přibližně 140 archivních kartonů, se jedná v našem prostředí o jedinečný pramenný soubor, který umožňuje poznatky k případu biskupa Castelcornu nabídnout také jako určitý referenční a modelový rámec.

Biskup Karel totiž, navzdory svým jedinečným počínům na poli kulturního mecenátu v širším regionu, zcela jistě nebyl unikátem či ojedinělým zjevem v oblasti sociálních praktik, norem a chování. Budování komunikačních a korespondenčních sítí s celou plejádou osobností, v případě našeho konkrétního zaměření s elitami církevního prostředí, bylo nedílnou a v zásadě neodmyslitelnou součástí životní reality raně novověké aristokracie. To, že v případě olomouckého biskupa (na rozdíl od většiny ostatních jeho soupeřů, jak bylo patrné z úvodního pramenného průzkumu) zůstala v určitém množství a kvalitě uchována až do dnešních dní, nesevčdí o unikátnosti této sítě, ale spíše unikátnosti jejího pramenného dochování.

Každodenní vyřizování korespondence ve všech možných jejích podobách bylo pro biskupa prostředkem, jak realizovat důležité sociální interakce na dálku, jak některým z nich vůbec umožnit vzniknout či přetrvat, protože osobní setkání nebyla možná a v řadě případů ani nutná. V případě dílčí části jeho komunikační sítě, tvořené představiteli duchovních úřadů a v naprosté většině tedy církevními aristokraty, šlo částečně také o to,

¹⁷⁸⁰ Na ostražitost v souvislosti s autocenzurou a dalšími důvody absence dopisů upozorňuje např. Katrin Henzel, „Materialität des Briefs“, in *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, ed. Marie Isabel Matthews-Schlinzig et al. (Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020), 226–29.

zůstat v obraze, zůstat viditelný a na dálku přítomný a integrovaný v pomyslné komunitě biskupů a arcibiskupů Svaté říše římské a několika málo dalších oblastí.

S určitým počtem knížecích biskupství, zejména ve vzdálenějších, pro moravského biskupa spíše nerelevantních oblastech, nemáme doložen kontakt žádný. To neznamená, že původně neexistoval vůbec, ale pokud ano, patrně nebyl natolik podstatný či kontinuálně pěstovaný, aby přetrval v nějakém exempláři dopisu. Ostatní biskupství, geograficky i jinak bližší, u nichž bychom kontakt předpokládali, totiž alespoň v nějaké míře korespondenčně (byť ne vždy se všemi po sobě následujícími představiteli) doložena jsou.

V některých případech se zdá, že nejen primárním, ale téměř jediným důvodem komunikace bylo udržovat ony zdvořilostní kontakty s dalšími duchovními aristokraty per se. Existující kontakt, známost navázaná někdy v dávné minulosti, jindy prostřednictvím *Anwerbungbriefu* či využitím vhodné příležitosti, jako byla např. gratulace ke zvolení biskupem, či každoročně se opakující svátky (zejména Vánoce a Nový rok), mohla být potenciálně užitečná do budoucna. I sporadicky dochované kontakty mohly posloužit celé řadě účelů, ať už se jednalo například o zprávy a novinky z politicko-vojenského dění nebo ubytování a pohoštění synovců v průběhu jejich vzdělávací cesty. Z korespondence se občas vynoří i biskupovi staří známí, kteří prostřednictvím dopisů připomínají délku společné známosti a vzpomínají idealizovaně na čas mládí, kdy se jejich cesty protnulý, obvykle během studií v bavorském Ingolstadtu, oblíbené studijní destinaci.

Viděli jsme, že korespondence jednotlivých pisatelů obsahuje také hojně deklarované přání mít více příležitostí nejen k vzájemnému prokazování služeb, ale také k osobnímu setkání. Zatímco ve většině případů, a to zejména ze vzdálenějších diecézí, je lze vnímat spíše jako součást dobové ustálené korespondenční etikety (dopisního ceremoniálu) či obvykle užívaného souboru výrazových prostředků v rámci formalizovaného distančního vztahu, u biskupů z bližšího okolí, jejichž cesty z různých důvodů vedly na nebo skrze Moravu, či u biskupů s přátelskými vazbami je toto přání čas od času realizováno nebo alespoň reálně plánováno, ať již v Kroměříži, v Brně, či jak jsme viděli například u biskupa Sobka z Bílenberka, na Mírově.

Čím blíže se biskupství nacházelo ve vztahu k těžišti biskupova působení, tedy k Moravě, tím intenzivnější a obsahově pestřejší kontakty (opět ne nutně se všemi představiteli) máme doloženy. Nejlépe je to patrné na korespondenci s pražskými arcibiskupy a vratislavskými biskupy, jejichž území přímo sousedila s Castelnovými a vzhledem k příslušnosti k zemím Koruny české a řadě společných témat a řešených problémů, které jsme na konkrétních příkladech v korespondenci mohli blíže pozorovat

v příslušné kapitole, se přímo nabízela řada komunikačních příležitostí. Zajímavé vazby a kontakty poté pozorujeme i s některými uherskými biskupy, kde je obsah značně rozmanitý, většinou má ale co do činění s důsledky aktuální politické reality Uher a s jejich blízkostí v podobě sdílené hranice na východě Moravy, generující vlastní typy problémů, či majetkových zájmů.

Specifický případ poté pro Castelcorn a jeho korespondenční kontakty představuje Salcburk. Zde trávil biskup Karel svá formativní léta jako kanovník a posléze kapitulní děkan, zde získával kontakty, zkušenosti i inspirační zdroje pro svůj budoucí episkopát. V souvislosti se Salcburkem jsme se pak nezaměřili pouze na salcburské arcibiskupy, ale v částečné souvislosti s ním můžeme chápat i další skupiny pisatelů, například v podstatě s tím související i biskupy pasovské. Jistě není náhoda, že korespondence s tamním biskupem Wenzeslauem von Thun-Hohenstein, kterého znal Castelcorn osobně z dřívějších let v salcburské kapitule, je obsahem i osobněji laděným vyzněním velice odlišná od jeho nástupce v úřadu, biskupa Pöttinga, který tyto vazby na Salcburk neměl.

Další skupinou, na Salcburk výrazně navázanou, jsou biskupové tamních tzv. vlastních biskupství, specifických sufragánních biskupství, která obsazoval přímo arcibiskup a kde ve většině případů působili opět původně salcburští kanovníci, přičemž pro některé se i tyto biskupské posty staly přestupní stanicí k jiným úřadům. Ne každý kanovník z kapituly, jíž byl i sám Castelcorn členem až do pozdních 80. let 17. století, samozřejmě dosáhl na biskupský post, tito lidé však stále v Salcburku působili, byli účastní tamního dění, a to nejen kapitulního či církevního. Někteří z nich přitom rovněž po dlouhá léta s Castelcornem udržovali obsahově zajímavou, často poměrně hojně dochovanou korespondenci, odrážející hierarchicky nerovný, částečně klientsko-patronský vztah. Ten hrál ovšem pro obě strany určitou roli a plnil určité funkce, jak jsme viděli v příslušné kapitole, zaměřené na komunikaci nejen s kapitulou jako celkem, ale též s pěti nejhojněji korespondujícími kanovníky.

A konečně, do Salcburku projektoval biskup Karel a jeho rodina kariérní plány pro některé mužské členy, jak pro přímého synovce Maxe Adama, tak pro vzdálenějšího synovce z tyrolské větve, Františka Maxmiliána, jež byli též postupně dosazováni do různých církevních postů na Moravě. Pro prvního z nich se na několikátý pokus podařilo získat kanonikát počátkem 80. let, druhému z nich biskup Karel postoupil svůj vlastní kanonikát koncem téže dekády. Je zajímavé, že si tento kanonikát Castelcorn podržel až do té doby a nerezignoval na něj už dříve ve prospěch Maxe Adama, pro nějž se salcburský kanonikát dlouho snažili získat (dost možná to mohlo být proto, že se biskup – jak jsme se

pokusili ukázat – dlouhou dobu nevzdával určitých nadějí na návrat do Salcburku). Stejně tak si až do této doby podržel i kanovnícký dvůr, v němž po dlouhá léta zaměstnával několikrát se střídající správce, dával jej k dispozici svému rezidujícímu synovci i dalším členům kapituly a na dálku řešil záležitosti s ním spojené.

V momentě, kdy tedy Castelcornovi synovci postupně přichází do Salcburku, a to každoročně také fyzicky v rámci povinného rezidenčního pobytu, vstupují i do biskupovy mimomoravské církevní komunikační sítě. Začínají se rovněž integrovat do zdejších vazeb a poměrů, a to s pomocí strýce, který jim na dálku uděluje rady, pokyny, vystupuje jako (dost možná nevyžádaný) mentor, poskytuje jim doporučující listy, hovoří o nich v dopisech se svými salcburskými korespondenty, a postupně jim přiděluje i různé úkoly, přičemž snad i v souvislosti s úbytkem vlastních sil a nárůstem jejich zkušeností jim dává postupně trochu větší prostor.

Synovci, zejména Max Adam, jehož velice bohatě dochovaná korespondence byla v této práci vytěžena jen v malé míře, následně sami pro biskupa plní úlohu informátorů, koordinátorů, jsou jakousi biskupovou prodlouženou rukou. Max Adam díky údajně vizuální podobnosti, zmíněné v jednom z dopisů, možná na biskupovy známé dokonce působil jako jeho zpřítomnění. Z biskupova pověření řeší zasílání různého zboží, které si biskup v Salcburku i širokém okolí objednával, sám vstupuje do bohatých interakcí a kontaktů v rámci vlastních sociálních vztahů, o nichž posléze referuje. Komunikuje také s dalšími biskupovými korespondenty, například se správci rezidence či kapitulními syndiky, jejichž korespondence je v práci alespoň na malém prostoru také reflektována.

Castelcornovy korespondenční vazby s církevními aristokraty tak hrály v souladu s poznatky soudobé historiografie důležitou roli pro biskupa (a nejen pro něj) v mnoha ohledech – mimo jiné jako nástroj jednání, socializace, integrace i sebereprezentace. Jednalo se přitom o korespondenty jak na vysokých postech (arci)biskupů, tak ve známém a blízkém prostředí salcburské kapituly, a konečně i o vlastní rodinné příslušníky, kteří se s jeho pomocí měli také stát plnohodnotnými „členy klubu“ a - s nadsázkou řečeno – žezlo nepotismu předávat dál (což se v nadgeneračním pohledu u Lichtensteinu-Castelcornů nepochybně dařilo).

Už v mnoha předchozích zmínkách v této práci bylo konstatováno, že biskupská korespondence rozhodně nabízí i další možnosti bádání, a to i v přímé návaznosti na téma v této práci řešené. V první řadě by bylo určitě možné jít ještě dále v archivním průzkumu a pokusit se prověřit archivy například v bývalém říšském prostoru či tyrolské archivy a ověřit existenci či neexistenci alespoň střípků biskupské korespondence. Další možností

je zpracovat a zakomponovat pro získání většího celkového obrázku dílčí, byť nepochybně menší, ale přesto hodnotné soubory korespondence dalších biskupů mezi sebou navzájem, ať už jsou to například zmíněné kartony korespondence biskupů Thunů v Děčíně, Harrachovy dopisy z Vídně, ale i další možné celky.

A konečně, velice zajímavou tematickou oblastí je bližší prozkoumání rodinných vazeb a strategií v rámci biskupovy rodiny, a to nejen s ohledem na církevní kariéru synovce Maxe Adama, ale i za účelem poznání celkového klimatu, vztahové dynamiky a rodinných strategií tohoto rodu. V něm po dlouhá léta stál v pozici rodinné autority samozřejmě biskup (zvláště po smrti bratra, tedy otce těchto synovců), ale neméně důležité byly role těch, pro něž v této pozici působil – tedy jeho synovci Maxmilián Adam, František Karel a předčasně zesnulý Kryštof Filip, společně s ženskými členkami rodiny, manželkami a posléze potomky. V tomto směru olomoucký korpus korespondence (a materiály dalších zmiňovaných moravských, potažmo zahraničních archivů pro tyrolskou větev rodu) nabízí ještě skutečně bohaté množství pramenů a badatelských možností.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Diecézní archiv Biskupství brněnského

Fond Kapitula sv. Petra a Pavla v Brně, inv. č. 228, karton 167, Korespondence, akta, osobní spisy proboštů a biskupů. Probošt Maxmilián Adam z Liechtensteina.

Moravský zemský archiv

Fond RA Podstatských-Lichtenštejnů, inv. č. 137, Dohoda o dědictví po hraběti Maxmiliánovi (etc.)

Národní archiv

Fond Archiv pražského arcibiskupství, kart. 2003, inv. č. 3290, sg. C 103/1, Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka.

Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv

Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 150, sig. 150.41, Salzburg. Erzbischof Karl (1664).

Familienarchiv Harrach, Familie in specie: Afra – Wenzel 1548 (ca.) – 1920 (ca.), Ernst Adalbert, Kardinal, Korrespondenz (1641–1667), kart. 147, sig. 147.15, Olmütz, Bischof Karl von Liechtenstein (1664–1665)

Salzburger Landesarchiv

Domkapitel, Domkapitelprotokolle 1668, 1687.

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín

Fond RA Thun-Hohensteinů, Klášterec nad Ohří, 1459–1945, S = Akta Quidobalda Thuna, T = Akta Václava Thuna, U = Akta Jana Arnošta Thuna

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Fond Arcibiskupství Olomouc, nelistinná část, inv. č. 299, Titulář a adresář osob s rejstříkem.

Fond Arcibiskupství Olomouc 1141–1961, díl II. (nelistinná část), sv. 1., kart. 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 173, 175, 178, inv. č. 1401–1403.

Fond Velkostatek Tovačov 1304–1948, I. díl, inv. č. 64, sign. N218, kart. 7, Rodinné písemnosti hrabat z Khünburgu.

Tištěné prameny

Avvisi italiani, ordinarii, e straordinarii, dell'Anno 1692. Vienna: Gio. van Ghelen, 1692.

Bohse, August. *Der allzeitfertige Brieffsteller oder ausführliche Anleitung, wie so wohl an hohe Standespersonen als an Cavalliere, Patronen, gute Freunde, Kauffleute und auch an Frauenzimmer ein geschickter Brieff zu machen und zu beantworten.* Leipzig Frankfurt, 1690.

Bohse, August. *Neu-erleuteter Briefsteller: das is gründliche Anweisung, wie ein geschickter deutscher Brief so wohl an Standes-Personen und Cavalliere, Kriegs-Bediente, Gelehrte und Kauff-Leute, als auch an Frauenzimmer abzufassen ...* Leipzig: J.F. Gleditsch, 1716.

Bucelinus, Gabriel. *Germania Topo-Chrono-Stemmato-Graphica Sacra Et Profana: In Qua Brevi admodum atque utili compendio, quae prima & secunda parte desiderari poterant. Pars tertia.* Frankfurt am Main: Christian Balthasar Kühn, 1672.

Harsdörffer, Georg Philipp. *Der Teutsche Secretarius. Das ist: Allen Cantzleyen, Studir- und Schreibstuben nützliches, fast nohtwendiges, und zum drittenmal vermehrtes Titular- und Formularbuch.* Nürnberg: Endter, 1656.

Hübner, Lorenz. *Beschreibung der hochfürstlich-erzbischöflichen Haupt- und Residenzstadt Salzburg und ihrer Gegenden: verbunden mit ihrer ältesten Geschichte. I.* Salzburg, 1792.

Mederer, Ioannes Nepomucenus, ed. *Annales Ingolstadiensis academiae. Pars II. Ab Anno 1572. Ad Annum 1672.* Ingolstadt, 1782.

Pongrácz, Georgius. *Centvria Chronographicorum Avgvstissimis Neosponsis Leopoldo Et Claudiae In membrana cum symbolis & figuris, coloribus & auro illuminatis, oblatorum: Quae (antequam in aere ... prodeant) pro interim rogatus à nonnullis typis, uti videre est mandari curavi.* Tyrnaviae: Typis Academicis, 1673. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00007110?page=,1>.

———. *Informatio de statu episcopatus Vaciensis.*, 1675. <https://colenda.library.upenn.edu/catalog/81431-p3p28x>.

Schleder, Johannes Georgius. *Irenico-Polemographia, Sive Theatri Europaei Continuati Septennium, Das ist, Sieben-Jährige Historisch-außgeführte Friedens- und Kriegs-Beschreibung...* Frankfurt am Main: Merian, 1663.

Stieler, Kaspar von. *Der Allzeitfertige Secretarius Oder: Anweisung, Auf Was Masse ein jeder Halbgelehrter bey Fürsten, Herrn, Gemeinden und im Sonderleben, nach jetziger Art, einen guten wol klingenden und hinlänglichen Brief, schreiben und verfassen könne.* Nürnberg, 1693.

Weise, Christian. *Curiöse Gedancken von Teutschen Brieffen : Wie ein junger Mensch sonderlich ein zukünftiger Politicus, die galante Welt wohl vergnügen soll. In kurtzen und zulänglichen Regeln so dann in anständigen und practicablen Exempeln ausführlich vorgestellt.* Dresden: Johann Christoph Mieth, 1691.

Sekundární literatura

- Almási, Gábor, a Lav Šubarić. „Introduction". In *Latin at the Crossroads of Identity: The Evolution of Linguistic Nationalism in the Kingdom of Hungary*, editoval Gábor Almási a Lav Šubarić. Leiden: Brill, 2015.
- Altová, Blanka, a Zdeněk R. Nešpor. „Architektura omezení : Středoevropské protestantské kostely v éře protireformace v komparativní perspektivě I." *Lidé města* 15, č. 1 (2013): 87–132.
- Amon, Karl. *Die Bischöfe von Graz-Seckau: 1218 - 1968*. Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives ; 7. Graz Wien [u.a.]: VerlStyria, 1969.
- Antonovič, Vladan. „Kopisté na dvoře olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelkorna". In *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780, 2. díl, katalog*, editoval Ondřej Jakubec a Marek Perůtka, 228–33. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010.
- Apfelauer, Richard Werner. „Mezger, Paul". In *Neue Deutsche Biographie*, 414–15. 17. Berlin: Duncker & Humblot, 1994.
- Aretin, Karl Otmar von. *Das Alte Reich, 1648–1806. Band 1: Föderalistische oder hierarchische Ordnung. (1648–1684)*. Stuttgart: Klett-Cotta, 1993.
- Bahlcke, Joachim. *Ungarischer Episkopat und österreichische Monarchie. Von einer Partnerschaft zur Konfrontation (1686-1790)*. Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 23. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2005.
- Bahlcke, Joachim. „Damit „das Ungarländische zu Revolutionen und Unruhen geneigte Gebluet mit dem Teutschen temperiret [...] werden möchte“ – Deutsche Adelige im ungarischen Episkopat des 17. und 18. Jahrhunderts". In *„Durst nach Erkenntnis...“: Forschungen zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa. Zwei Jahrzehnte Immanuel-Kant-Stipendium*, editoval Heike Müns a Matthias Weber, 79–101. Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa 29. Oldenburg: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2007.
- Bahlcke, Joachim, a Volker Dudek, ed. *Welt – Macht – Geist. Das Haus Habsburg und die Oberlausitz 1526–1635*. Görlitz - Zittau: Gunter Oettel, 2002.
- Bakeš, Martin. „Aristokratičtí studenti na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze v letech 1650 – 1750". Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2012.
- Ballhorn, Egbert. „Die O-Antiphonen: Israelgebet der Kirche". *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 37 (1998): 9–34.
- Barz, Wolf-Dieter. „Landgraf Friedrich von Hessen und La Goletta: Eine markante Persönlichkeit und ein markanter Ort in der Geschichte des Malteser-Ordens". *Zeitschrift des Vereins für Hessische Geschichte und Landeskunde* 93 (1988): 73–94.
- Bergmann, Joseph. *Medaillen auf berühmte und ausgezeichnete Männer des oesterreichischen*

Kaiserstaates. 2. Band. Wien: Tandler & Compagnie, 1857.

Blažek, Konrad, a Heinrich Kadich. *Der Mährische Adel.* Nürnberg: Bauer & Raspe, 1899.

Bonazza, Marcello. „Thun, Sigismondo Alfonso". In *Dizionario Biografico degli Italiani*, editoval Raffaele Romanelli. 95. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 2019. https://www.treccani.it/enciclopedia/sigismondo-alfonso-thun_%28Dizionario-Biografico%29/.

Brandhuber, Christoph. „Trias colossea. Max Gandolphs Familie". In *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, editoval Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, 19–21. Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018.

Brandhuber, Christoph, a Reinhard Gratz. *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687.* Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018.

Brandhuber, Christoph, a Edith Tutsch-Bauer. „Vitae satur. Max Gandolph und der Tod". In *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, editoval Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, 37–39. Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018.

Brandt, Hans Jürgen, a Karl Hengst. „Der erste Pastor im Bistum bin ich! Die geistlichen Zentralbehörden unter Ferdinand von Fürstenberg". In *Ferdinand von Fürstenberg: Fürstbischof von Paderborn und Münster ; Friedensfürst und Guter Hirte*, editoval Norbert Börste a Jörg Ernesti, 155–82. Paderborner theologische Studien ; 42. Paderborn Wien [u.a.]: Schöningh, 2004.

Braubach, Max. „Politische Hintergründe der Mainzer Koadjutorwahl von 1670". *Rheinische Vierteljahrsblätter* 15/16 (1951 1950): 313–38.

Braun, Bettina. „Das tridentinische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption". In *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, editoval Nikolaus Staubach, 309–19. Frankfurt am Main, 2012.

———. „Bischof in Diensten seiner Familie". In *Princeps et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, 128–49. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz Band 230. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.

Brčák, Marek. „Působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě (1618–1673)." Rigorózní práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2014.

Brňovják, Jiří. „Stopy uherské nižší šlechty v kvaternech majestátů a slibů věrnosti moravských desk zemských od poloviny 17. do poloviny 19. století". In *Zemianstvo na Slovensku v novoveku : Časť I, Postavenie a majetky zemianskych rodov*, editoval Miloš Kovačka, Eva Augustínová, a Maroš Mačuha, 292–312. Studia historicko-bibliographica Turociensia 1. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009.

- Brüggemann, Diethelm. Vom Herzen direkt in die Feder: die Deutschen in ihren Briefstellern. München: Taschenbuchverlag, 1968.
- Bude, Gunilla. „Geschichtswissenschaft“. In *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, 582–93. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Budinská, Jitka. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006.
- Buchmann, Paul. *Friedrich, Landgraf von Hessen-Darmstadt, Malteserritter, Kardinal und Bischof von Breslau*. Breslau: G. P. Aderholz, 1883.
- Buttlar-Gerhartl, Gertrud. „Wiener Neustadt - Bischofssitz von 1469 bis 1785“. *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich* 52 (1986): 1–54.
- Bülters, Timo, a Simone Schultz-Balluff. „Codemixing in den Lüneburger Frauenklöstern“. In *Historisches Codeswitching mit Deutsch: Multilinguale Praktiken in der Sprachgeschichte*, editoval Elvira Glaser, Michael Prinz, a Stefaniya Ptashnyk, 175–210. *Studia Linguistica Germanica* 140. Berlin-Boston: De Gruyter, 2021.
- Catalano, Alessandro. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Cattoi, Domizio. „L’inventario della dimora del canonico Giovanni Battista Lodron“. *Studi Trentini. Arte* 95, č. 1 (2016): 59–79.
- Curcuruto, Claudia. „... la buona corrispondenza de gl’animi è quella che facilità tutti i negozi: Die Wiener Nuntiatur als Institution der Informations- und Wissensressource (1675–1689)“. *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 98, č. 1 (2019): 303–25.
- Czyż, Anna Sylwia. „Włosi w kręgu rodziny Paców“. In *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, tom 4*, editoval Wojciech Walczak a Karol Łopatecki, 175–96. Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2013.
- Čapská, Veronika. „Výzkum raně novověké směny darů a prameny osobní povahy. K možnostem antropologizace ekonomických dějin střední Evropy“. *Dějiny - Teorie - Kritika* 14, č. 2 (2017): 191–225.
- Čornejová, Ivana, Jiří Kaše, Jiří Mikulec, a Vít Vlnas. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 8. - 1618-1683*. Praha: Paseka, 2008.
- „Das Kollonich-Bild in der ungarischen Geschichtsschreibung“. In *Leopold Graf Kollonitsch: Sonderausstellung im Maltesermuseum Mailberg*, 31–33. Schriftenreihe des Maltesermuseums Mailberg ; 6. Mailberg: Arbeitsgemeinschaft Maltesermuseum Mailberg, 1981.
- Dauser, Regina. „Brieftheorie der Frühen Neuzeit“. In *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa

- Steinbrink, a Jochen Strobel, 665–74. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Depping, Georg Bernhard. *Geschichte des Krieges der Münsterer und Cölner, im Bündnisse mit Frankreich, gegen Holland in den Jahren 1672, 1673 und 1674*. Münster: Theissing, 1840.
- Didczuneit, Veit. „Postgeschichte“. In *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, 163–86. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Diós, István, ed. „György Pongrácz“. In *Magyar katolikus lexikon I–XV*. Budapest: Szent István Társulat, 2010 1993. <http://lexikon.katolikus.hu/P/Pongr%C3%A1cz.html>.
- Doerr, August von. *Der Adel der böhmischen Kronländer. Ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome welche in den Böhmischen Saalbüchern des Adelsarchivs im k. k. Ministeriums des Innern in Wien eingetragen sind*. Prag: Verlag von Fr. Řivnác, 1900.
- Dorfner, Thomas. „Empfehlungen, die man nicht ablehnen kann? Patronage und Empfehlungsschreiben am Reichshofrat (1658–1740)“. In *Prozessakten, Parteien, Partikularinteressen. Höchstgerichtsbarkeit in der Mitte Europas vom 15. bis zum 19. Jahrhundert*, editoval Alexander Denzler, Ellen Franke, a Britta Schneider, 137–53. München: De Gruyter, 2015.
- Dostál, František. „Zapomenutý boj Valachů v Starohrozenkovském průsmyku 6. října 1663“. *Naše Valašsko. Sborník prací o jeho životě a potřebách* 12, č. 3 (1949): 111–29.
- Dressel, Gert, a Gudrun Hopf, ed. *Von Geschenken und anderen Gaben. Annäherungen an eine historische Anthropologie des Gebens*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2000.
- Dvorský, František. *Vlastivěda moravská - Hrotovský okres*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1916.
- Elbel, Petr. „Olomoucký biskup Jan Železný a Zikmund Lucemburský. Příspěvek k poznání Zikmundovy spojenecké sítě v českých zemích a jeho dvorských struktur“. *Studia mediaevalia Bohemica* 6, č. 1 (2014): 17–68.
- Elvert, Christian d'. *Geschichte der Verkehrs-Anstalten in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien*. Brünn: Gedruckt bei Rudolph Rohrer's Erben, 1855.
- Fajtlová, Kateřina. „Vznik a provoz kroměřížské biskupské kapely v kontextu hudební kultury druhé poloviny 17. století“. In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 337–48. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Fajtlová, Kateřina, Jiří Sehnal, Petr Slouka, Jana Spáčilová, a Eduard Tomašík. *Kroměřížský hudební archiv. I, Hudební sbírka biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2018.
- Faltičko, Josef. „Duchovní kníže a pastýř: Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu (1690-1747)“. Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, 2024.

- Fazekas, István. „Jesuitenfrömmigkeit und Priesterausbildung am Pazmaneum, dem Ungarischen Seminar in Wien (17./18. Jahrhundert).“ In *Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570-1700*, editoval Anna Ohlidal a Stefan Samerski, 163–76. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006.
- Feldkamp, Michael F. „Wählbarkeitsbrevien für die Bischofskandidaten in der Germania Sacra: Anmerkungen zu einem Forschungsdesiderat“. In *Kirchengeschichte: Alte und neue Wege: Festschrift für Christoph Weber*, editoval Gisela Fleckenstein, Michael Klöcker, a Norbert Schloßmacher, 91–103. Frankfurt am Main: Lang, 2008.
- . „Päpstliche Einflussnahme auf die Bischofswahlen in der Reichskirche – Anmerkungen zu den Wählbarkeitsbrevien 1581 bis 1801“. In *Reichskirche und politischer Katholizismus. Aufsätze zur Kirchengeschichte und kirchlichen Rechtsgeschichte der Neuzeit*, 39–50. Aachen: Patrimonium-Verlag, 2019.
- Fiala, Jiří. „Ze vztahů mezi městy Vratislaví a Olomouci II : Do uzavření Vratislavského míru 1742“. editoval Zofia Tarajło-Lipowska a Jarosław Malicki, 298–305. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2003.
- Fiala, Jiří, Leoš Mlčák, Tomáš Parma, Michal Sýkora, a Pavel Urbášek. *Univerzita v Olomouci 1573-2023*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023.
- Flachenecker, Helmut, Hans Heiss, a Hannes Obermair, ed. *Stadt und Hochstift. Brixen, Bruneck und Klausen bis zur Säkularisation / Città e Principato: Bressanone, Brunico e Chiusa fino alla secolarizzazione 1803*. Veröffentlichungen des Südtiroler Landesarchivs 12. Bozen: Athesia, 2000.
- Florovskij, Anton Vasiljevič. *Čeští jesuité na Rusi. Jesuité české provincie a slovanský východ*. Praha: Vyšehrad, 1941.
- Fraknoi, Vilmos. *Pázmány Péter és kora: 1632-1637*. Pest: Kiadja Ráth Mór, 1872.
- Franz, Martin. „Beiträge zur Salzburger Familiengeschichte. 12. Feiertag von Oberhausen“. *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 70 (1930): 51–54.
- Friedrich, Susanne. „Der Kurier des Kardinals Kommunikation als Perspektive auf den Immerwährenden Reichstag“. *zeitenblicke. Online journal für die Geschichtswissenschaften* 11, č. 2 (2012). https://www.zeitenblicke.de/2012/2/Friedrich/index_html.
- Furger, Carmen. *Briefsteller: das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert*. Köln Wien [u.a.]: Böhlau, 2010.
- Fürstenberg, Michael von. „Die römischen Jahre Ferdinand von Fürstenbergs“. In *Ferdinand von Fürstenberg: Fürstbischof von Paderborn und Münster; Friedensfürst und Guter Hirte*, editoval Norbert Börste a Jörg Ernesti, 79–110. Paderborner theologische Studien; 42. Paderborn Wien [u.a.]: Schöningh, 2004.
- Gaisberger, Barbara. „Johann Baptist Mayr (20.2.1634–12.8.1708). Ein Salzburger Buchdrucker, Verleger und Buchhändler.“ Diplomarbeit, 1999.

- Gall, Franz, a Marta Szaivert. *Die Matrikel der Universität Wien*. 5. Wien-Köln-Graz: Archiv der Universität Wien, 1975.
- Gatz, Erwin. *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation: [ein historisches Lexikon]*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2003.
- Goëß, Johann Zeno. „Goëß, Johann Freiherr von“. In *Neue Deutsche Biographie*. 6. Berlin: Duncker & Humblot, 1964. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd123662427.html#ndbcontent>.
- Goffman, Erving. *Všichni hrajeme divadlo: sebezprezentace v každodenním životě*. Praha: Portál, 2018.
- Glaser, Elvira, Michael Prinz, a Stefaniya Ptashnyk, ed. *Historisches Codeswitching mit Deutsch: Multilinguale Praktiken in der Sprachgeschichte*. Studia Linguistica Germanica 140. Berlin-Boston: De Gruyter, 2021.
- Grobelný, Andělín. *Polští a ruští studenti na olomoucké universitě v 1. 1576-1663*. Opava: Slezský studijní ústav, 1954.
- Hadriga, Franz. *Die Trautson: Paladine Habsburgs*. Graz Wien [u.a.]: Styria, 1996.
- Haering, Stephan. „Die Bayerische Benediktinerkongregation von 1684 bis 1803“. In *Die Reformverbände und Kongregationen der Benediktiner im deutschen Sprachraum*, editoval Ulrich Faust a Franz Quarthal, 621–52. Germania Benedictina 1. St. Ottilien: EOS Verlag, 1999.
- Hageneder, Herta. „Lamberg, Johann Maximilian Graf von“. In *Neue Deutsche Biographie*, 428–29. 13. Berlin: Duncker & Humblot, 1982.
- Haider, Siegfried. „Das fürsterzbischöflichsalzburgische Hofkapellanat vom 13. bis in das 20. Jahrhundert“. *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 154–155 (2015 2014): 73–151.
- Haug, Tilman. „Korrespondenz in Diplomatie und/oder Patronage-Beziehungen der Frühen Neuzeit“. In *Handbuch Brief. Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, 740–52. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Hausberger, Karl. *Geschichte des Bistums Regensburg. Band I: Mittelalter und frühe Neuzeit*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1989.
- Hausberger, Karl. *Geschichte des Bistums Regensburg. Band II: Vom Barock bis zur Gegenwart*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1989.
- Hausberger, Karl, Jasmin Hoven, Bärbel Kröger, Nathalie Kruppa, a Christian Popp. *Die Regensburger Bischöfe von 1649 bis 1817. Die Bistümer der Kirchenprovinz Salzburg. Das Bistum Regensburg I. Dritte Folge ; Band 13*. Berlin ; Boston : De Gruyter Akademie Forschung, 2016.

- Havlík, Jiří. „Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)". Disertační práce, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2008.
- . „Rekonstruktion des Pfarrnetzes, Steuern für Türkenkriege und Johann Friedrich von Waldstein (1642–1694)". In *Wallenstein und noch viel mehr. 850 Jahre Familie Waldstein*, editoval Zdislava Röhsner, 87–102. Wien: Verlag Fassbaender, 2009.
- . „Spor českého duchovenstva o imunity církve. K politickým aktivitám pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna". *Český časopis historický* 107, č. 4 (2009): 769–96.
- . Polemika v komentářích aneb Kdo měl číst Bibli svatováclavskou". *Historie - Otázky - Problémy* 6, č. 2 (2013): 83–93.
- . *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- Heal, Felicity. *The Power of Gifts: Gift Exchange in Early Modern England*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2014.
- Henzel, Katrin. „Materialität des Briefs". In *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, 222–31. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Hersche, Peter. *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Einleitung und Namenslisten*. Bern, 1984.
- . *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. III. Tabellen*. Bern, 1984.
- . *Muße und Verschwendung: europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter : 1. Teilband*. Freiburg Basel Wien: Herder, 2006.
- Heřmánek, Pavel. „*Aby nemuseli nakonec žebrati*". *Příběhy z dějin karlínské Invalidovny*. Praha: Epocha, 2015.
- Hirnsperger, Johann. *Die Statuten des Salzburger Domkapitels: (1514 bis 1806); eine rechtshistorische Untersuchung zur inneren Verfassung des weltgeistlichen adeligen Salzburger Domkapitels*. Graz: Austria-Medien-Service, 1998.
- Hoven, Jasmin, Bärbel Kröger, Nathalie Kruppa, Christian Popp, a Winfried Romberg. *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz. Das Bistum Würzburg 7. Die Würzburger Bischöfe von 1617 bis 1684. Dritte Folge ; Band 4*. Berlin ; Boston : De Gruyter, 2011.
- Höbelt, Lothar. „From Slankamen to Zenta: The Austrian War Effort in the East during the 1690s". In *The Treaties of Carlowitz (1699). Antecedents, Course and Consequences*, editoval Colin Heywood a Ivan Parvev, 153–75. The Ottoman Empire and Its Heritage. Politics, Society and Economy 69. Leiden, Boston: Brill, 2020.
- Hollingsworth, Mary, Miles Pattenden, a Arnold Witte, ed. *A Companion to the Early Modern Cardinal*. Leiden: Brill, 2020.

- Hrbek, Jiří. *Barokní Valdštejnové v Čechách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.
- Hurt, Rudolf. *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě. 2. 1650-1784*. Olomouc: Akademie velehradská, b.r.
- Chalupová, Veronika. „Omnia Cordis habet. Synové a dcery Jaroslava Bořity z Martinic". Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně (Filozofická fakulta), 2021.
- Chmelíková, Soňa, Kryštof Kouřil, Zuzana Orálková, a Věra Slavíková. „Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna na základě rozboru jeho korespondence". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 59–72. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Irgang, Winfried. *Freudenthal als Herrschaft des Deutschen Ordens: 1621 - 1725*. Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens ; 25. Bad Godesberg: VerIWissArchiv, 1971.
- Jakubec, Ondřej, a Radmila Prchal Pavlíčková. „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 15–34. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Jan, Libor, Rudolf Procházka, a Bohumil Samek. *Sedm set let brněnské kapituly*. Brno: Biskupství brněnské, 1996.
- Janišová, Jana. „Privilegium Rudolfa II. pro olomoucké biskupství z roku 1590. Právní argumentace Stanislava Pavlovského". *Folia Historica Bohemica* 27, č. 1 (2012): 41–69.
- Janker, Stephan M., a Erwin Gatz. *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches: ein biographisches Lexikon : 3 : 1648 bis 1803 / unter Mitw. von Stephan M. Janker*. Berlin: Duncker & Humblot, 1990.
- Jankovics József. „Pázmány Péter ismeretlen végrendelete 1637-ből". *Lymbus – Magyarságtudományi Forrásközlemények* 2 (2004): 61–69.
- Jedin, Hubert. „Das Bischofsideal der Katholischen Reformation. Eine Studie über die Bischofsspiegel vornehmlich des 16. Jahrhunderts". In *Kirche des Glaubens. Kirche der Geschichte. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge. Bd. 2: Konzil und Kirchenreform*. Freiburg: Herder, 1966.
- . „Die Krone Böhmen und die Breslauer Bischofswahlen 1468-1732". In *Kirche des Glaubens - Kirche der Geschichte. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge*, editoval Hubert Jedin, 413–53. Freiburg Basel Wien: Verlag Herder KG, 1966.
- Jonová, Jitka. *Domus correctionis Müroviensis Korekční dům pro kněze na Mírově: (1761–1850)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
- Juffinger, Roswitha, Christoph Brandhuber, Walter Schlegel, a Imma Walderdorff. *Erzbischof Guidobald Graf von Thun 1654 - 1668 - ein Bauherr für die Zukunft*. Salzburg: Residenzgalerie Salzburg, 2008.

- Jungnitz, Joseph. „Die Breslauer Bischofswahl 1682/83". *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesiens* 35 (1901): 245–52.
- . *Die Breslauer Weihbischöfe*. Breslau: Verlag von Franz Goerlich, 1914.
- Jurkowski, Henryk. „Europe". In *World Encyclopedia of Puppetry Arts*, 2009. <https://wepa.unima.org/en/europe/>.
- Kalmár, János, a János J. Varga, ed. *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688-1690)*. Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 39. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010.
- Kašparová, Jaroslava. „Po stopách knižní sbírky Františka Eusebia, hraběte z Pöttingu a Persingu : ‚Provenio‘ a možnosti rekonstrukce rozptýlených knihoven". In *Bibliotheca Antiqua 2013 : sborník z 22. konference, 30.-31. října 2013*, 112–21. Olomouc, 2013.
- Kellenbenz, Herrmann. „Die Brandenburger auf St. Thomas". *Jahrbuch für Geschichte von Staat, Wirtschaft und Gesellschaft Lateinamerikas*, č. 2 (1965): 196–217.
- Keller, Katrin. *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*. Wien: Böhlau, 2005.
- . „Urschenbeck Anna Maria Barbara Gräfin v." In *Lexikon österreichischer Frauen*, 3370–71. Wien: Böhlau, 2016.
- Keller, Katrin, a Alessandro Catalano, ed. *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598-1667)*. Wien: Böhlau, 2010.
- Kerschbaumer, Anton. *Geschichte der Stadt Krems*. Krems: Oesterreicher, 1885.
- Kettering, Sharon. „Gift-giving and Patronage in Early Modern France". *French History* 2, č. 2 (1988): 131–51.
- Kindl, Miroslav. „Fires of Joy and Anticipation Wedding Firework Displays of the Central European Habsburgs in the Second Half of the 17th Century." *Opera historica* 23, č. 2 (2022): 253–93.
- . „Maškaráda a díl komedie... Slavnosti, ceremonie a jejich obrazové a grafické dokumentace na habsburském dvoře ve střední Evropě v 17. století." Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění, 2018.
- Kirchberger, Helga. „Briefe Leopolds I. an P. Emerich Sinelli 1668–1675". Disertační práce, Universität Wien, 1953.
- Klieber, Rupert. *Bruderschaften und Liebesbünde nach Trient. Ihr Totendienst, Zuspruch und Stellenwert im kirchlichen und gesellschaftlichen Leben am Beispiel Salzburg 1600-1950*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999.
- Knorring, Marc von. „Passau, Hochstift: Territorium und Struktur", b.r. [423](https://www.historisches-lexikon-</p>
</div>
<div data-bbox=)

bayerns.de/Lexikon/Passau,_Hochstift:_Territorium_und_Struktur.

- Koblasa, Pavel. „Majetková država Metternichů v době pobělohorské". In *Metternichové & Kynžvartsko v době Albrechta z Valdštejna. Sborník příspěvků online kolokvia 28. 11. 2020*, editoval Petra Jadlovska, 41–51. Praha: Národní památkový ústav, 2020.
- Kohl, Wilhelm. *Christoph Bernhard von Galen: politische Geschichte des Fürstbistums Münster 1650 - 1678*. Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens : 18, Westfälische Biographien ; 3. Münster: Regensberg, 1964.
- . *Das Bistum Münster 7, 1: Die Diözese*. Germania Sacra. Neue Folge 37, 1: Die Bistümer der Kirchenprovinz Köln. Berlin, New York: De Gruyter, 1999.
- Kokošková, Zdeňka. In *Z archivních depozitářů. Pavle Burdové k 70. narozeninám. Praha 1998*, 46–56. Praha: Státní ústřední archiv, 1998.
- Kolář, Martin. „Hodičtí z Hodic". In *Ottův slovník naučný*, 429–31. 11. Praha: J. Otto, 1897.
- Komárek, Filip. „Moravští zemští advokáti v 2. polovině 17. století a jejich knihovny". Magisterská diplomová práce, Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2008.
- Kornis, Gyula. *Le Cardinal Pázmány (1570-1637)*. Paris: Association Guillaume Budé, 1937.
- Koupil, Ondřej. „Nový zákon tzv. Svatováclavské bible (1677)". *Historie – otázky – problémy* 5, č. 2 (2013): 95–106.
- Kouřil, Kryštof. „Muž v pozadí: Životní příběh arcibiskupského archiváře Antonína Breitenbachera (1874-1937) ve světle jeho deníků". Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, 2024.
- Kouřil, Miloš. „Biskupa Karla Liechtenštejna rádcí a zpravodajci". Editoval Jan Bistřický. *Historická Olomouc a její současné problémy*, č. 5 (1985): 111–16.
- Kovács, Eszter. „Knihy Mikuláše Pázmánye v olomoucké knihovně". In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska sborník z 17. odborné konference Olomouc, 5. - 6. listopadu 2008*, editoval Rostislav Krušínský, 83–91. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2009.
- . „Pázmány Miklós és Olomouc". *Magyar Sion* 1, č. 2 (2007): 228–40.
- Köchli, Ulrich. „Trophäe im Glaubenskampf? Der Konvertit und Kardinal Friedrich Landgraf von Hessen-Darmstadt (1616–1682)". In *Die Jagd nach dem roten Hut. Kardinalskarrieren im barocken Rom*, editoval Arne Karsten, 186–204. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004.
- Krick, Ludwig Heinrich. *Das ehemalige Domstift Passau und die ehemaligen Kollegiatstifte des Bistums Passau: Chronologische Reihenfolgen ihrer Mitglieder von der Gründung der Stifte bis zu ihrer Aufhebung : mit 9 Anhängen*. Passau: Waldbauer, 1922.

- Krubner, Josef. *Invalidní nadace pol. podmaršálka Petra hraběte Strozziho a přínaležející Invalidní asyl v Hořicích*. Krubner. Litomyšl, 1901.
- Kříž, Ondřej. „Španělská korespondence Jana Adolfa ze Schwarzenberku“. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018.
- Kubeš, Jiří. „Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)“. Habilitační práce, Univerzita Pavlovice, 2017.
- Kubeš, Jiří, ed. *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018.
- Kuefstein, Karl. *Studien zur Familiengeschichte. IV. Teil 18. und Beginn des 19. Jahrhunderts*. Wien Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1928.
- Lahrkamp, Helmut. „Briefstagebücher und Korrespondenz des münsterschen Dompropstes und Salzburger Domdechanten Wilhelm von Fürstenberg (1623–1699)“. *Westfälische Zeitschrift*, č. 115 (1965): 459–87.
- . „Ferdinand von Fürstenberg in seiner Bedeutung für die zeitgenössische Geschichtsforschung und Literatur“. *Westfälische Zeitschrift - Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Altertumskunde*, č. 101/102 (1953): 301–400.
- Lamm, Werner. *Leopold Graf Kollonitsch: Sonderausstellung im Maltesermuseum Mailberg*. Schriftenreihe des Maltesermuseums Mailberg; 6. Mailberg: Arbeitsgemeinschaft Maltesermuseum Mailberg, 1981.
- Lasztovicza, Pavel. „„Po vykročení duše mé, tělo mé poručím zemi“ Žerotínové a jejich věci poslední v letech 1650–1750“. Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie, 2023.
- Lehner, Maria. *Ludwig Anton von Pfalz-Neuburg: (1660 - 1694) ; Ordensoberhaupt - General - Bischof*. Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens; 48. Marburg: Elwert, 1994.
- Lehner, Ulrich L. *Inszenierte Keuschheit - Sexualdelikte in der Gesellschaft Jesu im 17. und 18. Jahrhundert*. Frühe Neuzeit 254. Berlin/Boston: De Gruyter, 2024.
- Leidl, August. „Der heilige Valentin und der heilige Maximilian, die Patrone des Bistums Passau“. In *Bistumspatrone in Deutschland. Festschrift für Jakob Torsy zum 9. Juni, 28. Juli 1983*, 149–57. München: Schnell&Steiner, 1984.
- . *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat (1448) und Gegenwart*. Passau: Passavia Universitätsverlag, 1993.
- Lobenwein, Elisabeth. *Ein Fürstenleben zwischen Alltag und Aufruhr: Die französische Korrespondenz (1772–1801) des letzten Salzburger Fürsterzbischofs Hieronymus Colloredo mit seinem Bruder Gundaker*. Wien Köln: Böhlau Verlag, 2022.
- Loidl, Franz. *Geschichte des Erzbistums Wien*. Wien: Herold, 1983.

- Luria, Keith P. „Conversion and Coercion: Personal Conscience and Political Conformity in Early Modern France". *The Medieval History Journal*, 12, č. 2 (2009): 221–47.
- Lynn, John A. *The Wars of Louis XIV 1667-1714*. London, New York: Routledge, 2013.
- Macková, Marie. „První královéhradecký biskup". In *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993*, editoval Jindřich Francek, 95–100. Jičín: Městský úřad Jičín, 1995.
- Mádl, Martin. In *Tencalla: barokní nástěnná malba v českých zemích*, editoval Martin Mádl a Radka Nokkala Miltová, 19–38. 2. Praha: Artefactum, 2013.
- Mahan, Alfred Thayer. *The Influence of Sea Power upon History: 1660–1783*. Boston: Little, Brown, and Company, 1898.
- Marquardt, Bernd. „122 Hexenprozesse, die oberste Reichsgerichtsbarkeit und eine Grafenabsetzung. Die reichsunmittelbare Grafschaft Vaduz wegen Missbrauchs der Herrschaftsgewalt vor dem Reichshofrat (1678–1712)". In *Europa und seine Regionen: 2000 Jahre Rechtsgeschichte*, editoval Andreas Bauer a Karl H. L. Welker. Böhlau Verlag Köln Weimar, 2007.
- Maršálková, Lenka. „Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Aristokrat, který nechtěl být duchovním". Disertační práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2017.
- Martin, Franz. „Beiträge zur Salzburger Familiengeschichte. 22. Schidenhofen von und zu Stumb". *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 74 (1934): 129–33.
- Mašek, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti. Díl II*. Praha: Argo, 2010.
- Matthews-Schlinzig, Marie Isabel, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, ed. *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Maťa, Petr. „Ferdinand z Verdenberka (1625-1666) mezi Rakousy, Moravou a Římem". *Umění* 59, č. 3–4 (2011): 285–97.
- . „Mezi dvorem a provincií. Šlechtičtí objednatelé maleb Carpofoara a Giacoma Tencally v habsburské monarchii". In *Tencalla: barokní nástěnná malba v českých zemích. I, [Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednavatelích a o umělcích z jejich okruhu]*, editoval Martin Mádl, 85–128. Praha: Artefactum, 2012.
- . *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- Maurer, Joseph. *Cardinal Leopold Graf Kollonitsch, Primas von Ungarn. Sein Leben und sein Wirken*. Innsbruck: Fel. Rauch, 1887.
- Mikulec, Jiří, ed. *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha: Historický ústav, 2013.

- Miller, Rotraut. „Die Hofreisen Kaiser Leopolds I." *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, č. 75 (1967): 66–103.
- Molnár, Antal. „Adatok a váci püspökség török kori történetéhez". *Egyháztörténeti szemle* 2, č. 2 (2001): 57–86.
- Moy, Johannes. „Die Hintergründe der Fürstungen im Salzburger Domkapitel. Ein Beitrag zur Verfassungsgeschichte des Erzstiftes im 18. Jahrhundert." *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 119 (1979): 231–59.
- . „Das Bistum Chiemsee". *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 122 (1982): 1–50.
- Möseneder, Karl, ed. *Der Dom in Passau. Vom Barock bis zur Gegenwart*. Passau: Passavia, 1995.
- ed. *Feste in Regensburg: Von der Reformation bis in die Gegenwart*. Regensburg: Mittelbayerische Druckerei- und Verlags- Gesellschaft, 1986.
- Mülleider, Gerald. *Zwischen Justiz und Teufel: die Salzburger Zauberer-Jackl-Prozesse (1675-1679) und ihre Opfer*. Österreichische Hexenforschung 2. LIT Verlag, 2009.
- Myšák, Miroslav, ed. *Piaristé na Moravě a ve Slezsku. Průvodce po lokalitách*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2022.
- Myšák, Miroslav, a Jan Videman. „Mincovníctví Karla z Lichtensteinu-Castelcornu". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 125–38. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Naschenweng, Hannes P. „Der Nepotismus des Salzburger Erzbischofs Maximilian Gandolf Graf von Khünburg (1668-1687)." *Mitt(h)eilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, č. 144 (2004): 99–144.
- Németh, István H. „Ochrana záujmov miest v konfesionálnom plášti – šopronskí vyslanci na sneme v roku 1681". In *Mestá na sneme : ochrana mestských záujmov v období stavovského a občianskeho parlamentarizmu = Városok a diétán : Városi érdekvédelem a rendi és polgári parlamentarizmus időszakában*, 16–52. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016.
- Némethy, Lajos. *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXCIV*. Esztergom: G. Buzárovits, 1894.
- Nettl, Paul. „Heinrich Franz Biber von Bibern". *Studien zur Musikwissenschaft*, č. 24 (1960): 61–86.
- Nickisch, Reinhard M. G. *Die Stilprinzipien in den deutschen Briefstellern des 17. und 18. Jahrhunderts: Mit einer Bibliographie zur Briefschreiblehre (1474-1800)*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1969.
- Nolan, Cathal J. *Wars of the age of Louis XIV, 1650-1715. An Encyclopedia of Global Warfare*

- and Civilization*. Westport, London: Greenwood Press, 2008.
- Obersteiner, Jakob. *Die Bischöfe von Gurk: 1072 - 1822*. Aus Forschung und Kunst; 5. Klagenfurt: Verldes Geschichtsvereines für Kärnten, 1969.
- Obrazová, Pavla, a Jan Vlk. *Svatý kníže Václav : Maior Gloria*. Litomyšl: Paseka, 1994.
- Orálková, Zuzana. „František Antonín z Dietrichsteina (1643–1721) – šlechtic v řadách Tovařystva Ježíšova". *Theatrum historiae*, č. 20 (2017): 93–121.
- . „Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1626–1695) a jeho korespondence s představiteli českých diecézí". *Časopis Matice moravské* 138, č. 1 (2019): 51–70.
- . „Johann Kunibert von Wentzelsberg jako vídeňský agent biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu a jeho role a úkoly nejen v oblasti umění". Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění, 2018.
- Orálková, Zuzana, Soňa Topičová, a Kryštof Kouřil, ed. *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695): katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2019.
- Orlita, Zdeněk, Martina Potůčková, Hana Myslivečková, Jan Štětina, a Rostislav Švácha. „Biskup Karel a piaristický řád". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti.*, editoval Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, 51–67. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Oswald, Josef. „Kaiser Leopold I. und seine Passauer Hochzeit im Jahre 1676". *Ostbairische Grenzmarken* 19 (1977): 22–37.
- Papajík, David, ed. *Dějiny Šternberka*. Šternberk: Město Šternberk, 2022.
- Parma, Tomáš. „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a správa moravské církve v závěru 17. století". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 75–98. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- . „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu--Castelcornu a jeho zprávy o stavu diecéze". *Studia Theologica* 19, č. 4 (2017): 141–59.
- . „Přehled olomouckých kanovníků v době episkopátu kardinála Dietrichštejna a jeho pramenná základna". *Studia Theologica* 8, č. 2 (2006): 62–79.
- Pauliny, Ladislav. *Dejepis superintencie nitranskej dl'a starých i novších prameňov. Sväzok tretí*. Senica: J. Bežo, 1891.
- Pavličková, Radmila. „Pohřební kázání a emblematický tisk. Kázání nad trevírským kurfiřtem Johannem Hugo von Orsbeck z roku 1711". *Theatrum historiae* 2008, č. 3 (b.r.): 109–36.

- . „Polská cesta roku 1670. Město Olomouc a biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcorna jako hostitelé císařského dvora". *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica. Sborník prací historických* 29 (2000).
- . *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.
- . „Svatební vůz olomouckého biskupa Karla z Liechtensteinu-Castelcorna svému synovci Kryštofu Filipovi roku 1668". *Střední Morava : kulturněhistorická revue* 6, č. 10 (2000): 89–94.
- Pawlikowska, Wioletta. „Marriage or Mitre? The Careers of Bishops from the Pac Family in the Grand Duchy of Lithuania during the Reformation and CounterReformation". *Slavonic and East European Review* 99, č. 4 (2021): 699–727.
- Peper, Ines. *Konversionen im Umkreis des Wiener Hofes um 1700*. Wien-München, 2010.
- Peřinka, František Václav. *Dějiny města Kroměříže. Díl druhý. Část I. a II. (Dějiny let 1619-1695)*. Kroměříž: Nákladem kroměřížského národního výboru a osvětového sboru, 1947.
- Pilnáček, Josef. *Staromoravští rodové*. Vídeň: vl. nákladem, 1930.
- Ploechl, Willibald. „The Church Laws For Orientals Of The Austrian Monarchy In The Age Of The Enlightenment". *Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America* 2, č. 3 (1944): 711–56.
- Podlaha, Antonín. *Dějiny arcidiecése pražské od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl I*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1917.
- Pokluda, Zdeněk. „Majetek uherské šlechty v českých zemích v 15.-20. století". *Časopis Matice moravské* 98, č. 3–4 (1979): 296–325.
- Prchal Pavlíčková, Radmila. „Mezi sídly: Biskupova rezidenční síť jako systém jeho reprezentace". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Místa biskupovy paměti.*, editoval Rostislav Švácha, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, 51–67. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- . „Vzpomínání na biskupa konstrukce paměti ve funerálních památkách a 18. až 20. století". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 37–56. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Prchal Pavlíčková, Radmila, Iveta Coufalová, a Hana Ferencová, ed. *Vytváření konvertity: Jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*. Nakladatelství Lidové noviny, 2021.
- Procházka, Jiří. „Válka s Turky 1663-4 a osmanští ‚špehaři‘ na Moravě". *Jižní Morava : vlastivědný sborník* 32, č. 35 (1996): 95–102.
- Příbylová, Dana, a Vladimír Příbyl, ed. *Piaristé : historie, osobnosti, literatura, umění. Sborník*

z konference k 350. výročí příchodu piaristů do Slaného (1658-2008). Slánské rozhovory. Slaný: Vlastivědné muzeum Slaný, 2009.

Rajnoch, Karl. „Das Wiener Pazmaneum". In *Austria Slovaca - Slovacia Austriaca. Dimensionen einer Identität.*, editoval Michal Lion, 35–44. Wien: Österreichische Nationalbibliothek, 1996.

Rausch, Geneveva. *Die Reorganisation des Hochstifts Eichstätt unter Fürstbischof Marquard II. Schenk von Castell (1637–1687): Wiederaufbau und Verwaltungsstrukturen nach dem Dreißigjährigen Krieg.* Regensburg: Pustet, 2007.

Reddaway, W. R., J. H. Penson, O. Halecki, a R. Dybowski, ed. *The Cambridge History of Poland : From the Origins to Sobieski (to 1696).* New York: Octagon books, 1978.

Richard, Nicolas. „Proč v Čechách v 17. století založit novou diecézi? Pastorační strategie u zrodu biskupství v Hradci Králové". In *350 let královéhradecké diecéze*, editoval Petr Polehla, 21–35. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015.

Rinas, Karsten. *Theorie der Punkte und Striche: die Geschichte der deutschen Interpunktionslehre.* Germanistische Bibliothek. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2017.

Rudolf, Karl Friedrich. „Kollonidi, Leopold Karl Graf". In *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas. Band II*, editoval Mathias Bernath a Felix von Schroeder, 435–37. München, 1976. <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1151>.

Ruppel, Sophie. *Verbündete Rivalen: Geschwisterbeziehungen im Hochadel des 17. Jahrhunderts.* Köln: Böhlau Verlag Köln, 2006.

———. „Family Politics, Family Networks and the “Familial Self”: Sibling Letters in Seventeenth Century German High Aristocracy". In *Mapping the ‘I’: Research on Self-Narratives in Germany and Switzerland*, editoval Claudia Ulbrich, Kaspar von Greyerz, a Lorentz Heiligensetzer, 251–66. Egodocuments and History Series 8. Leiden: Brill, 2015.

Ryantová, Marie. „Náboženská situace a církevní správa v Čechách za třicetileté války a po ní." In *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, editoval Jiří Hrbek, Petr Polehla, a Jan Zdichynec, 166–80. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008.

Rychnová, Lucie. „Krajinou barokního lázeňství - za uzdravením těla i duše, rozptýlením a užitkem". In *Krajiny barokních Čech*, editoval Robert Šimůnek, 82–104. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2022.

Saheb, Jan Al. „Kurucký vpád na hukvaldské panství roku 1680". *Těšínsko : vlastivědný časopis* 48, č. 1 (2005): 7–12.

———. „Protihabsburské stavovské povstání Imricha Tökölyho v Uhrách a obrana Moravsko-slezsko-uherské hranice - Bibliographie zur Geschichte der Böhmischen Länder". *Slezský sborník = Acta Silesiaca* 109, č. 3–4 (2011): 187–205.

- Saring, Hans. „Boineburg, Johann Christian von". In *Neue Deutsche Biographie*, 424–25. 2. Berlin: Duncker & Humblot, 1955.
- Sedláček, August. „Cerekvice (sídla)". In *Ottův slovník naučný*, 311–12. 5. Praha: J. Otto, 1892.
- Sehnal, Jiří. „Trubači a hra na přirozenou trompetu na Moravě v 17. a 18. století". *Časopis Moravského muzea. Vědy společenské*, č. 1–2 (1988): 175–207.
- Scheutz, Martin. „Die 'fünfte Kolonne'. Geheimprotestanten im 18. Jahrhundert in der Habsburgermonarchie und deren Inhaftierung in Konversionshäusern (1752-1775)", *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 2006, 329–80.
- Schiersner, Dietmar, a Hedwig Röckelein, ed. *Weltliche Herrschaft in geistlicher Hand. Die Germania Sacra im 17. und 18. Jahrhundert*. Studien zur Germania Sacra. Neue Folge 6. Berlin-Boston: De Gruyter, 2018.
- Schindler, Peter. „Beiträge zur Geschichte der Bischöfe von Lavant in der Neuzeit bis 1862: biographische, sozial- und kirchenhistorische Aspekte". Disertační práce, Universität Wien, 1994.
- Schorn, Franz. *Johann Hugo von Orsbeck. Ein rheinischer Kirchenfürst der Barockzeit. Erzbischof und Kurfürst von Trier, Fürstbischof von Speyer*. Köln: Wienand, 1976.
- Schunka, Alexander. „Immigrant Petition Letters in Early Modern Saxony". In *Letters across Borders*, editoval B. S. Elliott, D. A. Gerber, a S. M. Sinke, 271–90. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Schuppener, Georg. „Die Jesuiten im Bildungswesen Russlands vom 17. bis zum 19. Jahrhundert". *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte = Revue suisse d'histoire religieuse et culturelle = Rivista svizzera di storia religiosa e culturale* 106 (2012): 585–609.
- Schuster, Paul. „Schloss Eggenberg. Eine Studie zur Architektur, Bau- und Funktionsgeschichte 1470-1717". Disertační práce, Karl-Franzens-Universität Graz, Institut für Kunstgeschichte, 2020.
- Sienell, Stefan. *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001.
- Smíšek, Rostislav. „Císařský dvůr a „dvorská“ kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I." Disertační práce, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2007.
- . „Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století". *Theatrum historiae*, č. 9 (2011): 333–56.
- . „Klaudie Felicitas Tyrolská - druhá manželka Leopolda I." In *Habsburkové 1526-1740. Země Koruny České ve středoevropské monarchii*, editoval Rostislav Smíšek a Václav Bůžek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017.

- Sobotková, Marie. „Ze vztahů mezi městy Vratislaví a Olomouci II : Do uzavření Vratislavského míru 1742". editoval Zofia Tarajło-Lipowska a Jarosław Malicki, 290–97. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2003.
- Sohn-Kronthaler, Michaela, a Karl Amon. *Lebensbilder steirischer Bischöfe*. Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives ; 29. Graz: Styra-Verl, 2002.
- Sonderegger, Helmut. „Bauernringe". *Deutsche Gesellschaft für Chronometrie: Jahresschrift 2006* 45 (2006): 165–74.
- Spáčilová, Libuše, a Vladimír Spáčil, ed. *Nejstarší matrika olomoucké univerzity z let (1576) 1590-1651 = Die älteste Matrikel der Olmützer Universität aus den Jahren (1576) 1590-1651*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017.
- Starý, Marek. „Uherská šlechta v Čechách v raném novověku. Právní konsekvence a prameny poznání". In *Magnátske rody v našich dejinách 1526-1948 : almanach Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti*, editoval Frederik Federmayer, 224–39. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012.
- Stibor, Jiří. „Černá ovce rodu Orliků z Laziska. (Ze života těšínské šlechty v 17. století)". *Těšínsko : vlastivědný časopis okresů Frýdek-Místek a Karviná* 36, č. 4 (1993): 7–10.
- Szabó, Béla P. „Ungarstämmige Mitglieder des Doktorenkollegiums der Wiener Juristenfakultät vor den Universitätsreformen Maria Theresias". *Journal on European History of Law* 4, č. 1 (2013): 33–51.
- Szarka, Gyula. *A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában, 1526-1686*. Vác: Váci Történelmi Társulat, 2008.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/VACV_Vtt_05_1526/?pg=0&layout=s.
- Székely, Zoltán. „A barokk Győr mint szakrális táj". In *Szent-Kép-Kultusz. Tudományos konferencia*, editoval László Tóth, 42:63–82. ARRABONA Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Közleményei. Győr, 2001.
- Szinnyei, József. „Pongrácz György". In *Magyar írók élete és munkái I–XIV*. Budapest: Hornyánszky, 1914 1891. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/p-9E91B/pongracz-gyorgy-szentmiklosi-es-ovari-baro-A2096/>.
- Šigut, František. „Volba olomouckého biskupa Karla z Lichtenštejna a její zákulisí". *Slezský sborník*, č. 68 (1970): 43–52.
- Švácha, Rostislav, Martina Potůčková, a Jiří Kroupa, ed. *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Místa biskupovy paměti*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Thaler, Manfred Josef. *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806): Verfassung und Zusammensetzung*. Wissenschaft und Religion ; 24. Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011.
- . *Das Schneeherrenstift am Dom zu Salzburg (1622 bis 1806): ein Beitrag zur*

- nachtridentinischen Kirchenreform*. Wissenschaft und Religion ; 23. Frankfurt am Main Wien [u.a.]: Lang, 2011.
- . *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448-1803): Grundzüge ihrer Verfassung im Vergleich*. Rechtshistorische Reihe ; Band 468. Frankfurt am Main: PL Academic Research, 2017.
- Theuer, Franz. *Tragödie der Magnaten. Die Verschwörung von Muray bis zum Ödenburger Reichstag. Ein historischer Bericht*. Wien: Böhlau, 1979.
- Tietze, Hans. *Die Denkmale des Benediktinerstiftes St. Peter in Salzburg*. Wien: Schroll, 1913.
- Tóth, István György. „Die Beziehungen der katholischen Kirche zum Staat in Türkisch-Ungarn im 17. Jahrhundert". In *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa*, editoval Joachim Bahlcke a Arno Strohmeyer, 211–17. Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa 7, 1999.
- . „Katholische Erneuerung ‚im Hause des Islams‘: Missionsbischöfe in Türkisch-Ungarn im 17. Jahrhundert". In *Wege der Neuzeit.: Festschrift für Heinz Schilling zum 65. Geburtstag.*, editoval Stefan Ehrenpreis, Ute Lotz-Heumann, Olaf Mörke, a Luise Schorn-Schütte, 215–40. Berlin: Duncker & Humblot, 2007.
- Töppler, Winfried. „Der Kaiser vor Ort : Das Kloster Neuzelle als katholische Enklave in der Niederlausitz". In *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft II. Frühe Neuzeit.*, editoval Heinz-Dieter Heimann, Klaus Neitmann, a Uwe Tresp, 141–51. Berlin: Lukas Verlag, 2014.
- Tusor, Péter. „Habsburg Hungary and the Papal Court (1605–1689)". *Theatrum historiae* 23 (2018): 39–54.
- Tygielski, Wojciech. „The Italian presence in early modern Poland. Its cultural and civilizational consequences". In *Italien - Mitteldeutschland - Polen: Geschichte und Kultur im europäischen Kontext vom 10. bis zum 18. Jahrhundert*, editoval Wolfgang Huschner, Enno Bünz, a Christian Lübke, 761–76. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2013.
- Uhl, Karel. „Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka". In *Tuřany ve Svornosti. Sborník k 50. výročí Katolické vzdělávací besedy Svornost v Tuřanech*, editoval Josef Bárta, 44–49. Tuřany: Katolická vzdělávací beseda, 1948.
- Václavek, Matouš. *Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého*. 2. Vsetín: M. Václavek, 1901.
- Valeš, Tomáš. „Mezi Brnem a Vidní. Umění a umělci ve Znojmě a okolí 1715-1815." Disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2013.
- Vanotti, Johann Nepomuk. *Geschichte der Grafen von Montfort und von Werdenberg: ein Beitrag zur Geschichte Schwabens, Graubündtens, der Schweiz und des Vorarlbergs*. Konstanz: Verlags- und Sortimentsbuchhandlung zu Belle-Vue, 1845.
- Veits-Falk, Sabine. „Frauen in Salzburg zur Regierungszeit Max Gandolphs". In *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*,

- editoval Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, 89–91. Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42. Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018.
- Veltzé, Alois. „Die Wiener Stadtguardia". In *Berichte und Mittheilungen des Alterthums-vereines zu Wien*, 1–215. 36. Wien: Altherthums-Verein zu Wien, 1902.
- Vlnas, Vít. *Princ Evžen Savojský : Život a sláva barokního válečníka*. Praha-Litomyšl, 2001.
- Vojtíšková, Jana. „Vztah města a královéhradeckého biskupství v době jeho založení". In *350 let královéhradecké diecéze*, editoval Petr Polehla, 47–53. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015.
- Vokáčová, Petra. *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*. Praha: Academia, 2014.
- Wanko, Wolfgang. „Ein Herz für Maria Plain. Max Gandolph als marianischer Bauherr". In *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg: Regisseur auf vielen Bühnen 1668-1687*, editoval Christoph Brandhuber a Reinhard Gratz, 145–47. Sonderausstellung des Dommuseums Salzburg 42. Salzburg: Dommuseum Salzburg, 2018.
- Weiß, Bardo. „Die Kirche als Leib und Braut". In *Kirche und Sakramente bei den frühen deutschen Mystikerinnen*, 405–66. Leiden: Brill, 2013.
- Weiss, Dieter J. *Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz: Das exemte Bistum Bamberg 3: Die Bischofsreihe von 1522 bis 1693*. Neue Folge ; Bd 38,1. Berlin : De Gruyter, 2015.
- Weitlauff, Manfred. *Die Reichskirchenpolitik des Hauses Bayern unter Kurfürst Max Emanuel (1679 - 1726): vom Regierungsantritt Max Emanuels bis zum Beginn d. Span. Erbfolgekrieges (1679 - 1701)*. Münchener Universitätschriften / Katholisch-Theologische Fakultät. St. Ottilien: EOS-Verl, 1985.
- . „Maximilian Gandolf". In *Neue Deutsche Biographie*. 16, 1990.
- Wiedemann, Theodor. „Beiträge zur Geschichte des Bisthums Wiener-Neustadt (X. Leopold Karl Graf von Kollonitsch)". *Österreichische Vierteljahresschrift für katholische Theologie* 12 (1873): 431–46.
- Wolny, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren. 3: Znaimer Kreis*. Brünn: Winiker, 1846.
- . *Kirchliche Topographie von Mähren, II. Abtheilung, Brünnener Diöcese, Band II*. Brünn, 1858.
- Wunschel, Hans Jürgen. *Die Aussenpolitik des Bischofs von Bamberg und Würzburg Peter Philipps von Dernbach*. Neustadt an der Aisch: Degener, b.r.
- Wurzbach, Constantin von. „Herberstein, Sigmund Christoph". In *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 343. 8. Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1862.
<http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11811&page=345&scale=3.33&viewmode=fullscreen>.

- . „Kuefstein, die Grafen, Genealogie und Geschichte". In *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 312–13. 13. Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1865. https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Kuefstein,_die_Grafen,_Genealogie_und_Geschichte.
- . „Thun, Don Maximilian". In *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 33. 45. Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1882.
- Zaisberger, Friederike. „Zur Salzburger Landtafel von 1592. Ein Nachtrag". *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 150 (2010): 83–124.
- Zápalková, Helena, Martin Elbel, a Ondřej Jakubec. „Relikviář sv. Pavlíny z pokladu olomoucké katedrály". In *Olomoucké baroko I. Úvodní svazek. Proměny ambicí jednoho města*, 211–18. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010.
- Zapletalová, Jana. „(Art) Agents: Giovanni Petignier and the Network of Agents of the Olomouc Bishop Karl von Lichtenstein-Castelcorno". *Umění* 65, č. 4 (2017): 347–62.
- Zapletalová, Jana. „Obrazová sbírka olomouckého kanovníka Georga Friedricha ze Salburgu († 1692)". *Opuscula historiae artium* 65, č. 2 (b.r.): 120–31.
- Zapletalová, Jana, a Zuzana Orálková. „Agenti a obchodníci ve službách Karla z Lichtensteinu-Castelcornu". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 141–62. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- . „Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a import luxusního zboží v kontextu životního komfortu duchovního aristokrata". In *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, editoval Ondřej Jakubec, 165–75. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019.
- Zarychta, Paweł. „Trostbrief/ Kondolenzbrief/ Trauerbrief". In *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, editoval Marie Isabel Matthews-Schlinzig, Jörg Schuster, Gesa Steinbrink, a Jochen Strobel, 582–93. Berlin ; Boston: De Gruyter, 2020.
- Zdichynec, Jan. „„Vim vi pellere licet...?“ Vývoj konfesních poměrů na farnostech hornolužických ženských klášterů v průběhu 17. století." In *Locus pietatis et vitae. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007.*, 351–91. Praha, 2007.
- . „Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století". Rigorózní práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2007.
- . „Předání Lužic Sasku v letech 1620–1635". In *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, editoval Jiří Hrbek, Petr Polehla, a Jan Zdichynec, 70–86. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008.
- Zelenková, Petra. „„Contra pestem nobis fave' : příspěvek k ikonografii svaté Pavlíny, patronky proti moru v barokní Olomouci". *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F,*

Řada uměnovědná 55, č. 49 (2005): 27–45.

Zemek, Metoděj. *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. I., 1131-1652.* Olomouc, b.r.

———. *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944.* Olomouc, 1945.

Zemon Davis, Natalie. *The Gift in Sixteenth-Century France.* Oxford: Oxford University Press, 2000.

Zuber, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století. I. 1695-1777.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.

Zürcher, Peter. *Die Bischofswahlen im Fürstbistum Eichstätt von 1636 bis 1790. Wahlgeschehen im Spiegel domkapitelscher, dynastischer und kaiserlicher Landes- und Reichskirchenpolitik.* Schriftenreihe zur bayerischen Landesgeschichte 155. München: C. H. Beck, 2008.

Seznam zkratk

AO	fond Arcibiskupství Olomouc
AVA	Allgemeines Verwaltungsarchiv
DABB	Diecézní archiv biskupství brněnského
MZA	Moravský zemský archiv
NA	Národní archiv
ÖeStA	Österreichisches Staatsarchiv
SLA	Salzburger Landesarchiv
ZAO-O	Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Summary

This dissertation deals with the topic of distant relationships and communication by the means of correspondence of Karl of Lichtenstein-Castelcorno (1624–1695), the bishop of Olomouc, and its significance for social integration and strategies not only of the bishop himself, but also of his family members. There is a large corpus of his correspondence, preserved in the Land Archive in Olomouc (Zemský archiv v Opavě, Olomouc branch) amounting to almost 140 cardboard boxes in total. The selected group of almost fifty correspondents is defined by their role and status, which means ecclesiastical aristocrats, precisely the bishops and archbishops from the Central European region.

Furthermore, due to Castelcorno's own church career, which started in Salzburg, where he was a canon and later also a chapter deacon, the correspondence with the chapter members, chapter employees, and other staff is also discussed. Bishop Castelcorno, although based in Moravia, still maintained a close relationship with this ecclesiastic institution and to Salzburg as a whole (he kept his canonicate there until the late 1680s). In fact, he helped his nephews Maximilian Adam and Francesco Massimiliano of Lichtenstein-Castelcorno to get positions in the chapter and they both succeeded. Therefore, the correspondence with these nephews, whose ecclesiastical careers were connected also to the church structures in Moravia (e.g. Maximilian Adam was since the early 70s the chapter provost in Brno, both were also canons in Olomouc), is also included. It provides interesting insights concerning a relationship with their uncle, their family strategies, and all in all, a multilateral communication network of the bishop and his communication partners in Salzburg, in which the nephews subsequently also participated and played important role especially during their stays in the city of Salzburg.

The analysis focuses on various aspects of these written sources, whose authors are ordered and presented mostly from the geographic perspective, because to a certain degree, it also correlates with the intensity, frequency and content of the correspondence. Each communication line and relationship is distinct and was motivated by a various mix of reasons, but the letters also mirror a certain inner, as well as outer structure and typology of Baroque correspondence, which was also presented and spread by various handbooks (*Briefsteller*). The letter writing was an important social practice, which helped to establish, maintain and confirm relationships and its hierarchy (in this case of ecclesiastical aristocrats) which, when needed, could be used in various situations and for various

purposes. Besides individually compiled letters (which however always incorporate important and characteristic parts, e.g. an appropriate addressing phrase or confirmation of their good relationship and infinite will of the writer to be of and provide service anytime needed), the bishop's correspondence provides us with a large amount of letters of particular genres or special communication occasions, such as recommendation letters, announcements, or congratulations and condolence letters, which are dealt with in an separate chapter.

Anotace

Jméno autorky: Zuzana Paštrnáková

Pracoviště: Katedra historie Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název disertační práce: Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu na dálku mezi svými: korespondenční vazby s (arci)biskupy a dalšími církevními aristokraty a jejich význam pro socializační a rodinné kariérní strategie

Název disertační práce v angličtině:

Karel von Lichtenstein-Castelcorno, Bishop of Olomouc, and his epistolary relations with (arch)bishops and other church aristocrats and their significance for socializing and familial career strategies

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D

Počet stran: 437

Klíčová slova: Karel z Lichtensteinu-Castelcornu, 17. století, středoevropská církevní aristokracie, korespondence, komunikační sítě, sociální vazby, rodinné a kariérní strategie šlechty

Abstrakt:

Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624-1695) se nepochybně řadí mezi klíčové osobnosti barokní Moravy. Během svého dlouholetého episkopátu však kromě svého zdejšího mnohohrstevnatého působení zůstával také v intenzivním kontaktu s vnějším světem a skrze své bohaté korespondenční kontakty uskutečňoval řadu cílů a záměrů duchovního, politického, kulturního i osobního charakteru. Disertační práce se zaměřuje na bližší představení části výjimečně bohatě dochovaného pramenného korpusu biskupské korespondence, již je písemná komunikace s biskupy a arcibiskupy středoevropských diecézí, a její interpretaci na podkladu soudobých historiografických a metodologických přístupů. Práce mapuje tuto sféru biskupovy korespondenční sítě, povahu a charakter těchto vztahů, stejně jako řešená témata a těžiště biskupových zájmů a vazeb, které se do podoby této sítě nutně promítají. V dílčí části se zaměřuje i na typický dobový korespondenční žánr blahopřání. Specifické místo v biskupově korespondenční síti vyššího kléru zaujímá salcburské církevní prostředí, tedy nejen kontakt s tamními arcibiskupy, ale také se členy tamní kapituly, jejíž součástí biskup dlouhá léta zůstával a do níž směřoval své (úspěšné) snahy o kariérní zajištění svých dvou synovců. Právě ti se stali biskupovým dalším pojitkem se Salcburkem. Práce tedy sleduje i tuto rovinu, analyzuje společnou rodinnou komunikaci a strategie v kontextu těchto sociálních vazeb a vymezuje význam jednotlivých skupin korespondenčních partnerů pro biskupa, ve snaze zasadit jej pevněji do soudobých mezinárodních struktur církevních elit z perspektivy dochované osobní korespondence